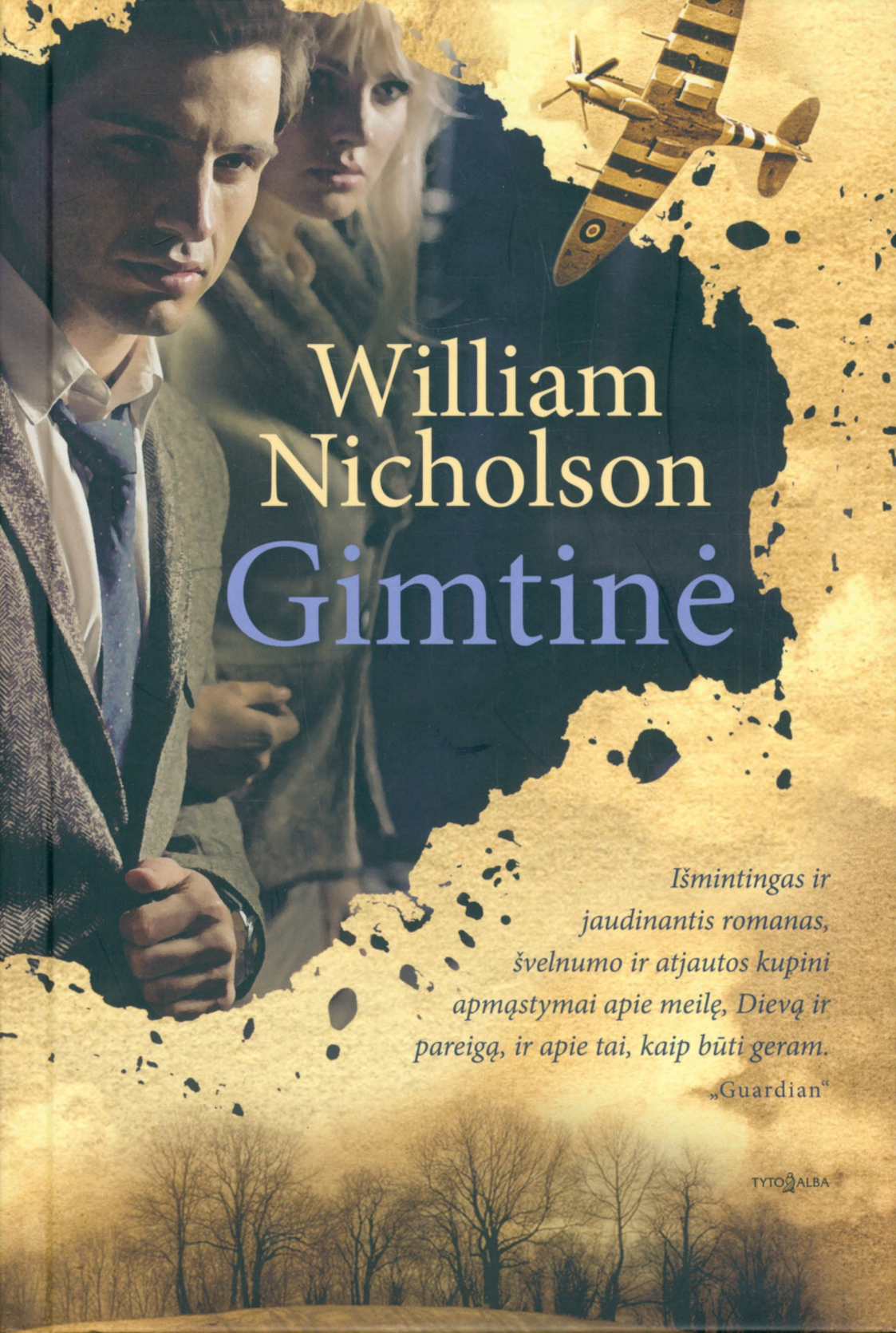
William
Nicholson
Gimtinė
Išmintingas ir
jaudinantis romanas,
švelnumo ir atjautos kupini
apmąstymai apie meilę, Dievą ir
pareigą, ir apie tai, kaip būti geram.
„Guardian“
TYTO ALBA

William Nicholson

Gimtinė

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
Adonė Grendienė

VILNIUS 2015

UDK 821.111-31
Ni-08

William NICHOLSON
MOTHERLAND
Quercus, 2013

Copyright © William Nicholson (2013)
Originally entitled MOTHERLAND
Published by arrangement with Quercus Editions Ltd (UK)
© Adonė Grendienė, vertimas į lietuvių kalbą, 2015
© „Tyto alba“, 2015

ISBN 978-609-466-123-5

Skiriu Virdžinijai

Mūsų tėvai mylėjo prieš gimstant mums, o prieš jiems gimstant mylėjo jų tėvai. Galimas daiktas, tai, kaip mylime, paveldime – kaip ir savo akių spalvą. Džiaugsmą, kurį juntame, jau patyrė kiti, anksčiau; klaidos, kurių darome, jau padarytos kitų. Mumyse slypi mus išugdžiusių kartų viltys ir baimės. Tai – nepažįstama gimtinė, iš kurios vis mėginame ištrūkti ir kuriai niekada nepajėgsime atsispirti.

PROLOGAS

2012

Alisa Dikinson sėdi ant užpakalinės *Peugeot* sėdynės, nors mieliau sėdėtų priekyje, ir stebi pro šalį slenkančius Normandijos sodus. Vairuotojas, stambus vidutinio amžiaus vyras liūdnomis akimis, laukė jos keltų uoste, iškėlęs ženklą su jos vardu. Jis nesuprato jos darkytos prancūzų kalbos, išmoktos parengiamojoje mokykloje. Dabar susikūprinęs pirštu barbena į vairą jam vienam težinomu ritmu, mintydamas apie kažkokį slaptą sielvartą. Ji nė nenutuokia, kas jis. Gal samdomas darbuotojas, o gal ir šeimos narys. Jis veža ją pas močiutę, kurios ji niekada nematė, – močiutę, vardu Pamela Eivnel, dar prieš dešimt dienų nė neįtarusią Alisą egzistuojant.

Automobilis pasuka iš pagrindinio kelio į mažesnį keliuką, vedantį palei rytinį Vareno krantą. Gatves su nuožulnių stogų namais keičia seni bukai dulkėtais rugpjūčio vidurio saulės apšviestais lapais. Karšta vėlyva vasara glumina Alisą. Toks oras tinka gulėti aukštoje žolėje greta mylimojo, o ne nutraukti meilės ryšį.

Gyveni tokį gyvenimą, kokį pasirenki. Tai turėtų būti paprasta, bet taip nėra. Pavyzdys – tai, kaip jos motinai sekėsi meilėje. Jai buvo tiek pat metų, kiek dabar Alisai, – dvidešimt treji, kai užmezgė romaną su vyru, bet jis jos nemylėjo arba mylėjo ne tiek,

kad norėtų jos kūdikio. „Pasidaryk abortą, – pasakė jai. – Aš sumokėsiu."

Mano tėvas, šunsnukis Gajus Kolderis. Ir aš – neįvykęs abortas. O tiksliau, šunsnukio pavainikė.

Keista, bet ji nejaučia tėvui neapykantos. Kurį laiką atrodė, kad niekina jį, o tai kas kita. Gajus gražus, savanaudis ir begėdis. Jis nevaidino jokio vaidmens jos gyvenime – jis nėra jokia paslaptis, bet ir ne realus asmuo. Tik idėja, keletas pasakojimų ir genetinis paveldas.

Tai galiausiai įtraukia. Privilioja tave. Vieną dieną nubundi ir pagalvoji – pusė manęs kilo iš jo. Kas, jei vis dėlto esu į jį panaši? Tada kyla noras sužinoti daugiau.

– Kodėl tu toks šunsnukis, Gajau?

Ji užduoda klausimą be apmaudo, ir jis neįsižeidžia. Jis vaišina ją pietumis savo mėgstamoje Šarlotės gatvėje, prabangiame sicilietiškame restorane *Mennula*.

– Įprasta priežastis, – sako jis. – Motina manęs nenorėjo.

Be abejo. Kaltinkime motiną. Tėvas gali dingti po velnių ir niekas to nepaisys, tačiau besiaukojanti motina negali nustoti duoti – gimdyti, siūlyti krūtį, dovanoti besąlygišką meilę.

Taigi taip buvo ir ankstesnėje kartoje.

Alisa taip retai savo gyvenime matė Gajų, kad beveik nieko nežino apie jo šeimą. Dabar jai kilo noras sužinoti.

– Kodėl motina tavęs nenorėjo?

– Na, – sako Gajus taip, tarsi tai seniai jį būtų nustoję dominti, – motina ištekėjo už netinkamo vyro, taip nutinka. Žinai, tu gimei iš ilgos klaidų virtinės.

Gimiau iš ilgos klaidų virtinės. Labai ačiū.

– Ar ji dar gyva?

– Ir dar kaip! Gyva ir sveika. Jai dar tik septyniasdešimt, nors pažiūrėjęs tiek neduotum. Vis dar labai graži moteris. Vis dar pasiekia tai, ko nori. Bet, tiesą sakant, jau ne vienus metus jos nemačiau.

– Kodėl?

– Taip geriau mums abiem.

Ir nieko daugiau nepriduria.

Ši virtinė nesėkmingų vedybų neduoda Alisai ramybės. Ji pasako Gajui, kad nori susitikti su močiute, kurios niekada nepažinojo, ta, kuri *pasiekia tai, ko nori.*

Gajus sako:

– Ji nė nežino, kad tu esi.

– O tu nenori, kad sužinotų?

Jis turi apie tai pagalvoti. Tačiau, žinoma, neturi pasirinkimo.

– Turiu tik jos adresą, – sako jis. – Normandijoje.

Peugeot nėra kondicionieriaus, bet liūdnaakis vairuotojas iki galo atsidaręs langą ir švilpiantis vėjas šiaušia Alisai plaukus. Ji rūpestingai apsirengė šiai kelionei, kad atrodytų puošniai, bet ir ne per daug besistengianti padaryti įspūdį. Vilki madingus aptemptus džinsus ir labai šviesų lininį švarką. Jos kuklus bagažas tėra drobinis krepšys, papuoštas Kajboto paveikslu, vaizduojančiu Paryžių lietingą dieną. Jai susidarė įspūdis, kad Pamela Eivnel yra stilinga dama.

Dabar bukai stiebiasi iš abiejų kelio pusių. Jie pravažiuoja pro kelio ženklą, rodantį, kad dešinėje yra Sen Heljė ir Kresi. Vairuotojas pasigręžia į ją.

– *Après Bellencombre nous plongeons dans la forêt.*[*]

Suksime į mišką.

Bukai išsidėstę nemažu atstumu vienas nuo kito, jų auga tiek daug, kiek tik užmato akys. Šviesos ir šešėlių stulpai kuria mirgančias alėjas, atsirandančias ir dingstančias jiems važiuojant pro šalį. Kodėl žmonėms kyla noras apsigyventi miške?

Bet dabar medžiai traukiasi ir plačią pakelės pievą užplūsta saulės šviesa. Jie pasuka iš kelio ir nudarda neasfaltuotu keliuku, kylančiu į neaukštą kalvelę. Jos viršuje, iš kur atsiveria nuostabus

[*] Už Belankombro pasuksime į mišką. (*Pranc.*)

miško vaizdas, stovi *La Grande Heuze* dvaras stačiais stogais ir su daugybe frontonų, jo kremo spalvos sienas ruožuoja glaustos stačios pilko medžio karkaso linijos.

Peugeot sustoja šalia priebučio, tankiai apaugusio raganėmis. Vairuotojas lieka savo vietoje.

– *Voilà*, – sako jis. – *Vous trouverez Madame dedans.*[*]

Alisa išlipa ir automobilis nurieda pro kitą namo pusę. Pasirodęs auksaspalvis retriveris mieguistai dėl akių amteli. Priebučio durys atvertos. Skambučio nėra.

Ji pasibeldžia. Tada šūkteli:

– Sveiki! Ponia Eivnel?

Priešais – platus tamsus prieškambaris, vedantis prie dienos šviesos nutviekstų durų. Vienintelis gyvybės ženklas – šuo, kuris perėjęs prieškambarį dingsta už kambario durų.

– Sveiki! – vėl šūkteli Alisa. – Ar čia kas nors yra?

Ir vėl niekas neatsiliepia. Ji nuseka šuniui įkandin ir žengia į ilgą kambarį su dviem langais iki grindų, žvelgiančiais į sodą. Langai atviri. Šuo guli saulėkaitoje lauko terasoje.

Alisa išeina į terasą ir už didžiulės vejos vėl pamato bukų mišką. Kur močiutė? Jaučiasi nejaukiai, tarsi močiutė ją stebėtų. Tada jai topteli kita mintis: o ką, jei ji nepatinka močiutei? Tai anksčiau nedingtelėjo. *Tik pažvelkite! Tikra gyva anūkė!* Tačiau taip kaip Gajus niekada nenorėjo dukters, gal ir ši močiutė, kuri pasiekia tai, ko nori, niekada nenorėjo anūkės.

Ji atvyko įspėjusi. Parašė laišką ir močiutė jai atrašė. Tačiau laiškas, kviečiantis atvykti, buvo santūrus. Be abejo, močiutei smalsu pamatyti Alisą, bet laiško tonas atsargus, vėsus.

Alisa pereina veją, pamaginta vaikystės pasakų aido norėdama pažvelgti į medžius, tarsi ten glūdėtų paslaptis. Tvoros nėra. Sodas žaliuoja miško laukymėje. Pora metų neprižiūrėjus jo aukšti bukai

[*] Atvykome. Ponią rasite viduje. (*Pranc.*)

pasiektų senojo namo laiptus ir tarsi grotos imtų spraustis ant langų ir durų. Tačiau jos neapima baimė. Tai ne nerimą keliantis miškas iš košmarų. Bukų alėjas išmarginusi šviesa, jos jaukios ir panašios į begalinę kambarių eilę. Juose galima be baimės klaidžioti.

Atsigręžusi ji išvysta moterį, stovinčią prie atviro lango per visą sieną. Ji liekna, trumpai pakirptais sidabro spalvos plaukais, glotnios šiek tiek įdegusios odos. Vilki ilgą baltą palaidinę, nesukištą į džinsus. Iškėlusi rankas, ji pasveikina Alisą.

– Atvažiavai! Kaip nuostabu!

Žole artėjančią Alisą stebi didelės rudos akys – spindinčios, visą dėmesį sutelkusios, norinčios viską žinoti. Nieko neslepiančios.

– Mieloji! – sako ji. – Kodėl taip ilgai užtrukai?

Alisą užlieja nepaaiškinama laimės banga. Ši moteris sidabro spalvos plaukais, ši niekada nesutikta močiutė tikrai graži. Alisa, kuri niekada nebuvo graži, joje mato save tokią, kokia galėtų būti; tokią, kokia galbūt vieną dieną bus.

Pamela Eivnel paima Alisą už rankų ir žvelgia į ją su nuostaba ir susižavėjimu. Jos stebima Alisa jaučiasi be galo branginama.

– Paveldėjai mano akis.

– Tikrai? – klausia Alisa.

– Žinoma, taip. Iš karto tai pastebėjau.

– Sunkiai galiu tuo patikėti, – sako Alisa. – Jūs tokia graži. Kaip galite būti mano močiutė?

– Man šešiasdešimt devyneri, brangute, – sako Pamela. – Tik niekam nesakyk.

– Tiesiog negaliu patikėti, – pakartoja Alisa.

Jos stovi viena priešais kitą tarsi kvailutės, susikibusios už rankų, iki ausų šypsodamos ir negalėdamos viena nuo kitos atitraukti akių. Alisa nesupranta, kodėl jaučia tokią laimę, bet ir neklausia savęs.

– Užeik į vidų, – sako Pamela. – Išgerkime ir viską viena kitai papasakokime. Lauke per karšta.

Viduje ji šūkteli: „Giustavai!“, ir iš kito kambario ateina vairuotojas. Puikia prancūzų kalba greitai išbėrusi žodžius prieš jam išeinant vykdyti nurodymų, ji nerūpestingai paliečia jo ranką.

– Giustavas tikras angelas, – sako ji. – Nesuprantu, kaip aš tvarkiausi be jo.

Jos sėdi. Didelės rudos akys vėl įsmeigtos į Alisą.

– Tai tu mano anūkė, – sako ji. – Kaip žiauru ir nedora, kad Gajus slėpė tave nuo manęs.

– Jis ir nuo savęs mane slėpė, – sako Alisa. – Niekada manęs nenorėjo. Gimiau iš netyčių.

– Jis niekada tavęs nenorėjo, – jos žvilgsnis skverbiasi dar giliau į Alisą, pro visas jos vidines užtvaras. – O, brangioji. Žinau, kaip tai skaudu.

– Aš jo nekaltinu. Mano mama sako, kad pati taip pasirinko.

– Žinoma, kaltindami žmones nieko nelaimime. Bet tai netrukdo mums ir toliau taip elgtis.

Giustavas grįžta į kambarį, nešinas padėklu su gėrimu. Pastato jį ant žemo tarp jų stovinčio staliuko. Ant padėklo – *Noilly Prat* butelis, dvi taurės ir lėkštė sausainių.

– Šaltas vermutas, – sako Pamela, pildama į taures auksaspalvį skystį. – Kaip tik tai, ko reikia karštą dieną.

Ji šyptelėdama padėkoja Giustavui ir jis vėl išeina. Alisa paima savo taurę.

– Už atsitiktinumus, – sako Pamela.

Ji nepasidažiusi, galvoja Alisa. Jos plaukai nedažyti. Kaip ji gali būti tokia graži būdama beveik septyniasdešimties?

– Nesuprantu, kodėl Gajus anksčiau man apie jus nepasakė, – taria Alisa. – Jis turėtų labai jumis didžiuotis.

– Na, tai ilga istorija. Bet aš nenoriu kalbėti apie save. Noriu sužinoti viską apie tave.

Močiutės žvilgsnio užburta Alisa pasakoja jai apie savo gyvenimą. Kaip kartais meilės romanas baigiasi vien todėl, kad jis pir-

masis, esi per jauna ir dar tiek daug turi apie save sužinoti. Kaip tolstate vienas nuo kito ir suvokiate, jog taip nutinka tada, kai atstumas toks didelis, kad ištiesęs ranką nebegali kito pasiekti. Kaip senieji klausimai, kuriuos jau manei pasitraukus, iš tiesų niekur nedingo ir liko tokie pat neatsakyti. Ko iš tiesų noriu? Kas esu, kai lieku viena? Kai kitąkart pamilsiu, ar mylėsiu visa širdimi?

Ji girdi save sakant:

– Jei mylėsiu tik jį, būsiu menkesnė negu žinau galinti būti.

– Kokia tu išmintinga, mano brangioji, – sako Pamela. – O, kad būčiau tai supratusi būdama tavo amžiaus! Kiek tau metų? Dvidešimt vieni?

– Dvidešimt treji.

– Kai man buvo dvidešimt treji, turėjau vyrą ir kūdikį.

Vyras, apie kurį ji kalba, buvo Alisos senelis, vardu Hjugas Kolderis. Tiek žino Alisa. O kūdikis buvo Gajus. Kūdikis, vardu Gajus.

– Gajus užsiminė, kad ištekėjote už netinkamo vyro.

– Taip. Tiesą sakant, triskart. Atrodo, būčiau turėjusi pasimokyti.

– Aš noriu pasimokyti, – sako Alisa.

– Ne iš manęs, – nusijuokia Pamela. – Nebent įsigilintum į visa tai, ką padariau, ir elgtumeis priešingai.

– Noriu sužinoti, kas esu. Kažką paveldėjau iš Gajaus. O jis kažką paveldėjo iš jūsų.

– Na, taip, – atsako Pamela. – Tai pribloškia, tiesa? Sendamas labiau pastebi pasikartojantį elgesį.

– Gajus sako, kad gimiau iš ilgos klaidų virtinės.

– Štai kaip? Na ir niekšelis. Lažinuosi, kad jis nepapasakojo tau mūsų vienos tikros meilės istorijos.

Mūsų viena tikra meilės istorija. Tarsi vienaragis: graži, neįmanoma, seniai ieškoma, bet niekada nerandama.

– Ar ta istorija nutiko jums?

– Man? Ne, tikrai ne man, – ji vėl įpila į abiejų taures vermuto. – Tai mano motinos, tavo prosenelės, istorija.

Ji ir vėl pakelia taurę.

– Už motinas, – sako ji.

– Ir močiutes, – pasiūlo Alisa.

Abi išgeria. Alisa junta, kaip vermutas šildo.

– Dievinau savo motiną, – sako Pamela. – Negali įsivaizduoti, kaip ją dievinau. Vėliau ėmiau jai pavydėti. Norėjau, kad mane mylėtų taip, kaip mylėjo ją. Ar pastebėjai, jog nuo meilės istorijų darosi liūdna? Norisi, kad ir pati būtum patyrusi tokią istoriją. Vis ieškai ir ieškai jos, bet nerandi.

– Tačiau jūsų motinai pavyko.

– Taip, jai pavyko.

Ji atsistoja ir nukabina nuo sienos įrėmintą fotografiją. Rėmeliai gerokai per dideli senai nuotraukai, kurioje nufotografuoti trys jauni žmonės: moteris tarp dviejų vyrų. Ji jauna ir daili, šiek tiek nenatūralaus penktojo dešimtmečio grožio. Vyrai žvelgia į objektyvą drąsiu, savimi pasitikinčiu žvilgsniu, kuris šiandien veria širdį. Vaikinukai, manantys esą vyrai. Vienas iš jų, gražusis, nesišypso. Kito veide šypsena.

– Tai mano motina, – sako Pamela. – Ji buvo vardu Kitė. Čia mano tėvas, Edas Eivnelas. O čia jo geriausias draugas, Laris Kornfordas.

– Jūsų motina buvo labai daili, – sako Alisa.

– Ji tavo prosenelė. O argi mano tėvas ne gražus?

– Labai gražus.

– Jis buvo apdovanotas Viktorijos kryžiumi.

– Už ką?

– Papasakosiu. O ką manai apie Larį?

Alisa žvelgia į draugišką besišypsantį veidą nuotraukoje.

– Jis atrodo mielas, – atsako ji.

– Mielas. Vargšas brangusis Laris. Kaip jam tai nepatiktų.

I DALIS

KARAS

1942–1945

1.

Štabo automobiliai stovi prie kranto apsaugos namelių, netoli uolos krašto. Be paliovos lynoja, matomumas prastas. Būrelis karininkų žvilgančiomis milinėmis stovi žvelgdami pro žiūronus į manevrus žemiau plytinčiame paplūdimyje.

– Kaip visada, prakeikta velniava, – sako brigados vadas.

– Geriau negu praeitą kartą, – tarsteli Parišas. – Jie bent jau sugebėjo rasti paplūdimį.

Pilkame įlankos vandenyje supasi septyni desantiniai kateriai, o Kanados aštuntosios pėstininkų brigados vyrai kapstosi į krantą. Visi vilki pripučiamąsias liemenes, nešasi šautuvus ir pilnas kariškas kuprines. Neryškiai matomi lietuje, jie lėtai kapanojasi vandenyje tarsi sapne – juda pirmyn, bet lieka toje pačioje vietoje.

Žvelgiantys iš uolos viršūnės regi anglams iki skausmo pažįstamą vaizdą: upę, žaliomis pievomis vingiuojančią į gargždu otą pakrantę, kurią supa eilė mažėjančių baltų kuprotų uolų. Jas vadina Septyniomis Seserimis. Šiandien matosi tik dvi iš Septynių Seserų. Paplūdimį supa betoninės prieštankinės užtvaros, vamzdžių konstrukcijos ir ilgi spygliuotos vielos ritiniai. Ant žvirgždo padrikai gruma, blyksi žaibai. Karininkų su žiūronais ausis pasiekia poškėjimas.

Vienas iš desantinių katerių toli jūroje išjungė variklį. Mažytės

vyrų figūros iš denio viena po kitos šoka į vandenį. Žvelgdamas pro žiūroną, Parišas perskaito katerio numerį.

– ALC85. Kodėl jis sustojo?

– Jis skęsta, – sako pulkininkas Dževonsas, kuris suplanavo šiuos manevrus. – Toliau, negu buvau numatęs. Tačiau jie visi turėtų pasiekti krantą.

– Čia užtektų poros šešių colių haubicų, – sako brigados vadas, – ir niekas nepasiektų kranto gyvas.

– Bet priekinis būrys jau perrėžė priešams gerkles, – prieštarauja Dževonsas.

– Tikėkimės, – atsako brigados vadas.

Štabo karininkams už nugaros dvi Moterų pagalbinio teritorinio korpuso vairuotojos slepiasi nuo lietaus Ryšių dalinio sunkvežimyje. Ryšių dalinio seržantas Bilas Kerieras atsidūrė neįprastoje situacijoje – moterų daugiau negu vyrų. Jei kartu būtų dar keli vyrukai iš jo dalinio, jis žinotų, kaip juokauti su šiomis anglėmis, bet kadangi čia yra vienas, jaučiasi nedrąsiai.

– Tik pažiūrėkite, – sako dailesnioji. – Birželio mėnuo! Turite pripažinti, kad tai juokinga.

Ji juokiasi tirtėdama visu kūnu, tarsi neatsistebėtų pasaulio absurdiškumu. Jos rudi garbanoti plaukai beveik siekia apykaklę, akys rudos, ryškūs antakiai. Ji plačiai šypsosi.

– Nekreipkite dėmesio į Kitę, – sako antroji mergina, šviesiaplaukė, labiau vyrams būdingo grožio – šiek tiek per ryškių veido bruožų, šiek tiek per stambaus sudėjimo. Ji kalba vos tepraverdama lūpas, patenkintu aukštesnio sluoksnio žmogaus tonu. – Kitė visiškai pakvaišusi.

– Galvos netekusi, – sako Kitė.

Lietus ima pilti smarkiau. Abi vairuotojos rudomis uniformomis gūžiasi po sunkvežimio brezentu.

– Dievaži, mielai išmaukčiau puodelį arbatos, – sako šviesiaplaukė. – Viešpatie, kiek tai dar truks?

– Luiza ketino tapti vienuole, – sako Kitė. – Ji tikra šventoji.

– Velniškai šventa, – mesteli Luiza.

– Atleiskite, – sako seržantas. – Dar negalime palikti posto.

– Tai tik pratybos, – tarsteli Kitė.

– Visas mano gyvenimas tik pratybos, – sako Luiza. – Kada prasidės tikrasis gyvenimas?

– Suprantu jus, – atsiliepia seržantas. – Mes su vyrukais einame iš proto.

Jis atsako Luizai, bet žvelgia į Kitę.

– Jums, kanadiečiams, tik karas galvoj, – sako Kitė, šypsodamasi jam.

– Dėl to čia esame, – sako seržantas. – Jau dvejus sumautus metus.

– Suprantate, – sako Kitė apsimestinai rimtai, stengdamasi nesijuokti, – Luiza kalba ne apie tai. Ji turi omeny vedybas.

– Kite! – Luiza kumšteli draugę. Ši juokdamasi susigūžia. – Tu tikra plepė.

– Nieko bloga norėti ištekėti, – sako seržantas. – Aš pats irgi noriu vesti.

– Na, matai, – sako Kitė Luizai. – Gali ištekėti už seržanto, išvykti gyventi į Kanadą ir pagimdyti visą būrį sveikų mažųjų kanadiečių.

– Aš turiu merginą Vinipege, – sako seržantas. Ir pagalvoja, kad akimirksniu ją mestų dėl Kitės, – bet ne dėl Luizos.

– Šiaip ar taip, – sako Kitė, – Luiza priklauso aukštuomenei ir gali tekėti tik už Itono koledžo absolventų, kuriems priklauso pilni jerubių viržynai. Ar jūs baigėte Itoną, seržante?

– Ne, – atsako seržantas.

– Ar turite viržynų, pilnų jerubių?

– Ne.

– Tada jūsų mergina Vinipege gali būti rami.

– Tu tikrai pakvaišai, – sako Luiza. – Netikėkite nė vienu jos

žodžiu, seržante. Man būtų tikra garbė ištekėti už kanadiečio. Tikiuosi, jūs turite viržynų, kuriuose ganosi bandos briedžių.

– Bandos ar bandelės? – teiraujasi Kitė.

– Kaip pavadinsi, nepagadinsi, briedžiams tas pats, – sako seržantas.

– Kaip miela, – sako Kitė. – Briedžių bandelės.

Ji kerinčiai nusišypso seržantui, prie jos akių susimeta juoko raukšlelės. O, kad jis galėtų tuoj pat ją čiupti į glėbį!

– Baik, – sako Luiza, – pliaukštelėdama Kitei per ranką. – Nuleisk jį ant žemės.

Įlankoje pasigirsta laivo sirena – ilgas, graudus kauksmas. Tai ženklas vyrams paplūdimyje grįžti į laivus.

– Štai ir sirena, – sako seržantas.

Moterų pagalbinio teritorinio korpuso vairuotojos pakyla. Pareigūnų būrelis uolos viršūnėje pajuda. Jie eina kalbėdamiesi lietuje.

– Na, tai kuo jūs vardu? – klausia seržantas.

– Aš grandinė Til, – atsako Kitė. – O ji grandinė Kavendiš.

– Aš Bilas, – sako seržantas. – Gal dar susitiksim.

Visi pasuka prie skirtingų automobilių. Kitė ramiai stovi prie brigados vado automobilio keleivio durų.

– Važiuojam su manim, Džoni, – pasiūlo kapitonui Parišui brigados vadas.

Karininkai įlipa į automobilį. Kitė atsisėda į savo vietą prie vairo.

– Atgal į štabą, – liepia brigados vadas.

Kitei Til patinka vairuoti. Ji slapčia laiko didelį rusvai žalsvos spalvos *Humber Super Snipe* automobilį savo nuosavybe. Jau išmoko, kaip rytais reikia elgtis su urzgiančiu varikliu, kad imtų tolygiai gausti. Jai patinka kiekviename kelio ruože perjungti reikiamą pavarą taip, kad automobilis lengvai riedėtų. Kitė pati atlieka paprastesnius automobilio priežiūros darbus ir beveik motiniškai rūpestingai stebi alyvos lygį bei padangų slėgį. Ji taip pat

plauna automobilį, kai tenka ilgai laukti štabe, kol vėl prireiks vykdyti pareigas.

Šiandien važiuodama atgal per Sifordo ir Niuheiveno miestelius ji širsta ant dulksnos, nes žino, kad visa mašina bus murzina. Gerai, kad ji bent nevažiuoja konvojuje už karinio sunkvežimio, kurio aukšti užpakaliniai ratai taškosi purvu. Luiza vairuoja jai iš paskos riedantį fordą – jį tikrai taško Kitės automobilio ratai. Tačiau Luiza visai nedievina savo vairuojamo automobilio. „Tai ne naminis gyvūnas, – sako ji Kitei. – Jis nieko nejaučia."

Kitė mano, kad visi gali jausti. Žmonės ir gyvūnai – be abejo. Bet taip pat ir automobiliai, ir netgi baldai. Ji jaučia dėkingumą kėdei, ant kurios sėdi, už tai, kad laiko jos svorį, ir peiliui rankoje už tai, kad atriekia jai duonos. Jai atrodo, kad daiktai daro jai paslaugą, nes nori, kad ji jaustųsi laiminga. Ji atsilygina už tai dėkingumu, tarsi gražus vaikas, pripratęs prie nepažįstamųjų gerumo, nuogąstaudama, kad ne itin jo nusipelnė. Ją išauklėjo galvoti, jog laikyti save patrauklia yra klaida, todėl ji pakliuvusi į užburtą ratą – tiems, kurie stengiasi suteikti jai malonumo, ji stengiasi atsilyginti tuo pačiu. Dėl to dažnai kyla nesusipratimų. Negalėdama užgauti žmonių, ji nuolat kursto tuščias viltis. Vienas jaunas jūreivis laiko ją savo mergina vien todėl, kad jie dukart susitiko ir vienąkart drauge pašoko. Tiesa, jie bučiavosi, tačiau ji yra bučiavusi ir kitus vaikinus. Dabar jis parašė jai aistringą laišką, kviesdamas šį penktadienį susitikti Londone, nes jis turės laisvą parą.

Karininkai ant užpakalinės automobilio sėdynės kalbasi apie artėjantį didįjį pasirodymą.

– Aš tik meldžiuosi, kad lakūnai atliktų savo užduotį, – sako brigados vadas. – Noriu, kad tuos šūdinus paplūdimius ištaškytų bombos.

– Ar žinome orų prognozę? – klausia kapitonas Parišas. – Nieko gero iš šito.

Jis mosteli į automobilio langus temdantį lietų.

– Iki rytojaus turėtų išsigiedryti, – sako brigados vadas. – Tada reikės laukti mėnesienos. Turime keletą dienų. Nors niekas niekad man nieko nesako. Prakeiktas ryšių tarnybos karininkas žino daugiau už mane.

Kitės vairuojamas *Humber* išsuka iš kelio į ilgą alėją, vedančią į Idenfildo dvarą, kur įsikūręs batalionas. Didingas karalienės Viktorijos laikų pastatas niūkso dulksnoje. Kitė ramiai sustoja priešais įmantrų prieangį ir karininkai išlipa. Iš paskos atvažiavusi Luiza triukšmingiau sustabdo fordą ant žvyro.

– Ačiū, grandine, – sako brigados vadas Kitei. – Tai viskas šiandieną.

– Klausau, pone. Ačiū, pone.

Jis pasirašo jos darbo žurnale.

– Jei turite minutėlę, būkite maloni mūsų draugui Džordžui. Jis kiek susikrimtęs, nes vyrukai prikišo nagus prie jo vyno rūsio.

Teisėtas Idenfildo dvaro savininkas Džordžas Holandas, antrasis Idenfildo lordas, nusprendė likti gyventi savo namuose karo metu juos nusavinus. Apimtas tuo metu vyravusio pasiaukojimo dvasios, jis pasiliko tris kuklius kambarius, kuriuose anksčiau gyveno jo tėvo liokajus. Džordžui tik trisdešimt, jis tylus, drovus ir ligotas.

– Klausau, pone, – sako Kitė.

Ji nuvairuoja automobilį į garažą dvaro gale. Iš paskos seka Luiza su savo fordu. Jos kartu nueina paduoti darbo dienynų į autotransporto biurą.

– Norėtum išgerti *Lamb* aludėje? – klausia Luiza.

– Tik nuvalysiu automobilį, – sako Kitė. – Susitikime hole už pusvalandžio.

Ji paima kibirą su skuduru ir ima plauti *Humber*, tapšnodama metalinius jo šonus. Tada pripila degalų į baką, o galiausiai, kad automobiliu niekas nesinaudotų, kaip reikalauja taisyklės, nuima skirstiklio gaubtelį.

Ji keliauja didžiulio pastato dengta arkada, per salę su galerijomis, vargonų salę link laiptų, vedančių į vaikų kambarį. Jos ir Luizos kambarys – trečiame aukšte, pastogėje. Anksčiau čia buvo vaikų miegamasis. Žingsniuodama svarsto, ką nuspręsti dėl Stiveno ir penktadienio. Galėtų pasakyti, kad baigėsi kelionės kuponai, – tai tiesa, tačiau anksčiau ji visada keliaudavo autostopu. Be to, ji norėtų susitikti su juo. Jie galėtų nueiti į klubą „400“, pašokti ir bent vieną vakarą pamiršti karą. Juk čia nieko blogo?

Vaikų kambaryje pastogėje Kitė atsisėda ant lovos ir nusimauna uniformines medvilnines kojines. Ištiesia nuogas kojas ir pakrutina pirštus, mėgaudamasi vėsa ir laisvės pojūčiu. Ji turi vienerias dirbtinio šilko kojines, tačiau jos neamžinos ir ji nesiruošia jų trinti *Lamb* aludės minioje. Galbūt apsimaus jas penktadienį, jei nuspręs važiuoti į miestą.

Atsidūsta, paliečia lūpų dažus. Gerai, kad vaikinai maloniai su ja elgiasi, tačiau kodėl jie visi mėgina ją savintis? Luiza sako, tai dėl to, kad Kitė per daug šypsosi, tačiau ką ji gali padaryti? Juk turi teisę nusišypsoti vyrui, jei ir nesiruoši už jo tekėti?

Šiaurės Velso antrajame autotransporto mokomajame centre buvo jos amžiaus mergina, kuri sakė dariusi tai su keturiais vyrais. Ji sakė, kad tai dešimt kartų geriau nei šokti. Sakė, reikia gudrauti ir apsimesti, kad įkaušai, o po to pasakyti, jog visiškai nieko nepameni. Dar ji sakė – jei pasiseka ir pasitaiko geras meilužis, tai jautiesi atsidūrusi danguje, tačiau iš išvaizdos niekad negali atspėti, kuris vyras bus geras.

Lipdama žemyn siaurais kiliminiu taku neužtiestais laiptais Kitė pamato Džordžą, stoviniuojantį antrame aukšte. Nuo tada, kai ją paskyrė į Idenfildo dvarą, Kitė susibičiuliavo su jo savininku, panašiai kaip prisijaukinamas benamis šuo.

– O, laba diena, – ištaria jis mirkčiodamas. Atrodo, jis prastai mato. – Ar vis dar darbuojatės?

– Ne, jau esu laisva, – sako Kitė. Tada prisimena brigados vado prašymą. – Labai apgailestauju dėl to, kas nutiko jūsų vynui.

– Ak, vynui, – sako jis. – Neliko viso 1938 metų *Meursault* derliaus. Man sakė, kad jie išmaukė jį, sumaišę su džinu.

– Tai siaubinga! – Kitę tai prabloškia labiau negu vagystė. – Jiems galvas už tai reiktų nusukti.

– Gal ir nereiktų. Juk žinote, visi kanadiečiai yra savanoriai. Turėtume būti jiems dėkingi. Ir aš esu dėkingas.

– Ak, Džordžai. Turite teisę pykti.

– Tikrai?

Jo į nieką nenukreiptas žvilgsnis sustoja ties Kite, bylodamas apie nebylų troškimą.

– Tikriausiai jie nenorėjo nieko blogo, – sako Kitė. – Jie kaip vaikai, kurie nesupranta, kokią žalą daro. Tačiau jums veikiausiai už tai bus atlyginta?

– Manau, man kažkiek sumokės, – o tada staiga skubiai priduria: – Kite, norėčiau valandėlę su jumis pasikalbėti.

– Vėliau, Džordžai, – sako ji. – Aš jau vėluoju.

Ji paliečia jo ranką, nusišypso, kad sušvelnintų neigiamą atsakymą, ir nubėga žemyn pagrindiniais laiptais. Luiza laukia didžiojoje salėje prie įmantraus židinio. Ji vilki dabar jau atgyvenusią Pirmosios pagalbos savanorių sanitarių uniformą, kurią pasiuvo jos tėvo siuvėjas, su rausvos ir mėlynos spalvų juostele kairėje pusėje. Kitė kilsteli antakius.

– Velniop viską, – džiugiai sako Luiza. – Jei vakarais išeidama privalau dėvėti uniformą, tai, po perkūnais, bent jau dėvėsiu tokią, kuri man tinka.

Ir Kitė, ir Luiza priklausė visuomenėje daug palankiau negu Moterų pagalbinis teritorinis korpusas vertinamoms Pirmosios pagalbos savanorių sanitarėms ir susipažino jų mokomojoje stovykloje Strenslyje.

– Aš neprieštarauju, kad man komanduoja lesbietės fetrinėmis

skrybėlėmis, – sako Luiza, – jei tik jos priklauso tai pačiai klasei kaip aš.

Prieš dvejus metus išdidžiosios Pirmosios pagalbos savanorių korpusas buvo sujungtas su Moterų pagalbiniu teritoriniu korpusu, kuris visiškai nėra Luizos klasės ir kurio narių uniformos pačios bjauriausios.

Lauke pagaliau nustojo lyti. Prie aludės, ant drėgno žole apaugusio ruožo tarp durų ir kelio, būriuojasi Kamerono kalniečių pulko kariai. Iš vidaus girdėti šūksniai, nuvilnija juokas.

– Verčiau ten neikit, brangutės! – šūkteli joms vienas iš karių.

– Nematau, kad jūs turėtumėt ko išgerti, – atšauna Luiza.

Jos žengia į aludę ir prie stalų pamato Kamerono kalniečių pulko britus ir Karališkojo Kanados pulko karius – jie tranko kumščiais į stalus ir pritariamai mauroja. Ant stalo šoka Mon Rojalo šaulių pulko karys.

– Pran-cū-ze! – šaukia jie. – Nu-si-renk!

Karys, ištįsęs nesiskutęs aštrių bruožų prancūzakalbis kanadietis, vaidina striptizo šokėją. Nė kiek neapsinuoginus jam pavyksta sukurti regimybę, kad priešais yra seksuali jauna moteris, vieną po kito nusivelkanti drabužius.

Kitė ir Luiza pakerėtos stebi jį.

– Bravo, Markai! – šaukia jo draugai. – *Baisez-moi**, Markai! Pirmyn, viens du!

Kareivis gundomai rangosi tarsi gyvatė ir pamažu, atsargiai tempdamas, nusimauna nematomas kojines. Dabar jis tariamai vilki tik liemenėlę ir kelnaites. Apsimestinai droviai rankomis užsidengęs tarpkojį, jis tai praskečia, tai suglaudžia kojas. Pažiūrėjusi į jį stebinčių vyrų veidus Kitė suvokia, kad jie iš tiesų susijaudinę.

– Parodyk savo grožybes, prancūze! – šaukia jie. – Nusimauk kelnaites! Nu-si-renk!

* Pabučiuokite mane (*pranc.*).

Kankinamai lėtai ant žemės nukrenta įsivaizduojamos kelnaitės, nors iš tiesų šokėjas lieka su rusvai žalsva karine uniforma. Kitė pažvelgia į Luizą ir mato, kad ši irgi nustebusi. Tai tėra pokštas, tačiau aplink akivaizdžiai tvyro vyriškas geismas.

Kelnaičių nebėra. Kojos tvirtai suglaustos. Neišvaizdaus kareivio, kuris taip pat yra ir žavi nuoga moteris, pakerėti žiūrovai laukia užgniaužę kvapą. Pagaliau jis iškelia rankas, praskečia kojas, atkiša tarpkojį ir dūmų pilname ore nuvilnija garsus pasitenkinimo atodūsis.

Pasirodymas baigtas, ir aludėje besigrūdantys vaikinai staiga pastebi, kad tarp jų išties yra dvi moterys. Juokdamiesi jie ima stumdytis, stengdamiesi atsidurti arčiau merginų.

– Tik pažiūrėkite, kas atėjo! Leisk nupirkti tau išgerti, gražuole! Šitą vaišinu aš. Pasitrauk, drauguži! Duok žmogui galimybę.

Jie stumia Kitę ir Luizą tol, kol prispaudžia prie sienos. Draugiškas įsiaudrinusių karių dėmesys tampa nemalonus.

– Nusiraminkit, vaikinai, – sako Kitė šypsodamasi, kartu bandydama apsiginti nuo į ją tiesiamų rankų.

– Ei! – surinka Luiza. – Pasitraukit! Jūs spaudžiat mane!

Kariai nenori spausti merginų, tačiau esantys gale veržiasi pirmyn ir stumia stovinčius priekyje. Kitei darosi baisu.

– Prašau, – maldauja ji, – prašau!

Tada pasigirsta įsakmus balsas:

– Judinkitės! Pasitraukit atgal! Šalin iš kelio!

Aukštas karys braunasi per spūstį, imdamas kitus už rankų ir tempdamas į šalį.

– Mulkiai! Gyvuliai! Atgal!

Susispietę kariai prasiskiria ir praleidžia jį, suglumę, suvokę, kad padėtis nebevaldoma. Jis prieina prie Kitės su Luiza ir ištiesia rankas, kad praskirtų joms kelią.

– Labai atsiprašau! Tikiuosi, nenukentėjote?

– Ne, – atsako Kitė.

Vyriškis vilki uniformą be jokių pasižymėjimo ženklų. Jis jaunas, ne ką vyresnis už Kitę, ir itin gražus. Siauro veido, išraiškingos nosies, goslių lūpų. Mėlynos akys po lenktais antakiais žvelgia į ją taip, kaip niekas niekada dar nežvelgė. Tas žvilgsnis sako: „Taip, matau tave, bet šiuo metu turiu svarbesnių reikalų."

Jo į šoną nustumti kariai pamažu atsipeikėja.

– Kas manaisi esąs, vyruti?

Jaunuolis atgręžia savo išsiblaškiusį veidą į užsipuolusįjį, pamato jo grėsmingai pakeltą ranką.

– Tik pabandyk paliesti mane, – sako jis, – ir aš nusuksiu tau sprandą.

Tai ištaria tokiu tonu, kad anas karys nuleidžia ranką. Trečias karys suniurna:

– Palik jį ramybėje, drauguži. Jis prakeiktas komandosas.

Kariai išsiskirsto, palikę Kitę ir Luizą su jų gelbėtoju.

– Ačiū, – sako Kitė. – Manau, jie nieko blogo nenorėjo.

– Žinoma, nenorėjo. Tik paikiojo.

Jis nuveda merginas prie baro.

– Ar turite brendžio? – paklausia jis barmeno. – Šios panelės patyrė sukrėtimą.

– Kad ne, jaučiuosi gerai, – sako Kitė.

– O taip, ačiū, – prieštarauja Luiza, mindama Kitei ant kojos.

Barmenas iš po prekystalio ištraukia butelį kulinarinio brendžio ir vogčiomis įpila dvi mažas taureles. Karys paduoda jas Kitei ir Luizai.

– Vietoj vaistų, – sako jis.

Kitė paima taurelę ir ima siurbčioti brendį. Luiza geria savąją greičiau.

– Į sveikatą! – sako ji. – Aš vardu Luiza, o ji – Kitė.

– Kur jūs apsistojusios?

– Didžiajame dvare, – Luiza linkteli į kelio pusę.

– Sekretorės?

– Vairuotojos.

– Būkite atsargios naktį, – sako jis. – Daugiau žmonių žūva keliuose dėl užtamsinimo negu nuo priešo.

Kitė geria savo brendį nesuvokdama, ką daro. Jai ima svaigti galva.

– Kas jūs? – paklausia ji. – Turiu omeny, kur tarnaujate?

– Specialiosiose pajėgose.

– Štai kaip.

– Apgailestauju. Nesiekiu atrodyti paslaptingas, tačiau nieko daugiau negaliu atskleisti.

– Ar jums leidžiama pasakyti savo vardą?

– Eivnelas, – atsako jis, nusibraukdamas ant akių vis krentančią tamsių plaukų sruogą. – Edas Eivnelas.

– Jūs tikras riteris narsuolis, – sako Luiza. – Išgelbėjote mus, vargšytes.

– Tai jūs vargšytės? – blyškus jo veidas nė kiek nešypteli. – Jei būčiau žinojęs, gal ir nebūčiau stengęsis.

– Nemėgstate vargšyčių? – klausia Kitė.

– Tiesą sakant, – taria jis, – nelabai žinau, kas tai. Gal koks trapus, greitai gendantis vaisius.

– Kriaušytės, – sako Kitė. – Tai gal mes kriaušytės.

– Kriaušytės negali būti vargšytės, – sako Luiza.

– Nelabai išmanau, – sako Edas. – Bet gal joms nelabai linksma, kai iš jų verda uogienę.

– Aš neprieštaraučiau, – sako Luiza, – kad mane kaitintų, kol syvai išsiskirs, o tada skanautų.

– Luiza! – pasibaisi Kitė.

– Atsiprašau, – sako Luiza. – Tai brendis kaltas.

– Iš tiesų ji labai gerai išauklėta, – sako Kitė Edui. – Jos pusbrolis hercogas.

– Mano antros eilės pusbrolis, – pataiso ją Luiza, – yra dešimtasis hercogas.

– O jūs tik kapralė, – sako jis. – Kokia neteisybė.

– Grandinė, – sako Luiza, paliesdama juostelę ant savo uniformos.

Jaunuolis nukreipia savo įdėmų žvilgsnį į Kitę.

– O kaipgi jūs?

– Aš ne iš aukštuomenės, – sako Kitė. – Mes, Tilai, iš vidurinės klasės. Vikarai, gydytojai ir panašiai.

Staiga ji pasijunta tokia apsvaigusi, kad tiesiog turi prigulti. Brendis ir ilga diena padarė savo darbą.

– Atleiskite, – sako ji. – Šįryt dėl manevrų kėlėmės ketvirtą valandą.

Ji pasuka prie durų. Tikriausiai šiek tiek susvyruoja, nes Edas paima ją už rankos.

– Aš jus palydėsiu, – sako jis.

– Ir mane, – paprašo Luiza. – Aš irgi kėliausi ketvirtą valandą.

Galantiškasis Edas prilaikydamas abi merginas už parankių patraukia keliu link didžiojo dvaro. Kareiviai, pro kuriuos jie praeina, šypsosi ir sako: „Šaunuolis, vyruti!“ ir „Pakviesk, jei reikės pagalbos.“

Jie atsisveikina prie durų.

– Grandine Kite, – sako Edas, atiduodamas pagarbą. – Grandine Luiza.

Merginos atsako tuo pačiu.

– Bet mes nežinome jūsų laipsnio, – sako Kitė.

– Manau, aš leitenantas ar panašiai, – sako jis. – Mano darbovietėje laipsniai ne itin svarbūs.

– Ar iš tiesų galite nusukti žmogui sprandą? – paklausia Luiza.

– Štai taip, – atsako jis spragtelėdamas pirštais.

Tada nueina.

Kitei ir Luizai žengus į dengtą arkadą, jų žvilgsniai susitinka ir abi prapliumpa juoktis.

– O Dieve! – sušunka Luiza. – Svajonių vyras!

– Būti kaitinamai, kol syvai išsiskirs? Luiza, Luiza...

– O kodėl gi ne? Juk vyksta karas! Neprieštaraučiau, jei jis ateitų manęs paskanauti kada tik panorėjęs.

– Luiza!

– Nevaizduok tokios pasibaisėjusios. Mačiau, kaip jam šypsojaisi.

– Tokia jau esu. Nemoku kitaip elgtis.

– Nori bėdą prisišaukti?

– Ne, – atsako Kitė. – Aš iš tiesų labai pavargusi. Neišsigalvojau to.

Viena vaikų kambaryje palėpėje Kitė lėtai nusirengia, galvodama apie jaunąjį karininką. Į atmintį įsirėžė jo rimtas, patenkintas veidas. Ryškiausiai ji pamena jo dideles mėlynas akis, kurios, rodėsi, tuo pat metu ir mato ją, ir nemato. Nors jis ir stebeilijo į ją, ji nejuto, kad ko nors iš jos norėtų, ko nors maldautų. Jo žvilgsnyje buvo kažkas kita, kažkas pažeidžiama, tačiau priklausančio jam. Savotiškas liūdesys. Jo akys sakė – nesitikiu, kad laimė tęsis. Būtent tai dar labiau negu jo grožis neišeina jai iš galvos iki pat tos akimirkos, kai galiausiai įveikia miegas.

2.

Užpakalinis motociklo ratas slysteli ant sodybos keliuko purvo ir priverčia variklį greičiau dirbti. Motociklininkas staigiai lenkiasi į šoną ir, sėkmingai sulėtinęs greitį, pasuka motociklą, apvažiuoja daržinės galą ir įsuka į sodybos kiemą. Vištos kudakuodamos išsilaksto į šonus, tačiau kai tik variklis nutyla, grįžta atgal. Šiuo metu joms paprastai paberiama virtuvės atliekų. Beržuose laukia varnos.

Motociklininkas atsmaukia ant kaktos apsauginius akinius ir pasitrina akis. Visą dieną teko važinėti slidžiais, pavojingais keliais ir jis džiaugiasi pagaliau galėdamas nulipti nuo motociklo. Merė Fanel, ūkininko žmona, atidariusi namo duris, ranka suėmusi prijuostės apačią šūkteli jam:

– Turite svečių.

Laris Kornfordas nusiėmęs šalmą išlaisvina kupetą auksiškai rusvų garbanų. Jo veidas platus ir draugiškas. Laris mirksėdamas apsidairo aplink. Pastebi nepažįstamą džipą.

– Ačiū, Mere.

Ūkininko žmona iškrato prijuostę ir vištos atskuba trupinių. Laris išsitraukia iš motociklo lopšio savo kuprinę ir žingsniuoja į virtuvę, spėliodamas, kas pas jį atvyko.

Virtuvėje prie stalo sėdi Reksas Dikinsonas, medikas, irgi ap-

gyvendintas šioje sodyboje. Jis rūko pypkę ir nerimastingai juokiasi. Jo pelėdiški akiniai, ilgas plonas kaklas ir tai, kad jis negeria, nuolat daro jį pajuokų taikiniu, bet jis su tuo kantriai taikstosi. Visi mėgsta Reksą galbūt dėl to, kad jam tiek mažai tereikia. Jo poreikiai tokie kuklūs, jog kiti jam turi priminti nepamiršti savo davinio.

Priešais Reksą šviesiame virtuvės lango stačiakampyje tamsuoja lieknas siluetas – Laris iškart jį atpažįsta.

– Edi!

Edas Eivnelas tingiai ištiesia Lariui ranką. Šis ją sugriebia.

– Tavo namo draugas, Lari, pasakoja man apie Dievo Apvaizdą.

– Iš kur, dėl Dievo meilės, tu čia išdygai?

– Iš Šanklino, Vaito salos, jei jau taip domiesi.

– Turime tai atšvęsti! Mere, atneškite sidro.

– Sidro? – nustemba Edas.

– Jis tikrai puikus. Naminis ir stiprus.

Laris stovi, džiugiai šypsodamasis draugui.

– Per šį tipą, – sako jis Reksui, – praradau penkerius geriausius savo gyvenimo metus.

– Tai jis vienas iš taviškių? – klausia Reksas, turėdamas omeny katalikus. Jo tėvas – metodistų pastorius. – Turėjau susiprotėti.

– Nereikia manęs su juo sprausti į tuos pačius rėmus, – sako Edas. – Tai, kad lankėme tą pačią mokyklą, nieko nereiškia. Vienuoliams nepavyko manęs atversti.

– Tebemaištauji? – švelniai klausia Laris. – Dievaži, jei Edas būtų lankęs marksistų ateistų mokyklą, dabar jau būtų vienuolis.

– Tai kad būtent tu norėjai būti vienuoliu.

Tai tiesa. Laris juokiasi, tai prisiminęs. Būdamas penkiolikos, apimtas įkarščio, jis kelis mėnesius ketino stoti į vienuolyną.

– Ar Merė tave pavaišino? Mirštu iš bado. Ką tu čia veiki? Ką gi čia dėvi? Kas čia per uniforma? – sėsdamas valgyti vėlyvos vakarienės vieną po kito klausimus beria Laris.

– Priklausau 40-ajam karališkajam laivyno komandosų būriui, – sako Edas.

– Dievaži, kertu lažybų, kad tai tau patinka.

– Ten būdamas išvengiu kariuomenės. Man atrodo, nekenčiu kariuomenės dar labiau nei nekenčiau mokyklos.

– Bet tai juk irgi kariuomenė.

– Ne. Mes viską darome savaip.

– Tu nepasikeitei, Edai.

– O kaip tau sekasi kariauti, Lari?

– Aš ryšių tarnybos karininkas, Jungtinių pajėgų štabo priskirtas Kanados kariuomenės Pirmajai divizijai.

– Jungtinių pajėgų štabas? Kaip tau pavyko ten patekti?

– Mano tėvas pažįsta Mauntbateną*. Bet aš nedarau nieko įdomaus. Karo ministerija išduoda BSA M20 motociklą ir portfelį ir aš vežioju pirmyn atgal visiškai slaptus dokumentus, nurodančius kanadiečiams vykdyti daugiau manevrų, nes jie daugiau neturi ką veikti.

– Sunkus darbas, – sako Edas. – Ar lieka laiko tapyti?

– Šiek tiek.

– Iš pradžių jis norėjo būti vienuoliu, – sako Edas Reksui, – paskui – menininku. Visada buvo šiek tiek kvaištelėjęs.

– Ne daugiau nei tu, – pareiškia Laris. – Kodėl prisidėjai prie komandosų? Nori mirti jaunas?

– Kodėl gi ne?

– Darai tai, nes nori paskirti savo gyvenimą kilniausiam tau žinomam tikslui, – ryžtingai sako Laris, šakute rodydamas į Edą, tarsi mokytų neklusnų vaiką. – Taip daro ir vienuoliai, ir menininkai.

– Rimtai, Lari, – sako Edas, – geriau jau prekiautum bananais.

* Admirolas lordas Luisas Mauntbatenas (Louis Mountbatten) 1941–1943 m. vadovavo Jungtinių pajėgų štabui. *Visos pastabos vertėjos.*

Laris vėl prapliumpa juoktis, nors iš tiesų tai ne pokštas. Jo tėvo bendrovė importuoja bananus ir tai daro taip sėkmingai, kad beveik visiškai užvaldė rinką.

– Tai ką gi čia veiki, plėšike tu? – klausia jis.

– Atvažiavau susitikti su tavim.

– Ar kelionė tikrai buvo būtina?

Šiomis dienomis labai sunku išprašyti ir džipą, ir degalų jam.

– Mano vadas labai supratingas, – atsako Edas.

– Ar šiąnakt čia pernakvosi?

– Ne, ne. Iki dešimtos valandos išvažiuosiu. Bet paklausyk, Lari. Ieškodamas tavęs miestelyje užėjau į aludę. Spėk, kas nutiko?

– Į jį pataikė žaibas, – sako Reksas. – Kaip kad nutiko šventajam Pauliui kelyje į Damaską. Jis man papasakojo.

Reksas juokauja rimtu veidu.

– Sutikau merginą, – sako Edas.

– Ak, – sako Laris. – Merginą.

– Turiu su ja vėl pasimatyti. Jei to nepadarysiu, mirsiu.

– Taigi ir taip nori mirti.

– Iš pradžių noriu ją vėl pamatyti.

– Kas ji tokia?

– Ji sakė, kad Moterų pagalbinio teritorinio korpuso vairuotoja iš stovyklos.

– Tos merginos pakeliauja.

Tarpduryje pasirodo pečius nunarinęs Artūras Fanelas. Jo veido išraiška kaip visada byloja apie negailestingą likimą.

– Vyrai, ar kuris nors girdėjote orų prognozę? – klausia jis. – Jei lietus nesiliaus, nenoriu nieko apie tai girdėti, nes man jau gana.

– Rytoj bus saulėta, Artūrai, – sako Laris. – Kaip praeitame šimtmetyje.

– Ar ilgai taip bus?

– Negaliu pasakyti.

– Man reikia, kad savaitę šviestų saulė, taip ir žinokite, arba šienas supus.

– Taip ir žinosiu, – atsako Laris.

Ūkininkas išeina.

– Jam reikia padėti suvežti šieną, – sako Reksas. – Jis sakė tai man anksčiau.

– Jam praverstų kanadiečiai, – sako Laris. – Visi jie kaimo vyrukai. Stovykloje jiems mirtinai nuobodu.

– Kam rūpi šienas? – sako Edas. – Ką man daryti dėl tos merginos?

Laris išsitraukia pakelį cigarečių ir pasiūlo vieną Edui.

– Imk. Jos kanadietiškos, bet neblogos.

Cigaretės vadinasi *Sweet Caporal*. Reksas prisidega pypkę, o pavakarieniavęs Laris su malonumu užsirūko cigaretę.

– Aš įstrigęs prakeiktame Šankline, – sako Edas. – Niekaip į čia nebeištrūksiu iki savaitgalio.

– Tai susitik su ja savaitgalį.

– O jei ji iki to laiko ištekės?

– Oho! – šūkteli Laris. – Ji tikrai krito tau į akį!

– O gal tu gali ją surasti ir perduoti žinią? Po šimts, tu gi ryšių tarnybos karininkas. Galėtum padėti užmegzti ryšį.

– Galiu pamėginti, – sako Laris. – Koks jos vardas?

– Grandinė Kitė. Ji štabo vairuotoja.

– Kokią žinią jai perduoti?

– Kviečiu sekmadienį pietų. Čia, tavo namuose. Juk nepriešta-rauji? Kita mergina irgi gali ateiti. Ta arkliaveidė.

– Arkliaveidė?

– Ji panaši į kumelę.

Edas užgesina nuorūką. Jis surūkė savo cigaretę dukart greičiau už Larį.

– Gana nebloga, – ištaria.

– O kas pasirūpins pietumis? – klausia Laris.

– Tu, – atsako Edas. – Juk tu paskirtas gyventi šioje sodyboje. Ir Reksas. Kviečiu visus.

– Labai gražu iš tavo pusės, – šypteli Laris.

– Sekmadienį čia nebūsiu, – sako Reksas.

– Sekmadienis tau svarbi diena, ar ne, Reksai? – sako Edas.

– Padedu žmonėms tai vienur, tai kitur, – sako Reksas.

– Pasistengsiu, – pažada Laris. – Kaip su tavimi susisiekti?

– Nereikia. Tiesiog atvyksiu čia sekmadienį perpiet. O tu padaryk taip, kad Kitė atvyktų. Bet nekišk prie jos nagų! Aš pirmas ją pamačiau.

Kitą rytą pateka žadėta blyški saulė. Prieš aštuntą virš užliejamų pievų pakimba migla. Laris motociklu nuvažiuoja prie didžiojo namo, jis be šalmo, nes nori pasidžiaugti pagaliau atėjusia vasara. Iki pusės išsirengę kareiviai stovykloje triukšmingai žaidžia tinklinį. Blyškūs mūriniai Idenfildo bokštai spindi saulėje.

Prieš karą tokią dieną jis būtų vienas išėjęs paklajoti po žemakalnius, nešinas molbertu, nauja drobe, dažų dėžute bei užkandžiais, ir būtų tapęs iki sutemų. Tokių vertingų dykų dienų, kada pasaulis prieš akis virsdavo tiesiog šviesos ir formų žaismu, tebuvo kelios, bet jos įsirėžė atmintyje. Dabar jo, kaip ir kitų žmonių, laikas kupinas nuobodžių ir nereikšmingų karo meto smulkmenų. Lario ir kitų tikslas gal ir didingas, tačiau gyvenimas sumenkėjęs.

Jis palieka motociklą priešais namą ir įeina per holą su galerijomis. Pirmas žmogus, kurį jis sutinka, – Džonis Parišas, skubantis žemyn kas antra didžiulių laiptų pakopa.

– Vėlinamės, – sako Parišas. – Vadovybės rytinis pasitarimas dabar prasideda pusę devynių.

– Vudžiui vėluoti nebūdinga.

– Prie mūsų prisidės Bobis Parksas. Jis juk vienas iš taviškių?

Parksas – Jungtinių pajėgų žvalgas. Lario neįspėjo, kad jis dalyvaus pasitarime, tačiau tai įprasta. Jungtinių pajėgų skyrių tarpusavio bendravimą geriausiu atveju galima pavadinti chaotišku.

Jis pažvelgia į laikrodį. Liko dar geras ketvirtis valandos.

– Einu ieškoti Moterų pagalbinio teritorinio korpuso vairuotojų.

– Turi omeny, autotransporto biuro? Ko tau ten reikia?

– Grandinės Kitės. Nežinau jos pavardės.

– Ak, Kitės, – Parišas kilsteli tankius antakius. – Visiems mums jos reikia.

– Aš tik perduosiu žinią nuo draugo.

– Gali perduoti savo draugui, – sako Parišas, – kad Kitė turi vaikiną karo laivyne. Jei vieną dieną jos jūreivis – sergėk Dieve! – žus, prie jos durų išsirikiuos tvarkinga eilė ir tavo draugas gali stoti į jos galą.

– Gerai, – džiugiai atsako Laris.

Kapitonas Parišas pasuka į valgomąjį, kur aukštesniesiems karininkams patiekiami pusryčiai. Laris traukia koridoriumi pro vargonų salę prie durų, vedančių į sodą. Lauke – plati akmenimis grįsta terasa, apsupta žemos mūrinės baliustrados. Ši terasa iškilusi virš kitos terasos, o toji – virš didelio parko. Parką kerta liepų alėja, vedanti prie dailaus ežero. Abipus alėjos tarp ežero ir dvaro stovi eilės stačiakampiais išdėstytų Niseno barakų*.

Laris stabteli pasigėrėti stovykla. Nežinomas inžinierius, suplanavęs ją, nesąmoningai bandė sukurti atsvarą neogotikiniam dvaro šėlsmui. Stovykla – šiuolaikiškas tvarkos įsikūnijimas, gyvenimo chaosą suvaldanti karinė disciplina. Jei tik įmanoma naudoti tiesias linijas, jos ir naudojamos.

Jis nusileidžia akmeniniais laiptais iš terasų į parką. Jam pamojuoja ir nusišypso kareivis, einantis į prausyklą. Laris neseniai pa-

* Niseno barakas – surenkamas pusapvalis plieninis statinys, naudotas Antrojo pasaulinio karo metu.

skirtas šios divizijos ryšių tarnybos karininku, tačiau Karališkieji Hamiltono lengvieji pėstininkai – draugiški vyrukai ir, atrodo, palankiai nusiteikę jo atžvilgiu. Džonis Parišas vadina jį „vietiniu gidu“.

Durys į transporto biurą atviros. Viduje dvi Moterų pagalbinio teritorinio korpuso vairuotojos vienmarškinės geria arbatą. Viena kresna ir raudonveidė, kita – aukšta šviesiaplaukė pailgu veidu, kurį galėtum pavadinti „arklišku“.

Laris sako:

– Ieškau Kitės.

– Kam jos reikia? – klausia arkliaveidė.

– Tik noriu perduoti jai žinią, nieko asmeniška. Nuo draugo, kurį ji susitiko vakar bare.

– Komandoso?

– Taip.

Arkliaveidės elgesys staiga pakinta. Ji žvilgteli į raudonveidę merginą.

– Ar nesakiau? – tada atsisuka į Larį. – Ji ežero namelyje.

– Ačiū.

Jam nereikia klausti, kaip rasti ežero namelį. Tai skiedromis dengtas šešiakampis medinis statinys ant vandens, kurį su krantu jungia prieplauka. Prieplauka atitverta virve, ant jos pritvirtintas ženklas su užrašu „Draudžiama visiems rangams“.

Jis perlipa virvę ir nužingsniavęs prieplauka negarsiai pabeldžia į uždarytas namelio duris. Niekam neatsiliepus, atidaro duris. Viduje ant grindų sėdi labai graži jauna uniformą vilkinti moteris su knyga ant kelių.

– Ar jūs Kitė? – klausia jis.

– Dėl Dievo meilės, uždarykite duris, – paprašo ji. – Aš slepiuosi.

Jis įeina į vidų ir uždaro duris.

– Nestovėkite, – sako ji. – Jus gali pamatyti.

Jis atsisėda ant grindų, kad nesimatytų pro langus. Dabar jam tereikia perduoti žinią ir išeiti. Tačiau, užuot tai padaręs, junta, kad pastebi kiekvieną šios akimirkos smulkmeną. Ežero paviršiuje atsispindinčios saulės šviesos raštus ant sienų. Ant grindų numesto jos rudo uniforminio švarko klostes. Grublėtą jos batų odą. Pozą, kuria ji susirangiusi – po savimi parietusi kojas, pasukusi į šoną. Ant knygos padėtą jos ranką.

Ji skaito „Midlmarčą“*.

– Tai nuostabi knyga.

Ji nustebusi pažvelgia į jį. Jis suvokia, kad tai, kas jam pasirodė ilgas laiko tarpas, per kurį gerai ją pažino, iš tiesų tebuvo viena ar kelios sekundės ir jis visiškai jos nepažįsta.

– Kas jums pasakė, kad aš čia? – klausia ji.

– Merginos biure.

– Ko jūs norite?

– Tik perduoti žinią. Vakar vakare bare sutikote mano draugą.

– Komandosą?

– Jis nori sekmadienį pakviesti jus pietų.

– A, – ji suraukia antakius.

Jis stebi ją, bet tegali galvoti, kokia ji graži. Kaip jis nori, kad ji iš tiesų jį pamatytų.

– Ar jums patinka?

– Kas?

– „Midlmarčas“.

– Taip, – atsako ji. – Iš pradžių nepatiko.

– Tikriausiai Dorotėja jums nelabai prie širdies.

– Atsiprašau, – pasiteirauja ji, – bet kas jūs toks?

– Laris Kornfordas. Ryšių tarnybos karininkas, priskirtas Aštuntai pėstininkų divizijai.

* „Midlmarčas“ (*Middlemarch*) – Džordžo Elioto (George Eliot) slapyvardžiu rašiusios Mary Ann Evans 1871–1872 m. išleistas romanas.

Jis ištiesia ranką. Ji paspaudžia ją, šyptelėjusi dėl tokio oficialumo. Dėl viso šio keisto susitikimo.

– Kodėl ji, po galais, išteka už pono Kesobeno? – klausia ji. – Visiems aišku, kad tai tikrai kvaila mintis.

– Be abejo, – pritaria Laris. – Tačiau ji idealistė. Nori gyvenime nuveikti kažką didingo ir gero.

– Ji neišmanėlė, – sako Kitė.

– Negi jūs nenorite gyvenime nuveikti kažko didingo ir gero?

Jis negali susilaikyti nekalbėjęs su ja taip, tarsi jie būtų gerai pažįstami. Jam atrodo, kad taip ir yra.

– Ne ypač, – atsako ji.

Tačiau mielas jos veidas, į jį žvelgiančios ir bandančios suprasti didelės rudos akys byloja priešingai.

– Nemanau, kad visą likusį gyvenimą būsite kariuomenės vairuotoja, – sako jis.

– Tiesą sakant, mėgstu vairuoti, – ir pajutusi, kad pokalbis krypsta į nepažįstamus vandenis, priduria: – Tai kas ten per pietūs?

– Sekmadienį. Apie dvyliktą? Sodyboje už bažnyčios. Aš ten apgyvendintas. Edas sako, atsiveskite ir savo draugę. Tą šviesiaplaukę.

Jam pavyksta nepavadinti jos „arkliaveide".

– Jei tai sodyba, ar tai reiškia, kad maistas bus tikras?

– Be abejo.

– Tuomet mes sutinkame.

– Gerai. Žinia perduota, – jis pakyla. – Paliksiu jus su Dorotėja.

Spėriai žingsniuojantį per stovyklą link didžiojo dvaro ir nerimaujantį, kaip nepavėluoti į vadų rytinį susirinkimą, Larį apima naujas pojūtis. Jo kūnas lengvas, širdis lengva. Atrodo, visiškai niekas nėra labai svarbu. Nei aukštesnieji karininkai, nei karas, nei visas didžiulis besisukantis pasaulis. Jis sako sau, kad taip yra dėl ryto saulės, nušvitusios po savaičių savaites lijusio lietaus. Jis sako

sau, kad tai tiesiog natūralus gyvūno instinktas, pažadintas dailios merginos šypsenos. Tačiau jis vis dar gali mintyse matyt tą šypseną. Ją su juo sieja keistenybė – tai, kad du nepažįstami žmonės, susigūžę ant grindų ežero namelyje, karo metu kalbasi apie devyniolikto amžiaus romaną. Ji stengiasi suprasti jį. Raukšlelė jai tarp antakių klausia: koks tu esi? Jos šypsena – daugiau negu vien tik šypsena.

Kaip įpratęs, jis ima mintyse ieškoti palyginimų su menu. Prisimena neryškią Renuaro rausvaskruostę merginą, skaitančią knygą ir besišypsančią sau. Tačiau Kitės šypsena nebuvo slapta; ji taip pat ir negundė kaip šimtas nekaltomis apsimetančių Venerų. Kitė šypsosi, kad savo smalsumą pridengtų mandagumo šydu. Yra panašus Engro paveikslas, vaizduojantis Luizą de Broj, šiek tiek pakreipusią galvą, pirštu liečiančią skruostą ir žvelgiančią, drąsinančią žiūrovą pažinti ją.

– Sukrusk, – sako Džonis Parišas.

Laris nuskuba į biblioteką, ten jau girdėti plepantys karininkai. Atvyksta brigados vadas Vilsas ir susirinkimas prasideda. Daugiausia kalbama apie tai, ko reikia pasimokyti iš vakarykščių manevrų. Laris, nutūpęs ant palangės bibliotekos gale, leidžia savo mintims klaidžioti.

Jis prisimena biblioteką tėvo namuose Kensingtone. Ji daug mažesnė už šią didingą salę be lubų, tačiau skleidė visoms bibliotekoms būdingus kerus – knygos lentynose jam atvėrė beribę erdvę. Mokyklos atostogų metu jis kas vakarą ateidavo kartu su tėvu pasimelsti bibliotekoje. Tai suteikė jai bažnyčios paslaptingumo. Jis beveik nepamena savo motinos, kuri yra danguje, todėl neišvengiamai ją painioja su Dievo Motina. Kai Larį išsiuntė į mokyklą, jis apstulbo sužinojęs, kad Švenčiausioji Mergelė rūpinasi ir kitais vaikais.

„Dievo Motina, išklausyk mano maldą. Šventasis Laurynai, išklausyk mano maldą."

Šventasis Laurynas – jo globėjas, trečio amžiaus kankinys, iškeptas ant grotelių ir esą pasakęs: „Apverskite mane, šis šonas jau iškepė.“ Mokykloje tai kėlė daug juoko.

Laris iš seno įpročio dažnai meldžiasi. Tai daro neatidžiai; tokiu būdu išreiškia savo troškimus, nors Daunsaido vienuoliai mokė jį išmintingesnės maldos sampratos. Jos tikslas – ne siekti Dievo įsikišimo mūsų naudai, bet susivienyti su Dievo valia mums. O gal netgi – Larį tai ypač traukia – apskritai išvaduoti mus nuo mūsų įnorių. Brolis Ambrozas, vienuolis, išmokęs jį pamilti Džordžo Elioto knygas, buvo ištikimas Žano Pjero de Kosado sekėjas. Šis aštuoniolikto amžiaus jėzuitas mokė atsiduoti Dievo valiai šventą dabarties akimirką. Tėvo de Kosado malda buvo: „Viešpatie, pasigailėk manęs. Su tavimi viskas įmanoma.“

Viešpatie, pasigailėk manęs, meldžiasi Laris. Rask man tokią merginą kaip Kitė.

3.

Edas Eivnelas pasirodo Upės sodyboje ankstų sekmadienio rytą. Atsikėlęs Laris randa Merę Fanel šokančią pagal Edo dūdelę.

– Mere, mieloji Mere, – sako jis, – ar jūs šokate, Mere? Be abejo, šokate. Visada atskiriu šokėjas.

Jis apsuka ją aplink virtuvės stalą ir išraudusią, apsvaigusią paleidžia prie indų džiovyklos, kur ji plovė indus.

– Šoktumėte visą naktį, jei tik galėtumėte.

– Jūsų draugas baisus žmogus, – Lariui sako Merė Fanel. – Išgirstumėt, ko jis man prišnekėjo.

– Perku jūsų meilę, Mere, – sako Edas. – Pasakyčiau beveik bet ką už kietai virtą kiaušinį.

Laris stebisi Edo žavesio galia. Nuostabu tai, kad jis sako tik nepagražintą tiesą, tačiau geba tai padaryti taip, kad vieniša ir pervargusi ūkininko žmona jaučia, jog jis ją supranta ir gerbia.

Jo elgesio rezultatai matyti krepšyje, į kurį ji krauna jų pietus. Edas nusprendė surengti iškylą. Jis išsiruošia ieškoti jai vietos.

– Paimk indus, Lari. Ir nepamiršk taurių.

Kai Kitė ir Luiza dviračiais atvažiuoja į sodybą vilkėdamos vasarinėmis suknelėmis, atrodo, tarsi karas vyktų kažkur už tūkstančių mylių. Sugrįžęs Edas ima bendrauti su Kite nerūpestingai ir draugiškai, tarsi jie būtų seniai pažįstami.

– Lari, paimk krepšį. Aš paimsiu dėžę.

– O ką man nešti? – klausia Kitė.

– Galite nešti pledą, jei norite.

Edas iškylai parinko giraitę ant Keiberno kalvos šlaito prie netoliese esančio Glaindo miestelio. Kitė sėdi jo džipo priekyje, o Laris ir Luiza – gale.

– Gaunate sau atskirą džipą? – paklausia Kitė.

– Ne visai taip, – atsako Edas. – Tačiau mūsų dalinyje patys imamės iniciatyvos.

– Jis pavogė jį, – sako Laris.

– Kur būtent tarnaujate? – klausia Luiza.

– 40-ajame karališkajame laivyno komandosų būryje, – sako Edas.

– Esu girdėjusi šį pavadinimą, – susiraukia Kitė, mėgindama prisiminti, kur jį išgirdo.

– Kitė vežioja brigados vadą, – sako Luiza. – Ji viską girdi.

– Ar jūsų dalies vado pavardė Filipsas?

– Taip, Džo Filipsas. Iš kur tai žinote?

– Tikriausiai esu jį vežusi savo automobiliu. Ar tai reiškia, kad jūsų būrys dalyvaus būsimame didžiajame pasirodyme?

Edas nusijuokia ir žvilgteli į Larį.

– Ir ko vertas mūsų slaptumas?

– Verčiau patylėkite, – sako Luiza. – Net ir paiki kanadiečiai žino, kad jis artėja.

Edas pasuka džipą iš kelio į mišką ant šlaito ir tolėliau pavažiavęs sustoja. Čia tarp medžių plyti nedidelė proskyna į rytus, iš kurios atsiveria plačios Sasekso lygumos vaizdas. Rusvi laukai su dar nenuimtu derliumi vidurdienio saulėje spindi auksu. Vietomis besimatantys išblukę raudoni čerpių stogai išduoda čia esant miestelį.

Laris patiesia pledą ant žemės, o Kitė su Luiza iškrauna iškylos užkandžius, šūktelėdamos kiekvienąkart, kai pamato naują skanėstą.

– Pomidorai! Kietai virti kiaušiniai! O Dieve, aš danguje! Ar čia naminė duona? Luiza, žiūrėk! Tikras sviestas!

Edas atkemša sidro butelį ir įpila visiems po taurę. Pasiūlo tostą:

– Už sėkmę!

Laris stebi Kitę ir kiekvieną kartą pažvelgęs į ją mato, kad jos akys įsmeigtos į Edą. Laris bando nugalėti savo paikystę. Juk ši iškyla surengta tam, kad Edas turėtų progą užkariauti Kitę. Lario, kaip Edo draugo, pareiga – kreipti dėmesį į Luizą.

– Ar tikite sėkme? – paklausia jos.

– Nelabai, – atsako ji. – Pati nežinau, kuo tikiu. Ar visi privalo kuo nors tikėti?

– Neprivalo, – sako Laris, – bet manau, kad visi kuo nors tiki, nesvarbu, ar tai suvokia, ar ne. Net ir Edas.

Edas, pasiėmęs baisoką peilį ilgais ašmenimis, ima raikyti duonos kepalą.

– Aš tikiu sėkme, – sako jis. – Tikiu įkvėpimu. Ir tikiu šlove.

– Ką tai reiškia? – klausia Kitė.

– Tai reiškia daryti tai, ką nori ir kada nori, be baimės, be gėdos, nesvyruojant. Gyventi savo gyvenimą tarsi skrendanti strėlė. Smogti smarkiai, smogti stipriai.

Jis smarkiai ir stipriai smogia peiliu į duonos kepalą.

– Dieve mano! – sako Kitė. – Kaip jaudinamai kryptinga.

Žodžiais ji nori paerzinti Edą, tačiau jos akys žiba.

– Tai tipiški Edo paistalai, – sako Laris. – Kas nori būti strėle?

Luiza pagauna krentančius duonos gabalus.

– Ar jūs nieko prieš, jei aš pradėsiu valgyti? – klausia ji. – Jaučiuosi, lyg visus metus būčiau alkusi.

Visi imasi pačių pasidarytų storų nelygių sumuštinių, išsitepa pirštus sviestu ir pomidorų minkštimu. Kitė pradeda lupti kietai virtus kiaušinius. Laris stebi, kaip atsargiai ji lupa jų lukštus dideliais lopiniais.

– Atrodo, lyg jau būtumėte dariusi tai anksčiau, – sako Edas.

– Man patinka lupti kiaušinius, – sako Kitė. – Nemėgstu, kai žmonės negražiai juos nulupa tiesiog smulkiai sutrupinę lukštą. Ar jums patiktų, jei kas nors taip jus nurengtų?

Ji pakelia akis ir pastebėjusi linksmą Edo žvilgsnį parausta. Edas paima nenuluptą kiaušinį ir klausia:

– Ar kas nors gali jį pastatyti stačią?

– Juk tai Kolumbo gudrybė, – sako Luiza. – Tereikia pradaužti galą.

– Ne, – sako Edas. – Reikia pastatyti jį nepradaužtą.

Jis išrausia nedidelę duobelę ir įstato į ją kiaušinį.

– Tai suktybė, – sako Kitė. – Reikia pastatyti jį ant lygaus paviršiaus.

– Tik pagal jūsų taisykles, – sako Edas. – Mano taisyklėse nieko nesakoma apie lygų paviršių.

– Kiekvienas gali laimėti, žaisdamas pagal savo taisykles.

– Taigi moralas yra toks, – sako Edas, – visada žaiskite pagal savo taisykles.

Jis pažvelgia į Kitę taip, kad ji sudreba.

– Manau, jūs gana negailestingas žmogus, – sako ji.

– Nekalbėkite taip, – sako Laris. – Tik pakurstysite jo fantaziją. Jis ir vėl ims šnekėti apie įkvėpimą ir šlovę. Edas visada buvo nepataisomas romantikas. Manau, todėl ir tapo komandosu – vienišu kariu, žudančiu be garso, kuriam nerūpi jo paties gyvybė.

Edas neįsižeidęs nusijuokia.

– Komandosai labiau primena grupę keistuolių, nepritapusių kariuomenėje, – tarsteli jis.

– Bet argi neprivalote būti be galo kieti vyrukai? – klausia Luiza.

– Ne itin, – atsako Edas. – Tik šiek tiek pamišę.

Kitė daugiausia žvelgia į Edą, nes atrodo, kad didžiąją dalį laiko jis į ją nežiūri. Ji stebi nekantrius jo judesius – kaip jis kresteli galvą, atmesdamas į akis krentančius tamsius plaukus, kaip atgniaužia ir

sugniaužia kumščius, tarsi bandytų nutverti, o gal paleisti orą. Jo pirštai ilgi, gležni, beveik moteriški. Veidas irgi pernelyg išblyškęs ir mergiškas. Tačiau jis visiškai neatrodo švelnus, veikiau primena įtemptą vielą, ir kiekvieną kartą, kai įsmeigia į ją savo mėlynas akis, ji pasijunta tarsi aptaškyta šaltu vandeniu.

Jis tiesiai kalba keistus dalykus nieko neišduodančiu balsu. Ji nesupranta, ar jis juokauja, ar kalba rimtai. Neperpranta jo. Nori paliesti blyškų jo skruostą. Nori, kad jis prisitrauktų ją prie savęs. Nori, kad jis jos norėtų.

– Tas nutikimas su kiaušiniu... – sako Laris. – Ne Kolumbas tai sugalvojo. Daug anksčiau tą pačią gudrybę sugalvojo Bruneleskis, paprašytas pateikti savo suprojektuoto kupolo Florencijoje modelį. Bent jau taip pasakojo Vazaris.

Jo žodžius lydi tyla.

– Kaip matote, – sako Edas, – Laris per pamokas iš tiesų klausėsi.

Laris apsimeta, kad šauniai į viską reaguoja, bet iš tiesų jam nesmagu. Jis iš visų jėgų stengiasi nežiūrėti į Kitę, nes kiekvienąkart pažvelgus į ją jį užplūsta troškimas. Jis stebi Edą, tokį liekną, galantišką, laisvą, ir žino, kad pats nesugeba taip elgtis be pastangų. Tegali pagarbiai stebėti, kaip Edas nerūpestingai, pernelyg akivaizdžiai keri Kitę. Lario strazdanotas veidas išduoda jį kiekvieną kartą – įsitempia iš nuoširdaus užsidegimo kalbant, atsipalaiduoja ir dėkingai šypsosi, kai jis jaučiasi suprastas.

– Visada norėjau pamatyti Florenciją, – sako Kitė.

– Aš pernelyg to netrokštu, – sako Luiza. – Nuo meno man ima skaudėti galvą.

– Nesakykite to Lariui, – sako Edas. – Užaugęs jis nori būti menininku.

– O kuo jūs norite būti? – klausia Luiza.

– Aš niekada neužaugsiu.

– Edui seksis viskas, ko tik jis imsis, – sako Laris. – Taip jau yra. Jį myli dievai.

Edas išsišiepia ir sviedžia į jį duonos gabalėlį.

– Tie, kuriuos myli dievai, – sako jis, – miršta jauni.

Jiems pavalgius ir atsigėrus, Luiza išsitraukia savo *Brownie* fotoaparatą ir priverčia juos pozuoti nuotraukai.

– Kite, sėsk per vidurį.

– Nekenčiu fotografuotis.

– Tai dėl tavo tuštybės, – sako Luiza. – Būk kaip Edas. Jam tai visai nerūpi.

Edas sėdi šalia Kitės, rankomis apglėbęs kelius, įsmeigęs nieko neregintį mėlynų akių žvilgsnį į tolį. Jo petys liečia Kitės ranką, tačiau atrodo, kad jis to nejaučia. Laris įsitaiso Kitei iš kito šono ir sukryžiavęs kojas rankomis atsiremia į pledą už nugaros.

– Šypsokitės, Lari, – sako Luiza.

Laris nusišypso. Spragteli fotoaparato užraktas. Luiza persuka fotoaparato juostelę.

– Kad tave kur! Paskutinis kadras.

– Bet reikia nufotografuoti ir tave, – sako Kitė.

– Juosta baigėsi.

– Geriau įsiamžinkime atmintyje, – pasiūlo Edas.

Visi nustebę sužiūra į jį.

– Ką norite pasakyti? – klausia Kitė.

– Na, nežinau, – atsako Edas. – Atsistokime ant galvos. Staukime prieš mėnulį.

– Kitė galėtų mums padainuoti, – sako Luiza. – Jos balsas nuostabus. Ji giedodavo solo savo bažnyčios chore.

Edas staiga įbeda įdėmų žvilgsnį į Kitę.

– Taip, – sako jis. – Tegul Kitė mums padainuoja.

Kitė nurausta.

– Mano balsas jus nuviltų.

Edas pakelia ranką, tarsi balsuodamas. Jo žvilgsnis tebeįsmeigtas į Kitę. Laris pakelia ranką. Luiza irgi.

– Vienbalsiai nuspręsta, – sako Edas. – Turite padainuoti.

– Niekas man neakompanuos, – prieštarauja Kitė. – Negaliu dainuoti be akompanimento.

– Gali, gali, – nenusileidžia Luiza. – Esu girdėjusi tave.

– Negaliu dainuoti, jei visi į mane spoksosite.

– Mes užsimerksime, – pažada Laris.

– Aš neužsimerksiu, – sako Edas.

– Gerai, – nusileidžia Kitė. – Aš pati užsimerksiu.

Ji pakyla ir akimirką stovi, nori susikaupti. Kiti tyliai ją stebi, staiga suvokę, kad Kitei tai rimta.

Tada ji užsimerkia ir pradeda dainuoti.

Upė plati,
Perbrist jos negaliu.
Skrisčiau pati,
Bet sparnų neturiu.
Valtį padirbk
Ir įveiksim bangas,
Irkluosim abu –
Mano meilė ir aš.

Jos balsas aukštas, tyras ir nuoširdus. Laris nukreipia akis nuo jos į Edą ir draugo veide išvysta dar neregėtą išraišką. Tai tiesa, sako Laris sau. Edas įsimylėjo.

Išskleidžia laivas
Baltas bures,
Skrodžia per audrą
Jūras gilias.
Bet mano meilė
Gilesnė už jas,
Ir nežinau, ar
Ji skries, ar nuskęs.

Tada tarsi nubudusi iš sapno Kitė atsimerkia ir pamato, kaip Edas į ją žiūri. Jis žvelgia jai į akis ir nieko nesako. Ji gūžteli pečiais atsiprašydama.

– Daugiau nepamenu.

– Gal jūs angelas, – sako Edas.

– Nenorėčiau juo būti, – atsako Kitė.

Vėliau jie guli ant pledo, pusiau saulėkaitoje, pusiau šešėlyje ir žvelgia į vasaros dangų. Pro šalį plaukia pavieniai debesys tarsi laivai, lėtai genami vėjo. Aukštai link Londono nušvilpia lėktuvas.

– Man bloga nuo šio karo, – sako Luiza. – Anksčiau pasaulis buvo toks gražus. Dabar viskas taip bjauru.

– Ką veikėte prieš karą, Luiza?

– Nieko ypatinga. Ėmiau dalyvauti pobūviuose 1939-aisiais. Viskas buvo taip kvaila. Tuo metu man iš tiesų nepatiko išpuoštai tarsi lėlė šypsotis nuobodiems žmogeliams. Tačiau dabar atrodo, kad tai buvo rojus.

– Aš dėkingas karui, – sako Laris. – Jis išgelbėjo mane nuo bananų.

Tai visus prajuokina.

– Dar nesidžiauk, – sako Edas. – Vėliau gal jų ir neišvengsi.

Kitė paklausia apie bananus. Laris pasakoja jai, kaip jo senelis Lorensas Kornfordas, kurio garbei jis pavadintas, įkūrė bendrovę *Elders & Fyffes* ir sugalvojo mėlyną etiketę, klijuojamą ant bananų, kaip jis pirmasis pradėjo šiuos vaisius reklamuoti ir buvo pramintas bananų karaliumi.

– Prasidėjus Didžiajam* karui turėjome šešiolika laivų, ir admirolas paprašė mano senelio pagalbos. Senelis pasakė: „Mano laivynas priklauso mano šaliai." Admirolas buvo kunigaikštis Liudvigas Batenbergas, Mauntbateno tėvas. Todėl dabar priklausau Jungtinėms pajėgoms.

* Didysis karas – Pirmasis pasaulinis karas.

– Bananų šakos toli siekia, – sako Edas.

– Atrodo, tai puikus verslas, – sako Kitė.

– Visiems juokinga, kai imi kalbėti apie bananus, – sako Laris, – tačiau tokios vietos kaip Jamaika priklausomos nuo prekybos bananais. Ir mėlyna etiketė tais laikais buvo tikras perversmas. Niekas nepagalvojo, kad ant vaisiaus galima priklijuoti etiketę, kol senelis to nepadarė. Buvo be galo sunku rasti tinkamų klijų ir įtikinti pakuotojus klijuoti etiketes. Tačiau senelis sakė: „Mūsų bananai patys geriausi, ir kai žmonės suvoks tai, jie ieškos vaisių su mėlynomis etiketėmis." Taip ir atsitiko.

– Dabar bendrovei vadovauja jo tėtis, – sako Edas. – Spėkite, kas perims iš jo vairą.

– Deja, aš ne visai pateisinu tėvo lūkesčius, – sako Laris.

– Argi nėra bananų rūšies, kuri vadinasi 'Kavendišai'? – klausia Luiza.

– Žinoma, yra! – atsako Laris. – Devonšyro hercogas išaugino juos Pakstono oranžerijoje Čatsverte.

– Aš lyg ir jo pusseserė, – sako Luiza.

– Tada turėtumėte labai didžiuotis. Mano senelis pradėjo savo verslą gabendamas 'Kavendišus' iš Kanarų salų.

– Kodėl nepateisinate tėvo lūkesčių, Lari? – klausia Kitė.

– Todėl, kad noriu būti dailininkas. Tėtis tikėjosi, jog aš irgi darbuosiuosi jo bendrovėje, tačiau labiausiai jis bijo, kad neužsidirbsiu pragyvenimui.

– Laris puikiai tapo, – sako Edas.

– Nematei mano darbų nuo mokyklos laikų.

– Na ir kas? Tada tau puikiai sekėsi. Sek paskui savo svajonę.

– Kalbi apie įkvėpimą ir šlovę, Edai, ar ne?

– Smok smarkiai, smok stipriai.

Jo žodžiai tarsi pakimba virš jų, sušvelninti jo lakoniškumo.

Kadangi Edas gražiai pakalbėjo apie Lario kūrybą, yra jo geriausias draugas ir kadangi tai vis tiek neišvengiama, Laris nu-

sprendžia elgtis bičiuliškai. Daryti bet ką, kad tik atsikratytų absurdiško troškimo.

– Kodėl gi tau neparodžius Kitei Keiberno kalvos, Edai? Mes su Luiza galime likti čia ir pasikalbėti apie 'Kavendišus'.

– Esu mačiusi Keiberno kalvą, – sako Kitė.

– Reikia užkopti į jos viršūnę, – sako Laris. – Tada dar daugiau pamatysite.

Edas atsistoja.

– Na, tai eime, – sako jis Kitei. – Neklauskime savęs, kodėl.

Kitė klusniai pakyla.

– Gerai, – sako ji. – Jei taip reikia.

Jie abu patraukia aukštyn šlaitu.

– Ką tai reiškia? – klausia Luiza, kai jie jau nebegali jos išgirsti.

– Edas įklimpęs iki ausų. Jam reikia progos parodyti jai dėmesį.

– Todėl gerasis dėdė Laris suteikia jam tą progą?

Iš Luizos balso Laris pajunta, kad ji supranta, ką jis padarė ir kodėl.

– Verčiau būsiu gerasis dėdė Laris negu paniuręs tūnosiu kamputyje, – sako jis.

– Šaunu, – pagiria Luiza. – Tikiuosi, jis tai supras.

Laris atsidūsta.

– Taip. Jis žino.

Kurį laiką jie guli tylėdami. Tada Luiza atsisėda, rankomis apglėbia kelius ir pažvelgia į Larį.

– Regis, jūs geras žmogus, – sako ji.

– Taip, – atsako Laris. – Tokia jau mano laimė.

– Jūs tikriausiai irgi įsimylėjęs Kitę.

– O turėčiau būti ją įsimylėjęs?

– Tiesiog visi kiti ją įsimylėję. Nematau priežasties, kodėl turėtumėte elgtis kitaip.

– Štai kaip.

– Ji irgi geras žmogus. Ji nieko negali padaryti. Sakė man, kad yra gavusi septynis pasiūlymus tekėti. Septynis!

– Ir nė vieno iš jų nepriėmė?

– Kol kas ne.

– Įdomu, ko ji laukia.

– Vienas Dievas težino. Man atrodo, ji nori, kad kažkas kitas nuspręstų už ją. Galėtumėte tiesiog imti ir pagrobti ją.

Laris nusijuokia.

– Edas mane nudėtų, – sako jis. – Jis pirmas ją sutiko.

– O Dieve! Na ir kas? Viskas juk būtų garbinga ir taip toliau. Tačiau užteks kalbų apie Kitę! Ji sulaukia tiek daug dėmesio, kad kartais man nuo to bloga. Be to, noriu jums užduoti klausimą.

– Klauskite.

– Kaip man priversti Džordžą Holandą vesti mane?

Laris prapliumpa juoktis.

– Ar mėginote tiesiog pasipiršti jam?

– Merginos nesiperša.

– Kaip manote, ar jis sutiktų, jei pasipirštumėte?

– Pasakysiu taip – manau, kad būčiau jam labai gera žmona ir jis turėtų būti labai dėkingas. Bet, man atrodo, jis to dar nesupranta.

– Na, – sako Laris akimirką pagalvojęs, – galėtumėte apsimesti mananti, kad jis jums pasipiršo. Tada galėtumėte priimti jo pasiūlymą. Jums sutikus, jam atrodytų, kad tikriausiai vis dėlto pasipiršo jis.

Luiza pažvelgia į Larį su pagarba.

– Tai nuostabus patarimas, – sako ji.

– Ne aš taip sugalvojau, – sako Laris. – Tolstojus „Kare ir taikoje“.

Kitė seka paskui Edą ilgu žole apaugusiu šlaitu, laviruodama tarp avių spirų krūvelių. Jis dideliais žingsniais žengia priešais neatsigręždamas, palikęs ją eiti savo žingsniu. Ji neprieštarauja. Žiūrėdama į jo liekną stiprų kūną, kopiantį į kalvą, ji supranta, kad jam būdingas kryptingumas su ja visiškai nesusijęs. Jis mato kalvą, į kurią reikia įkopti, ir kopia palikdamas ją laisvą ir neapsunkintą nuolatinių pastangų patikti kitiems.

Pasiekęs ilgą plokščią kalvos atkarpą, vedančią į viršūnę, jis sustoja ir palaukia jos. Priešais akis viršūnę juosia senų apskritų akmens amžiaus įtvirtinimų kraštai.

– Čia bus sunkiau užsiropšti, – sako jis. – Jums gali prireikti pagalbos.

Jiems leidžiantis į platų žolėtą griovį jis paima ją už rankos ir padeda išlipti į statų krantą. Jo ranka šilta, sausa ir labai stipri. Pasiekus plokščią viršūnę, jis paleidžia jos ranką ir išskečia savo rankas.

– Štai! – sako jis, tarsi atsivėręs vaizdas būtų jo dovana jai.

Tai ją prajuokina.

Apačioje upė vingiuoja į pietus pro išsidriekusį Idenfildo miestelį link tolimos jūros. Kitė žvelgia žemyn tarsi iš lėktuvo. Ji mato kanadiečių kariuomenės stovyklą, eilėmis išsidėsčiusią parke, blizgantį ežerą, Idenfildo dvaro smailes ir bokštus. Iš tokio atstumo matomas jos mažas pasaulis taip sumažėja, kad atrodo, jog visai išnyko. Kalvos viršūnėje pučia vėjas, šiaušia jos plaukus ir verčia ašaroti.

– Pažvelkite ten, kur upė įteka į jūrą, – sako Edas. – Tai tikras prieglobstis.

– Ten Niuheiveno miestelis, – sako Kitė.

– Man patinka mintis apie prieglobstį, – sako Edas. – Upė vis teka ir teka, bet galiausiai pasiekia jūrą ir gali pailsėti.

– Niekada negalvojau, kad jūra gali būti prieglobstis, – sako Kitė. Ją sujaudina jo žodžiai. – Prieglobstis juk kažkaip primena dangų, tiesa?

Ji pažvelgia į viršų. Dangus virš jos didelis, plynas ir grėsmingas.

– Dangus per toli, – sako jis.

– Žiūrėdama į jį jaučiuosi visiškai nesvarbi, – sako ji.

Ji nuleidžia akis. Jis žvelgia į ją kaip visad šypsodamasis puse lūpų.

– Jūs nesvarbi. Visi mes nesvarbūs. Na ir kas?

– Nežinau, – jo šypsena glumina ją. – Juk norisi jaustis bent kiek reikalingai?

Jis nieko neatsako, tik ištiesia ranką ir švelniai nubraukia plaukus jai nuo veido.

– Jūs nuostabi kaip angelas, Kite, – sako jis.

– Tikrai?

– Aš ne toks, koks jums atrodau.

– O koks jūs man atrodote?

– Kryptingas. Negailestingas.

Jai patinka, kad jis atsimena jos žodžius. Juk, atrodė, beveik nesiklauso jos.

– Tai jūs tik dedatės toks?

– Ne, – sako jis. – Tie žodžiai gana teisingi. Tik esu ne vien toks.

– Koks dar esate?

– Neramus, – sako jis. – Vienas.

Kitė pasijunta taip, tarsi kristų. Nori ištiesti jam ranką. Ją užplūsta troškimas apkabinti jį.

– Tai kvaila, – sako jis. – Nežinau, kodėl tai pasakiau.

– Tai baisu.

– Taip, baisu. Kartais jaučiu baimę. Juk visi ją jaučia?

– Tikriausiai, – sako Kitė.

– Bet nekalbame apie ją.

– Taip, nekalbame, – pritaria Kitė.

– Kad ji mūsų nenugalėtų.

– Taip.

– Ar pabučiuosi mane?

Jis nori pasakyti – jei mane pabučiuosi, baimė nenugalės. Jei mane pabučiuosi, nebebūsime vieni.

– Jei nori, – atsako ji.

Jis prisitraukia ją į glėbį ir jie bučiuojasi, taršomi vėjo ant Keiberno kalvos viršūnės, po beribe dangaus tuštuma.

4.

Priešais Dauningo gatvę, kitapus Vaitholo gatvės, yra trumpa, tačiau įspūdinga Ričmondo Terasos gatvė, vedanti prie upės. Įėjimas pro dailias duris į masyvų Ričmondo Terasos 1A namą nesaugomas ir be užrašo. Čia įsikūrusiame Jungtinių pajėgų štabe daugybė ankštų kabinetų, kuriuose nuolat kas nors vyksta. Jungtinės pajėgos buvo sukurtos planuoti jūrų desanto atakoms, suvienydamos kariuomenės, jūrų laivyno ir oro pajėgas. Visų šių tarnybų karininkai ryžtingai žingsniuoja rūsio koridoriais pro duris be užrašų, už kurių bevardės komandos pluša prie slaptų planų, padėsiančių laimėti karą. Hierarchija čia nesvarbi. Žvalgybos vadas, buvęs lenktynininkas, dar visai neseniai buvo *Curzon* kino teatro Meifere direktorius. Organizacijos dažnai atspindi savo vadovų charakterį, ir šiai tai ypač būdinga. Jos vadas, kurį asmeniškai paskyrė pats Čerčilis, – viceadmirolas lordas Luisas Mauntbatenas, visiems žinomas kaip Dikis. Kai Čerčilis pasiūlė jam šias pareigas, Mauntbatenas iš pradžių atsisakė, norėjo likti jūrų laivyne. Čerčilis pratrūko: „Ar nesuprantate, kas yra šlovė?“

Dikis Mauntbatenas žino, kas yra šlovė. Jis visada atviras, gražus, žavus, turi savarankišką požiūrį ir stengiasi, kad jo vadovaujama organizacija mąstytų kritiškai, naujoviškai ir ypač – būtų neformali. Jai priklauso jo draugai ir draugų draugai. Visus juos

vadina Dikio vyrukais. Jį paskyrus vadu, štabas išaugo nuo dvidešimt trijų iki daugiau kaip keturių šimtų žmonių.

Atsitiktinis lordo Mauntbateno ir Viljamo Kornfordo susitikimas klube lėmė tai, kad kovo pradžioje Larį pakvietė prisistatyti į Ričmondo Terasos gatvę. Ten, kaip dažnai pasitaiko, jis sutiko pažįstamą – jaunuolį, su kuriuo mokydamasis gyveno tame pačiame name (jis buvo metais aukštesnėje klasėje negu Laris), – kumpanosį, per anksti ėmusį plikti Rupertą Blandelį.

– Tu juk Kornfordas? Ar ketini prie mūsų prisidėti?

– Panašu į tai.

– Žinai, kaip šią vietą vadina? Vimbldonu, nes čia daug triukšmo ir bravūros. Tačiau tegul tai tavęs neatbaido.

Laris manė, kad pokalbio su lordu Mauntbatenu metu šis atkreips dėmesį į menką Lario patirtį kare, tačiau Mauntbatenas tik dalijosi savo prisiminimais apie Lario senelį.

– Lorensas Kornfordas buvo puikus žmogus, – pasakė Mauntbatenas. – Mano tėvas buvo itin geros nuomonės apie jį. Tuo metu mano tėvas buvo admirolas, tačiau prasidėjus Didžiajam karui prarado šias pareigas, nes jo pavardė vokiška. Nešvarus reikalas. Net karaliui teko skubiai pasikeisti pavardę į anglišką. Jei jau mano tėvas buvo vokietis, tai vokiečiai buvo ir visa karališkoji šeima. Visa tai sukurstė tas šiknius Askvitas. Nors Vinstonas* tuo metu irgi ne itin gražiai elgėsi. Tada jis buvo Admiraliteto lordas ir galėjo užkirst kelią tokiems dalykams. Kai tai nutiko, man buvo keturiolika, buvau jūrų laivyno kadetas Osborne. Tai buvo tikras smūgis. Tačiau jūsų senelis, bananų karalius, parašė laišką į *The Times* smerkdamas tokį sprendimą. „Ar mes turime tiek daug didžių žmonių, – rašė jis, – kad galime leisti sau prarasti vieną iš jų vien todėl, kad jo pavardė ne Smitas ar Džounsas? Jei Didžioji Britanija nori likti didi, mums reikia tokių svarbių lyderių kaip

* Vinstonas Čerčilis.

kunigaikštis Liudvigas Batenbergas.“ Mano tėvas itin tai vertino. Tai jūs norite pakeisti aplinką? Mes čia esame tikri keistuoliai, vienintelis beprotnamis pasaulyje, kuriam vadovauja patys pacientai. Bet jei jau man teko imtis šio reikalo, noriu, kad visiems būtų smagu.

Štai taip jie pasikalbėjo. Sužinojęs, kad jį priėmė į Jungtines pajėgas, Laris, kaip ir dera, prisistatė į Ričmondo Terasos gatvę. Rupertas Blandelis priglaudė jį po savo sparnu.

– Ar įsivaizduoji, ką veiksi?

– Supratimo neturiu, – atsakė Laris.

– Turėsi ką veikti, – pasakė Rupertas. – Tavęs laukia inercija, krizė, panika, išsekimas. Keturi karinio planavimo etapai.

Jis nusivedė Larį į kalėjimą primenančiame rūsyje įrengtą valgyklą. Gerdami arbatą abu prisiminė mokyklos laikus.

– Be abejo, nekenčiau kiekvienos akimirkos ten, – pasakė Rupertas. Jo akiniai aprasojo nuo garų, kylančių iš arbatos puodelio. – Tačiau, kaip suprantu, tokia ir yra mokyklos esmė.

– Man ten visai patiko, – tarė Laris. – Buvo daug smagiau negu namie.

– Smagiau? – Rupertas suglumęs papurtė galvą. – Gal tai buvo mano problema. Man niekada nerūpėjo smagumas.

– Tu buvai tikras mokslinčius, – prisiminė Laris. – Visi tavimi žavėjomės.

Lariui prieš akis iškilo Rupertas Blandelis tais senais mokyklos laikais, greitai žingsniuojantis ilgais koridoriais laikydamasis arčiau sienos, po pažastimi nešinas knygomis ir kažką pats sau murmantis. Išstypęs, akiniuotas, vienas.

Lariui buvo įdomu, ką Rupertas veikia Jungtinėse pajėgose. Jis negalėjo įsivaizduoti šio nežemiško žmogaus, vadovaujančio jūrų desanto atakai.

– Jungtinių pajėgų štabe visi mes keistuoliai ir revoliucionieriai, – pasakojo jam Rupertas. – Solis Cukermanas įtraukė mane

imtis to, ką jis vadina „protu nesuvokiama“. Turiu siūlyti ekscentriškas idėjas, kurios prieštarautų įprastiniam kariniam požiūriui. Ar galima tai nuveikti kitaip? Ar kaina, kurią sumokėsime, verta to? Turiu žvelgti plačiau ir taip toliau.

Laris neilgai buvo dykas. Į Londoną atvyko generolas Eizenhaueris ir planuodamas veržtis į Europą pradėjo gilintis į nacių gynybos sistemą Europoje. Puolimas visu frontu neįmanomas be uosto. Buvo suplanuotas antpuolis – pamėginti užimti kurį nors svarbesnį veikiantį prancūzų uostą.

Jungtinių pajėgų vadų susirinkime Eizenhaueris pabrėžė, kaip svarbu rasti šiai „ginkluotai žvalgybai“ atlikti tinkamą vadą.

– Girdėjau, – tarė jis, – kad admirolas Mauntbatenas energingas, protingas ir drąsus. Jei operacijoje vyraus britų karinės pajėgos, manau, jis galės atlikti šią užduotį.

Mauntbatenas, kurio Eizenhaueris anksčiau nebuvo sutikęs, sėdėjo kitapus stalo jam tariant šiuos žodžius. Taip prasidėjo tas puikus jų bendradarbiavimas. Planuota ataka gavo kodinį pavadinimą – operacija „Jūrlapis“.

Mauntbatenas ketino operacijai pasitelkti jūrų pėstininkus ir komandosus. Tačiau karinei vadovybei jau kurį laiką kėlė keblumų Kanados karinės pajėgos, dislokuotos Anglijoje. Jau dvejus metus visa Kanados kariuomenė vykdė pratybas ir laukė. Kanados spauda reikalavo vyrukams leisti iš tiesų kautis. Todėl Mauntbatenui buvo įsakyta išplėsti operaciją ir paversti ją kanadiečių „pasirodymu“.

Atakos sėkmė priklausė nuo visiško slaptumo ir netikėtumo. Visa informacija, siunčiama iš Jungtinių pajėgų Londone Kanados kariuomenei, įkurdintai pietiniame krante, ir atgal, turėjo būti perduodama iš rankų į rankas. Lariui atsirado darbo.

Paskutinę 1942-ųjų birželio dieną Laris, kaip jam nurodyta, įžengia į pagrindinį Jungtinių pajėgų štabo kabinetą ir tampa karštos diskusijos liudininku. Kabinetas pilnas žmonių, svarbiausi karininkai spiečiasi prie stalo, ant kurio išskleistas didžiulis Prancūzijos pakrantės žemėlapis. Rupertas Blandelis vieną po kitos dėlioja iš lėktuvo padarytas nuotraukas.

– Nesuprantu, – taria Mauntbatenas. – Prašėme bombonešių atakos. Vinstonas sutiko.

– Jos atsisakyta, – sako Karališkojo oro laivyno karininkas. – Per birželio 10-osios susirinkimą. Kažkur turiu jo protokolą.

– Atsisakyta?

– Tas sumanymas nepatiko Robertsui, – atsako tas pats karininkas. – Jis bijojo, kad po bombardavimo bus per sunku važiuoti jo naujiesiems tankams.

– Li-Maloris sakė, kad taikinys per mažas, – pareiškia oro laivyno atstovas.

Mauntbatenas atrodo sutrikęs.

– Kur aš buvau, kai taip nuspręsta?

– Tu buvai Vašingtone, Diki, – atsako Piteris Merfis.

– Kiek šarvuotųjų laivų turime? Reikia kokiu nors būdu susilpninti jų gynybą.

– Nė vieno, – atsako jūrų laivyno karininkas. – Dadlis Paundas uždraudė naudoti šarvuotuosius laivus prie Prancūzijos kranto dienos metu. Jis sako, kad tai beprotybė.

– Tai ko mes turime?

– Eskadrinių minininkų.

– Minininkų?

– Ir, – įsiterpia kariuomenės atstovas, – velniškai daug kanadiečių.

Lariui atrodo, kad neturėtų klausytis šio pokalbio. Todėl Rupertui Blandeliui atsitraukus jis prisiartina.

– Man liepė paimti paketą divizijos štabui, – sušnibžda jis.

Blandelis apsidairo, žvelgia į savo kolegas.

– Kokie nurodymai divizijos štabui? – į nieką nesikreipdamas klausia jis.

Bobis Kaza Moris, žvalgybos vadas, pamatęs tarpduryje stovintį Larį, susiraukia. Tyliai kažką pasako Mauntbatenui. Mauntbatenas pažvelgęs atpažįsta Larį.

– Tai mūsiškis, – taria jis ir grįžta prie žemėlapio. – O kaip dėl aviacijos paramos?

– Turime pilną komplektą, – atsako oro laivyno karininkas. – Tai turėtų būti didžiausias karo pasirodymas.

– Puiku, – nudžiunga Mauntbatenas. – Jei kontroliuoji oro erdvę, mūšis pusiau laimėtas.

Bobis Kaza Moris, sugavęs Lario žvilgsnį, mosteli jam nuleista ranka, rodydamas pasitraukti. Laris išeina.

Koridoriuje prie stalo su rašomąja mašinėle ir dviem telefonais, saugodama įėjimą pas vadą, sėdi Džois Vederbern iš Karališkosios moterų karinės jūrų tarnybos. Ji draugiškai nusišypso Lariui. Šis atsisėda ant vienos iš tiesių kėdžių, išrikiuotų prie ilgos sienos.

– Vėl teks palūkėti? – klausia ji. – Gal puodelį arbatos?

– Ne, ačiū, – atsisako Laris. – Neturėčiau laukti ilgai.

Jis ima galvoti, kad būtų geriau, jei ant sienų kabotų paveikslai. Tokią didelę dalį karo tenka sėdėti ir laukti spoksant į tuščias sienas. Kodėl gi nepakabinus ant jų įvairių dailininkų darbų? Net jei jie nepatiktų, galėtum žvelgti į juos ir pastebėti, kas juose blogai, ir taip prabėgtų laikas. Tereiktų tokiam žmogui kaip Mauntbatenas duoti įsakymą, ir visoje šalyje daugybė dailininkų imtų tapyti saulėlydžių akvareles, o kariuomenės valgyklos ir ministerijų koridoriai įgautų visiškai neįprastą vaizdą. Pakabinus ant sienos paveikslą, atsiveria langas į kitą pasaulį.

Tada Laris galvoja apie visus žinomus paveikslus, kuriuose iš tiesų vaizduojami langai ir pro juos matomas vaizdas. Leonardo

da Vinčio „Madonoje su gvazdiku“, kurį jis kartą matė Miunchene, pro arkinius langus atsiveria kalnų vaizdas. Keistų sudužusių Magrito langų šukėse matyti tas pats saulėlydžio dangus, kaip ir pro juos, tačiau sudaužytas ir atsidūręs ne savo vietoje. Rėmuose vaizduojamų rėmų poveikis galingas, beveik stebuklingas. Kuo ypatingi langai? Jie atspindi ne tik pažįstamo pasaulio teikiamą paguodą ir saugumą, bet ir atsiveriančių tolių pažadą bei keliamą jaudulį.

– Prašau.

Tai Rupertas Blandelis su dideliu rudu voku. Laris pašoka ir, paėmęs paketą, įsideda į kuprinę.

– Palinkėk vyrukams sėkmės, – sako Blandelis.

5.

Garsus beldimas į miegamojo duris pažadina Kitę ir Luizą iš gilaus miego. Jos greitai pakyla, nusiprausia ir apsirengia. Apačioje didžiojoj salėj šurmulys. Pulkininkas Dževonsas stovi prie Ąžuolinio kabineto, laikydamas rankoje pavardžių sąrašą.

– Dar spėsite greitai užkąsti, – sako jis Kitei. – Brigados vado automobilis turi stovėti lauke pusę keturių.

Ji nuseka paskui eilę pusiau miegančių vyrų, besigrūdančių prie arbatos virdulio valgomajame. Tokiu metu jai nelenda kąsnis. Atrodo, kad visi, einantys pro šalį, stengiasi žengti kuo tyliau. Tada ji prisimena, jog visi avi minkštapadžius batus.

Jos būrio vadas seržantas Sisonsas vaikšto kieme prie garažų, jos žibintuvėliu rodydamas kareiviams sunkvežimius.

– Gavot įsakymus?

– Taip, aš pasiruošusi, – atsako Kitė.

Ji atidaro garažo duris ir apčiuopomis suranda *Humber* vairuotojo dureles.

– Anksti tave žadinu, branguti, – kreipiasi ji į automobilį. – Būk geras ir iš karto užsivesk.

Atbula išvažiavusi į kiemą ji mato karius, vienas po kito lipančius į sunkvežimius. Jie juda be garso, tarsi šešėliai nakties tamsoje. Štabo pastate visi darbuojasi, tačiau tai daro tyliai, prisidengę

tamsos skraiste. Ji lėtai išrieda iš kiemo ir apvažiavusi koplyčią atsiduria prie pagrindinių durų, kurias apšviečia iš po automobilių užtemdymo maskuočių sprūstantys šviesos ruoželiai.

Į lauką išėjęs Dževonsas randa ją pasiruošusią. Privažiuoja ir kiti automobiliai. Jai visai išlaksto miegai. Kieme gaudžia sunkvežimių varikliai, po kojomis gurgžda žvyras, virš galvos ūžia lėktuvas. Dar neišaušo, tačiau pasaulis jau pakirdęs ir gyvenimas verda.

Iš namo pasipila daugybė karininkų. Jie spiečiasi arti vieni kitų, mirgančiais žibintuvėliais apšviesdami žiūrinėjamus dokumentus. Sunkvežimiai pradeda dardėti iš kiemo. Tada, atsidarę automobilio duris, karininkai sulipa į vidų. Netrukus Kitė už nugaros išgirsta brigados vado balsą.

– Važiuojam, – sako jis.

– Kur, pone? – klausia Kitė.

Karininkai tyliai nusijuokia. Visi taip saugo paslaptį, kad nesusiprotėjo pasakyti jai, kur važiuoti.

– Į Niuheiveną, – atsako brigados vadas. – Į uostą.

Kitė pasuka į kelią ir važiuoja paskui ilgą karinio transporto vilkstinę. Užpakaliniai mašinų žibintai blausiai spindi nakties tamsoje. Privažiavusi kryžkelę ir sulaukusi eilės, Kitė keliauja toliau. Rytuose dangus ima blyškiai švytėti. Jai už nugaros murma karininkai, šlama dokumentai. Jai nepasakė, kas vyksta, ir geriau to neklausti, tačiau nereikia būti genijumi, kad atspėtum.

Automobilis rieda tamsiu vingiuotu keliu link pakrantės. Šviesa horizonte ryškėja. Vaikinai priešais važiuojančio sunkvežimio gale mojuoja jai ir šypsosi. Vienas iš jai už nugaros sėdinčių karininkų prisidega cigaretę ir automobilį užplūsta aitrus kvapas.

Prieš akis atsiveria uosto kranų vaizdas. Kelias eina greta geležinkelio bėgių. Sunkvežimių vilkstinė patraukia į uostą, *Humber* važiuoja jiems įkandin. Didžiulė prieplauka prie krantinės pilna mašinų, iš jų lipa vyrai. Vandenyje aušros spindulių nutvieksti

laukia gausybė įvairiausių laivų. Nuo vieno laivo prie kito zuja vyrus gabenančios valtys. Kranas kelia į denį šarvuotą automobilį. Smarkiai gaudžia laivų varikliai.

– Sustokite, – sako brigados vadas.

Kitė sustoja ir karininkai išlipa. Kitė irgi išlipa ir stovi prie automobilio, kaip buvo išmokyta. Niekas nekreipia į ją dėmesio. Brigados vadas nužingsniuoja, padėjėjai nuseka jam pavymui. Aplink būriai karių per betoninį kiemą žygiuoja prie trapų. Jie mūvi šalmus, nešasi šautuvus ir kuprines. Niekas neskanduoja ir nedainuoja, kaip paprastai būna kariams keliaujant. Ankstyvas rytas sklidinas ryžto ir rimties.

Kitė laukia ir stebi. Pateka saulė. Pamažu atsiskleidžia operacijos mastas. Jūra nuo prieplaukos iki pat horizonto pilna laivų. Kai tik laivas prisipildo vyrų ir mašinų, išplaukia iš uosto prisidėti prie laukiančio laivyno.

Netoli prieplaukos sustoja traukinys, iš jo išlipa dar daugiau vyrų. Tarp jų Kitė pastebi būrelį einančių kitaip negu visi. Užuot išsirikiavę ir žygiavę, jie kėblina pakrikę, o vietoj metalinių šalmų mūvi vilnones kepures. Ji išgirsta, kaip vienas iš vairuotojų sumurma: „Komandosai." Jai tik dabar topteli, kad operacijoje gali dalyvauti ir Edas.

Ji pasitraukia iš savo posto ir prieina prie vieno iš karininkų, besibūriuojančių prie trapų.

– Ar 40-asis komandosų būrys išplaukia? – klausia ji.

– Negaliu pasakyti, – atsako jis.

Akimis ji ieško Edo veido tarp plūstančių pro šalį, bet jų per daug ir dar per tamsu. Ji grįžta į savo postą.

Į laivus nepaliauja plūsti gausybė vyrų. Po kurio laiko grįžęs seržantas Sisonsas paleidžia vairuotojus.

– Grįžkit į štabą. Laukit įsakymų.

– Ar tai ilgai užtruks, seržante?

– Gana ilgai.

Vienas po kito štabo automobiliai rieda iš krantinės. Kitė nenori išvažiuoti. Jai tebelūkuriuojant prie automobilio prieina karininkas, kurį ji anksčiau užkalbino.

– Ar 40-ajame komandosų būry yra jūsų vaikinas? – klausia jis.

Ji linkteli.

– Taip, jie išplaukia, – sako jis. – Nesakykit, kad aš jums tai pasakiau.

Karininkas palieka ją stovėti ir žiūrėti į didžiulį laivyną jūroje.

Ar 40-ajame komandosų būry yra jūsų vaikinas?

Ji beveik nepažįsta jo. Jie tik dukart matėsi ir vienąkart bučiavosi. Tačiau prieš akis iškyla blyškus jo veidas, vos vos besišypsančios lūpos, į ją žvelgiančios mėlynos akys, kuriose atsispindi neperprantamos mintys. Staiga perverta gėlos, ji suvokia, jog labiau už viską trokšta dar kartą jį pamatyti. Nori pasakyti jam tai, ko jis galbūt nežino. Tai, ką ji nori, kad jis žinotų.

Viskas mums dar tik prasidėjo. Nepalik manęs dabar. Laukiu tavęs čia, Niuheiveno uoste, kur jūra apglėbia upę.

Ji grįžta į automobilį ir užveda variklį. Didžiulė prieplauka dabar beveik tuščia. Diena prasidėjo. Saulę dengia žemų debesų ketera. Šiandien antroji liepos diena, ir ši keista vasara verčia visus spėlioti, kokia ji bus.

Atgal Kitė važiuoja viena tuščiu keliu, be įaudrinto laukimo, kuris buvo persmelkęs kelionę pirmyn. Dvaro pastatas ir stovykla tušti ir tylūs. Pastačiusi automobilį garaže ir perėjusi kiemą, žengia į vidinį kiemą ir įeina į namą pro tarnų duris. Ilgas valgomasis su trimis erkeriais ir sunkiais dirbtinės odos sienų apmušalais sutvarkytas, ankstyvų pusryčių nelikę nė ženklo. Išalkusi Kitė patraukia į virtuvę.

Ten ji randa prie medinio stalo vieną sėdintį Džordžą Holandą. Jis šaukštu kabina košę iš dubenėlio. Indų plovykloje už virtuvės girdėti plaunamų indų žvangesys.

– O, Kite, – sako jis, aiškiai nudžiugęs. – Kaip keista. Šįryt atsikėlęs radau namus tuščius.

– Taip, – atsako Kitė. – Vyksta didysis pasirodymas.

– Kada jie grįš?

– Nežinau.

– Šįkart viskas iš tikrųjų?

– Taip, – atsako Kitė.

Džordžas suvalgo dar keletą šaukštų košės.

– Jums tikriausiai atrodo, kad prašmatnu man čia sėdėti ir valgyti, o tuo metu kiti vyrai rizikuoja savo gyvybe.

– Visiškai ne, – atsako Kitė.

– Jūs – kitas reikalas, – sako jis. – Jūs mergina. Vyras turėtų kariauti.

– Visi negali kariauti. Kas nors turi pasirūpinti šia šalimi.

– Turiu įvairių oficialių pareigų, – sako jis ir prisimerkęs pažvelgia į dubenėlį. – Vietos apsauga, magistratų teismas ir panašiai. Bet negaliu būti karys. Dėl regėjimo, suprantate.

– Man jau metas, – sako Kitė.

– Neikite. Noriu jums kai ką pasakyti.

Jis nuneša dubenėlį ir šaukštą į plovyklą ir grįžta tuščiomis rankomis, susijaudinęs, vengdamas žiūrėti jai į akis.

– Keista, kai namai pilni nepažįstamų žmonių, – sako jis. – Ar lankėtės bibliotekoje?

– Karininkai ją sujaukė, – sako Kitė.

Jis nuveda ją koridoriumi į Ąžuolinį kabinetą, bibliotekos prieangį. Parodo į užrašą ant durų.

– *Littera scripta manet, verba locuta volant.* „Užrašytas žodis išlieka, ištartas išlekia.“ Be abejo, tai tiesa. Tačiau...

Jo balsas nutyla. Jis nuveda ją į biblioteką.

Pro didelį arkinį langą bibliotekos gale plūsta šviesa. Lentynos abiejuose bibliotekos šonuose pilnos oda įrištų tomų paauksuotais pavadinimais, numeruotų lotyniškais skaitmenimis. Grindis

puošia lapais ir gėlėmis išmarginto marmuro mozaika. Šioje saulėtoje erdvėje pilna iš Karo ministerijos gautų krėslų. Stalas kitame bibliotekos gale nukrautas buteliais.

– Žinoma, prieš karą čia viskas atrodė kitaip, – sako Džordžas, žvalgydamasis aplink. – Žinote, mano tėvas labai mėgo keliauti. Jis kolekcionavo žemėlapius ir kelionių knygas. Mane šie dalykai irgi šiek tiek domina.

– Gražus kambarys, – sako Kitė. – Tikriausiai negalite pakęsti šios netvarkos.

– Ne, ką jūs. Gera, kai namuose verda gyvenimas. Namai neturi būti tušti.

Jis nužingsniuoja prie didžiulio lango ir stovi žiūrėdamas į parką ir tolimas Niseno barakų eiles. Kitė supranta, kad jis bando nukreipti kalbą.

– Pasaulis smarkiai pasikeitė, tiesa? – sako jis.

– Tai karas kaltas, – atsako Kitė.

– Žmonės ateina ir išeina. Gyvena ir miršta. Nebegalima daugiau paisyti formalumų. Mano tėvas paliko man pakankamai turto. Tai tikriausiai šioks toks privalumas?

– Be abejo, – atsako Kitė.

– Tačiau su regėjimu popieriai prasti. Tai apkarpo man sparnus. Varžo mane. Bet nėra prasmės skųstis. Kiekvienas sumanymas, kurio imiesi, turi ir privalumų, ir trūkumų. Ar mėgstate skaityti?

– Taip, – atsako Kitė. – Labai.

– Aš pats nelabai daug skaitau. Pavargstu nuo to. Kad ir kaip ten būtų, štai kaip viskas yra. Ką jūs apie tai manote? Apsvarstytumėte tai? Ar vien mintis apie tai kelia jums pasibjaurėjimą?

Kitė jau žiojasi sakyti nesuprantanti, ką jis turi omeny, bet neištaria to. Juk aišku, ką jis nori pasakyti. Buvo aišku nuo pat tos akimirkos, kai jis baigė virtuvėje valgyti košę. Jis nenusipelno būti pažemintas, priverstas tiesiai įvardinti, ką turi omeny.

– Šįryt anksti buvau Niuheivene, – sako Kitė, – stebėjau, kaip vyrai lipa į laivus. Nežinau, kur jie išplaukė, bet tai pavojinga. Suprantate, tarp jų yra žmogus, kurį myliu.

Keista beveik nepažįstamam žmogui ištarti žodžius, dar neištartus Edui.

– Žmogus, kurį mylite, – pakartoja Džordžas. – Taip. Be abejo.

– Lauksiu krantinėje, kai jis grįš.

– Taip. Be abejo.

Jis pasitraukia šalin ilgame tuščiame kambaryje. Jo rankos nukąra taip, tarsi nebegalėtų jų valdyti.

– Man reikia prisistatyti būrio vadui, – sako Kitė.

– Taip, žinoma.

Jis stovi priešais puošnią akmeninę židinio atbrailą, žvelgdamas į išrikiuotas įrėmintas nuotraukas.

– Tai mano motina, – sako jis, rodydamas į vieną iš jų. – Jei nueitumėte į koplyčią, pietinėje sienoje pamatytumėte paminklinę lentą. Ant jos parašyta: „Atsidavusios žmonos ir mylinčios motinos atminimui". Galėjau užrašyti daugiau, bet tie žodžiai perteikia tai, kas svarbiausia. Atsidavusi žmona. Mylinti motina. Ko daugiau galima norėti?

Kitė palieka jį žvelgiantį į nuotraukas, paskendusį prisiminimuose. Ji nebenori būti šiuose namuose. Juose per daug liūdesio.

Ji randa Luizą autotransporto biure A korpuse.

– Eime iš čia, – sako Kitė. – Niekas mūsų nepasiges.

Joms važiuojant dviračiais Istborno keliu ima kauptis debesys ir dangus apsiniaukia. Vos spėjus pasiekti *The Cricketers* aludę Berike prapliumpa lyti. Šlapios, uždususios ir išraudusios, jos ima maldauti duoti ko nors – bet ko – užkąsti, ir patarnaujanti mergina atneša joms šaltų virtų bulvių. Nuo lietaus pasislėpti užėję du ūkio darbininkai spokso į jas.

– Nežinau, kodėl iš viso varginamės, – bamba jie. – Toks oras, kaip balandžio mėnesį.

Tyliu susitarimu Kitė ir Luiza nekalba apie vykstančią didžiąją karinę operaciją. Kitė papasakoja Luizai apie Džordžą Holandą.

– Taip ir žinojau, – sako Luiza. – Supratau iš to, kaip jis žiūri į tave, tarsi šuo, laukiantis vakarienės.

– Vargšas Džordžas. Jis visada atrodo toks sutrikęs.

– Jis visai ne vargšas. Jis milijonierius ir lordas. Jo gailėti galima tik iki tam tikros ribos.

– Šiaip ar taip, pasakiau jam, kad mano širdis priklauso kitam.

– Nors tai ir didelis melas.

– Tiesą sakant, tai ne melas, – sako Kitė. – Paaiškėjo, kad įsimylėjau Edą.

– Kite! Kada tai nutiko?

– Pati nežinau. Supratau tai tik šįryt, kai žiūrėjau į išvykstančius vaikinus. Noriu, kad jis saugiai grįžtų namo.

– Oi, Kite, – Luizą sujaudina virpantis Kitės balsas. – Negi tu pagaliau įsimylėjai?

– Atrodo, taip. Nesu tikra.

Lietų nupučia stiprūs pietvakarių vėjai. Jos važiuoja dviračiais tuščiu keliu viena šalia kitos vėjui pučiant į nugarą.

– Kas bus vargšui Džordžui? – paklausia Luiza.

– Viskas bus gerai, – sako Kitė. – Jį pačiups kokia nors ryžtinga moteris.

– Kalbi taip, tarsi jis būtų sumuštinis.

– Jis turtingas ir turi titulą. Kas nors jį nutvers.

– O kaip vargšas Stivenas?

– Aš jam parašysiu. O, Dieve, kaip viskas sudėtinga.

– Žinai ką, – sako Luiza, – kadangi dabar tu nebepretenduoji į Džordžą, gal man reikia pabandyti jį užkariauti.

Kitės dviratis smarkiai susvyruoja, bet ji atgauna pusiausvyrą.

– Tu rimtai? Ar žinai, kad jis beveik aklas?

– Nesulaukiau nė vieno pasiūlymo ištekėti, Kite. Mano tėvai nelabai turi pinigų. Dievas skyrė man apsistoti jauno nevedusio

vyro, turinčio titulą ir turtų, namuose. Būčiau nedėkinga Visagaliui, jei nepabandyčiau savo laimės.

Kitė nieko netarusi toliau mina pedalus.

– Tikriausiai niekini mane dėl tokio požiūrio, – sako Luiza.

– Ne, visiškai ne, – sako Kitė. – Tik noriu, kad būtum laiminga.

– Manai, nebūčiau laiminga su Džordžu?

– Būtum, jei jį mylėtum.

– Jei jis mane ves, – atvirai sako Luiza, – mylėsiu jį.

Jos įvažiuoja keliuku į stovyklos galą. Priešais karių valgyklą susispietęs būrys dalijasi naujienomis. Visi klausinėja, ar tai antrojo fronto pradžia.

Kitė pamato Larį Kornfordą, išeinantį iš dvaro pastato į vakarinę terasą. Jis pamojuoja jai ir abu susitinka liepų alėjoje. Jie irgi kalbasi apie didįjį pasirodymą.

– Mačiau, kaip jie išvyko, – sako Kitė.

– Man nepatinka šis vėjas, – sako Laris. – Jūroje jiems praverstų štilis.

– Ar žinote, kur jie plaukia?

– Žinau, – sako Laris, – bet negaliu sakyti.

– Tikriausiai kažkur į Prancūziją.

– Nieko negalime padaryti. Turime laukti jų sugrįžtant.

Kitė sako:

– Man atrodo, Edas su jais.

– Tikėtina.

– Ar pažadate ateiti ir pasakyti man, jei ką nors išgirsite?

– Taip, be abejo.

Jie tyliai eina link ežero. Priešais juos stovi tuščias ežero namelis.

– Kaip sekasi skaityti „Midlmarčą“? – paklausia Laris.

– Negaliu skaityti, – sako Kitė. – Negaliu niekuo užsiimti.

– Jis grįš, – sako Laris.

– Negalite to žinoti. Gali ir negrįžti.

Laris nieko neatsako.

– Bent jau jūs neišvykote, – sako ji. – Jūs ir Džordžas.

Laris nusisuka į vėjo šiaušiamą ežerą.

– Manau, ateis ir mano eilė, – sako jis.

Tą naktį kilęs dar stipresnis vėjas klebena vaikų kambario lango rėmus. Kitė miega nerimastingai, kankinama sapnų, kuriuose Edas tiesia į ją rankas iš tolumos, o ji negali jo pasiekti.

Iš ryto stovykloje pasklinda žinia, kad laivynas tebestovi jūroje ir dar neišplaukė. Numatoma, jog oras dar pablogės. Kadangi reikalai taip pakrypo, iš lūpų į lūpas sklinda gandai. „Jie pražiopsos potvynį." „Karališkasis oro laivynas negalės atskristi." „Didelę operaciją reikia dengti iš oro."

Diena slenka lėtai. Gerokai po pietų vėl ima lyti. Laris atvažiuoja į divizijos štabą dalyvauti pasitarime su einančiu pareigas dalies vadu. Jam pasibaigus, eina ieškoti Kitės ir randa ją garaže plaunančią savo automobilį.

– Jis toks švarutėlis, kad net blizga, – sako jis.

– Kokios naujienos?

– Pasirodymas atšauktas. Tik niekam nesakykit, jog pasakiau.

– Atšauktas?

– Visiems įsakyta grįžti.

– Jis grįš?

– Taip.

Kitę užplūsta toks palengvėjimas, kad nepajėgia susivaldyti ir, Lariui rūpestingai ir geranoriškai žvelgiant į ją, pratrūksta raudoti.

– Iš tikrųjų, – sako ji, šluostydamasi akis, – ir ko aš čia verkiu?

Laris nusišypso ir paduoda jai nosinę.

– Jam pasisekė, – sako jis. – Tikiuosi, jis tai žino.

– Jūs juk nepasakysite jam?

– Ne, jei nenorite.

– Kvaila taip apsiverkti.

– Edo vietoje, – sako Laris, – didžiuočiausi žinodamas, kad verkėte dėl manęs.

Netrukus po šeštos valandos vakaro visiems vairuotojams įsakoma prisistatyti į Niuheiveno uostą. Kitė šį netolimą atstumą įveikia lengva širdimi. Niekas nesužeistas. Niekas nežuvo. Tačiau žiūrėdama, kaip vyrai vora lipa iš laivų jau nebeatstatę krūtinių, ji suvokia, kad jie jaučiasi patyrę nesėkmę. Stovėdama šalia automobilio ji atidžiai žvelgia į šimtus žmonių, ieškodama Edo būrio, bet neranda jo. Pilni vyrų sunkvežimiai triukšmingai darda atgal į stovyklą. Brigados vadas Vilsas ateina jos ieškoti.

– Šaunuolė. Pasirūpinsiu jūreiviais ir grįšiu.

Jai tenka laukti. Ji prie to pripratusi. Štabo vairuotojai praleidžia daugiau laiko laukdami negu vairuodami. Paprastai tokiu atveju ji skaito, tačiau pastarieji įvykiai išmušė ją iš vėžių. Todėl stovi šalia automobilio, stebėdama lėtai besiskirstančią kariuomenę.

Kariai eina pro šalį juokdamiesi ir burbėdami.

– Po velnių, tik veltui laiką sugaišome. Norėčiau pamatyti genijų, kuris tai sumanė.

Vienas kanadiečių karys ima mėgdžioti britų karininko kalbėseną:

– Nagi, vyručiai! Kolonistai nerimsta. Gal parą palaikykime juos uždarytus laivuose, kad vieni kitus apvemtų?

Jų juokas nutolsta.

– Ką tokia graži mergina veikia šioje skylėje?

– Edai!

Ji žaibiškai atsisuka spindinčiomis akimis ir pamato jį. Jis vilki sulamdytą žygio uniformą, apsikarstęs ryšuliais, murzinu veidu. Tačiau tai jis, tas pats Edas. Žvelgiantis tuo pačiu klaidžiojančiu mėlynų akių žvilgsniu.

– Ak, Edi!

Ji puola jam ant kaklo ir pabučiuoja. Akimirką jis laiko ją glėby, tada atsargiai paleidžia.

– Oho, kaip pasitinki mane, – sako jis.

– Galvojau, kad nebegrįši.

– Tai neįmanoma, – sako jis. – Niekur neišplaukėme.

– Ak, Edai. Aš tokia laiminga.

Ji negali nuslėpti savo jausmų ir nesistengia. Jis šypsosi matydamas jos džiaugsmą.

– Žiūrėdamas į tave, beveik imu tikėti, kad vertėjo mums čia kiurksoti, – sako jis.

– Ar sunku buvo?

– Žinai, – atsako jis, – geriau nuogas parašiutu nusileisčiau priešo užnugaryje negu vėl tai patirčiau.

Kitė pamato prie automobilio artėjantį brigados vadą, lydimą dviejų padėjėjų.

– Kada vėl susitiksime, Edai?

– Greitai, – pažada jis. – Negaliu pasakyti dienos. Labai greitai.

Į ją žvelgiančiame suodiname veide staiga atsiranda švelnumo.

– Nuostabus mano angele, – sako jis.

Tada nueina.

Brigados vadas atžingsniuoja prie mašinos.

– Tai buvo operacija „Jūrlapis“, – sako jis. – Buvo, bet pražuvo.

6.

Viljamas Kornfordas nesenas, jam apie penkiasdešimt metų, tačiau dėl plikės ir pakumpusios nugaros atrodo vyresnis. Jis stovi savo bendrovės, įsikūrusios Oldvičo gatvės 95 name, tarpduryje, taisosi skrybėlę ir žvelgia į savo sūnų, lipantį nuo motociklo. Jau ne vieną savaitę jo nematė. Atkreipdamas dėmesį į kiekvieną smulkmeną tėvas stebi, kaip sūnus nusimauna šalmą ir pirštines. Tas berniukas – visa jo šeima, vienintelis vaikas, kurį jis myli labiau už save.

Sūnus stovi priešais jį, tiesdamas ranką. Abu kaip visad sukausto mandagumas.

– Tiksliai kaip laikrodis, – sako Laris. – Štai kaip mane paveikė kariuomenė.

– Gera tave matyti, – tėvas paspaudžia sūnui ranką. – Gera tave matyti.

– Ką ketiname veikti?

– Galėtume papietauti *Rules* restorane. Turėtume progą pašnekėti apie viską.

Jie patraukia Oldvičo gatve, tada pasuka į Kotrynos gatvę. Eidami šnekučiuojasi. Laris klausia, kaip laikosi bendrovė. Jis žino, kad tėvas kiaurą dieną ja rūpinasi.

– Sunkūs laikai, – sako Viljamas Kornfordas. – Labai sunkūs. Tačiau kol kas neprireikė atleisti nė vieno žmogaus.

Laris žino, kad tai didelis pasiekimas, nes nuo 1940-ųjų lapkričio bananai tapo uždraustu maistu.

– Ministerija nesiruošia persigalvoti?

– Ne, – atsako Viljamas Kornfordas. – Vultonas pats man sakė – taip bus tol, kol baigsis karas. Gerai, kad bent jau įkalbinau jį šį tą nuveikti Jamaikos ūkininkų labui.

– Karas nesitęs amžinai.

– Taip ir sakau mūsiškiams. Dabar tapome Maisto ministerijos daržovių paskirstymo padaliniu. Karui pasibaigus viską turėsime pradėti iš pradžių.

– O kaip laikosi Brangutė?

Taip jie vadina panelę Kukson, tėvo ekonomę šeimos namuose Kensingtone.

– Kaip visada. Klausinėja, kaip tau klojasi. Aplankyk ją kada nors.

Laris pastebi, kad jie nepasuko ten, kur ketino.

– Juk turėtume eiti Tavistoko gatve?

– Pamaniau, verčiau eikime pro senąjį bendrovės pastatą, – atsako tėvas.

– Argi ta vieta tavęs neslegia? – klausia Laris.

– Man ji brangi. Supranti, *lacrimae rerum**.

Lenktąja gatve jie prieina vietą, kur kadaise buvo bendrovės valdybos pastatas. Pernai sausį tiesiai į ją pataikęs priešas sugriovė visą šešių aukštų pastatą. Išliko tik didelio gretimo pastato šonas – matyti židiniai, praviros durys. Čia vis dar pilna griuvėsių.

– Penkiasdešimt metų, – sako Viljamas Kornfordas. – Beveik visas mano gyvenimas. Čia mano tėvas iš nieko sukūrė bendrovę.

* *Lacrimae rerum* (*lot.*) – „daiktų ašaros", „ašaros dėl pasaulio". Tai aliuzija į Vergilijaus „Eneidą", kurios I giesmėje Enėjas su ašaromis akyse žvelgia į Trojos karą vaizduojantį paveikslą.

Laris irgi puikiai pamena šią vietą. Tamsiomis plokštėmis apmuštą kambarį, kuriame dirbo jo tėvas. Kur jie abu vieną vienintelį kartą siaubingai susikivirčijo.

– Kodėl mes čia?

– Tą vakarą žuvo trylika mūsiškių.

– Taip, tėti. Žinau.

– Nuo tada, kai prasidėjo karo veiksmai, paskendo aštuoni bendrovės laivai. Daugiau kaip šeši šimtai bendrovės narių dalyvauja kare. Visi jie tebegauna algą.

– Taip, tėti. Žinau.

– Čia irgi frontas, Lari. Mes visi kaunamės šiame kare.

Laris nieko neatsako. Jis supranta, ką tėvas norėtų ištarti, bet niekada neištars. Negi jo sūnus tarnauja savo šaliai geriau dėl to, kad vilki uniformą ir važinėja motociklu?

Viljamą Kornfordą labai įskaudino ir tebeskaudina sūnaus sprendimas nedalyvauti šeimos versle. Bendrovė, kurią įkūrė jo tėvas, senasis Lorensas Kornfordas, ir kuri suklestėjo Viljamui valdant, išsaugojusi savo tradicijas turėtų toliau gyvuoti ir trečioje Kornfordų kartoje. Tačiau Laris turi kitą svajonę.

Tėvas ir sūnus prieina *Rules* restoraną ir kaip visada atsisėda prie staliuko po laiptais.

– Aišku, čia viskas nebe taip, kaip buvo, – sako Viljamas Kornfordas, pažvelgęs į valgiaraštį. – Bet jie tebeturi piemenų pyrago.

– Kaip klojasi Benetui? – paklausia Laris.

– Kas rytą randu jį sėdintį prie savo stalo. Ar žinai, šiemet jam sukaks septyniasdešimt?

– Tikriausiai jis net pernakvoti namo negrįžta.

– Jis vis paklausia apie tave. Gal galėtum po pietų užeiti pas jį penkioms minutėms?

– Taip, be abejo.

Seni bendrovės darbuotojai Lariui tarsi giminės. Dauguma jų vis dar tikisi, kad atėjus laikui Laris užims deramą vietą bendrovėje.

Viljamas Kornfordas tyrinėja vynų sąrašą.

– Užsisakykim butelį *Côte Rôtie*?

Laris paprašo tėvo papasakoti daugiau apie sąlygas, kuriomis tenka prekiauti. Jis rodo, jog supranta sunkumus, su kuriais susiduria bendrovė, ir tai, kad tėvas daugiau su niekuo negali pasidalinti savo rūpesčiais.

– Nepatikėsi, bet mūsų bazės dirba visu pajėgumu. Tačiau mane, tiesą sakant, pavertė valstybės tarnautoju. Turiu klausyti ministerijos nurodymų, o tai man nelabai prie širdies. Niekada nemėgau posėdžiauti komitetuose.

– O Dieve! Tikriausiai pakęsti jų negali.

– Elgiuosi ne taip kantriai kaip tikriausiai derėtų.

Jis nedrąsiai šypteli sūnui.

– Bet ir tau, matyt, tenka patirti nusivylimo.

– Tarnavimas kariuomenėje – tai devyniasdešimt devyni procentai nusivylimo, – sako Laris.

– O likęs vienas procentas?

– Sako, kad tai tikras siaubas.

– Ak, taip, – atsako Viljamas Kornfordas. – Mūšis.

Jis pats niekada nekariavo. Per Didįjį karą tarnavo bendrovėje, kuri tuo metu buvo vienintelė vaisių importuotoja šalyje. Laris supranta, kodėl jo tarnyba kariuomenėje kelia tėvui prieštaringų jausmų. Jis – šeimos narys, pasiaukojantis ant karo aukuro, tačiau paliekantis bendrovę sunkią valandą.

– Ar Mauntbatenas tavimi rūpinasi? – klausia tėvas.

– Man tereikia dirbti pasiuntiniu.

– Noriu, kad tau nenutiktų nieko bloga.

Tėvas pasirūpino, kad, jei jau sūnus negali saugiai prabūti karo bendrovėje *Elders & Fyffes*, tai bent būtų saugus štabo būstinėje Londone.

– Atrodo, divizija, kuriai aš priskirtas, kaip tik ruošiasi greitai stoti į kovą, – pareiškia Laris.

Pamatęs tėvo veidą, tučtuojau pasigaili savo žodžių. Susigėsta, kad vaizduojasi dalyvausiąs mūšyje, o tėvas dėl to naktimis negalės miegoti.

– Tačiau abejoju, ar jie mane pasiims. Bijau, kad taip ir liksiu nešioti popierius.

Jiems atneša vyno. Tėvas kaip visada mandagiai padėkoja padavėjui.

– Puikusis Ronos slėnio vynas, – sako jis. – Išgersime už Prancūzijos išlaisvinimą.

– Ar yra kokių naujienų apie mūsų namą?

Jų šeima turi namą Normandijoje, d'Eavi miške.

– Manau, jį nusavino vokiečių kariškiai, – sako tėvas.

Abiem pakėlus taures jų akys susitinka. Jie abu myli Prancūziją. Viljamui Kornfordui tai didžiųjų katedrų – Amjeno, Šartro, Albi, Bovė – šalis. Lariui tai Kurbė ir Sezano kraštas.

– Už Prancūziją, – sako Laris.

Atšaukus operaciją „Jūrlapis" Sasekso apylinkėse įsivyrauja nejauki tyla. Žemakalniuose stovyklas įkūrę tūkstančiai karių vėl imasi pratybų – jos daugiau rengiamos tam, kad nedykinėtų, o ne tam, kad lavintų juos kovoti. Ilgais vakarais jie išgeria daugiau alaus, šiltomis naktimis kyla daugiau peštynių. Praėjus liepos pradžios audroms apniukęs dangus dažniausiai slepia saulę, o dienomis vargina karštis. Niekas netiki, kad operacija atšaukta visam laikui. Visi laukia.

Šiandien pasitaikė reta giedra diena ir Laris, pasiėmęs dažų ir molbertą, išeina į užliejamas pievas prie Glaindo. Pastato molbertą ant šienu nuklotos žemės ir ima darbuotis – ruošia medžio plokštę, kurią ketina naudoti vietoj drobės. Jis nori nutapyti Keiberno kalvą.

Jam triūsiant tolumoje iš sodybos artinasi figūra. Tai Edas.

– Ačiū Dievui, bent tave radau, – sako jis. – Sukoriau tokį kelią iš kito šalies galo, kad galėčiau pasimatyti su Kite, bet, po paraliais, jos nėra.

– Ar sakei jai, kad atvažiuoji?

– Kaip galėjau? Ir pats nežinojau.

Jis stovi Lariui už nugaros, žiūrėdamas į eskizą, gimstantį ant plokštės.

– Žaviuosi tavo tapyba, – sako jis.

– O Viešpatie! Kodėl?

– Nes tau patinka tai daryti, – jis niūriai paspiria šieną. – Aš nieko nenoriu veikti. Jaučiuosi kaip žiūrovas.

– Tu nori pamatyti Kitę.

– Tai kas kita. Vis tiek ji iki vakaro negrįš. Kuo man iki tol užsiimti?

– Gali padėti Artūrui suvežti šieną.

Laris tik juokauja, tačiau, jo nuostabai, draugas mielai nusitveria šio pasiūlymo. Jis patraukia į sodybą ir vėliau grįžta su lengvu vežimėliu šienui.

– Artūras sako, kad viską tik sujauksiu, – taria jis, – bet tai nesvarbu, nes šienas vis tiek jau sugadintas.

– Geriau tu nei aš, – atsako Laris.

Edas nusirengia iki juosmens, pasiima iš vežimėlio ilgą grėblį ir ima grėbti šieną į kupetaites. Kartais Laris pakelia akis nuo paveikslo pažiūrėti, ar draugas nestovi pasirėmęs grėbliu, bet Edas dirba be paliovos. Jo lieknas raumeningas kūnas žvilga nuo prakaito, jis pluša tokiu tempu, kokio nereikalautų joks prižiūrėtojas. Grėbia šieną į krūvas sulig keliais ir krauna į atsitemptą vežimėlį. Keldamas naštą įsirėžęs net stena.

Laris nukreipia žvilgsnį į eilę medžių priešais, į kalvos papėdę ir pačią Keiberno kalvą. Greitai darbuodamasis teptuku, apmeta svarbiausius kontūrus – besiglaudžiančius žemę ir dangų. Blanki saulė apšviečia kalvos šonus, išmargindama juos ištįsusiais skir-

tingų tonų trikampiais. Vaizdo apmatus jis tapo rudais, raudonais ir geltonais atspalviais, skuba įamžinti nuolat kintančią šviesą.

Kai vėl pažvelgia į draugą, jo vežime jau pūpso didžiulė kaugė šieno.

– O Dieve! – sušunka Laris. – Tikriausiai labai pavargai. Dėl Dievo meilės, truputį atsikvėpk.

– Aš dar tik įsibėgėjau, – atsako Edas, mesdamas dar glėbį šieno ant didžiulės kaugės vežime.

Laris valandėlę jį stebi, žavėdamasis jo nesilpnėjančia valia. Nors Edas sakėsi nenorįs nieko veikti, jis šauniai darbuojasi.

– Žinai, kaip vadinasi tai, ką darai?

– Kaip? – klausia Edas, nepaliaudamas triūsti.

– Atgaila. Tu išperki savo nuodėmes.

– Tik jau ne aš, – atkerta Edas. – Taip darote jūs, tikintieji. Man nereikia mokėti už savo nuodėmes. Jos nieko nekainuoja.

Laris nusijuokia ir ima toliau darbuotis teptuku.

Vidurdienį pasirodo krepšiu nešinas Reksas Dikinsonas.

– Gerajai Merei jūsų pagailo, – sako jis.

Visi trys įsitaiso šieno prikrauto vežimaičio šešėlyje ir ima kirsti duoną su sūriu, užsigerdami sidru. Laris stebi Edą, išsidrėbusį ant šienu nuklotos žemės, lėtai, giliai alsuojantį, kremtantį storą naminės duonos riekę. Ant jo veido ir pečių džiūsta prakaitas.

– Atrodai kaip gražus sveikas gyvūnas, – sako jis.

– Niekuo daugiau ir nenoriu būti, – atsako Edas.

Reksas nueina pažiūrėti Lario paveikslo.

– Visai kaip Sezano, – pagiria jis.

– Nežinau, kodėl vargstu, – atsako Laris. – Tokie dalykai jau nutapyti, ir daug geriau.

Reksas apžvelgia ramų kraštovaizdį.

– Nė nepasakytum, kad vyksta karas.

– Man patinka karas, – sako Edas.

– Todėl, kad tu romantikas, – sako Laris. – Beveik įsimylėjęs lengvą mirtį.*

– Neblogai skamba.

– Tai ne mano žodžiai. Kitso.

– Manau, kad iki Kalėdų jau būsiu miręs, – pareiškia Edas. – Ir gerai. Kai pasiryžti, viskas aplinkui atrodo daug gražiau.

Laris suraukia antakius, abejodamas, ar priimti jo žodžius už gryną pinigą.

– O kaipgi Kitė? – klausia jis.

– Ką – Kitė?

– Maniau, tu ją myli.

– Viešpatie, nežinau, – Edas išsitiesia ant žemės. – Kokią ateitį galiu pasiūlyti tokiai merginai?

– Ar sakei jai, kad ketini mirti iki Kalėdų?

– Ji manim netiki. Sako, jei mane labai mylės, nemirsiu.

– Ji teisi, – ištaria Laris. – Kai ką nors myli, negali patikėti, kad tas žmogus kada nors mirs.

– Tikiu, jog visi mirsim, – sako Edas. – Tikriausiai tai reiškia, kad nieko nemyliu.

– Kitė mano, kad myli ją.

– Na, myliu.

– Sakai pirmą pasitaikiusį dalyką, kuris tik ateina į galvą, tiesa?

Edas apsiverčia ir prisidengia akis nuo saulės, kad galėtų pažvelgti į Larį.

– Mes seniai pažįstame vienas kitą, – sako jis. – Juk mums nereikia seiliotis ir kalbėti mandagybių? Man atrodo, galime kalbėtis atvirai.

– Pritariu tau.

– Dalykas tas, Lari, kad tu tikrai puikus žmogus. Nedaug tokių

* Eilutė iš anglų romantizmo poeto Džono Kitso (John Keats) eilėraščio „Odė lakštingalai" (*Ode to a Nightingale*, 1819). Kornelijaus Platelio vertimas (*Literatūra ir menas*, 2014 02 07, nr. 3460 (2)).

pažįstu. Bet aš ne toks. Galima sakyti, gyvenu tamsoje. Sakau tau tiesą. Aš tuo nesididžiuoju. Kai žvelgiu į priekį, matau tamsą. Žinau, tu manai, kad elgiuosi savanaudiškai. Tačiau aš iš tiesų myliu Kitę ir klausiu savęs, ar teisinga ją kartu temptis į tą tamsą.

Dabar Laris suvokia, ko draugas iš jo nori. Ir myli jį tokį, nors ir jaučia, kaip patį ima slėgti liūdesys.

– Kas yra, Edai? Nori, kad tave palaiminčiau?

– Gal ir taip.

– Tau tereikia ją mylėti, – sako jis.

– O kaipgi mano tamsa?

– Tamsa nepriklauso tau vienam.

Jis ištaria šiuos žodžius taip tyliai, kad Edas neišgirsta jo.

– Ką sakei?

– Tamsa nepriklauso tau vienam, – garsiau pakartoja jis.

Edas spokso į jį.

– Visi su ja susiduriame, – sako Laris. – Kitė irgi. Ji ne vaikas.

Edas tebežvelgia į jį.

– Karas amžinai nesitęs, – sako Reksas.

Laris grįžta prie paveikslo. Dabar jo teptukas juda vikriau, potėpiai tampa drąsesni. Virš kalvos iš po debesų spindi saulė ir paveikslas nušvinta gintaro ir aukso atspalviais.

Edas jau sugrėbė pakankamai šieno. Jis uždeda ranką Lariui ant peties ir spusteli.

– Ačiū.

– Už ką?

– Pats žinai.

Edas nueina, o Reksas likęs vaikštinėja prie vandens, ieškodamas drugelių.

– Tau reikėtų patyrinėti drugelius, Lari. Jų spalvos primena modernaus meno kūrinius. Pažvelk, štai jautakis satyras, tikrai dažnas drugys. Tačiau ant abiejų jo rudų sparnų yra geltonas ruožas, o jo viduryje – juoda dėmelė, panaši į akį.

Laris tebetapo, bet džiaugiasi, kad Reksas šalia. Jis nori pasikalbėti.

– Ką manai apie Edą ir Kitę? – klausia jis.

– Nieko, – atsako Reksas.

– Manai, jis tinkama pora jai?

– Nežinau. Ji turėtų tai nuspręsti, tiesa?

Laris paima kitą teptuką ir sumaišo mėlynus dažus su trupučiu juodos. Jis nori, kad dangus atrodytų grėsmingiau.

– Ar nemanai, kad jo kalbos apie tai keistos?

– Jis ir pats keistas vyrukas, – sako Reksas.

Tada pastebi dar vieną dėmesio vertą drugelį.

– Stepinis melsvys. Argi jis ne gražuolis?

Tačiau Laris nenusuka kalbos:

– Sakai, Kitė turi pati nuspręsti. Be abejo, žinoma. Tačiau ji tegali rinktis iš tų, kas prie jos gretinasi. Šiuo metu tai Edas.

– Supratau, – sako Reksas. – Tu irgi nori siekti jos.

– Ar manai, kad tai negerai?

– Tai nėra nedora, – sako Reksas. – Bet gali atrodyti kaip prastas tonas.

– Na, – sako Laris, – jei vaikinas pareiškia, kad mergina jį domina, ar tai patvirtina, jog ji jam priklauso? Ir visi kiti turi nesiartinti?

Reksas pamąsto apie tai.

– Man atrodo, paprastai visi galvoja, kad turi laikytis nuošaliai, kol pirmasis vaikinas mėgina savo laimę. Jei jam nepasiseka, tada atsiranda šansas tau.

– Aš irgi taip maniau, – sako Laris. – Tačiau šiandien pasiklausius Edo kalbų ėmė atrodyti, kad galbūt elgiuosi pernelyg neryžtingai. Juk, kaip sakai, Kitė pati turi nuspręsti.

– Žinai, Lari, – sako Reksas, – tavo vietoje užsiminčiau apie tai Kitei. Nematau čia nieko bloga.

– Tikrai?

Laris tebetapo niūrų dangų.

– O kaip tu, Reksai? Negi nenori turėti merginos?

– Na, – atsako Reksas, – man nelabai sekasi su merginomis.

Luizai Kavendiš paskiria naujas pareigas – Londono centre, nuo rugsėjo pradžios. Tai paskatina ją ryžtingai veikti.

– Pasiimsiu laisvą popietę, – pareiškia ji.

Ji pasidažo lūpas, susišukuoja kviečių spalvos plaukus, smarkiau susiveržia diržą ir patraukia ieškoti lordo.

– Džordžai, – sako ji, kaip visada radusi jį virtuvėje, – šiandien šilta ir jums reikėtų išeiti į lauką. Nesveika visą laiką sėdėti namie.

Džordžas Holandas nustebęs pažvelgia į ją.

– Kalbate visai kaip mano mama, – sako jis.

– Ar mylėjote savo mamą?

– Aš ją dievinau.

– Na, tai einam. Eime pasivaikščioti.

Nežinodamas, kaip atsisakyti, Džordžas pakyla ir nuseka paskui ją.

– Žinau, mes jau matėmės, – mandagiai sako jis, kai jie eina per kiemą, – tačiau, regis, būsiu pamiršęs jūsų vardą.

– Manau, niekada jums neprisistačiau. Esu Luiza Kavendiš. Iš tos pačios giminės kaip ir Devonšyro hercogai. Aš Kitės draugė.

– Labai malonu.

– Kodėl jūs nenusiimate akinių?

– Nes nelabai ką matyčiau, – atsako jis.

– Nesijaudinkite, aš pasirūpinsiu, kad į ką neatsitrenktumėte. Vesiu jus už rankos.

Ji nuima jam akinius ir jis paima ją už rankos. Jie praeina koplyčią. Luiza nenori, kad kas nors stovykloje ją pamatytų.

– Man atrodo, jūs ir užsimerkęs rastumėte čia kelią, – sako ji. – Užkopkime ant Idenfildo kalvos.

Ji pasuka link lauko keliuko, vedančio žemakalnio šlaitu.

– Keista būti be akinių, – sako jis. – Pasaulis atrodo pasikeitęs.

– Į gerą ar blogą pusę?

– Nebe toks nerimastingas, – jis atsisuka į ją droviai šypsodamasis. – Tikrai neblogai sumanėte.

– O kaip aš atrodau? – klausia Luiza.

– Neryškiai, – atsako Džordžas.

– Apibūdinkite, ką matote.

Jis žvelgia į ją.

– Baltą veidą. Akis. Burną.

– Kol kas neprašovėte pro šalį.

– Atleiskite. Kalbu neaiškiai.

– Koks jums atrodo mano veidas?

– Gana įspūdingas. Gana gražus.

– Gerai. Pakaks.

Jie užkopia į kalvos viršūnę. Nuo jūros pučia šiltas vėjas, skraidindamas pulkus šaižiai klykiančių kirų.

– Ar be akinių matote, koks vaizdas atsiveria? – klausia ji.

– Ne visai. Bet daugmaž nujaučiu.

– Ir ką nujaučiate?

– Erdvę, – sako jis. – Platybes.

– Ar jaučiate laisvę?

– Taip, būtent.

– Matote, buvau teisi, – sako Luiza. – Jums reikėtų dažniau išeiti į lauką.

Jie truputį pasivaikšto kalvos viršūnėje.

– Ar nejaučiate neapykantos karui? – paklausia Luiza.

– Jaučiu, – atsako jis. – Tikriausiai jaučiu.

– Jums teko užleisti savo namus. Jūsų parke pridygo tų bjaurių barakų. Visi tarnai turėjo išeiti.

– Taip, – atsidūsta jis. – Kai tėvas buvo gyvas, viskas buvo kitaip, – ir patylėjęs priduria: – Tačiau, be abejo, aš ne toks, koks buvo tėvas.

– Girdėjau, jis buvo didis žmogus.

– Jis buvo titanas, – sako Džordžas. – Žinote, jis susikrovė turtus iš nieko. Žmonės galvoja, kad jam pasisekė, kad jis tiesiog atrado laimės eliksyrą, kurio visi norėjo, tačiau buvo ne taip. Tėvas buvo toks žmogus, kuris galėjo priversti visą pasaulį jam paklusti.

– Nežinau, ar norėčiau, jog mano tėvas būtų titanas, – sako Luiza.

– Taip, – atsako Džordžas. – Iš tiesų jo prisibijojau.

Jis stabteli ir savo pusaklėmis akimis įsispokso į Luizą. Tada jo veidas staiga persimaino. Ji nusimena, pamačiusi, kad jis tuoj pravirks. Be akinių jo veidas atrodo švelnus ir bejėgis.

– Su niekuo nesu apie tai kalbėjęsis, – prisipažįsta jis.

– Jums reikia, kad jus apkabintų, – sako Luiza.

Jis nerangiai prieina ir leidžiasi jos apglėbiamas. Tada įsikniaubęs jai į petį ima kūkčioti. Ji švelniai glosto jam nugarą nieko netardama, leisdama tarsi vaikui išsiverkti.

Galiausiai jis pasiima nosinę, nusišluosto akis ir išsišnirpščia nosį.

– Per ilgai buvote vienas, tiesa? – ištaria ji.

7.

Kadaise, kai didingas Londono namas priklausė Baklu hercogui, dabartinė posėdžių salė buvo skirta pokyliams. Šiuo metu aukšti jos langai apklijuoti lipniąja juosta, užtemdyti juodomis užuolaidomis ir salė nuolat skendi niūrioje blausių lempučių šviesoje. Jungtinių pajėgų vadas čia sukvietė Kanados ginkluotųjų pajėgų pietų Anglijoje dalinių vadus į pasitarimą. Mauntbatenas, apsuptas padėjėjų, vilki laivyno viceadmirolo uniformą.

– Ponai, – praneša jis, – gavome leidimą veikti. Jei bus palankus oras, šią vasarą jūsų vaikinai pagaliau stos į kovą. Savaime suprantama, šiandien dar negaliu pasakyti tikslios datos, tačiau sakau jums: būkite pasiruošę!

Pasigirsta pritariamas murmesys.

– Kodinis kartojamos operacijos pavadinimas – „Jubiliejus“. Šiuo metu planuojami nuodugnūs nurodymai kiekvienam būriui. Mano padėjėjai pateiks juos per kelias dienas.

Tada jis paragina užduoti klausimus. Generolas Hemas Robertsas prabyla pirmas.

– Ar tai, kad puolimas nebebus netikėtas, nekelia susirūpinimo, pone? – klausia jis.

– Norite pasakyti – dėl „Jūrlapio“? – sako Mauntbatenas, padrąsinančiai linkčiodamas.

– Taip, pone. Vokiečiai tikrai negalėjo nepastebėti, kad mes kažką rengėme.

– Jūs visiškai teisus, – atsako Mauntbatenas. – Ir ką gi vokiečiai galvoja? Jie mano, kad negalime būti tokie kvaili ir dar kartą rengti tokią pačią operaciją.

Jis nutyla ir apsidairo, šypsodamasis susirinkusiems vadams savo užkrečiama gyva šypsena.

– Todėl būtent tai mes ir padarysime!

Kelionės atgal antroje pusėje automobilyje tvyro tyla. Brigados vadas visas paskendęs mintyse. Kitė sutelkia dėmesį į kelią ir saugosi duobių, atsiradusių dėl nesibaigiančių sunkiasvorio karinio transporto vilkstinių. Beveik visą kelionę kelyje daugiau nieko nėra ir ji gali važiuoti vienodu penkiasdešimties mylių per valandą greičiu. Degalų bake ne per daugiausiai. Ji įsidėmi – rytoj reikės jį papildyti.

Jiems važiuojant pro Braitono priemiesčius brigados vadas vėl tampa šnekus.

– Kite, norėčiau jūsų paklausti, – taria jis, – iš kur jūs? Kur jūsų namai?

– Viltšyre, pone.

– Ar tai graži vieta?

– Taip, pone. Kalvota ir miškinga.

– Pasiilgau namų, – sako jis. – Smarkiai pasiilgau. Mano sūnums netrukus sueis dešimt. Jau dvejus metus jų nemačiau. Ar bent kiek pažįstate Kanadą?

– Ne, pone.

– Ir kodėl turėtumėte pažinti? Užaugau Grand Bende, nedideliame miestelyje ant Huronų ežero kranto. Žinote, dabar jis atrodo taip toli.

Jiems riedant žemakalnio papėde jis žvelgia pro automobilio langą.

– Graži šalis, – sako jis, – bet ji man atrodo maža.

Kitė parveža brigados vadą į štabą ir pastato *Humber* į garažą. Ji užeina į autotransporto biurą grąžinti darbo dienyno ir paprašyti degalų rytojui. Biure randa Luizą, keletą kitų merginų ir seržantą Sisonsą.

– Nepamirškite šeštadienio naktį pasukti laikrodžius atgal, – sako Sisonsas. – Baigiasi vasaros laikas.

– Tai gerai ar blogai?

– Juk tai reiškia, kad viena valanda ilgiau galėsime miegoti?

– Ar šį vakarą kas nors vyksta? – klausia Luiza.

– Pasiėmiau laisvą vakarą, – sako Kitė. – Man to reikia.

– Kai kam sekasi, – sako Luiza.

– Ką?

– Nieko, – atsako Luiza. – Labanakt.

Kitė užlipa terasos laiptais į pagrindinį dvaro pastatą. Staiga pasijunta nuvargusi po ilgos kelionės. Gal vertėtų tiesiog atsigulti ir paskaityti. Turėtų parašyti Stivenui, reikėjo parašyti jam jau prieš kelias dienas, nesąžininga laikyti jį nežinioje. Bet juk neprašė jo įsimylėti ją. Kaip galima įsimylėti tik dukart sutiktą žmogų? Tada pagalvoja apie Edą ir nurausta. Bet ką ji gali pasakyti Stivenui? Kad sutiko kitą žmogų, kuris jai labiau patinka? Brangus Stivenai, vertinu mūsų draugystę, tačiau nenoriu tavęs susaistyti. Ir taip toliau.

Ji neturi kaip susisiekti su Edu ir visiškai nežino, kada vėl jį pamatys, tačiau visą laiką apie jį galvoja. Nekuria planų, tačiau mintis apie jį nuolat lydi ją, ir viskas atrodo kitaip. Dėl jo netolima ateitis tapo nenuspėjama ir jaudinanti.

Ji girdi įspėjantį motinos balsą: per daug neįklimpk. Ko gali iš jo tikėtis? Ką jis tau suteiks? Tačiau jos slaptos svajonės apie Edą visiškai nesusijusios su vedybomis ar amžinai laimingu gyvenimu.

Aš noriu įklimpti, mamyte. Noriu būti pavergta ir nieko negalėti pakeisti. Noriu nuotykio.

Tamsiais siaurais laiptais užlipa į pastogę. Koridoriumi artėdama prie vaikų kambario atsisega diržą, atsisagsto keturias varines uniforminio švarko sagas. Atlaisvina kaklaraištį ir atsega viršutinę marškinių sagą. Žengdama pro miegamojo duris mėgina iš po apykaklės ištraukti kaklaraištį.

Ant jos lovos guli Edas.

Jis prisideda pirštą prie lūpų. Tyliai taria:

– Uždaryk duris.

Ji uždaro duris.

Jis guli vienmarškinis, susidėjęs rankas už galvos, nusispyręs batus. Žvelgia į ją įprastiniu pašaipiu žvilgsniu.

– Kaip sužinojai, kuris kambarys mano?

– Luiza pasakė, – atsako jis.

– Aš ją užmušiu.

– Nereikia taip jautriai reaguoti, – taria jis.

Ji stovi žvelgdama į jį iš viršaus, sutrikusi ir susijaudinusi. Nežino, ko jis iš jos tikisi.

– Nepasisveikinsi su manim? – sako jis.

Jis guli ir nesijudina. Ji prisiartina prie lovos. Ištiesęs rankas, jis trukteli ją artyn. Jie pasibučiuoja mandagiai, kone oficialiai.

– Sveikas, – sako ji.

Tada įsitempia ją į lovą taip, kad ji pusiau užgula jį, ir ima kaip reikiant bučiuoti. Ji jaučia jo lūpas ant savųjų, šiltą jo kūną po savimi, besikilnojančią krūtinę. Leidžia jam nugalėti, sakydama sau – neturiu pasirinkimo. Nuo pat tos akimirkos, kai įžengė į kambarį ir pamatė jį gulint ant savo lovos, ji nustojo prisiimti atsakomybę už savo veiksmus.

Jis pasislenka prie siauros lovos krašto ir padeda jai patogiau įsitaisyti šalia, bučiuodamas jos kaktą, ausis, kaklą. Ji užsimerkia, norėdama pajusti jo lūpas ant savo akių vokų. Jo pirštai slysta žemyn jos kaklu. Pradeda atseginėti jos palaidinukę. Jam pasiekus trečiąją sagą, paima jį už rankos.

– Palauk, – sušnabžda ji.

Kambaryje yra du mansardiniai langai ir kampinio bokštelio langas. Šį ankstų vasaros vakarą pro jį sklinda šviesa. Kitei gėda pasirodyti kariuomenės išduotais apatiniais.

Ji išlipa iš lovos ir užtraukia šviesos nepraleidžiančias užuolaidas. Kambarys pasineria į tamsą. Tik pro durų apačią sklinda plona šviesos gija.

Apgraibomis ji randa kelią atgal į jo glėbį ir, išlaisvinta tamsos, leidžia jo rankoms klaidžioti, kur tik jis nori. Jis nuvelka jai palaidinukę, tada liemenėlę. Ji pajunta lengvą jo pirštų prisilietimą ant nuogų krūtų. Jos oda dilgčioja, visas kūnas ima virpėti. Ji nori, kad jis liestų ją. Nori justi jo kūną arti savojo.

– Taip nesąžininga, – sukužda ji. – Tu apsirengęs.

Jis nusitraukia marškinius ir jie guli kartu, nuogi iki pusės, karštai bučiuodamiesi. Kuo daugiau jis liečia ją, tuo labiau jos kūnas pabunda ir tuo arčiau ji nori būti. Ji žino, kas dabar nutiks, ir žino, kad to trokšta. Troško to nuo tada, kai jis pabučiavo ją ant Keiberno kalvos. Nuo tada, kai jis gyvas ir sveikas grįžo pas ją Niuheiveno krantinėje.

Kitė niekada nebuvo nuoga su vyru. Niekada nesimylėjo. Ji nėra neišmanėlė, jos dalinyje yra merginų, kurios vaizdingai papasakoja, ką veikia laisvadienių vakarais, tačiau kiekviena akimirka jai nauja. Ji nežino žodžių, apibūdinančių tai, ką dabar daro, išskyrus bjaurius užrašus ant tualetų sienų ir juoko lydimas frazes mokomosios stovyklos bendrabutyje. *Kad būtum mačius jo ginkluotę! Žviegiau kaip skerdžiama kiaulė. Didelei viniai įkalti reikia didelio plaktuko.*

Ji pajunta tą paslaptingą daiktą, jo geismą, prigludusį prie jos. Prisispaudžia prie jo ir junta, kaip jis kietėja. Jis paima jos ranką ir uždeda ant savo iškilimo. Ji švelniai perbraukia aukštyn ir žemyn, tamsoje čiuopdama jį. Tada jis atsega diržo sagtį ir atsisagsto kelnes. Jos ranka įslysta vidun ir paliečia jo nuogą kūną *ten*. Jis

ir šiltas, ir švelnus, ir stiprus, ir kietas. Ji laiko jį ir glosto, nežinodama, kaip smarkiai gali suspausti. Junta, kaip jis trukčioja nuo jos prisilietimo. Visas jos kūnas įkaitęs, oda liepsnoja. Ji geidžia jo, trokšta jo viso. Nori, kad jis būtų taip arti, kad jos mintis nustelbtų jo kvapas ir prisilietimai.

Jo rankos pamažu nutempia sijoną. Be abejo, ji turi apsinuoginti, kaip ir jis. Ji ima greitai sagstytis sijoną ir kojines. Pajunta jo ranką tarp savo kojų, slystančią po kelnaitėmis. Ji sustoja. Ji taip trokšta jo prisilietimo, kad net kvapą gniaužia. Jis paglosto ją *ten* ir ji susijaudinusi suvirpa. Nuo jo prisilietimo jos kūnas tampa kitoks, tarsi *ta vieta* būtų pirmą kartą atrasta. Jis tiria nepažįstamą jos žemę, klaidžioja joje. Ji praskečia kojas, kad jo ranka galėtų laisvai judėti.

Aš visa tavo, Edi. Visa priklausau tau.

Ji atsisagsto juosmenėlę kojinėms prisegti. Jo rankos nuslysta per jos kariškas kelnaites – laimei, tamsoje jų nesimato – ir nusmaukia jas. Kraipydama kojas ji padeda jas numauti. Dabar ji mūvi tik suktų siūlų kojines.

Jo ranka grįžta jai tarp kojų ir glosto, tyrinėja, rausiasi joje. Ji randa jo sustandėjusią varpą ir laiko savo delnuose. Akims pripratus prie tamsos, vienintelėje kambarį pasiekiančioje šviesos gijoje ji šiek tiek geriau įžiūrima. Ji pažvelgia jam į veidą ir jai pasirodo, kad jis šypsosi jai.

– Ak!

Ji aikteli iš nuostabos. Jo pirštai rado vietelę, kurią palietus per visą jos kūną nuvilnija malonumo bangos.

– Ak, Edi! Edi!

Jis bučiuoja jos krūtis, sustodamas prie spenelių, spausdamas juos lūpomis. Kitė jaučiasi taip, tarsi anksčiau nebūtų turėjusi kūno, tarsi jo prisilietimas jį kurtų. Ji nori būti taip arti jo, taip arti, kad jos nebeliktų. Nori atsiduoti jam ir ištirpti jame.

– Brangusis, – kužda ji. – Brangusis, brangusis.

Jo kūnas atsiduria virš jos ir ji praskečia kojas atsiverdama jam, trokšdama jo. Pajunta stumtelėjimą, švelnią jo varpos galvutę prigludusią prie jos tarpkojo, ieškančią kelio vidun. Ji pajudina klubus, jis randa kelią ir sustoja ten.

Jis pasilenkia pabučiuoti jos. Jų lūpoms susitikus, šiek tiek stumteli varpą. Įsispraudė dar tik pats galiukas, bet tai jau prasidėjo.

Kitė junta, kaip daužosi širdis, jaukdama bet kokias racionalias mintis. Dalykai, dėl kurių ji turėtų nerimauti, atsiduria labai toli, ji nenori apie juos galvoti. Ji nori užvaldyti jį. Nori, kad jis visas atsidurtų joje.

Jis vėl pajuda ir įsiskverbia truputį giliau. Iš jo kvėpavimo aišku, kad jis susijaudinęs. Tada ji pajunta skausmą ir aikteli. Jis sustoja. Akimirką apėmus baimei jai atrodo – jis negali to padaryti, aš per maža jam. Tačiau visą laiką junta, kaip atsiveria jam. Jis ir vėl sujuda, jai skauda, bet ji nepraveria lūpų ir jis įeina dar giliau.

Jo geismas karštas ir kietas. Kuo giliau į mane jis įeina, tuo labiau nori manęs.

Dabar jis visas joje. Ji jaučia jo kūno svorį. Jis guli nejudėdamas, leisdamas jai priprasti prie naujo pojūčio. Šią akimirką, kai jis joje, bet nė vienas iš jų nejuda, Kitė prisimins visą gyvenimą. Tai jų meilės prieglobstis.

Jis mano. Dabar mes niekada nesiskirsime.

– Brangusis, – sušnibžda ji. – Brangusis.

Jis pradeda judėti, beveik visiškai iš jos pasitraukdamas ir vėl iki galo įsiskverbdamas į vidų. Kitė vėl pajunta skausmą.

– Lėčiau, – sukužda ji.

Jis ima judėti lėčiau ir visas būdamas joje sustoja. Vėl pasitraukia ir vėl grįžta. Vėl saldi pauzė.

– O, Dieve! – sušunka jis.

– Kas yra?

Jo kūnas sudreba. Klubai ima greitai trūkčioti. Ji junta, kaip jis suspurda jos viduje. Tada nurimsta.

Tai atsitiko. Jai atrodo, kad jaučia tai, šiltą skystį, bet gal tik įsivaizduoja. Štai dėl ko jie tai daro. Dėl šios dovanos.

– Ar buvo gera? – sušnabžda ji.

Jis suniurna. Ji supranta, kad tai, ką jis ką tik patyrė, apstulbino jį. Jo rankos ir kojos suglemba. Jis spaudžia ją savo svoriu. Ji nesipriešina, apkabina jį ir stipriai glaudžia prie savęs. Jo bejėgiškumo akimirka ją stipriai sujaudina. Tada jai į galvą ateina be galo keista mintis.

Jis mirė dėl manęs.

Ji nuveja šią mintį šalin, susigėdusi, kad lygina tai, kas ką tik tarp jų įvyko, su tikra mirtimi, kuri laukia tikrame kare. Tačiau, nepaisydami to, abu guli susipynę. Jei nebūtų stovėjusi Niuheiveno krantinėje, galvodama, kad jis miršta Prancūzijoje, ar dabar gulėtų nuoga jo glėbyje?

Jis traukiasi jos viduje. Tarp šlaunų ji pajunta nubėgant vėsią srovelę. Jis giliai pratisai atsidūsta. Tada nusirita nuo jos ir guli šalia, glausdamas ją glėbyje.

Valandėlę jie guli tylėdami tamsiame kambaryje. Jai pasirodo, kad jis užmigo, bet ji nėra tikra. Jis tapo jai be galo brangus ir ji nenori trukdyti, nereikia trukdyti jo. Tai, ką jie dabar darė, viską pakeitė. Dabar jie kartu.

Kitė stebisi tuo, stebisi, kad jos draugės tiek daug pasakojo apie patį aktą ir tiek mažai apie artumą. Gal tai kažkas įprasta. Tai nutinka visoms poroms. Bet ne, tai nepaprasta, tai pranoksta visa, ką ji įsivaizdavo. Du žmonės guli kartu ir tampa viena.

– Kite?

Tylus jo balsas išblaško jos mintis. Jis šypsodamasis žvelgia į ją.

– Ar tekėsi už manęs?

– Taip.

Ji nejaučia nuostabos. Be abejo, ji tekės už jo. Jie jau susituokę. Tačiau jis to paklausė šiek tiek neryžtingai ir ją užlieja švelnumas ir džiaugsmas. Ji prisitraukia jį artyn ir ima bučiuoti.

– Žinoma, tekėsiu už tavęs, brangus Edi.

– Mes viską padarėm atvirkščiai.

– Koks skirtumas?

– Atsiprašau...

Ji pajunta, kad jam nesmagu dėl to, jog viskas taip greitai baigėsi, tačiau nežino, kaip tai pasakyti.

– Buvo nuostabu, Edi. Viskas buvo tobula.

– Ne, – sako jis. – Bet taip bus.

Jis žvelgia į ją ir jo akyse nebėra pašaipėlės. Nebėra atstumo.

– Tikrai tave myliu, Kite, – sako jis. – Viską padarysiu dėl tavęs.

8.

Veikhersto biblioteka pilna karininkų, generolo Hario Kreraro, Kanados 2-osios pėstininkų divizijos vado, sukviestų į operatyvinį pasitarimą. Laris Kornfordas stovi beveik bibliotekos gale, susidėjęs rankas už nugaros. Jo akys klaidžioja aplink. Karalienės Elžbietos laikų bibliotekos lubas puošia ornamentai, akį traukia dailiai iškalinėtas židinys. Klausydamasis ramaus generolo balso, Laris apžiūrinėja statulas nišose abipus židinio. Keistų formų moteris iki pusės nuoga ir prie krūtinės tarsi suvyniotą kilimą laiko didelį nuogą vaiką. Ištiesęs ranką, vaikas žnybia jos kairįjį spenelį, o kita ranka glosto galvą mažesniam vaikui, kuris yra motinai – jei tai jo motina – ant kelių. Ką reiškia ši scena?

– Operacijai „Jubiliejus“ parinktos šios pajėgos: Karališkasis Hamiltono lengvųjų pėstininkų pulkas, Esekso škotiškasis pulkas, Pietų Saskačevano pulkas, Kamerono kalniečių pulkas, Karališkasis Kanados pulkas ir Mon Rojalo šaulių pulkas. 14-asis tankų batalionas, Kalgario pulkas pirmą kartą dalyvaus mūšyje apginkluoti naujais Čerčilio tankais. 3-iasis ir 4-asis komandosų pulkas ir 40-asis karališkasis jūrų laivyno komandosų pulkai vykdys paskirtas užduotis, kaip ir nedidelis JAV specialiųjų pajėgų dalinys bei Laisvosios Prancūzijos pajėgos. Operacija „Jubiliejus“ bus žvalgyba mūšiu. Jos tikslas – užimti ir išlaikyti jūrų uostą dvi-

dešimt keturias valandas, o tada atsitraukti. Tai ne įsiveržimas. Ne antrojo fronto atidarymas. Negaliu jums pasakyti, kur ir kada vyksime. Bet galiu pasakyti, kad tai įvyks labai greitai.

Per kambarį nuvilnija pritariamas ūžesys.

– Iš esmės tai bus kanadiečių pasirodymas, vyručiai, – sako generolas. – Viskam vadovaus Hemas Robertsas. Labai didžiuojuosi, kad mums suteikta proga pirmą kartą iš tiesų užvažiuoti fricams jų teritorijoje. Žinau, kad manęs neapvilsite.

Generolas nepasako nieko nauja, nebent tai, apie ką byloja jau nebe pirmą savaitę sklindantys gandai, tačiau oficialus patvirtinimas visus įaudrina. Pasitarimui pasibaigus Laris pamato brigados vadą Vilsą, besišnekučiuojantį su Kreraru ir Robertsu. Du virtuvės darbininkai įstumia stalelį ant ratukų su arbata ir kava. Karininkai susispiečia aplink jį ir grūdasi, kad pirmi atsistotų į eilę. Dikas Louelis, Kanados kariuomenėje einantis tokias pat pareigas kaip ir Laris, prisiartina prie jo šalia durų.

– Pasirodymas bus smarkesnis, negu tikėjausi, – sako jis. – Dieve, kaip vyrukai jam ruošėsi! Kaip manai, kur jis vyks? Bulonėje? Man atrodo, Le Tuke.

Laris, kuris jau kelias savaites žino, kurį uostą numatyta pulti, nieko neatsako. Jis žvelgia į gražų vaizdą už aukštų langų.

– Įspūdinga vieta, tiesa?

– Ir garsi, – atsako Dikas Louelis. – Čia gyveno žolininkas Kalpeperis*.

– Kaip tau atrodo, spėčiau pasivaikščioti?

– Viešpatie! Praleisime čia visą rytą. Dar vyks pasitarimai dėl išteklių ir tiekimo.

– Padaryk man paslaugą, Dikai. Šūktelėk, jei Vudis ieškos manęs.

* Nikolas Kalpeperis (Nicholas Culpeper) – žymus XVII a. anglų botanikas, žolininkas, vaistininkas, gydytojas ir astrologas.

Išėjęs iš bibliotekos, Laris patraukia medžio plokštėmis apmuštu koridoriumi ir pro pietrytines duris žengia į žvyruotą kiemą. Čia stovi eilės štabo automobilių, laukiančių karininkų, kad parvežtų juos į bazes. Už automobilių, šalia posūkio auga dvi aukštos sekvojos. Štabo vairuotojai susibūrė jų šešėlyje pasišnekučiuoti ar nusnausti.

Prisidengęs akis nuo ryškios šviesos, Laris apžiūrinėja šešėlio temdomus pavidalus. Galiausiai randa Kitę, sėdinčią tolėliau nuo visų ir skaitančią knygą.

Jis prisiartina.

– Tebeskaitote „Midlmarčą“?

Pakėlusi akis, ji patenkinta nusišypso.

– Jau beveik baigiu ją. Kaip man gaila Lidgeito!

– Turiu jums kitą knygą, – iš permetamo per petį krepšio jis išsiima knygą. – Galbūt jau skaitėte ją.

Tai Trolopo „Prieglaudos vedėjas“*.

– Ne, neskaičiau, – atsako ji. – Kaip malonu.

– Knygose tiek mažai gerų žmonių, – sako Laris. – Noriu pasakyti, gerose knygose. Visi ryškiausi veikėjai blogi. Tačiau „Prieglaudos vedėjas“ – knyga apie gerą žmogų.

– Būtent tokios man ir reikia, – atsako Kitė.

– Ar nenorėtumėte pasivaikščioti po parką?

Ji greitai atsistoja ir įsideda knygas į rankinę ilgu dirželiu.

– O jei prisistatys karininkai?

– Toli neisime.

Jie pasuka už namo ir patraukia į pietų pusę per netvarkingą veją nusidriekusiu taku. Kadaise buvę didingi sodai dabar apleisti. Jie – dar viena karo auka.

– Manau, jūs geras žmogus, Lari, – sako Kitė.

– Kodėl taip sakote?

* Antonio Trolopo (Anthony Trollope) 1855 m. išleistas romanas (*The Warden*).

– Nežinau, tiesiog nujaučiu.

– Ne toks jau ir geras, – sako Laris. – Kartais žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje tematau, koks dykaduonis ir savanaudis esu.

– Visi mes taip apie save galvojam. Ypač aš.

– Tai ką gi mums daryti?

– Mes pasitaisysime, – sako Kitė.

– Jūs teisi. Mes pasitaisysime.

– Man atrodo, mylėdamas kitus tampi geresnis, – sako Kitė. – Ar sutinkate?

– Taip, – pritaria Laris.

– Tačiau ta meilė turi būti neegoistiška. Ji turi būti nesavanaudiška. O tai taip sunku.

– Todėl, kad myli jūsų ego, – sako Laris.

– Kai myli kitą ir kitas myli tave, tampi laimingas. Gal visgi tai savanaudiška.

Takas atveda juos į apskritą terasą, kurios viduryje stovi nedidelis akmeninis paminklas. Jo pagrindą juosia varinė plokštelė, ant jos išraižytos eilės.

Kvailiams ir niekšams tu paliki auksą –
fortūna tai šypsos, tai nugarą atsuks.
Bet tas, kuris javais apsėja lauką,
pasodina medį, – geresnis už visus.

– Kaip manote, tai tiesa? – klausia Kitė.

– Na, niekada nesu apsėjęs lauko, – atsako Laris, – ir pasodinęs medžio.

– Ir aš nesu.

– Todėl manau, kad tai nesąmonė.

– Man irgi taip atrodo.

Stovėdami prie lenktos akmeninės baliustrados ir žvelgdami žemyn į užžėlusį tvenkinį, jie vėl ima kalbėti apie meilę.

– Taip jau yra, – sako Kitė, – kad moku mylėti tik visa širdimi. Ir tenka su tuo susitaikyti – tai juk daro mane laimingą.

– Yra ir dar vienas dalykas. Meilę reikia ne tik suteikti, bet ir priimti.

– Taip, bet tai ne nuo manęs priklauso. Tai priklauso nuo kito žmogaus.

– Turime leisti save mylėti.

– Kokia keista mintis, – nustemba Kitė. – Leisti save mylėti? Visiškai nesuprantu. Tai tas pats, kaip sakyti, kad reikia leisti saulei save šildyti. Saulė šviečia ir šildo mane, aš to nepasirenku.

– Bet galite pasitraukti į šešėlį.

– Na, taip.

Sumišusi ji suraukia antakius.

– Noriu pasakyti, – taria Laris, – kai kurie žmonės neleidžia savęs mylėti. Galbūt jie bijo. Gal jaučiasi to neverti.

– Supratau. Bet jūs taip nesijaučiate?

– Kartais. Truputį. Galima tai vadinti drovumu. Kartais žmonės bijo prašyti meilės, nors labai jos nori.

– Taip, suprantu.

– Juk ne visi tikisi, kad juos pamils. Dauguma klausia savęs: kodėl kas nors turėtų bent truputį manim domėtis.

Kitė akimirką patyli.

– Meilė keista, – sako ji. – Nežinau, kodėl pamilsti vieną, o ne kitą žmogų. Kalbama, kad dėl to kalta išvaizda, bet aš taip nemanau.

– O kas tada? – klausia Laris.

– Kažkas, kas patenka į tave, – atsako ji. – Staiga tai tavyje, ir žinai, jog niekada negali būti išimta iš tavęs, nebent tave perplėštų.

– Kaip tai patenka į tave? – klausia Laris.

Kitė greitai pašnairuoja į jį ir akimirką jos mielą veidą užlieja liūdesys.

– Stovint Niuheiveno uosto krantinėje, – atsako ji, – ir žinant, kad jis mirs.

Laris atsigręžia į namą. Pasijunta nutolęs nuo visų ir nuo visko. Lėtai linkteli, norėdamas parodyti, kad išgirdo ją. Abejoja, ar pajėgs prabilti.

– Mes ketiname susituokti, – sako Kitė. – Ar manote, kad aš paskutinė kvailė?

– Ne, – atsako jis. – Žinoma, ne. Tai puiki naujiena.

Jis prisiverčia kalbėti nerūpestingai.

– Sveikinu. Edui pasisekė.

– Aš tikrai myliu jį, Lari. Myliu taip, kad net skauda.

Jie patraukia atgal taku. Laris sieloje junta skausmingą tuštumą. Vedamas savisaugos instinkto, jis ima vardinti visas Edo geras savybes, kokias tik gali prisiminti:

– Mokykloje jis buvo mano geriausias draugas. Pažįstu jį geriau negu kas nors kitas. Jis neįtikėtinai protingas ir negailestingai atviras. Nors ir mėgsta sudaryti įspūdį, kad visus kiaurai permato, tai netiesa. Iš tiesų jis net per daug viską ima į širdį. Iš čia ir kyla jo liūdesys.

– Tas jo liūdesys... – sako Kitė, – man atrodo, kone labiausiai dėl to jį ir myliu.

– Jis bus geras vyras, – sako Laris. – Jei Edas sako, kad ką nors padarys, tai ir padaro. Bet paklausykit, – jis staiga prisimena šio ryto pasitarimą, – geriau paskubėkite, jei ketinate susituokti. Bet kurią dieną jį gali išsiųsti į užsienį.

Kitė paima Lario ranką ir spusteli.

– Už ką? – paklausia jis.

– Už tai, kad jūs toks mielas.

Tylėdami jie grįžta prie namo, kur laukia automobiliai ir vairuotojai

– Sužinosiu, kiek dar viskas užtruks, – sako Laris.

Jis nueina į vidų. Pagrindiniame koridoriuje prie tamsaus

ąžuolo laiptų sutinka brigados vadą Vilsą, išeinantį iš susitikimo su generolu Robertsu.

– Viską baigėme, – sako jis. – Keliaukime.

Laris kartu su juo patraukia atgal.

– Pone, – sako jis, – žinau, kad ši operacija – kanadiečių pasirodymas. Bet ar jūs negalėtumėte rasti vietos ir man?

– Tai bus ne iškyla, leitenante.

– Šis karas yra ir mano, pone.

– Tiesa, tiesa.

Jie išeina į kiemą. Visi vairuotojai dabar stovi prie savo automobilių, laukdami karininkų.

– Galiu įtraukti jus, leitenante. Tačiau turėsite gauti Jungtinių pajėgų leidimą.

– Ačiū, pone.

Brigados vadas randa savo automobilį. Kitė atidaro jam keleivio duris.

– Atgal į bazę, grandine.

Laris stebi, kaip *Humber* išvažiuoja pro didžiulius medžius ir dingsta iš akių. Tada lėtai patraukia prie arklidžių, kur paliko savo motociklą. Ilgą laiką stovi sustingęs, laikydamas rankose šalmą, galiausiai pakelia jį prie galvos.

Į pietus riedančiame automobilyje brigados vadas klausia Kitės:

– Jūs juk pažįstate leitenantą Kornfordą?

– Taip, pone.

– Jis ką tik paprašė manęs leisti kartu vykti į mūšį.

Vadas papurto galvą, galvodamas apie tai.

– Toks jau tas karas. Vyras palieka namus, mylimus žmones ir stoja priešais ugnį visiškai laisva valia. Nesakykite man, kad jis tai daro norėdamas išlaisvinti pasaulį nuo tironijos. Nesakykite, kad jis tai daro dėl savo šalies. Jis daro tai dėl savo draugų. Tokia karo

esmė. Jei tavo draugai kaunasi ir žūna, tu irgi nori kautis ir žūti drauge su jais.

– Taip, pone, – sako Kitė.

Laris jau perprato sistemą. Užuot oficialiai įteikęs prašymą, jis nueina pas Džois Vederbern.

– Aš tik porai minučių, – sako jis.

– Dabar jo nėra, – sako Džois. – Bet, jei norite, galite palaukti.

– Žinoma.

– Vien laukiantys taip pat pasitarnauja*, – su šypsena ištaria ji.

– Esu tikras, kad nežinote, kieno šie žodžiai, – sako Laris.

– Neturiu supratimo.

– Miltono, iš eilėraščio apie jo aklumą. *Jo švelnų jungą kantriai neša geriausieji tarnai.* Be abejo, Miltonas kalba apie Dievą.

– Jūs toks išpruseęs.

Laris atsidūsta ir įsitaiso laukti.

– Veikiau esu per daug išsilavinęs ir turiu per mažai darbo, – sako jis.

Mauntbatenas pasirodo maždaug už penkiolikos minučių. Atskuba dideliais žingsniais kartu su Haroldu Verneriu. Pamatęs laukiantį Larį, stabteli prie savo kabineto durų.

– Pas mane?

– Aš tik greitai kai ko paprašysiu, pone.

Kabinete išklausęs jį, Mauntbatenas atsisuka į Vernerį.

– Štai kodėl mes laimėsime karą, – sako jis. Tada taria Lariui: – Jei sutiksiu, jūsų tėvas nepadėkos man.

– Tėvas labai didžiuosis manimi, pone, – sako Laris, – jei pasakysite jam, kad aš atlikau savo pareigą.

* *They also serve who only stand and wait* – posakiu tapusi eilutė iš XVII a. anglų poeto Džono Miltono (John Milton) garsaus soneto.

Mauntbatenas pliaukšteli delnais.

– Dievaži, teisybė! – sako jis. – Jei tik galėčiau ir aš padaryti tą patį. Bet juk nesi parengtas vadovauti tokioje operacijoje?

– Nenoriu vadovauti, pone. Būsiu eilinis.

Mauntbatenas, akivaizdžiai sujaudintas, žvelgia į jį.

– Dievaži, vaike, – sako jis, – jei to nori, nestosiu tau skersai kelią.

9.

Idenfildo dvaro rūsiai šiomis dienomis užrakinti. Vienintelį raktą turi Džordžas Holandas. Jis atrakina rūsio duris ir pasilenkęs vedasi Larį stačiais laiptais žemyn.

– Atsargiai. Čia žemas skliautas.

Pro dulkėtas, voratinkliais apraizgytas angas į vėsų požemį skverbiasi šviesa. Čia pilna butelių eilių.

– Dauguma jų – mano tėvo laikų, – sako Džordžas.

– Jūs tikrai neprivalote šito daryti, – sako Laris.

– Kažkam reikia jį išgerti, – sako Džordžas. – Juk jūs jo draugas?

Jis žengia pirmyn tarp butelių eilių ir įsižiūri į etiketes.

– 1938-ųjų Sen Emiljono vynas, – sako jis. – Turėtų būti geras.

Ištraukęs du butelius, paduoda Lariui.

– Būtinai prisidėkite prie mūsų, Džordžai, – pakviečia Laris.

– Ne, ne. Čia jiems abiem.

Impulso pagautas, jis ištraukia dar du butelius.

– Imkite. Perduokite Kitei mano sveikinimus.

Laris veža butelius motociklo lopšyje, suvyniojęs į savo megztinį, kad jie vienas į kitą nesidaužytų. Nunešęs į sodybą, pastato ant stalo ir nušluosto. Pro duris įžengus Edui, jie stovi ant stalo, tamsiai raudonai spindėdami vakaro šviesoje.

– Aš ir vėl čia, – sako jis.

Tada pamato vyną.

– *Grand Cru Bordeaux!* Dėl Dievo meilės, iš kur tai gavai?

– Čia tau, – atsako Laris. – Tau ir Kitei nuo dvaro lordo. Jis sveikina jus. Aš irgi.

– Kalbos greitai pasklinda. Atvykau čia pats tau pasakyti.

– Sutikau Kitę korpuso pasitarime.

– Ji tebesidžiaugia?

– Ji pakvaišusi dėl tavęs, Edi. Žinai tai.

– O aš pakvaišęs dėl jos. – Edas pakelia vieną butelį. – Kodėl dvaro lordas toks dosnus?

– Jis neabejingas Kitei. O gal turėčiau sakyti – buvo neabejingas.

Edas išeina į lauką nusišlapinti. Pasirodo prislėgtas Reksas.

– Ką tik išgirdau, – sako jis, – kad sandėliuose prie dokų rengiamos lauko ligoninės.

– Netrukus jų prireiks, – sako Laris.

Reksas vieną po kito liečia vyno butelius, aiškiai nejausdamas, ką daro.

– Nori išgirsti juoką? – klausia jis. – Karališkajame kariuomenės medicinos korpuse yra vyrukas, kuris alpsta išvydęs kraują.

– Sakyčiau, jis tarnauja ne ten, kur reikėtų.

– Aš nealpstu, – sako Reksas. – Nebijau kraujo. Bet kartais pagalvoju: o jei nežinosiu, ką daryti? O jei suklysiu?

– Kartais taip pasitaiko, – sako Laris.

– Jei padarysiu klaidą, kažkas mirs.

Jis nusiima akinius ir mirksėdamas žiūri į Larį.

– Reksai, – sako Laris, – negalima taip galvoti. Išprotėsi. Tu medikas, darai savo darbą. Ir niekas daugiau nerūpi.

Grįžęs Edas praneša Reksui savo naujieną. Reksas pasveikina jį, žvilgčiodamas į Larį. Edas pasiūlo atkimšti vieną iš Džordžo vyno butelių.

– Išgersime už Kitę, – sako jis.

– Aš ne, – sako Reksas. – Negeriu vyno.

– Žinau, kad tu blaivininkas, – sako Edas. – Bet čia *Grand Cru Bordeaux*!

– Man tiesiog neskanu, – sako Reksas.

– Tu juk išgersi, Lari.

– Be abejo.

Vynas geras.

– Nežinai, ką prarandi, Reksai, – sako Edas. – Matai šypseną mano veide? Tai turėtų tau padėti suprasti.

Jis vėl pripila Lario, o tada ir savo taurę.

– Dvi šypsenos geriau negu viena.

Edas nusprendžia likti vakarienės. Jie abu pabaigia butelį. Reksas atsiprašo.

– Turiu anksti eiti gulti.

Jiems likus vieniems, Edas įsmeigia į Larį savo šaltas mėlynas akis.

– O dabar turime atsakyti į didįjį klausimą, – sako jis. – Ar atkemšam antrą butelį?

– Jis gali būti ne toks geras kaip pirmasis, – sako Laris.

– Tiesa. Tikra tiesa.

– Gali būti, kad smarkiai nusivilsime, – sako Laris.

– Gali būti, – pritaria Edas.

– Bet mes juk atlaikome nusivylimus.

– Visada, – sako Edas. – Vaidinimas turi tęstis.

– Tai rizikuokime.

Edas atkemša antrą butelį ir pripila Lario taurę.

– Vis dar puikus, – pastebi Laris gerdamas.

– Kol kas taip, – pritaria Edas.

– Gyvename viltimi, – sako Laris.

– Kita priežastis, dėl kurios šįvakar atvykau, – sako Edas, – tai prašyti tavęs būti mano pabroliu.

– Man garbė, – sutinka Laris.

– Kitė nori tuoktis bažnyčioje – ne prašmatnių vestuvių, bet ji nori bažnytinės priesaikos.

– Tai taip ir padarykite.

– Lengva tau sakyti. Bet manęs netraukia tokie dalykai.

– Na ir kas? Juk gali apsimesti, kad traukia.

Edas atsilošia gilioje senoje kėdėje virtuvės kampe ir ima spoksoti į lubas.

– Taip. Galiu apsimesti. Bet juk vedu merginą, kurią myliu. Noriu, kad viskas būtų tikra. Noriu rimtai ištarti kiekvieną žodį. Nenoriu meluoti.

– Tu nemeluosi. Tik ištarsi žodžius, kurie tau neturi reikšmės.

– Ar tu taip elgtumeis per savo vestuves?

Laris nieko neatsako. Edas toliau tęsia mintį.

– Kitė tiki Dievą. Paklausiau jos kodėl ir ji atsakė, kad nežino.

– Negalima klausti, kodėl žmogus tiki Dievą, – sako Laris. – Tai nėra racionalu. Tai tiesiog kažkas, ką žinai.

– Tai kodėl aš to nežinau?

– Nežinau. Juk kažkada tikėjai.

– Matau šimtus priežasčių, dėl kurių galiu sakyti, kad Dievo nėra, ir nė vienos, dėl kurios pasakyčiau, kad jis yra. Tačiau beveik visi žmonės tiki, kad Dievas yra.

– Tai kas gi toks išsiskiria iš visų?

Edas staiga sunerimęs pašoka. Vėl pripila taures ir ima žingsniuoti po virtuvę.

– Aš noriu klysti, Lari. Patikėk manim, noriu klysti. Noriu būti Kitės pusėje. Noriu būti tavo pusėje. Bet nežinau, kaip ten patekti. Man pakanka pažvelgti pro langą ir matau, kokiame mėšlo pilname pasaulyje gyvename.

– Kam vadinti jį mėšlo pilnu? O visas pasaulio grožis?

– Ir visos kančios, ir visas žiaurumas. Žmonija už daug ką atsakinga. Tik pažvelk į šį prakeiktą karą.

– Taip, – sako Laris. – Blogų žmonių yra. Bet yra ir gerų žmonių. Kiekvienam hitleriui yra po vieną prancūzišką asyžietį.

– Atkreipiu dėmesį, kad tavo pavyzdyje minimas geras žmogus jau seniai miręs, o blogasis – dar ir kaip gyvas.

– Tada tebūnie Gandis.

– Na, nesu tikras dėl Gandžio. Nepasitikiu vegetarais.

– Jis gyvena taip, kaip pats moko. Paprastai. Taikiai. Pasiaukojamai.

– Tai kodėl Dievas nepadaro mūsų visų tokių kaip Gandis?

– Ak, nereikia, – sako Laris. – Atsakymą juk įkalė į galvą ir tau. Dievas sukūrė mus laisvus. Jei būtų sukūręs mus taip, kad negalėtume nepaklusti jo valiai, būtume vergai ar mechanizmai. Juk žinai visa tai.

– Nesuprantu, kodėl jis negalėjo sukurti mūsų bent šiek tiek geresnių.

– Bet jis tai padarė. Tikiu, kad mumyse daugiau gėrio negu blogio. Tikrai tikiu. Tikiu, kad stipriausias žmogaus instinktas yra kitus mylėti, o ne skaudinti.

– Tikrai? – Edas nustoja žingsniavęs ir įsispokso į Larį, tarsi nebūtų tikras, ar šis kalba rimtai. – Tikrai?

– Taip. Tikrai.

– Šiomis dienomis, – sako Edas, – mane išsiųs į nuošalų Prancūzijos užkampį žudyti žmonių, kurie nersis iš kailio, kad nužudytų mane. Kur čia įžvelgi meilę?

– Aš irgi vyksiu.

– Ką?!

– Mane „skolina“ Karališkajam Hamiltono lengvųjų pėstininkų pulkui. Mano prašymu.

Edas sugriebia Larį už pečių ir atgręžia į save, kad tas negalėtų nusukti akių.

– Kas čia vyksta?

– Aš karys, – sako Laris. – Kariai kaunasi.

Edas įdėmiai žiūri į jį, savo mėlynomis akimis mėgindamas rasti tiesą, kurią Laris slepia.

– Kariai žudo. Ar tu žudysi?

– Jei reikės.

– Už karalių ir tėvynę?

– Taip.

Edas nusijuokia ir paleidžia jį.

– Na, matai! Net ir tu! Kokia viltis dabar liks žmonijai?

– Jei man neteisinga žudyti, tai neteisinga ir tau.

– Be abejo, tai neteisinga! Viskas neteisinga!

Larį sukrečia Edo žodžiai. Ar jis žudys? Negali to įsivaizduoti. Į kovą jis eina ne žudyti, o stoti priešais ugnį. Daro tai dėl savigarbos. Arba išdidumo. Arba Kitės.

– Šiaip ar taip, – sako jis, – kariauti žmonėms nėra įprasta. Paprastai mes nemėginame vieni kitų nužudyti.

– Gerai! – sako Edas. – Pamiršk karą. Pamiršk žudymą. O kaipgi akivaizdus, įprastas nelaimingumas? Negali paneigti, kad dauguma žmonių dažniausiai yra nelaimingi. Kokia to prasmė?

Laris nori ištarti – *Kitė myli tave. Bent jau tu gali būti laimingas.* Nori pasakyti – ko daugiau tau reikia, kad būtum laimingas? Tačiau, nors taip pagalvoja, žino, jog visos šios kalbos apie laimę ne vietoje.

– Tiesa ta, – sako jis, – kad negali to suprasti, jei tiki, jog egzistuoja tik šis pasaulis. Turi tai matyti amžinybės šviesoje.

– Ak, amžinybės šviesoje!

– Kaip suprantu, tu manai, kad su mirtimi viskas baigiasi.

– Taip. Šviesos užgęsta, ir tiek.

– O man atrodo – mes keliaujame, kad taptume dievais.

– Dievais! – Edas nusijuokia. – Mes tapsime dievais!

– Tai paprasčiausias būdas tam apibūdinti.

– Visi kartu danguje sėdintys soste.

– Aš stengiuosi. Galėtum pamėginti bent jau rimtai į tai pažiūrėti.

– Taip. Taip, žinoma. Tu teisus, brangus mano ginklo drauge! Ką pasakytum dėl trečio butelio?

– Tas vynas tau ir Kitei.

– Man dabar labiau jo reikia.

Jis atkemša trečią butelį.

– Štai ką mes padarysim, – praneša Edas traukdamas kamštį, – štai ką mes padarysim – pasiėmę šį puikų butelį išeisim į vėsų nakties orą ir taip liksime blaivūs, ir tu papasakosi man, kodėl tu ir Kitė neklystate, ir aš rimtai į tai pažiūrėsiu.

Per sodybos kiemą jie išeina į už jo esančią lanką. Eidami vienas kitam vis perduoda butelį ir geria tiesiai iš jo. Nakties dangus giedras, neaukštai virš žemakalnio šviečia mėnulio pjautuvas.

– Žinai ką, Edai, – sako Laris, – niekas iš mūsų nežino, kokia yra tiesa. Galime tik tikėti, o tikime tuo, ką sako mūsų jausmai. Negaliu įsivaizduoti, kad egzistuoja tik šis gyvenimas. Negaliu įsivaizduoti, kad mirtis – tai pabaiga. Turi būti kai kas daugiau. Ir kaip tik Jėzus sako – yra kai kas daugiau. Jis sako, kad atėjo duoti amžinojo gyvenimo. Jis sako, kad yra Dievo Sūnus. Aš nesuprantu, ką tai reiškia, bet jis taip sako, ir dar jis sako, jog svarbiausia yra meilė, ir jis sako, kad jo karalystė ne iš šio pasaulio. Ir visa tai man atrodo *tikėtina*. Noriu pasakyti – koks būtų pasaulis, jei aš viską žinočiau? Jis būtų mažytis. Būtis turi būti didesnė už mane. Todėl tai, kad aš kažko nesuprantu, nedaro to neįtikima; kaip tik daro tai labiau tikėtina. Aš težinau, jog turi būti kai kas daugiau, negu žinau. Ir daugiau, negu tu žinai. Tik tiek teturi pripažinti. Tiesiog sutik, kad nežinai *visko*. Savo mąstyme palik truputį erdvės netikėtumams. Palik erdvės vilčiai.

Laris darosi vis šnekesnis, išlaisvintas vyno, jį supančios tamsos ir didingo žvaigždėmis nusėto dangaus.

– Žinai ką, – sako Edas juokdamasis, – mieliau būčiau tavimi negu savimi. Šitiek meilės, šitiek vilties. Tai geri dalykai.

Jis paduoda Lariui butelį ir išskėtęs rankas ima ant žolės daryti

piruetus. Laris pakelia prie lūpų butelį ir užsiverčia. Vyno nuogėros nubėga jam į gerklę ir varva per smakrą. Jis nežiūrėdamas meta butelį ir pataiko į upelį.

Edas sukdamasis prisiartina prie Lario, paima jį už rankos ir sako:

– Nagi, mano pabroly! Jei mirsime, tai mirkim kartu!

Jie ima suktis ratu garsiai juokdamiesi, kol praranda pusiausvyrą ir parvirsta. Guli uždusę, šypsodamiesi žvaigždėms, vis dar susikabinę rankomis.

Šeštadienį, rugpjūčio 15-ąją, Edas ir Kitė susituokia Idenfildo dvaro koplyčioje. Vestuvės kuklios. Ir nuotaka, ir jaunikis vilki uniformą. Kitės tėvai, pastorius Maiklas Tilas ir jo žmona Molė, atvyko iš Malmsberio. Edo tėvai, Haris ir Džilian Eivnelai, atvyko iš Hatono, Derbišyro. Laris Kornfordas – pabrolys. Taip pat dalyvauja Luiza Kavendiš, Džordžas Holandas, brigados vadas Vilsas. Po ceremonijos valgomajame patiekiami Džordžo Holando ir brigados vado Vilso surengti vestuviniai pusryčiai.

Visi šypsosi ir yra džiugiai nusiteikę, ypač Kitės tėvai, nors nelengva jaustis nevaržomai. Abi šeimos susitinka pirmą kartą. Haris Eivnelas – aukštas, orus žmogus, alaus daryklos direktorius, bet aludarį labiau primena raudonskruostis Kitės tėvas. Edo motina juokais priekaištauja Edui, kad jis nesituokė katalikų bažnyčioje.

– Kodėl turiu tai daryti, mamyte? – atsako Edas. – Juk žinai, man visa tai neberūpi.

– Taip tik sakai, – sako Džilian Eivnel.

Kitei patinka, kad jis visiškai nesidrovi motinos vadinti „mamyte“, tačiau ją šiek tiek stebina tai, kaip jis bendrauja su abiem savo tėvais. Jie neapsikabina, nesibučiuoja. Haris Eivnelas ceremonijoje elgiasi keistai abejingai, tarsi tik pavaduotų tikrąjį jaunikio tėvą, kol šis pasirodys.

Kitės motina nepaliaudama kalba.

– O, kad Haroldas galėtų čia būti! Bet jei jį ir išleistų atostogų, tai nepadėtų. Suprantate, jis Šiaurės Afrikoj, su 11-uoju husarų pulku, juos pravardžiuoja vyšnių skynėjais, tie patys, kurie dalyvavo lengvųjų pėstininkų būrio atakoje*, bet dabar važinėja šarvuočiais. Pamenu, kai mano motina sužinojo apie Timį. Jis buvo už Pasendalės** fronto linijos, tačiau sprogo sviedinys, ir nieko čia nepadarysi. Žinoma, visiems nutinka tokių dalykų, bet vis tiek. O dabar Haroldas kažkur dykumoje, užuot buvęs čia su mumis, ir aš negaliu nustoti galvojusi, kad visa tai neteisinga.

– Nagi, Mole, – sudraudžia ją vyras. – Šiandien Kitės diena.

Jaunavedžiai iš anksto pasiprašė savaitės atostogų ir savąjį medaus mėnesį leidžia Braitone.

„Senojo laivo" viešbutis – vienas iš nedaugelio pajūryje, laikinai nenusavintas kariškių. Jis labai apšiuręs, su besilupančiais sienų dažais ir apsilaupiusiais tapetais. Vienintelis nešikas senas ir ligotas. Mergina, vardu Milė, pasisiūlo nunešti krepšius į kambarį, bet Edas atsako, kad apsieis. Jie užlipa girgždančiais laiptais.

Kambaryje tik dvigulė lova ir langas, pro kurį matyti pasivaikščiojimo takas ir paplūdimys su prieštankinėmis betoninėmis ir spygliuotos vielos užtvaromis.

– Paplūdimys tikriausiai užminuotas, – sako Edas. – Plaukioti neisim.

Braitono prieplauka apleista, jos pėsčiųjų tiltas per vidurį sugriautas, kad nebūtų panaudotas išsilaipinimui. Jiems atvykus, pajūryje jau prasidėjusi komendanto valanda. Jūra spindi auksinėje vasaros vakaro šviesoje, tačiau prie jos nė gyvos dvasios.

* Kalbama apie britų lengvųjų pėstininkų būrio ataką Krymo kare 1854 m.

** Belgijos miestelis, šalia kurio Pirmojo pasaulinio karo metu, 1917 m., įvyko daug gyvybių nusinešęs mūšis.

– Gal mums vertėjo apsistoti kaimo viešbutyje, – sako Edas.

– Man nesvarbu, kur mes, – sako Kitė.

Edas tyliai dairosi po aptriušusį kambarį. Jis atrodo mažumą sutrikęs.

– Kas yra, Edai?

– Norėjau, kad viskas būtų tobula tau, – sako jis.

– Ir tau.

– Man nesvarbu. Svarbu, kad tu būtum su manim.

– Aš su tavim. Geriau sugalvok, ką su manim veiksi.

Jis apkabina ją. Ji prisiglaudžia.

– Aš taip tave myliu, Kite.

– Šitaip geriau.

– Taip tave myliu, kad beveik visiškai negaliu galvoti, judėti ar net kvėpuoti.

– To jau per daug, – sako Kitė. – Geriau mažiau mane mylėk ir daugiau kvėpuok.

Jis pabučiuoja ją.

Paskui jie kartu guli lovoje, kuri girgžda kiekvieną kartą jiems pajudėjus. Jie stengiasi būti ramiai, bet tai nelengva. Sujudėjus lova vėl ima girgždėti. Jie bando atsigulti vis kitaip ir galiausiai randa vieną vietą prie pat lovos krašto, kur garsių spyruoklių beveik negirdėti, bet čia sunku nenukristi ant grindų.

Edas nustoja judėti, laiko Kitę glėbyje.

– Galime rinktis, – sako jis, – gulėti tylutėliai arba triukšmauti.

– Triukšmaukim, – sako ji.

Sekmadienio rytą jie pasivaikščiodami nueina jūros pakrante iki pat priešlėktuvinio pabūklo *Bofors* prie *Grand Hotel*. Būrys kanadiečių karių žaidžia futbolą ant pasivaikščiojimo tako, vietoj vartų pasidėję kuprines. Jiems žingsniuojant Kitė laiko Edą už rankos ir truputį į jį remiasi. Ji myli jį taip, kad net skauda. Saulė apšviečia

jūrą, deguto ruožus po spygliuota viela ir pilkšvą pabūklą. Priešais matoma vakarinė prieplauka irgi sugriauta. Kitame krante – Prancūzija.

Aš ištekėjusi, galvoja Kitė. Dabar jis priklauso man. Jo kūnas priklauso man.

Jai patinka jo kūnas. Patinka jausti jį visą prisispaudusį prie jos. Ji nori tai jam pasakyti, bet neranda žodžių ir drovisi. Todėl spusteli jo ranką ir paglosto juosmenį. Jie sustoja prie *Bofors* pabūklo ir pasibučiuoja. Kariai nustoja žaidę futbolą ir ima ploti.

To paties sekmadienio popietę visus atšaukia iš atostogų ir iškviečia į dalinius. Antradienį, rugpjūčio 18-ąją, admirolas lordas Mauntbatenas, Jungtinių pajėgų vyriausiasis vadas, įsako vykdyti operaciją „Jubiliejus“, didžiausią karinį puolimą Europos žemyninėje dalyje po Diunkerko mūšio*.

* 1940 m. įvykusiame Diunkerko mūšyje Sąjunginių kariuomenė pralaimėjo vokiečių pajėgoms.

10.

Naktis giedra ir jūra rami. Laris su Džoniu Parišu nuo tiršto tabako dūmų rūko paspruko ant denio. Laris žvelgia į tolstantį tamsų Anglijos krantą pro brezento plyšį. Iš abiejų karinio laivo pusių kiek akis užmato pilna kitų laivų, tyliai gaudžiančių naktyje – išgaubtų transportinių, gabenančių įsiveržimui desantinius laivus, giliai nugrimzdusių tankus plukdančių desantinių laivų, dailių eskadrinių minininkų.

– Bus velniškai smarkus pasirodymas, – sako Džonis.

Per laivo korpusą plakančių bangų triukšmą jie išgirsta artėjant motorinę valtį.

– Tai dalies vadas, – sako Džonis. – Geriau eikime žemyn.

Prigrūstas karių apatinis denis ūžia iš jaudulio. Laris prieina prie būrelio karininkų šalia trapo. Netrukus įžengia brigados vadas ir generolas Hemas Robertsas. Robertsas negaišta laiko įžanginėms kalboms.

– Vyrai, mes iškeliavome, – sako jis. – Jums pasakyta, kad tai – dar vienos pratybos, tačiau taip nėra. Šįkart viskas iš tikrųjų.

Karių minia garsiai surinka, pasigirsta ūbavimas ir pritarimo šūksmai. Karininkai žiūri vieni į kitus ir šypsosi.

– Mes vykstame į Djepą. Išsilaipinsime auštant, užimtą uostą laikysime ilgiausiai dvylika valandų ir atsitrauksime. Tai ne įsiver-

žimas. Tai bus pirmoji mūsų žvalgyba mūšiu priešo žemyninėje teritorijoje. Djepo uostas gerai saugomas. Vykstame ne į iškylą. Tačiau tai – pirma proga mums užvažiuoti fricams. Tai užvažiuokime jiems taip, kad jie to nepamirštų.

Vyrai vėl pratrūksta šaukti. Robertsas išplaukia kartoti savo trumpos kalbos kitame didžiojo laivyno laive.

Laris nueina į kajutkompaniją, ten prie jo ir būrio kitų karininkų netrukus prisideda brigados vadas Vilsas. Atplėšiami laiškai su įsakymais, išdalijami žemėlapiai, grafikai ir aerofotografijos. Dževonsas aptaria su jais puolimo planą.

– Auštant Karališkasis oro laivynas dengs mus iš oro. Jūrų laivynas pradės bombarduoti paplūdimius penktą valandą dešimt minučių. Mūsų desantiniai laivai penktą dvidešimt pasieks Raudonąjį paplūdimį štai šioje vietoje. Mūsų tikslas – užimti ir išlaikyti kazino, esantį štai čia.

Laris atidžiai klausosi. Planas toks išsamus, toks tikslus, kad, atrodo, neišvengiamai bus įvykdytas. Bet kam viso to reikia? Kodėl jie turi užimti uostą-tvirtovę, o paskui grįžti? Aplink jį rimti ir dalykiški susikaupę veidai, tačiau justi smarkus jaudulys. Jie vyksta į mūšį. Niekas neklausia, ar tikslas vertas rizikos. Juos tereikia patikinti, kad jis teisingas.

– Tik parodykit mums juos, – kalba vyrai, – ir mes viską padarysim.

Laris irgi taip jaučiasi, bet to dar nesuvokia. Tik supranta, kad tai visiškai nesusiję su meile Anglijai ar neapykanta Vokietijai. Jis vyksta į šią užduotį ne todėl, kad nori mirti už savo šalį. Jis čia todėl, kad visas jo pasaulis pakilo į žygį ir neįmanoma likus pakraštyje stebėti pro šalį traukiančią eiseną. Supančių vyrų veiduose mato tą patį tikrumą – pagaliau iškeliavome.

Netrukus po vidurnakčio flotilė pasiekia užminuotą teritoriją. Visiems įsakoma pripūsti gelbėjimosi liemenes. Vadų laivas, lydintysis eskadrinis minininkas „Kalpė“ įplaukia pirmas, laikydamasis minų tralerių įveikto ruožo. Laivų vilkstinė seka jam iš paskos, vadovaudamasi blyškiomis žaliomis plūdurų šviesomis.

Laris stovi prie turėklų atvirame denyje, dabar pilname tylinčių vyrų. Laivui greitai plaukiant pavojinga zona visi stebi baltas kilvaterio putas.

– Senis nuplaukė pirmas, – ištaria kažkas. – Jis drąsus, nepaneigsi to.

– Jie naudoja magnetines minas, – prabyla kitas balsas. – Nereikia jų net užkliudyti. Jos pačios tave susiranda.

– Visai kaip merginos mane.

– Aš senamadiškas. Man labiau patinka pirmam užkalbinti merginas.

Naktyje nuvilnija prislopintas juokas. Staiga laivas pasuka dešinėn ir vyrai nuščiūva. Tada vėl suka į kairę. Šviesus plūduras priekyje priartėja, paskui išnyksta tamsoje.

Suskamba laivo varpas. Vėl pasigirsta balsai ir juokas. Laivas sėkmingai įveikė užminuotą ruožą. Įtampa atslūgsta. Brigados vadas Vilsas užtinka Larį vis dar atsirėmusį į turėklus.

– Pasistenkite šiek tiek numigti, – sako jis.

– Taip, pone, taip ir padarysiu, – atsako Laris.

– Gerai, kad jūs su mumis. Vaikinai tai vertina.

Laris randa vietą atsigulti apatiniame denyje, bet žino neužmigsiąs. Dar niekada nejautė to, ką jaučia dabar, – ramybę, keistai susipynusią su stipriu jauduliu. Išsitraukęs cigaretę prisidega. Pastebi, kad aplink žioruoja kitų cigarečių galiukai. Jis giliai užsitraukia dūmo ir pajutęs kūnu perbėgusį virpulį maloniai atsipalaiduoja. Laris nesąmoningai atsidūsta iš malonumo. Jo kaimynas tamsoje ištaria: „visada šviežios“, o Laris juokdamasis pabaigia: „ir malonaus kvapo“. Tai cigarečių *Sweet Caps* reklaminis šūkis.

Šiomis dienomis jis rūko jas iš solidarumo su kanadiečių kariais. Iškvėpdamas mato ore viršuj sklindančius laivo variklių vibracijos pirmyn atgal blaškomus dūmus.

Kanonierė „Skėrys“ taip pat išnyra iš užminuoto ruožo, sekdama pavymui ilgai vilkstinei transportinių ir desantinių laivų. Trys šimtai septyniasdešimt karininkų ir 40-ojo komandosų būrio vyrai spiečiasi siaurame denyje. Vieni miega, kiti tyliai sėdi ir ramiai kvėpuoja, taupydami jėgas. Dalinio vadas pulkininkas Filipsas apžiūrinėja Baltojo paplūdimio žemėlapius ir nuotraukas bei už jo plytinčio miesto planą.

– Ar žinote, kuo garsėja Djepas? – klausia Edas Eivnelas. – Karštais savaitgaliais.

– Tau geriau žinoti, Edai, – pajuokauja Aberkrombis.

Edas nusišypso ir nieko neatsako.

Anksti, dar prieš antrą valandą ryto, patiekia pusryčius – troškintos jautienos, duonos, sviesto, marmelado ir kavos. Karininkai valgo tylėdami.

Pajėgų susitikimo vietoje gaunamas naujas įsakymas. Filipsas praneša, kad 40-asis komandosų būrys turi likti rezerve. Vyrai sunkiai atsidūsta.

– Kas mes, po velnių, auklės?

– Turime laukti, kol kanadiečiai išvalys pagrindinį paplūdimį.

4-ojo komandosų būrio paskirtis – sugriauti priešo objektus. Jiems baigus darbą, uoste nebeveiktų nė viena bazė. Kaip ir jo vyrams, Džo Filipsui naujasis nurodymas ne prie širdies. Komandosai išmokyti greitai ir lengvai prasiveržti, o ne imti šturmu.

– Pasistenkite numigti, – liepia jis savo vyrams.

Edas Eivnelas lieka denyje ir atsirėmęs į laivagalio turėklus stebi ilgą jiems iš paskos sekančią laivų vilkstinę. Čia jį ir randa Filipsas.

– Stambiausia šio karo jūrų pajėgų operacija, – sako jis.

– Panašu į tai, – pritaria Edas.

– Nepasakei vyrukams, kad vedei.

– Ne, – atsako Edas.

– Nenori jokių privilegijų.

– Tai jau taip, pone.

Prie jų prieina Mažius Houtonas.

– Lavetas su savo vaikinais netrukus bus pasiruošę, – praneša jis.

4-asis komandosų būrys naktį turi išsilaipinti Oranžiniame paplūdimyje vakaruose, o Darnfordo-Sleiterio 3-iasis komandosų būrys puls Geltonąjį paplūdimį ir didžiuosius Bernevalio pabūklus.

– Ar Lavetas pasiėmė savo prakeiktą dūdmaišininką? – klausia Filipsas.

– Žinoma, – atsako Mažius Houtonas.

– Man nepatinka šita nesąmonė – sėdėti rezerve. Tai reiškia, kad turėsime veikti dieną.

Trečią valandą ryto, kaip reikalauja sudėtingas operacijos grafikas, Karališkojo Hamiltono lengvųjų pėstininkų pulko vyrai išsirikiuoja būriais, ruošdamiesi lipti į desantinį laivą. Jie mūvi tinkleliu aptrauktus šalmus, o jų krūtinės atrodo galingos dėl pripūstų gelbėjimosi liemenių po mundurais. Per petį jie persimetę lengvuosius kulkosvaidžius *Bren*, pistoletus kulkosvaidžius *Sten* ir šautuvus, prie juosmens segi granatas, prie šlaunų – peilius. Laris Kornfordas, apsiginklavęs kaip ir kiti, stoja į savo vietą eilėje prie desantinio laivo nr. 6 ir laukia, kol pajudės priešais jį stovintis žmogus.

Štai toks dabar tapo visas jo gyvenimas – laukti, judėti, vėl laukti, nuolat stovėti eilėse, nešamam didžiulio mechanizmo, kurio mažyčiu sraigteliu tapo. Eilės karių patraukia ant denio, ten vis dar tamsi naktis. Priešais jį vyrai kopėčiomis lipa į didžiulius

tamsius desantinius laivus, pakibusius po žvaigždėtu dangumi. Atėjus Lario eilei, jis šoka žemyn ant išilgai viso laivo sustatytų suolų. Priešais jį pilna vyrų, už jo irgi visą laiką grūdasi kiti ir greitai jį ima stumti prie dešiniojo borto suolo galo. Balsas jam už nugaros sušnypščia:

– Apsižergt suolą! Atsisukt į priekį!

Netrukus jis sėdi ant suolo, įsispraudęs tarp kitų vyrų nešulių ir ginklų.

Desantinis laivas pasvyra ir ima siūbuoti. Keltuvas sucypia. Virš jų iškyla didžiojo laivo šonas. Tada ilgas plieninis desantinis laivas teškiasi į vandenį ir jo variklis sugaudžia.

Balsas iš viršaus šūkteli:

– Dabar jūs vieni, vyručiai! Duokit jiems velnių!

Jų laivas atitrūksta nuo didžiojo ir užima savo vietą desantinių laivų vilkstinėje. Prancūzijos krantas dar už penkiolikos mylių į pietryčius, jų laukia daugiau kaip dviejų valandų kelionė.

Laris žvelgia į šturmaną šarvuotoje kabinoje laivo pirmagalyje ir girdi telegrafo pypsėjimą variklių patalpoje. Ten jūreiviai, kurių užduotis nugabenti karius, o ne dalyvauti mūšyje.

Aš dalyvausiu mūšyje. Aš kausiuos.

Ši mintis užvaldė jį nuo tada, kai paliko Angliją. Nuo tada kiekviena akimirka, kokia ji būtų varginanti ar nepatogi, atrodo be galo ryški. Viskas, kas vyksta, vyksta *prieš mūšį*. Jis nebuvo pasiruošęs tam, ką dabar jaučia. Tai ne baimė – dar ne. Jo laukiantis pavojus dar nevirto tikrove. Ir jis dar nepatyrė būsenos, apie kurią girdėjo pasakojant, kovos triumfo. Jis jaučiasi be galo budrus, tarsi visa jo esybė būtų susitelkusi į vieną tikslą. Dingo visi įprastiniai smulkūs gyvenimo rūpesčiai. Nebeliko minčių apie šeimą ar draugus, prisiminimų apie prabėgusias dienas. Neliko nieko, išskyrus šį desantinį laivą, jį spaudžiantį už nugaros sėdintį karį, gaudžiantį variklį, kojų diegiantį mėšlungį, jūros purslų kvapą ore, žvaigždes virš galvos ir *tai* – kovą, į kurią jie plaukia.

Po jos niekas nebebus kaip buvę. Aš neatpažįstamai pasikeisiu. Ten, tamsoje, manęs laukia *priešai*, žmonės, kurie nori man pakenkti, nors nieko apie mane nežino. Ar ir aš bandysiu jiems pakenkti? Žinoma. Ir dėl to niekas nebebus kaip buvę.

Galiausiai jis užsnūsta. Vyrai ant suolų niurna ir veblena pro miegus, o laivas toliau plaukia tiesiai pirmyn. Flotilė jau nebeišsirikiavusi eile, laivai pasklido nakties jūros paviršiuje ir, rodosi, visai nejuda.

Staiga šiaurės rytuose blyksteli ryški šviesa ir danguje sprogsta signalinė raketa. Ji lėtai nukrenta, apšviesdama vandens paviršių.

– Po velnių, kas čia buvo?

Vyrai staiga pašoka iš miegų pasižiūrėti.

Danguje lanką brėžia spindintys žali blyksniai, po jų sušvitę raudoni blyksniai kyla, pasiekia viršūnę, ima kristi ir išnyksta. Įkandin jų ryškūs balti tylūs šviečiamųjų sviedinių sprogimai pasėja auksines žvaigždes, ir vėl pasirodo akinantys raudoni lankai.

– Trasuojamasis sviedinys! Kažkas papuolė į bėdą!

Desantinis laivas nelėtina greičio ir nekeičia krypties. Dabar vyrai denyje išgirsta nuo Prancūzijos kranto sklindantį zenitinių pabūklų trenksmą.

– Atrodo, fricai pabudo.

– Bus smagu.

Trasuojamiesiems sviediniams nušvietus dangų, pusė 40-ojo komandosų būrio vyrų jau perlipo iš „Skėrio“ į desantinį laivą. Pulkininkas Filipsas ant tiltelio kartu su jūrininkais bando suprasti, kas vyksta.

– Nieko gero, – sako jis. – Neišdegė mums tas netikėtumas.

Iš radiogramų tarp laivų „Kalpė“ ir „Berklis“ paaiškėja, kad labiausiai į rytus nutolęs flotilės laivas susidūrė su vokiečių tanklaiviu ir jo palyda. Įsakyta tęsti operaciją pagal planą.

Filipsas paskutinis iš visų vyrų įšoka į desantinį laivą. „Skėrys“ turi visą kelią juos lydėti ir sustoti netoli nuo paplūdimio.

– Nesijaudinkit, vyručiai! – sako Filipsas, atsistojęs desantiniame laive, kad visi jį matytų. – Tai tik 3-iasis komandosų būrys susimovė.

Per laivus nusirita negarsaus juoko banga.

– Pirmyn.

Keturi desantiniai laivai pajuda Prancūzijos kranto link, prisideda prie beveik dviejų šimtų kitų laivų, pasklidusių aštuonių mylių pločio linija. Edas Eivnelas plaukia laive nr. 2, kuriam vadovauja Mažius Houtonas. Jiems didinant greitį, žemaūgis majoras atsistoja laivo pirmagalyje.

– Dar daug laiko, vyručiai, – sako jis. – Turime užimti poziciją jūroje, o tada lauksime įsakymo išsilaipinti.

Rytuose ėmus brėkšti, kaip ir buvo suplanuota, laivynas pradeda puolimą. Aštuoni eskadriniai minininkai dešimt minučių bombarduoja kranto gynybos įtvirtinimus. Nuo didelio galingumo sprogmenų sklinda griausmas ir akinanti šviesa. Tuo pat metu toli danguje pasigirsta ūžesys – artėja naikintuvų *Spitfire* eskadrilė, lydinti „Bostono“ bombonešius. Penktą trisdešimt bombardavimas baigiasi ir prasideda pagrindinis paplūdimių puolimas.

Laris laukia desantiniame laive netoli paplūdimio. Apsvaigęs nuo bombardavimo jis nemato nieko daugiau, tik savo bendražygius. Laivas supasi ir siūbuoja potvynio vandenyse. Tamsa aplink pamažu sklaidosi. Žemai virš galvų gaudžia „Bostono“ bombonešiai, paskui juos driekiasi tirštų baltų dūmų uodegos. Pro šalį greitai praplaukia tankus gabenantis desantinis laivas, pirmasis pasiruošęs kranto puolimui. Laris išgirsta pabūklų dundesį ir šautuvų poškėjimą. Iš abiejų pusių kiti desantiniai laivai laukia signalo pulti. Vyrai jo laive įsitempę, pasiruošę atakai. Artilerijos ugnis

vis garsėja, virsta nenutrūkstamu priedainiu, tačiau per dūmus nieko nematyti. Tada pasigirsta žemas, duslus didžiojo pabūklo dundesys.

– Šešių colių haubica! – šalia sumurma balsas.

Trasuojamosios kulkos švilpia danguje priešais juos. Kažkur priešaušrio šešėliuose, po baltų dūmų uždanga, jau užvirė mūšis. Tada pagaliau, tarsi gavę negirdimą įsakymą, varikliai ima greičiau suktis ir desantinis laivas metasi pirmyn. Vyrai garsiai, džiaugsmingai surinka. Seržantas laivo pirmagalyje ima garsiai komentuoti:

– Penki šimtai jardų... Jau matau pakrantę... Trys šimtai jardų... Dūmai sklaidosi...

Vakarų vėjas nupučia ilgus siaurus dūmų kaspinus. Prieš akis atsiveria aušros nutviekstas paplūdimys ir už jo stovintis miestas. Visoje žvirgždutoje pakrantėje stovi desantiniai laivai. Už jų, tarp kranto linijos ir miesto, išsibarstę lėtai slenka apie tuziną į dėžes panašių pavidalų. Pilkšvas paplūdimys tarp jų nuolat sproginėja, tarsi įkaitusiame puode burbuliuojančios košės paviršius. Kiekvienas sprogstantis burbulas išleidžia nedidelį dūmų kamuolį, pakilusį jį išsklaido vėjas.

– Pasiruoškit, brolyčiai! Pradedam!

Desantinis laivas įsirėžia į seklumą ir visi vyrai pasvyra į priekį. Rampa krenta žemyn, vadai iššoka ir ima kapstytis negiliame vandenyje. Laris mato tik priešais stovinčius vyrus ir juda jiems iš paskos, apimtas vien troškimo judėti ir kautis.

Jis iššoka, nugrimzta į vandenį, atsitrenkia į akmenuotą dugno ruožą, ima kapanotis ieškodamas tvirto pagrindo po kojomis ir jaučia, kaip apvalaini akmenukai slysta nuo jo svorio. Aplink jį vyrai kapstosi jūroje ir krenta, rankomis taškydami vandenį. Priešais iškilusi banga pataiko jam į veidą, jūros vanduo ima graužti akis. Batai slysta ant dugno, jis iš visų jėgų stengiasi stumtis pirmyn, tačiau kiekvienąkart atsispyręs jaučia, kad vėl ima slysti.

Tada banga stumteli jį į priekį ir pagaliau jis išlipa ant kranto. Žengia pirmyn ir užmina tysantį vyro kūną.

Labiau sukrėstas šio pojūčio negu vaizdo, Laris sustoja ir suglumęs apsidairo, nesuprasdamas, ką mato. Žmogus šalia jo griūna ant šono. Kitas vyras priekyje dejuodamas šliaužia. Paplūdimyje pavienės susigūžusios ar parpuolusios žmonių figūros. Aplink netyla padriki kurtinantys garsai. Pro šalį sunkiai į priekį juda nešuliais ir ginklais apsikrovę vyrai ir eidami šaudo.

Į ką jie šaudo? Priešo nematyti. Tik nuo sproginėjančio žvirgždo kyla dūmų tumulai.

Priešais įstrigęs tankas sunkiai bando pajudėti slidžiu paplūdimiu. Pasigirsta veriantis zvimbimas, smarkus trenksmas ir tankas griūna ant šono, perskrostas artilerijos sviedinio. Iš desantinio laivo pasipila naujas srautas vyrų, jie irgi bėga pro šalį. Į juos pataiko minosvaidžio sviedinys, parbloškia ant žemės. Nuo sprogimo bangos pusiausvyrą praradęs Laris irgi griūna, į priekį tiesdamas rankas. Kažkur netoliese žmogus šaukia:

– Brolau! Padėk man! Brolau!

Pasigirsta ir vėl nutyla kulkosvaidžio tratėjimas. Kulkos dzingsi į akmenukus. Laris ramiai guli ir mąsto. Jiems įsakyta užimti kazino. Gulėdamas jis gali jį matyti. Daugiausia kulkų į juos skrieja pro kazino langus. Atviru paplūdimiu bėgti į tą pusę būtų tikra beprotybė.

Tarp savęs ir pasivaikščiojimo taką juosiančios sienos Laris dar suskaičiuoja septynis sugadintus tankus. Pakirstų vyrų per daug, kad pajėgtum suskaičiuoti, ir visą laiką jų krenta vis daugiau. Kokia viso to prasmė? Kodėl juos neapsaugotus pasiuntė į smarkią priešo ugnį užimti stipriai saugomo kazino, iš kurio jiems jokios naudos?

Aplink jį nesužeisti vyrai keliasi ir vėl bando pajudėti į priekį. Laris irgi svyruodamas pakyla ir puola pirmyn – ne todėl, kad būtų prasminga taip elgtis, o todėl, kad taip daro kiti. Jis jaučia, kad stu-

miasi į priekį labai lėtai, tarsi vis dar kepurnėtųsi vandenyje. Tikriausiai mane ištiko šokas, topteli jam. Tada paplūdimys priešais jį sprogsta ir jis pajunta mažų akmenėlių spiečiaus geluonis. Ausyse ima spengti, oda pasrūva kažkas drėgna. Priešais stovinčiam vyrui iš sviedinio skeveldros perverto kaklo ir peties trykšta kraujas; jis lėtai virsta į minosvaidžio sviedinio išraustą duobę.

Paplūdimiu į priekį juda daugybė vyrų, tačiau Laris jaučiasi esąs vienas. Nebėra tvarkingų kariuomenės gretų ir eilių. Liko tik staugianti erdvė, netikėtas pavojus ir jūros bangų ošimas.

Jis stumiasi paplūdimiu, krūpčiodamas nuo kiekvieno pro šalį praūžiančio sviedinio ir prašvilpiančios kulkos, kol pasiekia vieną iš apleistų Čerčilio tankų. Jo vikšrai nukrito beviltiškai mėginant važiuoti žvirgždu ir dabar jis stovi šonu į pasivaikščiojimo taką. Laris prišliaužia artyn ir susmunka. Nugara atsiremia į plieninį tanko šoną, slėpdamasis nuo paplūdimį apšaudančių kulkosvaidžių. Iš čia jis mato iš desantinių laivų tebeplūstančius vyrus, kurie ir toliau skuba į pražūtingą priešo ugnį.

Dabar jis pirmą kartą suvokia, kad yra beveik sukaustytas baimės. Iki šios akimirkos šokas, apėmęs Larį dėl to, kad į jį šaudo, buvo nuvijęs visas kitas mintis. Atsidūręs palyginti saugioje savo vienasienės tvirtovės priedangoje supranta, kad jį tikrai sužeis, galbūt nukaus, ir pajunta, kaip iš siaubo širdis nusirita į kulnus. Apimtas baimės kūnas ima maištauti ir atsisako daryti tai, kas priartintų grėsmę. Jei tik galėtų, įsiraustų po žeme. Jis tapo gyvūnu, nebeturinčiu, kur bėgti, ir suakmenėjęs nejuda.

Tačiau netrukus baimė irgi praeina. Ją pakeičia keistas abejingumas. Laris stebi aukštai danguje ratus sukančius lėktuvus, tarsi varnėnus sekančius paskui savo vedlį. Mato, kaip dangumi kopia saulė. Mąsto, kaip viskas beprasmiška – sprogimai ir žudymas, pergalė ir pralaimėjimas. Prisimena savo tėvą ir tai, kad turi jam kažką pasakyti, bet nepamena, ką. Prisimena Kitę, jos mielą šypseną ir tai, kaip norėtų pasakyti jai, kad ją myli. Bet dabar jau per vėlu, nes

jis žus. Jis suvokia, jog visgi nebijo mirti. Paaiškėjo, kad mirtis – tai tik dar vienas įvykis. Atrodo, valdai savo gyvenimą, bet iš tiesų tegali nerodydamas nepasitenkinimo priimti tai, kas vyksta.

Aš nebekovosiu.

Jis turi omeny ne mūšį, ne karą – Dievas mato, jis beveik nekariavo. Jis nebekovos dėl savo gyvybės. Gyvybės instinktas ar žūtbūtinis gyvenimo geismas dingo, nugalėtas nuovargio ir baimės. Vis dėlto baimė jo nepaliko, ji tik įgavo naują pavidalą, išstūmusi norą gyventi. Panašiai šuo tyliai kenčia šeimininko smūgius, tikėdamasis, kad bausmę atidės, jei jis nesipriešins.

Aš pasidaviau, galvoja Laris. Paimkite mane į nelaisvę. Nugabenkite mane namo. Leiskite man miegoti.

Tada virš galvos pasigirsta riaumojimas, pasirodo žemai lekiančių bombonešių šešėliai ir paplūdimiu pasklinda dūmai. Laris žvelgia į jo prieglobstį apsupusią baltą skraistę ir įsivaizduoja, jog pagaliau jis saugus.

Generolui Robertsui, esančiam vadovybės laive „Kalpė“, iš mūšio vietos nuolat plaukia pranešimai. Nemažai jų prieštaringi. Pranešama, kad dalis Kalgario pulko tankų įsiveržė į miestą. Karališkojo Hamiltono lengvųjų pėstininkų pulko būrys prasibrovė iki pat šešių colių pabūklo, stovinčio prie kazino. 4-asis komandosų būrys grįžo į pagrindinį laivą, sėkmingai sunaikinęs pakrantės bateriją už Varanževilio. Karališkasis Kanados pulkas patyrė didelių nuostolių Mėlynajame paplūdimyje, kuris neapsaugotas nuo Bernevalio pabūklų, tačiau Karališkasis oro laivynas tebeturi pranašumą ore, ir Esekso škotiškasis pulkas, sekdamas paskui Karališkąjį Hamiltono lengvųjų pėstininkų pulką, išsilaipino paplūdimio centre. Pranešama, kad veiksmai paplūdimiuose baigti. Visa ši vado gauta informacija rodo, jog išmintinga būtų siųsti į kovą rezervą. Tikslas lieka tas pats – visiškai užimti uostą. Naujos

pajėgos, švilpiančios pro jau tiek daug nuveikusius dalinius, bus lemiamas veiksnys, palaušiąs vokiečių pasipriešinimą.

– Tuoj pat išsiųskite rezervą.

Įsakymas perduodamas desantiniam laivui, stovinčiam prie kranto, kuriame laukia septyni šimtai Mon Rojalo pulko šaulių ir septyniasdešimt 40-ojo komandosų būrio vyrų. Desantiniams laivams išsirikiavus ir ėmus artėti prie paplūdimio virš jūros ir pakrantės tvyro dūmų uždanga.

Edo Eivnelo laive naujieną pasitinka džiaugsmingai.

– Po velnių, seniai laikas!

Tris valandas jie bejėgiai sėdėjo pakrantės baterijos sviediniams lekiant virš galvų ir krentant netoliese į vandenį, tolimame paplūdimyje nenutylant pabūklams. Pagaliau jie gali pradėti darbuotis.

Keturi laivai su komandosais išsirikiavę viena linija juda į priekį. Jie plaukia paskutiniai eilėje po šaulių laivų. Įveikę dūmų uždangą, jie išnyra į saulės šviesą ir pirmą kartą aiškiai pamato vos už šimto jardų plytintį paplūdimį. Mato šaulius, besiropščiančius į krantą ir šienaujamus nepaliaujamos kryžminės ugnies. Mato, kaip minosvaidžiai taško vyrus tarsi lėles. Mato, kaip didžiųjų haubicų sviediniai plėšo paplūdimį. O labiausiai į akis krenta nesuskaičiuojama gausybė lavonų, nugulusių žemę nuo vandens iki pasivaikščiojimo tako.

Edas Eivnelas pakyla, pasiruošęs šokti iš laivo, mato visa tai ir supranta, kad likimas iškrėtė žiaurų, kraugerišką pokštą.

– Prakeikta beprotybė!

Pulkininkas Filipsas susivokia, jog įvyko baisi klaida. Išsitraukęs porą baltų pirštinių, kad duodamus ženklus pastebėtų kiti laivai, jis atsistoja pirmagalyje, ima šaukti ir ženklais įsako grįžti.

– Apsisukt! Apsisukt!

Jam rodant ženklus į kaktą pataiko kulka ir akimirksniu užmuša jį. Laivas nr. 2, plaukiantis šiek tiek pirmiau už kitus, nepastebi jo signalo. Kiti laivai apsisuka.

Mažius Houtonas, įsmeigęs akis į paplūdimį, šaukia vyrams laive nr. 2:

– Pasiruošti! Pirmyn!

Laivas staigiai sustoja ir komandosai iššoka, laikydami parengtus šautuvus. Jie greitai nuliuoksi paplūdimiu, sklisdami į šonus. Tai, kas vyksta, niekais pavertė visus ankstesnius planus. Dabar jų tikslas – rasti ir sunaikinti priešą.

Dabar danguje matyti ne tik Karališkojo oro laivyno naikintuvai *Spitfire*, bet ir sidabru žibantys *Focke-Wolf*. Britų naikintuvams baigiasi degalai, jie apsisuka grįžti, o *Focke-Wolf*, nusileidę žemiau, apšaudo vyrus paplūdimyje. Edas Eivnelas, apimtas nusivylimo, pragaištingai sumišusio su įsiūčiu, įveikia pasivaikščiojimo taką juosiančią sieną, šaudydamas iš lengvojo kulkosvaidžio *Bren*. Priešų niekur nematyti, bet visur skraido jų sviediniai ir kulkos. Lėkdamas tuščia gatve ir šaudydamas jis šaukia: „Išlįskit, išperos!“ Iš namo į jį šauna snaiperis ir Edas, pamatęs jį šmėstelint viršutinio aukšto lange, apsisukęs paleidžia kulkų papliūpą.

Mon Rojalo pulko šauliai prasibrauna į turgų kaip tik tuo metu, kai Karališkasis Hamiltono lengvųjų pėstininkų pulkas pagaliau užima kazino. Tačiau minosvaidžiai nesiliauja šaudę, ir didieji pabūklai ant platformų uolos viršūnėje tebegriaudžia. Užimtas tuščias pastatas prie pasivaikščiojimo tako paverstas sužeistųjų ir žuvusiųjų punktu. Didelis Kamerono kalniečių būrys sudarė gynybos liniją priešais priešo pajėgas, sutelktas miške į vakarus nuo miesto. Nebėra mūšio tikslo, bendros strategijos. Vyrai greitai laksto skirtingomis kryptimis, kiekvienas genamas savo akstino. Siaučiant šiam betiksliam smurtui, miesto gyventojai dirba įprastinius darbus, nepaisydami pavojaus. Vienas žmogus nuveda keturias karves į tvartą, o tada grįžta sunešti šieno. Kitas, su skrybėle ir švarku, bet be marškinių, važiuoja gatve dviračiu su prancūzišku

* Antrojo pasaulinio karo vokiečių naikintuvai.

batonu krepšyje. Maži berniukai išpūtę akis spokso į karius, lekiančius pro šalį. Dalis pastatų dega, bet ugnis dar neįsisiautėjo. Iš jų į giedrą dangų kyla plonos dūmų juostos.

Jūros vanduo smarkiai atslūgo. Tarp lavonais nusėto žvirgždu oto paplūdimio ir jūros, kur laukia laivynas, dabar žioji platus žvilgančio smėlio ruožas. Jau po dešimtos valandos. Generolas Robertsas karo laive „Kalpė" supranta, kad ataka žlugo. Jis duoda įsakymą atsitraukti.

Edas Eivnelas suvokia nesėkmės mastą ir dar labiau tūžta. Jis niršta ant priešų, kurie nesirodo, bet dar labiau širsta dėl to, kad visa tai – tikra beprotybė. Kodėl sveikai mąstančiam karo strategui reikia siųsti vyrus vidury dienos šturmuoti stipriai ginamos pakrantės? Tačiau sveikai mąstančių karo strategų nėra. Pasaulį valdo kvailiai, todėl jame visada vyrauja ir vyraus chaosas. Todėl, be įniršio, jis jaučia ir piktą pasitenkinimą, kad stipriausia jo nuojauta akivaizdžiai pasitvirtino. Šis mūšis, neturintis jokios sistemos ir tikslo, vykstantis tik tam, kad žmonės beprasmiškai žūtų, Edui atrodo esąs tobulas nepagražintos būties simbolis. Jo pyktis teisėtas, tačiau keršydamas jis juokiasi iš savęs. Juokiasi, nes suvokia – vienintelis pasiteisinimas, dėl ko jis žudo, yra tas, kad ir jam skirta žūti.

Kol ateina įsakymas trauktis, jis jau beveik paniręs į ekstazę. Į jį jau daugybę kartų turėjo pataikyti, bet kulkos jo neranda, skeveldros aplenkia. Jis įtikėjo, kad jo sėkmė nepalaužiama, ir nustoja saugotis. Jis tapo nepažeidžiamas.

Kariams traukiantis Laris tebetūno už apleisto tanko. Jis mato vyrus, lekiančius paplūdimiu atgal prie grįžtančių desantinių laivų. Užuodžia jūržoles, jūros vandenį ir kraują. Jis netrokšta at-

sikelti ir grįžti į laivą. Erdvė, skirianti jį nuo vandens, – mirties ruožas, ir bėgantys vyrai vis krenta, pakirsti ant uolų stovinčių pabūklų, juos apšaudančių lėktuvų ir nuolat griaudžiančių minosvaidžių. Bet Laris lieka toje pačioje vietoje ne todėl, kad bijo atvirame paplūdimyje tykančios grėsmės. Jis nejuda, nes prarado norą ką nors daryti. Jis visiškai pasidavė, nebepaisydamas net ir to, kad jo laukia pražūtis.

Vangus jo žvilgsnis užkliūva už vyro, kuris dideliais žingsniais eina paplūdimiu, glėbyje nešdamas kitą vyrą. Laris mato, kaip jis nuneša savo naštą prie būrelio, besispiečiančio aplink desantinį laivą. Tada tas vyras apsisukęs grįžta paplūdimiu atgal, nepaisydamas aplink švilpiančių kulkų.

Tai Edas Eivnelas. Laris stebi jį su šypsena. Jis netgi mėgina pasisveikinti, šūktelėti „Edi!“, tarsi Edas eitų pro šalį Londono gatve, tačiau nepavyksta išspausti jokio garso. Laris patenkintas, kad šioje keistoje vietoje rado draugą. Jo akys seka Edą.

Jis mato, kaip Edas pakelia kitą sužeistąjį ir neša prie vandens. Laris pamažu suvokia, jog kariai atsitraukia. Jis mato, kaip Edas grįžta paplūdimiu, vis dar nenukentėjęs, ir pakelia trečią sužeistą vyrą.

Larį apstulbina tai, kaip jis eina. Edas žingsniuoja aukštai iškelta galva, tiesiai, guviai, bet ir neskubėdamas. Ir jis nė akimirkos nestabteli. Kiti plūsta į laivus ir, beviltiškai norėdami pabėgti iš šio pražūtingo paplūdimio, grūdasi į juos taip, kad šie vos neskęsta, – o Edas tiesiog nuneša savo naštą ir vėl traukia atgal.

Na, štai, galvoja Laris. Štai kaip reikia tai daryti.

Klupinėdamas jis pakyla ir pažvelgia į vandenį. Maždaug kas šimtas jardų stovi desantiniai laivai, jų nosys ištrauktos ant smėlio. Už jų daugybė laivų atplaukia ir išplaukia, kai kurie suka ratus, kad iš vandens paimtų likusius gyvuosius. Pabūklai ant kalvų nenustoja šaudyti, dabar taikosi į desantinius laivus, ir tarp jų nukritę sviediniai taško juos jūros vandeniu.

Verčiau judinkis, pagalvoja Laris.

Jis pajuda paplūdimiu, kaip matė darant Edą. Sukleka šūviai, praūžia kulkos ir staiga jis leidžiasi bėgti. Batai atrodo sunkūs, jis suklumpa ant žvirgždo ir išsinarina kulkšnį. Nepaisydamas skausmo, apimtas siaubo nulekia ant šlapio smėlio ruožo. Dabar jam atrodo, kad skrieja kojomis neliesdamas žemės. Jis išgirsta šaukiant vyrą. Tai sanitaras, šalia jo paguldyti neštuvai. Kitas sanitaras negyvas guli ant smėlio.

– Padėk man!

Laris bėga toliau, negalėdamas sustabdyti skrydžio. Priekyje jis mato desantinį laivą pakelta rampa, pasiruošusį išplaukti. Laris įlekia į vandenį ir staiga pajunta, koks jis šaltas. Jis pasiekia laivą, įsikabina į jo šoną ir kūkčiodamas spaudžiasi prie plieninių plokščių. Laivas sujuda nuo bangos, nugrimzta į smėlį ir vėl ima suptis ant bangų. Laris susigūžia prie laivo šono, tarsi kulkos negalėtų jo pasiekti, jei bus joms nematomas. Jis įsikimba į virvę, kurios ilga kilpa nukarusi per laivo šoną. Vaikinukas svirduliuodamas atbrenda ir griebia už kitos virvės kilpos, bet laivas staiga pasisuka ir nuplaukia, o virvė išsprūsta jam iš rankos. Jis nuleidžia rankas ir nejudėdamas iki juosmens stovi vandenyje, žiūrėdamas į tolstantį laivą.

Laivas neša stipriai įsikabinusį Larį į gilumą. Jo rankos sugrubo nuo šalčio. Jis užmezga kilpą sau ant rankos, kad bangos jo nenuneštų. Kiti, kurie irgi laikėsi įsikibę virvių, dabar lipa plokščiu plieniniu laivo šonu į denį. Laris irgi pamėgina lipti viršun, bet turi tik virvę, ir nebeliko jėgų kilti. Tada pajunta, kaip kažkas stveria jo ištiestą ranką ir ima tempti viršun. Tuo pat metu kažkieno ranka apačioje čiumpa jam už kojos ir traukia žemyn. Jis ima smarkiai spardytis, ir ranka paleidžia jo koją. Jis vėl kyla ir galiausiai jį besikepurnėjantį užtempia ant denio.

Laris guli gaudydamas orą, išsekęs, priglaudęs skruostą prie šaltos plieno plokštės. Pajunta, kaip ima gausti variklis ir laivas at-

siplėšia nuo kranto, tolsta nuo pragaištingo paplūdimio. Pažvelgia žemyn į triumą, pilną prigrūstą sužeistųjų. Atrodo, jie iki kelių stovi vandenyje. Jis žiūri, kaip vanduo kyla jiems iki juosmens. Vanduo raudonas. Ir jis tebekyla.

Jis suvokia, kad aplink kilo sąmyšis.

– Šokit, vyručiai! Šokit į vandenį! Plaukit!

Laivas skęsta. Jo priekis grimzta vis giliau ir giliau. Sužeistieji ropščiasi iš kruvino vandens, užliejusio triumą.

Laris šoka lauk kartu su visais. Sūpuojasi ant bangų, pripučiamoji liemenė laiko jį vandens paviršiuje. Žvelgia į paplūdimį, kuris tebėra visai čia pat. Jam tebegresia pavojus. Netoliese pasigirsta pūkštelėjimas ir ištrykšta galingas vandens fontanas, apipila jį jūržolėmis ir jis ima springti. Vyrai, kurie plūduriavo toje vietoje, dingo. Tik šen bei ten vandens paviršiuje plauko skardiniai šalmai.

Kitas desantinis laivas apsisuka ir ima artėti prie vandenyje besispiečiančių vyrų. Laris nusiiria prie jo šono ir kartu su kitais mėgina nusigauti ant denio. Juos vieną po kito užtempia viršun. Atėjus Lario eilei, jis išgirsta zvimbimą ir staiga pajunta aštrų skausmą sėdmenyse. Stiprios rankos įverčia jį per laivo bortą. Nepajėgdamas valdyti nualinto kūno, jis persirita per laivo kraštą ir nuslysta į septyniomis pėdomis žemiau esantį triumą. Pataiko ant ten jau besigrūdančių vyrų, ir tuoj pat ant jo krenta kitas žmogus. Viršuje tebegirdėti zvimbesys.

Pasigirsta balsai:

– Balastą už borto! Per daug nugrimzdom! Balastą už borto!

Vyrai ima svaidyti iš triumo savo skardinius šalmus. Jie nusitraukia batus, mundurus, kelnes. Išmeta vandens butelius, brezentą. Laivas plaukia beveik užlietu deniu.

Laris liko vienais apatiniais, kaip ir kiti vyrai. Kažkas perduoda jam cigaretę, bet jo pirštai sustingę ir neliko jėgų rūkyti.

– Imk, – jis atiduoda cigaretę. – Aš parūkysiu paskui.

Už pusės mylios nuo kranto desantinį laivą pritvirtina prie didžiojo laivo ir sužeistuosius įkelia viršun. Laris šlubčioja paskui kitus pagrindiniu deniu. Kažkas paplekšnoja jam per petį ir taria:

– Kajutkompanija apačioje, leitenante.

Jam lipant žemyn trapu kojos ima linkti. Kažkas padeda atsisėsti ant kėdės. Jį apsiaučia apklotu, į rankas įbruka stiklą brendžio.

– Prasti popieriai, – sako stiuardas.

Laris linkteli ir gurkšteli brendžio.

– Gydytojas apžiūrės jus, kai galės.

– Nieko rimta, – sako Laris. – Kuriame aš laive?

– Jūs „Kalpėje", – atsako stiuardas. – Vadovybės laive.

Kitas sužeistasis šūkteli:

– Gal galit atnešti ąsotį ar ką nors panašaus?

– Tučtuojau, – atsako stiuardas.

Kajutkompanija pilna sužeistų karininkų. Vieni guli ant gultų, kiti ant grindų, dar kiti sėdi prie stalo, ant rankų pasidėję galvą. Niekas nekalba. Sanitaras atneša baltą emaliuotą ąsotį. Sužeistasis nusišlapina į jį. Garsas primena varpelio skambesį. Ąsotį perduoda kitiems.

Jūrų karininkas nusileidžia pas juos pasakyti, kad gydytojas ateis, kai galės, tačiau laivo ligoninėje daug kritiškų atvejų.

– Po kiek laiko pasieksime namus? – klausia vienas vyras.

– Kai pajudėsim, grįšim per dvi valandas, – atsako karininkas. – Bet, manau, išplauksim tik tada, kai paplūdimyje neliks nė vieno vyro.

– Tai kur mes esam?

– Djepe, – atsako karininkas.

Čia, apatiniame denyje, atrodo, kad mūšis toli, jei ne nenutrūkstantis didžiųjų pabūklų niūkimas. Visi supranta, jog laivą puola iš oro, nes girdi gaudžiančius stambaus kalibro zenitinius pabūklus, automatinių „Erlikono" patrankų dundesį ir viršuje ūžiančius bombonešius. Tada viskas nuskamba atvirkščia tvarka –

tolstančius lėktuvus lydi patrankų triukšmas ir 4,7 colio pabūklų griausmas.

Stiuardas atneša maisto – džiūvėsių ir sardinių konservų. Galiausiai pasirodo gydytojas. Jo akys markstosi iš nuovargio, o jam prabilus galva linksta tai į vieną, tai į kitą šoną.

– Daktare, jums reikia išgerti.

– Ko gero.

Tačiau jis negeria, pradeda apžiūrėti sužeistus karininkus. Jam priėjus prie Lario šis sako:

– Nesivarginkit. Tai vieni niekai.

Tačiau gydytojas vis tiek jį apžiūri ir taria:

– Jūsų sėdmenyse kulka. Ar galite pakentėti?

– Žinoma.

– Kai grįšit, pasirūpinkit, kad ją išimtų.

Išgirdęs, jog žaizda tikra, Laris pajunta – ją skauda. Bando patogiau įsitaisyti, bet tik blogiau. Išgeria dar stiklą brendžio, tikėdamasis užmigti.

Trečią valandą po pietų Karališkojo jūrų laivyno laivas „Kalpė" paskutinis iš visų laivų pagaliau iškeliauja namo. Kelionė lėta, nes laivą lydi apsunkę desantiniai laivai. Paskutinis flotilės laivas Niuheiveną pasiekia po vidurnakčio.

Laris, apsisiautęs apklotu, vorele su kitais lipa iš eskadrinio minininko. Krantinėje šimtai siluetų šmirinėja po dideliais žibintais, nušviečiančiais lauko ligoninės automobilius, karinius sunkvežimius ir valgyklas ant ratų, išrikiuotas prieplaukoje. Jam nužengus nuo trapo karys paduoda cigarečių pakelį. Slaugė paima jį už rankos ir klausia:

– Ar galite eiti? Ar jums reikia skubios pagalbos?

– Šiuo metu viskas gerai. Padėtų puodelis arbatos.

Ji nuveda jį tiesiai į valgyklą ir paduoda puodelį arbatos.

– Pasirūpinkit kitais, slauge, – sako Laris. – Man nieko nenutiks.

Jis stovi tamsioje krantinėje, kurioje tyliai bruzda žmonės, ir

geria arbatą. Pavojui pasitraukus, ilgų praslinkusių valandų kvaišulys ima sklaidytis. Jį užplūsta nuovargio ir skausmo bangos. Galiausiai grįžta šios dienos, kai į jį šaudė, prisiminimai – iš pradžių tik nuotrupos, paskui, tarsi filmo scenos, ištisa įvykių seka. Jis jaučia, kaip po kojomis slysta žvirgždas. Regi lavonais nuklotą paplūdimį. Vėl pajunta baimės skonį. Mato aukštą, liekną savo draugo, žingsniuojančio pirmyn ir atgal paplūdimiu ir gelbėjančio kitų gyvybes, figūrą. Ir save, susigūžusį priedangoje, galvojantį tik kaip pačiam likti gyvam.

Kur dabar Edas?

Laris gurkšnoja karštą stiprią arbatą ir jaučia, kaip grįžta jėgos, ir jam vis labiau gėda. Nuleidžia galvą ir ima raudoti. Rauda iš siaubo, iš nuovargio, dėl praradimų, bet labiausiai dėl to, kad neišlaikė moralės egzamino. Nori paprašyti atleidimo, bet nežino, kieno turėtų prašyti. Trokšta paguodos, bet mano, kad jos nenusipelnė.

– Lari?

Jis pakelia ašaromis pasruvusį veidą ir išvysta Kitę.

– Oi, Lari! – matyti, kad ji sukrėsta. – Ar tu sužeistas?

– Nieko rimta, – atsako jis.

Jis nusivalo nuo skruostų ašaras. Jo apklotas nuslysta. Ji pakelia jį.

– Eime, – sako ji. – Čia arti yra gultų.

Jis leidžiasi jos vedamas į šalimais stovintį sandėlį, kuriame įrengta lauko ligoninė. Ji atiduoda jį slaugėms. Jos nuveda jį į gultą, apžiūri žaizdą, nakčiai ją sutvarsto ir pasako, kad viskas bus gerai. Tada Kitė grįžta, atsisėda šalia ir paima jį už rankos.

– Mačiau ten Edą, – sako Laris. – Jis didvyris. Tikras didvyris.

– Jis negrįžo, – sako Kitė.

– Kodėl? – Laris pats supranta, kaip kvaila to klausti. Jam netoptelėjo, jog Edui gali nepasisekti.

– Dingo be žinios, – sako Kitė.

– Bet aš jį mačiau!

Laris nutyla. Jis nori ištarti – niekas jam nieko nepadarys. Jis nesužeidžiamas. Tačiau ir pats suvokia šios minties absurdiškumą. Iš tikrųjų yra atvirkščiai. Edas beprotiškai rizikavo. Kaip jis galėjo likti gyvas?

– Jis negrįžo, – pakartoja Kitė. Jos balsas virpa kaip netrukus skilsiantis stiklas.

Laris užsimerkia ir padeda galvą ant pagalvės.

– Daug vyrų negrįžo, – sako Kitė. – Bent tu grįžai.

11.

– Puikiai pasidarbuota! Aukščiausia klasė!

Admirolas Mauntbatenas žingsniuoja pirmyn atgal per kambarį, mostaguodamas rankomis, tarsi tik taip galėtų išreikšti susižavėjimą.

– Noriu viską išgirsti.

Laris Kornfordas stovi, pasirėmęs lazda, kad palengvintų dešiniam sėdmeniui, iš kurio išimta kulka, tenkantį svorį. Be jų, kambaryje yra tik Rupertas Blandelis. Laris neįsivaizduoja, kaip vyriausiajam vadui papasakoti apie mūšį Djepe. Praėjo daugiau kaip du mėnesiai, tačiau atrodo, kad šimtas metų.

– Nežinau, ką pasakyti, pone.

– Suprantu, suprantu! – sušunka Mauntbatenas, įsmeigęs į jį savo įdėmų, kerintį žvilgsnį. – Visi taip sakome po mūšio. Kai „Kelis"* nugrimzdo į jūros dugną, maniau, niekas niekada nesupras, kaip jaučiuosi. Niekas. Bet paskui papasakojau apie tai Noueliui**, ir žinai, ką jis padarė? Sukūrė apie tai filmą***! Velniškai gerą filmą,

---

* Didžiosios Britanijos jūrų laivyno eskadrinis minininkas, kuriam vadovavo admirolas Mauntbatenas. „Kelį" nuskandino nacių pikiruojamieji bombonešiai 1941 m., Kretos mūšio metu.

** Nouelis Kauerdas (Noel Coward) – anglų dramaturgas, režisierius, aktorius, kompozitorius ir dainininkas.

*** Nouelio Kauerdo režisuotas 1942 m. patriotinis karinis filmas „Čia mes tarnaujame" (*In Which We Serve*).

turiu pasakyti. Mačiau jį. Po kelių savaičių turėtų rodyti. Nueik pažiūrėti. Jei nori, galiu suveikti tau bilietą.

– Ačiū, pone, – dėkoja Laris.

– Tu buvai Djepo paplūdimyje, tiesa?

– Taip, pone.

– Puiku! To man ir reikia. Tikrų, nepagražintų paprasto pėstininko įspūdžių. Sako, kad pamokos, kurių mus išmokė operacija „Jubiliejus", – neįkainojamos, dėl jų karas sutrumpės keleriais metais. Be to, tas pasirodymas galiausiai išviliojo liuftvafę* iš slėptuvių ir mūsų lakūnai kaip reikiant aplamdė jiems šonus. Vinstonas mane gyrė, Eizenhaueris džiūgavo kaip vaikas saldumynų krautuvėje. Bet viską apsvarsčius nuopelnai priklauso paprastiems pėstininkams.

Laris nesugalvoja, ką atsakyti.

– Velniškai daug kraujo praliejom.

– Taip, pone.

– Toks jau tas karas. Girdėjai apie Laveto dalinį? Pavyzdingai pasidarbavo**. Ir kanadiečiais galime didžiuotis.

– Taip, pone.

– Smarkus, aršus mūšis buvo, kaip sako Vinstonas.

– Taip, pone.

– Kai sutiksiu tavo tėvą, Lari, pasakysiu jam, kad nusprendei vykti į mūšį, nors neprivalėjai ten būti. Aš tokių dalykų nepamirštu. Tave siūloma apdovanoti.

– Ne, pone, – staiga susijaudina Laris. – Aš nieko nepadariau, pone. Išsilaipinau, pabuvau pakrantėje dvi ar tris valandas ir pasitraukiau. Nesu vertesnis už kitus, nesu vertesnis nė už vieną iš jų.

Mauntbatenas nenuleidžia nuo jo skvarbių akių.

– Suprantu, – sako jis. – Tu geras žmogus.

---

* *Luftwaffe* (*vok.*) – Vokietijos karinės oro pajėgos.

** Lordo Laveto vadovaujamas 4-asis komandosų būrys Djepo mūšyje sėkmingai įvykdė užduotį – sunaikino šešis 6 colių pabūklus. Dauguma vyrų liko gyvi ir grįžo atgal.

– Jei ketinate skirti apdovanojimus, tai turėtumėte įtraukti vieną žmogų. Leitenantą Edą Eivnelą iš 40-ojo karališkojo komandosų būrio. Mačiau, kaip jis, visą laiką apšaudomas, į desantinius laivus nešė sužeistuosius. Ko gero, išgelbėjo bent dešimt vyrų.

Mauntbatenas atsigręžia į Rupertą Blandelį.

– Nepamiršk to, Rupertai.

– Dar vienas mūsiškis, pone, – sako Rupertas.

Mauntbatenas atsisuka į Larį.

– Kas jam nutiko?

– Dingo be žinios, – atsako Laris.

– Įsidėmėjai, Rupertai?

– Taip, pone.

– Reikia atkreipti dėmesį į dar vieną dalyką, – sako Mauntbatenas Rupertui, tačiau linkteli į Lario pusę. – Šis žmogus savo noru stoja į fronto liniją, puola į mūšio įkarštį, gauna kulką ir viskas, ką jis man pasako, tėra tai, kad kitas vyrukas yra tikras didvyris. Nouelis supranta tokią narsą.

Mauntbatenas atsisuka į Larį ir ištiesia jam ranką.

– Man garbė savo štabe turėti tokį žmogų.

Rupertas Blandelis palydi Larį koridoriumi iki išėjimo.

– Jis nėra visiškas mulkis, – sako Lariui. – Supranta, kad išėjo tikras mėšlas. Klausė, ar manau, jog jis turėtų atsistatydinti.

– Ką jam atsakei?

– Pasakiau, kad tai priklauso nuo to, kokia buvo jo nesėkmė. Ar ją lėmė išoriniai, ar vidiniai veiksniai? Ar jis mano, kad galėtų iš jos pasimokyti?

– Viešpatie! Rupertai, kalbi taip, lyg būtum jo nuodėmklausys.

– Mūsų santykiai keisti. Bet jis labai savotiškas žmogus. Tuščias ir vaikiškas, bet taip pat kuklus ir rimtas. Be abejo, Edvina daro jam didelę įtaką. Būti palankiai jos vertinamam jam svarbiau už viską, o jos reikalavimai itin aukšti.

– Edvina Mauntbaten? – nustemba Laris. – Juk kalbama, kad ji plevėsa.

– Žmonės visada sudėtingesni negu atrodo.

Prie durų atsisveikindamas su Lariu, Rupertas klausia:

– Ar tai, ką sakei apie Edą Eivnelą, tiesa?

– Nuo pirmo iki paskutinio žodžio.

– Pasirūpinsiu, kad į tai būtų atsižvelgta.

Kariuomenės stovykla Idenfildo dvaro parke dabar primena šmėklų miestą. Tūkstantis du šimtai vyrų iš čia išvyko kautis į Djepą. Sugrįžo mažiau kaip penki šimtai. Tie likučiai išsikėlė į naujas kareivines, prisidėti prie kitų Kanados ginkluotųjų pajėgų dalinių. Valgyklų lentynos ištuštintos, niekur neliko stalų ir kėdžių, pratybų aikštėje Kanados vėliava nuleista.

Laris lėtai žingsniuoja pagrindine stovyklos gatve šlubčiodamas ir pasiramsčiuodamas lazda. Jis grįžo į Idenfildą iš sodybos, kur buvo apsistojęs, pasiimti keleto savo daiktų – paskutinį kartą užsuko čia, tarsi reikšdamas pagarbą. Per daug vyrų žuvo.

Nusigręžia nuo stovyklos ir pažvelgia į liepų alėją, vedančią prie ežero. Ten stovi ežero namelis, kur jis pirmą kartą pamatė Kitę. Dabar atrodo, kad ta saulėta diena nugrimzdo į tolimą praeitį. Stengiasi negalvoti apie Kitę, nes tai sukelia minčių apie Edą ir tai, kad galbūt jis žuvo Djepo pakrantėje. Nuo šios minties jį apima toks nerimas, kad net papurto galvą, tarsi taip galėtų išsklaidyti begėdišką viltį.

Grįžta alėja į dvarą, svarstydamas, ar Džordžas Holandas namie, ir tada pamato artėjančią figūrą.

– Kite?

Ji puola bėgti.

– Lari!

Pribėga ir apkabina jį garsiai juokdamasi.

– Taip ir maniau, kad čia tu!

– Atsargiai! Dar netvirtai stoviu ant kojų.

– Ak, Lari! Kaip nuostabu tave matyti!

Jos akys taip spindi, dailiame veide švyti tokia laimė.

– Nemaniau, kad tu dar čia, – sako Laris. – Ar jūsiškių neišsiuntė kažkur kitur?

– Aš išeinu, – sako ji. – Pagal vienuoliktą skirsnį.

Tai vienas iš kelių būdų būti atleistam nuo tarnybos, galiojantis tik moterims.

– Kite! Tu turėsi kūdikį!

Ji šypsodamasi linkteli.

– Dar geresnė naujiena – Edas gyvas! Jis pateko į nelaisvę.

– Ak! Ačiū Dievui!

Laris ištaria šiuos žodžius tyliai, bet nuoširdžiai. Jį užlieja palengvėjimo banga. Jis jautėsi taip, tarsi būtų norėjęs nužudyti Edą, mylėdamas Kitę ir tikėdamasis jos palankumo Edo mirties atveju. Bet Edas nežuvo. Ir Laris supranta – tai teisinga. Edas, toks narsuolis, jis vertas gyventi. Vertas Kitės meilės. Vertas būti jos vaiko tėvu.

Kitė junta, kaip jam palengvėjo, ir tai ją sujaudina.

– Jūs tokie geri draugai, – sako ji.

– Edas – mano gyvenimo dalis, – atsako Laris.

Ji įsikimba jam į parankę ir jie kartu grįžta į dvarą.

– Džiaugiuosi, kad Edas tave turi, – sako ji. – Tai rodo puikų jo skonį pasirinkti draugus.

– Ir žmoną.

Šie žodžiai primena Kitei kitą naujieną.

– Įsivaizduoji, Džordžas ruošiasi vesti Luizą!

– Tikrai?

– Ar nustebai?

– Ne itin. Nors tikrai įdomu, kaip Džordžui pavyko išdrįsti pasipiršti.

– Nemanau, kad jis pasipiršo. Man atrodo, tai padarė Luiza.

Keista, bet ši naujiena Larį truputį nuliūdina. Visi aplink tuokiasi. Gyvenimas bėga taip greitai.

– Kur ketini gimdyti?

– Namie. Mama manimi rūpinsis.

– Viltšyro gilumoje.

– Juk žinai, Malmsberis seniausias miestelis Anglijoje. Mes tuo labai didžiuojamės. Taip pat ir nuobodžiausias. Turėsi atvykti manęs aplankyti.

– Ir kūdikio.

– Žinoma. Būtinai turėsi jį aplankyti.

Jie įžengia į dvarą iš sodo pusės.

– Kanadiečiams išvykus, čia siaubinga, – sako Kitė. – Visi be galo jų pasiilgstame. Visa ta Djepo istorija labai baisi, tiesa?

– Sklinda gandai, kad sveiki liko tik trisdešimt nuošimčių karių, – sako Laris.

– Negaliu net įsivaizduoti. Žinau, tai neteisinga, bet tegaliu galvoti, kad Edas gyvas ir tu gyvas.

– Tai nėra neteisinga. Tokie jau esame. Neįmanoma, kad mums rūpėtų visi žmonės.

– Žinai ką, Lari? – ji suneria rankas ir tyliai, tarsi dalintųsi paslaptimi, kuri beveik per brangi, kad ištartų garsiai, sako: – Aš labai mylėsiu savo kūdikį.

12.

Pirmosiomis birželio dienomis grįžta lietus ir saulė. Rugiagėlės užžėlusiame sodo gale melsvai žėri įstrižai krentančiuose ankstyvo ryto spinduliuose. Miegamajame nėra šviesos nepraleidžiančių užuolaidų. Šiomis ilgomis vasaros dienomis einant miegoti nėra reikalo degti lempų.

Šįryt, kaip ir kiekvieną rytą, Kitę anksti pažadina staiga pravirkęs kūdikis. Mažylė kažkodėl nemoka ramiai pabusti. Ji pakirsta iš miego šaižiai klykdama, tarsi išsigąstų pamačiusi, kad viena guli lovytėje. Kitė tučtuojau išlipa iš lovos ir paima kūdikį ant rankų.

– Brangute, neverk. Mamytė čia.

Ji įsitaiso erkeryje stovinčiame krėsle aukštu atlošu ir atlapoja naktinius marškinius. Nekantri kūdikio burnytė randa krūtį ir ėmusi ją čiulpti nurimsta. Kitė laiko mažytę priglaudusi prie savęs, glosto jos švelnius plaukučius ir savo kūnu jaučia smulkučio kūnelio karštį. Kūdikiui dar nėra mėnesio.

Dar tik po penktos valandos. Namuose ramu, mieste ramu. Kūdikis žįsdamas tolygiai šnopuoja, o Kitė glaudžia jį ir myli labiau, negu kada nors manė esant įmanoma mylėti.

– Tu mano vaikelis, mano vaikelis, mano vienintelis vaikelis. Mamytė visada visada tave mylės.

Šie ankstyvi rytai tapo jai brangūs. Ji žino – jos abi niekada daugiau nebus tokios artimos. Tai metas, kai abi visą dėmesį skiria tik viena kitai, kai ji savo vaikui yra viskas – maistas ir gėrimas, šiluma, meilė ir prieglobstis. Savo ruožtu ši mažutė būtybė užima kiekvieną akimirką, kai tik Kitė nemiega, ir pusę jos sapnų.

Ją pavadino Pamela Kitės močiutės garbei. Atėjus laikui išrinkti vardą, motina paklausė Kitės: „Kokie Edo šeimos moterų vardai?“ – ir Kitė suvokė, kad to nežino. Ji tiek daug ko nežino.

– Vieną dieną tėvelis grįš pas mus, brangute. Argi tu nebūsi jo princesė? Argi jis nemylės tavęs labiau už visus pasaulyje?

Mažoji Pamela galiausiai baigia žįsti ir vėl nugrimzta į miegą. Kitė stebi ją miegančią savo glėbyje – melsvus jos akių vokus, spindinčius kaip rytas skruostus, nuostabias per miegus trukčiojančias lūpytes. Pabučiuoja mažylę, žinodama, kad tai jos neprižadins, ir paguldo atgal į lovytę.

Pati irgi išalkusi, basomis nutapena žemyn į virtuvę ir atitraukia sunkias šviesos nepraleidžiančias užuolaidas. Pažįstamą patalpą užplūsta ryški šviesa, nuo jos baltos sienų plytelės ima blizgėti, o ant medinio stalo nutįsta aukso juosta. Kitė geležiniu kabliu ištraukia *Rayburn* viryklės kaištį ir į ugniakurą įmeta saują kokso. Tada atidaro vėdinimo angą apačioje, kad ugnis įsiliepsnotų, ir užkaičia virdulį.

Apžiūri sandėliuką, kuris prieš karą visada būdavo prigrūstas gardumynų, – dabar čia rasi tik puodynių su raugintais kopūstais, obuolienės stiklainių ir žemėtų bulvių. Motina įniko auginti daržoves. „Gyvenimas be svogūnų būtų nepakenčiamas.“ Prieš karą tokiu dienos metu Kitė būtų atsiriekusi gabalą užsilikusio veršienos pyrago arba pasigardžiavusi garsiuoju motinos drėgnu, tąsiu meduoliu. Dabar ji randa tik duonos žiauberę. Sviesto bus tik tada, kai sulauks kitos savaitės davinio.

Užkaičia nedidelį puodą košės, gailėdamasi neužmerkusi avižų iš vakaro. Virdulys užverda. Įberia šaukštą arbatžolių į arbatinuką

ir užpliko verdančiu vandeniu. Ledainėje yra pieno, skirto tik jai, žindyvei.

Valgydama išvirusią košę, pasaldintą šaukšteliu didelę vertę įgavusios prieš karą virtos naminės gervuogių uogienės, girdi, kaip viršuje motina keliasi savo miegamajame. Motinai atsukus čiaupą ima gurguliuoti vanduo. Netrukus ji nusileis žemyn ir tyla baigsis.

Kitė pasiilgsta tarnybos kariuomenėje. Pasiilgsta vairavimo. Beveik galėtų pasakyti, jog pasiilgsta karo, nes šiame senoviniame mažame miestelyje, išskyrus tai, kad trūksta maisto, rodosi, niekas nepasikeitė. Pagrindiniai keliai tebeveda į rytus ar vakarus nuo miesto, o kanalai ir geležinkelio linijos jį aplenkia.

Nelengva vėl būti namie. Kai ji įsitikino, kad laukiasi, ir atėjo žinia, jog Edas pakliuvo į nelaisvę, ji suprato – jos gyvenimas pasikeis. Dabar jos užduotis – auginti mažąją Pamelą ir laukti karo pabaigos, kai Edas grįš namo. Tada jie visi trys galės turėti savo namus ir jai nebereikės būti dėkingai motinai.

Netrukus ponia Til nusileidžia į virtuvę ir pilna gerų ketinimų pradeda nerimastingai taukšti.

– Kaip šį rytą jautiesi, širdele? Girdėjau, naktį Pamela verkšleno, tai vos neatsikėliau tau liepti paguldyti ją ant pilvuko, nes kitaip neužmigs. Matau, nesuvalgei duonos, kurią tau palikau. Rytoj ji jau bus sužiedėjusi. Koks gražus rytas, tikrai jau beveik galima Pamelą vežimėliu vežti į lauką, grynas oras mažiukams labai į naudą. Haroldui tai taip patikdavo, kad net verkdavo, kai parveždavau jį namo.

Iš Haroldo jau kelios savaitės nieko negirdėti. Prisiminusi tai, ponia Til nukreipia akis į šoną ir krūpteli tarsi įgelta.

– Tu buvai visai kitokia, visiškai nemėgai gulėti vežimėlyje, niekada nesupratau, kodėl, – vėl ima tarškėti ji. – Kartais klausiu savęs, iš kur kyla tavo sumanymai. Vis dar neįsivaizduoju, kodėl nesutikai tekėti už Reinoldsų sūnaus, man atrodė, kad jis tau nuo-

stabiai tinka, ir jis tave dievino. Aišku, jis dvasininkas, o tu nenorėjai tekėti už dvasininko, nors neturiu supratimo, kodėl – tu taip gražiai giedi bažnyčios chore, o Robertui Reinoldsui viskas puikiai klojasi, visi taip sako. Gali paklausti tėvo.

– Mamyte, aš ištekėjusi.

– Taip, širdele, be abejo.

Tiesą sakant, ponia Til akimirką buvo tai pamiršusi. Kitės vyras taip trumpai šmėkštelėjo jų gyvenime, ir kas žino, kokių liūdnų žinių iki savo pabaigos gali atnešti šis baisus karas?

Ji tęsia:

– Robertas Reinoldsas tebėra nevedęs, daug kam tai labai keista, bet jis visada man atrodė rimtas vaikinas, kuris apsisprendęs nepersigalvoja.

– Tikiuosi, neturi omeny, kad jis ketino vesti mane.

– Ne, žinoma, ne, nors, tiesą sakant, nesu visiškai tikra, ar jis žino, kad tu ištekėjai. Juk tavo vestuvės buvo ne visai tokios, kokių žmonės galėjo tikėtis, tiesa? Noriu pasakyti, jos vyko ne čia, abatijoje, kas būtų buvę taip natūralu, ir viskas buvo paskubomis, todėl nebuvo kada pasakyti žmonėms, ir Haroldo ten nebuvo, o Maiklas nusivylė, kad nepaprašėte jo vadovauti ceremonijai.

– Tėtis visiškai neėmė to į širdį, labai gerai tai žinai.

– Jis taip sako, kad tavęs neįskaudintų, bet, žinoma, jam tai nepatiko. Tai suprantama.

Kitė pakyla nuo stalo.

– Einu pasirūpinti mažąja Pamela.

Motina kaip visada supykdė ją. Koridoriuje ji susitinka laiptais nulipantį tėvą, dėvintį dvasininko drabužį su pakakline. Pamačius Kitę jo apskritas rausvas veidas nušvinta.

– Kite, mano brangute, – sako jis apkabindamas ją. – Nė neįsivaizduoji, kaip kas rytą pradžiungu tave pamatęs.

– Tėveli, tu juk nesupykai, kad nepaprašėme tavęs mus sutuokti?

– Nė truputėlio. Ko gi man pykti? Visą gyvenimą tuokiu žmones. Man buvo malonu nieko neveikti ir gėrėtis tavimi.

Pašto dėžutėje pasigirsta šlamesys. Tai laikraščių išnešiotojas atnešė rytinį *The Times*. Maiklas Tilas ištraukia jį iš vielinio krepšio ir mosteli juo Kitei.

– Pabučiuok savo mažutę gražuolę nuo senelio.

Jis nueina į virtuvę. Kitė ima kopti laiptais, bet pusiaukelėje sustoja. Aiškiai išgirsta, kaip tėvas šaltu balsu sako motinai:

– Juk perspėjau tave niekada nesakyti Kitei, kad supykau dėl jos vestuvių.

– Bet, Maiklai... – ramina jį motina.

– Tu kvailė. Supranti, kas esi?

– Kvailė, Maiklai, – mėgina įsiteikti motina.

Kitė toliau lipa laiptais, nenorėdama nieko girdėti ir jausti. Mažoji Pamela pajunta ją įžengiant į kambarį. Ji guli nubudusi, didelėmis akimis žvelgdama į ją iš savo lovutės.

– Ar saldžiai pamiegojai, širdele? Nori naujo švaraus vystyklėlio? Tada galėsime eiti pasivaikščioti prie upės ir pasižiūrėti gulbių.

Nors ponia Til dažnai nenuovoki, ji turi nepaneigiamų įgūdžių karo metu puikiai tvarkyti namų ūkį. Vos išgirdusi, kad Kitė laukiasi, ji ėmė ruoštis kūdikio atėjimui. Kai Kitė, jau nebe pirmą mėnesį nėščia, atvyko į tėvų namus Malmsberyje, motina įteikė jai ketverius medvilninius marškinėlius kūdikiui, keturis glaustinukus, tris striukeles, tris poras megztų vilnonių batukų ir du megztus šalikus. O visų puikiausia buvo tai, kad ji aptiko sutaisytą prieškarinį vaikišką vežimėlį *Marmet*, už kurį Kitės tėvas sumokėjo dešimt svarų.

Šiame vežimėlyje Kitė vežioja savo kūdikį, vaikštinėdama Eivono upės pakrante, su pavydu nužvelgiama susižavėjusių kitų jaunų motinų. Visoje pakrantėje stūkso didžiulės prieštankinės betono užtvaros. Kalbama, kad jas pastatė slaptai gamyklai Kau-

bridže apsaugoti. Niekas nežino, kas vyksta Kaubridže. Sklinda gandai, jog turčiai ten siunčia savo sūnus, kad jų nepašauktų į kariuomenę.

Kitė nebetiki karu. Ji niekada to nesako, nes tai reikštų, kad ji netiki pergale, tačiau ji tetrokšta, kad karas baigtųsi ir Edas grįžtų namo. Karas per ilgai vyksta ir ji nebesijaučia jo dalimi. Pasaulis pavargo. Ji nori viską pradėti iš pradžių.

Sunkiausia tai, kad nebegali prisiminti Edo. Jie taip trumpai buvo kartu. Pamena patirtą begalinį jaudulį, kai jie buvo kartu, tačiau jo veidą mato tarsi per miglą, nepamena beveik nieko, išskyrus jo veido išraišką, o ir ją labiau ne kaip vaizdą, o kaip jo sukeltą jausmą. Mena, kaip jis žiūrėdavo į ją, šypsodamasis lūpomis, bet ne akimis. Mena pojūtį, kad jis visada nepasiekiamas. Žinoma, turi jo nuotrauką, bet taip ilgai į ją žiūrėjo, kad nuotrauka tapo negyva. Jo nuotrauka nebežiūri į ją.

Pasivaikščiojusi, stumdydama vežimėlį pakrantės taku, grįžta Didžiąja gatve. Eilė prie parduotuvės trumpesnė negu paprastai, todėl ji atsistoja į ją ir šypsosi, kitoms moterims ėmus burkuoti prie kūdikio. Viena moteris nedrąsiai nusišypsojusi Kitei sako:

– Girdėjau, jūsų vyras gavo Viktorijos kryžių.

– Taip, – atsako Kitė.

– Jūs tikriausiai labai juo didžiuojatės.

– Taip, didžiuojuosi.

Tuoj ateis jos eilė. Ji išsitraukia savo ir kūdikio maisto korteles.

– Žiūrėk, kad gautum savo dalį, – sako ta pati moteris mažajai Pamelai. – Tavo tėtis didvyris.

Kitei grįžus namo, motina išeina pro duris ir sako:

– Turi svečių.

Kitė pakelia mažąją Pamelą iš vežimėlio ir palieka motiną pasirūpinti pirkiniais ir vežimėliu, kurį jie laiko pašiūrėje prie šoninio tako.

– Kas atėjo? – klausia ji.

– Nenugirdau jo vardo, – atsako ponia Til.

Kitė žengia į namus. Svetainėje svečio neradusi, eina į virtuvę ir mato, kad užpakalinės durys atlapotos. Sodo gale stovi vyriškis.

Ji išeina į saulėkaitą su rankose spurdančia Pamela. Svečias vilki uniformą. Išgirdęs ją, atsigręžia.

– Lari!

Ją užplūsta džiaugsmo banga. Jis prisiartina, irgi plačiai šypsodamasis iš laimės. Laris nusiėmęs kepurę ir jo garbanoti plaukai saulėje tviska auksu tarsi nimbas aplink angelo veidą – strazdanoto, riestanosio, į mopsą panašaus nerimastingai žvelgiančio angelo.

– Ak, Lari! Kaip nuostabu tave matyti!

– Na, juk pažadėjau atvykti susipažinti su kūdikiu.

Jis atidžiai žvelgia į kūdikį. Pamela nustoja muistytis – tai jai nebūdinga – ir taip pat įsmeigia į jį akis.

– Labas, – švelniai sako jis. – Kokia tu gražuolė.

– Jei nori, gali ją palaikyti.

– Tikrai?

Ji paduoda jam kūdikį. Jis atsargiai paima ir per smarkiai suspaudžia, kaip ir visi vyrai laikydami kūdikius, tarsi bijodamas, kad tas išsprūs. Tada ima žingsniuoti pirmyn atgal pievele, lėtai ją sūpuodamas. Stebėdama jį, Kitė prajunka.

– Ar ką ne taip darau?

– Ne, ne. Man atrodo, ji truputį nustebo.

Pamela pravirksta. Laris skubomis grąžina ją Kitei.

– Deja, ji daug verkia, – sako ji.

Grįžusi į Kitės glėbį mažoji užsimerkia ir užmiega.

– Laimei, ji ir daug miega, – sako Kitė.

Laris džiugiai šypsosi jai.

– Taip gera tave matyti, Kite. Būčiau atvykęs anksčiau, bet, žinai, kaip kartais būna.

– Kaip tavo žaizda?

– Viskas gerai. Kartais skauda, bet, kaip matai, jau laikausi ant kojų. Be abejo, dirbu tik sėdimą darbą.

– Džiaugiuosi.

Kitė žino, kad motina ims dairytis jų, apimta ją kamuojančio keisto troškimo nuolat ieškoti draugijos, bet ji nori viena pabūti su Lariu.

– Truputį pabūkim čia, gerai? – sako ji. – Šiandien tokia graži diena.

Jie atsisėda šalia ant geležinio suolelio prie sulaukėjusio sodo ir ima kalbėtis apie tas kelias trumpas savaites, kurias visi kartu praleido Sasekse.

– Atrodo, tarsi tai būtų buvęs kitas gyvenimas, tiesa? – sako Kitė. – Ir vieną dieną jis baigėsi.

– Tame pasirodyme trys tūkstančiai vyrų žuvo arba pateko į nelaisvę, – sako Laris. – Žmonės daug apie tai nekalba, bet tai buvo baisi netektis.

– Ak, Lari. Kartais atrodo, kad daugiau nebegaliu ištverti.

Jis išima iš kuprinės ploną laikraštį.

– Atvežiau jį tau.

Tai oficialaus leidinio *London Gazette*, kuriame paskelbta apie Edo apdovanojimą, kopija. Laris atverčia reikiamą puslapį. Kitė skaito, įsisąmonindama tik kai kurias vietas.

> Jo Malonybė Karalius turi garbės suteikti Viktorijos kryžiaus apdovanojimą leit. Edvardui Eivnelui, 40-ojo Didžiosios Britanijos jūrų laivyno būrio komandosui. 1942 m. rugpjūčio 19 d. Djepe leit. Eivnelas smarkiai apšaudomas išsilaipino į krantą... Apie penkias valandas... apšaudomas atviroje vietovėje nešė sužeistuosius... visiškai nepaisydamas savo paties saugumo... išgelbėjo ne mažiau kaip dešimt gyvybių... atsisakė paskutinės galimybės palikti pakrantę... Šio didvyrio šaltakraujiškumas ir drąsa niekada nebus pamiršti...

Laris sako:

– Kad gautum Viktorijos kryžių, reikia bent trijų liudininkų. Edas jų turėjo daugiau kaip dvidešimt.

Ji grąžina jam *Gazette*.

– Nereikia. Čia tau. Ir Pamelai.

Kitė žvelgia į jį su ašaromis akyse.

– Žinau, kad jis didvyris, Lari. Visi man tai kartoja.

Ji taip nori paklausti to, kas neduoda jai ramybės: kodėl Edas nelipo į paskutinį laivą ir nesigelbėjo?

– Jis grįš namo, – sako Laris, suprasdamas, ką ji nutyli. – Sugrįš pas tave.

– Jis karo belaisvių stovykloje netoli vietovės, vardu Eichštetas. Susiradau ją žemėlapyje. Ji į šiaurę nuo Miuncheno.

– Karas gali užtrukti dar metus. Bet jis grįš namo.

– Dar metus, – sako ji, žiūrėdama į rankose miegantį kūdikį.

– Kaip tau sekasi būti mama? Turiu pasakyti, motinystė tave puošia.

– Tai nepanašu į nieką kita pasaulyje, – atsako Kitė. – Viskas visiškai visiškai kitaip. Pravirkstu be jokios priežasties. Svaigstu iš laimės. Jaučiuosi, tarsi man būtų tūkstantis metų. Noriu kaukti iš nuobodulio. Noriu vėl būti jauna ir paika. Bet jei prarasčiau dukrą, mirčiau. Štai kaip viskas paprasta.

– Tikrai paprasta, – sako Laris.

– Mielas Lari, taip džiaugiuosi, kad atvykai. Kiek gali pabūti?

– Po pietų keliausiu atgal. Mane pavėžėjo karinės žvalgybos vyrukas, kuris turėjo netoliese apsilankyti.

Kitės veidas tampa liūdnas.

– Turim visai mažai laiko. Nekalbėkime apie karą.

– Apie ką nori kalbėtis?

– Pagaliau prisiruošiau perskaityti tą knygą, kurią man davei. „Prieglaudos vedėją“.

– Ar patiko?

– Tiesą sakant, ji neprikaustė mano dėmesio. Gal kad gyvenime ir taip pakankamai prisižiūriu dvasininkų.

– Pripažįstu, ją tikrai šiek tiek sunku skaityti. Joje keliami moralės klausimai. Viskas sukasi apie gero, bet silpno žmogaus gebėjimą rasti drąsos pasielgti teisingai.

– Taip, supratau tai, – sako Kitė. – Knygos pabaigą skaičiau greičiau. Tačiau vargšas ponas Hardingas toks sentimentalus, tiesa? Ir man atrodo, kad Trolopas turėjo griežčiau nubausti arkidiakoną. Norėjau, kad jis būtų viešai pažemintas.

– Tu griežtesnė už mane. Man gaila arkidiakono, slaptame stalčiuje laikančio Rablė egzempliorių.

– Aš tikrai noriu tikėti, jog gėris galiausiai laimi, – sako Kitė. – Bet pripažink – tikrovė ne visada tokia.

– Todėl mūsų pareiga padaryti, kad taip būtų, – sako Laris.

– Ak, Lari, – laisvąja ranka ji paima jį už rankos. – Taip džiaugiuosi, kad atvykai.

Laris sėda su jais prie kuklaus pietų stalo. Kitės tėvas grįžta iš abatijos lygiai pirmą valandą. Jis irgi nušvinta pamatęs svečią, tuo labiau vyrą.

– Ką manote apie Pantelerijos bombardavimą*? Jau kurį laiką sakiau, kad įsiveržimas prasidės Vidužemio jūros rajone. Sicilija – atviras kelias.

Kitė parodo tėvui *London Gazette* padėką Edui. Jis ir Kitės motina įdėmiai perskaito ją.

– Jei kas nors kada nors nusipelnė Viktorijos kryžiaus, tai jis, – sako Kitės tėvas.

– Laris ten buvo, – sako Kitė. – Jis matė jį.

– O, Viešpatie! – sušunka tėvas. – Jūs tikrai turite ką papasakoti. O aš čia suku galvą ir nerimauju dėl abatijos remonto.

* Sąjungininkų pajėgos 1943 m. birželį bombardavo Panteleriją Sicilijoje ir įsiveržė į Siciliją.

– Vieną dieną karas baigsis, – sako Laris, – ir jam pasibaigus mes tebenorėsime matyti didingas senas bažnyčias ir žydinčias rugiagėles.

– Laris toks romantikas, – sako Kitė, šypsodamasi jam kitoje stalo pusėje. – Tiesą sakant, jis dailininkas.

– Dailininkas! – sušunka jos motina.

– Mėgstu tapyti, – sako Laris.

– Turėtumėte nutapyti Kitę, – sako ponia Til. – Visada sakiau jai, kad reiktų turėti jos portretą.

– Bijau, portretas ne mano nosiai, – sako Laris. – Tam reikėtų daugiau įgūdžių.

– Laris tapo kaip Sezanas, – sako Kitė. – Viską sulieja ir pavaizduoja ne tomis spalvomis.

– Labai tiksliai apibūdinta, – sako Laris.

Atėjus laikui išvykti Kitė palydi jį iki kryžkelės, palikusi Pamelą motinos priežiūrai.

– Žinai, iš tiesų taip kvailai negalvoju apie tavo tapybą, Lari. Aš tik pajuokavau.

– Taip, žinau.

– Ačiū, kad taip maloniai elgeisi su mano tėčiu.

Jiems žingsniuojant Laris žvilgčioja į ją.

– Tau turbūt sunku be Edo, – sako jis.

– Tikriausiai. Ak, Lari, aš taip bijau jį pamiršti.

Ji pajunta, kad tuoj pravirks, ir žino – nereikėtų. Bet tada jis apkabina ją, ir vyro glėbyje taip gera būti, kad ji truputį paverkia.

– Šis laikas praeis, – guodžia jis.

– Žinau. Žinau, kad praeis. Turiu būti stipri dėl Pamelos.

Jis švelniai pabučiuoja ją į skruostą.

– Tai nuo Edo, – sako jis. – Šią akimirką jis apie tave galvoja. Jis taip tave myli.

– Mielasis Lari, – sako ji. – Ar galiu jam irgi perduoti bučinį?

Ji irgi pabučiuoja Larį į skruostą. Akimirką abu stovi nejudė-

dami, nieko nesakydami. Tada atšlyja vienas nuo kito ir nueina prie kryžkelės.

Draugas Lario laukia automobilyje. Jam sėdant į mašinos galą Kitė taria:

– Neseniai gavau naujienų iš Luizos. Ji tapo tikra dvaro dama. Galima sakyti, verda kaimo gyventojams sriubą.

– Valio Idenfildo ledi! – sako Laris.

Tada mašina nurieda keliu į Svindoną, Kitė apsisuka ir lėtai patraukia atgal.

13.

Po Djepo antpuolio dalį vokiečių karių randa negyvus, nušautus į galvą, už nugaros surištomis rankomis. Manoma, kad tai komandosų darbas. Keršydama Vokietijos kariuomenės aukščiausioji vadovybė įsako visus komandosus, laikomus karo belaisvių stovyklose, surakinti, iki naujo nurodymo.

Po komandosų vėliau įvykdyto antpuolio Sarko saloje vėl randama negyvų vokiečių karių už nugaros surištomis rankomis. Įtūžęs Hitleris duoda slaptą įsakymą, žinomą kaip *Kommandobefehl**. Padaroma tik dvylika jo kopijų. Jame sakoma:

> Jau ilgą laiką mūsų priešai kariaudami taiko metodus, pažeidžiančius Tarptautinę Ženevos konvenciją. Vadinamieji komandosai elgiasi ypač brutaliai ir klastingai... Todėl įsakau: nuo šiol visi vyrai, kovojantys su Vokietijos pajėgomis vadinamųjų komandosų antpuolių metu... turi būti sunaikinti...

Kommandobefehl sukelia pasipriešinimą. Feldmaršalas Romelis atsisako liepti savo kariams vykdyti šį įsakymą, nes jis pa-

* *Kommandobefehl* (*vok.*) – įsakymas dėl komandosų.

žeidžia karo kodeksą. Karo belaisvių stovyklose jo vykdymas priklauso nuo atskirų viršininkų. Karininkų koncentracijos stovykloje *Oflag VII-B* prie Eichšteto laikomus komandosus surakina, bet neperduoda jų *Sicherheitsdienst*, Saugumo tarnybai – veikiau dėl tarnybų konkurencijos, negu dėl noro išgelbėti komandosus nuo egzekucijos.

Tačiau gauta žinia, kad leitenantas Edvardas Eivnelas iš 40-ojo karališkojo jūrų laivyno komandosų būrio apdovanotas Viktorijos kryžiumi, įpykdo koncentracijos stovyklos vadovybę.

Prieš aušrą kalinį 5-ojo bloko gulte pažadina du apymigiai stovyklos prižiūrėtojai ir surakintą antrankiais išvaro į stovyklos aikštę. Ten liepia jam stoti priešais akmenuotą pylimą, ant kurio driekiasi kelias ir stovi virtuvės blokas.

Iš komendantūros atkeliauja oberšturmfiureris. Jis atsiverčia aplanką ir pasišviesdamas kišeniniu žibintuvėliu ima garsiai skaityti išspausdintą įsakymą. Šviesa nuo popieriaus lapo atsispindi jo veide. Edas visiškai nesupranta vokiečių kalbos, bet suvokia, kad įsakoma vykdyti egzekuciją. Balsui nuščiuvus, oberšturmfiureris išsitraukia pistoletą ir liepia Edui klauptis. Vadinasi, jo nesušaudys visa komanda.

Edui šalta. Jo sielai tas pats, bet kūnas neabejingas. Burna ir gerklė išdžiūsta, degančius vidurius ima sukti. Turėtų užmerkti akis, bet jos lieka atmerktos, nieko neregančios. Įkalnėje augančiuose medžiuose tupi kovai. Jis girdi jų krankimą. Danguje smelkiasi šviesa.

Jaučia, kaip nuo antrankių skauda riešus ir tai, kad bet kurią akimirką prikraus kelnes. Dėl cigaretės galėtų nužudyti ar bent jau numirti.

Slėnyje nuaidi garsus šūvis. Kovų pulkas metasi į auštančios dienos šviesą.

Oberšturmfiureris nuleidžia pistoletą ir nueina. Prižiūrėtojai nuvaro Edą atgal į bloką.

– Ką visa tai reiškia? – klausia kiti kaliniai Edo.

Edas neturi ką atsakyti.

Kitą dieną vaidinimas pasikartoja. Prieš aušrą Edas iškviečiamas, perskaitomas įsakymas, pasigirsta šūvis į orą. Ir kitą dieną tas pats. Nors tai kartojasi, baimė nemažėja. Kiekvieną kartą žaidimas gali virsti tikrove. Kiekvieną kartą kūnas jį išduoda. Tačiau jo silpnumas lieka paslaptis. Pašalinių akims jis atrodo abejingas, didingas.

Jis suvokia, kad jie nori ne nužudyti, o sugniuždyti jį. O gal tai tiesiog būdas nuobodžiaujantiems stovyklos karininkams prasiblaškyti. Sklinda gandai, jog prižiūrėtojai lažinasi iš cigarečių, po kiek dienų jis neišlaikys. Norisi, kad gyvenimas ir mirtis turėtų prasmę, bet galų gale tai tik žaidimas.

Didvyris nepalūžta. Bent jau ne tiek, kad tai būtų matyti iš šono.

1943 metų gruodį, iškalėjus beveik penkis šimtus dienų, jam nuima antrankius.

1945 metų balandį, jam iškalėjus beveik tūkstantį dienų, karas trūkčiodamas ima artėti į pabaigą.

Sklinda gandai, kad amerikiečių kariuomenė persikėlė per Reiną ir sparčiai artinasi. Anksti ryte išsirikiavus visiems kaliniams stovyklos komendantas praneša, kad dėl jų saugumo visi keliaus į rytus, link Mosburgo. Kaliniams karininkams duoda didesnį maisto davinį ir tvarkingai išrikiuotus išvaro keliu į Eichštetą. Penki JAV karinių oro pajėgų naikintuvai *Thunderbolt* pastebi žygiuojančią koloną ir, palaikę juos vokiečių kariais, pikiruodami ima bombarduoti. Pusvalandį apšaudo juos iš savo pabūklų, nepastebėdami jiems mojančių rankų. Keturiolika britų karininkų žūsta, keturiasdešimt šeši sužeisti. Likę gyvi grįžta į stovyklą.

Edą Eivnelą paskiria į būrį, kuriam pavesta palaidoti žuvusius.

– Kaip visada, tikras mėšlas, – sako vienas būrio vyras. – Štai ko sulauki už tai, kad rizikavai gyvybe dėl savo šalies.

Edas nieko nesako. Jis jau ilgą laiką nekalba.

Tą naktį kolona vėl išsirikiuoja ir tamsoje žygiuoja į pietryčius. Išaušus jie miega daržinėje. Temstant patraukia toliau. Dieną ir naktį aukštai danguje girdėti amerikiečių lėktuvai. Jiems einant per Ernsgadeną ir Mainburgą purškia šaltas lietus. Kaliniai visą laiką silpsta. Per kitą savaitę žygyje miršta keturi vyrai. Aštuntąją dieną jie pasiekia *Oflag V*, didžiulę koncentracijos stovyklą Mosburge. Čia uždaryta daugiau kaip trisdešimt tūkstančių įvairiausių karinių laipsnių ir tautybių kalinių. Tą vakarą griaudžia perkūnija, ir sklando gandai, kad Bavarija siekia separatinės taikos. Girdėti amerikiečių pabūklai. Kalbama, jog 7-oji JAV armija jau visiškai arti, Ingolštate. Kaliniai susigrūdę po keturis šimtus barake. Maisto daviniai niekingai maži.

Kitą rytą stovyklos komendantas patraukia ieškoti kokio nors pakankamai aukšto rango amerikiečių karininko, kad pasiduotų. Iki vidurdienio stovyklą išlaisvina C kuopa, 47-asis tankų batalionas, 14-oji šarvuočių divizija, 3-iasis korpusas, 3-ioji armija. Jie iškelia JAV vėliavą ir pasako džiūgaujantiems kaliniams, kad juos po dvidešimt penkis evakuos lėktuvais *Dakota*, kai tik bus paruošta pakilimo aikštelė.

Išgirdęs tai, Edas nusišypso, giliai įtraukia iš amerikiečių gautos cigaretės dūmo ir įsmeigia žvilgsnį į tolį.

– Dar negreit iškeliausim, vyrai, – sako jis.

Pirmąją gegužės dieną stovykloje sninga. Pasklinda gandas, jog Hitleris negyvas. Vyrai per daug pavargę ir alkani, kad tai jiems rūpėtų. Jie tetrokšta grįžti namo.

Gegužės 3-iąją šešiaračiais sunkvežimiais juos išveža į Landshutą. Pravažiuodami namų languose jie mato baltas vėliavas. Landshute buvę karo belaisviai apgyvendinami tuščiuose bu-

tuose, po šešis kambaryje, ir gauna amerikietiškų kareiviškų maisto davinių. Tada vėl tenka laukti.

Sniegas virsta lietumi. Pučia per smarkūs vėjai ir lėktuvai negali pakilti. Pirmenybė teikiama anksčiau įkalintiems amerikiečių karo belaisviams ir septyniems šimtams indų. Pažadėta, kad iš Prahos atskris du šimtai lėktuvų, bet atskrenda tik septyniasdešimt.

Gegužės 7-osios rytą, tą pačią dieną, kai Britanija švenčia pergalę, Edas stoja į eilę oro uoste ir įpusėjus popietei įlipa į lėktuvą. *Dakota* nusileidžia Sent Omere, šiaurės Prancūzijoje, ten Edas apsišvarina ir atsikrato utėlių. Kitą dieną Karališkojo oro laivyno bombonešiai *Lancaster* britų karius nuskraidina į Daksfordo aviacijos bazę netoli Kembridžo. Jau praėjo dvidešimt penkios dienos nuo tada, kai jie iššygiavo iš stovyklos, ir dveji metai, aštuoni mėnesiai ir dvidešimt dienų nuo tada, kai Edas paliko Angliją.

Jis išsiunčia dvi telegramas – vieną tėvams, kitą žmonai. Repatriacijos tarnybos pareigūnas, keleivių sąraše atpažinęs jo pavardę, apie jį prasitaria bazės viršininkui, jaunatviškam eskadrilės vadui.

– Girdėjau, jūs apdovanotas Viktorijos kryžiumi, – taria eskadrilės vadas.

– Taip, – sako Edas. – Aš irgi tai girdėjau.

– Man garbė jus sutikti. Gal galiu kuo nors padėti?

– Ne, ačiū, pone. Rytoj anksti išvykstu.

– Šaunuolis, – sako eskadrilės vadas, spausdamas jam ranką. – Velniškai gerai pasidarbavote.

Kitė anksti atvyksta į Karaliaus Kryžkelės geležinkelio stotį, tvirtai laikydama Pamelą už rankos. Pamelai neseniai suėjo dveji metai ir ji gerai vaikšto, bet milžiniška geležinkelio stotis ją baugina. Po tamsiai pilku vilnoniu paltu Kitė vilki dailiausią savo ikikarinę suknelę. Šiandien vėsi pavasario diena.

– Tėtis, – sako Pamela, rodydama į einantį per salę vyrą.

– Ne, čia ne tėtis, – sako Kitė. – Pasakysiu tau, kai jį pamatysiu.

Nuo tada, kai atėjo telegrama, ji mokė Pamelą. Kitė nori, kad ji pasakytų „labas, tėti“ ir pabučiuotų jį.

Kitos moterys irgi laukia, nerimastingai žvelgdamos į ilgas platformas. Viena laiko puokštę gėlių. Kitei atrodo, kad Edas nenorėtų gėlių, nors iš tiesų ji nežino. Laiškuose ji papasakojo jam visas savo naujienas, daugiausia apie Pamelą, kokia ji gražutė ir išaugusi. Ji papasakojo Edui, kad jos išsikėlė iš tėvų namų ir dabar gyvena Idenfildo dvare – už tai ji dėkinga savo draugei Luizai. Jos ten bus, kol jis grįš namo, o tada jie galės apsigyventi atskirai.

Edo laiškai iš Vokietijos keisti. Jis rašo apie savo gyvenimo absurdiškumą ir žmogaus prigimties kvailybę, bet niekada nepasakoja, kaip jaučiasi. Ir neklausia apie dukterį. Laiškai visada baigiasi sakiniu: „Myliu tave.“ Bet dėl laiškų jis netapo jai artimesnis.

– To ir reikia tikėtis, – sako Luiza per jų vėlyvo vakaro pokalbius. – Kartu praleidote tris savaites prieš beveik trejus metus. Bus taip, tarsi viską pradėtumėte iš pradžių.

– Žinau, tu teisi, – sako Kitė. – Bet, neskaitant Pamelos, jis svarbiausias žmogus mano gyvenime. Beveik visą laiką galvoju tik apie jį.

– Patarčiau tau per daug nesitikėti.

Kitė sunkiai suvokia, ką jaučia, laukdama Karaliaus kryžkelės stotyje. Ji tik nori, kad tai baigtųsi. Ji taip ilgai laukė šios akimirkos, jog jai artinantis darosi baisu.

– Labas, tėti, – sako Pamela jaunam lakūnui ant platformos.

– Ne! – kiek per griežtai sudraudžia Kitė. – Pasakysiu tau, kai pamatysiu tėtį.

Pamela pajunta priekaištą. Jos mielame veidelyje atsiranda Kitei gerai pažįstama išraiška – klaidžiojantis žvilgsnis, patemptos lūpos.

– Tėtis, – sako ji, rodydama į pagyvenusį vyriškį ant suolelio. – Tėti! Tėti! – sušunka bagažo vežimėlį stumiančiam nešikui.

Atbėga uždusęs kareivis.

– Labas, tėti! – surinka Pamela.

– Baik! – sako Kitė. – Baik!

Ją apima nenugalimas noras vaikui pliaukštelti, bet susivaldo.

– Tėtis, – labai tyliai ištaria Pamela. – Tėtis, tėtis, tėtis.

Ją užčiaupia tik pasirodęs traukinys. Dūsaudamas didžiulis variklis liaujasi dirbti, užbūręs ją savo gyva alsuojančia jėga. Vagonų durys atsidaro ir keleiviai pasipila į platformą. Kitė žiūri nieko nematydama. Jai baisu, kad jo nėra traukinyje, baisu, kad jis negrįš namo, baisu, kad grįš.

Prisimena, kaip stovėjo Niuheiveno krantinėje po pirmosios nutrauktos Djepo operacijos, kaip visi vyrai naktį voromis ėjo iš laivų, kaip ieškojo jo ir negalėjo rasti. O tada staiga jis atsirado priešais. Prisiminus tą akimirką ją užlieja meilė jam ir ji taip trokšta, taip stipriai trokšta vėl jį apkabinti.

Pamela pajunta, kad motinos dėmesys nukrypo kitur. Timpteli ją laikančią ranką ir sako:

– Namo. Namo.

Pro šalį plūsta traukinio keleiviai, dauguma jų – uniformuoti vyrai. Jų tiek daug, kad veidai atrodo išskydę tame garų pilname ore, o jaudinančių susitikimų klegesį stelbia platformą trypiančių kariškų batų kaukšėjimas.

Pamela pravirksta. Jaučiasi ignoruojama ir jai savęs pagailsta. Bet ji taip pat ir smarkiai susijaudinusi. Nenustodama tyliai verkšlenti, tvirtai laikosi įsikibusi motinos rankos, žinodama, kad motinos kūnas leis jai suprasti atėjus tai paslaptingai ir nuostabiai akimirkai, dėl kurios jos atvažiavo.

Kitei užgniaužia kvapą. Jis čia, ji tai žino, nors dar jo nemato. Ieško jo, žvelgdama į plūstančiųjų link jos veidus ir randa jį. Jis dar jos nepamatė. Atrodo toks liesas, toks liūdnas. Vienplaukis, susidėvėjusia uniforma, per petį persimetęs krepšį. Atrodo taip pat kaip nuotraukoje, bet vyresnis, gyvesnis, išmintingesnis. Ir tauresnis – to ji anksčiau nepastebėjo.

Ak, mano brangusis, mintyse sako ji. Grįžai pas mane.

Dabar jis pamato ją ir veidas nušvinta. Ima skubėti prie jos, pakėlęs ranką, lyg mojuotų. Atsakydama ji nedrąsiai kilsteli ranką.

Jis prisiartina prie jos ir tuoj pat apkabina. Ji glaudžiasi prie jo, paleidusi Pamelos ranką, kad visa atsiduotų jam. Jo kūnas toks liesas, jog jaučia visus jo kaulus. Tada jis pabučiuoja ją švelniai švelniai, tarsi baimindamasis, kad ji pernelyg trapi. Ji irgi bučiuoja jį, glaudžiasi veidu. Tada jis atsitupia pasisveikinti su savo nepažįstama dukterimi.

– Labas, – sako.

Pamela tylėdama žiūri į jį. Kitė paglosto jai galvą.

– Pasisveikink su tėveliu, brangute.

Pamela vis tiek nieko nesako.

– Nesakyk nė žodžio, – sako Edas. – Kodėl turėtum sakyti?

Jis ištiesia ranką ir švelniai paliečia jos skruostą. Tada atsistoja.

– Eime, – ištaria.

– Viską suplanavau, – sako Kitė. – Važiuosime taksi į Viktorijos stotį.

– Taksi! Tai mes turtingi.

– Ypatinga proga.

Pamela paklusniai bidzena šalia motinos, kartais žvilgtelėdama į nepažįstamąjį. Nesuvokia, kad tai jos tėvas, ir netgi neturi supratimo, ką tai reiškia. Tačiau nuo pat pirmos akimirkos, kai išvydo jį spaudžiant glėbyje jos motiną ir pajuto, kaip motina paleidžia jos ranką jį apkabinti, Pamela kapituliavo prieš jį. Jis akimirksniu tapo galingiausia būtybe jos visatoje. Kai jis prieš ją priklaupė ir įbedė savo rimtas mėlynas akis, ji suvokė: viskas, ko ji nuo šiol gyvenime trokšta, – tai šio nuostabaus nepažįstamojo meilė ir susižavėjimas.

Taksi Kitė nustoja drebėti ir tampa šnekesnė.

– Tu toks liesas, brangusis, – sako ji. – Aš tave valgydinsiu ir valgydinsiu.

– Tikrai neprieštarauju.

– Nežinau, kokį klausimą tau pirmiausia užduoti, jų tiek daug.

– Nekalbėkim apie tai, – sako jis.

– Pasakyk man, ko tu nori. Pasakyk, ką turėčiau daryti.

– Visiškai nieko, – sako jis. – Tiesiog būk mano gražioji žmona.

Pamela persisveria per motiną ir skambiu plonu balseliu taria jam:

– Labas, tėti.

Luizai vargais negalais pavyko surengti gana puikią šventinę vakarienę. Jų laukia tikra kepta višta ir Džordžo duotas butelis *Meursault*, vienas iš keleto, kurių neišgėrė kanadiečiai.

– Juk turime pasveikinti savo didvyrį, – sako Luiza.

Edas nueina į kambarius, kur gyvena Kitė su Pamela, – miegamąjį, drabužinę ir vonią virš valgomojo. Jis mirksta gilioje šiltoje vonioje, o tada apsirengia šeimininko paskolintais rūbais. Čia nėra nieko, kas priklausytų jam.

– Nežinojau, ką daugiau daryti, – sako Kitė.

– Nuostabu, – sako Edas. – Visai kitas žmogus.

Pamelai pakloja lovą drabužinėje. Kitę nustebina, kad ji nesiaikštija ištremta iš motinos miegamojo. Edas ateina ir pabučiuoja ją linkėdamas labos nakties. Atrodo, jis nieko iš jos nereikalauja, o tai Pamelą labai stebina. Pabučiavęs ją, smiliumi paliečia jos skruostą taip pat kaip tada, kai pirmąkart ją pamatė. Tai darydamas žvelgia į ją ir vos šypsosi.

Vakarienės metu jo sugrįžimo proga jie geria išlaikytą burgundišką vyną.

– Vienas žurnalistas nori su tavimi pasikalbėti, – sako Kitė. – Nori, kad papasakotum, kaip gavai Viktorijos kryžių.

– Na, jis to nesupras, – švelniai sako Edas.

– Bet mes visi taip tavimi didžiuojamės! – sako Luiza.

– Bijau, kad tai tikra nesąmonė, – sako Edas. – Nekalbėkime apie tai.

Jie vakarieniauja valgomajame žvakių šviesoje. Visame dvare likę kariškių gyvenimo pėdsakų, tačiau šiltoje žvakių šviesoje beveik atrodo, tarsi karo nebūtų buvę. Edas, išsimaudęs, vilkintis ką tik išskalbtus ir išlygintus marškinius, kabančius ant lieso kūno, traukia visų akis. Jo veidas, sukritęs per nelaisvėje praleistus metus, įgavo rūstaus viduramžių šventojo grožio. Kitiems atrodo, kad tik dalis jo yra jų pasaulyje. Dalis iškeliavusi į vietą, kurios jie negali pasiekti.

Tą naktį jis guli Kitės glėbyje, bet jie nesimyli.

– Man reikia laiko, – ištaria jis.

– Be abejo, mano brangusis. Mes turime marias laiko.

Naktį Kitei miegant jis išlipa iš jų lovos ir atsigula miegoti ant grindų. Ryte ten jį radusi Kitė paklausia, ar jis norėtų atskiro kambario.

– Tik vienai ar kelioms naktims, – sako jis. – Taip ilgai nebuvau vienas.

Nežiūrėdama į jį ir prisivertusi kalbėti tokiu pat nerūpestingu tonu, Kitė atsako jam:

– Žinoma.

Nuo tada Edas nakvoja miegamajame kitoje koridoriaus pusėje. Dienomis jis vienas ilgai vaikšto po kalvas.

Kitė planavo, kad jam grįžus jie apsigyvens atskirai. Luiza pasiūlė jiems išsinuomoti vieną iš dvaro sodybų. Mirus Artūrui Fanelui, Upės sodybos žemėje ūkininkauja pagrindinės sodybos nuomininkas ir toje sodyboje niekas nebegyvena. Jos nuoma būtų simbolinė. Bet kol kas Kitė nieko apie tai nesako Edui. Atrodo, tarsi jis dar nebūtų visiškai grįžęs iš karo.

Jiems likus vieniems, mėgina išklausti jo apie nelaisvę stovyklose.

– Ką jie ten tau padarė, Edai?

– Nieko ypatinga, – sako jis. – Kai kuriems kitiems vyrukams buvo daug blogiau negu man.

Pamažu ji ima suprasti, kokia buvo jo nelaisvė. Jis papasakoja jai apie alkį ir šaltį, tačiau atrodo, kad tai jam nebuvo per sunku. Regisi, labiausiai jis kentėjo dėl to, kad negalėjo laisvai judėti.

– Ar nori pasakyti, jog buvai uždarytas kameroje?

– Ne, mes nebuvome uždaryti. Didžiąją dalį laiko buvome blokuose. Bet man buvo gana sunku dėl antrankių.

– Antrankiai?

Jis parodo jai, ištiesęs riešus maždaug per pėdą vienas nuo kito.

– Aišku, nebuvau prirakintas prie sienos. Tačiau nustebtum sužinojusi, kiek daug ko negali daryti, kai esi su antrankiais. Ir naktį sunku miegoti.

– Kiek laiko buvai surakintas?

– Kiek ilgiau nei metus.

– Metus!

– Keturis šimtus vienuolika dienų.

Jis ištaria tą skaičių kreivai šypsodamasis, tarsi gėdintųsi prisipažinti, jog skaičiavo dienas.

– Bet antrankiai tavęs nenužudo, – sako jis.

Vieną naktį Kitę pažadina staiga pasigirdęs verksmas. Ji žino, kad jis sklinda iš Edo kambario. Nuėjusi pas jį, randa stovintį viduryje kambario, baimingai žvelgiantį, pusiau miegantį. Pamačius ją, jam miegai išlaksto.

– Atleisk, – taria. – O Dieve, atsiprašau.

Ji pasodina jį ant lovos ir apkabina. Jis drebėdamas glaudžiasi prie jos.

– Tai tik baisus sapnas, – sako jis.

– Brangusis, – ji pabučiuoja jo drėgną skruostą. – Brangusis, tu saugus, tu namie.

Kuo daugiau ji sužino, koks jis sužeistas, tuo labiau myli jį.

Tas verksmas naktį susieja juos stipriau negu bet kokie meilės žodžiai.

Ji nemačiom stebi jį, norėdama būti to, kas su juo vyksta, dalimi. Šiomis dienomis girdėti tiek istorijų apie vyrus, grįžtančius iš karo, ir tai, kaip jiems sunku prisitaikyti. Visada patariama tas pats – duoti jiems laiko. Kitė pasiruošusi suteikti jam marias laiko, jei tik bus tikra, kad jis tebemyli ją. Dažnai, kai jo klaidžiojantis žvilgsnis sustoja prie jos, ji mato, kaip jo veidas nušvinta iš laimės. Vieną kartą, pabučiavęs ją prieš eidamas miegoti atskirai, jis sako: „Jei ne tu, būčiau leidęs jiems mane nužudyti."

Ją labai guodžia tai, kad jis myli Pamelą ir Pamela myli jį. Ji dažnai ištisą valandą išsėdi jam ant kelių, tvirtai apkabinusi, prispaudusi veidą jam prie krūtinės. Jie niekada nekalba. Jis apkabina mažutį vaiko kūnelį ir taip jie sėdi viename iš tuščių aidinčių didžiojo dvaro kambarių ir leidžia pasauliui suktis.

II DALIS

MENAS

1945–1947

14.

Ankstyvą 1945 metų lapkritį tapytojas Viljamas Koldstrimas, pagaliau paleistas iš tarnybos kariuomenėje, priima kvietimą dėstyti Kambervelio meno koledže. Ten jau dirba jo draugai Viktoras Pasmoras, Klodas Rodžersas ir Lorensas Govingas. Atrodo, tarsi ikikarinė Justono kelio mokykla* būtų atgimusi ir persikėlusi į pietus nuo upės.

Koldstrimas per pirmąsias pratybas vilki po demobilizacijos išduotą juodą kostiumą ir labiau primena banko tarnautoją negu dailininką. Dvidešimt jo studentų – įvairaus amžiaus žmonės: nuo jaunučių, ką tik baigusių Daunso mokyklą ar įvadinį kursą provincijos mieste, iki kariuomenėje atitarnavusių vyrų ir moterų, bebaigiančių trečią dešimtį. Tarp jų yra ir Laris Kornfordas. Pratybos vyksta vienoje tapymo iš natūros auditorijų, aptriušusiame Viktorijos laikų pastate Pekamo kelyje – čia pro šalį riedančių sunkvežimių burzgesys kone užgožia tramvajų ratų cypimą. Apsirengusi pozuotoja laukia, sėdėdama ant tiesios kėdės auditorijos šone.

* 1937–1939 m. veikusi Piešimo ir tapybos mokykla, kurioje dėstė tapytojas realistas Viljamas Koldstrimas (William Coldstream).

Dėstytojas pradeda pratybas skaitydamas iš Raskino „Piešimo pagrindų“:

Manau, dailininko meistriškumas visiškai priklauso nuo ištobulinto suvokimo, o to gali išmokyti mokytojas arba mokykla.

Laris dėmesingai stebi kalbantį dėstytoją. Yra matęs keletą jo paveikslų ir žavisi jais. Jį stebina šis žmogus – balsas neryžtingas, o veidas beveik visiškai neišraiškingas. Jis sako studentams, kad jie turi išmokti iš akies nustatyti atstumą tarp objektų. Paprašo pozuotoją atsistoti priešais studentus ir atsisuka į ją ištiesęs ranką, statmenai joje laikydamas pieštuką.

– Akimis pagal pieštuką nustatote galvos matmenį – nuo pakaušio iki smakro. Ranka tą patį atstumą pažymite bloknote. Dabar, vėl pažvelgę, išmatuojame atstumą nuo antakių iki burnos. Pažymime jį. Dabar matote, kaip po truputį tiksliai perteikiamas veido elementų tarpusavio santykis.

Laris daro kaip liepiamas. Pozuotoja jauna, su tankiais kirpčiukais. Tiesūs rudi jos plaukai siekia pečius, gaubdami blyškų veidą su mieguistomis akimis. Atrodo, jai visai tas pats, kad yra stebima.

Koldstrimas vaikšto tarp studentų, įdėmiai žvelgdamas į jų bloknotus ir nieko nesakydamas. Lariui matuoti ir žymėtis popieriuje atstumą atrodo nepatogu. Tai taip skiriasi nuo greito škicavimo iš akies, nuo kurio jis visada pradėdavo. Šalia dirbantis studentas, labai jaunas vaikinukas, tikriausiai irgi taip mano, kiek sprendžia iš to, kaip raukosi ir niurna. Mokytojui priėjus jis išlieja susierzinimą.

– Tai tas pats kaip spalvinti spalvinimo knygutę.

– O ką norėtumėte daryti? – nė kiek neįsižeidęs klausia Koldstrimas.

– Verčiau tapyčiau tai, ką jaučiu.

– Tai bus vėliau, – sako Koldstrimas. – Pirma privalote pamatyti.

Studentams dirbant pozuotojos akys klaidžioja po auditoriją ir sustoja prie Lario. Jos žvilgsnis nuginkluojančiai tiesus, tarsi manytų, kad jis jos nemato. Laris apstulbsta suvokęs, kad šis veidas, kurį jis taip paklusniai piešia, jei ir ne gražus, tai bent labai įspūdingas. Jos nosis per ryški, lūpos per putlios, akys per daug stebinančios; tačiau bendras įspūdis neabejotinai žavingas. Ji atrodo ir labai jauna, ir labai savimi pasitikinti, kone valdinga.

Pratyboms pasibaigus dalis studentų susiburia aplink Koldstrimą, kuris velkasi gelsvai rusvą karišką paltą, apsaugosiantį nuo vakaro vėsos. Kiti pasiima bloknotus ir traukia plikų lentų koridoriumi į gatvę.

– Vargšelis Bilas, – pasigirsta balsas Lariui už nugaros.

Tai jaunoji pozuotoja. Laris miglotai pamena, kad Bilas – tai Koldstrimo vardas.

– Jūs pažįstate jį? – klausia jis.

– Ne, visiškai ne. Bet užtenka pažvelgti į jį ir suprasi, jog jis nelaimingas.

– Štai kaip.

Lariui neatėjo į galvą mintis apie dėstytojo asmeninę laimę.

– Aš Nelė, – sako ji. – O jūs?

– Lorensas Kornfordas. O trumpiau – Laris.

– Man labiau patinka Lorensas. Kiek jums metų, Lorensai?

Jos įsakmumas taip jį nustebina, kad neima prieštarauti, išgirdęs tokį asmenišką klausimą.

– Dvidešimt septyneri, – atsako jis.

– Spėju, kad patyrėte karo kančių ir esate ne pagal amžių subrendęs. O aš per tą laiką tyliai ėjau iš proto Tanbridž Velse. Taip neteisinga – vos tapau pakankamai suaugusi, kad galėčiau kentėti, karas baigėsi.

– Kiek jums metų?

– Devyniolika. Tačiau, įskaičiuojant ankstesnius gyvenimus, bus apie devynis šimtus.

– Jūs tikite ankstesniais gyvenimais?

– Žinoma, ne, – atsako ji. – Negi atrodau visiškai pakvaišusi? – ir nelaukdama atsakymo klausia: – Tai kodėl jūs čia?

– Mokausi, – atsako Laris. – Noriu geriau tapyti.

Kalbėdamiesi jie išeina į lauką. Koldstrimas ir būrelis studentų žingsniuoja gatve. Negalvodami Laris su Nele patraukia jiems iš paskos.

– Spėju, turite pajamų, – sako Nelė.

– Man padeda tėvas, – rausteli prisipažindamas Laris. – Tačiau mūsų susitarimas griežtas. Jis duoda man metus.

– Įrodyti, kad esate genijus?

– Įrodyti, kad turiu šansą.

– Kaip tai įrodysite?

– Turėsiu viešai parodyti savo darbus. Pažiūrėsime, ar kas nors ką nors nupirks.

Būrelis priešais pasuka į aludę „Atsiskyrėlio ola" prie kampo.

– Nupirksite man išgerti? – sako Nelė.

Jie įžengia į puspilnę triukšmingą prirūkytą aludę. Rimtasis vaikinukas, kuris auditorijoje piešė šalia Lario, palieka Koldstrimo būrelį ir prisideda prie Lario su Nele.

– Bičiulių susitikimas, – sako jis, linktelėdamas būrelio pusėn. – Visi jie iš Justono kelio. Ką manote apie Raskino citatą ir matų nustatymą? Tarsi būtume suknisti siuvėjai! Užsirašiau į šį kursą, kad mane įkvėptų menininkas, o ne mokytų amatininkas.

– Manau, jis gali būti ir tas, ir tas.

– Niekada! – vaikinuko akyse plyksteli panieka. – Menininkas visada pirmiausia yra menininkas. Jis gali mokyti, kad užsidirbtų duonos kąsnį, bet net ir mokydamas išlieka menininkas. Kodėl mes turime jam rūpėti? Esame tik kliuvinys. Esu matęs jo darbų. Jie geri. Bet jis turėtų labiau atsiskleisti ant drobės. Turėtų daugiau rizikuoti. Reiktų daugiau pavojaus.

Išrėžęs šią kalbą, išeina.

– Dieve, kaip man pabosta jaunimas! – sako Nelė.

– Girdžiu tai iš tokio seno žmogaus, – pajuokauja Laris.

– Tikėkit manim, aš ir pati sau pabostu. Bet ketinu kuo greičiau suaugti.

– Tikiuosi, ne per greitai.

– Kodėl? Ar jums patiko būti devyniolikos? Tai buvo geriausi jūsų gyvenimo metai?

– Ne, – atsako Laris.

– Žinote, kad pozuotojos pozuoja nuogos.

– Taip.

– Ar pasakyti jums, kodėl tai darau?

– Jei norite.

– Ne. Aš jūsų klausiu, ar norite, kad pasakyčiau.

Ji įsmeigia į jį tiesos reikalaujantį žvilgsnį. Sumišęs dėl to, kad ji taip arti, Laris nusišypso ir pakrato galvą.

– Nenorite, kad pasakyčiau?

– Noriu. Taip, noriu.

– Gerai, – sako ji. – Palikau namus ir negrįšiu ten. Būčiau mirus, jei dar bent dieną būčiau pasilikus. Pradedu gyvenimą iš naujo, ir šį kartą gyvensiu visiškai kitaip, tarp visiškai kitokių žmonių. Gyvensiu tikrą gyvenimą, o ne apsimestinį. Ir tik tarp tų žmonių, kurie gyvena tikrą gyvenimą. Žinoma, aš ne menininkė, bet noriu gyventi tarp menininkų.

– Atrodo, norite pavojaus, kaip ir tas vaikinas.

– Tai tik paikas maivymasis. Kas nori pavojaus? Aš noriu tiesos.

Larį stipriai veikia šis pokalbis, o ypač jos nepermaldaujamas žvilgsnis ir blyškus, patrauklus veidas. Kuo ilgiau žvelgia į ją, tuo labiau ji traukia.

– Manau, aš irgi to noriu, – sako jis.

– Tai padėsime vienas kitam ją rasti? Ar taip, Lorensai?

– Kodėl gi ne, – atsako jis.

– Ne, taip netinka. Ką nors darome ne todėl, kad negalime sugalvoti priežasties to nedaryti. Ką nors darome todėl, kad norime tai daryti. Veikiame vedami noro.

Kalbėdama ji nesišypso, bet ir nėra tokia pasitikinti savimi, kaip jam iš pradžių pasirodė. Įdėmus jos žvilgsnis prašo palaikymo.

– Taip, – sako jis. – Taip.

– Sutariam, kad sakysime, ko norime. Sakysime vienas kitam tiesą.

– Taip.

– Tai aš pradėsiu. Noriu draugauti su jumis, Lorensai, – ji ištiesia jam ranką. – Ar norite, kad būtume draugai?

– Taip. Noriu.

Jis paima jos ranką ir laiko ją nespausdamas. Jaučia jos šilumą.

– Na, štai, – sako ji. – Dabar mes draugai.

15.

– Dievaži, buvo sunku tave surasti, – sako Kitė, šiltai apkabindama Larį. – Nederėjo imti ir dingti nepalikus naujojo adreso.

– Maniau, kad palikau.

Ji nusiveda jį iš Luiso stoties prie lauke pastatyto tamsiai žalio *Wolseley Hornet*.

– Džordžas nusipirko ją trisdešimt antraisiais. Argi ne nuostabi?

Gruodį keliai slidūs. Lėtai vairuodama atgal į Idenfildą, Kitė pasipasakoja savo rūpesčius.

– Pamatysi, Edas labai pasikeitė.

– Tikriausiai jam sunku prisitaikyti, – sako Laris.

– Pažiūrėsim, kaip tau atrodys, kai jį sutiksi.

Laris žvelgia pro langą į pažįstamą žemakalnį.

– Pameni tą sodybą, kurioje buvai apgyvendintas? – klausia Kitė. – Džordžas siūlo ją mums išsinuomoti už juokingai mažą kainą.

– Ar jums stinga pinigų?

– Mes visiškai jų neturime. Gyvename iš Edo demobilizacijos išmokų. Na, tiesą sakant, gyvename iš Džordžo ir Luizos kišenės. Edas ieškosi kokio nors darbo, bet nepasakytum, kad itin uoliai.

– Dėl Dievo meilės, jis juk gavo Viktorijos kryžių! Kur tautos dėkingumas?

– Tauta apdovanotiems Viktorijos kryžiumi kasmet skiria dešimt svarų. Bet tik neturintiems karininko laipsnio. Manoma, kad karininkai turi asmeninių lėšų.

Ji išsuka iš kelio į šalutinį keliuką, vedantį link Idenfildo dvaro.

– Palauk, pamatysi mažąją Pamelą. Ji tampa tikra maža panele.

Larį pasitinka Luiza. Tada linkčiodamas ir mirksėdamas pasirodo Džordžas. Garetas, dvaro tarnas, nuneša Lario kelionkrepšį ir kuprinę į jam paskirtą miegamąjį. Svetainėje patiekia arbatos.

– Viskas kiek civilizuočiau negu tada, kai paskutinį kartą čia buvau, – tarsteli Laris.

– Šiek tiek pasiilgstu kanadiečių, – sako Džordžas. – Jie taip smagiai triukšmaudavo.

– Kur Pamela? – klausia Kitė.

– Kažkur išėjusi su Edu, – sako Luiza. – Jie greitai grįš.

Edas nepareina, todėl išgėrę arbatos Laris su Kite patraukia jo ieškoti.

– Jis miške kitapus ežero, – sako Kitė. – Arba ant kalvos.

Artinasi prieblanda. Jiems žingsniuojant pro ežero namelį Laris nerūpestingai ištaria:

– Čia pirmą kartą tave sutikau.

– Skaitančią „Midlmarčą".

Tolumoje prie ežero jie pamato Edą. Ant pečių jis nešasi Pamelą, tvirtai laikydamas už kulkšnių.

– O Dieve! – tyliai sako Laris. – Koks jis liesas!

Pamatęs juos, Edas ima atsargiai bėgti artyn. Mažylė spiegia iš baimės ir džiaugsmo.

Švytinčiomis akimis, besikilnojančia krūtine Edas pribėga ir sukdamas nuleidžia Pamelą ant žemės.

– Lari! Gerasis žmogau! – paėmęs Lario ranką, smarkiai pakrato.

– Būčiau atvykęs anksčiau, – sako Laris, – bet nežinojau, kokia tavo būsena. Į ką tu panašus, atrodai kaip šmėkla!

– Aš ir esu šmėkla, – tada Edo akys sutinka Kitės žvilgsnį ir jis nusišypso. – Ne, nesu. Visiškai nesu. O tu tik pažvelk! Aš turiu dukrą!

Pamela smalsiai žvelgia į Larį. Tėvo draugas labai ją sudomino, nes Edas taip džiaugiasi jam atvykus.

– Sveika, Pamela, – sako Laris.

– Sveiki, – atsako mergaitė.

– Na, tai eime, – paragina Kitė. – Dar liko arbatos.

Edas apglėbia Larį per pečius. Jau seniai nebuvo toks pagyvėjęs.

– Ak, Lari, Lari, Lari. Taip džiaugiuosi tave matydamas.

Jiems žingsniuojant atgal į dvarą jis kumščiu stuksi Lariui į petį.

– Aš irgi, drauguži. Kurį laiką nebuvau tikras, ar dar kada nors tave pamatysiu.

– Tikiuosi, vyleisi sutiksiąs mane danguje? Ar manęs ten neįleistų?

– Ten tave pasitiks trimituodami, Edai. Tu tikras didvyris.

– Ne, ne. Nekalbėk taip.

– Aš buvau tame paplūdimyje.

– Nenoriu apie tai kalbėti, – sako Edas, patraukdamas ranką. – Papasakok man apie save. Menas ar bananai?

– Šiuo metu – menas. Užsirašiau į kursą Kambervelio koledže. Mėginu rimtai to imtis.

– Bet ne per rimtai, tikiuosi. Menas juk turėtų būti ir smagu.

– Daugiau negu smagu, Edai. Tai man teikia pačią didžiausią laimę.

Edas sustoja ir pažvelgia draugui į akis.

– Matai, – sako jis, – viską už tai atiduočiau.

Vienas savo miegamajame, dideliame dailiame kambaryje virš vargonų salės su langu, išeinančiu į vakarus, Laris lėtai persirengia prieš vakarienę, galvodamas apie Kitę. Jį gąsdina tai, kaip jis trokšta jos draugijos ir koks laimingas būna, kai ji atgręžia į jį savo

mielą veidą. Tačiau jam skirtas ištikimo draugo – tiek Kitės, tiek Edo – vaidmuo ir jis atliks jį.

Vakarienės metu gauna progą stebėti neįprastą Džordžo ir Luizos bendravimą. Luiza turi įprotį kalbėti apie Džordžą jo akivaizdoje, tarsi tas negirdėtų jos.

– Ar Džordžas pasirūpins vynu? – sako ji. – Argi jis ne beviltiškas? Kartais klausiu savęs: kaip jis sugeba rytais išlipti iš lovos? Dar nemačiau tokio neapsukraus žmogaus.

– Vynas ant stalo, brangioji.

– Jis be servetėlės. Pamatysit, apsipils padažu kaklaraištį.

Džordžas paklusniai užsikiša servetėlės galą už apykaklės. Prisimerkęs žvilgteli į Larį pro storus akinių stiklus.

– Ji tikrai ypatinga, ar ne? – sako jis.

Edas beveik neprisiliečia prie maisto. Laris mato, kaip Kitė susirūpinusi stebi Edo lėkštę. Luiza piktinasi degalų normavimu.

– Sako, kad normą padidino, bet ji tėra keturi galonai per mėnesį! Su tiek toli nenuvažiuosi.

– Tiesą sakant, manau, kad mes bankrutavę. Turiu omeny šalį.

– Nesiskųskim, – paprašo Kitė. – Prisiminkite, kaip buvo baisu, kai diena po dienos nežinojom, ar žmonės tebėra gyvi.

Vakarienei pasibaigus Edas išslenka, nepasakęs, kur eina. Luiza su Džordžu griebiasi pelmanizmo*. Paaiškėja, kad tai įprasta jų vakaro pramoga. Luiza išdėlioja užverstas kortas ant ilgo bibliotekos stalo.

– Džordžas stebėtinai gerai įsimena kortas, – sako ji. – Tikriausiai dėl to, kad nuolat spokso į žemėlapius.

Kitė su Lariu palieka juos žaisti. Jie nueina į mažiausią iš bendrųjų kambarių, vakarinę svetainę. Čia, šviesiais gelsvai žalsvais tapetais apklijuotų sienų fone, grandinėmis prikabinti kabo šeimos portretai, o kartūnu aptraukti krėslai dideli ir patogūs. Va-

* Proto mankštos žaidimas, populiarus pirmojoje XX a. pusėje Jungtinėje Karalystėje.

landėlę Kitė tylėdama žvelgia į Larį. Jis irgi tyli, nenorėdamas, kad ši jauki akimirka baigtųsi.

– Na? – galiausiai ištaria ji.

– Jo būsena nekokia, ar ne?

– Jis atsisako pakalbėti su gydytoju. Su niekuo nenori kalbėtis.

– Kaip jis elgiasi su tavimi? – paklausia Laris.

– Man jis geras, švelnus ir meilus. Ir matai, kaip elgiasi su Pamela. Bet dažniausiai jis tik nori būti vienas.

– Ką jis veikia, likęs vienas?

– Nežinau. Mano nuomone, nieko. Tik mąsto. O gal nemąsto. Gal nori būti vienas, kad galėtų užsimiršti ar panašiai.

– Regis, jam pakriko nervai.

– Koncentracijos stovyklose jis patyrė baisių dalykų. Jį keturis šimtus vienuolika dienų laikė surakintą antrankiais.

– Dieve mano! Vargšas Edas.

– Tiesiog nežinau, ką daryti.

Kalbėdama ji suneria rankas ir trina delnus vieną į kitą, tarsi norėdama nuvalyti nematomą dėmę.

– Ar padėsi mums, Lari?

Dailus jos veidas žvelgia į jį nebyliai maldaudamas, pripažindamas nelemtį, kurios ji negali įvardinti.

– Pamėginsiu pasikalbėti su juo, – sako Laris. – Bet gal jis nenorės.

– Jei jau su kuo kalbėsis, tai nebent su tavimi.

– Sakei, jis ieškosi darbo.

– Nelabai. Jis supranta, kad turi rasti būdą užsidirbti. Bet nemanau, jog kas nors įdarbins jį tokį, koks jis yra dabar.

Laris linkteli suraukęs antakius ir mąsto, kaip geriausia pasielgti.

– Aš jį taip myliu, Lari, – sako Kitė. – Bet šiuo metu mes miegame atskiruose kambariuose. Jis taip nori, – kalbant jos akyse sužiba ašaros. – Norėčiau suprasti, kodėl.

– Ak, Kite.

– Manai, tai dėl manęs?

– Ne. Ne dėl tavęs.

– Mes taip ilgai buvome atskirai. Atrodytų, bent jau to jis turėtų norėti.

– Aš bandysiu su juo pasikalbėti, – pažada Laris.

– Dabar, – prašo Kitė, – nueik pas jį dabar.

– Ar žinai, kur jis?

– Taip, žinau, – staiga ji susigėdusi nuleidžia akis. – Kartais paseku jį – vien tam, kad žinočiau, kur eina. Jis būna koplyčioje.

– Koplyčioje!

– Mus ten sutuokė, atsimeni?

– Be abejo, atsimenu.

– Jis nueina ir sėdi ten vienas, kartais valandų valandas.

Laris pakyla iš krėslo.

– Pažiūrėsiu, ką galiu padaryti.

Antro aukšto koridorius pro miegamuosius veda į galeriją, esančią virš įėjimo į dvaro kiemą. Tai asmeninis šeimos įėjimas į koplyčią. Skliautuota erdvė tamsi, tik virš altoriaus žiba vičvienaitė lempelė. Įėjusiam Lariui iš pradžių pasirodo, kad čia tuščia.

– Ar čia kas nors yra?

Tamsoje atsiliepia balsas:

– Ar čia Laris?

– Taip, čia aš.

Edas pakyla nuo eilės tamsių ąžuolinių kėdžių, ant kurių išsitiesęs gulėjo. Laris prieina prie jo.

– Tikriausiai Kitė tave atsiuntė.

– Taip.

– Brangi Kitė. Ji taip dėl manęs stengiasi.

Laris jau ruošiasi ištarti kokią nors neįpareigojančią užuojautos frazę, bet persigalvoja.

– Kodėl gi tu tiesiog neišsprendi savo problemų, Edai?

Edas šypsodamasis pakelia antakius.

– Taip byloja proto balsas.

– Atleisk, kvaila buvo taip sakyti.

– Ne, tu teisus. Tačiau dalykas tas, kad nesu tikras, jog galiu savo problemas išspręsti. Ir net jei galėčiau, kas išspręs pasaulio problemas?

– Garbės žodis! – sako Laris.

– Visą supuvimą ir bėdas.

Laris prisimena, kaip svetainėje Kitė žvelgė į jį su ašaromis akyse.

– Taip netinka, Edai, – sako jis. – Kokią teisę turi leisti sau mėgautis neviltimi? Tu turi žmoną. Turi vaiką.

– Nagi nagi, – Edo šypsena dingsta. – Ar Kitė prašė tavęs man tai pasakyti?

– Ne, tai ne jos mintys. Tai aš taip galvoju. Pažįstame vienas kitą jau beveik penkiolika metų. Tu mano geriausias draugas. Tu žmogus, kuriuo labiausiai pasaulyje žaviuosi. Palyginus su tavimi, esu niekas.

– Nekalbėk niekų.

– Manai, kalbu nerimtai? Aš buvau tame paplūdimyje, Edai. Taip supanikavau, kad negalėjau pajudėti. Būčiau amžinai likęs sėdėti ant to prakeikto žvirgždo. Iš baimės buvau paklaikęs, bejėgis. O tada pamačiau tave.

Tik dabar Laris suvokia, kad turi ir asmeninių paskatų čia būti. Jam reikia išreikšti pagarbą ir padėkoti draugui.

– Nereikia, Lari, – sako Edas.

Bet dabar Lario jau nesustabdysi.

– Tarsi būčiau pamatęs angelą, – sako jis. – Paplūdimyje, kur švilpė kulkos ir krito sviediniai, pamačiau vyrą, einantį taip, tarsi vaikštinėtų parke. Jis žingsniavo pirmyn ir atgal pakrante, gelbėdamas vieną žmogų po kito, ir kiekvieną kartą nusigręžęs nuo

laivų jis rizikavo savo gyvybe. Ir man stebint jį baimė pasitraukė. Tu buvai mano angelas, Edai. Dėl tavęs aš pakilau, pasiekiau laivą ir likau gyvas. Neužmiršiu to niekada, iki paskutinės savo dienos. Viena iš gyvybių, kurias tą dieną išgelbėjai, buvo mano. Dėl Dievo, tu nusipelnei to Viktorijos kryžiaus. Nusipelnei šimto Viktorijos kryžių. Ar bent nutuoki, ką tai reiškia? Dievas buvo su tavimi tą dieną, Edai. Žinau, kad netiki Dievo, bet prisiekiu – jis buvo tavo pusėje tame paplūdimyje. Aš vadinu save tikinčiuoju, bet Dievas nebuvo su manimi. Jis apleido mane tą akimirką, kai žengiau iš laivo į negyvėlių jūrą. Bet Dievas buvo su tavimi, Edai. Kodėl? Pasakysiu tau. Nes tu atsidavei Dievui, o Dievas pažįsta savus. Aš to nepadariau. Laikiausi įsikabinęs savo menkos, pasigailėtinos gyvybės. Galvojau tik apie save. Tu vaikščiojai su angelais, Dievas tave pamatė ir pamilo. O kadangi jis tave pamilo ir saugojo, tu *neturi teisės pulti į nevilt*į. Turi mylėti save, nori to ar ne. Tu priėmei sprendimą Djepo pakrantėje. Tai tavo gyvenimas. Todėl prabusk ir tiesiog gyvenk.

Jis stovi priešais draugą išraudusiais skruostais, tankiai alsuodamas, pirštais iš visų jėgų braukia per savo garbanotus plaukus.

– Na ir kalbą išrėžei.

– Ar išgirdai bent vieną žodį?

– Viską girdėjau.

– Aš teisus, ar ne? Žinai, kad aš teisus.

Edas atsistoja ir pasirąžo, tiesdamas rankas aukštai į tamsą. Tada ima žingsniuoti, nueina prie altoriaus ir grįžta.

– Sakai, kad nebeturiu teisės pulti į nevilt̨, – sako jis. – Bet tu gyveni kitokiame pasaulyje negu aš. Aš kažkur kitur, toli, anapus nevilties.

– Kodėl tu gyveni kitokiame pasaulyje negu aš?

– Nežinau, gal visi gyvename skirtinguose pasauliuose. Tavo pasaulyje yra Dievas. Sakai, Dievas buvo su manimi tame paplūdimyje. Kodėl jis nebuvo su visais kitais bėdžiais?

– Sakiau tau. Dievas pažįsta savus.

– Sakai, kad aš atsidaviau Dievui. Tu neturi supratimo. Visiškai nieko nenutuoki.

– Tai papasakok man, – paprašo Laris.

– Kodėl?

– Nes aš tavo draugas.

Edas valandėlę tyli, slankiodamas po koplyčią tarsi vaiduoklis naktį.

– Gerai, – galiausiai sako jis. – Papasakosiu tau, kaip leitenantas Edas Eivnelas iš 40-ojo karališkojo komandosų būrio užsitarnavo Viktorijos kryžių.

Jis sustoja vidury koplyčios, atsisukęs į altorių. Kalba tyliai, tarsi melstųsi.

– Aš desantiniame laive. Dūmuose. Priešais akis – Raudonasis paplūdimys. Šauliai ką tik išsilaipino. Atsistoju laive ir pamatau lavonus vandenyje, lavonus pakrantėje. Matau sviedinių išraustas duobes ir girdžiu didžiuosius pabūklus, griaudžiančius iš uolų. Ir suprantu – be menkiausios abejonės, visa tai yra milžiniška klaida. Kvailybė. Pokštas. Visi šie vyrai siunčiami žūti be priežasties. Kvailių kompanija Londone sumanė šį nuotykį, nė per nago juodymą nesuvokdami, kokią kainą teks sumokėti. Ir štai aš čia, ir aš žūsiu. Tai taip beprotiška ir nedora, kad man net kvapą užgniaužė. Mano būrio vadas tai irgi suprato, ne kvailys. Jis įsakė apsigręžti, ir tada kulka jį pakirto. Puikus žmogus žuvo be jokios priežasties. Galiu pasakyti, tai mane supykdė. Dieve, kaip aš supykau. Pykau ne ant vokiečių, pykau ant Mauntbateno ir štabo viršininkų. O tada supykau ant viso pasaulio, kvailo nedoro pasaulio, kenkiančio žmonėms be priežasties. O tada šiek tiek išprotėjau. Pamaniau – man jau pakaks, metas išeiti. Metas atsisveikinti. Todėl nėriau į krantą. Prieš mane krito minos, virš galvos zvimbė kulkos, bet niekas manęs nekliudė. Net atsitiktinai. Aš nebuvau didvyris, Lari. Buvau kvailys. Norėjau mirti. Ėjau

tuo paplūdimiu šaukdamas – aš čia! Nagi, pataikykit į mane. Bet niekas manęs nekliudė. Tada pamaniau sau: kol iškris mano numeris, kodėl nepadėjus kokiam bėdžiui, gulinčiam pakrantėje? Ir ėjau nuo kūno prie kūno, apversdavau juos, bet vienas sujudėjo ir aš jį pakėliau. Jis nekaltas, kad į jį pataikė. Jis to niekada neprašė. Nunešiau jį prie laivų ir grįžau paplūdimiu, laukdamas savo eilės. Štai aš! Nagi, pataikykit į mane! Girdi, ką sakau, Lari? Tai buvo ne drąsa. Tai buvo įniršis. Nenorėjau kiurksoti ten iki galo, stebėti, kaip baigsis tas klaikus pokštas. Norėjau ištrūkti iš ten, norėjau, kad viskas baigtųsi, norėjau mirti. Bet niekas manęs nekliudė. Sakai, Dievas buvo su manimi. Tame paplūdimyje nebuvo Dievo. Dievas pasišalino be leidimo. Dievas žino, kaip baigsis pokštas. Jis išėjo nusitašyti ir viską pamiršti. Kodėl nė viena kulka į mane nepataikė? Pasisekė, ir tiek. Čia nėra nieko neįprasta. Pusė vyrų, išsilaipinę toje pakrantėje, žuvo arba buvo sužeisti. Kita pusė visiškai nenukentėjo. Aš buvau vienas iš jų, vienas iš tūkstančių, ir tiek. Galbūt vienintelis skirtumas tarp mūsų tas, kad aš norėjau mirti. Todėl tu pamatei vaikštant ne angelą, Lari. Tu pamatei mirusįjį. Aš neišgelbėjau tavo gyvybės. Tu pats tai padarei. Ir pasakysiu tau dar kai ką. Raudonajame paplūdimyje į mane nepataikė, bet aš vis tiek miriau. Aš nebepriklausau gyvųjų pasauliui.

Jis uždeda rankas Lariui ant pečių ir įsmeigia savo mėlynas akis.

– Ar supranti bent vieną žodį? Nes daugiau niekada to nekartosiu ir nepasakosiu niekam kitam.

– Taip, – atsako Laris. – Suprantu.

– O paskui, koncentracijos stovyklose... Ar esi girdėjęs apie įsakymą dėl komandosų?

– Taip, – atsako Laris. – Nemažai geriausių mūsų vyrų buvo nušauti nelaisvėje.

– Na, manęs nenušovė, – Edas nusijuokia, tarsi tai būtų pokštas. – Jie tik apsimetė, kad sušaudo mane. Bet tai ne taip labai

skiriasi, kaip gali pasirodyti. Kai vokietis perskaito įsakymą ir tau į galvą nutaiko pistoletą, atrodo, kad viskas baigta.

– Ar jie taip pasielgė su tavimi?

– Tris kartus. Jie tik pramogavo.

– Dieve!

– Žinai, kaip pavyksta išgyventi? Nustoji jaudintis. Nori mirti. Nori bet ko, kad tik ištrūktum iš ilgo, lėto gyvenimo siaubo.

– Bet tu nemirei, Edai. Tu grįžai namo.

– Taip, namo. Grįžau namo ir jie davė man medalį, ir dabar turėčiau didžiuotis. Tie pasipūtę pusgalviai, žaidžiantys savo karo žaidimus su kitų žmonių gyvenimais, mano, kad *jie* gali pagerbti *mane*? Nenoriu jų nė matyti. Tegul šliaužia Djepo pakrante ir pabando nuplauti kraują.

– Tai buvo siaubinga siaubinga klaida, – sako Laris.

– Pasaulis yra siaubinga klaida, – sako Edas. – Gyvenimas yra siaubinga klaida.

– Bet tu gyveni.

– Dievaži, norėčiau, kad taip nebūtų.

– Ir turi žmoną ir vaiką.

Edas staiga nusisuka tarsi įgeltas.

– Kaip manai, kodėl aš visko neužbaigiu? Ar nepagalvoji, kad manęs nebebūtų, jei ne Kitė?

– Negana vien tik būti, Edai.

– Nekalbėk taip su manim! – staiga surinka Edas, neišlaikęs įtampos. – Darau viską, ką galiu! Ko dar iš manęs nori?

– Puikiai žinai.

– Nori, kad apsimetinėčiau? Nori, kad šypsočiausi, teigčiau esąs laimingas, sakyčiau – argi pasaulis ne nuostabus?

– Ne, – sako Laris. – Tik neatstumk Kitės.

– Nori, kad nusitempčiau ją į pragarą, kuriame gyvenu?

– Ji myli tave, Edai. Ji tai ištvers.

– Jau esi tai man sakęs, Lari, – papriekaištauja jis. – Toje nušie-

nautoje pievoje. Sakei, kad tamsa nepriklauso man vienam. Todėl aš su ja, Lari. Per tave.

– Tu su ja, nes pamilai ją.

– Taip. Taip, Dievas žino, tikrai myliu ją.

– Tai kodėl slepiesi nuo jos?

– Nes taip reikia.

Jis vėl ima žingsniuoti pirmyn ir atgal mozaikinėmis koplyčios grindimis.

– Prašai, kad leisčiau jai būti arti, – sako jis. – Neturi supratimo, kaip aš to noriu. Kitė vienintelė tyra ir gera šiame sugedusiame pasaulyje. Ir Pamela. Jos abi – tai viskas, kas man brangu ir šventa. Gali pasilikti savo Jėzų ir Mergelę Mariją. Vieninteliai dievai, kuriuos garbinu, – tai mano žmona ir vaikas. Nenoriu, kad jas paveiktų pasaulio sugedimas. Čia ir slypi visa velniava. Aišku, kad noriu prisileisti ją. Aišku, kad noriu ją paliesti. Aš juk vyras!

Laris pradeda viską suprasti.

– Kitė sako, kad tu miegi atskirai.

– Jos labui.

– Jos labui palieki ją vieną, leisdamas jai manyti, kad negali jos mylėti?

– Po velnių! Ką turiu daryti? Ką nori išgirsti, Lari? Aš nesu geras žmogus, ar girdi tai? Manyk, kad esu ligonis. Pasakyk sau – vargšas draugužis Edas susirgo raupsais ar panašiai. Kitei nereikia mano dėmesio, tikėk manim.

– Tai kad reikia.

– Manai, jai patiktų, jei ją išprievartaučiau? – tamsoje surinka Edas.

Laris tyli.

– Taip, ji mano žmona. Vyras juk negali išprievartauti savo žmonos, ar ne? O jei jis yra blogas žmogus? O jei kažkas atsitiko jo sieloje, kas verčia jį norėti žeisti, traiškyti ir naikinti? Seksas yra pabaisa, Lari! Nenoriu, kad Kitė tą pabaisą sutiktų.

Jis pasitraukia tolyn nuo Lario prie altoriaus.

– Ar seniai tau taip? – klausia Laris.

– Nežinau. Gal karas kaltas. Gal visada toks buvau.

– Galėtum bent jau pasikalbėti apie tai su Kite.

– Argi ji suprastų? Tu vyras, tu supranti, kaip yra.

– Taip, – sako Laris.

– Kitė mergina. Merginos neturi supratimo apie tai. Joms visa tai atrodo meilės dalis. Kaip galiu kalbėtis su ja taip, kaip su tavimi?

– Manau, turi jai ką nors pasakyti.

– Žinau, žinau, – jo balse vėl pasigirsta neviltis. – Kiekvieną dieną pagalvoju – šiandien su ja pasikalbėsiu. Tačiau atėjus progai praleidžiu ją. Nenoriu prarasti Kitės, supranti. Ji – viskas, ką turiu.

– Manai, sužinojusi apie tave tiesą ji nustos tave mylėti?

– O, taip! Be abejonės! Pažvelk į mane!

– Nieko nematau, – juokdamasis atsako Laris.

– Nesvarbu. Ačiū Dievui už tamsą. Nebūčiau galėjęs viso to pasakyti dienos šviesoje.

Pasigirsta žingsniai, galerija artėjantys prie koplyčios.

– Laikas baigėsi, – sako Edas.

– Prašau, pasikalbėk su ja, – taria Laris.

– Mes jau kaip nors, – sako Edas.

Į koplyčią įžengia Luiza.

– Dieve mano, čia visiškai tamsu! Ar jūs čia, neišauklėti vyrai?

– Mes čia, – atsiliepia Edas.

– Visi jau ruošiasi gulti. Ar ketinate visą naktį čia budėti?

– Ne, mes irgi jau eisim gulti, – sako Edas.

Kitė bibliotekoje padeda Džordžui sutvarkyti kortas. Jiems įėjus ji pirmiausia pažvelgia į Edą, tada į Larį.

– Iš širdies pasikalbėjote? – klausia ji.

– Gavau barti nuo Lario, – sako Edas. – Jis prisakė liautis būti tokiam nedraugiškam.

Laris jau su pižama, nusiprausęs ir ruošiasi gultis, kai į jo miegamojo duris pabeldžia naktinius marškinius vilkinti Kitė.

– Atsiprašau, – sako ji. – Tiesiog žinau, kad neužmigsiu.

Įeina ir uždaro duris.

– Prašau, papasakok man.

Atsisėda į vienintelį kambaryje krėslą ir įbeda į Larį akis.

– Nelengva tai paaiškinti, – sako Laris.

– Bet tu pamėgink.

Jis pasakoja jai apie Edo pyktį ir tai, kaip jis norėjo mirti Djepo pakrantėje ir koncentracijos stovyklose. Jam kalbant ji linkčioja, stengdamasi suprasti.

– Ką jis sakė apie mane?

– Sakė, kad myli tave labiausiai iš visų, labiau už viską.

– Tai kodėl jis laikosi atokiai?

Laris svyruoja.

– Košmaras, kurį jis patyrė, dar taip neseniai įvyko, Kite.

Ji nekantriai papurto galvą.

– Pasakyk man, Lari.

– Dalykas tas, kad jis beveik garbina tave. Jam atrodo, kad tu vienintelė pasaulyje gera.

– Jis garbina mane? Taip ir pasakė?

– Taip.

– Ar todėl... Ar todėl ir neliečia manęs?

Laris neatsako.

– Prašau, nemėgink manęs apsaugoti, – sako ji. – Turiu tai suprasti, arba išeisiu iš proto.

Laris atsisėda ant lovos krašto ir nudelbia akis į kilimėlį, gulintį tarp jų ant grindų.

– Tikriausiai, – lėtai sako jis, – Edui atrodo, kad dalis jo yra bloga, ir jis nenori, kad tai... tai įskaudintų tave.

– Nes aš gera.

– Taip.

– Tu kalbi apie seksą, tiesa?

Laris nepakelia akių nuo kilimėlio.

– Taip, – atsako.

– Atleisk, Lari, bet aš nežinau, kaip kitaip prisikasti prie tiesos. Nebijok manęs nuliūdinti. Iki šiol maniau, kad aš jam nebe... kad nebetraukiu jo. Beveik viskas geriau negu tai.

– Ne, tai ne dėl to.

– Jam atrodo, jog seksas yra blogai, o aš gera.

– Kažkas panašaus.

– Bet tai juk taip paika, ar ne?

Laris pakelia akis ir mato, kad ji mėgina nusišypsoti, tačiau tuo pat metu virpa.

– Taip, paika.

– Ar daug vyrų mano, kad seksas yra blogai? Ar tu taip manai?

– Ne, ne visai taip. Bet yra ir seksas, kuris gali būti blogai.

– Koks? Papasakok man.

– Ak, Kite. Tai nelengva.

– Tiesiog užsimerk ir įsivaizduok, jog kalbiesi su vyru. Koks seksas yra blogai?

Laris užsimerkia.

– Tai toks jausmas, – sako jis, – gana agresyvus, primygtinis ir visiškai savanaudiškas. Nori merginos, bet kokios merginos. Nenori būti jai švelnus ar jos mylėti. Nori tik vieno dalyko. Nenori prašyti, nori tik pasiimti. Ko gero, tai kažkas panašaus į užkariavimą. Tai labai primityvu. Nemėgsti to, bet tai glūdi tavyje.

– Taip, – sako Kitė. – Galiu tai suprasti.

– Ar tau bjauru?

– Ne, visiškai ne. Papasakok man daugiau. Ar tas blogas jausmas niekad nedingsta?

– Dingsta.

– Kas tada lieka visą kitą laiką? Ar yra ir geras jausmas?

– Taip. Yra tikra meilė, kai nori taip pat būti mylimas. Tokia meilė – savinimosi, užkariavimo, savanaudiškumo priešybė.

– O ta tikroji meilė – ar ji irgi sekso dalis?

– Taip. Manau, taip, – jis sudvejoja, o tada nustoja apsimetinėti. – Tiesą sakant, nežinau. Neturiu tiek patirties.

– O Edas turi patirties? Turiu omeny, be manęs?

– Nežinau. Nesu girdėjęs. Tikriausiai.

– Tai nesvarbu. Man tai nerūpi, tikrai. Aš tik labai noriu suprasti, ką vyrai galvoja ir kaip jaučiasi. Supranti, mums, merginoms, sunku. Mums visą laiką seka tokias pasakas. O paskui susiduriame su tikrove ir nieko nebesuprantame.

– Tas pats yra ir mums. Mes iš tiesų nieko nežinome apie merginas. Bent jau aš.

– Pradžioje turite nustoti mus garbinti.

Ji pakyla iš krėslo.

– Leisiu tau pamiegoti.

Ištiesusi savąją, ji spusteli Lariui ranką.

– Ačiū, Lari. Tu tikras draugas.

16.

Vieną popietę Lario kursas iš natūros piešia moters aktą. Pozuoja Nelė. Ji nesvyruodama nusirengia ir, kaip liepė dėstytojas, atsisėda ant tiesios kėdės, vieną koją šiek tiek parietusi atgal. Paklausia jo, kaip laikyti galvą, ir jis liepia jai patogiai įsitaisyti. Nusprendžia palenkti galvą šiek tiek į priekį ir žvelgia sau virš kelių į plikas grindų lentas.

Studentai imasi piešti eskizą, taikydami matavimo metodą, kurio juos išmokė Koldstrimas. Dėstytojas vaikšto tarp jų, tikrindamas, ar jie žymisi tai, ką jis vadina „nekintamais taškais".

– Svarbiausia brūkšnys, – sako jis. – Tai, ką jaučiate matydami, nesvarbu. Atidžiai įsižiūrėkite ir brūkšnys pavyks.

Laris nevisiškai tai supranta, bet stengiasi kiek gali ir ant popieriaus ima ryškėti neblogas eskizas. Tačiau tuo pat metu jis negali paneigti, kad jaučia ir kitus dalykus. Piešiant Nelės apvalias šlaunis jos nuogas kūnas darosi jam vis gražesnis ir geidžiamesnis. Dirsteli į kitus studentus – beveik visi vyrai – ir, matydamas, kad visi įnikę į darbą, klausia savęs, ar jie jaučia tą patį.

Pratyboms pasibaigus Nelė apsivelka drabužius ir užsibūna auditorijoje, kol studentai susideda savo eskizus. Laris, vogčia stebėdamas ją, mato, kokį poveikį ji daro kitiems, kaip kalbėdami su

ja jie pasitempia, ima garsiau juoktis. Girdi, kaip ji paprašo Leonardo Ferlio parodyti savo eskizą. Ferlis nesutinka:

– Nesugebu piešti atvaizdų.

– Tai ne atvaizdai, – prieštarauja Nelė. – Tai aš.

Ferlis nusijuokia ir vaikiškas jo veidas su mėnesį želdinta barzda parausta. Laris nori, kad Nelė prieitų ir pasikalbėtų su juo, bet, užuot taip dariusi, dabar ji kalbasi su Toniu Armitidžu, ekscentriškuoju vaikinuku, tapusiu šiokiu tokiu draugu. Iš nerimastingų Armitidžo mostų Laris supranta, kad jis bando padaryti įspūdį Nelei.

– Apie ką galvojate piešdamas? – klausia ji.

– Negalvoju, – atsako Armitidžas. – Menininkai niekada negalvoja. Aš žiūriu, – rūsčiai pažvelgia į Nelę. – Žiūriu.

– Ir ką matote?

– Matau *jus*, – atsako Armitidžas.

Tada, matyt, suvokęs, jog leptelėjo nesąmonę, neria iš auditorijos paskui kitus.

Laris neskubėjo išeiti ir dabar sulaukia už tai atpildo.

– Manau, kad visi jie drovisi, – sako jam Nelė.

– Na, jie spoksojo į jus nusirengusią.

– Nepasakytum, nė vienas to nepaminėjo.

– O ką tikėjotės išgirsti? – klausia Laris.

– Matau jūsų papukus! Matau jūsų užpakalį!

Laris nusijuokia. Ji paima jį už parankės.

– Nupirkit man išgerti, Lorensai.

„Atsiskyrėlio ola" per karą nenukentėjo. Vietiniai kalba, kad ją apsaugojo pats atsiskyrėlis, kuris mąsliai žvelgia į tolį aludės iškaboje, vilkėdamas į naktinius marškinius panašų apdarą. Aludėje po suodinomis garstyčių spalvos lubomis meno koledžo studentai per pietus kerta škotiškus kiaušinius*, užsigerdami *Murphy's* por-

* Mėsos suktinukai, įdaryti kietai virtu kiaušiniu.

teriu, ir ginčijasi dėl meno, politikos ir religijos. Leonardas Ferlis laikosi tradicinio marksistų požiūrio į religiją.

– Kaip kitaip valdančiosios klasės gali įtikinti mases būti patenkintas joms tenkančia apgailėtina tautos turto dalimi? Akivaizdu, reikia joms tai kompensuoti. Pasakyti, jog kuo mažiau uogienės jos gauna šiandien, tuo daugiau gaus rytoj.

– Kas gi tie žmonės, Leonardai? Kas tie ciniški apgavikai, sumanę tokį siaubingą melą pridengti savo kėslams? – pasiteirauja Piteris Prautas, aukštas besišypsantis jaunuolis, galbūt homoseksualus.

– Norite, kad pasakyčiau, kas valdo šią šalį? – klausia Leonardas.

– Man kažkodėl neatrodo, kad krikščionybę išgalvojo Čerčilis, – sako Piteris. – Ar Etlis* su Bevinu**.

– Veikiau jau Beveridžas***, – sako Laris.

– Paklausykit, – sako Piteris. – Nesakau, jog tai *tiesa*. Netikiu, kad Jėzus Dievo sūnus ir panašiai. Bet tai nebūtinai sąmokslas. Tai liaudies mitas. Tam tikras kolektyvinis sapnas.

Tada Laris veik atsiprašinėdamas taria:

– Tiesą sakant, aš tikrai tikiu, kad Jėzus Dievo sūnus.

Visi nustemba. Šalia Lario sėdinti Nelė nusišypso, matydama jų veidų išraišką.

– Negali būti, kad tuo tikite! – stebisi Tonis Armitidžas.

– Taip pat tikiu dangumi ir pragaru, – sako Laris. – Ir Paskutiniu teismu. Ir Nekaltu prasidėjimu. Ir labai stengiuosi tikėti popiežiaus neklystamumu.

– O Dieve! Jūs katalikas, – padaro išvadą Leonardas.

---

* Klementas Etlis (Clement Attlee) 1945–1951 m. buvo Jungtinės Karalystės ministras pirmininkas.

** Ernestas Bevinas (Ernest Bevin) 1945–1951 m. buvo Jungtinės Karalystės užsienio reikalų ministras.

*** Viljamas Beveridžas (William Beveridge, 1879–1963) – britų ekonomistas, socialinių reformų iniciatorius.

– Tikras katalikas, – pritaria Laris.

– Bet negali būti, kad tikite visais tais niekais, Lari, – sako Tonis Armitidžas. – Tiesiog neįmanoma.

– Tarkim, kad tai niekai, – sako Laris, – na, bent kai kurie dalykai. Tačiau aš užaugau su tais niekais. Ir, suprantate, tai nėra visiškai beprasmiška. Priklausai Bažnyčiai, nes tiki, kad institucijos išmintis yra gilesnė už pavienio žmogaus išmintį. Ar nemanote, kad mes pervertiname individą?

– Pervertiname individą! – Piteris Prautas vaidina sukrėstą. – Tuoj imsite abejoti, kad būti vienišu menininku yra romantiška!

– Bet, Lari! – baisisi Armitidžas. – Nekaltas prasidėjimas! Popiežiaus neklystamumas!

– Na, tiesą sakant, ne visus tuos dalykus išpažįstu, – prisipažįsta Laris. – Bet kodėl turėčiau visus? Aš nežinau visko. Tai panašu į įsimylėjimą. Neprivalai būtinai pritarti visoms merginos pažiūroms. Tiesiog myli ją ir džiaugiesi tuo.

– Suprantu tai, – sako Nelė.

– Tai teatras, – sako Piteris Prautas. – Katalikų bažnyčia – tikras teatras.

– Bet kurgi intelektualinis sąžiningumas? – klausia Leonardas.

– Kam reikia intelektualinio sąžiningumo? – klausia Nelė. – Kam reikia intelektualumo? Tai tik dar vienas būdas tyčiotis iš kitų. Laris užaugo tikėdamas religija, ji jam tikrai svarbi, turi jam galią ir yra graži, tai kodėl gi neleidus jam ir toliau tuo tikėti?

– Bet, Nele, – prieštarauja Armitidžas, – mes kalbame ne apie meną ar poeziją. Kalbame apie vadinamąsias amžinas tiesas.

– Man tai ir menas, ir poezija, – sako Laris. – Taip jau yra. Nusprendęs, kad tavo smegenys per mažos viską žinoti, imi į viską žvelgti kitaip. Pasakai sau – gerai, galiu laikytis savo tradicijų, kol neatsiras svarbi priežastis to nedaryti. Nesakau, kad Katalikų bažnyčios tiesa vienintelė. Tiesiog tai tikėjimas, su kuriuo užaugau. Katalikų bažnyčia man įkūnija tikėjimą. Dalis manęs tiki, jog yra kažkas

daugiau negu šis gyvenimas, kad galiausiai laimi gėris ir gyvenimas turi prasmę. Manau, jei būčiau gimęs Kaire, visa tai man suteiktų musulmonų tikėjimas, bet gimiau ne ten. Kiekvieną sekmadienį Kensingtone mane vesdavo į Karmelitų bažnyčią, buvau išsiųstas mokytis į benediktinų mokyklą ir todėl visa tai yra dalis manęs.

– Jums leidžiama užaugti, – sako Leonardas. – Neprivalote amžiais likti vaikas. Galite išsilaisvinti.

– Kuo tikėdamas užaugote, Leonardai? – paklausia Nelė.

– Mano tėvai visada buvo laisvamaniai, – atsako Leonardas. – Jie leido man augti pačiam.

– Ar jie tiki Dievą?

– Ne.

– Tai jus užaugino ateistai, – sako Nelė, – ir jūs ateistas. Kada išsilaisvinsite?

Kiti ima juoktis. Laris plačiai nusišypso ir ištiesia ranką. Nelė ją paspaudžia.

Vėliau tą popietę Nelė su Lariu Kambervelio Giraitės gatve žingsniuoja į Maknilo kelią, kur Laris nuomoja kambarį.

– Man patinka, kad jūs katalikas, – sako ji. – Tai taip ekscentriška ir kitoniška. Niekada nepažinojau nė vieno kataliko.

– O kuo tiki jūsų šeima?

– Be abejo, niekuo. Na, jie anglikonai. Niekada nekalba apie religiją. Manau, jiems atrodo, kad tai blogos manieros, kaip ir kalbėtis apie seksą.

– Dievas ir seksas – didžiosios paslaptys. Tik ne prie vaikų!

– Žinot, kuo jūs man patinkat, Lorensai? – taria ji. – Tuo, kad nebijote būti savimi. Tiesą sakant, man daro įspūdį, kad iš viso žinote, kas esate. O štai aš neturiu supratimo, kas esu.

– Na, aš už jus vyresnis.

– Taip, tai man irgi patinka.

Jiems priėjus prie jo nuomojamo būsto durų ji sako:

– Pakviesite mane užeiti?

– Ar norėtumėte užeiti, Nele?

– Taip, ačiū, Lorensai. Norėčiau.

Jo kambaryje yra lova, stalas, nedidelis krėslas aukštu atlošu ir praustuvė. Į mažą židinį įsprausta dujų krosnelė. Laris uždega ją. Nelė atsisėda ant lovos ir sukryžiuoja kojas.

– Keista, – sako Nelė, – kad sėdėjau prieš jus nuoga ir jūs į mane spoksojote, visi kiti irgi, o dabar mes vieni, aš visiškai apsirengusi, o jūs negalite net pažvelgti į mane.

– Taip, tai keista, – pripažįsta Laris.

– Ar tai dėl to, kad norėtumėt, jog nebūčiau čia?

– Ne. Ne, visiškai ne.

– Ar jums atrodo blogai tai, kad aš pozuoju?

– Be abejo, ne.

– Bet jums tai turi atrodyti šiek tiek keista. Noriu pasakyti, dauguma žmonių drovisi nusirengti.

– Džiaugiuosi, kad jūs ne tokia.

– Iš tiesų aš drovi. Bet prisiverčiu tai daryti. Pasiryžau ištrūkti.

Jis supranta, ką ji turi omeny. Tai tolygu jo troškimui tapyti.

– Pamenate, susitarėme visada vienas kitam sakyti, ko norime? – klausia Nelė.

– Taip.

– Noriu jus pabučiuoti.

– O! – nustemba Laris.

– Ar norite mane pabučiuoti?

– Taip.

– Tai ateikit čia. Be to, taip greičiau sušilsim.

Laris prieina ir atsisėda šalia jos ant lovos. Ji ištiesia ranką ir suima jo galvą.

– Ar jums atrodo negerai, kad aš tokia įžūli?

– Ne, – atsako Laris.

Jis pasilenkia ir jie pasibučiuoja. Tada ji išsitiesia ant lovos, jis atsigula šalia ir jie bučiuojasi apsikabinę. Jis jaučia šalia gležną šiltą kūną, švelnias, paslaptingas jį bučiuojančias lūpas ir jį staiga užplūsta malonus geismas.

Ji pajunta, kaip prie jos kūno prigludusi varpa sustandėja.

– Kas gi čia? – klausia ji.

– Atsiprašau, – sako jis. – Nieko negaliu padaryti.

– Aišku, galite, – sako ji.

Jos ranka įslysta ir paglosto kauburį jo kelnėse.

– Ar Katalikų bažnyčia sako, kad negerai man taip daryti? – klausia ji.

– Ne, – sušnibžda jis.

Ji užčiuopia jo diržo sagtį ir atsega. Tada atsagsto kelnes. Jis guli nejudėdamas, dėkingas ir nustebęs. Ji kiša rankas į jo kelnes ir paliečia kotą. Ima švelniai glostyti jį.

– O tai? – paklausia ji. – Ar tai nuodėmė?

– Ne, – sušnibžda jis.

– Ar nemanote, kad mums reiktų užtraukti užuolaidas?

– Taip, – atsako jis.

Jis pakyla iš lovos ir kelnės nusmunka. Pasilenkęs užsitempia jas, bet Nelė sako:

– Nusimauk jas, kvailuti.

Jis prieina prie lango ir užtraukia plonas užuolaidas. Kambarį užlieja žalsva šviesa, ir sužiba oranžinė dujų krosnelės liepsna.

Nelė, atsisėdusi lovoje, per galvą nusivelka suknelę. Laris stovi vienais marškiniais, apatinėmis kelnaitėmis ir kojinėmis, drebėdamas, sumišęs ir susijaudinęs. Po suknele ji vilki liemenėlę ir kelnaites. Ji numeta suknelę ant grindų ir atsisagsto liemenėlę.

– Juk visa tai jau esi matęs, – sako ji.

Laris nusivelka marškinius ir nusimauna kojines, bet lieka su kelnaitėmis. Jo erekcija akivaizdi. Nelė ant lovos nutaiso tokią pozą, kaip tapymo iš natūros auditorijoje.

– Atsimeni?

– Taip, – sako jis. – Taip.

– Tai ateik čia.

Jis įglunda į jos glėbį ir glaudžia jos nuogą kūną.

– O Dieve, Nele, – kužda jis. – Dieve, kokia tu graži.

– Ar mes jau pradėjome daryti kažką nedora?

– Ne, dar ne. Bet nedaug tetrūksta.

– Noriu su tavimi daryti kai ką nedora, Lorensai. Noriu, kad ir tu norėtum tai su manimi daryti.

– Noriu. Noriu.

Jos ranka vėl paliečia jo kotą, ima glostyti jį ir verčia Larį pašėlti iš geismo. Tada ji paima jo ranką ir priglaudžia sau tarp kojų.

– Paliesk mane ten, Lorensai. Noriu, kad ten įeitum.

Jis paliečia švelnių gaktos plaukų kauburėlį ir švelnią vietelę žemiau. Ji pajudina klubus, spausdama tarpkojį prie jo rankos.

– Aš visa tavo, – sako.

– O Dieve, Nele, – sako jis, jausdamas, kaip daužosi širdis.

Jos prisilietimo stebuklas nubaido visas mintis. Jis žino tik tai, kad jį visą užvaldė troškimas ir ji nuostabiai, dosniai, nepaaiškinamai jį tenkina.

– Dieve, kokia tu graži, – sako jis.

Ji spaudžiasi prie jo, beveik išveda jį iš proto.

– Ar mes tai darysime, Lorensai? – klausia ji. – Ar taip?

– Aš nepasiruošęs, – sako jis. – Neturiu...

– Nesirūpink dėl to, – sako ji. – Žinau, kaip tokiu atveju elgtis.

Paima jo kotą ir trina jo galiuką į savo plyšelį. Laris pajunta, kaip kotas suvirpa iš dirglaus malonumo.

– Tai ar mes tai darysim, Lorensai?

– Taip, – sušnibžda jis. – Taip.

– Argi Katalikų bažnyčia nesako, kad tai blogai?

– Sako, – atsiliepia jis.

– Dulkinti mane yra blogai.

– Taip.

– Bet tu vis tiek nori mane dulkinti, Lorensai?

– Taip, – sudejuoja jis, jausdamas, kaip koto galiukas šiek tiek į ją įsiskverbė.

– Jei mane dulkinsi, ar Dievas tave nubaus, Lorensai?

– Man nerūpi, – atsako jis.

– Dievas tavęs nenubaus, – sako ji, – jei tu mane myli.

– Myliu tave, Nele. Myliu tave. Myliu.

Kiekvieną kartą tardamas tai jaučia stiprią meilę jai, įkaitusį savo kotą ir gilų, priblokiamą džiaugsmą, kurį pajuto jai kartojant žodį „dulkinti". Atrodo, ji supranta, kaip tai jį audrina. Ima judinti klubus, visą laiką stumdama jį į save, ir tai darydama kužda:

– Išdulkink mane, Lorensai. Išdulkink mane.

Jo kotas joje, maloniai ir šiltai apglėbtas, ir jis žino, kad nebegali daugiau tvardytis. Geismas užvaldė visą jo esybę ir siekia išsiveržti.

– Aš negaliu, – sako jis. – Negaliu...

– Daryk tai, Lorensai, – sako ji. – Daryk. Daryk.

Jis giliai įsiskverbia į ją, ištraukia ir vėl įsiskverbia, ir tada ateina ta akimirka, ir jis vos nenualpsta iš smarkaus malonumo. Jaučia, kaip pulsuojanti atsipalaidavimo banga nuvilnija nuo koto į kiekvieną kūno dalelę.

Ji paglosto jam nugarą šiltomis rankomis.

– Na, štai, – sako.

– Ak, Nele.

– Ar buvo gera?

– O, Dieve! Tikras rojus!

– Džiaugiuosi, – sako. – Norėjau, kad tau būtų gera.

Jis guli ant jos, vis dar bejėgis, visiškai išsekęs, nepajėgdamas pajudinti raumenų. Tada besidaužanti širdis pamažu aprimsta ir jis atgauna nuovoką. Pabučiuoja Nelę karštai, su dėkingumu, dievindamas ją.

– Tu nuostabi, nepaprasta, tobula.

– Mielasis Lorensai.

– Niekada nieko panašaus nesu patyręs.

– Todėl, kad tu doras katalikas.

– Jau nebesu.

– Tebesi. Tai nieko nekeičia. Be to, tau tereikia nueiti išpažinties.

– Bet aš noriu vėl tai daryti, – sako Laris.

– Be abejo, mes vėl tai darysim, – sako Nelė. – Čia tik pradžia.

Užsimeta jo chalatą ir nutipena viršun į bendrą vonią nusiprausti. Laris lėtai apsirengia žalsvoje šviesoje. Tada ji grįžta ir jis stebi jos lankstų nuogą kūną jai rengiantis.

– Tu jau esi turėjusi vaikinų, ar ne? – klausia.

– Jei taip, ar tai tau svarbu?

– Ne, visiškai ne. Aš tuo didžiuojuosi.

Jis visiškai nepavyduliauja dėl jos praeities. Jaučia tik begalinį dėkingumą, kad ji suteikė jam visų aukščiausią malonumą.

– Turėjau vaikiną, kai buvau šešiolikos, – sako. – Ne vaikiną, vyrą. Išmokė mane visokių dalykų. Jam patiko, kai nešvankiai kalbėdavau. Jis buvo geras.

– Kas jam nutiko?

– Karas, – sako Nelė. – Jo nebėra.

Tai ir sukrečia, ir nudžiugina Larį. Ji tokia jauna; žiauru, kad jai teko patirti ir meilę, ir netektį. Tačiau dabar ji visiškai priklauso jam.

– Apgailestauju, – sako jis.

– Tada buvo gaila, – sako ji. – Bet dabar aš su tavimi.

– Nesuprantu, – sako Laris. – Kodėl aš? Tu tokia graži, galėtum turėti bet kurį vyrą, kurio užsigeistum.

– Iš tiesų nesu graži, – sako ji. – Tačiau tiesa – užsigeidusi kokio nors vyro, galiu jį gauti. Vyrą nesunku laimėti. Bet rasti gerą vyrą – tai jau kitas reikalas. Man atrodo, galimas daiktas, tu geras vyras, Lorensai.

– Nes aš katalikas?

– Nes tu geras. Dauguma žmonių blogi. Tu ne toks.

– Tu graži, Nele.

– Sakai tai, nes leidžiu tau mane dulkinti.

– Man patinka, kaip tari tą žodį.

– Tą žodį, – ji šelmiškai nusišypso jam. – Ir koks gi tai žodis, Lorensai?

– Dulkinti, – atsako jis nurausdamas.

17.

Haris Eivnelas priklauso *Travellers* klubui Pal Male. Klubas puikus, bet ne pats geriausias, kaip ir daugelis kitų dalykų jo gyvenime, tačiau jis neturi nei pakankamai ryšių, nei pajamų, kad galėtų leisti sau lankytis *White's* klube. Vis dėlto ir *Travellers* įsikūręs dailiame Bario projektuotame pastate kultūringoje aplinkoje – tokioje, kokią jis vertina. Nors jis *Marston's* alaus daryklos Bertone prie Trento direktorius, pagal pomėgius – provincijos džentelmenas, nedidelio dvaro, iškilusio prie Davo upės, savininkas. Karalienės Onos stiliaus dvaro pastatas apstatytas kukliai, tačiau dailiai. Visi daiktai – nuo skėčių stovo prieškambaryje iki krištolinio grafino valgomojo indaujoje – puikiausi, kokie tik gali būti. Aukšti Hatono dvaro standartai visada viršijo tikrąsias šeimos pajamas, tačiau tik troškimas gyventi teisingai privertė Harį ir jo žmoną taupyti, ir abiem tai savaime sekasi. Hario pažiūras liudija jo kostiumai. Jie iš geriausių audinių, siūti pagal užsakymą Givso ir Hokso siuvykloje Sevil gatvėje, ir turėtų nesusidėvėti, kol jis bus gyvas. Džilian Eivnel, atvirkščiai, nors visada nepriekaištingai apsirengusi, iš tiesų nesijaudina dėl savo išvaizdos. Haris nerimauja dėl pinigų, o ji tiesiog yra taupi ir mieliau atsiklaupusi meldžiasi negu gražinasi priešais veidrodį. Ji dievobaiminga katalikė, o jos vyras neišpažįsta jokios religijos.

Jis vadina save stoiku – žavisi Marku Aurelijumi ir labiau už viską vertina savitvardą.

Haris Eivnelas atvyko į miestą tvarkyti su sūnumi susijusių reikalų. Edas pasižymėjo mūšio lauke, jis turi žmoną ir vaiką, bet neturi darbo ir pajamų. Iki dvidešimt aštuonerių vyras turi užsitikrinti karjerą, bet Edas nerodo jokių ženklų, kad tai jam rūpėtų. Todėl Haris ėmėsi dėl jo žygių. Paaiškėjo, kad jo pažįstamo Džoko Kolderio, su kuriuo jis turi verslo reikalų, sūnui irgi reikia pagalbos siekiant karjeros. Kolderis turtingas, ir jis siūlo savo sūnui imtis verslo – importuoti prancūzišką vyną. Vaikinukas linkęs į tai, tačiau jam dar tik dvidešimt metų, taigi, suprantama, bijo vienas prisiimti atsakomybę už bendrovę. Jam reikia verslo partnerio. Haris Eivnelas pasiūlė savo sūnaus kandidatūrą. Jis vyresnis, galima sakyti, patyręs kovos krikštą ir ieško darbo. Tiesa, nieko neišmano apie vyną, bet to galima išmokti. O jo Viktorijos kryžius – aišku, niekas neketina prasčiokiškai juo puikuotis, – suteiks prestižo naujam verslui.

Džokas Kolderis linkęs pritarti. Jo sūnus Hjugas sutinka pamėginti. Lieka tik išsiaiškinti paties karo didvyrio nuomonę.

Haris sėdi patogiai įsitaisęs ant mėlynos sofos savo klubo kraštiniame Rytmetiniame kambaryje su *Earl Grey* arbatos puodeliu. Atėjęs Edas pasisveikina su juo kilstelėdamas ranką. Sūnui sugrįžus, Haris matė jį tik kartą, kai Edas atvyko į Hatoną ir pasiliko tik vienai dienai. Būdamas su sūnumi, jis drovisi.

Jis mosteli Edui rodydamas priešais stovinčią sofą ir pasiūlo arbatos.

– Kaip laikosi Kitė? Kaip mūsų anūkė?

– Tiesiog žydi, – atsako Edas. – Pamela darosi vis labiau užsispyrusi.

– Tebegyveni didžiajame dvare?

– Šiuo metu taip. Kaip mamytė?

– Labai gerai. Brūkštelk jai kada kelis žodelius. Arba, dar ge-

riau, aplankyk mus. Žinai, ji niekada nesumanytų prašyti ko nors sau, bet tai jai labai daug reikštų.

– Taip, žinoma, – atsako Edas. Jo žvilgsnis nuklysta prie medžių alėjos už lango. – Papasakok, kas naujo Hatone.

– Gyvenimas teka ramia vaga, – atsako Haris. – Klausyk, noriu apie kai ką su tavimi pasikalbėti, Edai. Yra pasiūlymas, kuris tau galėtų tikti.

Jis pasakoja apie Kolderio pasiūlymą. Edas klausosi. Gražus jo veidas nieko neatskleidžia. Baigęs kalbėti, tėvas tikisi, kad Edas paklaus apie susitarimo sąlygas ir tai, kokio uždarbio gali tikėtis. Tačiau jis tik gūžteli pečiais ir vėl ima žiūrėti pro langą.

– Ko gero, turiu kažkuo užsiimti.

– Tai puiki proga, Edai, – sako tėvas. – Būsi lygiavertis verslo partneris ir tau nereikės investuoti nė skatiko.

– Taip, atrodo.

– Be abejo, viskas priklausys nuo to, kaip tu ir Hjugas sutarsite.

– Esu tikras, jis gana malonus vyrukas.

– Taip, tikrai. Jis mokėsi Harou. Tėvas sakė, kad jo netraukia studijuoti universitete. Gana sumanus, bet mažumą linkęs nepersistengti.

– Ne taip kaip aš.

Jis pažvelgia tėvui į akis, nusišypso, ir akimirką abu galvoja, kaip smarkiai skiriasi svajonės ir gyvenimo tikrovė.

– Neturiu dėl tavęs abejonių, Edai. Žinau, kad apsisprendęs ką nors daryti darai tai iš visos širdies.

– Prancūziškas vynas, – sako Edas. – Kodėl gi ne?

Kitė palaukia, kol Pamela įminga perpietės, ir nueina pasitarti su Luiza. Nesitiki, kad Luiza žino ką daugiau už ją, bet draugė moka pastebėti akivaizdžius dalykus, ir Kitė tai vertina. Ji perpasakoja kai kuriuos Lario žodžius ir baigia paprastai išsakydama savo dilemą.

– Edas galvoja, kad aš gera, o seksas yra blogai.

– Prakeikti katalikai, – sako Luiza.

– Ne, Edas nebe katalikas, – sako Kitė. – Jis jau seniausiai nustojo visu tuo tikėti.

– Kurgi ne, – sako Luiza. – Garbės žodis! Tikras kliedesys! Tu jo žmona! Kas gi čia blogo?

– Manau, vyrams taip atrodo.

– Tai per tą prakeiktą jų Mergelę Mariją, – sako Luiza. – Visos geros moterys turi būti nekaltos, o tai reiškia, kad jie gali tai daryti tik su kekšėmis.

– Iš to, ką sakė Laris, supratau, jog tai juos taip stipriai veikia, kad beveik gąsdina, – pasakoja Kitė.

– Negali taip jau stipriai veikti, brangute.

– To ir nesuprantu. Jei tai taip stipru, kaip jis ištveria?

– Geriau neklausk.

– Ak, – parausta Kitė. – Tu taip manai?

– Papasakosiu tau kai ką, ko niekam nepasakojau, – sako Luiza. – Prieš penkerius metus sužinojau, kad mano tėvas turi kitų moterų. Jis lankosi namuose, kur eina vyrai. Draugas pasakė, kad mano tėvas garsėja kaip mėgstantis ten lankytis. Nuėjau pas motiną, kad ji tai paneigtų, bet ji patvirtino, jog tai tiesa. Paklausiau, kodėl, ji liepė man sėstis ir paklausė – brangute, ar žinai, iš kur atsiranda vaikai? Atsakiau – taip, manau, taip. Ji paklausė – ar žinai, kad vyrai turi sėklos, iš kurios atsiranda vaikai? Atsakiau – taip. Ji tarė – na, jos yra gana daug, ir mažiausiai kartą per dieną ji turi išsiveržti, o tai man nelabai patogu, todėl jis eina kitur.

– Luiza!

– Taip, žinau. Tai tikrai mane nustebino.

– Kartą per dieną!

– Mažiausiai. Kai kuriems vyrams to reikia triskart per dieną.

– Nė nenutuokiau, – išlemena Kitė.

– Tai sužinojus daug kas paaiškėja.

– Ir tavo motina neprieštarauja?

– Atrodo, ne. Keista, bet, regisi, jie gerai sutaria.

Kitė tyliai viską apsvarsto.

– Tai ką gi man daryti dėl Edo? – pagaliau klausia ji. – Negaliu priversti ateiti pas mane, jei jis nenori.

– Kodėl gi tau nenuėjus pas jį?

– Nežinočiau, ką sakyti.

– Nieko nesakyk, – pataria Luiza. – Tiesiog daryk.

– Negalėčiau! O jei jis supyks? Jei pagalvos, kad aš... aš...

– Kas? Tu jo žmona, Kite.

– Taip, bet jei jis manęs nenori...

– Aišku, nori! Be to, kaip jis atsilaikys? Vyrai negali. Užvedi jų variklį ir jie nebegali sustoti.

Kitė pradeda juoktis, nesusilaiko ir Luiza.

– O kaip Džordžas?

– Na, ne. Džordžui tai negalioja.

Jos kvatojasi tol, kol apsiašaroja.

– Viešpatie, Luiza! – sako Kitė. – Kaip viskas sudėtinga.

– Ar galiu duoti tau mažytį patarimą? – paklausia Luiza.

– Klok viską, – sako Kitė. – Užteks raudonuoti.

– Kiek laiko tai tęsiasi?

Kitė nuleidžia galvą ir tyliai atsako:

– Nuo tada, kai grįžo. Nuo tada, kai išplaukė. Trejus metus.

– Tai jei eisi pas jį, vertėtų pasiruošti.

– Pasiruošti?

Luiza išeina iš vakarinės svetainės, kur jos kalbėjosi, ir nubėga laiptais į viršų. Netrukus ji grįžta su mažu siuvinėtu maišeliu, užrištu virvele, ir paduoda jį Kitei. Maišelyje – metalinė dėžutė vazelino.

Edas grįžta iš miesto susijaudinęs ir nervingas. Pamela atbėga jo pasitikti, jis čiumpa ją į glėbį ir tol mėto į viršų, kol ji ima šaukti iš susijaudinimo.

– Tėvelis turės darbą! – sako jis. – Tėvelis uždirbs pinigų, kad galėtum turėti gražių suknelių!

– Ką tai reiškia, Edai? – klausia Kitė juokdamasi ir nerimastingai stebėdama mėtomą vaiką.

– Mano tėvas, mano garbusis tėvas, – sako Edas, – paaukojęs savo gyvenimą darbui, kuris jam visiškai neįdomus, kad uždirbtų pakankamai pinigų prabangiam gyvenimui, į kurį, jo nuomone, turime prigimtinę teisę, padarė man didžiulę paslaugą – surado tokį pat pasiaukojamą darbą.

– Ką tu kalbi? Kokį darbą?

– Turiu tapti verslo partneriu – įvežti pigiai pirktą vyną iš Prancūzijos ir brangiai parduoti jį Anglijoje. Ar norėtum būti vyno importuotoja, Pamela? Tu irgi gali būti mūsų partnere.

– Galiu! – šaukia mažylė, spurdėdama jo rankose.

– Ar kalbi rimtai, Edai? – klausia Kitė.

– Turiu kuo nors užsiimti, brangioji. Ar tu sutinki?

– Taip, jei tik tu nori.

– Na, to jau per daug! Aš to *nenoriu*. Bet, manau, pamėginsiu. Man patinka vynas ir Prancūzija. Tik man ne itin patinka pirkti ir parduoti.

Vakarieniaujant paaiškėja daugiau smulkmenų. Edas papasakoja apie turtingą savo tėvo draugą ir jo sūnų.

– Taigi, supranti, aš turėsiu būti savotiška aukle. Jei jis imtų ožiuotis, turėsiu leisti jam pažaisti su savo Viktorijos kryžiumi.

– Visa tai man atrodo puiku, – sako Džordžas. – Galėsi padėti man papildyti baltojo burgundiško vyno atsargas.

– Tu dar nepažįsti to vaikino, – sako Kitė.

– Mano tėvas pažįsta jo tėvą. Taip jau tvarkomi tokie dalykai. Kaip ir santuokos pagal susitarimą.

– Edai, – sako Kitė, – pažadėk man to imtis tik tokiu atveju, jei tau atrodys teisinga. Nenoriu, kad aukotumeisi dėl mūsų.

Jis ištiesia ranką per stalą ir paima jos ranką.

– Brangioji Kite, – sako šypsodamasis, – nekreipk dėmesio į niekus, kuriuos tauziju. Tai nebus auka. Pasaulyje man rūpit tik tu ir Pamela.

Tą vakarą Kitė kaip paprastai nueina gulti, tačiau nemiega. Guli, kol įsitikina, kad visi užmigo. Tada išeina iš savo miegamojo ir tyliai eina koridoriumi į kambarį, kuriame miega Edas. Įeina nepasibeldusi.

Užuolaidos atitrauktos, kambarį užliejusi mėnulio pilnaties šviesa. Lova tuščia. Edas miega ant grindų šalia, užsiklojęs paklode ir antklode. Guli ant šono, pasikišęs po savimi vieną ranką, o kitą atmetęs į šoną. Atrodo ramus ir gražus.

Kitė kuo tyliau atsigula šalia ant grindų. Nežadina jo. Lėtai prisislenka arčiau. Jis vis tiek nenubunda. Tada miegodamas jis pasimuisto, ištiesia kojas ir apsiverčia ant nugaros.

Ji labai atsargiai nukloja jo paklodę ir antklodę. Jis guli mėnesienoje, vilkėdamas pižamą. Viršuje ji užsagstyta, o kelnės užrištos virvele.

Kitė po vieną atsagsto sagas, atriša ir atlaisvina virvelę. Atverčia jo kelnių juosmenį ir įkiša šiltą savo ranką jam tarp šlaunų. Ima labai lėtai glostyti jo varpą ir pajunta, kaip ji ima standėti. Pažiūri į jo veidą, bet jo akys užmerktos ir jis ramiai alsuoja. Tebeglosto jo varpą, kol ši visiškai sustandėja. Junta, kaip daužosi širdis, ir stebisi, kaip jis gali toliau miegoti.

– Kas?

Jis krūptelėjęs nubunda ir gindamasis iškelia rankas.

– Ką tu darai?

– Ša, – sako. – Ša.

Ji ir toliau glosto jį, vis greičiau judindama ranką.

– Ne, Kite! – paprieštarauja jis.

– Viskas gerai, – sako ji. – Nekalbėk.

Pasilenkusi pabučiuoja jį, visą laiką glostydama varpą. Jis ištiesia rankas ir prisitraukia ją. Ji išgirsta, kaip jis suaimanuoja.

Tada jo rankos trukteli ir atsmaukia jos naktinius, ir ji sujuda, norėdama apsinuoginti. Visas jo kūnas išsiriečia, jis pakelia klubus į viršų, užsimerkęs atlošia galvą. Prisitraukia ją ant savęs. Ji leidžia jam daryti, ką jis nori, patraukia ranką, kad jis galėtų prispausti jos kūną prie savojo.

Dabar ji jaučia, kaip standi jo varpa spaudžiasi jai prie pilvo, o jo krūtinė – prie krūtų, ir jis ima garsiai dejuoti, tarsi iš skausmo. Tada šiurkščiai stipriomis rankomis apverčia ją, atsiduria viršuje, praskečia jos kojas ir įkiša varpą jai į tarpkojį. Ji kilsteli klubus, kad jam būtų patogu, ir jaučia, kaip jo varpa skverbiasi į vidų.

– Tu nori to? Nori?

Jo balsas šiurkštus ir šaltas.

– Taip, – atsako ji. – Noriu.

Jis ima taranuoti ją, kiekvieną kartą sušvokšdamas.

– Noriu, – šnabžda ji. – Noriu!

Tada staiga susivokia, kad iš tiesų to nori. Jos kūnas nubunda, ji apsiveja jį ir stipriai spaudžia prie savęs, pasiilgusi šio pojūčio, trindamasi į jį, siūbuodama kiekvienąkart jam piktai skverbiantis į vidų.

– Ak! – šaukia jis. – Ak! Ak!

Jis daužosi į ją, šaukia tarsi apsėstas. Tada aikteli, sudejuoja, ji pajunta, kaip jis ima trukčioti ir išsilieja joje. Tada susmunka ant jos, lėtai tebejudėdamas. Ji junta, kaip nurimsta ją spaudžiantis kūnas, ir ji guli nejudėdama, laikydama jį glėbyje. Pabučiuoja prakaituotą jo kaktą.

Kurį laiką jis nejuda. Tada ji pajunta, kad jis verkia.

– Nereikia, brangusis. Nereikia.

Ji pabučiuoja ašarotus jo skruostus.

– Atleisk, – sako jis. – Atleisk.

– Nereikia, brangusis, – sako ji, bučiuodama jį. – Aš troškau tavęs. Atėjau pas tave, nes troškau tavęs.

– Bet ne šitaip.

– Šitaip, – atsako ji.

Jie guli apsikabinę, kol pasidaro šalta. Tada ji pajudina jį ir jis drebėdamas atsistoja.

– Dabar gulkis, brangusis.

Jis atsigula į lovą ir ji užkloja jį. Jis laiko ją už rankos, nenorėdamas paleisti.

– Kite, atleisk. Nenorėjau, kad viskas taip būtų.

– Aš tavo, – sako ji. – Gali būti su manimi koks tik nori.

– Aš nežinojau. Maniau... Nežinau, ką maniau.

– Manei, kad aš tau per gera.

– Tu esi gera.

– Aš tavo, – vėl pakartoja ji.

– Ar viskas bus gerai? – taria jis.

– Taip, brangusis, – sako ji. – Viskas bus gerai.

Kitą dieną Edas grįžta į Kitės kambarį. Pamelai tas nepatinka.

– Čia ne tavo kambarys. Čia mamytės kambarys.

– Aš noriu būti su mamyte, – sako jis.

– Aš irgi noriu būti su mamyte, – sako Pamela. – Bet reikia miegoti savo kambaryje.

Kitė paaiškina jai, kad ir Džordžas su Luiza miega tame pačiame miegamajame. Pamela suglumsta.

– O kas gali miegoti mano kambaryje? – klausia ji.

– Tavo vyras, kai užaugsi.

– Mano vyras!

Ši mintis visiškai prikausto jos dėmesį.

– Koks jo vardas?

– Augustas, – atsako Edas.

– Augustas? Fui!

Tą naktį Kitė guli Edo glėbyje. Tai ir keista, ir pažįstama. Jai atrodo, kad neužmigs, bet užmiega ir ryte nubudusi randa jį šalia.

Ji pabučiuoja jį. Jis irgi nubunda.

– Labas rytas, – sako ji.

18.

Laris Kornfordas klūpo šalia tėvo Karmelitų bažnyčioje Kensingtono Bažnyčios gatvėje murmėdamas įprastus lotyniškus žodžius. Aplink pilnuose klauptuose girdėti tylūs kitų balsai. Priešais, prie altoriaus, kunigas žalia sutana atsistoja nugara į juos.

– *Beato Michaeli Archangelo, beato Joanni Baptistae, Sanctis Apostolis Petro et Paulo, omnibus Sanctis et tibi, Pater...*[*]

Šie vardai Lariui – tarsi visą gyvenimą pažįstami draugai. Reikiamą akimirką jis sugniaužia kumštį ir ima atgailaudamas muštis į krūtinę.

– *Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.*[**]

Jis nejaučia kaltės, tik gerai pažįstamą didelę paguodą. Mišių tvarka niekada nesikeičia ir jų paslaptis lydi jį nuo vaikystės. Pastatai gali skirtis, kunigai – ateiti ir išeiti, bet apeigos visada tokios pat. Atėjus Pakylėjimui – *Haec dona, haec munera, haec sancta sacrificia illibata*[***] – kunigas šventame slėpinyje palinkęs prie altoriaus peržegnoja duoną ir vyną – *Benedixit, fregit, deditque discipulis suis dicens, Accipite et manducate ex hoc omnes, hoc est enim*

---

* Šventajam Mykolui Arkangelui, šventajam Jonui Krikštytojui, šventiesiems apaštalams Petrui ir Pauliui, visiems šventiesiems ir tau, Tėve... (*Lot.*)

** Esu kaltas, esu kaltas, esu labai kaltas. (*Lot.*)

*** Šias dovanas, šias atnašas, šią šventą nekaltą auką (*lot.*).

*corpus meum** – ir atsiklaupęs iškelia ostiją, o patarnaujantis berniukas suskambina varpeliu. Tą akimirką Larį visada apima stebuklo pojūtis ir jis pasijunta esąs antgamtinių dalykų liudininkas. Vaikas, kurį išmokė mišiose matyti tikrą vis pasikartojantį stebuklą, tikrą antgamtiškumą, tarp žmonių nužengiantį Dievą, – tas vaikas tebėra gyvas Laryje ir šiandien, kunigui keliant į viršų ostiją ir bažnyčią užplūstant smilkalų kvapui.

Vėliau jis atsistoja už tėvo einančiųjų Komunijos eilėje ir ant liežuvio atsiranda plonytis paplotėlis. Laris jaučia, kaip burnoje tirpsta gyvasis Dievas. Žino, kad pagal Įstatymo raidę jis padarė mirtiną nuodėmę ir negali priimti Komunijos, tačiau jo Dievas ir Bažnyčia gailestingi. Laris labai šiuolaikiškas katalikas, šviesių vienuolių išmokytas, kad Dievas labiau vertina dosnią širdį ir teisingą protą negu smulkmenišką taisyklių laikymąsi. Jis grįžta į savo vietą ir atsiklaupęs, suėmęs galvą rankomis, meldžiasi, kad išmoktų tarnauti Dievui savo pasirinktu darbu.

Po mišių jie su tėvu grįžta namo į aukštąjį pastatą Kamdeno Giraitės gatvėje ir valgo vėlyvus pusryčius. Tėvas pasakoja jam apie bendrovę ir nūdienius sunkumus. Netrukus jis keliaus į Jamaiką spręsti iškilusių keblumų.

– Bijau, kad mūsų laukia produktų trūkumas, – sako jis. – Iš dalies todėl, kad dabar uraganų sezonas, tačiau taip pat ir dėl dėmėtligės protrūkio.

– Maniau, *Tilapa* atplaukė į Eivonmutą su pilnu triumu.

– Dėkui Dievui, atplaukė, – tėvas gurkšteli kavos ir atsidūsta. – Tačiau ten, iš kur jis atplaukė, nekas teliko. Rimtai svarstome apie Kamerūną. Taip pat, manau, atėjo laikas iš naujo tartis su ministerija.

– Ar tu vis dar vadovauji ministerijos bazėms?

* Laimino, laužė ir davė savo mokiniams sakydamas: imkite ir valgykite jos visi, nes tai yra mano kūnas (*lot.*).

– Iš viso šimtui dvidešimt. Žinoma, to tikrai per daug. Tačiau, tiesą sakant, ministerija tebeveikia karo sąlygomis.

– Ar būdamas Kingstone matysiesi su Džo Kiferiu?

– Džo jau išėjęs į pensiją. Džiaugiuosi, kad prisimeni jį, Lari. Pasakysiu jam tai.

Viljamas Kornfordas ilgesingai pažiūri į sūnų, sėdintį prie pusryčių stalo.

– Žinai, mūsų namas Normandijoje jau tinkamas gyventi, – sako jis. – Kodėl tau nepabuvus ten su manim šią vasarą? Ta vietelė turėtų būti nebloga tapyti.

– Norėčiau to, – atsako Laris.

– Kaip tau sekasi? – tėvas nusivalo servetėle lūpas. – Tapyti ir kitkas.

– Sunku pasakyti, kaip man sekasi, – sako Laris, – bet labai stengiuosi. Bijau, kad negaliu tau duoti ataskaitos, tiksliai nusakyti, kokią pažangą padariau.

– Be abejo. Bet ar tu laimingas?

– Taip, tėti. Aš labai laimingas.

Tėvas nusišypso.

– Tai gerai. Tai juk svarbiausia, ar ne?

Laris pasakė tėvui, kad yra laimingas, nes tėvas remia jį ir Laris trokšta atsilyginti už jo indėlį. Bet tiesa daug sudėtingesnė. Paaiškėjo, kad darbas, kurį jis pasirinko, – jis vadina tai „darbu“ sekdamas dėstytojo pavyzdžiu ir vengdamas didingesnio pavadinimo, – beveik nuolat verčia jį nerimauti. Kad ir kaip uoliai jis pluša, visada lieka nepatenkintas galutiniu rezultatu. Procesas visada įtraukia jį, netgi pernelyg, tačiau jis tebeturi abejonių dėl savo talento.

Pastarosiomis savaitėmis jis nusprendė imtis tik peizažų. Pastebėjęs, kad mėgstamų dailininkų darbuose kartojasi motyvai arba jie dirba tam tikrose geografinėse vietovėse, nusprendžia pasirinkti peizažus su bažnyčia. Tai daugiau techninis pasirinkimas – bažnyčios smailė, tarsi peilis riekianti dangų, tampa kompozicijos

ašimi. Tačiau šį pasirinkimą lėmė ir jo jausmai. Bažnyčia – tai savotiškas žaibolaidis, siejantis peizažą su antgamtine jėga. Jis nekalba apie tai su kitais studentais. Viktoras Pasmoras daro jiems vis didesnę įtaką, ir juos traukia jei nevisiškai abstrakti, tai bent geometrijos elementų turinti tapyba. Tarp nepasiduodančiųjų – Tonis Armitidžas, ekscentriškasis vaikinukas, talentingai tapantis portretus.

– Geometrija! – bjaurisi jis. – Tikras išsisukinėjimas. Jie negali drąsiai pasitikti pasaulio. Bėga nuo gyvenimo.

Laris linkęs su juo sutikti. Pasmoro mokykla jam atrodo gana puritoniška.

– Jie vaizduojamojo meno kalvinistai, – sako jis. – Viską susiaurina iki grynosios formos.

Tačiau ir jo paties darbas gana taisyklingas. Jis tapo Šv. Egidijaus bažnyčią, matomą pro koledžo viršutinio aukšto langą. Pilkos ir baltos spalvų bokštas susideda iš trijų mažėjančių dalių – dviejų keturkampių ir šešiakampės smailės. Iš abiejų bokšto pusių kyšo statūs pilkomis čerpėmis dengti stogai. Bažnyčią suprojektavo Gilbertas Skotas, o vieną jos langą – kaip manoma, Raskinas, tačiau Lariui ji virto į išorę ir aukštyn nukreiptų linijų eile, kurią reikia perteikti kuriant kompoziciją. Jis tapo ir tikrą pastatą, ir sakralios erdvės diagramą. Ne iki galo tai supranta, tačiau dirbdamas labai greitai pajunta, kurios linijos svarbios, o kurios nereikšmingos. Pradėjęs dengti linijas pilkais, rudais ir baltais tonais, iš visų jėgų stengiasi taip perteikti šviesą, kurios nori paveiksle. Jaučia, kad tapo ne mūro sienas, o erdvę, kurią jos supa.

Lariui dirbant būna valandėlių, kai pasijunta esąs taip arti šios paprastos tiesos perteikimo, kad tereikia leisti teptukui judėti. Viskas prieš jo akis. Jis ne leidžia kūriniui atsirasti tapydamas jį, bet tiesiog atidengia jį teptuku. Tokiomis akimirkomis jis taip smarkiai įsijaučia, kad praranda laiko ir erdvės pojūtį ir ilgai vakaroja prie darbo.

– Žinai ką, – sako Armitidžas, stabtelėjęs prie jo paveikslo. – Šis ne toks blogas kaip tavo įprastiniai darbai.

Laris žingteli atbulas, norėdamas pats pasižiūrėti.

– Ne, – sako jis. – Dar kažko trūksta.

– Aišku, *trūksta*! – sušunka Armitidžas. – Visada *trūksta*! Bet jis neblogas. Ir gali neabejoti – „neblogas" reiškia, kad geriau nebūna.

Laris labai pamėgo Tonį Armitidžą, nepaisydamas jo protrūkių ir nevalyvumo. Jis nutapė Nelės galvą ir pečius, ir Lariui šis darbas atrodo ypatingas. Toniui kažkokiu būdu pavyko perteikti ir jos tiesumą, ir slapukavimą. Žinoma, Nelė negali pakęsti to paveikslo.

Kuo ilgiau Laris žiūri į savo nutapytą Šv. Egidijaus bažnyčią, tuo mažiau jam patinka. Bet tada prieina Bilas Koldstrimas.

– Kaip tik jūsų ir ieškojau, vyrai, – taria jis.

Akimirką jis ramiai stovi apžiūrinėdamas Lario paveikslą.

– Taip, – sako jis. – Gerai. Ar žinote Lesterio galeriją?

– Be abejo, – atsako Laris. – Mačiau ten Džono Paiperio parodą.

– Ten rengiama vasaros paroda „Teikiantys vilčių dailininkai" ar panašiai. Filipsas paprašė manęs rekomenduoti keletą mūsiškių. Norėčiau pasiūlyti jus abu su Armitidžu.

Laris praranda žadą. Armitidžas ramiai priima pasiūlymą.

– Kiek laiko turime?

– Parodą nori atidaryti liepos pradžioje, – sako Koldstrimas. – Manau, darbus reikės atrinkti iki balandžio pabaigos.

Tai pasakęs, jis išeina.

– Špyga Ferliui, – sako Armitidžas.

– Aš nė nenutuokiau, – sako Laris.

Jis nori pasakyti – neturėjo supratimo, jog dėstytojas taip gerai jį vertina.

– Sakiau tau, kad gerai tapai.

– Ne, nesakei. Sakei, neblogai.

– Žinai, ko tau trūksta, Lari? – sako Armitidžas. – Tikėjimo savimi.

– Gal išmanai, kaip jo įgauti?

– Turi nepamiršti vieno svarbaus dalyko, – sako Armitidžas. – Visi kiti nieko neišmano. Jie klaidžioja tamsoje. Netùri supratimo, kas gerai ir kas ne. Laukia, kad tu jiems pasakytum. Todėl tau tereikia imti ir sakyti jiems tai – garsiai ir dažnai.

Laris atsidūsta.

– Bijau, kad tai ne mano būdui.

Tą vakarą Laris papasakoja Nelei naujienas. Ji puola jam ant kaklo ir pabučiuoja.

– Taip ir žinojau!

Nelė nebepozuoja koledže. Ji įsidarbino pas meno kūrinių prekeivį sekretore Korko gatvėje. Prekeivis vardu Džulijus Veingardas; anot Nelės, jis ir žydras, ir sukčius, tačiau jos pasiklausius – visi tokie. Ji pripasakoja Lariui siaubingų istorijų, kaip Veingardas dumia klientams akis. Visi tai žino, sąko ji, toks jau tas meno pasaulis. Niekam nerūpi, ko iš tiesų vertas dailininkas, o tik jo reputacija ir kiek pinigų galima išspausti už jo darbus.

– Atitempsiu Džulijų į tavo parodą, – sako Nelė. – Gal jis sutiks priimti tavo darbų. Jis lieps tau naudoti šviesesnes spalvas, brangusis. Visiems įsipyko rudai žalsva.

Nelė tebežavi Larį, tačiau jų santykiai nėra paprasti. Jie kartu miega, bet drauge negyvena. Nelė nuomojasi būstą, kurio slenksčio Laris nėra peržengęs. Jos dažnai nėra, nes ji vykdo Veingardo pavedimus arba lankosi pas draugus, apie kuriuos jam nieko nepasakoja. Kitas jos gyvenimas, kurį ji erzindama slepia, turėtų kelti jam nerimą, ir retsykiais taip ir nutinka, tačiau, tiesą sakant, dažniausiai tai jam patogu.

Larį jo jausmai Nelei nuolat stebina. Jų ryšio nepastovumas ir trikdo, ir jaudina. Kai jos nėra, kartais ima taip jos ilgėtis, kad tai kone supančioja jį. Tačiau pabuvęs su ja kelias dienas užsisklendžia savyje ir nori būti vienas.

– Elgiesi kaip pusamžis žmogus, Lorensai, – sako ji. – Turėtum labiau atsipalaiduoti.

Jis žino, kad ji teisi, ir myli ją, nes ji tokia bohemiška, laisva, laukinė būtybė. Bet kartais jam trumpą akimirką atsiveria kita šios laisvės pusė ir jis išvysta Nelę kaip kokį pasiklydusį vaiką. Jos jaunystė ir galingas patrauklumas dengia giliai slypinčią baimę, bet kartais ji prasiveržia. Kartą jiems pasimylėjus ji pravirko.

– Nele! Kas yra?

– Nesvarbu. Geriau tau nežinoti.

– Aš noriu žinoti. Pasakyk man.

– Tu sakysi, kad kvailai elgiuosi. Aš kvailai elgiuosi.

– Nesakysiu. Pasakyk man.

– Kartais man atrodo, kad aš niekada neištekėsiu ir neturėsiu vaikų.

– Be abejo, ištekėsi. Jei nori, rytoj susituoksim ir turėsim šimtą vaikų.

Tada, vos jam ėmus galvoti, kad jiems reiktų kartu išsinuomoti butą, ji kur nors ištisas dienas pradingsta. Grįžusi paklausta, kur buvo, nieko konkretaus neatsako. Nirtulingai gina savo teisę gyventi taip, kaip nori.

– Nemėgink manęs supančioti, Lorensai. Taip darydavo tėvas. Tai varo mane iš proto.

Vis dėlto kartais ją staiga ištinka pavydo priepuoliai. Kartą po vakarėlio, kuriame jis šnekėjosi su kita mergina, ji įtūžusi užsipuola jį:

– Niekados daugiau taip su manimi nesielk! Man nerūpi, ką ir su kuo darai, bet nedaryk to, kai esu tame pačiame kambaryje.

– Ką aš padariau?!

– Ir nežiopsok į mane tarsi nesuprastum, apie ką kalbu. Nesu visiška kvailė.

– Nele, tu kažko prisigalvojai.

– Nereikalauju iš tavęs ištikimybės. Prašau bent šiokios tokios pagarbos prie kitų.

– Aš su ja tik kalbėjausi. Ar negaliu kalbėtis su kitomis merginomis?

– Puiku, – pareiškia ji. – Tegul būna, kaip tu nori. Vadink tai, kaip nori.

– Dėl Dievo meilės, Nele! Tarsi pati nesikalbėtum su kitais vyrais. Ar kada esu tavęs prašęs nesikalbėti su kitais?

– Jei nenori, kad bendraučiau su kitais vyrais, Lorensai, tau tereikia tai pasakyti.

– Nenoriu laikyti tave uždaręs. Juk žinai, kad to nenoriu.

– Tai ko tu nori, Lorensai?

– Noriu, kad pasitikėtume vienas kitu.

Jis sako sau, kad ji nenuosekliai elgiasi, tačiau, giliai viduje nepripažindamas to, gerai supranta, ko ji prašo. Ji nori besąlygiškos meilės. Nori išgirsti, kad jis amžinai bus jos mylimasis, gynėjas ir draugas, kad ir kaip blogai ji pasielgtų. Kartais, kai jam pačiam reikia jos, jis nori pažadėti jai viską pasaulyje, tačiau instinktyvus atsargumas neleidžia ištarti tų žodžių. Kai ji laukinė, laisva ir kitų vyrų geidžiama, jis trokšta jos. Tačiau kuo artimesni jie tampa, tuo aiškiau jis mato, kokia ji trapi, kaip jai reikia emocinės paramos, ir gindamasis vėl nutolsta nuo jos.

Laris mėgina suvokti, kas jam darosi ir kodėl jis taip blaškosi tarp kraštutinumų. Ar tai tik seksas? Ar viskas taip paprasta? Ji laiko savaime suprantama tai, kad jis nori sekso, ir jam to reikia, ji visada pasiekiama jam ir vien už tai ją dievina. Bet tai ne tik seksas. Kelias dienas praleidus be jos, jam iš galvos neišeina ne tik jos nuogas kūnas ir jo teikiamas pasitenkinimas, bet ir koketiškas juokas, nenuspėjami pareiškimai, jos gyvybingumas, užliejęs jo

gyvenimą. Nelė naktį veda jį išsimaudyti Hampstedo tvenkinyje arba staiga užsimano ant dujinės krosnelės paskrudinti bandeles. Nelė žino visą naktį atvirą taksi vairuotojų namelį, kur gilią naktį galima gauti arbatos puodelį. Ji pavertė jo gyvenimą nuotykiu. Kaip jis gali jos nemylėti? Tokiomis akimirkomis jam ima atrodyti, kad tokia iš esmės yra meilė – troškimo, pasitenkinimo ir atotrūkio ratas.

Nebent kur nors kitur egzistuoja kitokia meilė, ten mylimieji visada nori būti kartu.

Tokiomis akimirkomis jis prisimena Kitę. Nuo tokių minčių, – jis žino, kad jos kvailos, – jį apima gėda. Šiaip ar taip, ką jis žino apie Kitę? Praleido su ja kelias valandas, ir tiek. Būtų juokinga tvirtinti, kad yra ją įsimylėjęs. Dar blogiau – tai pasmerktų jį vienatvei. Ji ištekėjusi už žmogaus, kurį myli ir kuris yra geriausias Lario draugas. Kodėl tada šis slepiamas jausmas, kuriuo jis neabejoja, neišnyksta? Kartais, kai būdamas vienas pagalvoja apie Kitę, jį sukausto baimė. Kas, jei kiekvienas žmogus gali iš tiesų pamilti tik vieną kartą, ir jis pamilo šią merginą, kurios niekada negalės turėti?

– Žinai, kokia tavo bėda, Lorensai? – sako jam Nelė. – Tu apsisprendei būti geras, bet iš tiesų nori būti blogas.

Ką reiškia būti blogam? Tai reiškia siekti savo troškimų išsipildymo nepaisant kitų žmonių. Tai reiškia gyventi pagal savo, o ne Dievo valią. Tai reiškia savanaudiškumą.

Jei būčiau blogas, ką daryčiau? Tapyčiau ir mylėčiau Kitę. Tai viskas, ko gyvenime noriu. Ir kokia iš to būtų nauda kitiems?

Tokiomis akimirkomis jis meldžiasi tėvo de Kosado malda: „Viešpatie, pasigailėk manęs. Su tavimi viskas įmanoma."

Ateina uždaros parodos diena. Laris tylėdamas, be paliovos rūkydamas išblyškęs stovi salės, kurioje kabo trys jo paveikslai,

gale. Dabar visi jie atrodo bedvasiai ir beverčiai. Svečiai vaikšto po sales, šūkčiodami prie įvairių darbų, tačiau nė vienas ilgiau nesustoja prie jo paveikslų. Po jais nepažymėta raudonų taškų, rodančių, kad jie parduoti. Čia ir Bilas Koldstrimas. Jis šnekučiuojasi su senais bičiuliais iš Justono kelio laikų. Atėjo ir Leonardas Ferlis. Nors jis ir nepasako nieko atžaraus apie Lario darbus, akivaizdžiai leidžia suprasti, kad paroda nedaro jam įspūdžio.

– Be abejo, tai komercinė paroda, – sako jis. – Nereikėtų stebėtis. Ji nutaikyta į žiūrovų pinigines. Šiomis dienomis žmonės, kurie gali sau leisti pirkti darbus, nori patikinimo, kad senasis šlovingas buržuazinis pasaulis tebėra su jais. Ko daugiau, jei ne saldainiukų, gali tikėtis?

Parodoje dalyvauja ir Tonis Armitidžas, vienas iš „teikiančių vilčių dailininkų". Jis jaudinasi ne mažiau už Larį, bet elgiasi kitaip.

– Argi šie šikniai, vaikštantys į privačias parodas, ne bjaurūs? – bamba jis. – Jie neatskirtų tikro meno kūrinio, net jei kas įgrūstų jį žarstekliu jiems į šikną.

Vis dėlto įspūdingi Armitidžo portretai vieni pirmųjų pažymimi trokštamais raudonais taškais. Laris nueina šalin, nepajėgdamas žiūrėti į savo niekam nepatinkančius darbus. Jis mato, kaip ateina Nelė su savo darbdaviu Džulijum Veingardu ir kitu vyru – neaukštu, turtingu, į penktą dešimtį įžengusiu, o gal ir vyresniu. Jiems einant pro šalį, jis savininkiškai laiko Nelę už parankės ir šypsosi jai. Pro Larį praeina dvi gražiai apsirengusios vidutinio amžiaus moterys. Viena sako kitai:

– Kodėl anglų dailininkai tokie niūrūs, palyginti su prancūzais?

Tikras pragaras, pagalvoja Laris. Didžiavimasis, kad jo darbus pasirinko, seniai pamirštas. Matydamas, kaip jo kūrinius ignoruoja, jis jaučia tik pažeminimą. Laris kenčia ne dėl užgautos tuštybės. Jis pats netiki, kad jo darbai verti daugiau dėmesio. Negali ištverti skirtumo tarp to, ką jautė juos kurdamas, ir to, ką patiria dabar. Laris buvo toks laimingas tapydamas. Pamena

kvapą gniaužiantį jaudulį, kai suvokė, kad iš dėmių ir potėpių pagaliau atsiranda tikras, gyvas, harmoningas kūrinys. Neįmanoma to nupasakoti niekam, kas to nepatyrė. Tai tikras stebuklas, tarsi regėtum gimstant naują gyvybę. Ir dabar šie tobuli kūriniai, šios nepaprastos dovanos jo akyse miršta. Jie kabo ant perpildytų sienų, nesulaukdami meilės ir dėmesio, – vien to pakaktų jiems suspindėti, – o dabar jie atrodo banalūs ne daugiau negu vidutinių gabumų dailininko darbai.

– Lari!

Laris atsigręžia ir mato linksmai žvelgiančią Kitę. Jos blyškiame veide švyti šypsena.

– Aš taip tavimi didžiuojuosi!

Ji šiltai apkabina jį.

– Kite! – sušunka jis. – Nemaniau, kad atvyksi.

– Kaip galėčiau neatvykti, tai tavo pirmoji paroda! Kiti vis dar stovi prie tavo paveikslų, maudosi tavo šlovės spinduliuose. O aš atėjau ieškoti tavęs.

– Ak, Kite. Nekenčiu šios parodos.

– Brangus Lari! Štai kaip...

Jos akyse iškart matyti atjauta. Ji įdėmiai žvelgia į jį, mėgindama suprasti.

– Man per sunku, – sako jis. – Per daug darbų. Per daug žmonių. Jaučiuosi kaip apsišaukėlis. Bet kurią akimirką kas nors patapšnos per petį ir pasakys – bijau, kad įvyko klaida, prašom nusikabinti savo apgailėtinas tepliones ir išeiti.

– Ak, Lari. Koks tu paikas.

Tačiau jos žvilgsnis rodo, kad atjaučia jį.

– Niekas jų nepirks, Kite. Esu tikras.

– Luiza įsakė Džordžui nupirkti tavo paveikslą, – sako Kitė.

– Džordžas su Luiza čia?

– Žinoma. Norėtume paskui nusivesti tave vakarienės. Ar galėsi? Ar kur nors eisi su savo prašmatniais draugais?

– Aš neturiu prašmatnių draugų. Norėčiau eiti su jumis.

– Tavo paveikslai tikrai nuostabūs, Lari. Aš nejuokauju.

– Ak, Kite.

Jam nesvarbu, ar ji kalba rimtai. Jis jaučiasi toks dėkingas, kad ji trokšta jam laimės. Dabar, kai ji čia, priešais jį, viskas pasikeitė. Galėtų stovėti šiame kamputyje amžinai žvelgdamas į ją ir mėgaudamasis meile jai. Jam atrodo, jog ji tai supranta, nes ji irgi stovi ir nieko nesako.

Jam vėl prabilus rodosi, kad jie įžengė į kitokią, asmenišką erdvę.

– Kaip tu, Kite?

– Kaip visada, – atsako ji. – Tik truputį pasenau.

– Kaip Edas?

– Kaip visada.

Tada jis išgirsta šaukiant savo vardą ir pamato atskubančią Luizą su Džordžu įkandin.

– Lari, tu genijus! – sušunka Luiza. – Mes visi tokie sujaudinti! Pažįstame tikrą gyvą menininką!

– Sveika, Luiza.

– Mums patinka tavo darbai. Džordžui patinka tavo darbai. Jis nupirks didįjį, tą su stogais. Nagi, Džordžai, eik ir pasakyk, kad ruošiesi jį pirkti.

Džordžas nukėblina padaryti kaip lieptas. Prie jų prisideda Edas.

– Lari, tu senas nenaudėli, – sako jis. Draugiškai, šiltai žvelgdamas pakrato Lariui ranką. Edo veidas dar labiau sulysęs.

– Sveikas, Edai, – sako Laris.

– Kitą kartą, kai rengsi susibūrimą, kodėl tau nepavaišinus žmonių vynu? Parduosi daug daugiau paveikslų. Šiuo metu siūlome labai neblogą baltąjį vyną. Tarp mūsų kalbant, tai valstiečių myžalas, bet tik tokių valstiečių, kurie gėrė patį geriausią *Grand Cru*.

Laris nė nenutuokė, kad bus taip gera apsuptam senų draugų.

– Turiu pasakyti, tai labai gražu iš jūsų pusės, – sako jis. – Sukorėte tokį kelią.

Prie jų prieina Nelė su Džulijum Veingardu. Laris visus supažindina.

– Džulijus sako, kad galbūt atsirado pirkėjas, – sako Nelė Lariui.

– Nieko negaliu pažadėti, – sako Veingardas. – Bet tai kolekcionierius, mėgstantis padrąsinti naujus talentus.

– Nauji talentai juk daug pigesni, – taria Luiza.

– Tiesa, – su šypsena pritaria Veingardas.

– Lorensai, mielasis, – sako Nelė, – ar žinai, kad vieną jau pardavėm?

– Tai mano vyras jį nupirko, – sako Luiza. – Jis irgi mėgsta padrąsinti naujus talentus.

Veingardas tuoj pat išsiima savo vizitinę kortelę.

– Atsiųskite vyrą pas mane, – sako jis. – Čia tikras cirkas, – su panieka apsidairo. – Korko gatvėje viskas kultūringiau.

Jis senamadiškai nusilenkia ir nueina.

– Koks atgrasus žmogėnas, – sako Luiza.

– Luiza! – sudraudžia Kitė, dirstelėdama į Nelę. – Nedera taip sakyti.

– Jis bjaurokas, – sako Nelė, – bet jam puikiai klojasi tai, ką daro, ir jis visus pažįsta.

Edas susidomėjęs žvelgia į Nelę.

– Tai jūs Lario draugė, – sako jis.

– Galima ir taip sakyti, – sako Nelė, žvilgtelėdama į Larį.

Visi iš karto supranta, kad ji miega su Lariu.

– Kodėl gi jums neprisidėjus prie mūsų? – sako Kitė. – Vedamės Larį šventinės vakarienės. Užsakėme staliuką *Wilton's* restorane.

Lauke stovi Džordžo automobilis, tačiau visiems neužtenka vietos. Laris sako – mieliau eis pėsčias, Kitė pritaria irgi to norinti. Galiausiai visi kartu nueina pėsčiomis.

Laris eina su Edu. Jie kaipmat ima kalbėtis taip, kaip gali tik seni draugai.

– Ji įdomi, – sako Edas. – Ar jūs rimtai draugaujate?

– Galbūt, – atsako Laris. Tada, suvokęs, kad Nelė netoliese eina iš paskos su Kite, klausia: – Kaip sekasi vyno prekyba?

– Vangiai, – atsako Edas. – Panašu, kad anglai geria vyną taip pat, kaip ir svetimauja – retai ir užsienyje. Labiausiai mėgstu važinėtis tuščiais Prancūzijos keliais.

– Ar negana prisibuvai svetur?

– Jei iš tiesų nori žinoti, man jau beveik visko gana. Ar kada nors tave apima jausmas, kad viskas nebe taip? Niekas nejaudina. Niekas nežeidžia.

– Tai negerai, Edai.

– Kartais atrodo, kad man reikia kito karo.

Prie restorano Nelė pasako vis dėlto neisianti su jais į vidų, nes jau susitarusi eiti kitur. Prieš nueidama greitai, beveik droviai pabučiuoja Larį ir taria:

– Tavo draugai mieli.

– Kodėl ji neina su mumis? – klausia Edas.

– Tokia jau ta Nelė, – sako Laris. – Jai patinka eiti savo keliais.

Vakarienė gana prašmatni.

– Užsisakykit, ko tik norit, – sako Luiza. – Džordžas sumokės.

Kitę suintrigavo tai, kad Nelė nuėjo savo keliais.

– Bet ką ji veikia? – vis kartoja ji.

Laris stengiasi paaiškinti, bet mėgindamas tai padaryti ir pats turi pripažinti, jog, regisi, Nelės gyvenimo kelias niekur neveda.

– Nesuprantu, kodėl jis turi kažkur vesti, – sako Edas.

– Todėl, kad kitaip – kokia prasmė? – sako Kitė. – Visi norime žinoti, jog mūsų gyvenimas turi prasmę.

– Nesuprantu, – sako Edas. – Kam? Kokią prasmę? Dabar švenčiame Lario parodą. Valgome gerą maistą gerų draugų kompanijoje. Ar tai nesuteikia mūsų gyvenimui prasmės?

– Tu tyčia nesupranti manęs, – sako Kitė.

Stebėdamas ir klausydamasis jų Laris mato – Kitė nelaiminga. Jį stebina, kad Edas kalba su ja aštroku tonu.

– Man Lario draugė atrodo puiki, – sako Luiza. – Ji dar labai jauna. Esu tikra, ji greitai ras savo kelią.

– O aš noriu pasakyti, kad Laris puikus dailininkas, – sako Edas. – Turi drąsos toliau daryti tai, kas jam patinka, ir dabar tai atsipirko. Į tavo sveikatą, Lari! Tu puikus žmogus. Sveikinu tave.

– Ačiū, Edai, – sako Laris. – Dabar man tereikia parduoti daugiau negu vieną paveikslą.

19.

– Žiūrėk, ką radau, – sako Nelė Lariui.

Jos dviračio krepšyje – šeši maži skaidraus stiklo buteliukai, kokie naudojami vaistams laikyti.

– Juk žinai, kam reikalingi buteliai, – sako ji. – Į juos reikia įdėti laišką.

– Be abejo, – sako Laris.

– Tai keliaukim, – sako ji.

Laris ištempia savo dviratį į gatvę ir jie nuvažiuoja Volverto keliu pro Dramblio ir Pilies rajoną ir pro Vaterlo stotį prie plataus naujojo Vaterlo tilto. Čia Nelė sustoja beveik vidury tilto ir atremia dviratį į turėklus. Laris padaro tą patį. Šiandien graži saulėta diena ir valandėlę jis stovi, gėrėdamasis vaizdu. Į rytus virš subombarduotų Londono Sičio pastatų iškilęs Šv. Pauliaus katedros kupolas, į pietus, už upės vingio – Parlamento rūmai.

Nelė paima vieną buteliuką, bloknotą ir pieštuką.

– Koks bus pirmas mūsų laiškas? – klausia ji.

– Tai mes tikrai siųsim laiškus buteliuose?

– Žinoma. Aš parašysiu pirmąjį.

Ji ima rašyti, tada išplėšia bloknoto lapelį ir parodo Lariui. Ten parašyta: „Jei rasite šį laiškelį, visą likusį gyvenimą jus lydės sėkmė."

– Ar nemanai, kad galiausiai žmogus nusivils? – paklausia jis.

– Jokiu būdu. Jei tiki sėkme, sulauksi jos.

Ji užsuka buteliuko dangtelį ir švysteli jį per turėklus į upę. Jie žiūri, kaip jis teškiasi į vandenį, nugrimzta ir iššokęs nuplaukia sūkuriuojančia upe.

Jie nuvažiuoja šiauriniu upės krantu ir Viktorijos krantine prie Vestminsterio tilto. Nelė vėl pastato dviratį vidury tilto.

– Nuo vieno tilto prie kito, – sako Laris.

– Noriu, kad šios dienos niekada nepamirštum, – sako Nelė.

Ji išsitraukia bloknotą ir pieštuką.

– Dailesnio nieko žemėj nėr, – sako Laris.

– Ką?

– Tai iš Vordsvorto eilėraščio. „Ant Vestminsterio tilto".

– Kitas laiškelis. Imk. Dabar tavo eilė.

Ji paduoda jam bloknotą. Laris mėgina prisiminti eilėraštį:

Tylaus ir gryno ryto grožis –
Laivai ir bokštai... kaip ten?.. stovi
Laukams ir dangui atsivėrę,
Tyram ore jie žiba, žėri.

– Laukų nebėra, – sako Nelė.

– Ir tyro oro, – Laris pažvelgia į Parlamento rūmus ant upės kranto. – Rodos, viskas amžinai taip buvo, bet Vordsvortas niekada to nematė. Jiems nėra nė šimto metų. Čia buvo kiti pastatai, jų nebėra.

– Parašyk kitą laiškelį.

Laris, akimirką pamąstęs, užrašo: „Jei rasite šį laiškelį, apsidairykite aplink ir pasidžiaukite tuo, ką matote, nes vieną dieną to nebeliks."

– Nemanai, kad tai niūroka? – sako Nelė.

– Tai padės žmonėms vertinti tai, ką turi.

Jis suvynioja lapelį ir įkiša į buteliuką. Paduoda jį Nelei, bet ji sako:

– Tai tavo laiškelis, tu ir įmesk jį.

Jis numeta buteliuką nuo tilto į upę ir žiūri, kaip tas šokčiodamas plaukia, paskui dingsta iš akių.

Abu vėl užlipa ant dviračių ir važiuoja pro Didįjį Beną ir Milbanką prie Lambeto tilto. Iš abiejų pusių stovinčių obeliskų viršuje, pasak Nelės, yra ananasai. Laris tvirtina, kad tai kankorėžiai.

– Kam gali į galvą šauti iškalti milžinišką kankorėžį? – sako Nelė.

– O ananasą?

– Ananasai nepaprasti. Iš išorės kieti ir šiurkštūs, o viduje – saldūs ir sultingi.

Ji užtempia dviratį ant šaligatvio. Jos plaukai spindi nuo saulės. Laris susižavėjęs žvelgia į ją.

– Kodėl tu tokia, Nele?

– Ką turi omeny?

– Tokia atvira, tokia nesugadinta, tokia... Nežinau. Tu mane nuolat stebini.

– Ar tai gerai?

– Labai gerai.

Ji brūkšteli laiškelį ir parodo jam: „Jei rasite šį laiškelį, eikite ir padarykite tai, ką norėjote daryti visą gyvenimą, bet nedrįsote."

– O jei tas žmogus nori apiplėšti banką?

– O kodėl tai būtinai turi būti jis. Tai gali būti mergina. Gal ji nori pabučiuoti vaikiną, kurį slapta įsimylėjo.

Ji pabučiuoja Larį ant Lambeto tilto.

– Dabar tai nebe paslaptis, – sako Laris.

Jis jaučiasi linksmas ir laimingas. Jau seniai taip jautėsi. Dėl Nelės žaidimo atrodo, kad viskas, kas gera, įmanoma, o tai, kas bloga, – toli toli.

Ji įmeta butelį į vandenį.

Jie nuvažiuoja krantine pro Teito galeriją ir Voksolo tiltą – „jis per bjaurus“ – prie Čelsio tilto. Čia žibintų stulpus vietoj ananasų ar kankorėžių puošia auksiniai galionai. Kitapus stūkso didžiulė Batersio elektrinė. Per du iš keturių jos kaminų į vasaros dangų srūva juodi dūmai.

Nelė paduoda Lariui bloknotą.

– Tavo eilė.

„Jei rasite šį laiškelį, – rašo Laris, – patikėkite, kad laimė yra, nes aš dabar laimingas.“

– Kaip gražu, Lari, – sako Nelė. – Aš taip noriu, kad tu būtum laimingas.

Jis įmeta butelį į upę ir žiūri, kaip tas nuplaukia pasroviui po geležinkelio tiltu.

Nelė paima bloknotą ir ima jame rašyti.

– Kur dabar? – klausia Laris. – Prie Alberto tilto?

– Gana tiltų.

Ji įkiša raštelį giliai į butelį neparodžiusi jo Lariui.

– Turiu važiuoti, mielasis, – sako.

– Važiuoti? Kur?

– Turiu važiuoti.

Paduoda jam buteliuką.

– Šis skirtas tau.

Pabučiuoja jį, užlipa ant dviračio ir nuvažiuoja Čelsio Tilto keliu.

Laris atsuka buteliuko kamštelį ir pamėgina išimti susuktą popieriaus lapelį, bet buteliuko kaklelis per siauras. Suglumęs, mažumą suirzęs spokso į buteliuką, galvodamas, ką daryti. Lapelis viduje šiek tiek išsivyniojo. Net jei pavyktų sugriebti jį pro kaklelį, traukdamas suplėšytų. Vienintelė išeitis – buteliuką sudaužyti.

Suėmęs už kaklelio, Laris trinkteli jį į kelkraštį. Trinkteli stipriau. Galiausiai smarkiai vožia ir buteliukas sudūžta į šipulius. Paima lapelį iš blizgančių stiklo šukelių, išvynioja ir perskaito.

Jei rasi šį laiškelį, prašau, patikėk, jog nieko iš tavęs nesitikiu ir noriu tik viena – kad ir toliau būtum laimingas. Aš turėsiu kūdikį. Myliu tave.

Laris išbalęs atsistoja. Pirmiausia užsimano tučtuojau pasivyti Nelę. Bet supranta, kad nė nenutuokia, kur ji nuvažiavo, ir jos neras. Todėl lėtai važiuoja nuo tilto, sutrikęs dėl užplūdusių jausmų.

Veikiausiai bijo. Tai ne konkretaus dalyko baimė, greičiau panika. Įvykiai gena vienas kitą ir jis negali jų valdyti, nežinomos galios stipresnės už jį. Tada panikai dingus, tarsi saulei išsklaidžius miglą, jis pajunta pasididžiavimą.

Aš būsiu tėvas.

Ši mintis tokia nuostabi, kad priblokšia jį. Tuo pat metu ir džiugina, ir gąsdina. Atsakomybė per didelė, tai viską keičia.

Aš turėsiu žmoną ir vaiką.

Žmona! Beveik neįmanoma įsivaizduoti Nelės šiame vaidmenyje. Tačiau jie, be abejo, turi susituokti.

Tai štai kaip? Mano gyvenimo kelias jau nutiestas priešais?

Iki galo to dar neperpratęs, bet žino, kad tai ne toks gyvenimas, kokio nori. Bet ko nori? Apie kokią ateitį, dabar amžiams prarastą, svajoja?

Priblokštas užlipa ant dviračio ir važiuoja Čelsio Tilto keliu ta pačia kryptimi kaip ir Nelė. Tada suvokia – ji visa tai suplanavo. Sugalvojo žaidimą su rašteliais buteliuose, kad jis turėtų laiko pabūti vienas ir pagalvoti, ką atsakys. Staiga jį užplūsta meilė. Kokia nuostabi mergina! Ne pagal amžių brandi ir supranta, ką jis dabar jaučia. Žino, jog jam kils abejonių, ar įsipareigoti bendrai ateičiai su ja. Todėl nuvažiavo. Tai jį labai sujaudina. Nors ji viena šiame dideliame pasaulyje, jis rūpi jai ir ji nenori užkrauti didesnės naštos, negu jis gali pakelti.

Šią akimirką, važiuodamas paskui Slouno gatve dardantį autobusą, jis jaučia jai tik meilę ir dėkingumą. Bet pasukus kairėn į

Naitsbridžą ir važiuojant pietine parko puse jam ima kelti nerimą kiti dalykai. Kaip išlaikys žmoną ir vaiką? Kur jie gyvens? Kaip bus su tapyba?

Tada susizgrimba, kur važiuoja. Pasuko namo. Vedamas nesąmoningų, gilesnių už mintis instinktų kritinę akimirką grįžta į namus, kuriuose užaugo. Be reikalo, juk negali tikėtis, kad tėvas už jį išspręs šią dilemą. Grįžta namo ieškodamas prieglobsčio.

Pasuka Kensingtono Bažnyčios gatve ir kalva pakyla į Kamdeno Giraitės gatvę. Žinoma, dabar tėvas biure kitame miesto gale, bet Laris turi raktą. Atsirakina duris, įtempia sunkų dviratį į vidų ir pastato prieškambaryje. Ekonomė ponia Kukson pakyla iš rūsio pažiūrėti, kas atėjo.

– Sveika, Brangute, – sako Laris. – Nusprendžiau užsukti.

– Ponas Lorensai! – ji taip nudžiunga, kad net parausta. – Koks džiaugsmas akims! Tik pažiūrėkit! Girdėjau, dabar jūs žymus dailininkas.

– Ne toks jau ir žymus, – sako Laris.

Jį apstulbina, kaip gera būti taip pasitiktam ir kaip jam jauku šiuose niūriuose namuose.

– Gal puodelį arbatos ir riekę pyrago?

– Būtų nuostabu. Kaip laikaisi, Brangute?

– Galima sakyti, visai neblogai. Jūsų tėvas netrukus grįš.

Laris įsitaiso ketvirto aukšto kambaryje iš kiemo pusės, kuris kadaise buvo vaikų, o paskui tapo jo darbo kambariu. Grįžęs iš mokyklos namo atostogų, jis čia skaitydavo, piešdavo arba tiesiog žiūrėdavo į ugnį židinyje. Čia jis pasislėpė tą dieną, kai tėvas pasakė jam, kad mama iškeliavo į dangų. Tada jam buvo penkeri metai.

Brangutė pabeldžia į duris ir įeina su padėklu.

– Pyragas su kmynais, – sako ji, – kuklesnis, nei norėčiau, bet žinote, kaip viskas yra. Niekad nepasakytum, kad mes laimėjome karą.

– Ačiū, Brangute. Tu angelas.

Ji stovi, žiūrėdama į jį, sėdintį senajame savo krėsle prie knygų spintos.

– Kaip smagu, kad jūs vėl namie, pone Lorensai.

Likęs vienas Laris geria arbatą su pyragu. Niekaip neprisiverčia galvoti apie padėtį, kurioje atsidūrė. Kiekvienąkart ėmus galvoti, ką daryti, mintys nuklysta į mokyklos laikus. Edas Eivnelas, kurio šeima gyveno šiaurėje, visada apsistodavo pas jį atostogų pradžioje ir pabaigoje, keliaudamas iš mokyklos ir grįždamas į ją. Jis prisimena jį, susikūprinusį prie židinio, kišantį į ugnį įvairius daiktus ir stebintį, kaip jie dega. Ir ko tik Edas nemėgo deginti – pieštukų, žaislinių kareivėlių, degtukų dėžučių. Jis bandydavo deginti ir save – braukdavo ranka per liepsną, kol išsisuodindavo.

Laris išgirsta, kaip trinkteli uždaromos paradinės durys, ir prieškambaryje girdi tėvo balsą. Girdi, kaip tauškia susijaudinusi Brangutė. Tėvas greičiausiai pavargęs. Po biure praleistos dienos norės nusiprausti ir persirengti, o tada bibliotekoje išlenkti viskio burnelę vartydamas laikraštį.

Laris nusileidžia žemyn pasisveikinti. Nesimatė su tėvu nuo tada, kai šis grįžo iš Jamaikos.

– Lari! Koks džiugus netikėtumas!

Jo akyse matyti tikras džiaugsmas. Kaip visada, grįžus namo Larį apstulbina, kad tebepriklauso šiam pasaulėliui, kurį, jam rodėsi, jau paliko.

– Ar pasiliksi su mumis pavakarieniauti?

– Norėčiau išgerti ir pasišnekėti, – sako Laris. – O tada sėsiu ant dviračio.

– Ak tas menininko gyvenimas! – nusišypso tėvas. – Duok man dešimt minučių.

Laris nueina į biblioteką ir pasiima tėvo parsineštą vakarinį laikraštį. Truputį paskaito apie Paryžiaus taikos konferenciją ir

padeda laikraštį. Šis kambarys taip persismelkęs tėvu, kad vėl pasijunta esąs vaikas. Čia kiekvieną vakarą ilgų mokyklos atostogų metu Laris sėdėdavo savo žemame krėsle, aptrauktame tamsiai raudonu aksomu, o tėvas jam skaitydavo. Jie perskaitė „Karaliaus Saliamono kasyklas", „Paslaptingą šalį" ir „Lobių salą", kurią tėvas mėgo vadinti geriausiu kada nors sukurtu pasakojimu.

Ir aš tapsiu tėvu?

Viljamas Kornfordas ateina pas jį ir įpila abiem po stiklelį škotiško viskio. Jie šnekteli apie Jamaiką ir sunkumus, kurių kilo per karą rekvizavus laivyną.

– Atgavome „Arigvani" ir „Bajaną", bet kol kas nuolat kursuoja tik „Arigvani". Mums labai trūksta talpyklų. Deruosi su ministerija dėl keturių laivų, noriu juos iš jos nupirkti. Ši valdžia daro viską, ką galėdama, kad tik padidintų maisto ne iš JAV importą, bet tam reikia laiko. Bet puiku tai, kad mums pavyko išsaugoti beveik visus savo darbuotojus.

– Kaip suprantu, – sako Laris, – niekas niekada neatleidžiamas iš darbo.

– Jei tik tai priklauso nuo manęs, ne, – sako tėvas. – Darbas brandina žmones. Kai jie pradeda, būna kaip maži laiveliai, o paskui išauga tarsi ąžuolai.

Laris žino – jam irgi derėjo būti mažu laiveliu, o dabar derėtų būti išaugusiam tarsi didelis ąžuolas šeimos bendrovėje. Tėvas, supratęs, kad jo žodžius galima suvokti kaip kritiką, keičia pokalbio temą.

– Papasakok, – sako jis, – kaipgi tavo paroda.

– Liko dar dvi dienos, – sako Laris. – Tada manęs laukia abejotinas malonumas atsiimti savo darbus.

– O kas paskui?

– Aš irgi savęs to klausiu.

– O, – ištaria tėvas ramiu, neutraliu tonu.

– Iškilo naujų aplinkybių. Nesu visiškai tikras, ką daryti.

Iki pat šios akimirkos Lariui netoptelėjo, kad nori tėvo patarimo. Jam atrodo, jog žino, ką pasakys tėvas, – stiprūs jo religiniai įsitikinimai nepalieka jam didelio pasirinkimo. Kodėl jis iš viso apie tai prakalbo?

Nes tėtis turi pritarti mano veiksmams.

Tai irgi jį nustebina. Vadinasi, kad jaustųsi tinkamai pasielgęs, turi gauti tėvo palaiminimą. Šis pavargęs viską geriantis žmogus raukšlių išvagotu įdegusiu veidu, taip dėmesingai žvelgiantis į jį, simbolizuoja visa, kas teisinga, derama ir gera. Štai ką reiškia būti tėvu.

Ar įmanoma, kad ir aš kada nors toks tapsiu?

– Jau kurį laiką draugauju su mergina, – sako Laris. – Ji vardu Nelė. Dirba pas meno kūrinių prekeivį. Ji labai neįprasta, labai laisvai mąstanti, labai nepriklausoma mergina.

Laris nutyla ir klausia savęs, ar tėvas supranta, ką jis ruošiasi pasakyti. Kalbant jo pasitikėjimas išgaruoja. Jam atrodo, kad tai, ką pasakys, parodys jį esant visiškai neatsakingą.

Kodėl aš nesiėmiau atsargumo priemonių, kad taip nenutiktų? Nes Nelė sakė, jog ji tuo pasirūpino. Bet daugiau nė karto apie tai nepradėjau kalbos. Neturiu supratimo, kokį būdą ji taikė. Per daug drovėjausi, buvau tikras savanaudis ir nebeklausinėjau jos. Racionaliai į tai pažvelgus, kaip tikriausiai padarys tėvas, aišku, kad mano elgesys nepateisinamas.

– Na, mums iškilo keblumų, – sako jis. – Manau, gali atspėti, kokių.

Jis pajunta, jog nepajėgia to įvardinti. Jam per daug gėda. Tačiau jis nusprendė atskleisti tėvui pakankamai, kad tėvas pats padarytų išvadą.

– Štai kaip, – sako tėvas.

– Žinau, kad blogai pasielgiau, – sako Laris. – Turiu omeny – žinau, pasakysi man, jog, Katalikų bažnyčios akimis, nusidėjau. Tai tiesa.

– Ar tu ją myli? – paklausia tėvas.

Laris ne to tikėjosi. Akimirką patyli.

– Taip, – atsako.

– Ar nori ją vesti?

– Manau, taip, – atsako Laris. – Viskas taip netikėta. Aš sutrikęs.

– Kiek jai metų.

– Dvidešimt. Beveik dvidešimt vieni.

– Ką jai pasakei?

– Nieko. Pranešusi man naujieną, ji pabėgo. Manau, ji nori, kad turėčiau laiko pagalvoti prieš apsispręsdamas. Ji ne tokia mergina, kuri norėtų, kad vesčiau ją tik dėl to, ką žmonės pasakys.

– Ji nori žinoti, ar myli ją?

– Taip.

– O tu nesi tuo tikras.

Laris žvilgteli į tėvą. Ar tai taip akivaizdu?

– Nežinau. Galbūt. Nesu įsitikinęs, o gal ir esu įsitikinęs, jei supranti, ką noriu pasakyti.

Viljamas Kornfordas linkteli. Taip, supranta, ką Laris nori pasakyti. Atidžiai stebi sūnų.

– Tu teisus dėl Bažnyčios, – sako. – Bažnyčios požiūris labai aiškus. Tu netinkamai pasielgei. Bet tai jau įvyko. Ir dabar Bažnyčios požiūris į tavo pareigą irgi labai aiškus.

– Taip, – atsako Laris. – Suprantu.

– Bet santuoka yra amžina. Ji trunka, kol išskirs mirtis.

– Taip, – sako Laris.

Tėvas buvo vedęs, kol mirtis juos išskyrė. Tai truko devynerius metus, o tada atėjo mirtis. Tie devyneri metai tapo tarsi šventu tobulos santuokos paminklu.

– Ar gali tai pasižadėti, Lari?

– Nežinau, – atsako Laris. – Kaip galiu žinoti? Ar tu žinojai?

Tėvas lėtai, užjaučiamai linkteli jam. Neprataria nė žodžio. Jis

niekada nėra kalbėjęs apie mirusią žmoną. Po jos mirties niekada neminėjo jos vardo, tik tuomet, kai jie su Lariu kartu melsdavosi. *Dangaus Dieve, palaimink Mamytę, globok ir saugok mus, kol vėl susitiksime.*

Globok mane, pagalvoja Laris. Jam norisi verkti.

– Nesu tavo kunigas, – sako tėvas. – Aš tavo tėvas. Noriu tau pasakyti kai ką, ko negali pasakyti Bažnyčia. Jei iš tiesų tos merginos nemyli, vesdamas ją labai blogai pasielgtum. Pasmerktum ir jus abu, ir jūsų vaikus būti nelaimingus. Iš to, ką man pasakoji, atrodo, kad ji tą puikiai supranta. Ji nenori vyro, kuris tiesiog atliktų savo pareigą. Žinoma, kad ir kas nutiks, privalai ją remti. Bet, jei vesi, vesk laisva valia. Vesk iš meilės.

Laris nepajėgia praverti lūpų. Iš kiekvieno tėvo žodžio sklinda beribė meilė sūnui. Nors kalbėdamas jis pabrėžia moralę, labiausiai jam rūpi sūnaus laimė. Štai ką reiškia būti tėvu. Dėl savo vaiko jis pasiryžęs nekreipti dėmesio net į brangiausius įsitikinimus.

– Nesusigadink gyvenimo, Lari.

– Nesusigadinsiu, – sako Laris. – Jei tik jau to nepadariau.

– Bet jei tau atrodo, kad iš tiesų ją myli, tai...

Laris sutinka tėvo žvilgsnį. Jis taip trokšta pulti tėvui į glėbį ir būti tvirtai apkabintas. Bet jie jau metų metus nebuvo apsikabinę.

– Yra ir praktinė šio reikalo pusė, – sako jis. – Sakai, privalau ją remti. Be abejo, tai tiesa. Tačiau tai ne taip paprasta.

– Regis, – sako tėvas, – menas kol kas neduoda pelno.

– Kol kas ne.

Dabar tėvas pasakys jam, kad jis taip ir sakė, kai jie buvo smarkiai susikivirčiję prieš karą. Kad Laris iššvaistė savo jaunystę vaikydamasis kvailos svajonės. Kad dabar jis turi prisiimti atsakomybę.

– Bet tai tau patinka?

– Kas?

– Tapyba. Tavo menas. Tai tau patinka.

– O taip.

– Kalbi labai užtikrintai.

– Klausi, ar man patinka tapyti, tėti. Aš tuo tikras. Tik tą ir noriu daryti. Bet nesu tikras dėl nieko kita. Netgi nesu tikras, ar pakankamai gerai tapau. Nesu tikras, ar kada nors galėsiu iš to pragyventi.

– Bet tai tau patinka.

– Taip.

– Tai retai pasitaiko, Lari. Tai Dievo dovana.

Tėvas staiga pakyla nuo kėdės ir prieina prie stalo, kur laiko savo dokumentus. Valandėlę pavarto sąskaitų knygas.

– Štai ką siūlau, – sako jis. – Padidinsiu tau išlaikyti skirtą sumą 100 svarų per metus. Apmokėsiu tai merginai tinkamo buto nuomą. Ar tu gyvensi ten kartu su ja ir kokie bus jūsų santykiai, tai jau tavo reikalas. Ar to pakaks?

– Ak, tėti!

– Stengiuosi būti dalykiškas, Lari. Ne man tave teisti.

– Maniau, kad liepsi man dirbti bendrovėje.

– Už bausmę? Bendrovė ne pataisos namai. Jei kada nors pasirinksi ją, tai tik savo laisva valia.

– Kaip ir santuoką.

– Taip. Būtent.

Jis ištiesia ranką. Laris suspaudžia ją.

– Duok man žinią, kai apsispręsi.

Važiuojant dviračiu atgal per Londoną Larį vėl užplūsta prieštaringi jausmai. Tėvo dosnumas kelia jam pagarbą, jis jaučiasi suglumęs. Dabar supranta, jog pats to nesuvokdamas važiavo namo išgirsti nurodymo atlikti savo pareigą. Nepajėgdamas apsispręsti, atsigręžė į svarbiausius jį formavusius veiksnius – šeimą, mokyklą, bažnyčią, kad priverstų jį vienaip ar kitaip pasielgti. Tačiau iš tėvo

namų jis išėjo jausdamas didesnę laisvę ir padrąsinimą negu atvažiavęs, tačiau vienišesnis ir slegiamas didesnės naštos.

Kodėl kiti žmonės taip lengvai apsisprendžia? Jis pagalvoja apie Edą su Kite. Prieš nuspręsdami tuoktis jie susitiko du kartus – tik du kartus! Tuo metu tai jo nenustebino – argi neužtenka akimirkos įsimylėti? Be to, per karą visada trūksta laiko, o ateitis labai miglota. Bet stojus taikai ir prieš akis nusidriekus ilgiems ateities metams kas iš tiesų gali žinoti, ko nori?

Galbūt, mąsto jis, man trukdo būtent troškimas būti užtikrintam. Jei tikrumas neįmanomas, kam jo tikėtis? Galbūt sprendimas vesti yra negalutinis. Vesti nusprendi, nes tuo metu tai atrodo geriausia, ir prireikia ne vienų metų, kad taptum užtikrintas. Jei tai tiesa, apsisprendimui tereikia išorinio spaudimo. Ir kas gali būti įprasčiau nei vesti todėl, kad turėsi vaiką? Kai kuriose šalyse sužadėtuvės įvyksta tik tada, kai mergina laukiasi. Tai, o ne seksas yra vedybų tikslas.

O kaipgi meilė?

Tebesiginčydamas su savimi pasuka į gatvę, kurioje gyvena, ir ant laiptelių pamato sėdint jo laukiančią Nelę. Ji pašoka plačiai šypsodamasi.

– Žinai ką! – sušunka. – Buvau pas Džulijų. Jis sako, kad visi tavo paveikslai parduoti!

– Parduoti?! Kam?

– Pirkėjas panoro likti nežinomas. Ar tai ne nuostabu? Kolekcionieriai renka tavo paveikslus! Kaip tikro dailininko!

– Stebiuosi.

– Tai juk gerai, ar ne.

Įsisąmoninus šią naujieną jį staiga užlieja džiaugsmo banga. Jo paveikslai reikalingi. Už juos moka pinigus. Nėra nieko maloniau už tokį padrąsinimą. Žodžiai nieko nekainuoja. Bet niekas už paveikslą nemoka pinigų, jei jis iš tiesų nepatinka.

Atremia dviratį į sieną ir apkabina Nelę. Ji taip dėl jo džiaugiasi. Pati yra keblioje padėtyje, o galvoja tik apie jį.

– Laukiau nesulaukiau tavęs, kad galėčiau tai pasakyti. Sėdėjau ant laiptelių tokia laiminga.

– Tai nuostabu, – sako jis. – Negaliu patikėti.

Pabučiuoja ją ant laiptelių.

– Reikia atšvęsti, – sako ji.

– Taip, bet kaipgi tavo laiškelis?

– Ak, tas, – sako ji. – Ar pavyko jį ištraukti nesudaužius buteliuko?

– Ne. Teko sudaužyti.

– Taip ir maniau.

– Tau nereikėjo pabėgti.

– Nereikėjo?

Ji jo glėbyje, šypsosi jam, tokia linksma ir graži, jo paveikslai parduoti, šviečia saulė ir staiga jam pasidaro lengva.

– Tekėk už manęs, Nele.

Ji tebesišypso, bet nieko neatsako. Ne taip turėtų būti.

– Uždaviau tau klausimą, Nele.

– Ak, čia buvo klausimas?

– Noriu, kad už manęs tekėtum.

– Galbūt, – sako ji. – Pagalvosiu apie tai.

– Argi tu to nenori?

– Galbūt, – sako ji. – Nesu tikra.

– Nesi tikra!

– Na, man dar tik dvidešimt.

– Beveik dvidešimt vieni.

– Bet aš tave myliu, Lorensai.

– Na, matai, – sako jis.

– Tik nežinau, ar aš tau tiksiu.

– Žinoma, tiksi! – išgirdęs jos abejones, jis išsilaisvina iš savųjų. – Tu ideali. Tu gera ir nenustoji manęs stebinusi, tu darai mane laimingą. Kaip galėčiau be tavęs gyventi?

Ji keistai pažiūri į jį, tarsi pirmą kartą atskleisdama jam savo

baugščiąją, trapiąją pusę. Jos žvilgsnis sako jam – pažadėk, kad neįskaudinsi manęs.

– Supranti, – sako jam, – merginoms viskas kitaip.

– Ką nori pasakyti?

– Tu turi savo tapybą, esi svarbus pasaulyje, darai dalykus, kuriais užsiima vyrai. Bet mums, merginoms, svarbiausia vyras ir vaikai. Nieko daugiau. Todėl turime pasirinkti teisingai.

Ji vėl atsisėda ant laiptelių. Jis atsisėda greta ir paima ją už rankos.

– Tai pasirinkime teisingai kartu, – sako jis.

– Juk mums nebūtina apsispręsti šiandien, tiesa?

– Ne, jei nenori, – sako jis.

– Iš tiesų nežinau, ko noriu, – taria ji.

Laris sutrinka.

– Bet aš maniau...

Nebaigia sakinio. Staiga jis pasirodo jam kvailas.

– Manei, kad visos merginos nori ištekėti, o vyrus reikia priversti.

– Sakei, kad nori ištekėti.

– Noriu, – sako Nelė. – Bet noriu tai padaryti teisingai.

– Ką reiškia „teisingai"?

– Mano tėvai susituokę, – sako ji. – Bet jie nelaimingi. Kartais man atrodo, jog jie vienas kito nekenčia. Nenoriu, kad mums taip nutiktų.

– Bet jei du žmonės vienas kitą myli... – sako Laris.

– Turbūt ir jiems atrodė, kad jie vienas kitą myli. Iš pradžių. Man atrodo, kad niekad iš tiesų negali žinoti. Negali būti visiškai tikras.

Ji rimtai žvelgia į jį ir kalbėdama glosto jo ranką. Jis jaučiasi taip, tarsi viskas aplink ėmė suktis. Jos žodžiai ir prisilietimas vienas kitam prieštarauja. Ar ji myli jį?

– Bet, Nele, – bejėgiškai taria jis, – o kaipgi kūdikis?

– Nori pasakyti, kad turėtume susituokti dėl kūdikio?

– Na, tai juk susiję.

– O jei kūdikio nebūtų buvę, tu nebūtum to norėjęs?

Ji užklumpa Larį. Jis norėtų jai pasakyti: „Gal nebūčiau taip greitai tavęs to paprašęs, bet vėliau būčiau pasipiršęs.“ Ar tai tiesa? Jis jaučia begalinį jos atvirumą ir susigėsta.

– Mielasis Lorensai, – sako ji, spausdama jam ranką. – Aš tave taip myliu. Neuždarykime savęs į narvą. Jei tu pakliūtum kur nors, kur nenori būti, neištverčiau to. Tiesiog mylėkime vienas kitą kaip dabar, leiskime gyvenimui tekėti ir niekada vienas kitam nemeluokim.

Tą akimirką jis myli ją dar karščiau nei kada nors mylėjo. Kokia ji sąžininga, galvoja. Iš kur toks instinktyvus tyrumas? Keista tarti šį žodį apie merginą, kuri dovanoja jam savo kūną, bet jis jaučia giliai joje slypintį nekaltumą, kuris kyla ne iš patirties stokos ar vaikiškumo. Kartais, kai ji žvelgia į jį savo rimtomis akimis, jam atrodo, kad ji daug vyresnė ir brandesnė, negu jis kada nors bus, nors jis aštuoneriais metais anksčiau atsirado šiame pasaulyje. Nelė nuoširdi nuo gimimo.

– Jei tu to nori, – sako jis.

– Ir jei tu to nori, – tyliai taria ji.

20.

Pamela lėtai, atsargiai eina nuo vienos akmenuotos balos prie kitos. Ji vilki rauktą maudymosi kostiumėlį, avi mažyčius botus ir nešasi plastmasinį termoso puodelį. Putlus trimetės kūnas grakščiai juda. Radusi plyšelį tarp akmenų, pritupia ir peršoka jį, ir lygiai taip pat pritūpusi žiūri į naują balą. Dabar atoslūgis ir žvilgančių akmenų ir jūržolių platybės driekiasi beveik iki pat horizonto. Pamela dairosi, ieškodama mažyčių krabų ir permatomų žuvų, ir vis labiau tolsta nuo siauro žvirgždu oto paplūdimio šalia uolų. O jei ji nukris?

– Neik per toli, brangute! – šūkteli Kitė, sėdinti betoninių laiptelių apačioje.

Pamela kaip visada nekreipia į ją dėmesio. Kvaila ją šaukti. Šis vaikas taip įnirtingai rodo užsispyrimą, kad pasielgs priešingai nei liepiama, kad tik nenusileistų.

Hjugas, kuris vaikščiojo paplūdimiu ieškodamas lobių, grįžta prie laiptelių. Mielas jaunuolis, iš tiesų dar visai vaikas, nors mėgsta priminti Kitei, kad tarp jų tik penkerių metų skirtumas. Jį pašaukė į kariuomenę, tačiau buvo jau beveik karo pabaiga ir jam neteko iš tiesų kariauti.

– Jokių šansų gauti Viktorijos kryžių, – sako jis.

Jo veidas rausvas, akys gyvos, jis trokšta tobulėti. Labiausiai

iš visų jis žavisi Edu ir, to nesuvokdamas, siekia mąstyti ir kalbėti panašiai kaip jis.

– Pažiūrėkit, – sako jis. – Radau brangakmenių.

Parodo Kitei saują blizgančių skaidrių plokščių akmenukų – tamsiai žalių, baltų it pienas, gintaro spalvos, raudonų tarsi rubinai. Tai stiklo, kadaise buvusio buteliais ar stiklainiais, šukės, nugludintos bangų.

– Jie patiks Pamelai, – sako Kitė. Tada pažvelgia į nutolusią dukters figūrėlę: – Ar jums neatrodo, kad ji per toli nuėjo?

– Gana tolokai.

– Ji nekreipia dėmesio, kai šaukiu ją.

– Aš ją parvesiu, gerai?

Jis nuliuoksi akmenimis, trokšdamas pasitarnauti jai. Kitė puikiai supranta, kad Hjugui labiau negu derėtų patinka jos draugija, bet ji nemato čia nieko bloga. Kažkodėl jie taip pasidalino darbą: Edas vis išvykęs, lanko kuklesnius Prancūzijos vynuogynus, o Hjugas likęs namie rūpinasi pristatyti užsakymus, kai jie ateina. Verslas dar nepakankamai įsitvirtinęs, kad jie turėtų savo patalpas, todėl kaip sandėlį naudoja daržinę greta sodybos. Ji pilna prikrauta vyno dėžių. Hjugas, gavęs siuntas, nuolat deda dėžes į krūvas arba neša jas iš daržinės. Jo furgonas *Bedford* jau įprastas vaizdas kieme, o jis pats – beveik dar vienas šeimos narys.

Kitė stebi jo figūrą, aiškiai matomą šviesiame horizonte. Jis pasiveja Pamelą ir stovi tarp dviejų balų, įtikinėdamas ją. Kitė mato, kaip mergaitė atsuka jam nugarą ir straksi tolyn nuo kranto ir kaip jis apsuka ratą, kad sutrukdytų jai eiti toliau. Pasigirsta smarkūs pasipiktinusios Pamelos šūksniai ir ji ima mušti jį per kojas. Galiausiai jis pasilenkia, suima ją per juosmenį ir neša atgal.

Ji spardosi, tranko jį kumščiais ir šaukia, bet jis tvirtai ją laiko. Kai pastato priešais Kitę, mažoji skaisčiai įraudusi ir rimtai įsižeidusi.

– Nekenčiu tavęs! – pareiškia ji. – Nekenčiu!

– Tu per toli nuėjai, – sako jai Kitė. – O jei būtum susižeidusi?

Pamela stipriai spiria Hjugui į blauzdą savo mažučiu batu. Jis aikteli iš skausmo.

– Pamela! – sudraudžia Kitė. – Liaukis!

– Nekenčiu tavęs! – sako vaikas.

Motiniška nuojauta pakužda Kitei, kodėl mažoji niršta. Dėl to, kad ją nešė, privertė pasijusti bejėgę. Bet juk negalima leisti spardyti žmonių.

– Pamela, – sako Kitė. – Tu užgavai Hjugą. Pažiūrėk, jis verkia.

Supratęs užuominą, Hjugas ima verkšlenti.

– Vargšas Hjugas, – sako Kitė.

Pamela įtariai pažiūri į Hjugą. Šis, suklupęs ant žvirgždo, verkia, susiėmęs už blauzdos.

– Geriau pabučiuok jo žaizdą, – sako Kitė.

Pamela pasilenkia ir greitai, negrabiai pakšteli Hjugo kelį.

– Ačiū, – silpnu balseliu ištaria Hjugas.

– Na, va, – sako Kitė, tikėdamasi, kad atkūrė pusiausvyrą. – O dabar atsiprašyk.

– Atsiprašau, – sako Pamela, rūsčiai žvelgdama į uolas.

Tada Kitė parodo brangakmenius, kuriuos jai surado Hjugas, ir Pamela nutyla iš nuostabos. Kitė pakelia galvą ir mato, kad Hjugas neatitraukia nuo jos akių.

– Jūs nuostabi, – ištaria jis.

Kitė apsimeta jo negirdėjusi. Jis vis atviriau elgiasi su ja, nebesistengdamas slėpti susižavėjimo. Kitė elgiasi taip, tarsi tai būtų žaidimas, ir tai leidžia jam, irgi vaidinančiam žaidžiantį, pasakyti daugiau, nei derėtų. Netrukus, mąsto ji, reikės ramiai, bet griežtai su juo pasikalbėti, kol jis nepadarė ko nors, ko gailėsis. Bet kol kas, kol Edo taip dažnai nėra, ji nemato jokios žalos, kad jai smagu būti su Hjugu.

Kadaise Kitę slėgė vyrų dėmesys, pasalūniški jų žvilgsniai, už-

slėptos užuominos, nesibaigiantis įkyrumas. Bet tapus žmona ir motina tai baigėsi ir, savo nuostabai, ji suvokė, jog kartais to ilgisi. Todėl Hjugas ir jo paikas vaikiškas susižavėjimas nėra toks jau nepageidaujamas, kaip ji apsimeta.

Trijulė užkopia stačiais betoniniais laipteliais ant uolos. Visą kelią Keitė tvirtai laiko Pamelą už rankos, o ši piktai mėgina ją ištraukti. Laiptelių viršuje plyti plati, triušių uoliai nugraužta žole apžėlusi alėja, vedanti kalvos viršūne tarp dygliakrūmiais apaugusių pylimų. Tai Vilties perėja, nusidriekusi tarp didelių kreidos uolų, kurios stūkso tarp Sifordo kyšulio ir Kukmyro slėnio.

Kai Kitė galiausiai paleidžia Pamelą, ši nudumia pirmyn. Hjugas neša pintinę su termosu ir jų valgytų sumuštinių su sūriu ir obuoliais likučiais.

– Užaugusi ji daužys širdis, – sako jis. – Kaip ir motina.

– Ką reiškia sudaužyti širdį? – sako Kitė. – Niekada negalėjau to suprasti. Niekaip nesuprantu, kaip gali iš tiesų mylėti kitą, jei nežinai, kad irgi esi mylimas. Kai esi mylimas, niekas nedūžta.

– Nemanote, kad gali mylėti tik vienas?

– Na, tarkime, pačioje pradžioje. Jaudiniesi, puoselėji viltis ir taip toliau. Bet jei tai niekur neveda, kokia tada prasmė? Tai tik laiko švaistymas.

– Kartais nieko negali padaryti, – sako Hjugas.

– Nesąmonė! – ryžtingai pareiškia Kitė. Tada, pamačiusi, kad Pamela dingo iš akių, sušunka: – Neik per toli, Pamela!

Jie pasiekia kalvos viršūnę. Iš čia matyti mylių mylias vingiuojanti pakrantė. Kitė kaip visada akimis susiranda ilgą Niuheiveno uosto prieplauką. Prisimena, kaip laukė krantinėje grįžtančio Edo, kaip jis grįžo pirmą kartą ir kaip negrįžo antrą kartą.

Jiems priėjus prie kelio stovinčią avidę Pamela jau sėdi ant *Austin* kompanijos Kitės dešimties metų senumo *Bantam* užpakalinės sėdynės. Atgniaužtuose delnuose laiko blizgančius akmenėlius ir įdėmiai apžiūrinėja.

– Apsirenk megztuką, širdele, – sako Kitė. – Važiuojant namo pūs vėjas.

Pamela papurto galvą. Kitė atsisėda prie vairo, o Hjugas – šalia jos.

– Keista, kai tave veža mergina, – sako jis.

– Aš kvalifikuota vairuotoja, – sako Kitė. – Ir jau nebe mergina.

Juoda žvilganti *Bantam* – jos mašina, ir jos prižiūrima atrodo kaip naujutėlė. Pamelai paaugus Kitė vėl atranda save, kokia buvo prieš tapdama motina. Prisimena laikus, kai buvo kariuomenės vairuotoja, su ilgesiu, beveik pavydėdama pačiai sau. Žinoma, dabar ji žmona ir motina, bet Edo taip dažnai nėra namie. Verslas stojasi ant kojų labai lėtai. Prabangaus vyno rinkoje vyrauja seniai veikiančios bendrovės, o pigesnio vyno rinkos, kurioje savo nišą bando atrasti *Caulder & Avenell* bendrovė, beveik nėra. Jie turi sukurti paklausą ir tikisi ją patenkinti.

Todėl Edas labai stengiasi, ieško nebrangių vynų atokiuose vynuogynuose ir kaupia tokio vyno atsargas, kad nusipirkti butelį kiltų pagunda net ir vyno nemėgstantiems anglams.

– Patikima kokybė ir matomas pavadinimas, – sako jam Laris, remdamasis tuo, ką išmano apie bananų verslą. – Tau reikia mažučių mėlynų etikečių.

– Neklijuosiu mažų mėlynų etikečių ant mūsų butelių, – sako Edas. – Tu gi neklijuoji jų ant savo paveikslų.

– Ko gero, reikėtų taip daryti, – sako Laris. – Gal tada daugiau jų parduočiau.

Kitė sunkiai ištveria Edo keliones į užsienį. Kai jis namie, jos lovoje, jos glėbyje, gyvenimas jai turi prasmę. Bet paskui jis vėl išvyksta ir lova lieka tuščia.

– Negi tau reikia išvažiuoti taip greitai, brangusis?

– Taip bus tik kokius metus ar panašiai, – sako jis. – Kai viskas įsivažiuos, galėsiu kaip džentelmenas vėl mėgautis laisvalaikiu.

– Tiesiog aš taip tavęs pasiilgstu, – sako ji.

– Ir aš tavęs pasiilgstu, brangioji. Bet darau tai dėl tavęs. Ir dėl Pamelos. Juk supranti tai.

Pamela to nesupranta.

– Tėveli, neišvažiuok, – prašo ji, įsitvėrusi jo.

Bet jis išvažiuoja.

Rugpjūčio pabaigoje Laris Kornfordas traukiniu nuvyksta į Luisą, o iš ten ilgu vingiuotu keliu pėsčiomis patraukia į Idenfildą. Senoje kariškoje kuprinėje jis nešasi drabužių pakaitą, dažus ir teptukų. Laris laikosi arčiau aukšta žole apaugusio kelkraščio, atokiau nuo sunkvežimių, dundančių į Niuheiveną. Pakilęs žemakalnio šonu, apačioje plytinčiame upės slėnyje regi kaimą, bažnyčią stačiakampiu bokštu, o už jo – raudoną sodybos stogą. Jis neįspėjo, kad atvyksta, ir niekas jo nelaukia, bet jam rodosi, jog slėnis sveikina jį sugrįžtantį.

Sodyba atrodo beveik taip pat kaip tada, kai jis čia gyveno, tik daržinės durys atlapotos ir viduje matyti sukrautos medinės dėžės. Pasirodo vaikinas, neša dėžę iš daržinės į didelį atvirą furgoną. Pamatęs Larį, jis draugiškai linkteli ir įkelia dėžę į furgoną.

– Sveiki, – sako jis. – Gal galiu kuo padėti?

– Aš Edo draugas, – sako Laris.

– Edas išvykęs, – sako vaikinas. – Bet Kitė namie.

Laris atsisuka į namą ir tarpduryje pamato į jį žiūrinčią Kitę. Jų akys susitinka ir akimirką abu tyli. Tada Pamela prasibrauna pro motiną ir įsispokso į Larį.

– Kas čia? – sako ji.

– Tai Laris, – sako Kitė. – Jis geriausias tėvelio draugas. Buvo atvažiavęs aplankyti mūsų, kai gyvenome didžiajame dvare. Tu sakei, kad jis geras.

– Neatsimenu, – sako mažoji.

– Jis geras, – sako Kitė.

Ji visą laiką žiūri į Larį, žvilgsniu rodydama jam, kokį beribį tylų džiaugsmą jaučia dėl to, kad jis čia.

– Sveika, Pamela, – sako Laris.

– Sveiki, – sako Pamela, žvelgdama tai į jį, tai į motiną.

– Ar pėsčiomis atėjai iš Luiso? – klausia Kitė.

– Taip, – atsako Laris. – Tai tik kokios valandos kelias.

– Na, tai užeik.

Ji atrodo ir tokia pat, ir pasikeitusi. Truputį vyresnė, truputį labiau pavargusi. Vilki medvilninę vasarinę suknelę, su kuria liekna jos figūra atrodo trapi. Didelė jos burna nesišypso, gilios rudos akys ramiai žvelgia iš po ryškių antakių. Blyškų veidą supa tamsūs banguoti plaukai. Kodėl vienas veidas tampa gražesnis už visus kitus? Žvelgdamas į ją, stovinčią sodybos virtuvės tarpduryje, dukrelės tampomą už suknelės, Laris galutinai pasiduoda. Jis supranta – niekada nieko nemylės taip, kaip myli ją.

Hjugas Kolderis ateina su jais virtuvėje išgerti arbatos. Pasakoja apie prekybą vynu, nuošalius Prancūzijos vynuogynus, dar neatsigavusius po karo, kur galima sudaryti nepaprastų sandėrių, ir apie savo svajonę įsigyti patalpas Londone.

– Berio, o gal netgi Šv. Jokūbo gatvėje. Tada pradėtume prekiauti ir geresniu vynu.

– Kada grįš Edas? – paklausia Laris.

– Ne anksčiau kaip už dviejų savaičių, – sako Kitė.

Hjugas grįžta krauti furgono.

– Ar pasiliksi? – klausia Kitė.

– Jei galima, – atsako Laris. – Tokiu oru nesinori leipti iš karščio mieste.

Hjugas išvažiuoja prikrautu furgonu. Kitė vakarienės paruošia omletą su bulvėmis ir duoda Lariui atkimšti butelį *Vin de Pays d'Oc*.

– Geriausias Edo vynas, – sako ji. – Atšvęsime tavo apsilankymą.

Ji palaukia, kol Pamela užmigs, kad galėtų paklausti to, kas rūpi.

– Kaip laikosi Nelė?

– Puikiai. Dabar ji išvykusi su savo viršininku pirkti darbų.

– Žinai, gali ją atsivežti čia kada panorėjęs. Ji čia labai laukiama.

– Taip, žinoma. Ačiū.

Jis nutyla ir tarp jų įsivyrauja tyla. Kaip visada, ši tyla keičia jų pokalbį ir jis tampa lėtesnis.

– Nelė neįprasta mergina. – Laris labai nori pasakyti Kitei apie kūdikį, bet kažkas jį sulaiko. – Ji visada siekia būti nepriklausoma. Turi darbą galerijoje, uždirba daug daugiau negu aš. Ji žino, kad man dažnai patinka būti vienam. Todėl iš tiesų neblogai sutariame.

– Atrodo, gyvenate atskirus gyvenimus.

– Ne, ne atskirus. Mes labai artimi, – jis suvokia, jog kalba taip, tarsi atsiprašinėtų dėl jos. – Sunku tai paaiškinti. Ji nenori daryti man spaudimo.

Jis mato mielame Kitės veide sumišimą. Ji bando suprasti tai, ką jis pasakoja, bet jai nepavyksta. Jis taip trokšta ją paliesti. Bet yra, kaip yra, ir jis turi su tuo susitaikyti.

– Rodos, ji truputį panaši į Edą, – sako Kitė.

– Nemanyk, kad skundžiuosi, – sako jis. – Ji nuoširdi ir myli mane.

– Gal ji laukia, kad jai pasipirštum.

– Jau padariau tai.

– Tu pasipiršai!

– Ji sako, jog pagalvos apie tai.

Kitė apstulbsta.

– Na, ji kvailokai elgiasi.

Bet jos balsas rodo, kad ji ką tik ėmė palankiau žiūrėti į Nelę.

– Ji ne kvaila, – sako Laris. – Ji tik nenori kompromisų. Jos tėvų santuoka nevykusi. Ji nori būti užtikrinta.

– Ji neužtikrinta dėl tavęs.

– Panašu į tai.

– Ir kaip tai verčia tave jaustis?

– Tiesą sakant, šiek tiek keistai.

– Tu geras žmogus, Lari. Nedaug tokių. Ko dar ji nori?

– Kas žino? Nesu toks jau pavydėtinas jaunikis.

– Žinai, jog tai netiesa. Bet kas aš, kad taip kalbėčiau? Visi žaidžiame šį žaidimą.

– Kokį žaidimą? – klausia Laris.

Ji atsikelia ir pradeda kraustyti stalą. Kalba nerūpestingai, apsimesdama, kad tiesiog šiaip tauškia.

– Nuvertiname save. Jaučiamės esantys nieko verti. Galvojame, kad nelabai kuo galime padėti kitiems. Turime padaryti kitą žmogų laimingą ir net to negalime.

Laris suvokia – ji kalba apie save.

– Ir ką galime padaryti? – klausia jis.

– Labiau stengtis. Daugiau mylėti, – ji sukrauna lėkštes į kriauklę. – Nustoti galvoti apie savo pačių laimę.

Tai ji nelaiminga. Staiga jis pajunta ir skausmą, ir malonumą.

– Jo dažnai nėra, tiesa? – sako jis.

– Jis tiek daug dirba, – ji sustoja nuleista galva, neatitraukdama rankų nuo indų džiovyklos. – Jis daro tai dėl mūsų, kad nereiktų gyventi Džordžo ir Luizos šelpiamiems. Kad galėtume turėti savo namus. Jis galvoja apie Pamelą, mokyklas ir visus dalykus, kuriems reikia pinigų. Bet aš verčiau turėčiau jį, o ne pinigus.

– Be abejo, – sako Laris.

Ji pakelia galvą ir žvelgia į jo veidą, bandydama jį perprasti.

– Kodėl jis to nesupranta?

– Toks jau tas Edas, – sako Laris. – Niekada nieko nedaro pusėtinai. Jis apsisprendė tai daryti ir daro geriausiai, kaip tik gali.

– O jei tai dėl to, kad jis manęs nebemyli?

– Ne! – iškart paprieštarauja Laris. – Edas tave dievina. Žinai tai.

– Tikrai? Ir kodėl gi?

– Kite! Kas čia per niekai? Visi tave dievina. Esi akla, jei to nematai.

– A, tai, – ji mosteli ranka palei veidą, tarsi baidydama įkyrią musę. – Tai tik išvaizda. Tai nieko nereiškia.

– Bet tai tik pradžia! Tu ne vien tik graži mergina.

– Nemanau.

Atrodo, ji iš tiesų taip galvoja. Liūdesys jos balse sukrečia jį. Kaip ji gali nesuvokti savo vertės?

– Edas myli tave, nes tu graži, ištikima ir geraširdė. Jis myli tave, nes esi stipri ir neapsunkini jo. Jis myli tave, nes supranti neišsakytus dalykus. Jis myli tave, nes neprašai jo būti kažkuo kitu, kuo jis nėra. O labiausiai jis myli tave, nes tu myli jį.

Kalbėdamas jis žiūri į ją ir nieko negali padaryti – žvilgsnis jį išduoda. Bet ar dar yra ką išduoti? Kitė jau seniai žino, ką jis jaučia.

– Ar jis kalba su tavimi apie mane? – paklausia ji.

– Kartais.

– Ar sako, kad mane myli?

– Dažnai.

– Man jis tesako, kad yra manęs nevertas.

– Taip, – patvirtina Laris. – Esu tai girdėjęs.

– Žinai ką? – taria Kitė. – Manau, tai per tą prakeiktą Djepo pakrantę. Ten viskas prasidėjo.

– Kodėl taip sakai?

– Man atrodo, tą dieną Edui kažkas atsitiko. Nežinau, kas. Jis nenori apie tai kalbėti. Negali pakęsti, kai kas nors paklausia jo apie Viktorijos kryžių. Kodėl jis taip elgiasi, Lari? Tiek daug žmonių matė, ką jis padarė tame paplūdimyje. Kodėl jis nenori apie tai kalbėtis? Kas jam ten nutiko?

– Kažkas ten nutiko mums visiems, – sako Laris. – Sunku tai paaiškinti. Turėjai ten būti, kad suprastum. Tai buvo tarsi pasaulio pabaiga.

– Ar taip manė Edas? Kad tai pasaulio pabaiga?

– Tai buvo taip kvaila ir beprasmiška. Siaubinga klaida. Visi tai supratome. Bet Edas – jam tiesiog protas pasimaišė. Jis taip supyko, jog nebesijaudino, ar liks gyvas, ar žus. Net nesistengė saugotis. Jis galvojo, kad ateis jo eilė, bet ji taip ir neatėjo. Jis sako – tiesiog pasisekė. Man atrodo, jis jaučiasi to nenusipelnęs. Manau, kažkuriai jo esybės daliai atrodo, kad jis turėjo žūti toje pakrantėje.

Kitė tylėdama klausosi. Laris atsargiai renkasi žodžius, saugodamas ją nuo labiausiai sukrečiančio dalyko, kurį išrėkė Edas tą vakarą, kai jie kalbėjosi koplyčioje: *Aš norėjau mirti.* Kaip jis galėtų tai pasakyti Kitei? Argi Edas nenorėjo gyventi dėl jos?

– Ačiū, – padėkoja Kitė. – Tai padeda man geriau suprasti jį.

– Bet jis turėtų pats apie tai su tavimi pasikalbėti.

– Žmonės ne visada apie viską kalbasi.

Bet mes su tavimi kalbamės, – nori ištarti Laris. Tu ir aš kalbamės apie viską, apie bet ką. Nėra nieko, ko negalėčiau tau pasakyti.

– Man toje pakrantėje buvo kitaip, – staiga jis suvokia, kad pasakys jai tai, ko nesakė niekam, tik Edui. – Aš pabūgau.

– Ak, Lari. Tikriausiai visiems buvo baisu.

– Nieko nedariau, tik slėpiausi. Tepajėgiau galvoti, kaip pačiam išsigelbėti.

– Visi būtų taip pasijutę.

– Ne. Tą dieną ten buvo daug drąsių vyrų. Tik aš nebuvau vienas iš jų.

Ji nusišypso jam.

– Ta prakeikta pakrantė, – sako ji.

Laris pajunta, kad nusimetė naštą, kurią nešiojosi ketverius metus. Jis pasakė Kitei savo gėdingą paslaptį ir ji nepasibaisėjo. Atrodo, niekas tarp jų nepasikeitė. Jį užlieja meilė ir dėkingumas, tačiau apie juos, kitaip negu apie savo gėdą, jis turi tylėti.

Yra dar kai kas, apie ką jis nepasakoja Kitei. Jis nepasako jai apie Nelę ir kūdikį.

Kitą dieną Laris praleidžia tapydamas. Sodybos kieme pasistato molbertą, kurį pasidarė iš sulūžusių kaštainio lentų. Kurį laiką Pamela tylėdama stebi, kaip jis dirba.

Kai jis įsitraukia į tapymą, nesvajoja ir nieko nesigaili. Tai teikia jam džiaugsmą, leidžia pabėgti nuo netikrumo dėl savo talento ir persikelti į kitą erdvę. Ten, susikurtoje tikrovėje, apstu sunkumų ir nesibaigiančių iššūkių, tačiau jis pats beveik nustoja egzistuoti.

Kitė išeina į lauką pasakyti jam, kad Džordžas ir Luiza vakarieniaus kartu. Ji žvelgia į nebaigtą darbą.

– Ir vėl tapai Keiberną, – sako ji.

Jiems vakarieniaujant Luiza nekantrauja išgirsti, kaip laikosi aktams pozuojanti mergina.

– Ji tuo nebeužsiima, – sako Laris.

– Bet ji tebėra tavo mergina? Ar ne laikas tau susitupėti? Kiek tau metų, Lari?

– Dvidešimt aštuoneri.

– Palik vargšą Larį ramybėje, – sako Kitė.

– Juk žinai, sakoma – nesi vyras, kol nepasodinai medžio, neturi sūnaus ir dar kažko nepadarei, nepamenu ko, – taria Luiza.

Luiza žūtbūt nori susilaukti vaiko ir nesistengia to slėpti.

– Moteris, šuo ir riešutmedis tuo geresni, kuo smarkiau jiems šonus karši, – pareiškia Džordžas.

– Apie ką, po galais, jis kalba? – nustemba Luiza.

– Tai sena angliška patarlė, – atsako Džordžas.

– Nieko sau! Na ir dalykėlių jam ateina į galvą!

Tą naktį gulėdamas lovoje tame pačiame kambaryje, kuriame gyveno keturiasdešimt antrųjų vasarą, Laris galvoja apie gimsiantį kūdikį – galbūt sūnų. Jam atrodo, kad Luiza teisi. Jis dar ne vyras.

21.

– Tai kaip sekėsi pas draugus Sasekse? – klausia Nelė. – Ar pasakojai jiems apie mane?

– Truputį apie tave kalbėjomės, – sako Laris. – Bet neišdaviau jokių paslapčių.

Jis turi omeny kūdikį.

Grįžusi iš kelionės Nelė atrodo pavargusi ir nenustygsta vietoje. Laris parodo jai paveikslus, kuriuos tapė išvykęs, bet ji, vos užmetusi akį, nueina. Šoka po kambarį mažais juokingais žingsneliais, prisidega cigaretę, ratu suka ranką.

– Ar tau kartais neatrodo, kad pasaulyje per daug meno? – klausia ji.

– Gerokai per daug, – atsako Laris.

– Tai apie ką jūs *truputį* kalbėjotės?

– Na, Luiza davė man pylos, kad nesusitupiu.

– Kaip Labradoro retriveris?

– Ar jie taip daro?

– Mano tėvai turi retriverį. Jis vis sukasi ratu savo guolyje, jaukdamas paklotą, kol galiausiai atsitupia.

Ji pavaizduoja tai taip vaizdingai mėgdžiodama gyvūną, kad Laris nusijuokia.

– Neįsivaizduoju savęs taip darančio.

– Ir kaip jai pasiteisinai?

– Na, juk žinai, kokie būna pokalbiai prie stalo. Niekas nesitiki rimto atsakymo.

– Ko gero.

Ji nustoja daryti piruetus ir pažvelgia pro langą, atsukusi Lariui nugarą.

– Bet tu greičiausiai rimčiau pasikalbi su Kite.

– Kartais, – atsako Laris.

– Apie ką jūs kalbatės?

– Dažniausiai apie Edą.

– Jūs kalbatės apie Edą?

– Taip, – atsako Laris. Nelės balsas labai pritilo ir ji stovi labai ramiai, tarsi nenorėtų pražiopsoti nė garso. – Pažįstu Edą jau visą amžinybę. Kartais jis keistai elgiasi.

– Ką turi omeny?

– Vienas eina pasivaikščioti. Dažnai būna išvykęs. Dažnai būna paskendęs mintyse.

– Jis man pasirodė gana įdomus.

– Toks ir yra. Tiesą sakant, jis ypatingas.

– Spėju, kad Kitei sunku ištverti tuos jo vienišus pasivaikščiojimus, – sako Nelė.

– Taip, truputį.

– Ir tu su ja apie tai kalbiesi.

Laris prieina ir atsistojęs jai už nugaros apkabina.

– Ką tai reiškia? – klausia jis. – Tu juk nepavyduliauji jai?

– O turėčiau? – klausia Nelė.

– Ne. Be abejo, ne.

– Kodėl „be abejo"? Ji labai daili. Tikra gražuolė.

– Nes ji ištekėjusi už mano geriausio draugo.

Nelė stovi sustingusi, įsitempusi ir neatsipalaiduoja.

– Aš ne akla, Lari, – sako ji. – Mačiau, kaip tu žiūri į ją.

– Dėl Dievo meilės! – jis atšlyja. – Ką tai reiškia? Kartais kalbi tikrus niekus, Nele.

– Štai, matai, – sako ji, tarsi jis būtų patvirtinęs, kad ji teisi.

– Ne, nematau. Ką turiu matyti? Kad man malonu žiūrėti į Kitę? Kodėl taip neturėtų būti? Ji sena mano draugė. Ką turėčiau daryti? Piktai dėbsoti į ją?

– Kodėl taip supykai?

– Nes tai absurdiška! Nes mane erzina, kad užvedi kalbą apie tokias kvailystes. Ir būtent tu! Maniau, išsivadavai iš visų tų kvailų nesąmonių. Kai išvyksti su Džulijum dviem savaitėm, aš nekamantinėju tavęs, į ką žiūrėjai ir su kuo kalbėjai.

– Gali, jei nori.

– Nenoriu. Man patinka, kad mes pasitikime vienas kitu. Pati taip sakei. Neuždarome vienas kito narve.

Nelė nieko nesako. Laris jaučiasi akivaizdžiai įrodęs savo tiesą, tačiau tuo pat metu supranta, jog klysta. Todėl yra labiau sutrikęs negu norėtų pripažinti.

Nelė pasitraukia ir vėl prisidega cigaretę. Rūkydama žvelgia pro langą.

– Puikus dalykas tos cigaretės, – ištaria ji. – Yra ką veikti, kol tylime.

– Ak, Nele, – sako Laris.

– Ar įsižeidei? – klausia ji. – Manai, neteisingai elgiuosi su tavimi?

– Taip, – atsako Laris.

– Žinai, kokia aš, – sako ji. – Buvau tokia nuo pat pradžios, tiesa? Ir visada sakiau tau – nemeluok man.

– Ar aš tau meluoju?

– Niekada neprašiau man ką nors žadėti. Niekada nemėginau tavęs supančioti. Mes kartu, nes mylime vienas kitą. Nėra jokios kitos priežasties. Jei nenori būti su manimi, tau tereikia tai pasakyti.

– Bet aš noriu būti su tavimi.

– Labiau negu su Kite?

– Taip! – Laris pajunta, kaip jį užlieja nevaldomas įniršis. –

Kodėl tu vis kalbi apie Kitę? Ji mano draugė, kaip ir Edas. Ar jau nebegaliu turėti draugų? Tarp mūsų su Kite niekada nieko nebuvo. Iš pradžių ji buvo Edo mergina, o dabar ji jo žmona. Tik tiek.

– Kodėl tu vis kalbi apie Kitę, Lari?

– Aš?! – suirzęs jis ima mosuoti rankomis. – Aš?! Tai tu vis nesiliauni kalbėjusi apie Kitę, o ne aš.

– Ar žinai, kodėl?

– Aišku, žinau. Tu jai pavydi. Betgi kartoju tau – tarp mūsų su Kite nieko nėra.

– Vis tiek kalbi tik apie Kitę, – sako Nelė.

– Gerai! Pamiršk Kitę! Užteks apie Kitę! Ji nesvarbi.

Jam ima spausti krūtinę. Jis pajunta norą kumščiu trenkti į kokį daiktą.

– Tai kas yra svarbu, Lari?

Tada jis supranta, kas jį taip siutina. Tai švelnus, bet nepermaldaujamas jos tonas, tarsi jis būtų vaikas, gavęs galvosūkį, o ji – mokytoja, norinti, kad jis pats jį išspręstų. Tai verčia jį užsispirti ir nenorėti ištarti teisingo atsakymo. Jis turėtų pasakyti: „Tu ir aš – štai kas svarbu." Bet jis to neištaria.

Vietoj to sako:

– Tai nesvarbu. Man jau gana šio pokalbio. Nemanau, jog ką nors juo pasieksime.

– O ką nori veikti? – paklausia ji.

– Nežinau. Atsipalaiduoti. Pabūti su tavim ir pasidžiaugti. Nemačiau tavęs dvi savaites.

– Nori į lovą?

– Ne, ne tai turiu omeny. Na, gerai, ir tai. Bet noriu pasakyti – tiesiog atsipalaiduoti. Mėgautis, kad mes kartu.

– Aš irgi to noriu, – sako Nelė.

– Na, tai ateik čia. Pabučiuok mane.

Ji prieina ir pabučiuoja jį, bet jis jaučia, kad ji elgiasi šaltai. Dėl to ir dėl bučinio jį staiga užplūsta geismas.

– Galime eiti į lovą, – sako jis.

– Ar tu nieko prieš, jei neitume? – sako ji.

Tačiau jo kūnas prieš. Kuo labiau jis žino, kad negali jos turėti, tuo labiau jos trokšta. Jam padeda susivaldyti gero elgesio normos. Negalima čiupti ko užsinorėjai. Reikia palaukti, kol tave aptarnaus.

– Turiu eiti vakarieniauti su vienu žmogum, – sako ji.

– Su kuo?

– Piteriu Bomontu, Džulijaus draugu. Jis buvo atėjęs į tavo parodą. Jis turtingas.

– Aišku. Na, tai pavakarieniauk su juo.

– Kodėl ir tau neprisidėjus?

– Man?!

– Tau ne pro šalį sočiai užkirsti. Man irgi.

Staiga visas ginčas ima atrodyti absurdiškas. Laris pajunta, kaip įtampa slūgsta.

– Tu tiesiog nori pavakarieniauti?

– Žinoma. Jis greičiausiai nusives mus į prašmatnią vietą.

– Bet jis nenorės, kad ir aš eičiau.

– Norės, jei pasakysiu, kad aš to noriu.

Piteris Bomontas pasisveikina su Lariu glebiai paspausdamas ranką, maloniai, liūdnai šypsodamasis.

– Nelė man viską apie jus papasakojo. Man tikrai patiko jūsų darbai. Malonu susipažinti.

– Tikiuosi, neprieštaraujate, kad ir aš atėjau, – sako Laris.

– Žinoma, neprieštarauja, – sako Nelė. – Pasakiau jam, kad tu badmirys dailininkas, o turtingo žmogaus pareiga – menininkus remti.

Piteris nusiveda juos į *Savoy Grill*. Iš karto tampa akivaizdu, kad jis dažnai čia lankosi. Laris jaučiasi netinkamai apsirengęs

ir ne savo vietoje. Nelė elgiasi taip, tarsi restoranas jai priklausytų.

– Noriu daug daug raudonos mėsos, – pareiškia ji.

Piteris aiškiai iki ausų įsimylėjęs Nelę. Kartkartėm jis pažvelgia Lariui į akis tarsi sakydamas – argi ji ne nuostabi! Regis, jam nešauna į galvą Larį laikyti varžovu. Jis užsako du butelius puikaus vyno ir Laris, nesuprasdamas, kas vyksta, nusprendžia kuo daugiau išgerti.

– Lorensas genijus, – sako Nelė Piteriui. – Privalai nusipirkti jo paveikslų.

– Galbūt galėčiau apsilankyti jūsų studijoje, – Piteris sako Lariui, tarsi prašytų didelės malonės.

– Bijau, kad Nelė per daug maloni, – sako Laris.

Ji tikrai maloni Piteriui. Šypsosi jam, norėdama atkreipti jo dėmesį, ištiesusi ranką per stalą liečia jo ranką ir rūpinasi, kad pokalbis suktųsi apie jo reikalus.

– Piterio žmona siaubinga, – sako ji. – Ji be galo šlykščiai elgiasi su juo. Jei jis paliečia ją, netgi netyčia, ji sudreba.

Piteris liūdnai nusišypso Lariui.

– Visi gyvenime padaro klaidų, – sako jis.

– Vargšas Piteris, – guodžia Nelė, glostydama jo ranką.

Laris jaučiasi suglumęs. Jis prisidėjo prie jų tik todėl, kad atrodė, jog Nelė nori, kad jis būtų su jais ir pamatytų, kaip ji nekaltai leidžia vakarą su draugu. Tačiau dabar ji su Piteriu elgiasi taip, tarsi jie būtų meilužiai.

– Argi Nelė ne nuostabi? – Piteris sako Lariui. – Aš jai sakau – kaip karalaitė iš pasakos.

– Aš – atpildas, laukiantis didvyrio po visų varginančių žygių, – sako Nelė.

Vakarui baigiantis Piteris laiko Nelę už rankos, o Laris jaučiasi nelaimingas.

– Kviečiu pas save į svečius išlenkti taurelės, – sako Piteris.

Net ir Laris supranta, kad metas atsisveikinti.

– Aš jau eisiu, – sako jis. – Nuostabi vakarienė. Man bus į naudą pasivaikščioti.

Nelei beveik nė motais, kad jis išeina.

Kol Laris naktinėmis gatvėmis grįžta į Kambervelį, praeina gera valanda – užtektinai laiko, kad vėsus oras jį prablaivytų. Jis įskaudintas ir pyksta. Neturi supratimo, ką Nelė galvojo, kviesdama ir jį vakarienės; neturi supratimo ir kokie jos santykiai su Piteriu Bomontu. Jis tik žino, kad jį privertė pasijusti kvailio vietoje.

Jis šiek tiek viliasi, kad vėliau šiąnakt Nelė atsiras prie jo durų, bet ji taip ir nepasirodo. Nesusisiekia su juo ir kitą dieną. Jo nuoskauda ir pyktis auga ir ima taip neduoti ramybės, kad jis negali nei dirbti, nei galvoti apie ką nors kita. Tada vakare pasirodo ji.

– Nele! Kur tu buvai?

– Ne itin draugiškai pasitinki, – atsako ji.

– Aš iš proto krausčiausi!

– Kodėl? Ar kasdien turiu tau prisistatyti?

Apsimeta visiškai nesuprantanti jo ir tai Larį įsiutina. Ima rėkti ant jos, stovinčios ant laiptelių prie durų.

– Nesuprantu, ką tu, po galais, veiki! Nesuprantu, ko iš manęs nori! Nesuprantu, kodėl taip su manim elgiesi! Man nuo to bloga, daugiau to nebenoriu!

Leidžia jam šaukti. Nusigręžusi žiūri į gatvę, kol jis nutyla. Tada atsisuka į jį, tarsi viskas, ką jis sakė, būtų tik nemalonūs kūno skleidžiami garsai, kurių reikia nepaisyti.

– Ar galiu užeiti?

Kambaryje ji piktai, šaltai užsipuola jį:

– Niekados daugiau taip nebedaryk. Niekados daugiau nešauk ant manęs viešoje vietoje. Kokią teisę turi taip su manim kalbėtis? Aš tau nepriklausau.

– Dėl Dievo meilės, Nele!

– Jei nori ką nors man pasakyti, tai sakyk dabar.

– Juk žinai, kad noriu.

– Žinau tik tai, ką man pasakai, Lorensai. Negaliu skaityti minčių.

– Praeitas vakaras, – sako Laris, – buvo tikras pažeminimas.

– Pažeminimas? Tu puikiai pavakarieniavai, kiek pamenu. Piteris tau buvo itin malonus. Kas tave pažemino?

– Galiausiai tu nuėjai su juo.

– Ar tu mane sustabdei?

– Ne, žinoma, ne.

– Kodėl ne? Tai akivaizdžiai tau nepatiko.

– Aišku, nepatiko! – surinka jis.

– Tai kodėl nepasakei to?

– Na, nereikia, Nele. Nesu negarbingas. Negaliu imti įsakinėti, kai žmogus ką tik sumokėjo už mano prabangią vakarienę.

– Nori pasakyti, aš turėjau taip atsidėkoti už jo dosnumą? Turėjau pasakyti – atleisk, Piteri, einu namo su Lorensu, nes jis nepatenkintas.

– Kodėl pakvietei mane praeitą vakarą? Koks buvo tavo tikslas? Akivaizdu, jis tave įsimylėjęs. Norėjai pasipuikuoti prieš mane?

– Gal aš norėjau parodyti, kad nepriklausau tau.

– Po velnių, aišku, nepriklausai!

– Tai dėl ko visas šis triukšmas, Lorensai?

Ji įdėmiai žvelgia į jį didelėmis, tiesos reikalaujančiomis akimis ir jis žino, jog dabar turės pasakyti tai, ką iš tiesų galvoja.

– Tu laukiesi mano kūdikio, – sako jis.

– A, – atsako ji, – tai štai dėl ko.

– Aišku, dėl to. Tik tiek.

Ji pasiima cigaretes ir pasiūlo jam, bet jis papurto galvą. Kai pridega jai cigaretę, jos rankos ramios, o jo dreba. Ji giliai užsitraukia dūmo ir nusisukusi išpučia jį.

– Tai jei kūdikio nebūtų, nebūtum supykęs?

– Nežinau, – sako jis. – Būčiau.

– Žinai, ką apie tave supratau, Lorensai? Tu niekada nesiimi fizinės iniciatyvos. Niekada nepalieti manęs, kol aš tavęs nepaliečiu.

Laris pajunta, kaip jam vėl ima spausti krūtinę. Jis papuolė į spąstus, iš kurių niekaip negali ištrūkti. Gal ji nori, kad jis dabar ją paliestų. Jis jaučiasi sukaustytas.

– Ar tu tai supranti? – klausia ji.

– Tai nesvarbu, – atsako jis. – Ne apie tai kalbame.

– Ak, – sako ji, – o apie ką mes kalbame? Pasakyk man.

– Apie kūdikį.

– Kokį kūdikį? – klausia ji.

– Kūdikį, kurį tu turėsi. Mūsų kūdikį.

– Kūdikio nėra, – taria ji. – Nebėra.

Ir toliau rūko, vengdama jo žvilgsnio.

– Ką? – sako jis.

– Aš persileidau, – sako Nelė. – Kol kas neketinau tau sakyti.

Jis spokso į ją, nepajėgdamas suvokti to, ką išgirdo.

– Tu neketinai man pasakyti?

– Bet jau pasakiau.

Jis stengiasi suprasti, kas vyksta.

– Kodėl nenorėjai man pasakyti?

– Maniau, jei nepasakysiu, tu ir toliau mane mylėsi, – ištaria paprastai tokį pribloškiantį dalyką.

Jis staiga aikteli.

– Ak, Nele!

Apkabina ir priglaudžia ją. Jo akyse ima kauptis ašaros.

– Ak, Nele!

Jį užlieja gailestis, palengvėjimas ir kaltė. Jo ateitis ir vėl pasikeičia, staiga atverdama naują kelią. Nelė ištiesia ranką ir užgesina cigaretę.

– Man taip gaila, Nele. Taip gaila.

– Ar tikrai, mielasis?

Ji ir vėl švelniai kalba su juo.

– Kas atsitiko? Kada?

– Beveik prieš dvi savaites.

– O kaip tavo kelionė?

– Nebuvo jokios kelionės. Nebeklausinėk, brangusis. Tai buvo baisu, bet sakau sau: tai jau baigėsi.

– Mano vargše širdele. O aš viską tik apsunkinau. Reikėjo man pasakyti.

– Na, jau pasakiau.

Jie atsigula į lovą, bet ne dėl sekso, o paguosti vienas kito. Guli tvirtai glausdamiesi, kaip nekalti vaikeliai. Atrodo, taip trumpai tegyvenęs kūdikis guli jų glėbyje tarsi juos siejantis vaiduoklis.

– Galime turėti kitą, – sušnibžda Laris.

– Ar tu to nori?

– Žinoma, noriu, – atsako jis. – O tu – ne?

– Nesu tikra, ar aš jau pasiruošusi, – atsako ji. – Ar tu neprieštarautum?

– Neprieštaraučiau.

Ji išmintingesnė už jį. Kalbėdamas apie kitą kūdikį, jis tik guodžia ją ir rodo, kad myli. Jam „kitas kūdikis" yra tik idėja, o ne tikrovė. Tačiau vaiką nešios jos kūnas. Jai tai daugiau negu vien tik jausmingas gestas.

– Aš taip noriu, kad būtum laisvas, – sako jam.

Jį stebina, kaip ji nujaučia, kas vyksta jo sieloje. Be abejo, kūdikis vertė jį įsipareigoti. Jis juk prašė tekėti už jo. Bet ji geriau už jį suprato, kad tai nebuvo laisvas pasirinkimas. Dabar ji grąžina jam laisvę. Jos ištikimybė tiesai ir didžiadvasiškumas stulbina jį.

Tada jis prisimena, kaip ji ištiesė ranką per stalą *Savoy Grill* paglostyti Piterio Bomonto rankos, ir vėl sutrinka. Jaučia, kad juo manipuliuojama, bet nenutuokia, kokiu tikslu.

– Kartais nesuprantu, kas gi mums darosi, – ištaria.

– Ir nereikia suprasti, – sako ji. – Žmonės arba myli vienas kitą, arba ne.

– Aš tikrai tave myliu, Nele. Esu tuo tikras.

Tą akimirką, gulėdamas apglėbęs ją, išlaisvintas jos laisvės pažado, jis gali ištarti šiuos paprastus žodžius.

– Ir aš tave myliu, brangusis, – atsako ji.

Akimirką jie guli tylėdami, vienas kito šildomi. Tai, ką vienas kitam šiandien pasakė, išvargino juos. Tada Nelė atsisėda ir pasitaiso drabužius.

– Jau eisiu, – sako.

– Kada vėl tave pamatysiu?

Ji pakyla nuo lovos ir pasirąžo kaip katė. Tada šypsodamasi atsisuka į jį.

– Brangus Lorensai, – sako ji, – gali pamatyti mane kada panorėjęs. Bet žinai, ką manau? Prašau, tik nesupyk ant manęs. Manau, tau reikia rimtai, atvirai pasikalbėti su savo drauge Kite. Pasakyk jai tai, ką turi pasakyti, ir išklausyk, ką ji pasakys tau. Nes kol to nepadarei, man atrodo, negalėsi mylėti nieko kito, negalėsi mylėti visa širdimi.

– Tai netiesa, – Laris ima prieštarauti, parausta. – Ne, tai netiesa. Viskas visai ne taip. Be to, net jei ir būtų taip, kokia prasmė? Ji ištekėjusi už Edo.

– Ar ji laiminga su Edu?

Laris nustėręs žvelgia į Nelę. Jis jaučiasi taip, tarsi girdėtų garsiai ištartas slaptas savo mintis.

– Negaliu to padaryti, Nele.

– Mėgsti nieko nedaryti, tiesa, Lorensai? Bet jei ko nori, turi ką nors dėl to daryti. Neverta sėdėti ir laukti, kol tai nukris iš dangaus. Jei nori Kitės, pasakyk jai tai ir pažiūrėk, kas nutiks. O jei nieko neišeis ir nuspręsi, kad visgi nori manęs, pasakyk man tai ir pažiūrėk, kas nutiks.

Ji švelniai, neskubėdama pabučiuoja jį į lūpas prieš išeidama.

– Nebūk toks baikštuolis, brangusis. Tie, kas neprašo, negauna.

22.

1947-ųjų sausio pabaigoje pietryčių Anglijoje pradeda snigti ir tai tęsiasi tol, kol žemę užkloja stora sniego antklodė. Per dvi dienas keliai ir geležinkeliai tampa neišvažiuojami. Lariui, savaitgaliui atvykusiam į Upės sodybą, tenka viešėti ilgiau nei ketino.

Tą pirmąjį savaitgalį jie eina važinėtis rogėmis. Apsitūloję šiltais drabužiais, pereina tylų pagrindinį kelią ir užlipa ilgu įstrižu taku į Keiberno kalvos viršūnę. Edas neša roges. Laris laiko Pamelą už rankos, kad galėtų mažąją ištraukti iš pusnių. Kitė seka iš paskos. Iš po šalikų ir kepurių kyšo tik jos nosis ir žiba akys.

Dangus skaidrus tarsi ledas. Nuo kalvos visi dairosi po baltą pasaulį. Uždusę nuo kopimo per sniegą iki blauzdų, gėrisi vaizdu tankiai alsuodami, jiems iš burnos virsta garas.

– Atrodo, tarsi pasaulis būtų ką tik gimęs, – sako Kitė. – Tarsi būtų visai naujutėlis, švarus.

– Kopiam į patį viršų? – pasiūlo Edas. – Pasiutiškai užsimaniau šliuožti nuo Keiberno.

– Nė nemėgink, – sako Kitė.

Pietinis Keiberno šlaitas staigiai leidžiasi į slėnį. Jis per status, kad piemenys su avimis galėtų užkopti. Visi takai driekiasi nuolaidesniais žemakalnio šlaitais.

– Noriu šliuožti! – šaukia Pamela. – Noriu šliuožti!

Net ir čia šlaitas šiek tiek baugina.

– Viskas bus gerai, jei šliuošime įstrižai, – sako Edas ir pasisiūlo išbandyti šlaitą.

Jis padeda roges ant sniego ir atsisėda. Pasiūbuoja pirmyn atgal ir nušliuožia. Keletą minučių rogės ramiai slysta šlaitu. Tada virsta ant apsnigto gūbrio ir Edas išgriūva. Žiūrovai linksmai šaukia.

Aplipęs sniegu Edas parplumpuoja atgal, tempdamas roges. Kitė nubraukia sniegą jam nuo plaukų ir antakių.

– Kodėl tu be kepurės, kvailuti?

– Dabar aš, aš, aš! – šaukia Pamela.

Ateina mažosios eilė šliuožti. Ji cypia iš džiaugsmo, o Edas liuoksi šalia šlaitu, laikydamas rogių virvę. Kai ji išvirsta iš rogių, Edas ištraukia ją iš sniego, pasodina ant rogių ir tempia jas į viršų pas kitus. Pamelos palto apykaklė storai aplipusi sniegu, jo pilna ir už apykaklės, bet mergaitė net šokinėja iš džiaugsmo.

– Tavo eilė, Lari, – sako Edas, paduodamas jam virvę.

– Mano, mano, mano! – šaukia Pamela.

– Galim šliuožti kartu, – sako Laris.

Jis atsisėda ant rogių, Pamela įsitaiso jam tarp kojų ir rankutėmis suspaudžia jo šlaunis. Edas stumteli roges. Mažoji visą laiką šaukia iš džiaugsmo, o Laris, išskėtęs pirštinėtas rankas, bando suvaldyti rogių lėkimo kryptį ir greitį. Nuo šalto vėjo jam gelia skruostus, o akys ima ašaroti. Tarp kojų sėdintis vaikas nekantriai muistosi ir šaukia. Rogės, lėkdamos vis greičiau, svyruoja ir linguoja. Nėra stabdžių, nėra kito būdo sustoti, tik išvirsti į sniegą.

Tada Pamela nustoja šaukti ir jis supranta, kad skrieja per greitai. Rogės leidžiasi tiesiai šlaitu žemyn. Greitis ir jaudina, ir gąsdina. Mergaitės rankos vis smarkiau spaudžia jam šlaunis. Kalva tęsiasi toli į priekį, iki pat apsnigtų Glaindo miestelio stogų ir už jų nusidriekusio dirbamosios žemės kilimo. Laris supranta, kad turi sustabdyti roges, bet leidžia joms skrieti dar akimirką,

pakerėtas pojūčio, jog nevaldo padėties. Pamela atsisuka ir jos gyvose akyse jis išvysta tą patį. Ji pirmą kartą patiria tikrą narkotiką – pavojų.

Tada jis apglėbia liesą jos kūnelį, išverčia abu iš rogių ir jie nusirita į gilų sniegą. Jie nustoja ristis, apsvaigę ir aplipę sniegu, bet nenukentėję. Laris nubraukia mergaitei nuo veido sniegą, ir ji padaro jam tą patį. Rogės irgi nuvirto ant šono ir guli kiek žemiau tiesiai po jais.

– Tu sveika, Pamela?

– Dar! – sako ji. – Dar!

Jis paima roges ir jie užkopia atgal į kalvos viršūnę.

– Daugiau nedaryk taip, Lari, – sako Kitė, braukdama nuo Pamelos sniegą. – Mirtinai mane išgąsdinai.

– Ne, ne! – šaukia vaikas. – Noriu dar!

– Padūkėli tu, – sako Edas Lariui.

Pamelai leidžiama dar kartą nučiuožti nuo kalvos, bet šį kartą su mama, labai lėtai, lydint Edui su Lariu.

– Greičiau! – šaukia ji. – Noriu greičiau!

Šį kartą rogės nenuvirsta. Leisdamiesi staigiais tako posūkiais jie grįžta į slėnį. Pasiekę kelią, patraukia juo. Edas iš paskos tempia roges.

Laris eina, laikydamas Pamelą už rankos.

– Mamytė ištekėjusi už tėčio, – sako Pamela. – Aš galiu tekėti už tavęs.

– Gerai, – sako Laris.

– Galėsim greitai važinėtis rogutėmis, – sako Pamela.

– Žinoma.

– Puikus santuokos pagrindas, – jiems už nugaros pareiškia Edas.

Tą naktį vėl atšąla ir iškrenta daugiau sniego. Kitą dieną Laris su Edu pasiėmę kastuvus nukasa taką nuo namo iki kelio. Jie sunkiai pluša visą rytą. Keliu iš Niuheiveno važiuoja traktorius

su sniego valytuvu, bet nematyti nei automobilių, nei sunkvežimių.

– Jei tai tęsis, reikės pasirūpinti anglių atsargų, – sako Edas.

Ilgai kasę sniegą, jie sušilo ir išalko. Abu grįžta nukastu taku, ant pečių nešdamiesi kastuvus.

– Kaip laikosi Nelė? – klausia Edas. – Ar jūs dar kartu?

– Galima sakyti, taip, – atsako Laris. – Pastaruoju metu mums tai gerai klojasi, tai iškyla sunkumų. Turėjau šiandien grįžęs susitikti su ja.

– Šis oras sujaukė visų planus.

– Apmaudu, kad ji neturi telefono. Bet tikriausiai visada galiu paskambinti į galeriją.

– Tavimi dėtas, nesijaudinčiau. Dabar visur tikra sumaištis. Ji supras.

– Aš ir pats norėčiau viską suprasti, – sako Laris.

– Štai kaip, – šypsodamasis sako Edas.

– Neseniai prašiau jos tekėti už manęs, o dabar net nesu tikras, ar dar su ja susitiksiu.

– Kodėl neturėtum susitikti?

– Ir pats nelabai suprantu, – atsako Laris. – Ji visiškai kitokia negu visi kada nors pažinoti žmonės. Gyvena vadovaudamasi tik savo tiesa. Ir nori, kad ir aš daryčiau tą patį.

– Kad ir ką tai reikštų, – sako Edas.

– Viskas turėtų būti paprasta. Sakyti tik tai, ką galvoji. Daryti tik tai, ko nori. Jokių žaidimų, apsimetinėjimo, mandagaus nekalto melo. Bet kas, jei nežinai, ko nori?

– Negalima žmonėms sakyti tiesos, – taria Edas. – Jei nori būti mandagus, reikia tokius dalykus slėpti.

– Iš tiesų taip manai? – klausia Laris.

– O tu – ne?

– Ko gero, manau, jei iš tiesų ką nors myli ir tas žmogus iš tiesų myli tave, gali jam sakyti viską.

– Taip yra todėl, kad esi įsitikinęs, jog žmonės yra geri.

– O tu įsitikinęs, kad žmonės blogi.

– Nevisiškai taip, – sako Edas. – Tikiu, kad esame vieniši.

Jis nusijuokia ir kumšteli Lario ranką.

– Tu seniausias mano draugas, o aš sakau tau, kad esu vienišas. Koks aš nedėkingas šunsnukis.

– Gali būti, kad tu teisus, – tyliai sako Laris.

– Atrodo, tau su Nele nelengva.

– Bet, Edai, – sako Laris, tęsdamas mintį, – juk tu nesijauti vienišas, būdamas su Kite?

– Oho, koks klausimas.

– Atleisk. Pamiršk, kad klausiau.

– Ne, – atsako Edas. – Tai geras klausimas. Ji mano žmona ir aš ją myliu.

Jis mąsto apie tai. Jie stabteli prisnigtame sodybos kieme.

– Kai aš su Kite, būna akimirkų, kai laikau ją glėbyje arba stebiu miegančią, ir nurimstu. Tai labai ramios akimirkos. Tada nesijaučiu vienišas.

Laris spardo sniegą, trypdamas skaisčią jo paklodę.

– Bet jos praeina.

– Taip. Jos praeina.

– Neturėtum taip dažnai išvažiuoti, Edai. Kitei sunku tai ištverti. Ir Pamelai.

– Žinau, – nuolankiai sako Edas, priimdamas priekaištą. – Gal taip ir neatrodo, bet stengiuosi iš visų jėgų.

– Na, – sako Laris, – tokiu oru kelionių į Prancūziją nebus.

Jie įžengia į namus, trepsėdami, kratydami nuo batų sniegą. Kitė su Pamela ruošia pietus.

– Tėtis grįžo, – sako Kitė. – Galime valgyti.

– Ir Laris, – sako Pamela. – Jis irgi grįžo.

Smarkiai paspaudus šalčiui džiaugsmas dėl sniego greitai išblėsta. Elektra netikėtai dingsta ištisoms valandoms ir namas pasineria į tamsą, visiškai kaip per karą. Tris vakarus iš eilės jie vakarieniauja ir eina gultis pasišviesdami žvakėmis. Tada užšąla vandentiekio vamzdžiai. Jie nebegali praustis ir naudotis tualetu. Tenka griebtis naktipuodžių, paskui Edas juos išneša ir slaptai ištuština kažkur ant sniego. Per radiją praneša, kad šalyje krizė. Traukiniai negali pajudėti. Laivai negali pristatyti atsargų. Maisto daviniai mažinami labiau negu blogiausiais karo metais. Vasario pradžioje valdžia praneša, kad per dieną penkioms valandoms bus išjungiama elektra – trims ryte ir dviem po pietų.

Kai sodyboje baigiasi ir anglių, ir malkų atsargos, Kitė kreipiasi į Luizą pagalbos. Edas su Lariu svarsto įvairius būdus atgabenti kuro, bet galiausiai paprasčiau išsprendžia šią problemą. Jie patys persikrausto. Idenfildo dvare apstu anglių atsargų ir, Džordžo nuomone, uždarius du trečdalius pastato, jų turėtų užtekti geras šešias savaites. Toks baisus oras negali trukti iki kovo pabaigos.

Taigi Edas su Kite grįžta į kambarį Idenfildo dvare, kur prasidėjo jų santuokinis gyvenimas, Pamela – į savo lovelę greta esančioje drabužinėje, o Laris – į svečių kambarį koridoriaus gale. Ąžuoliniame ir Rytiniame kambariuose kūrenami židiniai, o daug didesnės svetainė ir biblioteka paliktos šalti. Pono Loto, liokajaus, kambarys ir virtuvė, jo žmonos virėjos ponios Lot valdos, irgi šildomi. Trys iš keturių didžiųjų katilų nekūrenami. Žibalinės lempos stovi paruoštos naudoti tuo metu, kai bus išjungta elektra.

Kadangi dvaro šildymo sistema šiuolaikiškesnė, šeimos kambariuose tebeveikia vandentiekis ir galima naudotis trimis tualetais. Edas kol kas atleidžiamas nuo pareigos išnešti naktipuodžius.

– Tiesą sakant, net gaila, – sako jis. – Laukiau, kol ištirps sniegas ir aplink namus pasirodys dvidešimtojo amžiaus vidurio atmatos.

Atšiauri žiema visus įkalina susigrūdusius didžiajame dvare, ir Laris neturi progos vienas pasikalbėti su Kite. Iš pradžių jis ketino viešėti tik savaitgalį, todėl neatsivežė dažų ir teptukų. Dabar, prasidėjus trečiai jo viešnagės savaitei, atlydžio nematyti nė ženklo, ir jis daug laiko praleidžia Ąžuoliniame kambaryje prie židinio, iš naujo skaitydamas „Karą ir taiką". Jam pabaigus pirmąjį tomą, Kitė pasiima jį ir pradeda skaityti. Tai atgaivina seną jų pokalbį apie teigiamus knygų veikėjus ir tai, ar jie iš viso gali būti patrauklūs. Jie kalbasi apie Pjerą Bezuchovą.

– Bet jis toks storas, – sako Kitė, – toks nerangus ir naivus. – Ji ypač piktinasi, kad jis vedė gražią, bet šaltą Jeleną. – Vien dėl jos krūtinės! Tai absurdiška.

– Tikėk manim, paskui jis tau labiau patiks, – sako Laris. – Išmoksi žavėtis juo.

– Aš žaviuosi kunigaikščiu Andrejumi.

– Be abejo.

– O tave žavi Nataša.

– Dievinu Natašą nuo pat tos akimirkos, kai ji įbėga į suaugusiųjų pobūvį ir negali nustoti juoktis. Bet žinai, kas keista? Tolstojus aiškiai pasako mums, kad ji nėra itin graži. Bet, kai ją įsivaizduoju, ji man atrodo labai patraukli.

– Savaime aišku, ji graži!

– Žiūrėk, – jis paima Tolstojaus tomą iš jos ir randa puslapį, apie kurį kalba. – „Juodakė, didele burna, *negraži*, bet guvi mergaitė."*

– Bet ji dar vaikas, – sako Kitė. – Jai dar tik trylika. Užaugusi ji tampa graži.

* Levas Tolstojus, *Karas ir taika*, t. 1–2, Vilnius: Vaga, 1999, p. 53. Vertė Edvardas Viskanta.

Vasaris įpusėja. Per radiją praneša, kad angliakasiai Pietų Velse dirba visą pamainą netgi sekmadieniais. Laivai pagaliau gali įplaukti į dokus su anglių kroviniais. Atodrėkio ženklų nematyti, bet traukiniai vėl važinėja ir visi kalba, kad netrukus atšils.

Kitė su Lariu vieni sėdi Ąžuoliniame kambaryje abipus židinio. Laris užverčia ir padeda knygą, įkišęs žymeklį.

– Rytoj grįšiu į Londoną, – sako jis. – Per ilgai buvau išvykęs.

– Bet mes neturėjome progos pasikalbėti, – sako Kitė. – Iš tikrųjų pasikalbėti.

Ji irgi padeda savo knygą.

– Man taip patinka, kai čia būni, Lari, – sako ji. – Man bus liūdna, kai išvažiuosi.

– Žinai, kad visada sugrįšiu.

– Tikrai? Visada?

– Draugai juk grįžta.

Kitė žvelgia į jį, šypsodamasi tik puse lūpų.

– Tai ne itin vykęs žodis, tiesa? – sako ji. – *Draugas*. Turėtų būti geresnis žodis. *Draugas* atrodo kažkas nesvarbus, kažkas, su kuo plepi vakarėliuose. Tu man esi daug daugiau.

– Ir tu man, – sako Laris.

– Žinai, nebūsiu patenkinta, kai tu vesi. Kad ir ką vestum. Bet, be abejo, turi vesti. Nesu tokia savanaudė, kad to nesuprasčiau.

– Bėda ta, – sako Laris, – kad kiekvienos sutiktos merginos negaliu nelyginti su tavimi.

– Na, tai neturėtų kelti keblumų. Yra tiek daug merginų, kurios daug įdomesnės už mane.

– Dar nė vienos nesutikau.

Ji žvelgia į jį, neapsimesdama, kad nesupranta.

– Tik pasakyk man, jog esi laiminga, – ištaria jis.

– Kodėl to prašai? Žinai, kad nesu laiminga.

– Ar nieko negalima padaryti?

– Ne, – sako ji. – Labai daug apie tai galvojau. Nusprendžiau,

jog tai mano gyvenimo tikslas. Žinau, skamba taip, tarsi tai būtų baisi pareiga. Ne tai turiu omeny. Atsimeni, kaip kartą manęs klausei, ar nenoriu gyvenime nuveikti kažką didinga ir gera? Taip, noriu. Myliu Edą, niekada jo neįskaudinsiu ir liksiu jam ištikima. Būtent tai turiu daryti. Nebesvarbu, ar aš laiminga, ar ne.

– Ak, Kite.

– Prašau, negailėk manęs. Negaliu to pakelti.

– Tai ne gailestis. Nežinau, kas tai. Apgailestavimas. Pyktis. Šitoks praradimas. Tu to nenusipelnai.

– Kodėl mano gyvenimas turėtų būti laimingesnis negu kitų?

– Viskas galėjo būti kitaip. Tai man nepakeliama.

– Kam taip galvoti? – švelniai sako ji. – Aš apsisprendžiau. Pasirinkau Edą. Pasirinkau jį, žinodama, kad jame slypi liūdesys. Gal dėl to jį ir pasirinkau. Ir tikrai jį myliu.

– Ar gyvenime negalime mylėti daugiau kaip vieną žmogų?

– Žinoma, galime. Bet kam taip galvoti? Nieko negalima pakeisti.

– Kite...

– Ne, prašau. Neversk manęs nieko daugiau sakyti. Nenoriu būti savanaudė ir godi. Tu man daugiau nei draugas, Lari. Bet aš turiu tave paleisti. Labiau už viską noriu, kad rastum tą, kuri padarys tave laimingą. O tada tenorėsiu tik vieno dalyko – kad ji leistų tau ir toliau būti mano draugu. Neištverčiau, jei tave visiškai prarasčiau. Pažadėk, kad visada būsi mano draugas.

– Nors tai ir nekoks žodis.

– Nekoks.

– Ar draugai myli vienas kitą, Kite?

– Taip, – atsako ji, žvelgdama į jį. – Jie labai vienas kitą myli.

– Tada pažadu.

Tą pačią dieną Kitė jiems dainuoja, akompanuodama sau pianinu rytiniame kambaryje. Ji dainuoja „Uosių giraitę“ ir „Nuo žvilgsnio į mane apsvaik“.

Nes mano sielą tik dievų
Nektaras apmaldys.

Jai dainuojant Laris nenuleidžia akių nuo jos veido. Ji skambina be natų ir dainuoja iš atminties. Nuo susitelkimo jos veide susimeta raukšlelė.

Tada, Edo paprašyta, ji padainuoja „Upė plati“.

Išskleidžia laivas
Baltas bures,
Skrodžia per audrą
Jūras gilias.
Bet mano meilė
Gilesnė už jas,
Ir nežinau, ar
Ji skries, ar nuskęs.

Mažajai Pamelai liūdnos dainos nedaro įspūdžio. Ji reikalauja „Rudo ąsotėlio“:

Cha cha cha!
Mes kartu,
Rudas ąsotėli,
Aš tave myliu!

Kitą rytą Laris apsnigtu keliu pėsčiomis patraukia į Luisą. Mintyse jis vis dar girdi jos mielą balsą ir mato gyvas akis, žvelgiančias į jį virš pianino.

23.

Londonas ramus ir beveik tuščias. Gatves nugulęs sniegas įgavo murziną pilkšvai rusvą atspalvį. Retkarčiais nelygia apledėjusia gatve nudarda taksi. Šaligatviais eina žmonės šiltais paltais, užsmaukę skrybėles žemai ant ausų, nuleidę galvas, kad neužkliūtų už sniego kauburių. Atrodo, visos įstaigos uždarytos. Kiekviena diena dabar tarsi žiemos sekmadienis.

Laris grįžta į savo būstą Kambervelyje ir uždega dujinę krosnelę. Ji silpnai dega ir ilgai užtrunka, kol šaltas kambarys sušyla. Viskas, prie ko jis prisiliečia, šalta – lovos apklotai, knygos, dažai. Jis pažvelgia į drobę, kurią pradėjo prieš išvykdamas į Saseksą, ir pastebi, kad jai trūksta gyvybės. Jo kambarys, nors jis grįžo, irgi atrodo apmiręs.

Staiga jis labai užsimano susitikti su Nele.

Jam paskambinus į Veingardo galeriją atsiliepia moters balsas. Galerija uždaryta. Ne, ji nežino, kur Nelė. Jis parašo Nelei laiškelį, kad grįžo, ir eina jo išsiųsti į paštą Bažnyčios gatvėje. Iš ten patraukia į „Atsiskyrėlio olą“. Pirmadienis, dar anksti čia buriuotis vakaro draugijai. Aludė klaikiai tuščia. Laris atsisėda prie staliuko netoli menkai rusenančios ugnies ir lėtai geria pintą stipraus porterio. Galvoja apie Nelę.

Nuo paskutinio pokalbio su Kite jis iš naujo mąstė apie savo ateitį. Jo jausmai nepasikeitė. Bet dabar jis aiškiau suvokia, kad turi aktyviai imtis kurti savo ateitį be Kitės, arba pasmerks save vienatvei. Laris ir vėl stebisi Nelės įžvalgumu. Atrodo, ji pažįsta jį geriau negu jis pats save. Ji kaltina jį niekad nesiimant iniciatyvos, ir ji teisi. Jis per ilgai leido įvykiams, kurių negali kontroliuoti, lemti jo gyvenimo kryptį. Atėjo laikas prisiimti už savo likimą atsakomybę.

Sėdėdamas aludėje, jis klausia savęs: ar aš noriu vesti Nelę? Prisimena jos išsisukinėjimą, nuotaikų kaitą, nenuspėjamumą, ir jam darosi baisu. Koks būtų gyvenimas su ja? Bet tada jis pagalvoja – o jei daugiau niekada jos nepamatytų? – ir vos garsiai nesurinka: „Ne! Nepalik manęs!" – taip stipriai trokšta laikyti ją savo glėbyje.

Ką labiausiai jis turi jai prikišti? Kad leidžia laiką su kitais vyrais. Kursto juos mylėti ją. Kitaip sakant, jos meilė nepriklauso išskirtinai jam. Bet kokią jis turi į tai teisę, jei pats nieko nežada? Žvelgiant į tai jos akimis, aišku, kad ji visu kūnu ir siela atsidavusi jam, o jis dažniausiai neprisileidžia jos.

Juk aš prašiau jos tekėti už manęs.

Bet ji kiaurai mane permatė. Ji geriau pažįsta mane negu aš save. Suprato, kad noriu atlikti savo pareigą dėl kūdikio. Ji nepasitiki pareiga. Reikalauja tikros meilės.

Galvodamas apie tai, jis žavisi ja, o žavėdamasis jaučia, kad vis dėlto ją myli. Jam tereikia išsilaisvinti iš paskutinių varžančių kliūčių. Tereikia mylėti ją, kaip tik jis sugeba, ir ji mylės jį ketveriopai, o jo baimės išsisklaidys.

Kokia ji nepaprasta būtybė! Kaip myli tiesą! Su ja gyvendamas jis nenuobodžiaus, netinginiaus. Jo dienos bus gyvos, o naktys šiltos. Jam prieš akis iškyla dujinės krosnelės apšviestas Nelės nuogas rausvas kūnas; užplūsta dėkingumas jai. Argi tai menkniekis? Kai kurie žmonės pasakytų, kad tai visa ko pagrindas. Rask abipusę laimę lovoje ir meilė niekada nemirs.

Baigęs gerti alų, susijaudinęs nuo tokių minčių, jis pajunta norą pabendrauti. Jei pasiseks, rytoj Nelė gaus jo laiškelį ir iki vakaro ateis pas jį. Jis turi daug ką jai pasakyti. Bet iki to laiko nenori būti vienas. Galėtų nueiti į Kensingtoną aplankyti tėvo. Tada dingteli geresnė mintis. Jis užsuks pas Tonį Armitidžą.

Armitidžo studija yra Valmaro kelyje, už Danijos Kalvos gatvės. Tikėtina, kad Laris jį ten ras. Laris užsisagsto paltą iki pat smakro ir vėl patraukia apsnigtomis gatvėmis. Valmaro kelias netoli, bet nepatogioje vietoje. Lariui skambinant viršutiniu skambučiu prie lauko durų tolimas bažnyčios laikrodis muša septynias.

Viršuje atsidaro langas. Išlenda Armitidžo galva.

– Kas ten?

– Laris, – atsako Laris.

– Po paraliais! – sušunka Armitidžas. Tada priduria: – Nusileisiu žemyn.

Jis įleidžia Larį pro paradines duris.

– Savaitę nebuvau lauke, – sako jis. – Per šalta, po perkūnais.

Laris nuseka laiptais jam iš paskos į kambarius pastogėje.

– Neturiu nieko valgomo, – sako Armitidžas. – Bet gal liko šiek tiek brendžio.

Jo būstas – didokas kambarys su dideliu langu į šiaurę – yra ir jo dirbtuvė, ir virtuvė, ir prausykla. Didelę liokajaus kriauklę jis naudoja įvairiems tikslams. Tolėliau uždarytos durys veda į mažą miegamąjį. Dirbtuvėje elektros lemputė šviečia blankiai arba elektros srovė silpna. Šykščioje jos šviesoje Laris mato daugybę netvarkingų paveikslų. Dauguma jų nebaigti.

– Aš nusiviliu, – sako Armitidžas. – Tiksliai žinau, ką noriu nutapyti, tada pamatau, ką nutapiau, ir nusiviliu.

Neklausia, kodėl Laris atėjo. Įpila jam brendžio į arbatos puodelį. Laris dairosi į drobes.

– Bet tavo darbai tokie geri, – sako jis.

Jis kalba rimtai. Net ir tokioje prastoje šviesoje mato, kad

draugo paveikslai trykšta gyvybe. Gėrėdamasis jais, jaučiasi sukrėstas, palyginęs juos su savo darbais. Niekada anksčiau tai nebuvo jam taip akivaizdu. Per pastaruosius dvejus metus Lario darbai tapo užbaigtesni, tačiau žiūrėdamas į Armitidžo paveikslus Laris siaubingai aiškiai suvokia, jog niekada nebus tikras menininkas. Jis pakankamai išmano darbo metodus ir jaučia, kodėl Armitidžo paveikslai daro įspūdį, tačiau tuo pat metu žino, kad tai daug daugiau negu vien darbo metodai. Ypač jo portretuose matyti dovana subtiliai vaizduoti gyvenimo sudėtingumą.

– Jie tokie geri, – pakartoja jis. – Gerai tapai, Toni.

– Geriau negu gerai, – sako Armitidžas. – Puikiai. Todėl ir einu iš proto. Visa tai, – mosteli į darbus, – yra niekas. Vieną dieną parodysiu, ką iš tiesų galiu.

Laris pastebi du nedidukus eskizus, kuriuose vaizduojama Nelė.

– Tai Nelė, – sako jis. Viename Nelė žiūri į dailininko pusę, bet tolyn už jo, žaisdama savąjį nepasiekiamosios žaidimą. – Tai taip panašu į ją.

Dabar jis supranta, kodėl atėjo. Nori su kuo nors pasikalbėti apie Nelę.

– Ji niekada pakankamai ilgai ramiai neišsėdi, – sako Armitidžas. – Ir jos oda per lygi. Man patinka raukšlės.

– Manau, įsimylėjau ją, – sako Laris.

– Visi įsimylėję Nelę, – sako Armitidžas. – Tai jos gyvenimo paskirtis. Ji – mūza.

– Nemanau, kad ji nori būti mūza.

– Aišku, nori. Kodėl daugiau sukiotųsi prie menininkų? Būna tokių merginų.

Laris nusijuokia. Tonis Armitidžas, vos dvidešimt vienų, su netvarkingomis garbanomis, tik paryškinančiomis jo vaikiškumą, nelabai panašus į bohemišką plevėsą.

– Iš kur, po galais, žinai? Ką tik baigei mokyklą.

– Tai visiškai nesusiję su amžiumi. Man buvo septyneri, kai supratau, kad turiu talentą. Penkiolika, kai supratau, kad būsiu vienas iš didžiųjų. Suprask mane teisingai. Žinau, visa tai – tik nevykę pameistrio darbai. Bet duok man dar penkerius metus ir nebesijuoksi.

– Aš nesijuokiu iš tavo darbų, Toni, – sako Laris. – Jie stulbina mane. Bet nesu tikras, ar aš pasiruošęs semtis iš tavęs išminties apie kitą lytį.

– A, merginos, – rodydamas, kad jam tai nesvarbu, akivaizdžiai ne itin susidomėjęs taria jis.

– Tau nerūpi merginos?

– Kažkiek rūpi. Juk reikia valgyti ir tenkinti panašius poreikius.

Laris vėl neišlaiko nenusijuokęs. Tačiau jam daro įspūdį šio vaikino neįveikiamas įsitikinimas savo verte. Galbūt tai nepagrįstas jaunatviškas pasipūtimas, tačiau Laris linkęs priimti tai už gryną pinigą, pernelyg gerai suprasdamas, kaip pačiam trūksta tokio pasitikėjimo savimi.

– Bijau, kad mano santykiai su merginomis sudėtingesni negu, atrodo, tavo, – sako jis. – Bent jau su Nele. – Tada, impulso pagautas, prasitaria: – Ar ji sakė tau, kad prašiau tekėti už manęs?

– Ne, – Tonis atrodo nustebęs. – Kodėl?

– Nes norėjau ją vesti. Ir todėl, kad ji laukėsi.

– Nelė pasakė tau, kad laukiasi?

– Jau nebesilaukia. Ji persileido. Tikriausiai nereikėtų to tau sakyti. Bet jai dabar viskas gerai.

– Nelė tau pasakė, kad persileido?

– Taip.

Lariui pasirodo, kad Armitidžas keistai žiūri į jį.

– Ir tu patikėjai ja? – klausia jis Lario.

– Taip, – atsako Laris. – Žinau, Nelė kartais keistai elgiasi, bet ji niekada nepadarytų vieno dalyko – nepameluotų. Ji pakvaišusi dėl ištikimybės tiesai.

Armitidžas spokso į Larį. Tada nemaloniai sukikena. Laris suirzęs susiraukia.

– Nelė niekada nepameluotų! – sako Armitidžas. – Ji nieko kito nedaro, tik meluoja.

– Atsiprašau, – sako Laris, – bet nemanau, kad pažįsti ją taip gerai kaip aš.

– Bet, Lari, – sako Armitidžas, – ji pasakė tau, kad yra nėščia! Ir tu priėmei už gryną pinigą.

Jis vėl ima juoktis.

– Kodėl gi ji turėtų mane mulkinti?

Lario balsas tampa šaltas.

– Aišku, kad priverstų tave vesti.

– Siūliau jai tekėti už manęs. Ji atsisakė.

Tai Lariui atrodo įtikinamas Nelės dorumo įrodymas. Jo nuostabai, Armitidžui tai nedaro įspūdžio.

– Ji nekvaila, ta mūsų Nelė. Ko gero, pastebėjo, kad nesi pats geriausias variantas.

– Atleisk, Toni, bet aš į viską žiūriu kitaip, ir tiek. Nereikėjo su tavimi kalbėtis apie asmeninius reikalus.

– Asmeninius? Ar žinai, kad tą gudrybę – nėštumą ji išbandė ir su Piteriu Bomontu?

Dabar Laris įsispokso į Tonį.

– Piteris užkibo ant meškerės. Bet ji nusprendė pasilaikyti jį atsargai. Juodai dienai, kaip ji sako.

– Nieko nesuprantu.

Lario balsas tampa tylus. Armitidžas tik dabar susivokia, jog visa tai ne juokai.

– Tu nežinojai? – klausia.

– Aišku, ne.

– Ji nėra bloga. Ji tikrai nuostabi mergina. Bet jos kišenėse švilpauja vėjai. Jai reikia pasirūpinti savimi.

– Ji pasakė Piteriui Bomontui, kad kūdikis jo?

– Na, taip.

Laris pasijunta pavargęs ir sutrikęs. Persibraukia ranka kaktą. Ji šlapia nuo prakaito.

– Tai kieno buvo tas kūdikis?

Armitidžas supila Lariui brendžio likučius ir įspraudžia puodelį į ranką.

– Nebuvo jokio kūdikio, Lari.

– Nebuvo?

– Nebuvo nėštumo. Nebuvo persileidimo.

– Tu įsitikinęs?

– Niekada negali būti visiškai tikras dėl Nelės. Bet aš įsitikinęs. Ji bandė šį triuką ir su manimi, bet aš tik pasijuokiau.

– Su tavimi?

Laris iki dugno išgeria brendį.

– Klausyk, drauguži, – sako Armitidžas, – matau, tai tau tikras smūgis. Ar tu rimtai žiūrėjai į ją?

– Taip, – atsako Laris. – Manau, taip.

– Pradedu suprasti – nevykusiai prišnekėjau.

Laris nepajėgia atsakyti. Jį užplūsta gėda, po kuria giliai slypi širdgėla.

– Nelė man irgi labai patinka, – sako Armitidžas, nerangiai mėgindamas taisyti padėtį. – Nepykstu, kad ji rūpinasi savimi, nes aš irgi tai darau. Visi sukamės kaip išmanome.

– Bet meluoti man... – Laris beveik negali tuo patikėti. – Pirmas dalykas, kurį ji man pasakė, buvo – sakykime vienas kitam tiesą. Ji nuolat kalbėjo apie tiesą.

– Tokios tokelės, – sako Armitidžas. – Vagys rakina savo brangenybes. Sukčiai aiškina žaidimo taisykles.

– O, Dieve, – sako Laris. – Jaučiuosi toks kvailys.

– Ar tau buvo gera su ja?

– Taip, – atsidūsta Laris.

– Nieko čia kvailo.

Laris papurto galvą ir apsidairo po kambarį, kur stovi visi Armitidžo darbai ir du Nelės eskizai.

– Tu matai geriau už mane, Toni, – sako jis. – Todėl ir esi geresnis dailininkas.

– Na, nereikia. Nenuvertink savęs.

– Tai tiesa. Žmonės kalba apie talentą taip, tarsi tai būtų dievų dovana, panašiai kaip grožis. Bet, man atrodo, ne mažiau lemia ir žmogaus būdas. Tavo būdas toks, kokio reikia, Toni, o maniškis – ne. Tu aiškiai matai ir tiki savimi. Tu teisus, būsi vienas iš didžiųjų.

– Tu irgi, Lari. Kodėl gi ne?

Laris nusigręžia nuo įspūdingųjų paveikslų, žiūri į juos nutapiusį vaikinuką.

– Matei mano darbus, – sako Laris. – Žinai, kad niekada nebūsiu toks kaip tu.

– Kodėl negalėtum būti? – sako Armitidžas.

Bet Laris mato jo akyse tiesą. Tonis ne Nelė, jis nemoka meluoti žiūrėdamas tau į akis.

– Ačiū už brendį, – sako Laris. – Ir už karčią teisybę. Nelabai smagu, bet turėjau tai išgirsti. Jau eisiu, viską apsvarstysiu.

Armitidžas išlydi jį į gatvę. Lauke gatvės žibintai jau išjungti ir apledėjusius šaligatvius apšviečia tik neryški pro užtrauktas užuolaidas sklindanti šviesa. Laris grįžta į savo būstą nekreipdamas dėmesio į šaltį, susigėdęs, įskaudintas, piktas ir sutrikęs.

Grįžęs į kambarį, surenka visus savo paveikslus ir sudėjęs ant lovos apkloto suriša į ryšulį. Iš viso jų apie trisdešimt. Dauguma darbų maži, bet vienas ar keli yra griozdiški. Jis išsineša ryšulį į lauką ir eina Giraitės gatve iki Bažnyčios gatvės. Lyg ir ketina pėsčiomis eiti iki pat upės, bet pro šalį važiuoja taksi, ir Laris jį sustabdo. Taksi išleidžia jį pietiniame Vaterlo tilto gale. Jis nusineša savo ryšulį į tilto vidurį ir išvynioja prie turėklų. Tada vieną po kito išmeta paveikslus į upę ir žiūri, kaip jie lėtai nuplaukia pasroviui.

24.

Laris guli lovoje nesudėdamas bluosto, sustiręs net ir po visomis turimomis antklodėmis ir abiem savo paltais. Jam atrodo, kad visą ilgą naktį nemiegos, paklaikęs, bauginamas naujos savo nevykusio gyvenimo dienos. Bet po vidurnakčio jo kūnas pasiduoda, ir kai vėl pramerkia akis, pro užuolaidas sklinda šviesa.

Pro tas pačias užuolaidas, kurias jis užtraukė tą pirmąją popietę, kai Nelė atėjo į jo kambarį, nusirengė ir gulėjo jo glėbyje. Ta pati šviesa, kuri tuomet krito ant drobių, prie kurių jis įtemptai susitelkęs darbavosi ištisas valandas. Visa tai pražuvo – visas kvailumas, tuštybė, klaidos. Kaip įmanoma tiek daug praradus toliau žengti pirmyn? Bet kur žengti?

Dabar Laris turi tik vieną išeitį. Taip, kaip meldėsi mirus motinai; kaip meldėsi, kai mokykloje iškilus nedideliems keblumams, kurie tuo metu jam atrodė rimti, jis liko be draugų ir vienišas, – taip ir dabar atsigręžia į artimą savo vaikystės Dievą, ieškodamas gerumo ir paguodos, slypinčios amžinybės viltyje.

Dieve, mano Dieve, mano tėvų Dieve, meldžiasi jis. Parodyk man, ko nori iš manęs. Pasakyk man, kur eiti ir ką daryti. Nebeturiu savo valios. Tebūnie tavo valia, jei tik galiu ją žinoti. Gelbėk mane nuo manęs paties. Išmokyk užmiršti save. Tarnausiu tik tau.

Koks menkas ir absurdiškas dabar atrodo jo gyvenimas. Tarsi

pasipūtęs išlepintas vaikas, jis įsivaizdavo, jog visų žvilgsniai nukreipti į jį, o pasaulis sukurtas jo troškimams tenkinti. Ir visą tą laiką jis buvo tik menkas niekingas padaras.

Norėdamas pabėgti iš šio nelemto kambario, nuo savęs paties ir prisiminimų, koks buvo, Laris išeina į purvinu sniegu padengtas Londono gatves ir žingsniuoja nesustodamas, norėdamas nuvarginti kūną ir sielą. Nuklampoja subombarduotu Viktorijos gatvės tarpekliu iki Vestminsterio katedros. Žinoma, čia jis jau buvęs su tėvu pažiūrėti naujų mozaikų Dievo Motinos koplyčioje, o kartą, kai buvo dešimties, – Velyknakčio mišiose. Pamena milžinišką navą ir jos tamsą. Ilgisi tos tamsos, kurioje gali tapti nematomas ir užmiršti savo gėdą.

Šį žiemos antradienį artėjant vidurdieniui katedra beveik tuščia. Priešais pagrindinį altorių dega įžadinės žvakės, bet elektros šviesa išjungta. Milžiniškos, rūsčios it kalėjime pliko mūro sienos, kurias vieną dieną papuoš nuostabi mozaika, stiebiasi į skliautų tamsą. Laris lieka prie navos galo, nenorėdamas ir jausdamas neturįs teisės prisiartinti prie pagrindinio altoriaus. Iš gatvės įėjus kažkokiems žmonėms pasitraukia į šoninę koplyčią, nenori, kad jį matytų netgi nepažįstami.

Atsiklaupęs šoninėje koplyčioje, atrėmęs alkūnes ant priešais stovinčios kėdės atlošo, Laris nereginčiu žvilgsniu spokso į nedidelį koplyčios altorių ir dailų pano virš jo. Į jį žvelgia du šventieji, nesišypsantys ir neabejojantys savo tiesa. Vienas iš jų – popiežius (tai rodo triguba auksinė karūna), o kitas – vienuolis su tonzūra ir kukliu apdaru. Tarsi pergalingos kariuomenės generolai, jie nepripažįsta abejonių dėl savo karo teisėtumo. Popiežius, pakėlęs ranką, pirštu rodo į dangų, šaukdamasis Visagalio Dievo, kuriam atstovauja ir kurio galia teka per jį.

Koks nepalaužiamas tikrumas! Ir visgi popiežiai ir šventieji tikriausiai žinojo tai, ką dabar supranta jis, Laris. Kokie mes maži, kokie juokingi, kokie paklydę amžinybės požiūriu.

Suirzta pamatęs, kad nepažįstamieji atėjo jam iš paskos į šoninę koplyčią. Tai jo amžiaus vyras ir jaunesnė moteris. Ji liekna, paprastai, bet elegantiškai apsirengusi. Lariui pakėlus galvą šmėkštelėjęs jos veidas atrodo matytas – ryški skruosto linija, putlios nesišypsančios lūpos, melsvai pilkšvos akys. Jie stovi priešais altorių, kalbėdami pašnabždomis, kad netrukdytų jam melstis.

– Štai, – sako vyras. – Tai Grigalius Didysis.

Laris suvokia, kad altoriaus paveiksle vaizduojamas popiežius – tai tas pats šventasis Grigalius, Daunsaido abatijos ir mokyklos globėjas, o aukštas praplikęs vyriškis koplyčioje – senas jo mokyklos draugas Rupertas Blandelis.

– Rupertai, ar čia tu?

Vyriškis kaulėta nosimi atsisuka ir įsmeigia į jį žvilgsnį.

– Dieve mano! Lari!

Laris pakyla ir jie paspaudžia vienas kitam ranką. Rupertas supažindina jį su mergina. Paaiškėja, kad tai jo sesuo Džeraldina. Žvelgdamas tiesiai į ją, Laris prisimena, kur ją anksčiau matė. Ji primena Primaverą, pavasario deivę iš Botičelio paveikslo.

– Mes su Lariu kartu mokėmės Daunsaido mokykloje, – sako jai Rupertas, – o paskui kartu tarnavome Jungtinėse pajėgose.

Lariui jis taria:

– Mes švaistėme pinigus kariuomenės ir jūrų laivyno parduotuvėse, ir tik įsivaizduok – radome tave čia! Nors tikriausiai ne taip ir keista, juk abu netoliese mokėmės.

– Užteks, Rupertai, – sako Džeraldina. – Ar nematai, kad sutrukdėme tavo draugui melstis?

– Aš jau baigiau, – sako Laris. – Žinia, jei malda apskritai kada nors baigiasi.

– Ar esi pratęs čia užsukti? – mosteli aplink Rupertas.

– Visiškai ne, – sako Laris. – Metų metus čia nebuvau.

– Aš irgi, – prisipažįsta Rupertas. – Baisus vaizdas, tiesa? Be

abejo, žinau, kad ji nebaigta. Bet, man atrodo, klaida statyti katedrą iš raudonų plytų.

– Ir dryžuotą kaip tortas, – pritaria Laris.

Tai išgirdusi Džeraldina nusišypso.

– Teisybės dėlei reikia pridurti, kad ji bizantinio stiliaus, – sako Rupertas. – Ar tau, kaip menininkui, ji patinka?

– Ak, jūs menininkas? – išpučia akis Džeraldina.

– Buvau, – sako Laris. – Jau nebesu.

Rupertas nustemba tai išgirdęs.

– Maniau, kad tu tvirtai apsisprendęs.

– Žinai, kaip būna, – sako Laris. – Laikas eina. Žmonės keičiasi.

– Tai kuo dabar užsiimi? – klausia Rupertas.

– Tiesiog žvalgausi, – atsako Laris.

– Nieko pastovaus?

– Kol kas ne.

Jie išeina iš koplyčios ir perėję navą pasuka link išėjimo. Už durų melsvai pilka šviesa.

– Spėk, kur iškeliauju, – sako Rupertas. – Į Indiją.

– Štai kaip, – mandagiai, nesusidomėjęs atsako Laris.

– Grįžau pas Dikį Mauntbateną. Jį paskyrė karaliaus vietininku ir siunčia ten panaikinti Britanijos imperijos valdymo.

– Na, bent jau ištrūksi iš šios žiemos, – sako Laris.

– Žinai, Dikis labai tave vertina, – sako Rupertas. – Nuo pat tų laikų, kai savanoriškai dalyvavai pasirodyme Djepe.

– Kaip paaiškėjo, tai buvo ne itin protinga mintis.

– Klausyk, Lari, kodėl gi tau nevykus su mumis?

Rupertas sustoja prieangyje. Šaltas vėjas iš lauko taršo jų paltus. Jis žiūri į Larį taip, tarsi kalbėtų rimtai.

– Į Indiją?

– Taip. Dikiui leido pasirinkti kokius tik jis nori darbuotojus. Alanas Kambelis-Džonsonas irgi vyksta, ir Ronis Brokmanas, ir Džordžas Nikolsas. Ten bus daug senų pažįstamų.

– Bet kodėl jam galėtų reikėti manęs? Ką aš veikčiau?

– Jo laukia velniškai nelengvos pareigos, dėl to gali būti ramus. Jis turės daugiau darbo, negu kuris nors iš mūsų pavežtų. Bet puiku tai, sako Dikis, kad jį sups geri žmonės. Žinai ką, Lari? Matysime, kaip gimsta istorija. Gal tai ir nebus šlovinga, tačiau tikrai neužmirštama.

Šis pasiūlymas toks netikroviškas, kad Larį ima juokas. Bet tuo pat metu Ruperto nupieštas vaizdas jaudina jį. Išvykti toli, į naują pasaulį, kur lauktų nauji rūpesčiai. Greitai mokytis, daug dirbti ir užmiršti praeitį. Palikti nesibaigiančią Anglijos žiemą ir kvailį, kuris laikė save menininku ir galvojo, kad Nelė jį myli. Pradėti viską iš naujo, tapti nauju žmogumi.

– Tikrai manai, kad Dikis mane priimtų?

– Taip, tikrai. Tiesą sakant, visur iki mažiausių smulkmenų vyrauja chaosas. Numatyta, kad turime išvykti į rytus per mėnesį, o vis dar verda ginčai dėl Indijos nepriklausomybės paskelbimo datos ir dėl to, ar apskritai derėtų tai vadinti nepriklausomybe. Vinstonas ir toriai nė girdėti nenori šio žodžio, o Indijos nacionalistų lyderiai nesutinka su niekuo mažiau.

– Man darosi šalta, Rupertai, – sako Džeraldina.

– Taip, gerai, jau eisime.

Ir klausia Lario:

– Ar norėtum, kad užtarčiau už tave žodelį?

– Kiek laiko viskas truktų?

– Mažiausiai pusę metų. Šiuo metu planuojame viską baigti iki kitų metų birželio.

– Atrodo, tai būtų įspūdinga patirtis.

– Puiku! Duok man savo telefono numerį ir lauk skambučio.

Jie pasikeičia telefono numeriais. Rupertas su Džeraldina išskuba į gatvę. Laris dar kiek pabūna didžiulėje tamsioje bažnyčioje, nori padėkoti. Jam atrodo, kad į jo maldą atsakyta.

Po dviejų dienų Laris, vilkėdamas vienintelį savo gerą kostiumą, prisistato į Bruko namus Parko skersgatvyje – didžiulį pastatą, tapusį Mauntbateno namais Londone jam vedus turtingą paveldėtoją Edviną Ešli. Rupertas Blandelis laukia Lario didžiuliame prieangyje.

– Puikiai atrodai, – sako jis. – Jis turi lankytojų, bet prašė tavęs palaukti.

Rupertas palydi Larį dideliais įvijais laiptais į antro aukšto priimamąjį.

– Ar neprieštarauji, jei paliksiu tave? Netrukus mums darbuotojų susitikimas. Dikis žino, kad tu čia.

– Žinoma, eik.

Likusį vieną Larį prabangus pastatas verčia pasijusti ne savo vietoje. Priėjęs prie plataus lango, jis stovi ir žiūri į Haid Parko nuogus medžius ir pilką sniegą. Mėgina įsivaizduoti Indiją. Prieš akis iškyla vaizdų kratinys – Kiplingo kūriniai, Tadž Mahalio modeliai, Gandis su strėnjuoste kino kronikose. Keista, kad ši mažytė šalta sala valdo tolimą žemyną, kur karšta saulė tikriausiai šviečia netgi dabar.

Pasigirsta greiti žingsniai ir į vidų staiga įpuola Mauntbatenas, pilnas energijos ir geranoriškumo.

– Kornfordai! – sušunka jis. – Kokia puiki žinia! Ar prisidėsi prie mūsų?

– Jei priimsite, pone.

– Man reikia visų gerų žmonių, kiek tik galiu rasti. Mūsų laukia tikras iššūkis.

Jis pasodina Larį priešais ir įsmeigia į jį savo gražias gyvas akis.

– Turbūt būtų geriausia, jei vėl imtum vilkėti uniformą. Ten tokie dalykai daro įspūdį. Koks buvo tavo laipsnis?

– Kapitonas, pone.

– Gaila, kad sausumos kariuomenės. Matai, esu tikras karinio jūrų laivyno snobas. Prašau man atleisti.

Jis trumpai papasakoja apie komandą, kurią renka, ir kokio pobūdžio užduotys jų laukia. Kalba greitai, netgi tiesmukai.

– Mūsų tikslas – iš ten pasišalinti taip, kad neatrodytų, jog nešame kudašių, ir nepalikti po savęs per daug baisios maišaties. Blaiviai apgalvojus, ne itin lengvas darbelis. Tiesą sakant, visiškai jo nenorėjau. Bet pareiga yra pareiga. Ir manau, kad tiek Edvinai, tiek man reikia ištrūkti iš Londono.

Tą akimirką į kambarį įeina ledi Mauntbaten.

– Išeinu, brangusis, – sako ji.

Mauntbatenas pristato jai Larį.

– Jo senelis buvo bananų karalius, – sako jis. – Laris buvo su manimi Jungtinėse pajėgose.

Edvina Mauntbaten aštriu žvilgsniu vertinamai žvilgteli į Larį ir šypteli.

– Kaip suprantu, Jungtinės pajėgos dalyvavo tikrose skerdynėse.

Ji išeina.

– Nuostabiausia pasaulyje moteris, – sako Mauntbatenas. – Žinai, parodysiu tau vieną dalyką.

Jis dideliais žingsniais išeina iš kambario ir patraukia laiptais į viršų. Laris nuskuba kartu.

– Mano žmona žino, kad visą laiką labiausiai norėjau būti jūroje. Dievinu karinį jūrų laivyną. Galiu apsieiti be šio karaliaus vietininko titulo ir panašių nesąmonių, tik leiskite man vadovauti karo laivui ir aš būsiu laimingas.

Jis nusiveda Larį pro duris į kambarius penktojo aukšto gale. Sienos ir lubos čia padengtos baltu emaliu, išraižytos vamzdžių ir lynų. Viename gale – laivo gultas su variniais ranktūriais. Kambario šone – trys liukai. Visa tai kuria regimybę, kad jie įžengė į karo laivo kapitono kajutę.

Mauntbatenas laimingas žiūri nustebusiam Lariui į veidą.

– Tai Edvinos dovana.

Vienamė šone stovi manekenas su admirolo uniforma ir pasižymėjimo ženklais.

– Tai mano tėvo uniforma, – sako Mauntbatenas. – Kunigaikščio Liudviko, apie kurį tavo senelis rašė *The Times*. Matai, nepamirštu to.

Jiems nusileidus laiptais Mauntbatenas sako:

– Nepamiršau ir to, ką mano žmona pavadino skerdynėmis. Nepamiršau Djepo. Manau, ir tu nepamiršai.

– Niekada nepamiršiu tos dienos, pone.

– Ir aš. Visi padarėme, ką galėjome, bet tai visada slėgs mano sąžinę. Kas padaryta – padaryta. Tegalime kitą kartą stengtis padaryti geriau.

Laiptų apačioje jo laukia būrelis nekantraujančių darbuotojų.

– O, Dieve, – sako Mauntbatenas. – Ar jau laikas?

Jis atsisuka ir paspaudžia Lariui ranką.

– Sveikas atvykęs į laivą, – ištaria jis ir nuskuba, lydimas darbuotojų.

Trumpą laiko tarpą tarp pokalbio su Mauntbatenu ir išvykimo į Indiją Laris su niekuo nesimato. Parašo trumpą laišką tėvui pranešdamas, kad išvyksta, ir leisdamas suprasti, jog kelionė į Indiją – netikėta galimybė, per gera, kad ją praleistų. Jis nieko nerašo apie savo neišsipildžiusį troškimą būti dailininku. Dėl tėvo paramos ir dosnumo dabar jį graužia sąžinė. Laris parašo kitą trumpą, irgi santūrų, laišką Edui ir Kitei. Iš Nelės nieko negirdėti. Jis nusprendžia, kad Tonis Armitidžas tikriausiai ją perspėjo ir ji vengia jo. Laris nemėgina su ja susisiekti.

25.

– Tarsi vėl būčiau prakeiktoje koncentracijos stovykloje, – sako Edas, žvelgdamas į krentantį sniegą. – Ši žiema tęsiasi ilgiau, negu truko prakeiktas karas.

Kitė dar guli lovoje, tyli. Nenori keltis, nes miegamajame taip šalta. Neatsako Edui, nes žino – nėra prasmės. Šiomis dienomis Edas visada prastai nusiteikęs, kol nepapusryčiauja, tiksliau – kol neišlenkia vienos ar kelių taurelių.

Įeina Pamela ir atlėkusi šaltomis grindimis įšoka į lovą greta motinos.

– Tu sušalusi! – sušunka Kitė, glausdama ją prie savęs.

– Vėl sninga, – sako Pamela. – Nesikelkim.

– Susitiksime apačioje, – sako Edas ir išeina iš kambario.

Kitė guli lovoje, laikydama glėbyje vaiką, ir grumiasi su nuoskauda bei pykčiu. Naktį lovoje Edas gali būti toks mylintis, bet kaskart atėjus rytui atrodo, kad ji vėl jo netenka. Kodėl jam taip sunku? Ar jis negali bent jau pasisveikinti su dukra? Kodėl jis sako, kad yra tarsi koncentracijos stovykloje, nors Kitė ir Pamela su juo? Žiema niekaip nesibaigia, – bet nuo to kenčia visi. Edas elgiasi taip, tarsi likimas būtų nusitaikęs tik į jį.

Jai su Pamela nusileidus žemyn Edas jau lauke, traukia malkas iš rietuvės prie pašiūrės šautuvams. Jam nebūtina to daryti, tokius

darbus atlieka senasis Džonas Hanteris arba kuris nors iš darbininkų. Bet Edui reikia dingsties išeiti. Jam reikia dingsties nebūti namie.

Tai labiausiai skaudina Kitę. Taip, jam sunku, bet jie juk kartu. Šis laikas galėtų būti toks brangus. O visų blogiausia – ji jaučiasi kalta dėl to. Ji negali padaryti jo laimingo.

– Ką šiandien veiksim, mamyte? – klausia Pamela.

– Nežinau, brangute. Gal paskaitykime?

– Nekenčiu skaitymo.

Jai dar nėra ketverių, todėl nėra ko skubėti. Ir pamokomis to iš tiesų nepavadinsi – Kitė tik skaito jai „Pasaką apie kačiuką Tomuką", pirštu vedžiodama žodžius lape. Pamela apsimeta, kad jai nepatinka, tačiau tikrai klausosi. Kitė neseniai nugirdo ją sakant virėjai poniai Lot: „Mano orumas pažemintas", – visai kaip katė ponia Tabita knygelėje.

Pamela, kaip ir jos tėvas, mėgsta būti lauke. Bet dabar išeiti į lauką keblu. Reikia apsivilkti daugybę drabužių, iki ežero per sniegą labai sunku nuklampoti, o ir ežeras užšalęs ir pavojingas. Pamela nori vaikščioti juo, nes dabar ežeras atrodo kaip visas parkas – plokščias, lygus ir baltas. Ji nenori tikėti, kad po sniegu yra ledas, o po ledu – vanduo ir ji gali įlūžti, sušalti ir paskęsti. O gal ir tiki, bet vis tiek nori vaikščioti ledu, nes mato, kaip tai gąsdina ir pykdo motiną. Kodėl Pamela taip elgiasi?

Mirkčiodama ir žiovaudama žemyn nusileidžia Luiza.

– Kodėl Edas pluša prie malkų? – klausia ji. – Tai Džono Hanterio darbas.

– Neturiu supratimo, – atsako Kitė. – Tikriausiai nori kuo nors užsiimti.

– Džordžas nusprendė pertvarkyti visas knygas bibliotekoje, – pareiškia Luiza. – Edas galėtų jam padėti.

– Tėtis nekenčia skaitymo, – sako Pamela.

– Kalbi niekus, brangute, – sako jai Kitė.

– Nepasakyčiau, kad Džordžas *skaito* savo knygas, – pastebi Luiza. – Bet jam patinka jas kolekcionuoti. Ir tvarkyti.

Vėliau Edas išeina su Pamela į parką ir jie piešia lazdelėmis ant sniego. Per krentantį sniegą, ištrynusį jų pėdsakus, sunku abu įžiūrėti.

Pietaujant Edas paprašo alaus.

– Gero karčiojo, – taria jis.

Ponia Lot atkemša statinę rūsyje. Edas išmaukia visą pintos dydžio bokalą ir paprašo dar, o tada išeina į biliardo kambarį.

– Norėčiau, kad jis tiek daug negertų, – sako Kitė. – Ar negali paprašyti Lot nenešioti jam gerti?

– Nepatogu, – sako Džordžas. – Nesinori, kad jis pamanytų, jog nurodinėju, kaip jam gyventi.

– Turi tai padaryti, Kite, – sako Luiza.

Baisiausia tai, jog Edas geria tyliai. Niekada neima garsiai kalbėti, nepasidaro užgaulus. Jis tik labiau užsisklendžia. Vakarui einant į pabaigą, kai Edas pereina prie škotiško viskio, atrodo, kad jo iš viso čia nėra. Jis lėtai juda ir žiūri nereginčiu žvilgsniu. Tokiomis akimirkomis Kitę apima siaubingas pyktis ir jai norisi trenkti jam, užgauti taip, kad suriktų iš skausmo. Padaryti bet ką, kad priverstų pastebėti ją.

Pamela išėjo su tarnaite Betse ieškoti kiaušinių. Vištos pradėjo dėti keistose vietose – sandėliuose ir dirbtuvėje, nes ten, netoli katilinės, šilčiau. Pamela mėgsta Betsę ir visada daro tai, ką Betsė jai liepia. Tai glumino Kitę, kol nepaklausė apie tai Pamelos.

– Kodėl tu tokia gera Betsei?

– Nes neprivalau, – atsakė Pamela.

Kartais ji atrodo tokia suaugusi, ir tai gąsdina Kitę. Kaip keturmetė gali būti tokia šaltakraujiška?

Kitė nueina į biliardo kambarį pasikalbėti su Edu. Kambarys nešildomas. Čia yra didelis, bet tuščias židinys, priešais jį – dailus langas į vakarus, o aukštame stoge su sijomis – mansardos langai.

Edas, pasilenkęs virš biliardo stalo, taikosi įmantriai smūgiuoti į kamuoliuką. Ant lentynos greta lentos rezultatams užrašyti stovi pustuštis stiklas viskio.

– Jei ketini čia būti, užsikurk židinį, – sako Kitė.

– Kam švaistyti šilumą, – sako Edas neatsisukęs pažiūrėti į ją.

Jis smogia į kamuoliuką ir nepataiko.

– Prakeikimas!

Ji stebi jį kėblinantį po biliardo kambarį, įsmeigusį akis į kamuoliukus, ir suvokia, kad jis smarkiai pasigėręs.

– Taip norėčiau, kad liautumeisi, Edai, – tyliai ištaria ji.

– Ką liaučiausi?

– Taip smarkiai gerti.

– Tai nekenkia, – sako jis. – Padeda man nusiraminti.

– Nenoriu, kad nusiramintum tokiu būdu, – sako ji.

– Labai apgailestauju, – vangiai taria jis. – Nelabai ką galiu pakeisti.

Jis vėl nusitaiko į biliardo kamuoliuką.

– Žinoma, gali, – ji jaučia, kaip suleidžia nagus sau į delnus. – Galėtum, jei pasistengtum.

– Ak, jei pasistengčiau. Taip, galėčiau bet ką, jei tik pasistengčiau.

Šis vangus atsiribojimas nuo visko jam pasigėrus labai siutina ją.

– Prašau, Edi, – jos balsas pakilo. – Dėl manęs.

Jis vėl smūgiuoja biliardo lazda. Kamuoliukai garsiai sutauška šaltame kambaryje.

– Prašau, padaryk tai dėl manęs, – pakartoja ji.

Jis išsitiesia ir atsigręžęs pažvelgia į ją.

– Padaryčiau dėl tavęs viską, – sako jis. – Ką turiu padaryti?

– Aš tik noriu, kad tiek daug negertum.

– Gerai, – sako jis. – Tai lengva. Tiek daug negersiu. Kas dar?

– Tai viskas.

– Nenorėtum, kad būčiau geresnis vyras? Geresnis tėvas? Geresnis žmogus?

– Ne...

Bet staiga jis persimaino taip, kaip ji dar niekada nematė, – veidas apsiniaukia ir persikreipia, staiga jis pakelia balsą ir prabyla griežtai.

– Toks jau aš esu, Kite. Negaliu pasikeisti. Nieko gero. Visada žinojau, kad nieko gero neišeis.

– Apie ką tu kalbi, Edai? Kas neišeis?

– Negaliu būti toks, koks nori, kad būčiau. Negaliu to.

Jis dreba ir vos nešaukia, bet ne ant jos. Apimta siaubo ji žvelgia į jį. Jis elgiasi taip, tarsi jį kaustytų nematoma jėga, o jis grumtųsi, norėdamas išsilaisvinti.

– Nenoriu, kad būtum kitoks, – sako ji. – Tikrai tikrai.

Ji mėgina paliesti jį, nuraminti, bet jis taip įnirtingai ją atstumia, kad ji nustėrsta.

– Ne! Pasitrauk nuo manęs! Eik šalin!

– Edi! Prašau!

Ji junta, kaip akyse ima kauptis ašaros. Visų blogiausia, kad tebepyksta ant jo. Kodėl jis taip elgiasi? Kodėl dabar dėl to kaltina ją?

Jis paima pustuštį stiklą viskio ir išmaukia. Tada ištiesia ranką su tuščiu stiklu, kad ji pamatytų.

– Nori žinoti, kodėl per daug geriu? Nes tau geriau, kad būčiau girtas.

– Ne! – prieštarauja ji. – Ne! Man taip ne geriau!

Staiga jos pyktis prasiveržia.

– Negaliu pakęsti, kai sakai, kad darai tai dėl manęs. Darai tai ne dėl manęs. Darai tai dėl savęs. Darai tai, kad pabėgtum. Tai bailio pasirinkimas. Neturi teisės taip elgtis. Kodėl pabėgi ir palieki mums viską spręsti? Tai nesąžininga. Tai neteisinga. Mus visus išvargino ši bjauri žiema, ne tik tave vieną. Nustok taip gailėtis savęs, dėl Dievo meilės! Gal gali nors kartą truputį pasistengti?

Jis tylėdamas spokso į ją. Kitė jaučia, kaip pyktis atslūgsta.

– Prašau, – sako ji švelnesniu balsu.

– Puiku, – sako jis. – Žinai, ko man reikia? Man reikia gryno oro.

Tai taręs, staiga išeina.

Kitė atsisėda į krėslą kambario kampe, apglėbia save ir ima drebėti. Čia ją ir randa Pamela.

– Žiūrėk, – sako ji, rodydama savo pintinėlę. – Keturi kiaušiniai. – Tada, supratusi, kad tai vyrams skirtas kambarys, klausia: – Kur tėtis?

– Išėjo į lauką.

– Bet dar sninga.

– Manau, tėčiui tai nesvarbu.

Vėliau grįžęs Edas imasi kurti židinį didžiojoje svetainėje, viename iš kambarių, kurie stovėjo uždaryti šilumai taupyti. Jis nieko nesako Kitei dėl jų ginčo. Vaikštinėja taip, lyg būtų per daug užsiėmęs ir negalėtų sustoti pasikalbėti. Kitė jaučiasi klaikiai nelaiminga nežinodama, ką daryti.

Luiza ateina pas ją, sėdinčią prie židinio Ąžuoliniame kambaryje.

– Ką, po galais, daro Edas? – klausia ji. – Jis stumdo svetainėje baldus.

– Neįsivaizduoju, – atsako Kitė. – Mes truputį susibarėme.

– A, mes su Džordžu irgi vis baramės, – sako Luiza. – Sutuoktiniams galima tai daryti.

– Tai man nepatinka, – sako Kitė. – Tai gąsdina mane.

Įeina Edas.

– Noriu tau kai ką parodyti, – taria jis Kitei.

Ji nuseka jam iš paskos koridoriumi ir prieškambariu į svetainę. Čia smagiai pleška ugnis, ant visų šoninių stalelių žiba žvakės, jaukiai apšviesdamos skaisčiai raudonas sienas. Edas nustūmęs sofas ir kėdes į šoną, suvyniojęs kilimą. Ant stalo prie durų stovi paruoštas gramofonas.

– Kas gi čia, Edai? – klausia Kitė, žvalgydamasi aplink.

Aukštų langų langinės atvertos ir balta popietės šviesa keistai kontrastuoja su gintarine ugnies ir žvakių spalva kambaryje.

– Mūsų šokių salė, – atsako Edas.

Jis patraukia gramofono svirtelę. Plokštelė ima suktis ir ant jos nusileidžia adata. Kambarį užlieja šokio muzikos garsai.

– Ar nenorėtum pašokti su manim? – klausia Edas, ištiesęs ranką.

Kitė paima jo ranką ir Edas apkabina ją. Dainininkas uždainuoja aukštu, skaidriu balsu. Edas su Kite šoka, glausdamiesi vienas prie kito.

Jei nemylėčiau
Tavęs labiau už viską,
Jei nemylėčiau,
Ar širdis taip daužytųs?

Jie šoka, lėtai sukdami didelį ratą ant plikų grindų nuo langų iki židinio. Kitė padeda galvą Edui ant peties. Jaučia ant skruosto jo alsavimą ir ją apima noras verkti.

Jei tai ne meilė,
Kodėl taip svaigstu,
Sukas galva
Ir širdy taip saldu?

Jis palenkia galvą ir jie bučiuojasi šokdami. Pasisukusi ji mato tarpduryje besišypsančią Luizą, o greta jos – Pamelą.

Jei nemylėčiau,
Argi jausčiaus taip?
Ar tave minėčiau
Maldose karštai?

Argi būčiau tikras,
Kad meilė amžina?
Ar tai būtų tiesa,
Jei nemylėčiau
Tavęs?

Dainai pasibaigus jie sustoja ir stovi prie židinio apsikabinę.

– Mano *Ink Spots** plokštelė, – sako Luiza. – Mėgstu ją.

– Kodėl jūs šokate? – klausia Pamela.

– Nes tėtis norėjo šokti, – atsako Kitė.

– Noriu šokti, – sako Pamela.

Edas vėl įjungia dainą ir šoka su Pamela, o Kitė su Luiza žiūri į juos. Šokdama mažoji net susiraukusi stengiasi pataikyti į žingsnį. Edas uždėjęs vieną ranką dukrai ant peties, o kita laiko ją už rankutės ir žiūri žemyn, kad neužmintų ant kojos. Elgiasi su ja rimtai ir švelniai. Stebėdama jį šokant su Pamela Kitė junta beveik dar didesnę meilę jam negu jautė pati šokdama su juo. Jis nieko nepasakė apie jų kivirčą. Ir nereikia nieko sakyti.

Daugiausiai prisninga tai ilgai gūdžiai žiemai artėjant į pabaigą, pirmąjį kovo antradienį. Visą dieną ir naktį į trečiadienį siaučia pūga. Kaimo vyrai ir vėl išsiruošia traktoriais ir kastuvais kasti kelių, tarpusavy bambėdami, kad šis blogas oras niekada nesibaigs. Tačiau prasidėjus kitai savaitei staiga atšyla. Oras tampa švelnesnis, ir taip ilgai ir atkakliai žemę dengęs sniegas pagaliau ima tirpti.

Kai tik po pūgos traukiniai ima vėl kursuoti, Edas iškeliauja į Londoną. Jam išvykstant žemakalniai tebėra užkloti sniegu. Tada kelias dienas smarkiai lyja ir paskutinis sniegas dingsta. Žemė tampa pilka ir įmirkusi.

* *The Ink Spots* – populiarus afroamerikiečių kvartetas (1934–1954). „Jei nemylėčiau" (*If I Didn't Care*) – viena garsiausių jo dainų.

Laiškanešys ima vėl nešioti paštą. Atkeliauja laiškas nuo Lario.

Sutikau prisidėti prie Mauntbateno darbuotojų ir iškeliauju į Indiją! Kai gausite šį laišką, jau būsiu išvykęs. Nesu visiškai tikras, ką turėsiu daryti, bet tai puiki proga išvažiuoti iš Anglijos. Parašysiu ir viską jums papasakosiu, kai įsikursiu. Tikiuosi, visi atlaikėte šią bjaurią žiemą ir mums vėl susitikus Sasekse švies saulė.

III DALIS

NEPRIKLAUSOMYBĖ

1947–1948

26.

Du *York* lėktuvai skraidina būsimąjį karaliaus vietininką ir būrį jo darbuotojų į Indiją. Kitas lėktuvas, kuriuo keliauja štabo viršininkas lordas Izmėjus ir dauguma naujų darbuotojų, tarp kurių ir Laris Kornfordas, skrenda ilgesniu keliu, nakčiai sustodamas Maltoje, Fajido aerodrome* ir Karačyje. Pakeliui Izmėjus ir Erikas Mjevilis, diplomatinės misijos vadovas, atvirai kalbasi apie laukiančius sunkumus.

– Dikis nenori vykti, – sako Mopsu pravardžiuojamas Izmėjus. – Indai jo nenori. Tikriausiai mus visus nušaus. – Tada, matydamas, kad jo žodžiai gerokai visus trikdo, priduria: – Nesijaudinkite. Dikis – tikras laimės kūdikis. Man patinka dirbti su žmonėmis, kuriems sekasi.

Trijų dienų kelionė į Karačį juos išvargina.

– Imi gailėtis, kad išvykai? – klausia Rupertas Blandelis Lario jiems išlipus Mauripuro aerodrome.

– Visiškai ne, – atsako Laris. – Aš susijaudinęs.

Tai išgirsta spaudos atašė Alanas Kambelis-Džonsonas.

– Tai jau septintas mano skrydis iš Anglijos į Indiją, – taria jis. – Patikėkite manimi, jaudulys praeina.

---

* Buvęs Egipto karinis aerodromas.

Jie nakvoja aerodromo klubo pastate. Laris dalijasi kambariu su Rupertu. Palubės ventiliatorius ne itin gelbsti drėgname nakties ore. Jie guli ant paklodžių išsirengę iki apatinių kelnaičių, prakaituodami ir negalėdami užmigti.

– Tikriausiai prie to priprantama, – sako Rupertas.

– Dieve, tikiuosi, kad taip, – sako Laris.

– Pasirūpinau, kad mano sesuo atvyktų pas mus. Imu galvoti, jog suklydau.

– Kada ji turi atvykti?

– Po trijų savaičių. Numatytas skrydis šeimos nariams.

Naujiena nudžiugina Larį. Jam patinka, kad ir vėl sutiks Ruperto seserį.

– Ar ji irgi dirbs su mumis?

– Ne, ne. Tiesą sakant, atskris prasiblaškyti. Bet, esu tikras, ir ji gaus darbo, – jo balsas tamsoje prityla. – Tarp mūsų kalbant, ją labai apvylė vienas vaikinas. Sudaužė širdį ir panašiai. Tokiu atveju nieko nėra geriau, negu pakeisti aplinką.

– Man irgi panašiai nutiko, – sako Laris.

– Apgailestauju. Bijau, kad toks jau gyvenimas.

– Visiems, išskyrus tave, Rupertai. Netikiu, jog kada nors patyrei tokį žemišką dalyką kaip sudaužyta širdis.

– Manai, esu per išdidus, kad galėčiau mylėti? – paklausia Rupertas.

Laris suvokia, kaip kvailai tai skamba.

– Ne, – sako jis. – Žinoma, ne. Tik tu visada atrodei... – ieško tinkamo žodžio, – man atrodė, kad tau nieko netrūksta.

– Taip, – sako Rupertas. – Sutinku. Ko gero, tapau savanaudis. Branginu tai, ką vadinu savo laisve. – Tada, kiek patylėjęs, priduria: – Buvo vienas žmogus. Pačioje karo pabaigoje. Bet nieko neišėjo.

Jis nutyla. Laris nekamantinėja jo. Jis mokosi gerbti šį keistą protingą žmogų, kurį taip lengva pašiepti, tačiau kuris, nors ir koks juokingas, atrodo nepaliestas pasaulio.

– Kas nutiko tavo draugui Edui Eivnelui? Tam, kuris gavo Viktorijos kryžių.

– Jis vedęs. Turi vyno verslą.

– Retsykiais pagalvoju apie jį. Be abejo, pamenu jį iš mokyklos laikų. Lažinuosi, kad jis vedė gražią merginą.

– Labai gražią.

– Tikrai pagalvoju apie jį, nes jis visiška mano priešingybė. Gražus, savimi pasitikintis, patinka merginoms. Daug atiduočiau, kad galėčiau bent dienai pasikeisti su juo vietomis.

– Edas irgi turi problemų.

Po šių Lario žodžių jie nebekalba, tik guli karštoje tamsoje, klausydamiesi virš galvos besisukančio ventiliatoriaus.

Kitą dieną visi įlipa į lėktuvą *York*: laukia paskutinis kelionės etapas – virš Sindo ir Radžputanos dykumų į Delį.

– Pamatęs, kokią didelę pasaulio dalį užima dykumos, imi šiek tiek labiau vertinti mūsų žalią salelę, – sako Alanas Kambelis-Džonsonas.

Jie nusileidžia Palamo aerodrome laiku. Išlipus iš lėktuvo karštis ir akinanti šviesa smogia Lariui, bausdami kelionės išvargintą kūną. Ant pakilimo tako laukia kolona karaliaus vietininkui skirtų automobilių, vešiančių juos į miestą. Laris seka paskui kitus suskeldėjusiu gudronuotu taku, kvėpuodamas oru, kuris trenkia benzinu ir degina jam gerklę.

Prireikia pusvalandžio pasiekti Delį – kelias veda per dykumą ir pilną žmonių lūšnyną. Juos pasitinka impozantiška Naujojo Delio didybė. Plataus Karaliaus kelio, jungiančio Indijos vartus su karaliaus vietininko rūmais, gale pasirodžius jų kelionės tikslui Alanas Kambelis-Džonsonas stebi Lario veidą. Laris iš tiesų apstulbsta. Oficialūs Indijos vadovo namai absurdiškai milžiniški, virš ilgo fasado su kolonomis iškilęs didžiulis kupolas su vėliavos stiebu, ant kurio plevėsuoja Jungtinės Karalystės vėliava. Paradiniai laiptai tokie platūs, kad iš abiejų pusių stovintys sargybiniai atrodo kaip žaisliniai kareivėliai.

– O, Dieve! – sušunka Laris.

– Tai didžiausia pasaulyje valstybės vadovo rezidencija, – sako Alanas. – Pastate yra trys šimtai keturiasdešimt kambarių. Čia įdarbinti daugiau kaip septyni tūkstančiai žmonių.

– *Sic transit gloria mundi**, – sako Rupertas.

– Kai buvau čia 1943-iaisiais, – sako Alanas, – visa Indijos nacionalinio kongreso vadovybė sėdėjo kalėjime. Dabar ruošiamės perduoti jiems šalį.

Automobiliai sustoja ir atvykėliai palydimi milžiniškais laiptais į vėsų pastatą. Juos pasitinka baigiantis kadenciją karaliaus vietininkas lordas Veivelis ir jo darbuotojai. Mauntbatenas turi atvykti vėliau po pietų. Visi sveikinasi, tarsi būtų seni draugai. Laris jaučiasi ir išvargęs, ir pakylėtas.

Jam besidairant po didįjį holą prisiartina jaunas indas jūrų laivyno karininko uniforma. Jis laiko rankoje išspausdintą pavardžių sąrašą.

– Kapitonas Kornfordas?

– Taip, tai aš.

Leitenantas Saidas Tarkanas neseniai paskirtas pareigas perimančio karaliaus vietininko darbuotoju. Jo veidas gražus ir protingas; pats šiek tiek susikaustęs kaip puikiai išmuštruotas jūrininkas.

– Mūsų visų paprašė padėti ir viską parodyti atvykusiesiems, – sako jis. – Karaliaus vietininko rūmai tikras labirintas.

Jis siūlosi palydėti Larį į jam skirtą kambarį, kad galėtų nusiprausti ir pailsėti po kelionės. Jiems žingsniuojant ilgais koridoriais Laris papasakoja apie laikus, kai priklausė Mauntbateno Jungtinėms pajėgoms, o Tarkanas – apie tai, kaip Mauntbatenas, vadovaudamas Pietryčių Azijos kariuomenei, buvo jo vadas.

– Jis puikus žmogus, – sako Tarkanas. – Bijau, kad čia požiūris

* Taip praeina pasaulio šlovė (*lot.*).

į jį kitoks. Žmonės mano, kad jis plevėsa, nieko neišmanantis apie Indiją, kad jo darbuotojai irgi nieko neišmano apie šalį.

– Čia tik dalis tiesos, – sako Laris. – Jis ne plevėsa. O štai aš nieko neišmanau apie Indiją.

– Tiesą sakant, kapitone, – sako Tarkanas, – kuo mažiau žinote, tuo geriau. Indija jus pravirkdys.

Jie sustoja prie kambario durų. Tarkanas patikrina kambario numerį sąraše.

– Jūs nakvosite čia, – sako jis. – Jei ko reikės, pakvieskite *khidmatgar*, savo tarną.

– Aš turėsiu tarną? Maniau, kad pats atvykau tarnauti.

– Mes visi tarnaujame, – su šypsena atsako Tarkanas, – ir visiems mums tarnauja. Apgailestauju, šiame priestate nėra ventiliatorių. Netrukus atveš jūsų bagažą. Kaip jums atrodo, rasite kelią atgal? Naujasis karaliaus vietininkas turi atvykti be penkiolikos ketvirtą po pietų.

Tada Laris lieka vienas savo naujajame kambaryje. Jis mažas, aukštomis lubomis, su langu nišoje. Langinės uždarytos, kambaryje prieblanda. Priėjęs prie lango, Laris atidaro langines. Kambarį užplūsta akinanti šviesa ir karščio banga. Kitapus plataus tuščio kiemo matyti didingesni pastatai, o gal ir tolimesni tų pačių begalinių rūmų priestatai. Tarnas su turbanu lėtai šluoja kiemą iš rykštelių surišta gailiai cypiančia šluota. Laris apkvaista šią tingią ankstyvą popietę. Prigula pailsėti ant siauros lovos.

Ką aš čia veikiu? – galvoja. Ir vėl suvokia – aš čia, kad viską pradėčiau iš naujo. Aš čia, kad tapčiau kitu žmogumi.

Jis pramiega. Kai *khidmatgar* jį pažadina, jau po penktos.

– Kodėl neprikėlėte manęs anksčiau?

– Nes neliepėte man, kapitone sahibai*.

Laris apsišlaksto vandeniu veidą, susišukuoja plaukus, pasi-

* Pone, šeimininke (*hindi*).

taiso uniformą, su kuria miegojo, ir išskuba atgal per didįjį pastatą. Atrodo, kad koridoriuose daugiau posūkių, negu jis pamena. Nebeaišku, kuriuo keliu eiti, ir jam telieka nesustoti, kol sutiks ką nors, ko galės paklausti kelio.

Jam skubant platesniu už kitus koridoriumi atsiveria durys ir jis išgirsta balsą:

– Ar galėtumėte padėti?

Tai ledi Mauntbaten, liekna, elegantiška, prislėgta.

– Mano šuniukas atliko savo reikalus ant grindų, o mano *khidmatgar* sako, kad jokiu būdu to nelies. Gal galėtumėte suieškoti ganėtinai žemos kastos tarną, kuris tai sutvarkytų?

Laris neištveria nenusišypsojęs, ir tai matydama ledi Mauntbaten irgi nusišypso.

– Taip, žinau, – sako ji. – Tai per daug absurdiškai skamba.

– Geriau aš sutvarkysiu, – pasisiūlo Laris.

Paima tualetinio popieriaus iš karaliaus vietininko tualeto ir, paėmęs šuns išmatas, nuleidžia į klozetą.

– Blogas šunytis, – bara ledi Mauntbaten savo Silihemo terjerą. – Jūs toks malonus, – taria ji Lariui. – Kas jūs?

Laris prisistato.

– O, taip. Dikis man jus pristatė. Jūs kažkaip susijęs su bananais.

– Ar galiu dar kuo padėti, jūsų malonybe?

– Galite padėti man iš čia ištrūkti. Negaliu pakęsti šio pastato. Jis panašus į mauzoliejų. Jaučiuosi kaip negyvėlė. O jūs ne? Žinau, jis laikomas Lačenso šedevru, bet negaliu suprasti, ko jis siekė projektuodamas šitokį bjaurų pastatą.

– Manau, įbauginti vietinius gyventojus, – sako Laris.

Ledi Mauntbaten nustebusi staiga pažvelgia į Larį.

– Tikra tiesa, – taria ji.

Kitas dvi dienas vyksta pasiruošimas karaliaus naujojo vietininko prisaikdinimo ceremonijai. Alanas Kambelis-Džonsonas sužino, kad atvykus Mauntbatenams oro uoste su žurnalistais buvo prastai elgiamasi ir jie dėl to skundžiasi. Sekmadienio *Dawn* išspausdinta Ronio Brokmano* ir Elizabet Vord** nuotrauka, po kuria parašyta „atvyksta lordas ir ledi Mauntbatenai“. Kambelis-Džonsonas paprašo atsiųsti ką nors į pagalbą, ir jam atsiunčia Larį. Jis nusiveda Larį į Durbaro salę. Po jos kupolu statoma aukšta pakyla.

– Ji kino kronikų operatoriams ir fotoreporteriams, – sako Alanas. – Jų bus dvidešimt du. Noriu, kad palydėtumėte juos į viršų, o paskui žemyn.

– Ar tai saugu? – klausia Laris, žvelgdamas aukštyn.

– Vienas Dievas težino, – atsako Alanas. – Čia Dikio sumanymas. Iš karto galiu pasakyti – tai jiems nepatiks.

Laris per daug užsiėmęs karaliaus vietininko pastate, nenueina į senamiestį, bet jį pasiekia žinia apie riaušes pagrindinėje Čandni Čok*** gatvėje. Didžiojoje Džami Masdžid mečetėje susirinkusius musulmonus užpuolė daugybė kirpanais**** mojuojančių sikhų. Keletas žmonių žuvo. Saidas Tarkanas sako Lariui jiems paskubomis pietaujant:

– Matote, todėl mums reikalingas Pakistanas. Mums reikia tėvynės.

Atėjus ceremonijos laikui Laris palydi būrį operatorių. Jie atvirai niurna verčiami lipti ant aukštos pakylos, bet ten atsidūrę suvokia puikios stebėjimo vietos privalumus. Į salę apačioje priguža indų didikų brangakmeniais puoštais drabužiais, frakus vilkinčių anglų džentelmenų ir indų nacionalistų Kongreso partijos narių, kurie, sekdami Gandžiu, išdidžiai vilki namie austas

* Ronis Brokmanas (Ronnie Brockman) – Karališkojo jūrų laivyno viceadmirolas, lordo Mauntbateno asmeninis sekretorius Indijoje.

** Elizabet Vord (Elizabeth Ward) – ledi Mauntbaten asmeninė sekretorė.

*** Vienas seniausių Delio turgų.

**** Apeiginis sikhų durklas.

kurtas*. Po skaisčiai raudonu drapiruotu baldakimu stovi du raudonos ir aukso spalvų sostai, apšviesti paslėptų lempų.

– Po perkūnais, kaip filmavimo aikštelėje! – sušunka amerikietis kino kronikos operatorius.

Ceremonija prasideda priblokiamai garsia palubėje įsitaisiusių trimitininkų fanfara. Tada asmeniniai adjutantai paradinėmis uniformomis lėtai, išdidžiai atžingsniuoja pro susispietusią minią salės viduriu. Po jų greta vienas kito žengia lordas ir ledi Mauntbatenai, apsirengę baltai. Mauntbatenas pasipuošęs daugybe medalių ir apdovanojimų, jam prie šono – ceremonialinis kardas. Ledi Mauntbaten vilki paprastą, bet įspūdingą dramblio kaulo spalvos brokato suknelę, perjuostą tamsiai mėlyna juosta, ir mūvi ilgas baltas virš alkūnių siekiančias pirštines. Fotoreporteriai kaip pašėlę tvyksi blykstėmis, įamžindami didingą akimirką. Larį labiau stulbina tai, kaip atrodo ledi Mauntbaten. Jos orios, lieknos figūros nepuošia nei diadema, nei vėrinys.

Mauntbateną prisaikdina Indijos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas seras Patrikas Spensas. Tada naujasis karaliaus vietininkas pasako trumpą kalbą. Laris nuo pakylos negirdi jo žodžių, bet iš politikų laikysenos mato, kad ir jiems sunku girdėti, ką jis sako. Vėliau, trumpai ceremonijai pasibaigus, Alanas įgrūda Lariui šūsnį kalbos kopijų sakydamas:

– Pasirūpinkite, kad visi gautų po kopiją. Po paraliais, niekas negirdėjo nė vieno žodžio.

Paaiškėjo, kad Mauntbatenas paprašė Indijos pagalbos jam atlikti nelengvą užduotį. Lariui tai atrodo visai suprantama, tačiau, sprendžiant iš žurnalistų reakcijos, negirdėtas dalykas. Erikas Briteris iš *The Times* sako: tai beveik tas pats, kaip pripažinti, kad britai padarė Indijoje klaidų, o tokiu atveju šia kalba Mauntbatenas pelnys daug draugų.

* Ilgas viršutinis Pietų Azijoje vilkimas drabužis.

Tą popietę Rupertas Blandelis ir Laris pasprunka iš marmurinių karaliaus vietininko rūmų, ir Laris pirmą kartą susiduria su tikrąja Indija. Jie nuvažiuoja į Delio senamiestį, kuriame po riaušių paskelbta komendanto valanda. Neseniai vykusio smurto ženklų nematyti. Skersgatviuose ir turguose verda gyvenimas, triukšminga, akys raibsta nuo spalvų. Visur, kur pažvelgęs, dailininko žvilgsniu Laris mato jaudinančias, derančias ir tarpusavy besipjaunančias skaisčiai raudoną, gintarinę ir tamsiai žalią spalvas. Ore tvyro stiprūs kvepalų, tabako, mėšlo ir prakaito kvapai. Jiems pėsčiomis einant per turgų minia plūsta iš abiejų pusių, prasiskirdama ir praleisdama juos, bet nesiliesdama. Laris prisimena ledi Mauntbaten žodžius: „Jaučiuosi kaip negyvėlė." Tada jam topteli, kad jo tauta, britai, yra mirę ir tik indai gyvi.

– Ką mes čia veikiame? – sako jis Rupertui. – Turiu omeny, čia, valdydami Indiją.

– Tai nebeilgai truks, – atsako Rupertas.

– Tai ne mūsų šalis. Tai kitas pasaulis.

– Ar tai tave gąsdina?

– Gąsdina? – Laris nebuvo apie tai pagalvojęs, tačiau Rupertui paklausus jis supranta, jog taip ir yra. – Taip, tam tikra prasme.

– Mes, anglai, itin vertiname nuosaikumą. Mane stulbina, kokia Indija nenuosaiki.

Darda jaučių traukiamas vežimas. Vežėjas šaukia miniai trauktis iš kelio. Keletas žmonių atsikerta jam, grūmodami iškėlę rankas. Vežimas kaupinai prikrautas mėšlo, jį temdo musių debesis. Visur pilna vaikų, didelėmis rimtomis akimis stebinčių pro šalį einančius anglus.

– Kuo greičiau ištrūksime, tuo geriau, – sako Laris.

– Jeigu tik viskas būtų taip paprasta, – sako Rupertas. – Priklausau politikos planavimo grupei. Mūsų galimybės rinktis labai ribotos. Galima sakyti, puodas verda, o mes esame jo dangtis.

Kitą savaitę Indijos lyderiai vienas po kito kalbasi su Mauntbatenu. Laris, oficialiai paskirtas spaudos atašė, supažindinamas su kebliu nepriklausomybės procesu. Saidas Tarkanas parodo jam Indijos žemėlapyje, kad daugiausia musulmonų gyvena vadinamosiose „dramblio ausyse" – Pandžabe šiaurės vakaruose ir Bengalijoje šiaurės rytuose.

– Čia bus Pakistanas, – sako jis. – Džina* nesutiks su niekuo mažiau nei nepriklausomybė. Valstybė turi būti padalyta. Mes, musulmonai, negalime gyventi hinduistų valdomoje šalyje.

– Bet juk gyvenote britų valdomoje šalyje.

– Tai ne tas pats.

Keblumų dalijant valstybę kelia tai, kad „ausyse" gyvena ne tik musulmonai, o likusiame „dramblyje" – ne vien tik hinduistai. Kas nutiks daugeliui žmonių, tapsiančių įbauginta mažuma? Tai išgirdęs Saidas Tarkanas papurto galvą.

– Nieko gero, – sako jis.

– Ką sako Gandis? – klausia Laris.

– Ak, Gandis. Žinoma, jis nori vieningos Indijos.

– Man visada atrodė, kad Gandis – vienas iš nedaugelio gyvųjų, kurie iš tiesų tiki gėrio galia.

– Gėrio galia? – pakartoja Tarkanas, kilstelėdamas antakius. – Mahatma labai šventas žmogus. Tačiau kas gali pasakyti, ar galiausiai gėris bus užtektinai galingas?

Laris gauna progą pats pamatyti Mahatmą, kai galiausiai apsilanko pas naująjį karaliaus vietininką. Didelis būrys žurnalistų susirenka pranešti apie susitikimą. Lario su Alanu pareiga – mėginti palankiai nušviesti įvykius.

– Turite nepamiršti, – Lariui sako Alanas, – nors Gandis tautos tėvas ir taip toliau, jis hinduistas, o ne musulmonas. Todėl, su-

* Muhamedas Ali Džina (Muhammad Ali Jinnah, 1876–1948) – Indijos musulmonų lygos vadovas, kovojęs dėl Pakistano nepriklausomybės.

prantamas dalykas, Džina ir jo šutvė įtariai stebi, kad pernelyg artimai su juo nebendrautume.

Spaudos atstovai susirenka Mogolų soduose prie Mauntbateno darbo kambario, kuriame vyksta susitikimas. Jiems belaukiant *The Times* žurnalistas sako Lariui:

– Šis mažas senukas – vienintelis, galintis sustabdyti smurtą. Jie klauso jo.

Kai galiausiai langai per visą sieną atsidaro ir Gandis su Mauntbatenu išeina priešais fotografus, vaizdas Larį netikėtai sujaudina. Gandis toks mažas ir silpnas, nuogomis kojomis, plika ruda galva, baltu namie austu apdaru ir mažučiais apskritais akiniais. Atrodo nesuvokiama, kad šis trapus žmogus privertė nusileisti galingąją Britanijos imperiją – be kariuomenės pagalbos, be grasinimų smurtu, vien savo asmenybės jėga.

Akivaizdu, jis nemėgsta fotografuotis, tačiau taikstosi su tuo mandagiai šypsodamas. Prie jų atsistojus ledi Mauntbaten, visus vėl fotografuoja. Tada, jiems nusisukus grįžti į namą, Gandis ranka atsiremia į ledi Mauntbaten petį. Maksas Desforas iš *Associated Press*, tebelaikąs paruoštą fotoaparatą, nufotografuoja juos.

– Geriausias kadras, – sako jis.

Gandžiui pasišalinus, Mauntbatenas pakviečia Alaną su Lariu į darbuotojų susitikimą aptarti oficialaus pranešimo spaudai. Paaiškėja, kad tai toli gražu nėra paprasta. Gandis pasiūlė radikalų sprendimą, kad būtų išvengta valstybės padalijimo, kuris, kaip baiminamasi, baigtųsi kraujo praliejimu.

– Jis siūlo, – sako Mauntbatenas, skaitydamas užrašus, kuriuos padiktavo po susitikimo, – paleisti Kongreso atstovų kabinetą ir pakviesti Džiną suformuoti vyriausybės vien iš musulmonų.

Visi apstulbsta.

– Negali būti nė kalbos, – sako Mjevilis. – Nehru to nepalaikys.

– Gandžio nuomone, – sako Mauntbatenas, – jei vieningai Indijai vadovaus musulmonų vyriausybė, musulmonai nebijos, kad

juos persekios hinduistai. Jis mano, kad alternatyva, tai yra padalijimas, baigsis skerdynėmis.

– Jis jau iškaršęs, – sako Džordžas Abelis.

– Tai gudrybė, – sako Saidas Tarkanas. – Spąstai, į kuriuos norima įvilioti Džiną.

– Manau, Gandis kalbėjo nuoširdžiai, – sako Mauntbatenas. – Bet nesu įsitikinęs, kad šis planas geras.

– Jis jau yra bandęs tai su Veiveliu, – sako Mjevilis. – Ir su Vilingdonu*. Tai jo vienintelis koziris – aukojantis įgauti moralinį pranašumą. Tokie triukai paveikūs mums, britams, nes žinome, kad čia mums ne vieta. Bet tegul tik išmėgina tai su hinduistais.

Sukurpiamas pranešimas spaudai, jame paliekamos atviros visos galimybės. Mauntbatenas atsidūsta ir nusišluosto delnu kaktą.

– Man ima atrodyti, kad tai tikra sumauta aklavietė, iš kurios nėra išeities, – sako jis.

Po vakarienės Laris atsiduria šalia ledi Mauntbaten. Ji draugiškai su juo elgiasi nuo to nutikimo su šuniuku.

– Ką manote apie Gandį? – klausia jos Laris.

– Aš garbinu jį, – atsako ledi Mauntbaten. – Jis tikras šventasis. Bet Indiją išgelbės ne jis, o Nehru.

Laris parašo laišką Kitei su Edu, mėgindamas susivokti savo naujų patirčių maišatyje.

Jaučiuosi taip, tarsi būčiau atsidūręs kitame pasaulyje, kur nebegalioja jokios taisyklės. Nėra nieko paprasto. Kad ir ką darysime palikdami Indiją, dėl visko būsime kaltinami ir nekenčiami. Šios krizės neišspręs joks valstybės valdymo menas. Vargšas Mauntbatenas atrodo tiesiog nusikamavęs. Jau pasakėme, kad paliekame Indiją. Atrodo, teliktų išvykti, bet tokiu

* Frimanas Frimanas-Tomas (Freeman Freeman-Thomas), pirmasis Vilingdono markizas, 1931–1936 m. buvo karaliaus vietininku Indijoje.

atveju kils pilietinis karas. Gandis sako, jog vis tiek turime išvykti ir „susitaikyti su skerdynėmis". Todėl galite įsivaizduoti, kokie nesvarbūs man atrodo asmeniniai rūpesčiai visų šių dalykų akivaizdoje. Prieš išvykdamas neparašiau jums, kad mes su Nele nebe kartu. Taip pat nebeatrodo, jog manęs laukia dailininko ateitis. Šiandien laikraščiai rašo apie riaušes Kalkutoje ir Bombėjuje. Buvo nudurtų, apipiltų rūgštimi, sprogdintos bombos. Iš pasalų užpultas ir padegtas automobilis, keturi keleiviai sudegė gyvi, maldaudami pasigailėjimo. Kaip galiu laikyti savo rūpesčius vertus bent sekundės dėmesio tokių kančių akivaizdoje? Tai perskaitęs, Edas sakys – kur dabar tavo mylintis Dievas? Bet tu, Kite, pritarsi man – aš sakau, kad mumyse slypi ne tik blogis, bet ir gėris, ir mes turime tikėti jo galia ir darbuotis, kad jis laimėtų, nes kitaip kam mes gyvename?

27.

Ant laiško nurodytas Idenfildo dvaras, bet kol jis atkeliauja, Kitė su Pamela jau grįžusios gyventi į Upės sodybą. Luiza atneša Kitei laišką, ir jos perskaito jį kartu, sėdėdamos kieme, balandžio saulėkaitoje.

– Dieve mano! – sušunka Luiza. – Kokios dramos!

Kitė apstulbsta supratusi, kad naujiena apie Lario ir Nelės išsiskyrimą jai patinka labiau, negu derėtų.

– Niekada nebuvau tikra, ar jis pasirinko tinkamą merginą, – sako ji.

– Aišku, ne, – sako Luiza. – Laris buvo jai gerokai per geras.

– Ar ne keista pagalvojus, kad jis ten, toli, o mes vis dar čia?

Vis dar čia. Kitė nekalba apie tai, bet jai nepasidarė lengviau. Ilga sunki žiema baigėsi ir gyvenimas grįžo į įprastas vėžes. Jos dienos bėga gaminant kuklų valgį, tvarkant senąjį namą, kad ponia Vilis galėtų jį išvalyti, lopant Pamelos suplėšytus drabužius, padedant kaimo bažnyčioje, važiuojant apsipirkti į Luiso parduotuves, klausantis radijo, skaitant Pamelai, skaitant vienai. Nuolat atrodo, kad darbų yra šiek tiek daugiau negu laiko juos nuveikti, ir vis dėlto ji jaučiasi taip, tarsi nieko nedarytų. Ji pavydi Lariui jo indiškų nuotykių.

Luiza irgi turi priežasčių būti nepatenkinta gyvenimu. Ji jau ilgai mėgina pastoti.

– Ar sakiau tau, – taria ji, – kad eisiu pas gydytoją? Mama įkalbėjo. Džordžui irgi reikės pas jį apsilankyti.

– Na, tai nepakenks, – sako Kitė.

– Jis tikriausiai lieps man valgyti žalius kiaušinius ir liautis gerti ar kažką panašaus. Tik tegul jis neliepia man ilsėtis. Labiausiai nervina, kai liepia ilsėtis.

– Gal tau reikėtų porai savaičių išvykti į miestą, – sako Kitė.

– Neįsivaizduoju, kaip tai padėtų man pastoti, – sako Luiza. – Žinoma, nebent... – šelmiškai pažiūri į Kitę, visai kaip senais laikais. – Pameni merginas, kurios naktį stovėdavo prie kareivinių šaukdamos: „Vienuoliktas skirsnis!"?

– O, Dieve! – sukikena Kitė. – Tikrai pasiilgau karo.

– Tuo metu visą laiką laukėme, kada jis pasibaigs.

Kitė prisimindama tuos laikus atsidūsta.

– Visa, ko norėjau, tai turėti savo namus, vyrą ir mažutį vaikelį. Svajodavau, kaip siūsiu užuolaidas, kepsiu duoną ir nubusiu saulėtame miegamajame savo mažučiuose namuose.

– Nesuprantu, kodėl viskas turėjo būt maža, – pareiškia Luiza.

– Man atrodo, žaidžiau lėlių namus, – sako Kitė. – Dabar tai tikrovė, ir aš darausi visai kaip mano motina.

Ji neatskleidžia Luizai paties blogiausio dalyko – kartais ji valandą ar ilgiau nieko nedarydama sėdi ant kėdės, apimta keistos sunkios apatijos. Šiomis dienomis visą laiką jaučiasi pavargusi. Galva tampa tuščia ir ji negali prisiminti, ką ketino daryti. Tada pasirodo Pamela, reikalaudama valgyti arba linksminti ją, ir Kitė sukrunta, tačiau netgi verdant kiaušinį ir skrudinant duoną neatsileidžia tas sąstingis, jausmas, kad visa tai beprasmiška ir niekur neveda.

Ji negali pasipasakoti apie tai Luizai, nes Luiza tiki, jog kūdikis išspręstų visas problemas. Negali iškloti Luizai, jog kartais jai norisi rėkti ant Pamelos. Be abejo, ji dievina savo dukrą ir, jei reikėtų, mirtų dėl jos, bet jai vis sunkiau dėl jos gyventi. Paaiškėjo, kad vaiko negana. Bet kodėl negana?

Ji trokšta, kad čia būtų Laris. Galėtų apie visa tai pasikalbėti su Lariu. Tikintys žmonės turi gerą savybę – net jei netiki tuo pat, kuo tiki kitas, jie žino, ką turi omeny, kai kalbi apie prasmę. Jie supranta, jog turi būti kažkoks svarbesnis tikslas. Ji niekada nepamiršo, kaip pirmą kartą jiems susitikus Laris paklausė, ar ji nenori gyvenime nuveikti ko nors didinga ir gera?

Kartais sėdėdama virtuvės kėdėje ir nieko neveikdama Kitė galvoja apie ateitį, kai Pamela užaugs ir jai nebereikės mamos. Ji klausia savęs – ką aš tada darysiu?

Be abejo, su manimi bus Edas.

Jai nepatinka šios mintys. Tada jos protas nuklysta kitur ir galvą užplūsta pilkas į debesį panašus rūkas.

Hjugas lankosi dažniau, negu prireikia dėl verslo reikalų. Jis sėdi su ja, žaidžia su Pamela ir atlieka brangaus seno šeimos draugo vaidmenį, tik žiūri į ją ne draugo akimis. Ji visada nerūpestingai, nepiktai jam priekaištauja, tarsi jis būtų pernelyg įsismaginęs vaikas:

– Užteks, Hjugai. Gana.

Tada, kai kitą dieną ji laukia jo ir jis neateina, suvokia, kad ilgisi jo dėmesio. Tai gąsdina.

Kitė susapnuoja sapną. Jame vilki maudymosi kostiumėlį, ir visi vaikinai žiūri į ją. Jaučiasi jauna ir geidžiama. Ji paplūdimyje, krantą plaka putotos milžiniško vandenyno bangos. Pasileidžia bėgti per smėlį ir žvirgždą artyn prie jo. Bėga vis greičiau ir greičiau, jausdama pasitenkinimą, nes žino, kad šoks į tas didžiules dūžtančias bangas. Bangos ją apkabins ir nuneš.

Nubunda dar nepasiekusi vandens, besidaužančia širdimi, visa sukaitusi. Šis sapnas ne apie mirtį, ne apie norą paskęsti. Tai noras atiduoti save visą, nieko nepasilaikyti, patirti nenugalimą troškimą. Vietoj troškimo, kurį jautė sapne, dabar ji jaučia, kad visas jos gyvenimas tėra vargas.

– Žinai, ką, mano manymu, turėtume daryti per Velykas? –

sako ji Pamelai. – Manau, turėtume nuvažiuoti aplankyti močiutės ir senelio.

Pamela pagalvoja apie tai.

– Mano orumas pažemintas, – išpyškina ji.

Tačiau Kitės tėvai visada šokinėja apie Pamelą, o ji nieko taip nemėgsta kaip dėmesio. Kitė neaplanko tėvų taip dažnai, kaip jie norėtų. Motina moka suerzinti ją, todėl visada baigiasi tuo, kad Kitė negražiai elgiasi ir, anot motinos, būna „subjurusi". Tačiau ji neaplankė tėvų per Kalėdas ir, nors jaučiasi pavargusi ir nerami, nusprendžia verčiau važiuoti.

– Sveika, maža nepažįstamoji, – sako ponia Til Pamelai. – Tikriausiai jau visiškai pamiršai, kas aš tokia.

– Tu močiutė, – sako Pamela.

– Spėk, ką turiu gražiausiai pasaulyje mergytei?

– Dovaną, – taria Pamela.

– Kažin, ar duoti tau ją dabar, ar palaikyti iki Velykų?

– Dabar, – pareiškia Pamela.

Kitė klausosi šio pokalbio negalėdama suvaldyti dirglumo. Kelionė buvo ilga ir lėta, ir ji tenori patogiai įsitaisyti kėdėje ir išgerti arbatos. Kodėl motina nutaisė tokį absurdišką, erzinantį balso toną, tarsi ji su Pamela regztų sąmokslą?

Dovana – tai nedidelis šokoladinis kiaušinis, suvyniotas į sidabrinį popierėlį. Pamela išvynioja jį ir visą susikiša į burną.

– Kokia alkana mergytė, – sako ponia Til.

– Pasakyk „ačiū", Pamela, – liepia Kitė.

– Ačiū, – pakartoja vaikas pilna burna šokolado.

Ponia Til atsigręžia į savo dukrą.

– Tai gražuolis tavo vyras neatvažiavo?

Kitei norisi rėkti. Ji pabuvo namuose dar tik penkias minutes, ir motina jau sugebėjo ją įsiutinti.

– Sakiau tau, mamyte. Edas Prancūzijoje.

– Na, nežinau, brangioji. Niekas niekada man nieko nesako. Būtų gražu, jei jis kartais pas mus apsilankytų. Maiklas neseniai sakė niekada negirdėjęs pasakojant, kaip Edas gavo Viktorijos kryžių.

– Juk žinai, Edas nemėgsta apie tai kalbėti.

– Nesuprantu, kodėl. Juk turėtų didžiuotis tuo. Ar sakiau tau – Robertą Reinoldsą paskyrė Velso* kanauninku. Žinai, jis vis dar klausinėja, kaip tu laikaisi.

– Maniau, kad jis vedęs.

– Tikrai? – klausia ponia Til. – Gal ir taip. Šiomis dienomis nespėju sekti visų naujienų. Visi manėme, kad Haroldas ves Stenlių dukrą, bet jis sako, kad neves ir tarp jų nieko rimto nebuvo. Nesuprantu jaunimo. Atrodo, jie gali vaikščioti kartu, ir tai nieko nereiškia. Pamela atrodo kiek pablyškusi, tiesa? Pasirūpinsime, kad ji kuo geriau maitintųsi ir praleistų daug laiko gryname kaimo ore.

– Mes irgi gyvename kaime, mamyte.

– Sasekso kraštas man niekada neatrodo panašus į tikrą kaimą. Tikriausiai todėl, kad jis pakeliui į Prancūziją.

Grįžęs Kitės tėvas nutraukia nesibaigiančią kandžią motinos tiradą. Šalia jo ji atrodo baikšti ir nerangi. Maiklas Tilas, kitaip negu žmona, šypsosi ir glėbesčiuoja Kitę su Pamela.

– Dvi mano mylimiausios mergaitės! – sušunka jis. – Dievaži, Pamela, taip kvepi šokoladu, kad tave galima būtų suvalgyti. – Jis atsisuka į Kitę: – Spėk, kas man išgyrė tave? Džonatanas Saksonas!

– Brangus ponas Saksonas, – sako Kitė. – Ar jis vis dar įsakinėja vargšams choro vaikučiams?

– Jis prašė paklausti tavęs, ar sekmadienį nepagiedotum abatijoje. Žinai, jis visada sako, kad tu geriausias iš visų jo sopranas.

* Velsas (*Wells*) – miestas Somersete, Anglijoje.

Kitė jau seniai viešai nedainavo ir iš tikrųjų niekada nesimokė to daryti. Tačiau šis prašymas jai patinka labiau, negu būtų galėjusi tikėtis.

– Ak, tikrai negalėčiau, – sako ji. – Per daug seniai giedojau.

– Na, paaiškink tai Džonatanui pati. Galiu pasakyti tik tiek, kad jis mirtinai to nori.

Ponia Til, išgirdusi pasiūlymą, sugeba sugadint Kitei nuotaiką:

– Būtinai pagiedok, brangute. Gaila, kad nieko nedarai su savo gražiuoju balsu.

– Neketinu apsikvailinti prie visų parapijiečių, – griežtai atkerta Kitė.

– Galėtum padainuoti „Rudą ąsotėlį", – sako Pamela.

Ponas Saksonas užeina pats paprašyti Kitės. Sužavėta malonaus senojo džentelmeno šypsenos ir pamaloninta jo pagyrimų, Kitė sutinka giedoti su sąlyga, kad jie bent vieną kartą iš anksto parepetuos. Saksonas nori, kad ji giedotų Sezaro Franko *Panis Angelicus*.

Viešint pas senelius Pamelai labiausiai patinka žaisti su lėlėmis, su kuriomis jos mama žaidė būdama vaikas. Tai, kad jos motina kažkada buvo maža mergaitė, Pamelą ir glumina, ir keri. Ji nori žinoti visų lėlių vardus, kurios iš jų buvo mamos mylimiausios ir ką jos visos kartu veikė. Kai Kitė jai pasako, ji stengiasi kuo tiksliau viską atkartoti:

– Rožyte, šiandien tavo gimimo diena. Gali sėdėti savo gimtadienio krėsle. Etele, tu Rožytės geriausia draugė. Margi, gali tupėti Rožytei prie kojų. Oi, Rožyte, pamiršau tavo gėlėtą skrybėlaitę. Per savo gimimo dieną turi pasipuošti gėlėta skrybėlaite.

Kitė šypsodamasi stebi, kaip dukra rimtai atkartoja jos vaikystės žaidimus. Bet kartu su mielais prisiminimais širdį temdo šešėlis. Įsivaizduoja dukrą užaugsiančią, turėsiančią savo dukrą, kuri žais tą patį žaidimą. Ir tai viskas? – šnabžda vidinis balsas. Negi amžinai liksime žaidimų kambaryje?

Prieš vakarienę Kitės tėvas jos garbei atneša chereso ir motina išgeria pilną taurę. Iš Maiklo Tilo grimasos aišku, kad tai jam nepatinka, nors būtų keista, jei žmona neišgertų taurės, kurią pats jai pripylė. Tačiau jis nieko nepasako.

Jis šypsosi tik savo dukrai.

– Ar tie baisūs potvyniai nesukėlė tau jokių keblumų? – klausia.

– Upė išsiliejo iš krantų, – sako Kitė, – bet mūsų namui pavojaus nekilo. Aš tokia laiminga, kad nebešąla.

– Na ir žiema buvo! Pagaliau atėjo Velykos, Prisikėlimo šventė, ir aš visiems sakau, kad blogiausia jau praeity.

– Bet, Maiklai, žiema vėl grįš, – sako ponia Til.

– Taip taip, – sako jis, neatitraukdamas akių nuo Kitės. – Tai kaip sekasi žymiajam tavo vyrui?

– Jis Prancūzijoje, – atsako Kitė. – Labai smarkiai pluša.

– Velykų dieną Jėzus prisikėlė iš numirusiųjų, – sako ponia Til šiek tiek įraudusiais skruostais. – Praeina metai, ir jis vėl nukryžiuojamas.

– Tylėk! – sudraudžia ją ponas Tilas. – Kvaile tu.

Prie stalo įsivyrauja tyla. Kitė pirmą kartą mato tėvą barant motiną kitiems girdint. Tai ją gąsdina. Ji žiūri žemyn į savo lėkštę. Tačiau tėvas tęsia pokalbį, tarsi nieko nebūtų atsitikę.

– Gerbiu sunkiai dirbančius žmones, – sako jis.

– Tačiau jo dažnai nėra namie, – sako Kitė, vengdama žiūrėti į motiną.

– Visi turime aukotis, – sako tėvas. – Kai buvau jaunas, turėjau didelę svajonę. Norėjau keliauti po pasaulį, kelionei užsidirbdamas krovininiuose laivuose. Tada kilo karas ir, be abejo, nieko neišėjo.

Kitė niekada nebuvo girdėjusi apie šią svajonę.

– Galbūt galėtum pakeliauti dabar, – sako ji.

– Tai neįmanoma, – džiugiai šypsosi tėvas, tarsi kažkodėl būtų

tuo patenkintas. – Man jau beveik šešiasdešimt. Ir dėl tavo motinos. Ne, aš liksiu prie senosios abatijos ir būsiu šalia jos palaidotas. Abatija ir aš sunyksime kartu.

Tada Kitė akimirką pamato jo akyse šmėkštelint siaubą – ne dėl ateisiančios mirties, bet dėl gyvenimo, kurio neteks; dėl gyvenimo, kurį būtų galėjęs gyventi, bet žino niekada negyvensiąs.

Tą naktį gulėdama lovoje, kurioje miegojo būdama vaikas, Kitė pasako sau, kad jos gyvenimas bus kitoks, kad jis jau dabar kitoks. Ji nepasens santuokoje, kurioje nėra meilės ir viešpatauja pyktis. Tačiau jos motina niekada nesitikėjo tokio likimo. Kaip jo išvengti? Metai eina ir šešėliai ilgėja. Kurį laiką gyveni dėl savo vaikų, paskui vaikai palieka namus, ir kas tau belieka? Pamažu sugižti tarsi neišgertam pienui.

Velykų dieną didžiosiose rytinėse pamaldose Kitė gieda *Panis Angelicus*. Abatija pilnutėlė. Jos tėvas, vilkėdamas sutaną ir džiugiai šypsodamasis, stovi prie altoriaus jai už nugaros. Motina su Pamela sėdi pirmoje eilėje priešais. Senasis ponas Saksonas didžiaisiais vargonais negarsiai sugroja įžanginius akordus. Melodija pakyla iš jos lūpų tarsi švelnus pačios gyvybės dvelksmas.

Panis Angelicus, fit panis hominum
*Dat panis coelicus figuris terminum...**

Būdama jaunesnė Kitė giedojo šią giesmę daugybę kartų, ir žodžiai liejasi be pastangų. Ji nesijaudina stovėdama priešais parapijiečius – beveik nemato jų. Atsiduoda muzikai. Jos kūnas tapo instrumentu, kurio ji nebevaldo. Girdi vargonų gaudesį, tarsi klavišai ir pedalai išgautų iš jos lūpų giedrą, pakilią giesmę ir jai pa-

* Angelų duona tebūna duona žmonėms, dangaus duona teužbaigia provaizdį... (*Lot.*)

čiai nieko nereikėtų daryti. Giedodama girdi ir savo klaidas, bet ir neteisingos natos kažkodėl skamba teisingai. Todėl užsimiršusi bando išgiedoti aukštą natą, pataiko, bet pameta ją, o tada melodija savaime ima lietis. Gieda su atrastu iš naujo jaunystės tyrumu, iš visos širdies.

Pamela stebi ir klausosi išsižiojusi, sužavėta. Šį Velykų rytą ją stulbina ne tik motinos balsas, kurio ji niekada nežinojo ją turint. Ją stulbina švytinčios visų aplinkinių akys, kurios gėrisi jos motina. Nuo šios akimirkos mergaitė žino, jog pati to trokšta – kad į ją taip žvelgtų su meile.

Kitei baigus, niekas neploja – tai pamaldos. Tačiau pasigirsta bendras atodūsis. Pamaldoms pasibaigus daugybė senų draugų ir kaimynų užeina jos pasveikinti. Kitė šypsosi ir dėkoja jiems už gerus žodžius, o Pamela laikosi stipriai įsikibusi jai į ranką, kad ir kur Kitė eitų, – visi turi žinoti šią Velykų žvaigždę esant jos motiną. Tačiau Kitė nukeliavo toli nuo visų ir trokšta būti viena, nes atsitiko kai kas labai svarbaus. Ji rado vietą, kur gali atiduoti save visą. Ji pasinėrė į bangas.

Tada staiga pasijunta tokia išsekusi, jog nebegali stovėti. Burnoje pajuntą bjaurų skonį. Jos motina mato, kaip Kitė susvyruoja, ir priėjusi nuveda ją atokiau.

– Tu nusikamavusi, brangute. Eik, prigulk. Pamela, lik su manimi. Eik, mieloji. Aš viską paaiškinsiu kitiems.

Kitė dėkinga pažiūri į ją ir nubėga viršun į savo kambarį. Ten išsitiesia ant lovos, klausosi apačioje ūžiančių balsų ir mėgina vėl atrasti nepaprastą džiaugsmą, kurį juto giedodama. Tačiau pajunta tik tolimą jo aidą, ir net jis greitai sprūsta tolyn.

Valandėlę ilsisi pusiau snausdama, tada, nenorėdama amžiams prarasti brangios akimirkos, atsikelia ir eina prie savo seno rašomojo stalo. Ji aprašys tai laiške. Yra tik vienas žmogus, kuriam gali nusiųsti tokias padrikas mintis. Ji rašo Lariui.

Taip pavydžiu tavo didžiojo nuotykio. Čia viskas po senovei ir kartais klausiu savęs, kaip viskas bus po kelerių metų, kai Pamelai nebereikės manęs. Manau, tapsiu viena iš tų gerų moterų, darančių gerus darbus, ir tada tu, kuris tiki gėriu, galėsi atvykti ir girti mane. Patikinu tave – būsiu dėkinga, kaip ir pridera, bet negaliu pažadėti, jog to pakaks. Gali būti, kad pasidarysiu nerami, irzli ir, dar blogiau, – nusivylusi. Nemanau, kad pagirsi mane už tai.

Šiandien buvo ypatinga diena. Šiandien Velykos, bet ypatinga ne tai. Kaip sako mano motina, Velykos būna kiekvienais metais. Atsitiko vienas dalykas. Kai buvau jaunesnė, dainavau chore, soprano solo. Čia tebėra tas pats senasis choro vadovas. Jis maldavo manęs pagiedoti abatijoje, ir aš giedojau, ir, Lari, tris ar keturias minutes buvau tuo, kuo mane kartą pavadino Edas, buvau angelas danguje. Iš tikrųjų neįsivaizduoju, koks jausmas būti angelu ir koks yra dangus, bet aš išsilaisvinau, – nežinau, kaip daugiau tai įvardinti, – pabėgau, ištrūkau ir buvau tokia laiminga. Ar taip nutinka tau, kai tapai? Sakai, daugiau nebegalvoji apie dailę, bet kaip gali taip būti? Jei dailė tau tas pats, kas man dainavimas, bent jau tai, kas nutiko šiandien giedant, tu negali mesti tapyti. Atsisakytum vienintelių akimirkų, kai esi visiškai gyvas. Ar jauti tai? Kad didžiumą laiko esame tik pusiau gyvi ar netgi pusiau užmigę? Pastaruoju metu esu tokia pavargusi; nežinau, kodėl – nėra taip, kad per daug dirbčiau. Manau, žmonėms reikia kažko daugiau negu vien maistas ir pastogė, jiems reikia gyvenimo tikslo, o jo neturėdami jie juda vis lėčiau ir lėčiau, kol galiausiai beveik negali pajudėti. Man atrodo, labiausiai iš visų mūsų tai jaučia Edas, todėl jis taip kamuojasi. Aš nenoriu kamuotis, labiau trokštu pašokti, nukristi ar nuskristi. Norėčiau, kad būtum buvęs čia ir girdėjęs mane giedant. Būtum taip manimi didžiavęsis. Aš labai tavęs ilgiuosi. Kai man kas nors nutinka, noriu tai papasakoti būtent tau. Sugrįžk greitai, prašau.

Ji sulanksto laišką ir įsideda į lagaminą – grįžusi namo išsiųs. Tada išsitiesus jai suspaudžia krūtinę ir sudilgsi krūtų oda. Netikėtai ji suvokia.

Aš laukiuosi.

Ši paprasta didžiulė tiesa atrakina jai protą tarsi raktas spyną. Staiga viskas paaiškėja – nuolatinis nuovargis, nesmarkus pykinimas, metalo skonis burnoje.

Turėsiu dar vieną kūdikį.

Žinoma, reikės apsilankyti pas gydytojus, atlikti tyrimus, bet ji be menkiausios abejonės žino tai. Tai sako jos kūnas. O visi jos klausimai apie ateitį jau traukiasi. Nėra ateities. Ji turės dar vieną kūdikį. O kai turi kūdikį, egzistuoja tik šiandien, šiandien ir šiandien.

28.

Civiliai, vykstantys kartu su kariuomene, kaip juos vadina Mopsas Izmėjus, atskrenda karaliaus vietininko lėktuvu gegužės pradžioje, kai oro temperatūra Delyje tampa nepakeliama. Laiptais nusirita būrys išvargusių vaikų – trys Brokmano dukros, Nikolso sūnus, du mažučiai Kambeliai-Džonsonai, lydimi Alano žmonos Fei. Iš paskos seka suaugusios Izmėjaus dukros Siuzana ir Sara bei Ruperto Blandelio sesuo Džeraldina.

Tą vakarą Kambeliai-Džonsonai ir Rupertas su seserimi pakviečia Larį išgerti *Imperial Hotel* atvykusiųjų garbei.

Jie sėdi viešbučio sode žemose pintose kėdėse gerdami džiną ir limonadą. Nusileidus saulei oras vėsus ir malonus. Idealiai prižiūrėtą veją apšviečia švelni lempų šviesa. Iš gatvės anapus sienos aidi tongų* varpeliai. Tarnai su turbanais stovi paslaugiai išsirikiavę prie atvirų durų į viešbutį, pasiruošę išpildyti svečių pageidavimus.

– Rupertai, visa tai nuostabu, – sako Džeraldina. – O tu taip jaudinaisi.

– Buvau išsigandęs dėl jos atvykimo, – aiškina visiems Rupertas.

– Bijau, kad tai nėra tikroji Indija, – sako Alanas.

---

* Tonga – lengvas dviratis vežimėlis.

– Tikriausiai norite pasakyti, kad tai nėra vargšų Indija, – sako Džeraldina. – Bet namie aš negyvenau vargšų Anglijoje. O gal ir aš nemačiau, kokia tikrovė?

Ji kalba šypsodamasi ir visi juokiasi, tarsi tai būtų pokštas, tačiau Laris iš pat pradžių pajunta, kad ji, kaip ir Rupertas, gerai žino, ko nori, nors atrodo gležna, beveik trapi, nuostabios blyškios odos ir lieknos figūros. Ji judina galvą ir savo mažas plaštakas tik tiek, kiek reikia norimam tikslui pasiekti. Atrodo, ji nelabai suvokia, kokia yra graži, ir neflirtuoja, kas kitoms būtų savaime suprantama. Ji kukli, bet ir išdidi.

Vyrai rūko, bet abi damos atsisako. Džeraldina beveik neprisiliečia prie savo taurelės. Alanas pastebi Koliną Ridą iš Londono *Daily Telegraph* ir pakviečia prisėsti prie jų.

– Kolinas tikras žinovas, – sako Alanas. – Jis tyrinėjo musulmonų kultūrą Viduriniuose Rytuose. Netgi perskaitė Koraną arabiškai. Tiesa, Kolinai?

– Ne kartą, – sako Kolinas. – Neminėkite, kad taip sakiau, bet Koraną išmanau geriau už Muhamedą Ali Džiną.

– Kas toks Džina? – klausia Džeraldina.

– Jis vadovauja Musulmonų lygai, – paaiškina Laris.

– Pasakykite mums, – klausia Alanas *Daily Telegraph* žurnalisto, – ar dėl musulmonų ir hinduistų nesutarimų iš tiesų kalta religija ar kas kita?

– Tai gana platus klausimas, – svarsto Kolinas Ridas.

– Be abejo, religija visada susijusi su kuo nors kita, – sako Rupertas. – Noriu pasakyti, kad religija nėra vien tai, ką darome šventadieniais. Ji lemia mūsų požiūrį į gyvenimą.

– Turėčiau kai ką paaiškinti, – sako Alanas. – Mes apsupti tikinčiųjų. Rupertas ir Laris mokėsi toje pačioje katalikiškoje mokykloje. Spėju, Džeraldina irgi viena iš jų.

– Žinoma, – atsako Džeraldina gražiai šypsodamasi. – Kaip ir visi geriausi žmonės.

– Tačiau Rupertas visiškai teisus, – sako Kolinas Ridas. – Religija labiau susijusi su tapatybe ir bendruomene negu tikėjimu. Regis, skirtingos bendruomenės čia kasdien vis labiau tolsta viena nuo kitos.

Jis su Alanu ir Rupertu įsitraukia į pokalbį apie nacionalistų lyderius ir tai, ar jie kada nors ras bendrą kalbą. Šalia Lario sėdinti Džeraldina atsisuka į jį ir tyliai klausia:

– Ar mokykloje Rupertas visada viską išmanė geriau už kitus?

– Esu tikras, kad taip, – šypsodamasis atsako Laris. – Bet aš iš tiesų jo nepažinojau. Jis dažniausiai būdavo užsidaręs. Gyvenome tame pačiame bendrabutyje, bet jis mokėsi metais aukštesnėje klasėje.

– Spėju, jūs irgi praradote tikėjimą.

– Ne, dar ne. O turėčiau prarasti?

– Man susidarė įspūdis, kad Daunsaido mokykla daro tokį poveikį, – atsako Džeraldina. – Arba tampi vienuoliu, arba ateistu.

– Ne, aš vis dar tikiu, nors ir esu sutrikęs.

– Aš irgi. Tikriausiai esu nuobodi, bet mėgstu taisykles. Žuvis penktadienį. Mišios sekmadienį. Malda prieš miegą.

– Todėl, kad mes pratę prie to, – sako Laris.

– Ne, – paprieštarauja Džeraldina. – Taip yra dėl to, ką sakė Rupertas. Tai lemia mūsų požiūrį į gyvenimą. Kai nusprendi, kad yra teisingas gyvenimo kelias, juo ir nori eiti, – staiga ji užsidengia delnu savo dailias lūpas, tarsi būtų staiga išsigandusi, jog pasakė ką nors nederama. – Atsiprašau. Pasidariau rimta. Kaip nemandagu iš mano pusės.

Tačiau jos akys juokiasi.

– Tai aš jus priverčiau, – sako Laris. – Mes abu vienodai kalti.

– Viskas dėl to, kad tie neišauklėti vyrai kalbasi apie Indijos politiką. Fei, – kreipiasi ji, atsisukdama į Alano Kambelio-Džonsono žmoną, kuri akivaizdžiai jau ima knapsėti, – kur jūs paslėpėte savo vaikus?

– Vaikus? – atsipeikėjusi krūpteli Fei. – Išsiunčiau juos į Simlą, toliau nuo karščių.

– Jie tokie mieli, – pasakoja Džeraldina Lariui. – Taip gražiai elgėsi tame bjauriame lėktuve. Fei, jums metas į lovą. Tiesą sakant, man irgi.

Larį žavi malonus Džeraldinos elgesys. Jis suvokia, kaip pasiilgo moteriškos draugijos, o ypač gebėjimo nerūpestingai kalbėti apie rimtus dalykus. Yra ir dar kai kas. Jis jaučia, kad patinka Džeraldinai.

Visiems pradėjus skirstytis ji taria jam:

– Taip džiaugiuosi, kad jūs čia. Rupertas daugiau nebenori eiti į mišias. Dedasi esąs filosofas, bet man atrodo, kad jis visiškai niekuo netiki.

Tą sekmadienį Laris lydi Džeraldiną į Švč. Širdies bažnyčią, keistą itališko stiliaus pastatą, tik keleri metai prieš karą iškilusį Konachto aikštėje. Lenkti skliautai, ilga nava, degančių žvakių ir vaškuotų grindų kvapas viduje primena bet kurią kitą katalikų bažnyčią pasaulyje. Džeraldina klūpo greta jo. Jos veidą pusiau dengia juodas nėrinių šydas. Ji murma atsakymus į kunigo žodžius išsiblaškiusi, kaip įprastai visi katalikai. Šiaip ar taip, žodžiai, kuriuos jie taria, lotyniški, ir iš esmės tėra beprasmiai užkalbėjimai. Tačiau tai ramina Larį. Mišios Delyje tokios pat kaip mišios namie. Iškeltos mišias laikančio kunigo rankos, smilkalų kvapas ore, varpelio skambesys Pakylėjimo metu – tarsi Laris būtų Karmelitų bažnyčioje Kensingtone, Daunsaido abatijoje ar Šv. Martyno bažnyčioje Belankombre, ir viskas vyktų taip pat.

Po mišių jie randa vairuotoją, laukiantį karštoje saulėje, ir parvažiuoja plačiais naujais keliais į didingąjį Naująjį Delį, kuris atrodo tarsi milžinams pastatytas miestas, į kurį šie dar neatsikraustė.

– O gal, – sako Laris, tęsdamas mintį, – jie patys jį pastatė, paskui apleido, kaip Fatehpur Sikrį.

Džeraldina nėra girdėjusi apie Fatehpur Sikrį.

– Tai buvo pirmasis Mogolų miestas, pastatytas Akbaro Didžiojo. Tačiau paaiškėjo, kad jame nepakanka vandens, todėl vos po keturiolikos metų jie paliko jį. Jau beveik keturis šimtus metų jis stovi gairinamas vėjo ir kepinamas saulės.

– Ar jis tebėra?

– O, taip, tebėra. Niekas ten negyvena, bet žmonės važiuoja jo pasižiūrėti.

– Norėčiau ten nuvykti.

– Bet jis gana toli.

Džeraldina žvelgia pro atvirus automobilio langus į niūrią naujojo miesto didybę.

– Tikriausiai jį pastatyti truko penkiolika metų, – ištaria ji.

– Maždaug tiek, – sako Laris. – O dabar mes ruošiamės jį palikti.

– Jis bent jau neliks apleistas mums išvykus.

– Tikrai ne. Jis atgis.

Kurį laiką jie važiuoja tylėdami. Tada Džeraldina klausia:

– Kodėl jūs čia atvykote, Lari?

– Na, žinote, kaip būna, – atsako Laris. – Pasitaiko, kad gyvenime ima ir įvyksta posūkių. Greičiausiai tai buvo tik atsitiktinumas, kad tada netyčia sutikau Rupertą.

– Manote, tai buvo atsitiktinumas?

– O jūs netikite atsitiktinumais?

– Nežinau, kuo tikiu, – atsako ji. – Šiaip ar taip... – nutyla, bet ne dėl to, kad būtų susijaudinusi, o iš senamadiško mandagumo. Tada tęsia: – Ar jūs neprieštarausite, jei kalbėsiu apie Dievą?

– Tikrai ne, – atsako jis. – Šiandien sekmadienis.

– Na, – taria ji, – jei tikite, kad Dievas turi jums planą, vadinasi, niekas nevyksta atsitiktinai. Net ir blogi dalykai turi prasmę,

kad ir kaip sunku būtų suprasti, kokia ji tuo metu, kai juos patiriame.

– Taip, – pritaria Laris, mąstydamas, ar visiškai sutinka su tuo. – Bet tai nereiškia, kad niekada negalime nieko nuspręsti patys, tiesa?

– Manau, mūsų pareiga kuo teisingiau elgtis ir atsiduoti Dievo valiai. Jei dėl to turime kentėti, tebūnie taip.

Ji kalba tyliai ir, akivaizdu, iš nesenos asmeninės patirties.

– Apgailestauju, kad jums teko kentėti, – sako Laris.

Ji atsisuka ir tiriamai pažvelgia jam į akis. Jos žvilgsnis sako jam – nežaisk su manimi.

– Aš tiesiog jau kuris laikas esu nelaiminga, – sako ji. – Nedrįsčiau tvirtinti, jog tai kančia.

Automobilis sustoja prie šiaurinio įėjimo į karaliaus vietininko rūmus ir jie žengia į vidų. Laris išgirsta, kaip Džeraldina stabteli padėkoti vairuotojui. Darbuotojų valgomajame dar tiekiami pusryčiai.

– Štai kur jie! – šūkteli Rupertas Blandelis, įpusėjęs valgyti minkštai virtą kiaušinį. – Ar gavote išrišimą?

– Degsi pragare, – ramiai atsako Džeraldina. – Įpilk man kavos.

Fredis Barnabis-Atkinsas, vienas iš asmeninių adjutantų, peiliu sviestui tepti parodo į Džeraldiną.

– Kodėl tik Rupertas? – pasiskundžia jis. – Aš irgi nebuvau bažnyčioje.

– Tu kūdikis, Fredi, – sako Džeraldina. – Tu keliausi į pragarus*. O Rupertas žino, kaip viskas yra, todėl jis eis į pragarą.

Tarp darbuotojų yra keletas jaunų vyrų. Atvykus Džeraldinai jie pastebimai pagyvėjo. Kaip Rupertas ir pranašavo, ją greitai pakviečia padirbėti ir padėti laiko spaudžiamiems darbuotojams.

* Pasak neoficialios Katalikų bažnyčios doktrinos, pragarai – tai vieta, kur po mirties keliauja nekrikštyti kūdikiai.

Ji nesimokė stenografijos ar spausdinti mašinėle, bet turi įgimtą talentą organizuoti. Per kelias dienas ji perima atsakomybę už protokolų platinimą. Mauntbatenas įvedė tokią sistemą – po kiekvienos susirinkimo valandos penkiolika minučių skiriama diskusijos santraukai, kurią jis padiktuoja. Tada santrauka išspausdinama, padauginama ir išdalijama. Džeraldina sudaro pagrindinių darbuotojų sąrašą, užrašo kiekvienos santraukos datą bei numerį ir pasižymi, kai jas išsiunčia.

Oro temperatūrai sostinėje kylant darbo vis daugėja. Termometras prie paradinių durų šešėlyje rodo 110 laipsnių*. Mauntbatenas užsidaręs sėdi Simloje su Nehru, o Londone – su Atliu ir Čerčiliu. Džina reikalauja „koridoriaus" tarp dviejų būsimojo Pakistano dalių. Baldevas Singhas grėsmingai perspėjo, kad labiausiai dėl padalijimo nukentės sikhai. Indijos valstijų atstovai susitinka, bet jiems nepavyksta susitarti. Sklinda gandai, kad lordas ir ledi Mauntbatenai beveik nesikalba. Niekas neturi nė menkiausio supratimo, ką galvoja Gandis.

Šioje sumaišties ir nepasitikėjimo atmosferoje karaliaus vietininkas sušaukia penkių lyderių susitikimą. Jis pakviečia Nehru ir Patelį iš Kongreso partijos, Džiną ir Liakatą Ali Chaną iš Musulmonų lygos ir sikhų atstovą Baldevą Singą. Nehru prašo pakviesti ir Ačariją Kripalanį, Kongreso prezidentą. Tada Džina pareikalauja, kad dalyvautų ir Rab Ništaras iš Musulmonų lygos. Tad dabar jau ne penki, o septyni.

Lario pareiga – kontroliuoti spaudos fotografus. Kai paaiškėja, kad negalima fotografuoti, žurnalistai sukyla. Maksas Desforas sukursto užsienio spaudos žurnalistus išeiti ir išeidamas pareiškia:

– Gausi dėl šito pasirašytą protestą, Lari. Pasakyk saviškiams, kad nesitikėtų gerų atgarsių spaudoje.

Laris stengiasi kaip išmanydamas.

* 43,3 °C.

– Karaliaus vietininkas nori, kad niekas jų neblaškytų. Įleisime jus vėliau, tikėkit manim.

Susitikimo tikslas – gauti visų lyderių pritarimą kruopščiai sudarytam valdžios perdavimo planui. Tai nelengvas uždavinys, nes kurie nors plano aspektai nepriimtini kiekvienam iš lyderių. Mauntbateno tikslas – priversti juos suprasti: kad ir koks prastas būtų planas, visos alternatyvos dar blogesnės. Jei britai palieka Indiją, kas nors turi perimti jos valdymą. Jei Džina nebendradarbiaus su Kongresu, šalies laukia padalijimas. Jei šalį padalys, atsiras sienos ir daugelis žmonių atsidurs ne ten, kur turėtų būti, kad ir kur tos linijos būtų nubrėžtos.

Mauntbatenas atsargiai paaiškina, jog supranta negalįs tikėtis *susitarimo*. Jis prašo lyderių *pritarti* planui – visų labui patikėti, kad tai yra sąžiningas ir nuoširdus bandymas išspręsti problemas. Jis prašo jų geranoriškai pamėginti įgyvendinti planą. Nehru Kongreso vardu sako, kad, atsižvelgdamas į viską, jis pasiruošęs pritarti planui. Džina sako turintis pasitarti su savo darbo grupe.

Tada visi išsiskirsto. Susitikimo tęsinys rytoj. Mauntbatenas sukviečia darbuotojus pranešti apie įvykių eigą.

– Prakeiktas Džina, – nuvargusiu balsu sako Mauntbatenas. – Teks susitikti su juo vienam.

Kitas „stabdys" – Gandis, kuris netrukus turi atvykti į karaliaus vietininko rūmus.

– Jis niekada nesutiks su padalijimu, – taria V. P. Menonas.

– Jis ir neprivalo to daryti, – atsako Mauntbatenas. – Tegul tik nepasisako prieš.

Atėjęs Gandis nieko nesako. Paaiškėja, kad jis periodiškai laikosi tylos. Užuot kalbėjęs, rašo raštelius ant popiergalių.

Žinau, nenorite, jog nutraukčiau tylą. Ar savo kalbose pasakiau bent vieną žodį prieš jus?

Niekas nesupranta, ką tai reiškia. Mauntbatenui, nepataisomam optimistui, labai palengvėja, kad nereikės atsitrenkti į mūro sieną – Gandžio sąžinę. Jis sako:

– Gandis duoda veikimo laisvę. Jis leidžia mums pamėginti įveikti kliūtis.

Tada asmeniškai susitikti su Mauntbatenu ateina Džina. Jis ir toliau tvirtina, kad nieko negali spręsti vienas.

– Jei dabar delsite, – sako jam Mauntbatenas, – Kongresas irgi nebepritars planui. Kils suirutė ir jūs prarasite savo Pakistaną.

– Kam skirta įvykti, tas ir įvyks, – atsako Džina.

Mauntbatenas žvelgia į nepermaldaujamas Džinos akis.

– Pone Džina, – sako jis, – štai ką aš padarysiu. Rytoj, kai vėl susirinksime, kitų oficialiai paklausiu, ar jie pritaria mūsų planui. Jie atsakys, kad pritaria. Tada atsisuksiu į jus. Pasakysiu, jog esu patenkintas jūsų duotomis garantijomis. Reikalauju nieko neatsakyti. Tokiu atveju, jei pareikalaus jūsų taryba, vėliau galėsite paneigti davęs sutikimą. Tačiau turiu vieną sąlygą. Man tarus: „Ponas Džina man davė garantijas, su kuriomis sutikau ir kurios mane tenkina“, jūs to neneigsite ir, man pažvelgus į jus, linktelėsite.

Džina valandėlę viską rimtai apmąsto, tada linkteli.

Kitą dieną pasitarimas tęsiamas. Nusivylę spaudos fotografai įleidžiami įamžinti istorinio susitikimo. Tada jie išeina iš kambario ir Mauntbatenas paprašo oficialiai pritarti planui. Visi lyderiai vienas po kito taip ir padaro. Kaip sutarta, Džina linkteli. Tada Mauntbatenas paima trisdešimt keturių puslapių dokumentą, iškelia aukštai virš galvos, paskui pliaukšteli juo per stalą.

– Šis dokumentas, – pareiškia jis, – vadinasi „Administraciniai padalijimo rezultatai“. Perskaitę jį suvoksite, kad laikas gyvybiškai svarbus. Kuo ilgiau delsime, tuo greičiau nežinia virs neramumais. Todėl nusprendžiau: valdžios perdavimas įvyks šių metų rugpjūčio penkioliktąją. Po dešimties savaičių.

Lyderiai apstulbę tyli.

Tuoj po šios sukrečiančios naujienos spaudos darbuotojai vyksta į karinius postus ir reikiamu metu išdalija reikiamus pranešimus reikiamiems žmonėms, kad naujiena nenutekėtų būdu, sukelsiančiu gatvėse riaušes. Laris vyksta su Alanu, lydinčiu Mauntbateną karaliaus vietininko rolsroisu į radijo stotį *All India Radio*. Jiems žengiant į pastatą grupė oranžiniais apdarais vilkinčių vienuolių skanduoja šūkius, protestuodami prieš bet kokio pobūdžio hinduistų išdavystę. Laris pasirūpina kino kronikos operatoriais, o Alanas palydi Mauntbateną įrašyti kalbos. Pasakęs kalbą, Mauntbatenas ateina į studiją pakartoti jos priešais kameras. Įjungiamas radijo transliacijos įrašas ir Mauntbatenas judina lūpas, kad filmuojant judesiai atitiktų žodžius.

Filmavimui pasibaigus, į radijo klausytojus kreipiasi Nehru. Visi sustoja pasiklausyti.

– Mes esame maži žmonės, tarnaujantys didžiam tikslui, – sako Nehru. – Tačiau dėl to, kad tikslas didis, dalis didybės tenka ir mums.

Grįždamas į rolsroisą visiškai išvargęs Mauntbatenas taria:

– Niekada nenorėčiau viso to dar kartą patirti. – Tada priduria: – Iš tiesų tikiu, kad panditas Nehru yra didis žmogus.

Po sukrečiančio pranešimo apie Indijos nepriklausomybės datą Mauntbatenas liepia išspausdinti ir visiems darbuotojams išdalyti kalendorius. Kiekvieną dieną žymi skaičius, nurodantis, kiek dienų liko iki valdžios perdavimo. Tada karaliaus vietininkas ir viršesnieji jo darbuotojai, tarp jų ir Alanas Kambelis-Džonsonas, išskrenda į Londoną pasitarti, kol Parlamentas priims įstatymo projektą dėl Indijos nepriklausomybės.

Likusiems Indijoje sumažėja darbo. Džeraldina Blandel pareiškia ketinanti apžiūrėti žymias vietas ir primena Lariui, kad jis žadėjo jai parodyti Fatehpur Sikrį. Saidas Tarkanas, išgirdęs juos

kalbantis, prisipažįsta nusimanantis apie Mogolų istoriją, todėl su džiaugsmu jiems viską parodytų. Rupertas Blandelis sutinka dėtis prie jų, tačiau išgirdęs, kad kelionė automobiliu truks keturias valandas į vieną pusę, o nuvažiavus nelauks jokie patogumai, persigalvoja.

– Karšta kaip pekloj, – sako jis. – Jūs dar pasigailėsite.

Džeraldina šypsosi, tačiau atkakliai lieka prie savo.

– Noriu pamatyti apleistą miestą, – sako ji. – Gal kitos progos neturėsiu.

Klausydami Tarkano patarimo, jie išsiruošia į kelionę anksti ir iš Delio išvyksta septintą ryto. Pasiima užkandžių, gertuvę su vandeniu ir butelį libanietiško vyno. Tarkanas, išvykos vadovas, atsisėda automobilio priekyje šalia vairuotojo. Laris ir Džeraldina sėdi gale.

Tikėdamasi, kad bus labai karšta, Džeraldina vilki ploną medvilninę suknelę, jos rankos ir blauzdos nuogos. Šalia sėdinčiam Lariui neišeina iš galvos, kad jos auksaspalvė oda taip arti. Prisimena nuogą Nelę tapymo iš natūros auditorijoje, o vėliau savo glėbyje, žalsvoje savo kambario šviesoje. Jiems važiuojant Džeraldina žiūri pro langą ir nuolat užduoda Tarkanui klausimus apie tai, ką mato, tačiau Laris nujaučia, kad ji supranta, kokios kūniškos Lario mintys. Tai, kaip ji judina rankas, pasilygindama suknelę ant kelių, atrodo kaip atsakas į jo artumą.

– Ar toms moterims su pintinėmis ant galvų tenka toli eiti? – klausia ji Tarkano.

– Ne vieną mylią, – atsako Tarkanas, – gal net visą dieną. Jos neša vaisius parduoti. Eina tol, kol juos nuperka.

Tada vaikinas ant dviračio įlekia iš už namo į kelią tiesiai priešais juos. Automobilis atsitrenkia į jį ir vaikinas nuskrieja. Vairuotojas staigiai sustoja ir iššoka iš mašinos.

– Vargšas vaikinas! – sušunka Džeraldina. – Ar jis sveikas?

Jie mato, kaip vairuotojas, nutempęs dviratininką nuo kelio, smarkiai šeria tam per galvą.

– Ne! – surinka Džeraldina.

– Nesikiškite, – sudraudžia Tarkanas.

Vairuotojas grįžta purtydamas galvą.

– Prakeiktas kvailys tegul žiūri, kur važiuoja, – sako jis. – Atsiprašau, ponai.

– Bet ar vaikinas nesusižeidė? – klausia Džeraldina jiems ėmus važiuoti toliau.

Jie mato, kaip tas vėl sėda ant dviračio.

– Čia Indija, – sako Tarkanas.

Džeraldina kurį laiką tyli. Kai galiausiai vėl prabyla, matyti, kad ji galvojo, ką reiškia šis nežymus įvykis.

– Mąstau, ar mes iš tiesų padarėme tiek jau gero Indijai, – sako ji. – Kažin, kokia ji būtų dabar, jei mūsų niekada nebūtų čia buvę.

– Į šį klausimą niekada negalėsime atsakyti, – taria Tarkanas iš priekinės sėdynės.

– Juk tu manai, kad turėtume palikti Indiją, Saidai? – sako Laris.

– Be abejo, – atsako Tarkanas. – Tačiau, žinote, daugeliui mūsų tai taip pat bus liūdna diena. Aš priklausau jūrų laivynui. Užaugau šeimoje, puoselėjusioje didžią pagarbą tėvynei. Nelengva žaibiškai atsikratyti tokių dalykų. Antra vertus, išgirdęs britus sakant, kad jie maloningai suteikia mums laisvę, man norisi paklausti: atleiskite, ponai, bet visų pirma kokią teisę turėjote ją iš mūsų atimti?

– Teisės tai daryti niekada neturėjome, – sako Laris. – Tik galią.

Dabar jie važiuoja tarp saulės nudegintos rudos žemės laukų, kuriuose tai vienur, tai kitur žaliuoja guotai nedidelių medžių. Oro temperatūra pakilo ir pro atvirą langą veržiasi dulkėtas, karštas oras.

– Nesuprantu galios, – sako Džeraldina. – Ir karo. Argi pasaulyje jau ir taip negana kančios?

– Kai nuvyksime į Fatehpur Sikrį, – sako Tarkanas, – pamatysite Jėzaus žodžius, iškaltus ant triumfo arkos: „Pasaulis yra tiltas. Pereikite juo, bet nestatykite ant jo namų."

– Kur Jėzus taip pasakė? – klausia Džeraldina.

– Maniau, kad Akbaras Didysis buvo musulmonas, – sako Laris.

– Taip ir buvo.

Tarkanas nieko nebepriduria. Džeraldina užsnūsta, ir automobiliui pasvirus nelygiame kelyje jos nuoga dešinė ranka atsiremia Lariui į kairį šoną. Jis jaučia, kaip ji šiek tiek spaudžia jį, ir kartkartėm dirsteli Džeraldinai į veidą. Jos akys užmerktos, lūpos vos vos praviros. Nors automobilyje karšta, ji atrodo skaisti ir žavinga.

Paskutiniame kelionės etape jie keliauja nuo saulės sutrūkinėjusiu ir suskeldėjusiu keliu. Automobiliui staigiai krestelėjus Džeraldina pabunda.

– Beveik atvažiavome, – sako Laris.

Automobilis sustoja raudenos medžio pavėsyje. Tarkaną, Larį ir Džeraldiną pasitinka svilinantis pusiaudienis. Džeraldina, užsidėjusi šiaudinę skrybėlę ir saulės akinius, atrodo kaip kino žvaigždė. Prieš juos nusidriekęs takas veda prie angos sugriuvusioje sienoje. Prie jų atšlubavęs senyvas vyriškis išblukusiais žaliai rusvais marškiniais ima kalbėtis su Tarkanu, vis linkčiodamas galva. Paskui nueina.

– Mes čia vieni, – taria Tarkanas. – Jis sako, kad mes drąsuoliai.

Jis nuveda juos taku pro angą sienoje, ir staiga prieš akis atsiveria apleistas miestas. Jo rūmai iš to paties raudono smiltainio, ant kurio jie stovi, ir, kadangi čia nė gyvos dvasios, atrodo, jog jie kyla iš pačios žemės. Kupolai ir bokšteliai ant ištįsusių piliorių stiebiasi į dangų. Didžiuliai pastatai su daugybe angų ir tokie atviri dangui, jog atrodo lengvi, efemeriški.

Tarkanas patenkintas mato nuostabą savo svečių veiduose.

– Kadaise šis miestas buvo didesnis už Londoną, – sako jis, – ir daug didingesnis. Akbaras Didysis turėjo daugiau nei šimtą milijonų pavaldinių tuo metu, kai jūsų karalienė teturėjo tris milijonus.

Jis nusiveda juos dulkėta aikšte, kurios viduryje išgrįstas kryžius iš raudonų plokščių su kremo spalvos ruoželiais.

– Tai pačisi aikštelė, – aiškina jis. – Ar žinote šį žaidimą? Jis panašus į jūsiškį ludo*. Akbaro laikais jis buvo žaidžiamas vietoj figūrėlių naudojant žmones.

– Nepaprasta, Saidai, – sako Laris. – Kaip visa tai išliko iki mūsų dienų?

– Tikriausiai dėl sauso klimato. Štai tas pastatas – *Divan-i-Am*, viešųjų audiencijų salė. O penkiaaukštis pastatas – Panč Mahalis, jame gyveno rūmų damos.

– Kokio dydžio yra miestas?

– Apie keturias kvadratines mylias. Ateikite čia, noriu jums kai ką parodyti.

Jis nusiveda juos prie stačiakampio pastato su keturiais bokšteliais kampuose. Kiekvienas jų susideda iš keturių grakščių pilierių, laikančių puošnų kupolą.

– Eime vidun, į pavėsį.

Iš visų šonų pastate per vidurį žioji plačios durys. Nepadalintos erdvės viduje stūkso didelė, įmantriai iškalta centrinė kolona.

– Tai *Divan-i-Khas*, – sako Tarkanas, – privačių audiencijų salė. Čia vykdavo Akbaro susitikimai.

Laris apžiūrinėja sudėtingus ornamentus kolonos viršuje. Ji išsišakoja į keturias akmenines sijas, kurias prilaiko grupė į gyvates panašių gembių.

* XIX a. Britaniją pasiekęs stalo žaidimas, VI a. sumanyto indiško pačisi žaidimo variantas.

– Nuostabu, – murma jis.

– Prisipažinsiu, turėjau slaptą užmačią, atsiveždamas jus čia, – sako Tarkanas. – Kaip žinote, mano šalį apėmusi krizė, kilusi dėl to, kad musulmonai ir hinduistai vieni kitų bijo. Siaubingas smurtas bendruomenėje rodo, kad skirtingi tikėjimai negali drauge gyvuoti. Todėl reikalingas Pakistanas. Tačiau atidžiau įsižiūrėkite į šią koloną.

Jis ranka parodo, kur žiūrėti.

– Raštai apačioje musulmoniški. Šiek tiek aukščiau matote hinduistų simbolius. Trečioji dalis – krikščioniška, o ornamentai viršuje – budistų. Jei pažvelgsite dar aukščiau, pamatysite slaptą vietą už ornamentuotos pertvaros, kur Akbaras sėdėdavo kiekvieno ketvirtadienio vakarą ir klausydavosi apačioje vykstančių hinduistų, budistų, Romos katalikų ir ateistų diskusijų – jis sukviesdavo visus čia susirinkti ir kalbėtis vieniems su kitais.

– Čia atvykdavo ir Romos katalikų? – klausia Džeraldina.

– Taip, manau, iš Portugalijos, – atsako Tarkanas. – Akbaras norėjo sukurti tai, ką jis vadino *Din-e-Ilahi*, – dieviškąjį tikėjimą, kuris suvienytų visas religijas. Pagal *Din-e-Ilahi* nebeliktų šventraščių ir ritualų, bet visi duotų priesaiką, kad visiems darys gera. Ir Akbaro dienomis, ir dar daugelį metų skirtingų tikėjimų žmonės nejautė vieni kitiems neapykantos.

– O tada atėjo britai, – sako Laris, – ir pakantumas baigėsi.

– Ne, – ramiai sako Tarkanas. – Tai būtų per žiauru. Nors, kaip žinote, yra žmonių, kurie mano, kad didi imperija kontroliuojama skaldant ir valdant. Kad ir kokia būtų priežastis, mūsų gėdai, dabar esame susiskaldę ir kenčiame.

– Kaip viskas sudėtinga, – sumurma Džeraldina.

– Ar žinojote, – klausia Tarkanas, – kad Tenisonas parašė eilėraštį apie Akbarą Didįjį? Jis vadinasi „Akbaro sapnas“. Eilėraštis gana ilgas, bet pamenu porą eilučių, Akbaro žodžius: „Gyvenimo oloj dulkėtoj aš proto deglą tegaliu uždegt.“

Trijulė vaikšto apleistais vaiduokliško miesto kiemais. Visi susimąstę po Tarkano žodžių. Aplinkui stūkso buvusios šlovės liekanos, tarsi šaipydamosi iš dabartinės imperijos valdančiosios klasės pretenzijų. Laris pagalvoja apie seną pilką bejėgę tėvynę, kurią paliko.

– Sakėte, kad šeima jus išmokė gerbti tėvynę, – taria jis Tarkanui. – Kaip mes galime dėtis esą kitų tautų tėvynė?

– Galbūt visi turime daug tėvų, – atsako Tarkanas.

Jie grįžta prie automobilio ir užkanda medžio paunksnėje. Karštis ir vaikščiojimas visus išvargino. Nuo libanietiško vyno juos apima miegas.

– Manau, mums vertėtų netrukus važiuoti atgal, – sako Tarkanas.

Važiuojant atgal Džeraldina pamiršta taisyklių laikymąsi ir užmiega padėjusi galvą Lariui ant kelių. Laris nemiega. Jo galva ūžia nuo naujų minčių. Jis galvoja apie įvairių religijų pretenzijas į aukščiausią tiesą. Stebi, kaip virpa per miegus kvėpuojančios Džeraldinos lūpos. Laris klausia savęs, kodėl jo paties tikėjimas, kad Jėzus yra Dievo Sūnus ir jo prisikėlimas žada mums amžinąjį gyvenimą, turėtų būti vienintelis tikrasis, o visi kiti – tik blankios kopijos arba prietaringos melagystės. Jo žvilgsnis sustoja ties Džeraldinos švelniais šviesiais plaukais, ant blyškios kaktos krentančiomis garbanomis. Jėzus sakė: „Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas." O kaip kiti keliai, kitos tiesos? Džeraldina tiki tuo pačiu kaip ir jis, ji klūpėjo greta jo per mišias, ir jos skruostą slėpė nėrinių šydas. Norėtų dabar ją pabučiuoti į smilkinį, ten, kur garbanos krenta į šoną. Laris pažiūri į snaudžiantį Tarkaną ant priekinės sėdynės ir galvoja, kaip šis žmogus jam patinka. Kaip pagarbiai jis perteikė jiems istorijos pamoką apleistame mieste ir kokia sukrečianti jos išvada. Laikai save šiuolaikiniu žmogumi, išsilaisvinusiu nuo ankstesnių kartų nepagrįstų prietarų, o tada staiga išvysti savo tikrąją esybę ir suvoki, jog ji remiasi gausybe neištirtų prielaidų, –

kad būdamas anglas paveldi civilizacijos vertybes, kurias kiti įgis tik laikui bėgant. Ir visą tą laiką ši liekna mergina patikliai guli tau ant kelių, o tu trokšti ją pabučiuoti, nuvilkti suknelę ir mėgautis jos nuogu kūnu.

Ar aš apgaudinėju save? Ar kaukė taip smarkiai prilipo, kad nebežinau, koks mano tikrasis veidas? Dėl ko taip elgiuosi?

Dėl tų, kurie žiūri į mane. Dėl tų, kurie mane teisia.

Tiek daug kaukių. Džentelmeno kaukė. Kultūringo žmogaus kaukė. Gero žmogaus kaukė. Visomis jomis dangstausi dėl žiūrovų, dėl teisėjų, kad įtikčiau jiems, sulaukčiau jų pritarimo. Bet ko nori mano tikroji esybė be kaukės? Kas aš, kai niekas į mane nežiūri? Kodėl man taip svarbu būti geram?

Iš baimės, – ateina atsakymas. Iš baimės ir meilės.

Bijau, jei nebūsiu geras, manęs nemylės. O būti mylimas trokštu labiau už viską, labiau nei amžinojo gyvenimo.

Ši galinga tarsi apreiškimas mintis akimirksniu švysteli galvoje. Ar tai gali būti tiesa? Jis prisimena Djepo pakrantės siaubą. Tai buvo tikra baimė, baimė išnykti. Tai buvo gyvuliškas instinktas, perveikęs visus jo reikalavimus sau. O kaipgi gėda, kurios persmelktas jis gyvena nuo pat to laiko? Tai kitokia baimė.

Bijau, kad nenusipelnau būti mylimas.

Jei tai tiesa, ar tai viskas? Visi žmogaus pasiekimai, visi didvyriški poelgiai, visa kūryba tėra tik prašymas būti laikomam vertu meilės? Kieno meilės?

Automobiliui krestelėjus, Džeraldina jam ant kelių sujuda, bet neprabunda. Ji tokia santūri, rami ir pasitikinti savimi, kad sulaukti jos pritarimo atrodo geistina ir sunku. Tačiau Rupertas sakė, jog buvo žmogus, kurį ji mylėjo ir kuris sudaužė jai širdį.

Vairuotojas garsiai pasignalizuoja, kad išvaikytų bandą ožkų kelyje priešais. Džeraldina nubunda ir atsisėda.

– Ar aš gulėjau ant jūsų? Labai atsiprašau. Tikiuosi, neapsunkinau jūsų.

– Visiškai ne, – sako Laris.

Iš to, kaip ji žiūri į jį, jis mato, kad ji supranta, jog tai jam patiko.

– Jūs labai pakantus.

Jiems dar liko maždaug valanda kelio. Tarkanas miega priekyje. Daugiau ši proga nepasikartos.

– Klausėte manęs, kodėl čia atvykau, – sako Laris. – Atvykau į Indiją, nes mergina, kurią mylėjau, išėjo pas kitą vyrą. Tada tai atrodė pasaulio pabaiga. Dabar tai atrodo nebesvarbu.

– Kodėl man tai sakote? – paklausia ji.

– Tiesą sakant, nežinau.

– Man irgi taip nutiko, – taria ji. – Labai mylėjau vieną žmogų. Maniau, kad susituoksime. Tada jis pasakė man, kad išvyksta. Taip ir nepasakė, kodėl.

– Jis pralošė, – sako Laris.

– Ne, – atvirai sako Džeradina, – tai aš pralošiau.

Tarkanas nubunda, pažvelgia į kelią, o tada į savo laikrodį.

– Grįšime kaip tik vakarienės, – taria jis.

29.

Edas Eivnelas leidžiasi Idenfildo kalvos šlaitu, tolygiai žengdamas avių taku, einančiu įstrižai slėnio. Žemai danguje pakibusi vakaro saulė meta tamsius šešėlius ant žemakalnio įdubų ir kauburių. Jam traukiant žemyn galvoje be paliovos skamba dainos eilutės:

Jei nemylėčiau
Tavęs labiau už viską,
Jei nemylėčiau,
Ar širdis taip daužytųs?

Kartais jis valandų valandas kulniuoja žemakalniu žiūrėdamas ir nieko nematydamas, trokšdamas tik nustoti rūpintis, nustoti jausti. Jei pakankamai ilgai ir toli eina, kartais nyra į būseną, labai panašią į apsvaigimą; būseną, kada visiškai užmiršta save. Jam žingsniuojant į dygliakrūmius skuodžia triušiai, šalin nevikriai traukiasi avys. Jis pavydi jų gyvenimo. Pakanka pažiūrėti į avį ir matai, jog ji neturi jokio supratimo, kad yra avis ar netgi iš viso egzistuoja. Ji daro tai, ką turi daryti, vedama instinkto, – ėda, miega, bėga nuo pavojaus, prižiūri savo jauniklius. Žmonės sako, kad gyvūnai nekalti, negali nusidėti. Net pamatę lapę ėdant gyvą triušį, jie sako, kad lapė paklūsta savo prigimčiai. Tačiau gyvūnai nėra nekalti, jie tiesiog ne-

turi moralės. Lapė ne ką blogesnė negu žemės drebėjimas. Taip pat ir ne geresnė. To Edas pavydi. Gyvūnai neturi nuovokos. Jie nieko nenutuokia apie greitai lekiantį automobilį, sutraiškysiantį juos kelyje, arba skerdyklą kaimo keliuko gale.

Nesirūpinti. Nejausti. Štai kur paslaptis. O tada grįžti namo tuščiam tarsi išmestas vyno butelis ir pravėrus duris pamatyti jos klausiančias akis. Kaip šį kartą? Ar jis girtas, ar blaivus? Ar jis myli mane, ar ne?

Tereiktų kelių paprastų žodžių, bet jie neateina. Kas jį taip sukausto? Jei ji galėtų išgirsti šauksmą, aidintį jo sieloje, neabejotų, bet ir sunerimtų: *myliu tave, myliu tave, myliu tave.* Šauksmas, nesiliaujantis tarsi vakarų vėjas. Ir nesilpnėjantis tarsi rytų vėjas girdėti ir kitas šauksmas: *viskas veltui, viskas veltui.*

Takas veda žemyn prie Amerikos vasarnamio, jau daugelį metų negyvenamo. Link vežimų kelio reikia eiti tarp vasarnamio ir daržinių, kuriose Namų sodybos nuomininkas laiko šieną. Eidamas pro ilgos daržinės galą Edas išgirsta balsus ir sustoja pasiklausyti. Girdėti du balsai, vyro ir moters. Iš ten, kur Edas stovi, jis nemato daržinės vidaus, bet aiškiai girdi balsus pro plonas lentų sienas.

Vyro balsas sako:

– Vaikutis nori mylu mylu.

Moters balsas sako:

– Negeras vaikutis nori pliaukšt pliaukšt.

Pasigirsta grumtynių garsai, aiktelėjimas ir juokas. Tada vyro balsas sako:

– Per nuogą užpakaliuką! Pliaukšt pliaukšt!

Vėl girdėti šlamesys ir šnopavimas. Tada moteris sako:

– Ką Džordžis čia turi? Kas gi čia? Iš kur?

Edas sustingsta vietoje, bijodamas atkreipti į save dėmesį. Jei jis žengs keliu, eis pro atvirą daržinę ir jie pamatys jį. Vienintelė išeitis – kuo tyliau grįžti atgal. Tačiau, užuot tai padaręs, Edas tyliai žengia arčiau daržinės sienos, kur tarp lentų žioji plyšys. Jis

nenori šnipinėti ir nemano, kad šnipinėja, tačiau jį apima toks stiprus noras suvokti, kas vyksta.

– Vaikutis nori mylu mylu, – sako vyras, šįkart įsakmiau.

– Negeras vaikutis, – atsiliepia moteris. – Negeras vaikutis nusimovė kelnytes.

Dabar pro lentų plyšį sienoje Edas šiene mato storą rausvą šlaunį, sulamdytą suknelę ir besiraitantį pusnuogį kūną.

– Vaikutis nori mylu mylu, – švokščia vyras.

– Negeras vaikutis, – sako moteris progiesmiu ramindama ir išskėsdama kojas. – Negeras vaikutis.

Daugiau žodžių negirdėti, tik aikčioja vyras, čeža ir šiugžda šienas, ant kurio jie guli. Edas tyliai pasitraukia šalin.

Jis pažįsta juos abu. Vyras – Džordžas Holandas, Idenfildo lordas. Moteris – Gven Vilis, du kartus per savaitę ateinanti į sodybą valyti ir lyginti, paprasta, maloni, maždaug trisdešimt penkerių metų.

Edas prieina giliai vežimų išvažinėtą kelią ir paeina toliau, už jo pakraštyje augančių medžių. Tada be jokios priežasties sustoja. Čia guli išvirtęs medis, ant kurio kamieno galima prisėsti kaip ant suoliuko kitų medžių priedangoje. Edas atsisėda ir laukia.

Ko aš laukiu?

Ne sugėdinti vargšo Džordžo, Edas tuo įsitikinęs. Tačiau jis laukia Džordžo. Edas nori prisiliesti ir pats būti paliestas to paprasto malonumo, kurį pamatė daržinėje. Nori žinoti, kad tai tikra. Nors tai absurdiška, Edas jaučia, jog tapo galingos jėgos liudininku, – pakankamai stiprios jėgos, galinčios įveikti visą įsigalėjusią tvarką, sveiką protą ir savisaugos instinktą. Džordžas pasikinkė gaivališką gyvybės jėgą.

Po kurio laiko Edas vėl išgirsta balsus, o tada žingsnius. Ponia Vilis viena greitai atžingsniuoja keliu. Ji išsigandusi žvilgteli į Edą ir nuskuba pro šalį netarusi nė žodžio. Praeina valandėlė. Tada neskubėdamas pasirodo Džordžas.

Jis taip pat krūpteli, išvydęs Edą, ir aikteli.

– Sveikas, Džordžai, – pasisveikina Edas. – Gražus vakaras pasivaikščioti.

– Taip, – atsako Džordžas, išrausdamas kaip burokas.

Edas pakyla nuo nugriuvusio medžio ir eina su Džordžu, lėtai kulniuojančiu keliu.

– Klausyk, Edai, – galiausiai prabyla Džordžas, – nežinau, ką pasakyti.

– Nereikia nieko sakyti, bičiuli, – taria Edas. – Nei tau, nei man.

– Tikrai?

– Tai ne mano reikalas.

Džordžui akivaizdžiai labai palengvėja.

– Esu dėkingas, – sako jis.

Jie eina toliau. Priešais pro medžius šmėkšo Idenfildo dvaro stogai ir bokšteliai.

– Žinai, Edai... – pradeda Džordžas.

– Ką, Džordžai?

– Supranti, viskas ne taip, kaip atrodo.

– Kaip pasakysi, Džordžai.

– Klausyk, sustok minutėlę, gerai?

Jie sustoja. Džordžas nuoširdžiai žvelgia į Edą pro savo akinius, tada lygiai tokį pat nuoširdų žvilgsnį nudelbia į kelio akmenėlius.

– Tai visiškai nesusiję su Luiza, – sako jis.

– Man net minties nekilo ką nors jai sakyti.

– Ne, turiu omeny, tai visiškai su ja nesusiję. Aš labai ją myliu. Džordžas Holandas visada bus jai geras ir ištikimas vyras. Visada.

– Taip, – sako Edas.

– Bet, supranti, yra dar vienas žmogus. Tai Džordžis.

Iš to, kaip nuoširdžiai Džordžas kalba, aišku – jam reikia, kad Edas suprastų, kas jam prisipažįstama.

– Džordžis visai kitoks. Jam patinka žaisti žaidimus. Džordžis

nesidrovi, nebijo apsikvailinti prieš savo Lėlytę. Džordžis laimingas, Edai.

– Suprantu, – sako Edas.

– Laimingesnis, nei aš kada nors buvau. Ir Džordžis gali daryti dalykus, kurių negaliu daryti aš. Juk tai nieko blogo? Jei Džordžis gali tai daryti su Lėlyte, tai... Negali žinoti... Gal...

– Kodėl gi ne? – sako Edas.

– Tikriausiai atrodau tau juokingas. Atrodau juokingas daugumai žmonių.

– Ne, – sako Edas. – Šiuo metu galvoju, kad tu genijus.

– Genijus? Žinai, nemanau, kad toks esu.

– Sakyk, Džordžai, dabar grįžęs namo ir sutikęs Luizą galvosi apie tai, ką čia darei? Bijosi, kad Luiza gali suprasti?

– Ne, – atsako Džordžas. – Supranti, aš nieko nedariau. Ten buvo Džordžis.

– Taip, žinoma. Kvailas klausimas.

Jie išsiskiria prie dvaro pastato. Edas naujai pažvelgė į Džordžą. Jam padarė įspūdį begalinis Džordžo sprendimo paprastumas. Susidūręs su nesuderinamais pasaulio, kuriame gyvena, reikalavimais ir savo paties poreikiais, jis pasidalijo į du žmones. Kas žino, kaip jis atrado savo kitą „aš“, Džordžį, erotiškai pasitenkinantį tariamame vaikų kambaryje? Tačiau sutikęs jį, Džordžas jį priėmė, rado jam vietos savo gyvenime ir neteisė jo. Tai Edui atrodo labai brandu.

Džordžis laimingas.

Ką daugiau bet kuris žmogus gali pasiekti gyvenime?

Edas patraukia parku atgal į sodybą, galvodamas apie šį atradimą. Jį irgi į priešingas puses tempia meilė Kitei ir poreikis būti vienam. O jei jis irgi skiltų į dvi dalis, kaip Džordžas? Vienas „aš“ galėtų būti mylintis vyras, o kitas liktų nepaliestas ir neliečiamas.

Jis niekada anksčiau negalvojo apie tokį sprendimą, nes manė, kad iš esmės tai nesąžininga. Jo sąžinė kalbėjo, kad jo pareiga –

sakyti Kitei tiesą apie save. Tik tada jis galės būti tikras, kad ji iš tiesų myli jį. Tačiau dabar jam dingteli, jog tai savanaudiška. Kas gi daugiau yra poreikis žinoti, kad ji myli tikrąjį jį, jei ne vaikiškas įsikabinimas į motiną?

Vaikutis nori mylu mylu.

Reikia pažvelgti į tai Kitės akimis. Ji nori žinoti, kad jis ją myli. Tai kodėl gi Kitės labui iš visos tikros meilės, kurią jai jaučia, nesukūrus dalies savęs, tokio Edo, kuris gali jai suteikti viską, ko ji trokšta? Tai būtų ne melas, o tik nepilna Edo versija. Jis įsivaizduoja, kaip vaidina ją mylinčio ir tamsesnių baimių neturinčio Edo vaidmenį. Savo nuostabai, staiga pasijunta esąs laisvas. Gali ištarti žodžius, kurių ji taip trokšta.

Bet ji juk kiaurai jį permatys. Ji per gerai jį pažįsta. Jis apgalvoja, ką sakys, jei ji papriekaištaus jam. Sakys – taip, tai vaidmuo, bet šis mylintis Edas irgi yra tikras. Ką ji sakys tada? Ar ištars – man reikia tik viso tavęs?

Reikia nepamiršti ir Pamelos. Ir būsimo vaikelio. Ši Edo pusė gali būti geras tėvas, tiesą sakant, jis kurį laiką buvo geras tėvas. Tas jo „aš“, kuris bendrauja su dukra, yra būtent dalinis, pagražintas „aš“, tinkamas vaikams.

Galima apie tai galvoti kaip apie gerąjį Edą ir blogąjį Edą. Blogasis Edas – silpnas, ligonis ar beprotis. Jis per daug geria, kad nuslopintų visus jausmus, nes pasaulis jam tamsi ir beprasmė vieta. Blogasis Edas vengia ryšių su kitais žmonėmis, ypač tais, kuriuos myli, nes žino, kad jo nelaimingumas užkrečiamas. Gerasis Edas linksmas, drąsus ir mylintis. Gerasis Edas – tas, kurį pamilo Kitė, tas, kuris iki vėlumos kalbasi su Lariu, tas, kuris šoka laukuose mėnesienoje. Gerasis Edas turi šansą būti laimingas.

Jis grįžta namo ir atvėręs pažįstamas sodybos duris džiugiai šūkteli:

– Jau grįžau.

Gerasis Edas grįžo.

Virtuvė tuščia. Viršuje jis išgirsta tyškant vandenį. Pamela maudosi. Jis užlipa laiptais į vonios kambarį. Kitė klūpo prie vonios, o Pamela, rausva ir nuogutė, muistosi vonioje.

– Štai kur jūs, – taria jis. – Mano mylimos mergytės.

Kitė nustebusi atsisuka.

– Kaip netikėta, – taria ji.

– Pasek man pasaką, tėveli, – sako Pamela.

– Paseksiu, – pažada Edas, – kai tik išsimaudysi ir apsirengsi. Bet pirmiausia noriu pabučiuoti savo žmoną, nes myliu ją.

– Fui! – tai padaro įspūdį Pamelai.

Edas pabučiuoja Kitę.

– Kuo gi taip nusipelniau? – klausia Kitė.

– Niekuo, – atsako Edas. – Tiesiog kurį laiką apie viską galvojau.

Pamela ima taškytis, norėdama dėmesio.

– Ne apie *tave*, – sako Edas. – Niekada negalvoju apie *tave*.

– Galvoji! Tikrai galvoji apie mane! – šaukia mažoji spindinčiomis akutėmis.

– Kad ir kokia būtų priežastis, labai miela, – sako Kitė, imdama rankšluostį iškelti Pamelai iš vonios. – Labai miela, kai grįžęs namo vyras nori pabučiuoti savo žmoną.

Gerajam Edui puikiai sekasi. Paaiškėja, kad Kitė visgi nieko nesuprato.

30.

Daulpuro maharadža Rana nedideliais gurkšneliais geria arbatą. Pastatęs puodelį, atsidūsta.

– Negaliu pasakyti, kad man patinka tai, kas vyksta, kapitone Kornfordai. Ši naujoji Indija labai neseniai susikūrė. Daulpuro sąjungos su Britanija sutartis pasirašyta 1756 metais.

Maharadža – neaukštas inteligentiškas vyriškis su rausvu turbanu. 1921 metais, kai Jurgis V keliavo po Indiją, maharadža ir Dikis Mauntbatenas buvo jo asmeniniai adjutantai. Dabar maharadžą, savos valstijos valdovą, istorija netrukus nustums į šoną.

– Padaryk man paslaugą, – prieš tai paprašė Mauntbatenas Lario. – Pasirūpink Daulpuro maharadža, kol jis bus Delyje. Jis malonus žmogus.

– Tikriausiai šiomis dienomis, – sako Laris maharadžai, – sunkiau pateisinti imperinę tolimos šalies valdžią.

– Ak, šiomis dienomis, – vėl atsidūsta maharadža. – Taip mąsto šiuolaikinis protas, darantis prielaidą, kad esminės tiesos bėgant laikui keičiasi. Ar jūs religingas žmogus, kapitone Kornfordai?

– Taip, – atsako Laris. – Katalikas.

– Katalikas? – maharadža pagyvėja. – Kaip ir Anglijos karaliai Stiuartai. Tuomet galbūt suprasite išgirdęs, jog giliai tikiu dieviškąja karalių teise. Vadinamoji Šlovingoji 1688 metų revoliucija, išvariusi

Jokūbą II į tremtį, mano nuomone, buvo ir neganda, ir apmaudus dalykas. Visas tolesnes tautos kančias sukėlė klaidinga nuomonė, kad tauta pati gali išsirinkti valdovus. Kaip jie gali išsirinkti? Ką jie supranta? Tegul renkasi Dievas, o tauta nuolankiai dėkoja.

– Matau, kad netikite demokratija, – tarsteli Laris.

– Demokratija! – maharadža pažiūri į Larį ir su panieka, ir melancholiškai. – Jūs manote, kad indų tauta renkasi savo valdovus? Manote, kad britams išvykus indų tauta bus laisva? Palaukite truputį, mano drauge. Palaukite, stebėkite ir raudokite.

Paskutinėmis dienomis prieš valdžios perdavimą karaliaus vietininko darbuotojai triūsia dar ilgiau negu paprastai. Planuojamos dvi dienos iškilmių, lydėsiančių dviejų naujų nepriklausomų valstybių sukūrimą. Seras Sirilis Radklifas, kuris ne vieną savaitę sėdėjo užsidaręs karaliaus vietininko bungale, beveik baigė ruošti Sienų komisijos sprendimą. Visi žino – kai tik padalijimo detalės bus paviešintos, prasidės neramumai. Pandžabas ir Bengalija jau padalyti, beliko Sileto miestas Asame. Mauntbatenas pareiškia, kad jam būtų priimtina, jog Radklifas sprendimą dėl sienų pateiktų rugpjūčio 13 dieną. Jis puikiai žino, kad tą dieną skrenda į Karačį, į Pakistano nepriklausomybės paskelbimo iškilmes, vyksiančias rugpjūčio 14-ąją. Kita diena, rugpjūčio 15-oji, Indijos nepriklausomybės diena, bus valstybinė šventė ir spaustuvės bus uždarytos. Taigi, kokios bus tikslios dviejų naujų valstybių sienos, paaiškės tik pasibaigus šventėms.

Karaliaus vietininko darbuotojai praleidžia rugpjūčio 14-ąją tvarkydami savo rašomuosius stalus ir mąstydami apie istorinę akimirką, kurios liudininkais netrukus taps. Visiems atrodo, kad britai oriai panaikina Britanijos imperijos valdymą, ir nemažą vaidmenį čia atlieka Mauntbatenų žavesys, energija ir laisvumas.

– Dikis nuostabus vyrukas, – sako Lariui Rupertas Blandelis

per pertrauką praskalauti gomurį, nes to jiems labai reikia. – Jis mėgsta išsipustyti ir demonstruoti savo medalius, tačiau iš tiesų jis mažiausiai pasipūtęs žmogus, kokį tik kada sutikau. Jis priklauso karališkajai šeimai, jo sūnėnas veda būsimą mūsų karalienę, bet jis palaiko leiboristų vyriausybę. Žinai, keista, bet, man atrodo, jis laiko save atskalūnu.

– Mane labiau stebina ji, – sako Laris. Jis kalba apie Edviną. – Jie visi ją dievina.

Jis turi omeny Indijos lyderius.

– Žinai, jie su Dikiu pešasi kaip katės, – sako Rupertas. – Tačiau tu teisus. Jis irgi ją dievina.

Paskelbus nepriklausomybę Mauntbatenas nebebus karaliaus vietininku, tačiau pasiliks Indijoje ir taps jos generalgubernatoriumi. Karaliaus vietininko rūmai virs generalgubernatoriaus rezidencija. Dalis darbuotojų pasiliks, bet daugelis iškeliaus. Saidas Tarkanas, musulmonas, planuoja išvykti į Karačį, ten bus Džinos asmeniniu adjutantu. Rupertas Blandelis nusprendė likti dar dvi savaites ir padėti pereinamuoju laikotarpiu, o paskui su Džeraldina grįš namo.

– Ką ketini tada veikti? – klausia jo Laris.

– Manau, grįšiu į universitetą. Čarlis Brodas sako, kad priims mane į Trejybės koledžą. O tu?

– Vienas Dievas žino, – atsako Laris.

Tą pačią dieną, nepriklausomybės skelbimo išvakarėse, lietui pilant ant Mogolų sodų, jis pasikalba su Džeraldina ir tas pokalbis padeda jam sutelkti mintis. Džeraldina kalbėjosi su Rupertu ir jai smalsu daugiau sužinoti apie bananų verslą. Priešingai negu daugumai kitų, šis verslas jai nekelia juoko.

– Tai *Fyffes* – jūsų šeimos bendrovė?

– Tam tikra prasme, – atsako Laris. – Iš tiesų mes *United Fruit* bendrovės padalinys. Tačiau jie palieka mums veikimo laisvę Jungtinėje Karalystėje.

– Ar jūsų bendrovė didelė?

– Prieš karą pas mus dirbo daugiau kaip keturi tūkstančiai žmonių. Smarkiai nukentėjome nuo karo. Bet verslas vėl atsigauna.

Girdėdamas savo žodžius jis nustemba, kad sako „mes“. Atsidūręs kitame pasaulio krašte, griežtai nebeatsiriboja nuo šeimos bendrovės.

– Bendrovei vadovauja jūsų tėvas?

– Taip, tiesa. 1892 metais ją įsteigė mano senelis. Tėvas perėmė 1929-aisiais.

– Ir jūs perimsite ją iš tėvo?

– Ne, nemanau. Tiesą sakant, niekada joje nedirbau.

Džeraldina iš nuostabos išplečia akis.

– Kodėl?

– Turėjau kitų planų. Žinote, būdamas jaunas, nori atrasti savo kelią.

– Taip, bet argi perimti šeimos bendrovę ne jūsų pareiga? – ji taip rimtai pažvelgia į jį, kad jam pasidaro gėda savo jaunystės svajonių. – Gimėte privilegijuotoje šeimoje. Turite prisiimti atsakomybę, kurią gavote kartu su privilegijomis, tiesa?

– Galiu pasakyti tik tiek, – nejaukiai jausdamasis sako Laris, – kad man taip neatrodė.

– O ką jūs norėjote veikti?

Laris patraukia pečiais, suprasdamas, koks netinkamas jai pasirodys atsakymas; šiuo metu jis ir pačiam atrodo netinkamas.

– Norėjau būti dailininkas.

– Dailininkas! Norėjote tapyti paveikslus?

– Taip.

– Kaip nuostabu, Lari. Bet tai ne darbas.

Džeraldina viską mato paprastai ir aiškiai, jos tikrovė neiškreipta tuštybės ar iliuzijų. Ji labai pragmatiška, sutelkusi dėmesį tik į gyvenimo tikrovę, tačiau taip pat savotiška idealistė. Tiki Dievo malone.

Kasdien ji atrodo jam vis gražesnė. Lariui patinka žiūrėti į ją dirbančią, nepastebinčią jo žvilgsnio. Jam ima atrodyti, kad norėtų būti jai daugiau negu draugas ar bendradarbis, tačiau nedrįsta nieko imtis. Bijo būti atstumtas. Ką jis gali pasiūlyti?

Jis ištaiko valandėlę parašyti laišką Kitei ir Edui – o iš tiesų Kitei.

Mums ruošiantis Nepriklausomybės dienai visur vyrauja sumaištis ir pila lietus. Daug kalbama apie Angliją, gerąją motiną, išdidžiai žvelgiančią į savo vaiką, virstantį suaugusiu. Man tai atrodo visiški niekai. Indų civilizacija senesnė už mūsų. Ir kai esu šalia tokių žmonių kaip Nehru, Patelis ir, be abejo, Gandis, pats jaučiuosi esąs vaikas.

Pastarosiomis dienomis smarkiai suku galvą dėl savo ateities. Kada aš tapsiu nepriklausomas? Tikriausiai tai jums skamba keistai – juk man jau beveik trisdešimt, tačiau nuo tada, kai esu čia, man kilo daug naujų minčių. Kokį gyvenimą noriu gyventi? Ar tai, ko noriu, yra taip svarbu? Kite, tu rašai, kad nori patirti gyvenimo pilnatvę, ir aš labai gerai tave suprantu. Aš irgi to noriu. Tačiau taip pat imu nutuokti, jog atsakymas – tai ne vaikytis to, ko noriu. Galbūt turėčiau daugiau galvoti apie savo pareigas. Mano metų vyras turėtų dirbti naudingą darbą, vesti ir turėti vaikų, argi ne taip? Jei liksiu nevedęs ir be darbo, kokia iš manęs nauda? Manau, tai vadinama gyvenimo pašaukimu.

Šiaip ar taip, jaučiu, kaip šią istorinę akimirką pasaulis aplink mane keičiasi, tai gal pasikeisiu ir aš. Ketinu greitai grįžti namo. Ką ten rasiu? Laukiu bent jau ilgų pokalbių su tavimi ir Edu; Edas galės man sakyti, kad viskas priklauso nuo sėkmės ir atsitiktinumo, o tu galėsi sakyti, kad turi išmokti skristi, o aš sėdėsiu, šypsosiuosi, linksėsiu ir džiaugsiuosi vėl būdamas su jumis.

Baigęs laišką, jis nustemba, kad nepaminėjo Džeraldinos, nors nenustoja apie ją galvoti. Dar bus laiko papasakoti apie ją – jei iš viso bus ką pasakoti.

Ateina vidurnaktis; išaušus ir nustojus lyti mieste prasideda eisenos ir džiūgavimas. Visuose languose iškabintos tautinės vėliavos, medžius puošia kroko spalvos, baltos ir žalios vėliavėlės. Valdovų parke įrengta arena, ten susirenka didžiulė minia. Parko viduryje esančioje pagodoje stovi milžiniška karaliaus Jurgio V statula; aplink ją plačiu ratu išsidėstę Haidarabado nizamo, Barodos Gaekvaro ir Patialos, Bykanero ir Džaipuro maharadžų rūmai. Šiandien jų langai žvelgia į laikiną pakylą ir vėliavos stiebą, ant kurio ims plevėsuoti naujos valstybės vėliava, užtemdysianti senosios šlovės simbolius.

Laris išsiruošia stebėti didingos akimirkos pėsčiomis su būriu kitų, tarp jų ir Rupertas ir Džeraldina Blandeliai, Mardžorė Brokman ir Fei Kambel-Džonson. Labai greitai tampa akivaizdu, kad minia daug didesnė, negu buvo tikėtasi. Visas Karaliaus kelias iki pat Indijos vartų prisigrūdęs džiaugsmingai šūkaujančių, besijuokiančių, vėliavomis mosuojančių žmonių, trokštančių pasiekti Valdovų parką. Būrys iš generalgubernatoriaus rezidencijos stumiasi pirmyn, rodydamas bilietus spinduliuojantiems pareigūnams, tačiau jiems nusigavus į aikštę ten vyrauja visiškas chaosas. Minia susispietė rezervuotose vietose, žmonės stovi užsilipę ant krėslų sėdynių, ranktūrių ir atlošų.

– Praleiskite ponias! – šaukia laimingi balsai Lariui ir Rupertui mėginant praskinti minioje kelią savo kompanionėms.

Jiems pavyksta pasistūmėti tiek, kad matyti vėliavos stiebas, bet nė žingsnio toliau. Žmonės labai susigrūdę, moterys laiko savo kūdikius iškėlusios virš galvų. Pats Nehru bando prasibrauti prie pagrindinės pakylos. Nepavykus to padaryti jis užlipa kažko-

kiam žmogui ant pečių ir avėdamas sandalais nueina per žmonių galvas.

Tada pasigirsta garsus džiaugsmingas šauksmas. Visi atsisuka. Laris pamato baltai apsirengusius asmeninius adjutantus, už jų plazda vėliavėlės ant asmens sargybinių iečių, o tada atvirą karietą, kuria keliauja naujasis generalgubernatorius. Mauntbatenas vilki baltą uniformą, o ledi Mauntbaten, irgi baltais drabužiais, sėdi greta jo.

Nehru, atsistojęs ant pagrindinės pakylos, ima mosuoti rankomis ir šaukia miniai praleisti procesiją, bet niekas jo nepaiso. Laris žvilgteli į Džeraldiną, stovinčią greta grūstyje, ir mato, kad ji užsimerkusi.

– Ar gerai jaučiatės? – klausia.

Ji neatsako.

Karieta ir jos palyda sustoja nepasiekusios vėliavos stiebo. Visiškai akivaizdu – jie negali judėti toliau. Mauntbatenas atsistoja karietoje ir ženklais parodo Nehru tęsti. Nehru duoda ženklą, ir vėliavos stiebu pakyla Indijos trispalvė. Minia garsiai suūžia. Karietoje įkalintas Mauntbatenas pagerbia vėliavą. Ima dulksnoti. Danguje minia išvysta krokų, baltos ir žalios spalvos vaivorykštę ir dukart garsiau suūžia iš džiaugsmo.

Visame šiame triukšme Džeraldina ima negarsiai šaukti. Ji stipriai užsimerkusi, rankomis užsidengusi ausis purto galvą.

– Viskas gerai, – sako Laris, apglėbdamas ją dešine ranka. – Viskas gerai. Padėsiu jums ištrūkti iš čia.

Stipriai glausdamas ją prie savęs, prasigrūda atgal per džiūgaujančią minią, kairiu pečiu skindamasis kelią žmonių grūstyje. Traukdamas Džeraldiną iš paskos jaučia, kaip ji dreba, girdi ją tyliai šaukiant. Iš pradžių jie juda lėtai, bet pasistūmėjus į minios užnugarį judėti lengviau. Galiausiai jie išnyra į šoninę gatvelę, kur nebėra grūsties.

Jis laiko ją glėbyje ir leidžia jai raudoti.

– Viskas gerai, dabar jūs saugi, – guodžia ją Laris.

Ji nustoja raudoti. Lieka jo glėbyje, įsikniaubusi veidu jam į krūtinę. Jis jaučia, kaip dreba jos krūtinė ir rimsta kvėpavimas. Tada ji nusisuka nusišluostyti ašarų.

– Labai atsiprašau, – ištaria ji. – Tikriausiai atrodau jums visiška kvailelė.

– Žinoma, ne, – ramina ją Laris.

– Nesuprantu, kas atsitiko. Staiga pasijutau kaip spąstuose. Negalėjau to ištverti.

– Taip ir buvo. Minia buvo tokia didžiulė.

– Bet jūs padėjote man ištrūkti.

Tebelynoja. Ši dulksna tikra atgaiva tokią kaitrią dieną.

– Eime. Grįžkime atgal.

Kitą dieną Mauntbatenas įteikia Nehru Radklifo Sienų komisijos sprendimą ir telegrafu išsiunčia jį Džinai į Karačį. Per kelias valandas Pandžabas ima liepsnoti. Dešimt milijonų žmonių patraukia į kelią, ieškodami prieglobsčio kitapus naujųjų sienų. Trys šimtai tūkstančių hinduistų ir sikhų bėga iš Lahoro. Amritsare musulmonės išrengiamos nuogai, vedžiojamos gatvėmis ir prievartaujamos. Gaujos sikhų, apsiginklavusių kulkosvaidžiais ir granatomis, puldinėja musulmonų miestelius ir iššžudo gyventojus. Fyrozpure musulmonai užpuola traukinį, kuriuo keliauja sikhų pabėgėliai, ir nugalabija visus, ką tik sučiumpa. Tai, kas prasidėjo isteriška baime, virsta isterišku įsiūčiu.

Į Delį ima plūsti hinduistų pabėgėliai, o kartu su jais atkeliauja badas, ligos ir nuodingas kerštо troškimas. Netrukus sostinėje prasideda riaušės ir žudynės. Hinduistai mėto sprogmenis į pagrindinę geležinkelio stotį, prisigrūdusią bėgti mėginančių musulmonų. Kilus riaušėms, policija ima šaudyti į minią. Plėšikautojai siaubia musulmonų krautuves Konachto aikštėje. Vai-

ruotojus musulmonus ištempia iš jų tongų ir užkapoja. Padegėjai visame mieste kelia gaisrus.

Visi skrydžiai į Delį ir iš Delio atšaukiami. Saidas Tarkanas negali išvykti į Karačį. Rupertui ir Džeraldinai Blandeliams, kurie turėjo išskristi namo rugsėjo 8-ąją, tenka likti generalgubernatoriaus rezidencijoje, vienintelėje iš kelių saugių vietų. Ledi Mauntbaten sužino, kad ligoninės puolamos ir sužeistieji žudomi lovose. Ji pareikalauja, kad karinės pajėgos, saugančios generalgubernatoriaus rezidenciją – jo asmens sargybiniai ir 5 bei 6 gurkhų* būriai, – į savo pareigas įtrauktų ir ligoninių apsaugą. Ji paprašo Lario ir Saido Tarkano suderinti sargybinių skyrimą į ligonines.

– Nėra reikalo jums patiems vykti į miestą, – sako ji. – Tik pasirūpinkite, kad mūsų turimos pajėgos padarytų, ką gali.

Saidas Tarkanas sukrėstas siautėjančio smurto.

– Jūs juk sakėte, kad taip ir bus, – sako Laris.

Tarkanas papurto galvą.

– Man gėda, – sako jis. – Jaučiuosi kaltas.

Tiek daug darbuotojų išvyko, kad trūksta ir automobilių, ir vairuotojų. Generalgubernatoriaus rūmai nuomojasi tris 8-o modelio biuikus, ir vienu iš jų galima nuvežti sargybą į ligonines. Laris sužino, kad Tarkanas pasisiūlė vairuoti automobilį.

– Aš vyksiu su jumis.

– Ne, Lari, – mėgina atkalbėti jį Tarkanas. – Nėra reikalo.

Jis nori pasakyti, kad Lariui nereikia rizikuoti. Tai nebe Lario šalis. Tačiau Laris irgi jaučia gėdą ir kaltę.

– Laikykite tai paskutiniu tėvynės pagerbimu, – sako jis.

– Suprantu, – nusišypso Tarkanas. – Kilnus poelgis.

Į biuiką įsigrūda gurkhų leitenantas, trys jo vyrai ir Laris. Tarkanas sėda prie vairo. Jie važiuoja per miestą į Senąjį Delį. Pakeliui

* Gurkhai – nepaliečių kariai, garsūs savo drąsa.

nesusiduria su jokiais keblumais, bet šen bei ten mato sudegintas parduotuves ir apverstus sunkvežimius.

Atvykus prie Viktorijos zenanos* ligoninės gurkhai stoja į sargybą, o Laris paklausia atsakingos medicinos sesers apie naujausias aukas.

– Ne toks jau ir baisus skaičius.

– Gaujos ims siautėti sutemus, – sako Tarkanas.

Jie keliauja atgal apleistomis Pahargandžo rajono gatvėmis temstant. Važiuodami viaduku prie Naujojo Delio stoties išgirsta šauksmus. Tada pasigirsta šūviai ir priekinis automobilio stiklas sudūžta, pažyra šukės. Tarkanas sudejuoja ir pasvyra į šoną, tada vėl mėšlungiškai išsitiesia.

– Saidai!

Automobilis ima mėtytis ir suka tilto turėklų link. Sunkiai alsuodamas Tarkanas stengiasi išlaikyti vairą. Automobilis trūktelėjęs sustoja. Tarkanas pasvyra į priekį. Iš jo dešinio peties plūsta kraujas. Variklis užgęsta.

– Saidai!

Lariui nespėjus nė piršto pajudinti, kad padėtų Tarkanui, cypdamas padangomis prisiartina karinis sunkvežimis, iš jo iššoka aštuoni ar devyni ginkluoti vyrai.

– Šalin! Šalin! – nutaikę šautuvus pro išdaužtą priekinį stiklą šaukia jie. – Mums reikia musulmonų padugnės!

Iš balsų Laris supranta, kad jie praradę sveiką protą. Jie išėjo medžioti ir žudyti, ir niekas daugiau jiems nerūpi. Jie niūksi jį šautuvų vamzdžiais.

– Šalin!

Pusiau sukaustytas baimės, Laris miglotai suvokia, kad jam pačiam pavojus negresia. Jis anglas. Jie nebekariauja su tokiais kaip jis. Jam tereikia pasitraukti brolžudžiams iš kelio. Šios mintys

* Zenanos ligoninės buvo skirtos moterims.

švysteli žaibo greitumu jam žvelgiant į Tarkano rankas, tebespaudžiančias vairą. Jis girdi sužeistojo aimaną. Mato, kaip Tarkanas atgniaužia ir vėl sugniaužia vienos rankos pirštus. Šis paprastas žmogiškas gestas priverčia jį atsipeikėti.

– Ne! – surinka Laris.

Puola ant Tarkano ir apglėbia jį, tarsi galėtų užstoti nuo šūvių.

– Musulmonų padugnė! – šaukia ginkluoti vyrai. – Mes šaudome musulmonų šunis! Tu irgi mirsi!

Laris dar stipriau apkabina Tarkaną, ir kraujas iš jo žaizdos ima tekėti Lario krūtine. Tarkanas vos pajėgia ištarti:

– Eik, Lari. Palik mane.

Vyrai su šautuvais tampo jį už rankovių ir šaukia. Laris užsimerkia, sūpuoja glėbyje savo draugą ir laukia mirties.

Garsūs šauksmai visai čia pat. Pasigirsta ir naktyje nuaidi šūvis. Laris užuodžia šviežio kraujo kvapą. Girdi, kaip Saidas Tarkanas tyliai dejuoja. Tada išgirsta kitą garsą – nuvažiuojančio karinio sunkvežimio burzgesį.

Laris giliai įkvepia. Suvokia, kad tarsi būgnai aidintis garsas ausyse – jo paties pulsuojantis kraujas. Ar jie nužudė draugą jo glėbyje?

– Saidai?

Tarkanas dejuodamas atsigręžia į jį. Laris nemato naujų žaizdų.

– Vežu tave į ligoninę.

Jis nutempia sužeistą Tarkaną į keleivio sėdynę ir įgrūda tarp sėdynės ir durelių. Užveda variklį. Drebančia ranka laikydamas pavarų svirtį, atbulas išvažiuoja į kelią ir nurieda atgal tuo pačiu keliu, kuriuo atkeliavo.

Viktorijos zenanos ligoninėje slaugės neštuvais nuneša Tarkaną į palatą ir nuplėšia krauju permirkusius drabužius virš liemens. Laris lieka šalia jo.

– Ar jis sunkiai sužeistas?

– Išgyvens, – sako jos. – O jūs?

– Aš nesužeistas.

Tarkanas praradęs sąmonę. Atėjęs gydytojas apžiūri vienintelę šautinę žaizdą.

– Sutriuškintas raktikaulis, – sako jis. – Jam pasisekė, kad kulka nepataikė į pagrindinę arteriją.

Taigi antrasis šūvis nepataikė į taikinį. Kaip jie galėjo nepataikyti iš taip arti? Prisiminus šūvio garsą Lariui atrodo, kad antras šūvis buvo į orą. Kodėl?

Jis važiuoja biuiku į generalgubernatoriaus rezidenciją vienas, nepaisydamas galimo pavojaus. Šiltas nakties oras plūsta pro išdaužtą stiklą, gaivindamas jį. Larį apima keista dvasios lengvybė. Jaučiasi taip, tarsi būtų miręs, prisikėlęs ir dabar tapęs nemirtingas.

Įžengęs į generalgubernatoriaus rezidenciją pro šiaurinį įėjimą, išgąstingai žvelgiant tarnams jis traukia koridoriumi į kabinetą, kur Džeraldina dirba prie savo sąrašų. Randa ją ten vieną. Ji sukrėsta žvelgia į jį netardama nė žodžio.

– Viskas gerai, – ramina ją Laris. – Tai ne mano kraujas.

Jis ištiesia rankas. Instinktyviai atsakydama į jo gestą, ji įglunda jam į glėbį.

Jis stipriai glaudžia ją, jausdamas, kaip ji virpa glėbyje. Pasilenkia prie jos ir ji supratingai atsuka veidą. Jis pabučiuoja ją, iš pradžių nerangiai. Tada pajunta, kaip jos lūpos atsako tuo pačiu, ir kūnas jo glėbyje atsipalaiduoja.

Kai jie atšlyja vienas nuo kito, jos suknelė ištepta krauju. Ji nustebusi žiūri į jį.

– Lari, – taria ji.

Staiga viskas tampa aišku. Jis galėjo žūti ten, ant tilto, bet nežuvo. Antrasis šūvis buvo įsakymas „gyvenk“. Laikas toks trumpas, mirtis ateina taip greitai. Kol turime brangią gyvybės dovaną, reikia ją branginti. Turime mylėti vienas kitą.

– Manyje tiek meilės tau, – sako jis.

– Tikrai, Lari?

– Ar leisi man tave mylėti?

Jis neprašo jos mylėti jį. Tai jos pasirinkimas. Jis kalba ne apie savo poreikius ar baimes, o apie nesenkančią gyvybės versmę savy.

– Taip, – atsako ji. – Taip.

Kitą dieną grįžęs į Viktorijos zenanos ligoninę Laris randa Saidą Tarkaną sėdintį lovoje ir geriantį arbatą.

– Lari, – sako jis. – Mano broli.

– Tu juk pasveiksi, tiesa?

– Brolau, aš išvykstu. Šiandien po pietų iškeliauju į Karačį, – jis ištiesia Lariui ranką. Tarkanas nenuleidžia akių nuo Lario nuo tada, kai šis įžengė į palatą. – Niekada tavęs neužmiršiu.

Jo šviesus žvilgsnis sako Lariui – nėra žodžių, kurie tai išreikštų.

– Išvyksti kurti visiškai naujos šalies, – sako Laris.

– Jei Dievas leis.

– Aš tavęs pasiilgsiu.

Tarkanas laiko suspaudęs jo ranką ir švelniai, su meile tebežiūrėdamas Lariui į akis linksi ir purto galvą.

– Iš tiesų kilniai pasielgei, Lari, – taria jis.

31.

– Susituokėte? – klausia Viljamas Kornfordas.

– Ne, mes dar nesusituokę, – atsako Laris. – Tačiau ruošiamės tai padaryti.

– Taip taip taip, – sako Lario tėvas, linkčiodamas galva. – Labai gera naujiena. Labai gera. Brangutė labai nudžiugs. Ir aš labai džiaugiuosi. Kas ji tokia?

– Ji vardu Džeraldina Blandel. Jos brolis mokėsi kartu su manimi Daunsaide, metais aukštesnėje klasėje. Džiaugsiesi išgirdęs, kad ji gera katalikė.

– Man gana žinoti, kad tu laimingas.

– Aš labai laimingas, tėti. Palauk, kol ją susitiksi. Pamatysi, ji labai miela, ypatinga. Ji buvo Indijoje kartu su broliu.

– Tai už viską turime dėkoti vargšei Indijai, tiesa? Tikriausiai iškeliaudamas ten nemanei, kad rasi žmoną.

– Nė minties neturėjau.

– Na, sūnau, tokia proga reikia išgerti.

Viljamas Kornfordas bruzda savo bibliotekoje, ieškodamas šventinio gėrimo. Pasirenka butelį salyklinio viskio.

– Žinau, tai ne mano reikalas, – sako jis, žiūrėdamas į stiklelius, – bet ar pagalvojai, iš ko gyvensi?

– Taip, tėti, – atsako Laris. – Iš tiesų suprantu – man reikia darbo.

– Tikrai reikia.

– Galvojau, gal tu man ką pasiūlysi?

Viljamas Kornfordas tebepila viskį, bet jo rankos ima virpėti. Jis paduoda Lariui stiklą. Nepajėgdamas kalbėti tylomis kilsteli savo stiklelį.

Jie išgeria.

– Sveikinu atėjus į bendrovę, – pagaliau ištaria Viljamas Kornfordas iš jaudulio prikimusiu balsu.

Blandeliai gyvena Arundle. Jungtuvės įvyks Šv. Pilypo bažnyčioje. Ponia Blandel tikisi, kad į ceremoniją atvyks Norfolko hercogas, Arundlo grafas, žymiausias šio krašto katalikas.

– Suprantate, jis taip pat yra ir peras, – sako ji Lariui. – O kadangi jis grafas maršalas, organizavo karaliaus karūnavimą. Žinoma, mums su Hartliu nerūpi titulai. Mus jaudina *istorinė* svarba.

Džeraldina perspėjo Larį dėl savo motinos.

– Ji viena iš tų žmonių, kurie netiki nesėkmėmis. Jos nuomone, nesėkmės ištinka tuos, kam trūksta moralinės tvirtybės. Dar ir dabar ausyse man skamba, kaip ji mums sakydavo vaikystėje: „Padarykite tai kaip reikiant arba iš viso nedarykite."

– Ji mane gąsdina, – pasakė Laris.

Tačiau Barbara Blandel iš karto pamėgsta Larį.

– Jei jūs neprieštaraujate, tai pasakysiu, kad jūs tikra atgaiva, palyginti su Džeraldinos buvusiuoju. Ji mano numylėtinė. Atleiskite, kad esu šališka, bet manau, jog sunku rasti tokio grožio – tiek išorinio, tiek vidinio – merginą. Ji verta sąžiningo ir pakankamai turtingo vyro. Tačiau kadangi Bernardas Hovardas susilaukė tik dukterų...

Ji nusijuokia spigiu aukštu balsu, rodydama, kad juokauja. Bernardas Hovardas – Norfolko hercogas. Larį šiek tiek glumina

užuomina apie pakankamus turtus, kuri nepanaši į pokštą. Džeraldina liepia jam nesijaudinti.

– Mamytė supranta, kad tu dar nepatyręs. Tačiau ji visiškai nenuogąstauja, nes žino, kad tai šeimos bendrovė. Be to, pasakiau jai, kad tavo geriausias draugas – lordas.

– Tu kalbi apie Džordžą? – Laris nustemba, kad Džordžas taip didžiai vertinamas. – Jo senelis pardavinėjo patentuotus vaistus.

– Lordas yra lordas, – ramiai taria Džeraldina.

Anglija džiaugėsi karšta vasara. Dabar atėjo šiltas, sausas ruduo. Tikimasi gero oro per vestuves – jų data paskirta šeštadienį, spalio 25-ąją.

– Mes juk nenorime konkuruoti su karališkosiomis vestuvėmis, tiesa? – sako Barbara Blandel, juokdamasi savo aukštu balsu.

Princesė Elžbieta išteka lapkričio 20-ąją. Dėl šios priežasties Norfolko hercogas negali dalyvauti Džeraldinos vestuvėse.

– Esu mažumą nusivylusi, tačiau kas nors juk turi organizuoti būsimosios mūsų karalienės vestuves.

Medaus mėnesį jie praleis Kornfordų name Normandijoje. Karo metu jame gyveno okupantai, bet dabar jis visiškai atnaujintas. Luiza pasiūlo jiems prieš kertant Lamanšą pailsėti Idenfildo dvare.

– Vestuvių vakarą jie praleis su šeimininkais Idenfildo dvare, – pasakoja Barbara Blandel savo draugams. – Tada vyks į šeimos dvarą *La Grande Heuze*. – Kalbėdama ji nestipriai, tačiau akivaizdžiai pabrėžia žodžius *dvaras* ir *Grande*.

Laris visa tai geraširdiškai pakenčia. Mato, kad Džeraldina jaučiasi tarsi žuvis vandenyje, tiesiog nepaiso pernelyg įnoringos motinos užgaidų, rūpinasi, kad reikiama informacija pasiektų šeimą, kunigus, svečius ir prekybininkus, kurie turės atlikti savo vaidmenį vestuvėse. Tai, kaip ji puikiai perpranta net smulkmenas, stebina jį, kaip ir jos pasitikėjimas savo skoniu visose srityse. Ji vilkės motinos vestuvinę suknelę, kurią siuvėja pritaikys jai. Laris dėvės dieninį fraką. Bus keturios pamergės, išsirikiavusios nuo aukščiau-

sios iki žemiausios, ir du maži berniukai – pažai. Ji pasiūlo, kad vyriausiu pabroliu būtų Džordžas, bet čia Laris nenusileidžia. Jis aiškiai parodo, jog nori, kad juo būtų Edas Eivnelas.

– Tu nesi mačiusi Džordžo, – sako jis. – Edas daug šaunesnis.

Kol Džeraldina užsiėmusi vestuvių planavimu, Laris skubiai supažindinamas su šeimos bendrovės *Elders & Fyffes* dabartine padėtimi. Bendrovės biuras Londone neseniai persikėlė iš Oldvičo gatvės į Stratono gatvės 15 namą Pikadilyje. Patalpos Lariui nepažįstamos, tačiau veidai tie patys. Visur, kur beeina, Laris mato šypsenas ir džiaugsmą, kad jis pagaliau dirbs bendrovėje.

– Žinai, kodėl jie tokie laimingi? – klausia jį tėvas. – Ne todėl, kad mato tavo gražų veidą. Jie tikisi, kad po manęs tu perimsi bendrovės vairą, o tai reiškia, kad viskas liks, kaip buvę.

– Taip ir bus, – pažada Laris. – Jei tik tai priklausys nuo manęs.

– Žinoma, būsi pavaldus mūsų pagrindiniams savininkams Naujajame Orleane.

Jis kalba apie galingąją *United Fruit Company*.

– Maniau, kad jie iš esmės leidžia mums patiems tvarkytis, kaip išmanome.

– Taip ir yra. Bent jau taip buvo 1902-aisiais, kai bendrovė vos nebankrutavo ir mano tėvas kreipėsi į juos pagalbos. Tuo metu *United Fruit Company* vadovavo Andru Prestonas, o jis buvo žmogus, kuris laikosi duoto žodžio. Tačiau jis seniai nebe vadovas. Jo vietą užėmė vyrukas pavarde Zemiurėjus. Visai kitoks žmogus.

– Zemiurėjus?

– Rodos, anksčiau jis vadinosi Žmuryj. Atrodo, jis rusas.

– Ir tu juo nepasitiki.

– Nenorėčiau prarasti jo palankumo. Bet, kol uždirbame jam pinigus, manau, jis paliks mus ramybėje.

Susipažindamas su bendrovės darbu Laris apžiūri pagrindinius

bendrovės pastatus ir įrangą. Jis apeina specialiai pastatytų dokų krantines Eivonmute ir Liverpulyje, apžiūri specialiai suprojektuotus traukinio vagonus, kuriuose reguliuojama oro temperatūra, ir kelias didžiules bazes, kur vaisiai laikomi vėsiuose sandėliuose, kol bus paruošti pristatyti. Užlipa ant *Zent III,* naujausio bendrovės įsigyto laivo, denio. Laivas buvo pastatytas Norvegijoje ir priklausė vokiečių importo bendrovei *Harald Schuldt*, o vėliau tapo karo grobiu. *Fyffes* bendrovei priklauso keturiolika laivų – daugiau negu reikia šiais prekybos nuosmukio laikais. Laris įsigilina į skaičius, atspindinčius keblumus, su kuriais susiduria bendrovė dėl bananų trūkumo Jamaikoje ir valdžios apribojimų.

– Manome, kad, galimas daiktas, mums reikia grįžti į Kanarus, – sako Viljamas Kornfordas, – kur, žinoma, ir pradėjo veikti bendrovė.

– Kroviniai gana kuklūs, – sako Laris.

– O juos gabena didžiuliai laivai, – pritaria tėvas. – Mūsų laivai specialiai pastatyti didžiuliams kroviniams pervežti.

– Tačiau vis tiek verta pasvarstyti apie Kanarus, – sako Laris.

Mintys apie laivų talpą ir dėmėtligę Lariui girdėtos pokalbiuose su tėvu vakarieniaujant. Jis neįtikėtinai lengvai prigyja bendrovėje ir netrukus ima kaip savas jaustis Stratono gatvės pastate. Ima suprasti, kaip bendrovė tapo tėvui šeima.

Tėvas su pasitenkinimu sako:

– Matai? Tu gimęs šiam darbui.

Vestuvių dieną šviečia saulė. Džordžas atvažiuoja senu prašmatniu rolsroisu kartu su Edu, Kite ir Pamela.

– Iš kur, po galais, jį ištraukei? – nustemba Laris.

– Jis priklausė mano tėvui, – atsako Džordžas. – Važiuoju juo tik ypatingomis progomis. Jis ryja per daug benzino.

Barbara Blandel netveria džiaugsmu.

– Man tikrai patinka, kai aristokratai turi progą pasirodyti, – sako ji.

Luiza liko namie, nes prastai jaučiasi. Kitė pašnabždom daugiau paaiškina Lariui:

– Dar labai anksti, bet ji mano, kad galbūt yra nėščia!

Kitė pati su dideliu pilvu.

– Tai puiku.

– Jei tai tiesa, tikras stebuklas, – sako Kitė. Tada atsirėmusi į jo ranką nueina tolėliau, kur jie galėtų pasikalbėti dviese. – Aš taip džiaugiuosi dėl tavęs, brangus Lari. Tu nusipelnai turėti savo šeimą. Ar Džeraldina tokia nuostabi, kaip tu norėtum?

– Galbūt galėsi suprasti, kokia ji, – sako Laris, – jei pasakysiu, kad ji visiška Nelės priešingybė.

– Bet man patiko Nelės atvirumas. Ji sakydavo, ką galvoja.

– Džeraldina atvira. Bet ji taip pat ir dora, o Nelė niekada tokia nebuvo. Pamatysi, kai sutiksi ją. Jos reikalavimai aukšti.

– Ar tu laimingas su ja?

– Aš ją dievinu, – atsako Laris. – Kuo daugiau ją pažįstu, tuo tobulesnė pasirodo esanti.

– Ji negali būti tau per tobula, – sako Kitė. – Nusipelnai visko, kas geriausia.

Edas, vilkintis fraką, pilką liemenę, su baltu kaklaraiščiu, atrodo taip šauniai, kaip Laris ir sakė Džeraldinai. Džeraldinos tėvas, vyresnis, žemesnis ir apkūnesnis, šalia Edo atrodo beveik kriošena.

– Stovėk tiesiai, Hartli, – liepia jam žmona. – Nesikūprink.

– Tai vėl tapsi tėvu, – sako Laris Edui.

– Sako, kad gruodžio viduryje, – atsako Edas. – Gausiu ankstyvą Kalėdų dovaną, – jis apsidairo į visus bruzdančius ir baigiančius ruoštis. – Kaip matau, vestuvės bus stilingos.

– Tai Džeraldinos nuopelnas, – sako Laris. – O galbūt reiktų sakyti – jos motinos.

Rupertas Blandelis vaikštinėja aplink vilkėdamas dieninį fraką. Atrodo, jis nejaukiai jaučiasi. Rupertas šypsosi, tačiau su niekuo nebendrauja.

– Atrodai suglumęs, Rupertai. Ar tikrai viskas taip prastai?

– Tikrai? Nenorėjau sukelti tokio įspūdžio. Tai puiki šventė, – jis nenuleidžia akių nuo Edo. – Ten juk Edas Eivnelas, tiesa?

– Taip, žinoma. Nueik pasisveikinti su juo.

Laris nusiveda Rupertą prie Edo. Jie paspaudžia vienas kitam ranką ir sako, kad pamena vienas kitą, bet akivaizdu – Edas neturi supratimo, kas toks Rupertas.

– Rupertas buvo su Mauntbatenu, – sako Laris.

– Sveikinu gavus Viktorijos kryžių! Šaunuolis, – sako Rupertas.

Prie jų prieina Ruperto tėvas, pasiilgęs ramios vyriškos draugijos prieglobsčio.

– Kiek daug triukšmo, – atsidūsta jis. – Imu norėti būti kvakeris.

– Tik pažiūrėkit! – sušunka Laris. – Atrodo, kad visi laukiate eilėje prie dantų gydytojo kabineto.

– Atleiskite, – išsitiesdamas atsiprašo Hartlis Blandelis. – Dėmesio! Pasiruošiam saliutui!

Edas nusišypso. Atrodo, tarsi Hartlis Blandelis ruoštųsi į mūšį.

– Ačiū, kad sutikai, – ištaikęs progą Edui tyliai sako Laris. – Turbūt tau tai tikras košmaras?

– Nelabai mėgstu minių, – sako Edas. – Bet mėgstu tave.

Atėjus laikui, automobilių kolona pajuda į bažnyčią. Lario tėvas važiuoja su nuotakos motina, todėl turi progą sužinoti, kad ji puikiai pažįsta Norfolko hercogą.

– Kai hercogas žaidžia miesto kriketo komandoje, jo liokajus teisėjauja. Kai hercogas iškrenta iš žaidimo, – o tai labai greitai nutinka, – liokajus pakelia ranką ir sako: „Jo malonybė teikėsi iškristi."

Viljamas Kornfordas mandagiai nusišypso.

– Skirstymas į klases man nesvarbus, – atsiveria jam Barbara Blandel. – Nieko neturiu prieš nė vieną, tačiau man patinka ypatingos didikų namų tradicijos. Jos suteikia gyvenimui spalvų.

Šv. Pilypo bažnyčia, kaip ir Vestminsterio katedra ar Švč. Širdies bažnyčia Delyje, yra naujas pastatas, suprojektuotas senovišku stiliumi – prancūziškosios gotikos. Stovėdamas prie altoriaus užtvaros ir laukdamas nuotakos, Laris galvoja apie anglų katalikus ir jų bažnyčias, ir apie tai, kaip keista, kad gilias tradicijas turintį tikėjimą išpažįstantieji renkasi naujuose pastatuose. Be abejo, Prancūzijoje ir Italijoje yra kitaip. Ten šventuosius primena navos su kolonomis, kur kadaise jie patys vaikščiojo. Jis prisimena, kaip tėvas mėgsta didžiąsias prancūzų katedras. Tada visai netikėtai Lariui dingteli mintis – kaip keista, aš vedu.

Kodėl aš tai darau?

Užduoda šį klausimą ne todėl, kad jam būtų kilę abejonių, o todėl, jog staiga suvokia nežinąs atsakymo. Nuo tos akimirkos, kai apkabino Džeraldiną ir ištepė jos baltą suknelę krauju, žinojo, kad taip turi nutikti. Tai niekada jam neatrodė sprendimas. Nuo pat pradžių tai buvo atsakymas į klausimus dėl ateities – klausimus dėl meilės, sekso, padėties visuomenėje ir tapatybės ir, be abejo, daugybę kitų, kuriuos visus išsprendžia šis vienintelis veiksmas. Jis tampa vyru. Jam ima ryškėti priešais besidriekianti miglota teritorija – jo gyvenimas suaugus.

Vargonai ima gausti vestuvių maršą. Vedama tėvo, su motinos suknele, į bažnyčią įžengia Džeraldina. Atrodo trapi, rimta ir graži. Prasideda vestuvių mišios.

Jaunavedžiai praleidžia vestuvių vakarą Idenfildo dvare. Išblyškusi Luiza pasirodo tik trumpam, atsiprašo, kad negali būti su jais, ir grįžta į savo kambarį. Džordžas, apimtas tai išdidumo, tai baimės

dėl Luizos būklės, su jais bendrauja išsiblaškęs. Nuotaka ir jaunikis anksti nueina į pagrindinį svečiams skirtą miegamąjį.

Abu nusikamavę. Jų laukia lova su puošniais ledinukų spalvos statramsčiais, mediniu drožinėtu baldakimu ir rausvomis bei melsvomis gėlėmis išmargintomis užuolaidomis. Milžiniškos drabužių spintos vidurinėje plokštėje įtaisytas veidrodis – jie mato atsispindint save besišypsančius, nedrąsius.

– Aš pirmas eisiu į vonią, gerai? – sako Laris. – Ten apsirengsiu pižamą.

Jis supranta, kad Džeraldina drovisi nusirengti prie jo. Vonios kambaryje neskuba. Grįžęs randa Džeraldiną stovinčią ten pat, tik dabar vilkinčią baltus šilkinius naktinius. Šilkas pabrėžia apvalias jos kūno formas.

– Nuostabiai atrodai, – sako jis.

Ji nusišypso ir nutipena į vonios kambarį. Laris išjungia pagrindinę miegamojo šviesą, palieka įjungtą tik naktinę lempą. Įlipa į lovą. Patalas vėsus.

Grįžusi Džeraldina neryžtingai sustoja viduryje kambario.

– Ar norėtum, kad išjungčiau šviesą? – paklausia Laris.

– Galbūt, – sako ji. – Pabandykim.

Jis išjungia naktinę lemputę. Kambarys paskęsta visiškoje tamsoje. Jis girdi, kaip ji prisiartina prie lovos ir apgraibomis randa kelią prie galvūgalio. Džeraldina įlenda po apklotu beveik nesujudindama jo ir atsigula šalia Lario neprisiliesdama. Jis girdi, kaip ji alsuoja.

– Pavargai? – klausia.

– Truputį, – atsako ji.

Laris ištiesia dešinę ranką link jos ir paliečia šilko dengiamą šlaunį. Ji krūpteli.

– Sveika, – sako jis.

– Sveikas.

– Šalta?

– Truputį, – atsako ji.

– Aš tave sušildysiu.

Pasislinkęs arčiau, nerangokai apkabina ją. Ji susiriečia ir atsigula ant šono, padeda galvą jam ant peties ir keliais atsiremia jam į šlaunis. Laris švelniai paglosto jai nugarą, norėdamas padėti atpalaiduoti įsitempusius raumenis.

– Viskas kiek nauja, tiesa? – sako jis.

– Taip, – sušnibžda ji.

Laris pabučiuoja ją ir ji iš karto atsako tuo pačiu, rodydama, kad nusiteikusi ryžtingai. Jo glamonėjančios rankos nuslysta jos šilko pridengta nugara link apvalaus užpakalio. Ji truputį pasimuisto, kad išlaisvintų ranką, ir susiranda jo petį ir sprandą. Tyloje ir tamsoje jie atsargiai liečia vienas kito ne tokias jautrias kūno vietas.

Tada jo kairė ranka pakyla jos nugara prie sprando ir skruosto, braukia per kaklą ir nėriniuotais naktinių raišteliais nusileidžia prie krūties. Laris labai švelniai pirštais perbraukia jos krūtį, po šilku jausdamas sustandėjusį spenelį. Tuomet ji visiškai nustoja jį glamonėti.

– Ar tu neprieštarauji? – klausia jis.

– Ne, – sušnibžda ji. – Daryk viską, ką nori.

Perbraukęs per jos kūną iki sulenktų kelių, jis švelniai spusteli juos, kad ji ištiestų kojas. Ji nesipriešina, bet jis jaučia, kad ji įsitempusi. Kurį laiką tik glosto ją žemyn nuo skruosto, per krūtį iki šlaunies. Glostydamas ir vien prisilietimu atrasdamas jos liekno kūno linijas Laris susijaudina.

Jis leidžia savo glamonėjančiai rankai nuslysti žemiau jos koja. Pirštais patraukia jos drabužį ir atsmaukia jį. Paliečia nuogą šlaunies odą.

– Štai, – sako jis. – Tikroji tu.

Ji guli ramiai, truputį virpėdama. Laris aukščiau atsmaukia naktinius marškinius.

– Kodėl gi tau jų nenusivilkus? – sušnibžda jis.

Ji klusniai atsisėda ir per galvą nusivelka naktinius. Vos tai padariusi, tuoj pat palenda atgal po apklotu. Jis vėl ją apkabina ir pabučiuoja. Kiekvienas etapas jam tarsi bandymas, kurio baigtis nežinoma. Dabar jis susijaudinęs suvokia, kad ji tikrai padės išpildyti jo norus.

Tačiau supranta, kad turi veikti lėtai.

– Aš irgi nusirengsiu, gerai?

– Jei nori, – dusliai atsako ji iš po apklodo.

Jis atsisėda ir nusivelka pižamos marškinius. Tada atriša kelnių raištelius, nusmaukia jas ir nuspiria prie kojūgalio. Dabar jie abu nuogi ir jis vėl prisitraukia ją į glėbį ir jaučia, kaip jo oda liečia jos odą. Jis pajudina šlaunis taip, kad sustandėjusi varpa liestų jos kūną.

Ji priblokšta įsitempia. Jis pirmą kartą suabejoja, ką ji žino ir ko tikisi.

– Viskas gerai, – sumurma jis. – Viskas gerai.

Prie jo prisiglaudęs kūnas vėl po truputį atsipalaiduoja. Jis pamažu glosto jos kūną išilgai, ji irgi ima droviai glamonėti jį.

Laris paima jos ranką ir uždeda ant varpos, norėdamas, kad ji pažintų šią jo dalį ir nebijotų. Veda jos ranką aukštyn žemyn, ir ji nesipriešina, jaudina jį šiuo paprastu būdu. Tačiau jam patraukus savo ranką jos ranka nustoja judėti.

Jis ima glostyti jos šlaunis ir ranka perbraukia gauruotą kauburėlį tarpukojyje.

– Ar žinai, ką mes darome? – sušnibžda jis.

– Truputį, – atsako ji.

Iš to, kaip ji atsako, Laris suvokia, kad ji nežino. Ir toliau ją glosto, galvodamas, kaip drąsiai ji pasitinka šį nepatirtą išmėginimą. Pabučiuoja ją.

– Viskas gerai, – sako ji. – Daryk, ką nori.

Tokia jos auka, rodanti meilę jam. Tačiau kai tai, kas nepažįs-

tama, taps pažįstama, tai nebebus auka, o bus džiaugsmas, kuriuo jie dalysis.

Tai, kad jos nuogas kūnas glaudžiasi prie Lario, savaime veikia jį. Jis nori būti dar arčiau. Tačiau jis nori, kad ji suprastų, kas nutiks, todėl ranka perbraukia jai tarp šlaunų ir šiek tiek jas praskyręs apčiuopomis suranda vietą, kur įeis į ją.

Vos tik jo pirštai paliečia ją, Džeraldina vėl įsitempia. Laris atitraukia ranką ir paėmęs jos ranką vėl ima vesti ją aukštyn žemyn varpa.

– Kai mes mylėsimės, – sako jis, – tai bus labai arti tavęs. – Paėmęs jos ranką, jis priglaudžia jai tarp kojų. – Čia. Tavo viduje.

Valandėlę ji tyli. Tada labai tyliai paklausia:

– Kaip?

– Tiesiog taip bus. Tai turi įeiti į vidų.

– Ar tu to nori?

– Taip jau yra, – sako jis. – Tokia yra meilė.

– Ar tai meilė? – paklausia ji.

– O, brangioji. Motina nieko tau nepasakojo?

– Ji sakė, kad turiu daryti visa, ko tu prašysi. Ji sakė, kad mano vestuvinė dovana tau – mano kūnas.

– Taip. Taip ir yra. Ir mano kūnas tau.

– Tada turi tai daryti, mano meile, – sukužda ji. – Tik pasakyk man, ko nori. Dabar aš priklausau tau.

Jos nuolankumas stipriai jį paveikia. Jis taip pat jaudina Larį. Tai, kad gali liepti jai suteikti jam malonumą, jaudina jį.

Jis sujuda, atsigula ant jos ir patogiau įsitaisęs ima spaustis artyn, norėdamas įeiti į ją. Dabar suvokdama, ko jis nori, ji praskečia kojas, tačiau tuo pat metu ir sulaiko kvėpavimą. Jis prisiglaudžia arčiau, nenorėdamas daryti šiurkščių judesių, nes žino, kad iš pradžių jai gali kažkiek skaudėti. Tačiau nė kiek nepajuda į priekį.

Tada jis šiek tiek smarkiau pabando įsiskverbti į ją. Iš tų laikų, kai mylėdavosi su Nele, pamena pojūtį, kai moters kūnas pasi-

duoda ir atsiveria, tačiau šį kartą taip nėra. Džeraldinos kūnas švelnus ir jaudinantis, beveik per daug jaudinantis, tačiau jis neleidžia jam įeiti.

– Ar aš turiu kažką daryti? – klausia ji.

– Nebijok, – atsako Laris.

Jam norisi pridurti – atsiverk man, priimk mane, mylėk mane. Tačiau jis supranta, kaip tai tikriausiai gąsdina ją ir kad turi būti kantrus. Tuo pat metu jo geismas stiprėja, jis paprasčiausiai trokšta pasitenkinimo ir geidžia jėga įsiveržti į ją, kol ne per vėlu. Jis kiek smarkiau stumteli varpą ir išgirsta, kaip ji tyliai aikteli. Tada jį užplūsta kaltė.

Kokią teisę turiu labiau rūpintis savo malonumu negu jos? Mūsų laukia visas gyvenimas. Tikrai galiu palaukti dar vieną dieną.

Pasitraukia nuo jos ir atsigula šalia ant nugaros.

– Ar padarei tai? – klausia ji.

Jis nesusilaiko neprunkštelėjęs.

– Ne, brangioji, – atsako. – Bet tai nesvarbu. Mes abu pavargę. Bus kitų naktų.

Ji tylėdama guli tamsoje šalia jo. Po kurio laiko jis pagalvoja, kad ji galbūt užmigo. Tačiau jai prakalbus suvokia, kad visą tą laiką ji tyliai verkė.

– Atsiprašau, – sako ji.

– Brangioji, brangioji, mieloji. Tai ne tavo kaltė.

– Aš tokia kvaila ir neišmanėlė, – sako ji. – Bet aš stengsiuosi, pažadu. Būsiu gera žmona.

– Tu esi geri žmona, brangioji. Geriausia pasaulyje. Pamatysi, viskas bus gerai. Tai mano kaltė, man nereikėjo taip skubėti. Taip elgiausi tik todėl, kad myliu tave ir labai tavęs noriu.

– Ir aš tave labai myliu, – sako Džeraldina.

Tada jie pasibučiuoja, vėl apsivelka naktinius ir atsigula miegoti. Laris ilgai neužmiega. Džeraldina ramiai ir tyliai guli šalia jo, ir jis nėra tikras, ar ji miega.

Vėlyvą spalį Normandija apšviesta auksinės saulės. Kerinčiai graži Džeraldina nuolat šalia Lario, šypsosi jam, liečia jį, deda savo švelnią galvą jam ant peties. Visi *La Grande Heuze* tarnai prancūzai dievina jaunąją porą ir dėmesingai rūpinasi jais. Džeraldina stengiasi kuo maloniau elgtis su tarnais, juokiasi iš savo varganos prancūzų kalbos, dėkoja jiems šypsodamasi ir linksėdama dailia galva. *Qu'elle est charmante**, sako jie vieni kitiems. *Vraiment bien élevée, cette petite Madame Cornford***.

Naktį jie padaro šiokią tokią pažangą. Džeraldina dabar visiškai supranta, ką turi daryti, ir sako, kad nori daryti viską, ko nori jos vyras, tačiau kūnas nepaklūsta jos valiai. Trečiąją naktį Lariui ima atrodyti, kad jis pernelyg atsargus ir reikia imtis drąsesnių veiksmų. Jis paaiškina tai Džeraldinai ir ji sutinka su juo, kaip visada sakydama: „Jei manai, kad taip geriau." Tačiau jam pabandžius įgyvendinti šią teoriją ji labai jautriai reaguoja – ima tankiai mėšlungiškai alsuoti ir vos nenualpsta. Sunerimęs ir kaltindamas save, Laris tuoj pat sustoja ir likusią nakties dalį glaudžia ją glėbyje. Kai kitą rytą įdienojus tarnai randa juos tebemiegančius, šypsodamiesi tarpusavyje šnibždasi: *Qu'il est doux, l'amour des jeunes****.

Kitas medaus mėnesio dienas Laris labai švelniai elgiasi su jaunąja žmona ir ji rodo jam dar daugiau kūniško švelnumo. Jie tik vieną kartą atvirai pasikalba apie tai.

– Viskas bus gerai, tiesa, brangusis? – sako ji.

– Be abejo, – atsako jis. – Tai tik laiko klausimas.

– Ar smarkiai nenusivylei manimi?

– Kaip galėčiau nusivilti?

Jis ištiesia ranką per pusryčių stalą ir ji paima ją. Jie šypsosi, žiūrėdami vienas kitam į akis.

* Kokia ji žavinga (*pranc.*).

** Jaunoji ponia Kornford tikrai puikiai išauklėta (*pranc.*).

*** Kokia saldi jaunųjų meilė (*pranc.*).

– Aš taip tave myliu, brangusis, – sako ji. – Didžiuojuosi ir esu laiminga būdama tavo žmona. Pažadu padaryti tave laimingą.

– Jau padarei, – sako jis.

Daugeliu atžvilgių ji tokia tobula. Ir, žinoma, dar labai jauna, tik dvidešimt dvejų. Lengva tai pamiršti matant, kaip gražiai ji elgiasi ir bendrauja su aplinkiniais. Nieko nuostabaus, kad jos kūnas jaunas ir baimingas. Atėjus laikui viskas bus gerai.

32.

Antrasis Kitės kūdikis ramus nuo pat pradžių. Mažutė puikiai valgo, gerai miega ir atrodo patenkinta, kad ir kur būtų. Ji vardu Elizabeta. Jai gimus viskas pasikeičia. Dabar Kitė nuo pat ryto iki nakties prižiūri kūdikį, tenkindama paprastus, neatidėliotinus mažosios poreikius. Visi kiti rūpesčiai atsitraukia į miglotą kertę sąmonės pakraštyje. Svarbiausia – rausvaskruostė, šiltu pienu kvepianti, iš pasitenkinimo čepsinti mažoji Elizabeta.

Pamela ne itin patenkinta.

– Ji atrodo kaip beždžionė, – sako ji.

– Bet ji miela maža beždžionėlė, tiesa?

– Turbūt, – atsako Pamela.

Ši pravardė prigyja ir kūdikį ima vadinti Beždžionėle. Pamela, kuriai neseniai suėjo penkeri, pastebi, kad ją dažnai lygina su Beždžionėle pastarosios naudai. Pamela būdama kūdikis esą daug verkė, nevalgė to, ką gaudavo, mėtė iš vežimėlio žaislus. Beždžionėlės ramumas dažnai minimas ir itin giriamas.

– Ji gimė gero būdo, – sako žmonės, meiliai žiūrėdami, kaip ji miega.

– Ji gali mirti, – sako Pamela.

Ji įpranta vogčiomis niuktelėti mažąją, kad pravirkdytų.

Luiza, jau nebe pirmą mėnesį nėščia, beveik kasdien užeina į

svečius. Ankstyvasis pykinimas praėjo, tačiau gydytojams ji tebekelia nerimą.

– Kaip neteisinga, – skundžiasi ji Kitei. – Užuot šokusi iš džiaugsmo, jaučiuosi kaip pagiringa karvė.

Džordžas tupinėja apie ją ir visą laiką liepia sėstis. Kitės nuostabai, Luiza visiškai dėl to nepyksta. Ji atsiremia į jo ranką ir plekšnoja jį tarsi arklį.

– Džordžas sako, jei bus berniukas, pavadinsime jį Viljamu Džordžo tėvo garbei.

– Manau, bus berniukas, – sako Džordžas.

– Geriau nereikia, – sako Edas. – Berniukai nuolat rėkauja ir pešasi.

Edas šiomis dienomis daug maloniau elgiasi. Kitė labai gerai supranta, kad sielos gelmėje jis nelaimingas, tačiau bent tikrai stengiasi būti draugiškas. Ji netgi tikisi, kad jis nustojo per daug gerti. Tada vieną dieną ponia Vilis tvarkydama mažąją svetainę randa paslėptų tuščių butelių. Šį kambarį Edas vadina savo „kabinetu“ ir dažnai jame būna. Tuščius butelius rado spintoje.

– Kodėl slepi tuščius butelius, Edai?

– Aš jų neslėpiau. Aš juos kaupiau. Ar žinai, kad juos galima panaudoti dar kartą? Kiekvienas butelis kainuoja du pensus. Penšas prie penso, ir susidaro nemenka suma.

Iš jo pakelto tono Kitė supranta, kad jam gėda ir jis teisinasi, todėl ji nebetęsia. Tačiau nuo tos dienos, kai jis atrodo tylesnis ir labiau paraudusiomis akimis negu įprastai, ji įtaria, kad jis gėrė. Ji žino, turėtų su juo apie tai pasikalbėti, tačiau kūdikis atima visą jos laiką ir ji nespėja rūpintis niekuo kitu; tiesą sakant, bijo pradėti kalbą apie tai.

Gegužę, baltai pražydus gudobelėms ir medžiams pasipuošus šviesiais lapeliais, savaitgalį pasisvečiuoti atvyksta Laris su Dže-

raldina. Jie jau seniai žadėjo atvažiuoti ir pagaliau atėjo metas, kai Edas namie, o Laris gali atitrūkti nuo verslo reikalų. Kornfordai atkeliauja iš Londono nauju blizgančiu raudonu *Riley* sedanu kreminiais šonais. Bet tai tik pirmas Lario suklestėjimo ženklas. Jam išlipus iš automobilio visi pamato, kad jis dėvi pagal užsakymą siūtą tvido kostiumą ir ryši kaklaraištį, įtartinai panašų į senąjį mokyklinį.

Kitė prapliumpa juoktis.

– Tik pažiūrėkite! Lari, tu virtai dvarininku!

– Tai Džeraldinos nuopelnas, – atsako Laris. – Ji rimtai manęs ėmėsi.

Džeraldina vilki aptemptą raudoną vilnonį paltą ir ilgą sijoną, kokio Kitė dar nėra mačiusi. Ant jos lieknos ir elegantiškos figūros apdaras atrodo nuostabiai.

– Viešpatie, jaučiuosi prastai apsirengusi ir provinciali, – sušunka Kitė. – Tikiuosi, mūsų gyvenimo būdas per daug nenuvils jūsų.

– Kaip galėtų nuvilti? – sako Džeraldina, dairydamasi su šypsena, kuri byloja, kad ji nusiteikusi pamėgti viską aplink. – Tikra palaima išvykti iš Londono. Tik pažiūrėkite! – ji kalba apie medžius, žemakalnį, dangų. – Patikėkite manim, Kensingtono sodai palyginti atrodo visai skurdūs.

Džeraldinos manieros puikios. Ji puola į ekstazę, išvydusi mažąją Elizabetą, kuriai jau beveik penki mėnesiai. Džeraldina atvežė Pamelai dovaną – lėlę, ne vaiką, o damą su drabužėliais – juos galima nurengti ir aprengti kita pamaina drabužių. Pamela iš džiaugsmo praranda žadą.

– Padėkok, Pamela.

Mergaitė pakelia galvą į gražiąją ponią, bet nepajėgia pratarti nė žodžio. Jos akys spindi iš dėkingumo.

– Kaip sumanu, – sako Kitė. – Joks kitas daiktas nebūtų jos labiau pradžiuginęs.

Jie atvežė dovanų ir Kitei, arba, kaip Džeraldina sako, „namams“. Dėžutę *Fortnum & Mason* šokoladinių saldainių ir butelį *Dom Pérignon* šampano.

– Iš kur, po galais, jo gavote? – klausia Edas, apžiūrinėdamas etiketę.

– Iš Lario rūsio, – atsako Džeraldina. Jie su Lariu įsikūrė Kamdeno Giraitės namuose pas Lario tėvą. – Jis 1937-ųjų. Sako, metai buvo labai geri. Tikiuosi, neatrodo, kad nešu vandenį į upę.

Per pietus Laris papasakoja jiems apie savo klestėjimo šaltinį – šeimos bendrovę.

– Tai man tikras atradimas, – sako jis. – Pamenate, buvau ryžtingai nusprendęs neužsiimti tuo verslu – tiesą sakant, jokiu verslu. Esu tikras, dabar jums atrodo, kad vienintelė priežastis, dėl kurios dabar pasukau į verslą, – tai didelis automobilis ir taip toliau. Tačiau tiesa ta, kad karštai pamėgau tą darbą.

– Karštai pamėgai bananus? – su šypsena klausia Edas, žvelgdamas į Larį.

– Jei nori žinoti, taip, – atsako Laris. – Tačiau man patinka pati bendrovė. Didžiuojuosi tuo, ką sukūrė mano senelis ir tėvas. Ar žinote, kad mes bene vienintelė bendrovė, mokanti savo darbuotojams pensijas? Darome tai nuo 1922 metų. Turime tam taupymo fondą. Į kiekvieno darbuotojo pensijos sąskaitą kasmet įnešame papildomus dešimt procentų atlyginimo. Išeidami į pensiją jie gauna vienkartinę išmoką, o jei suma nepakankama, padidiname ją.

Džeraldina paliečia jo ranką stabdydama jį.

– Tačiau man nederėtų ištisai kalbėti apie verslą. Mes ne biure.

– Kalbėk, kalbėk, – paragina Kitė. – Man smagu, kad tau patinka tai, ką darai.

– Dalykas tas, – vėl užsidegęs ima pasakoti Laris, – kad mūsų žmonės myli bendrovę. Niekas niekada iš jos neišeina. Mes taip pat turime savo sporto aikštelę Niumoldene – Londone dirban-

tiems, taip pat ir Eivonmute, ir Liverpulyje. Kasmet rengiame kriketo varžybas – *Fyffes* su Marilebono kriketo klubu. Kai kurie iš mūsiškių žaidžia už grafystę.

– Atsiimu savo žodžius, – sako Edas. – Tai tikrai daugiau nei bananai.

– Žinoma, prekyba bananais turtina bendrovę, – sako Laris. – Tačiau bendrovės turtą dalijasi visi darbuotojai, taip, tarsi kiekvienas būtų šeimos narys. Nors, be abejo, – Laris nurausta, suvokęs, kad galbūt nuėjo per toli, – mano tėvas ir aš gauname didesnę dalį pelno negu dauguma.

– Man daro įspūdį turtas bet kokiu pavidalu, – sako Edas. – Gerai žinau, kaip velniškai sunku jo uždirbti.

– Edui puikiai sekasi, – sako Kitė. – Jis su Hjugu dabar turi daugybę darbuotojų.

– Jei trys – daugybė, – pareiškia Edas. – Tačiau, kai apribojimai bus atšaukti, manau, mums ims neblogai sektis.

– Nekalbėkite apie apribojimus, – nerūpestingai nusijuokusi sako Džeraldina. – Jau pavargau nuo to.

Kitė nori, kad Džeraldina jai patiktų, stengiasi ją pamėgti, tačiau iš tiesų nepatinka. Jai dėl to gėda ir ji spėja, kad taip yra dėl paprasčiausio pavydo. Laris visada buvo ypatingas draugas, sako ji sau, ir nusprendžia nebesigilinti į tai, ką jaučia. Ji turėtų būti laiminga, matydama, kad jis pagaliau vedė, tačiau jai nepatinka, kaip jis pasikeitė. Jai nepatinka tvido kostiumas ir didelis automobilis. Kitė nori, kad grįžtų senasis apšepęs Laris draugišku suglumusiu veidu ir dažais išteptais pirštais. Ji nori vėl pabūti su juo, pasikalbėti apie knygų veikėjus ir tai, kaip sunku pasiekti, kad teigiami personažai būtų įdomūs.

Džeraldina paklausia, kaip laikosi kaimynai, ir kiti ne iškart supranta, kad ji kalba apie Džordžą su Luiza.

– Norėčiau vėl pamatyti Idenfildo dvarą, jei tik nesutrukdysiu, – sako ji. – Tai nepaprasta vieta.

– Tiesą sakant, gana bjauri, – sako Edas. – Toks siaubingas pastatas gali iškilti tik tokiu atveju, jei pinigai neturi reikšmės. Kalbama, kad anksčiau Džordžo tėvas buvo turtingiausias žmogus Anglijoje.

– Jei norite, galėsime nueiti ten po pietų, – sako Kitė.

– Labai norėčiau, – sako Džeraldina. – Laris taip šiltai pamena, kaip karo metu ten gyveno.

– Ne, brangioji, – sako Laris. – Aš gyvenau čia, sodyboje. Ten gyveno Kitė.

– Tai kaip tu taip susibičiuliavai su Idenfildo šeimininku?

– Per Kitę. Džordžas buvo jai neabejingas. Kitė įsimylėjo Edą. Edas mano geriausias draugas.

– Štai kaip, – sako Džeraldina. – Ne visai supratau, bet nesvarbu.

Visi pėdina parku į dvarą. Kitė stumia vežimėlį su Beždžionėle, Pamela eina jai iš vieno šono, o Džeraldina iš kito. Džeraldina klausinėja Kitę apie motinystę ir vaikus. Kitė negali nusikratyti minties, kad Džeraldinai tai neįdomu ir ji tik stengiasi būti mandagi, nes mano, kad tai šiuo metu didžiausias Kitės rūpestis. Tai tiesa, tačiau šios geros manieros Kitei atrodo gana dirbtinės.

– Ir viską padarote be niekieno pagalbos! – sako Džeraldina.

– Viena moteris ateina išvalyti namų, – sako Kitė. – Du tris kartus per savaitę.

– Ar kada nors bent kiek laiko praleidote atskirai nuo tada, kai ji gimė?

– Ne, kol kas ne.

– Ji nieko nedaro, – sako Pamela iš kitos vežimėlio pusės. – Nemoka nei kalbėti, nei žaisti. Nieko nemoka.

– Štai kaip, – šypsodamas sako Džeraldina. – Tai gal reikia ją grąžinti gandrui.

– Aš irgi taip manau, – sako Pamela.

– Liaukis, brangute, – subara ją Kitė. – Ji tavo mažoji sesutė ir turi ją mylėti.

Laris žingsniuoja priekyje su Edu.

– Atrodo, santuoka išėjo tau į naudą, – sako jam Edas.

– Ko gero, taip, – pritaria jam Laris.

– Visada maniau, kad būsi puikus vyras, priešingai negu aš.

– Kodėl tu ne?

– Paklausk Kitės. Ji labai kantri, bet kartais su manimi nelengva, supranti? O gal aš tiesiog nelabai tinku santuokai.

– Edai, Kitė tave dievina.

– Na, taip, – jis nusigręžia į aukštą Idenfildo kalvos viršūnę už dvaro. – Keista, kad išvykai ir vedei. Bet kodėl gi ne.

– Nesuprantu, apie ką tu kalbi, – sako Laris.

– Et, nieko, – taria Edas. – Nekreipk dėmesio.

Jie įeina į dvaro pastatą pro terasos duris. Žengiant vidun Kitė šūkteli:

– Luiza! Džordžai! Čia mes!

Jie randa Džordžą vieną. Luiza išvykusi į miestą vėl pasirodyti gydytojams. Džordžas elgiasi svetingai, tačiau akivaizdu, kad jie prikėlė jį iš pokaičio. Jis vis nusiima akinius ir valo juos didžiule nosine, tarsi tai padėtų išvaikyti miegus.

– Apgailestauju, kad Luizos nėra. Čia labai tyku, kai ji išvyksta. Tai čia tavo žmona, Lari! Sveikinu tave.

– Tu buvai jų vestuvėse, Džordžai, – sako Kitė.

– Taip, buvau. Tu visiškai teisi.

Džordžas paskambina varpeliu ir pasirodo liokajus.

– Lotai, – sako Džordžas, – turime svečių. Kuo juos pavaišinsime?

– Nieko nereikia, – sako Kitė. – Mes atėjome tik tam, kad Džeraldina galėtų pasidairyti po dvarą.

– Praeitą kartą taip skubėjome, – sako Džeraldina. – Beveik nieko nepamačiau.

– Gal ponia Lot galėtų pabūti su Elizabeta, – paprašo Kitė.

Liokajus nueina ieškoti savo žmonos. Kūdikis patenkintas

miega. Išgirdęs, kad reikės parodyti dvarą, Džordžas atgyja. Jis tai darė ne kartą, todėl drąsiai jaučiasi. Edas ir Laris nusprendžia nedalyvauti ekskursijoje. Pamela, kuri irgi gerai pažįsta dvarą, nubėga į biliardo kambarį pažaisti su elektrine šviesle nte. Kitė ir Džeraldina nuseka Džordžui iš paskos.

– Tik prašome neilgos ekskursijos, – sako Kitė. – Juk nenorim, kad Džeraldinai pabostų.

– Man nepabos! – sušunka Džeraldina. – Dievinu senus namus.

– Pradėsime nuo prieangio, – sako Džordžas. – Pažvelkite aukštyn. Stogas čia ypatingas. Jo sijos – keturiasdešimt pėdų virš mūsų. Viskas tikro ąžuolo. Dvarą suprojektavo architektas Džonas Nortonas*, Pjudžino** draugas. Jis suprojektavo ir Elvedeno rūmus Safolke. O čia mano tėvo portretas. Jį nutapė Lorimeras***. Tėvas vilki uniformą, su kuria tarnavo Pietų Afrikoje. Aš niekada nevilkėjau uniformos. Tiesą sakant, gaila.

Tuo tarpu Edas su Lariu įsikuria bibliotekoje.

– Niekada nepasakojai man apie Indiją, – sako Edas. – Ar ten buvo smagu?

– Akivaizdu, kad nežinai, kas ten dedasi, – sako Laris. – Ar neskaitai laikraščių?

– Niekada, – atsako Edas. – Kokia prasmė? Man nereikia kasdienio siaubingų dalykų sąrašo, kad žinočiau, kokiame pasaulyje gyvename.

– Indijoje tikrai dedasi siaubingi dalykai, – sako Laris. – Vienas Dievas žino, kiek žmonių žuvo nuo nepriklausomybės paskelbimo. Šimtai tūkstančių.

– Na, tai dar viena šlovinga Mauntbateno pergalė.

– Tiesą sakant, nekaltinu Dikio, – sako Laris. – Viskas per ilgai

* Džonas Nortonas (John Norton, 1823–1904) – anglų architektas.

** Ogastas Pjudžinas (Augustus Pugin, 1812–1852) – anglų architektas.

*** Džonas Henris Lorimeras (John Henry Lorimer, 1856–1936) – škotų tapytojas portretistas.

užsitęsė dar iki jam ten nusigaunant. Bet, Dieve, koks žiaurumas, kokia neapykanta! Mūsų karas palyginti atrodo kaip džentelmenų rietenos.

– O tavo Dievas atrodo kaip stora auklė, tinginti atsikelti nuo parko suoliuko.

– Jie turi savo dievus. Jiems nereikia mūsiškio.

– O tu vis tiek tebetiki, kad žmonės iš esmės geri. Lenkiuosi tau, Lari. Viltis nugali patirtį.

– Samjuelis Džonsonas* taip sakė apie vedybas.

– Didysis daktaras, – sako Edas.

Jis šypsosi Lariui, tačiau jo akys liūdnos.

– Turėjau nekokios patirties, – sako Laris. – Tiesą sakant, tai viena iš priežasčių, kodėl vedžiau. Važiavau automobiliu su draugu, musulmonu, kai mus užpuolė hinduistų gauja. Jie norėjo nužudyti mano draugą vien todėl, kad jis musulmonas. Pašovė ir sužeidė jį, bet, kai mėgino pribaigti, aš pasilenkiau prie jo ir užstojau.

– Išgelbėjai jam gyvybę.

– Tikriausiai. Manęs visiškai nesužeidė. O paskui – net nežinau, kaip tą nusakyti, – jaučiausi taip, lyg būčiau pakilęs į orą. Susiėmiau, nuėjau ieškoti Džeraldinos, ir... Na, štai kaip viskas išėjo.

– Svaiginimasis pasiaukojimu, – sako Edas. – Galingas vaistas.

– Nesijuok iš manęs, Edai. Nuo tos dienos Djepo pakrantėje maniau esąs nieko vertas. Tos kelios minutės automobilyje, kai laikiau Saidą glėbyje...

Laris nutyla. Dabar į jį žvelgiančiose Edo akyse matyti tik meilė.

– Tu nuostabus žmogus, Lari, – taria jis. – Visada toks buvai. Žaviuosi tavimi. Ar žinojai tai? Norėčiau būti toks kaip tu.

* Dr. Samjuelis Džonsonas (Samuel Johnson) – žymus XVIII a. anglų rašytojas.

– Juk tai tu gavai Viktorijos kryžių.

– Tas prakeiktas Viktorijos kryžius! Argi nesupranti, kad esi vertas šimto tokių kaip aš?

– Apie ką tu kalbi? Ką tik man pasakojai, kaip tavo verslas netrukus suklestės. Turi dar vieną gražią dukrytę. Kitė tave myli.

– Ar Kitė pasakojo tau apie mano slaptą ydą?

– Ne.

– Dar papasakos. Nereikia taip sunerimti, tai tik senasis gerasis stikliukas. Nieko originalaus, pripažįstu. Be abejo, bandau su tuo grumtis. Be abejo, pralaimiu kovą.

Laris sielvartingai žvelgia į draugą.

– Kodėl, Edai?

– Iš siaubo, – sako Edas. – Apie kurį rašo laikraščiuose. Kurių neskaitau.

Vaikščiodami po dvarą, Džordžas, Kitė ir Džeraldina prieina miegamuosius.

– Sakėte, per karą čia gyvenote, – taria Kitei Džeraldina. – Ar nakvojote viename iš didžiųjų kambarių, kaip mes su Lariu vestuvių naktį?

– Oi, ne, – nusijuokia Kitė. – Mes su Luiza gyvenome palėpėje, – ji mosteli į siaurus tarnų laiptus. – Ten, viršuje.

– Gyvenai vaikų kambaryje, tiesa, Kite? – klausia Džordžas.

– Taip, – patvirtina Kitė. Ji prisimena, kaip vieną vakarą grįžusi rado Edą gulintį jos lovoje. – Gyvenome vaikų kambaryje.

– Jau daug metų ten kojos nekėliau, – sako Džordžas. – Neįsivaizduoju, kaip jis atrodo. Ar nori užeiti ten, prisiminti senus laikus?

– Kodėl gi ne? – atsako Kitė.

Džordžas nusiveda jas siaurais laiptais į viršų. Jie eina koridoriumi nuožulniomis lubomis ir apsilaupiusiomis sienomis. Kitė viską prisimena.

Vaikų kambario durys uždarytos. Džordžas atidaro jas ir žengia į vidų.

– Miegodavau čia, kai buvau mažas, – sako jis. Tada nutyla ir įsispokso į kambarį.

Kambarys šviesus ir švarus. Lovos užtiestos švaria patalyne. Ant vienos lovos sėdi besišypsanti lėlė, ant kitos – meškiukas. Ant užuolaidų strypo kabo pakabinti ketveri maži medvilniniai rankomis siuvinėti naktiniai marškinukai. Žemiau išrikiuotos keturios poros megztų batukų. Senoje supamojoje kėdėje pastatytas lopšys kūdikiui, jame įtiestas rožių pumpurais išmargintas audeklas. Ant grindų šalia kėdės guli atversta knyga nugarėle į viršų. Tai „Viskas apie kūdikių ir vaikų priežiūrą".

– Kaip keista, – sako Džordžas. – Nė nenutuokiau.

Jis vaikšto po kambarį tarsi sapne.

– Keista vieta vaikų kambariui, – sako jis. – Pačiame viršuje, virš tarnų miegamųjų. Bet aš labai mėgau šį kambarį. Matote, štai ten kampinio bokštelio langas. Atsisėdęs ant palangės, užtraukdavau užuolaidas. Man atrodo, tikėjau, kad ten niekas manęs negali rasti.

– Koks gražus kambarys, – gėrisi Džeraldina.

– Taip, – pritaria Džordžas. – Kaip keista.

– Nieko čia keisto, Džordžai, – sako Kitė. – Tu juk turėsi kūdikį.

– Keista tai, – sako Džordžas, – kad iš pradžių sunku tą suvokti. Manau, jis gyvens šiame kambaryje, kaip aš kadaise.

– Ar tai ne tarnams skirtas kambarys? – klausia Džeraldina.

– Ne, – nesutinka Džordžas. – Tai vaikų kambarys. Džiaugiuosi, kad Luiza tą supranta.

Nusileidę pagrindiniais laiptais jie išgirsta gramofono muziką, sklindančią iš svetainės. Patraukia prieškambariu į svetainę. Jos skaisčiai raudonos sienos ryškiai apšviestos pavasario šviesos, sklindančios pro tris aukštus pietinius langus. Ant raudono kilimo tarp sofų Edas šoka su Pamela pagal *The Ink Spots* dainą.

Trijulei sustojus tarpduryje Edas apsidairo ir nusišypso.

– Pamela rado plokštelę, – sako jis, – ir primygtinai reikalavo pašokti.

Kitė stebi juos šokančius. Pamela rimtai susikaupusi kartkartėmis pažvelgia į savo gražųjį tėvą. Edas atrodo nerūpestingas ir laimingas – tai retai pasitaiko šiomis dienomis.

– Koks žavingas reginys, – sako Džeraldina. – O kur paslėpėte mano vyrą?

– Aš čia, – jai už nugaros atsiliepia Laris.

– Pašokime ir mes, – pasiūlo Džeraldina. Žmonės paprastai žavisi, išvydę ją šokant.

– Ne, – nesutinka Laris. – Tai Pamelos šokis.

Kitė greitai dėkinga žvilgteli į jį.

– Paskutinį kartą, kai grojome šią dainą, – Džeraldinai sako Kitė, – lauke buvo sulig pėda sniego ir sunkiai galėjome išeiti iš namų.

– Ak, ta siaubingoji žiema, – taria Džeraldina, žvelgdama į šokėjus. – Turiu pasakyti, Edas puikiai šoka.

– Ji nori pasakyti – priešingai negu aš, – sako Laris.

– Visiškai ne! Tu puikiai šoki, mielasis. Tačiau Edas atrodo toks atsipalaidavęs ir tuo pat metu tvirtai laiko vadžias. Tikras anglų herojus, tiesa? – sako ji Kitei. – Eina į kovą taip, tarsi tai būtų pasivaikščiojimas parke.

Kitė neatsako. Stebi Edą ir jaučia, kaip stipriai jį myli ir kokia ta meilė skaudi.

IV DALIS

GERAS ŽMOGUS

1950

33.

Gegužės pradžia Londone. Miestą nušviečia paskutiniai dienos spinduliai. Laris anksčiau išeina iš biuro ir, kaip dažnai daro, pėsčias patraukia namo per parką. Žingsniuoja pro Serpantino ir Apskritąjį tvenkinius, kur būdamas vaikas irstėsi valtimi, kaip šiandien daro kiti vaikai; eina Kensingtono gatvėmis.

Jo laukia pokalbis, bet apie jį negalvoja.

Įžengus į namus Džeraldina ateina iš sodo pasisveikinti ir kaip visada pabučiuoti jo, tačiau jis jau išmoko iš smulkmenų perprasti jos nuotaiką. Kai tik pajunta įtampą, ji puola darbuotis ir, kad ir ką darytų, daro tai ypač kruopščiai ir uoliai. Šią pavasario popietę ji ravi rožių lysves sode. Pasirišusi prijuostę ir nešasi negilią pintinę piktžolėms dėti bei nedideles šakes su dviem virbais.

– Tu neprieštarausi, jei pabaigsiu? Jau nedaug liko.

– Žinoma, ne, – atsako Laris.

Jis nuseka jai iš paskos užpakalinių durų laipteliais ir atsisėda ant suoliuko sode. Džeraldina, atsiklaupusi ant guminio kilimėlio, ima rausti žemę mažutėmis šakėmis neskubėdama, bet ir negaišuodama. Ji nieko nesako – laukia, kad jis pradėtų.

– Kaip sekėsi pas gydytoją? – klausia Laris.

– Jis kruopščiai mane ištyrė, – atsako ji. – Labai geras specialistas.

Laris laukia, kad ji kalbėtų toliau, bet, atrodo, jai rūpi tik ravėti.

– Ar jis padėjo tau?

– Manau, taip, – sako Džeraldina. – Jis mane nuramino dėl kai kurių dalykų. Jis sako, kad nėra jokių medicininių problemų. Jokių... – jos balsas akimirką suvirpa, – jokių fizinių defektų.

– Puiku, – sako Laris. – Puiku.

– Jis sakė, kad aš ne viena tokia. Toli gražu.

Ji rauna piktžoles iš išjudintos žemės ir atsargiai krauna į pintinę.

– Ar jis ką nors patarė?

– Reikia laiko, sakė. Laiko.

– Suprantu.

Džeraldina liaujasi ravėti. Pakyla ir stovi atsukusi jam nugarą, nuleidusi galvą. Taip ji prašo švelnumo. Akimirką Laris maištauja. Pajunta trumpą akimirką užplūstant pyktį – kaip ji drįsta vaidinti auką. Tada pamato, kaip jos rankoje dreba pintinė, ir jo pyktis virsta gailesčiu.

Laris atsistoja, prisiartina prie jos ir apglėbia. Ji tuoj atsisuka ir prisispaudžia prie jo.

– Ak, Lari. Buvo taip baisu.

Pastato pintinę ant žemės, numeta šakes ant piktžolių ir ima kūkčiodama verkti.

Laris glaudžia ją, bučiuodamas skruostą ir ramindamas.

– Viskas jau baigėsi, – sako.

– Žinau, kad jis gydytojas, žinau, kad daro tai visą laiką, bet buvo taip baisu. Turėjau nusirengti. Turėjau... Nenoriu kalbėti apie tai, nenoriu to prisiminti.

– Bet jis pasakė, kad nieko blogo nėra, tai svarbiausia. Gerai, kad tai žinome.

Kūkčiodama įsitveria jo.

– Jokių fizinių defektų, – sako ji. – Jokių.

– Ar jis ką nors patarė?

– Jis sakė – jei noriu, galiu nueiti pas... nueiti pas psichiatrą.

Sakė, tai turėtų padėti. Bet negalėjo to garantuoti. Jis sakė, kai kuriems žmonėms išeina į naudą pasikalbėti... pasikalbėti apie tai. Bet ne visiems. Jo manymu, netgi ne daugumai. Jis sakė, kad kartais tiesiog reikia su tuo susitaikyti.

– Suprantu, – sako Laris.

– Brangusis, atleisk, bet aš negalėčiau kalbėtis apie tai su nepažįstamu vyru. Tiesiog negalėčiau. Tai pribaigtų mane.

– Tai nekalbėk, – sako Laris.

– Ak, brangusis, brangusis, – ji dėkinga jį pabučiuoja. – Aš atpirksiu tai kitais būdais. Pamatysi. Viską dėl tavęs darysiu. Būsiu tau labai gera žmona.

– Tu jau esi labai gera žmona, mano meile, – sako Laris.

Tačiau jis ištaria tai sunkia širdimi.

Ji nori kalbėtis. Nori, kad jis suprastų.

– Grįžusi namo daug apie tai galvojau. Iš pradžių jaučiausi beviltiškai, kartojau sau, kaip tai baisu, nežinojau, kaip man toliau gyventi. Todėl padariau vienintelį dalyką, kurį galėjau padaryti. Pasimeldžiau dėl to. O melsdamasi prisiminiau – nežinau, kodėl – tavo draugo indo apleistame mieste mums ištartus žodžius. Ar atsimeni? Jis sakė, kad tai Jėzaus žodžiai, iškalti ant arkos. „Pasaulis yra tiltas. Eikite juo, bet nestatykite ant jo namų." Nemanau, kad tai Jėzaus žodžiai, bet jie gražūs ir teisingi. Pasaulis tik tiltas, brangusis. Svarbiausi dalykai laukia anapus jo. Kai pagalvoju apie tai, man darosi ramiau. Pasakiau sau – tokia mūsų gyvenimo dalia. Toks mūsų kryžius. Bet mes vis tiek mylime vienas kitą. Tebesame vedę. Tebegalime padaryti vienas kitą laimingus. Aš juk teisi, brangusis? Kol turime vienas kitą, turime mylėti. Taigi supratau, kad tik tuštybė, o gal ir godumas – noras viską turėti. Pagalvok, kiek daug pasaulyje luošių, kiek daug žmonių badauja. Tai mūsų kryžius, brangusis. Ne toks jau ir sunkus, kai pripranti. Žinau, kad nori vaikų. Žinok, aš jų irgi noriu. Tačiau jei visagalis Dievas prašo mus paaukoti jam

šią brangiausią mūsų širdžių viltį, padarykime tai su džiaugsmu. Neliūdėkime, tarsi būtume praradę vienintelį dalyką, kuris gyvenimą daro vertingą. Tu bent jau supranti, brangusis, ir aš taip dėkoju Dievui, kad tu supranti, jog šis gyvenimas – dar ne viskas. Šis gyvenimas – tik tiltas. Į amžinybę, mano meile. Turime nukreipti savo žvilgsnius į amžinybę!

Kalbant gražiose jos akyse spindi ekstazė ir ji prisitraukusi jį pabučiuoja aistringiau negu kada nors anksčiau.

Po šio pokalbio Laris jos nieko nebeprašo. Jis pastebi, kad ji labiau negu visada stengiasi nuspėti jo norus ir paisyti to, kam jis teikia pirmenybę, net kai jis to neįvardija. Pastebėjusi, kad kas rytą prie pusryčių stalo Laris su tėvu be žodžių varžosi, kuris skaitys *The Times*, ji užsako antrą egzempliorių. Šis paprastas sprendimas nebuvo atėjęs į galvą nė vienam iš vyrų. Ji sužino, kada Brangutės gimtadienis, Lario vardu įteikia jai nedidelę dovanėlę ir perspėja Larį būti pasiruošus susijaudinusios Brangutės padėkoms. Džeraldina sužino žemiausių *Fyffes* darbuotojų – durininko, valytojų, jaunesniųjų sekretorių – vardus ir stengiasi jais į juos kreiptis, žinodama, kad tai patiks Lariui. Vos ne anksčiau už jį pajunta, kada jam ims mausti karo laikų žaizdą, ir pasirūpina, kad jis turėtų skausmą malšinančių vaistų. Ji jautriai reaguoja į jo nuotaikas. Palieka jį vieną, kai jis nori rašyti laiškus ar paskaityti knygą. Niekada jo nekritikuoja, nepertraukia, nelaido kandžių juokelių jo atžvilgiu, kaip kartais elgiasi sutuoktiniai. Ir ji visada puikiai atrodo.

Lario tėvas žavisi ja. Lario kolegos pagrindiniame biure beveik įsimylėję ją. Visi tvirtina, kad jam pasisekė. Tačiau pats Laris grumiasi su tamsesniais jausmais.

Jis negali kaltinti Džeraldinos, tačiau visgi kaltina. Žino, kad kūniškas meilės aspektas nėra svarbiausias, bet negali nustoti apgailestauti. Sako sau, kad tai tik jo žemesnioji, gyvuliška prigimtis ir kad turėtų pakilti aukščiau už ją. Primena sau visus Katalikų

bažnyčios kunigus ir Daunsaido vienuolius, davusius skaistumo įžadus, kad geriau tarnautų Dievui. Jo protas žavisi ir nori sekti jais, tačiau kūną gelia dėl nepatenkinto geismo.

Jis negali kaltinti Džeraldinos, tačiau daro tai. Kiekvieną kartą, kai kas nors pasako, kaip jam pasisekė, kad turi tokią nuostabią žmoną, jis krūpteli, pervertas kaltės, jog nepakankamai ją vertina. Bet ką jis gali padaryti? Giliai širdyje, kur nepasiekia tikėjimas ar protas, slypi sunkiai įveikiamas įsitikinimas, kad ji galėtų labiau jį mylėti, – ne tik siela, bet ir kūnu, tačiau tyčia to nedaro. Atrodo, ji nieko nesiruošia keisti.

– Nebekalbėkime apie tai, brangusis. Tai daro mane tokią nelaimingą. Turime tiesiog būti drąsūs.

Lariui sunkiausia tai, kad, nors ji taip jaudinasi dėl to, neatrodo, jog ji suprastų, kokią kainą tenka mokėti jam. Tuos kelis kartus, kai jie kalbėjo apie jo „auką“, ji visada minėjo vaikus, kurių jie niekada neturės. Galbūt ji nemini sekso malonumų, nes drovisi žodžių, kuriuos turėtų ištarti. Tačiau kas, jei ji nežino ir nė neįsivaizduoja, koks tai gali būti malonumas? Be abejo, ji tikriausiai girdėjo, kad vyrai turi meilužių ir lankosi prastos reputacijos namuose, tačiau vyrai turi ir kitų pomėgių, kurie svetimi moterims. Jie žaidžia kriketą ir rūko cigarus. Galbūt vyras nenori mesti rūkyti, bet jei to reikalauja žmonos sveikata, jis tikrai mielai atsisakys šio malonaus įpročio.

Jei tai tiesa ir Džeraldina nesuvokia, kokių sunkumų verčia jį patirti, tai ji dar labiau nekalta dėl viso to ir verta jo meilės. Tačiau tuo pat metu toje gilioje slaptoje kertėje jo pyktis stiprėja. Šis pyktis jį gąsdina ir verčia susigėsti. Kuo maloniau Džeraldina elgiasi su juo, tuo labiau jis baudžia save už nedėkingumą ir savanaudiškumą. Kuo labiau jis save koneveikia, tuo labiau trokšta iškoneveikti ją. Jį užplūsta smurtingos fantazijos ir jis ima bijoti savęs.

Laris prisimena, kaip Edas Idenfildo koplyčios tamsoje šaukė jam: „Seksas yra pabaisa, Lari!“ Prisimena, kaip nuoga Nelė jo glė-

byje klausė: „Jei mane dulkinsi, ar Dievas tave nubaus, Lorensai?“ Prisimena, kaip jį įaudrindavo jos tariamas žodis *dulkinti*. Tada jis nebijojo Dievo bausmės, jis žinojo, kad seksas – Dievo sukurto pasaulio dalis. Bet gal Dievas jį baudžia dabar.

Geismas per stiprus. Jį reikia suvaldyti. Visi vyrai instinktyviai nutuokia – jei galėtų daryti tai, ką nori, imtų siautėti ir vien tik *dulkintų*, *dulkintų* ir *dulkintų*. Čia nedaug meilės, vien tik troškimas. Tai tamsioji meilės pusė, o gal ir visai ne meilė, gal tai meilės stoka. Tuomet išeina, kad Džeraldina teisi ir iš tiesų svarbu ne seksas. Galima ir be jo puikiausiai gyventi.

Bet kodėl tada šis pasidavimas atrodo kaip silpnumas? Nes būtent taip jam atrodo. Visą gyvenimą Laris jautė dviejų priešiškų jėgų kovą – jis nori būti geras ir nori būti vyru. Trumpai tariant, nori būti geru vyru. Tačiau būdamas geras jis jaučiasi esąs silpnas, o tikras vyras – stiprus. Jis ne kartą suprato, kad yra silpnas, labiausiai tai pajuto Djepo pakrantėje. Geras vyras jis buvo tik kartą, per Indijos padalijimo riaušes, kai glėbyje laikė sužeistą draugą. Iš džiaugsmo ir palengvėjimo, dar šlapiais nuo kraujo drabužiais, jis nuėjo pasiūlyti savo naujai apvalytos meilės moteriai, kuri nori jo gerumo, bet ne vyriškumo.

Nuo šių minčių jis beveik eina iš proto. Nori trypti kojomis ir šaukti – aš vyras! Kaip tokiomis aplinkybėmis elgiasi vyras? Jis reikalauja savo teisių. Jis patenkina savo troškimus.

Manai, jai patiktų, jei ją išprievartaučiau?

Iš praeities vėl ataidi Edo balsas.

Ne, tai jai nepatiktų. Nepatiktų ir man. Be to, niekada negalėčiau taip pasielgti. Aš per geras ir per silpnas.

Laris pradeda ilgiau užtrukti biure. Gilinasi į bendrovės istoriją ir bando suprasti svarbiausius veiksnius, lemiančius sėkmingus ir nesėkmingus metus. Kaip ir visi naujokai seniai sukurtame

versle, jis tiki, kad gali rasti būdų geriau tvarkytis. Laris svajoja apie dieną, kai vadovaus bendrovei ir galės pradėti naują saugumo ir klestėjimo erą.

Jis aptaria savo idėjas su tėvu.

– Su kokiu didžiausiu sunkumu susiduriame bananų versle? Su nežinia, ar gausime pakankamai produktų. Būna metų, kai neturime pakankamai vaisių pripildyti laivams, tačiau vis tiek turime išlaikyti savo laivyną. Šios nuolatinės išlaidos žudo mus. Privalome užtikrinti pakankamą tiekimą. Taigi viskas priklauso nuo tiekėjų. Jei jie išvengs ligų, greitai atsodins medžius po uraganų padarytų nuostolių, skins ir pakuos vaisius kiek įmanoma ekonomiškiau, taip kaip mes rūpinsis vaisių kokybe, tiekimas taps patikimesnis, tiesa? Taigi mums būtų ekonomiškai naudinga, jei jie imtų laikyti bendrovę *savo* bendrove. Kaip galime to pasiekti? Kaip galime priversti juos suprasti, kad visi išvien darbuojamės dėl to paties tikslo? Reikia, kad darbo vaisiais ir jo nešamu pelnu, kuriais džiaugiasi mūsų darbuotojai čia, galėtų džiaugtis ir žmonės Jamaikoje, Kanaruose ir Kamerūne.

Viljamas Kornfordas lėtai linkteli, tačiau tai nereiškia, kad jis pritaria.

– Tai, ką siūlai, kainuoja pinigus.

– Žinoma. Bet jei tai padarysime, bendrovė uždirbs *daugiau* pinigų. Jei visi, kuriems mokame atlyginimą, norės, kad bendrovei sektųsi, jie daugiau dirbs, bus akylesni, naudodamiesi savo vietinėmis žiniomis ir išradingumu geriau atliks darbą, nesivels į ginčus, nesirgs, matys savo darbo vaisius ir visi uždirbsime pinigų!

Tėvas vėl linkteli, susiraukia ir atsidūsta.

– Mes esame dukterinė bendrovė, – taria jis.

Nuėjęs prie lentynų, paima Kepnerio ir Suthilo knygą „Bananų imperija“ ir atverčia anksčiau savo pažymėtą puslapį.

– Ši knyga gilinasi į *United Fruit Company*, – sako jis. – Ji pa-

rašyta ir išleista prieš karą, 1935 metais. Nešališkumo dėlei turiu pasakyti, kad autoriai buvo apkaltinti komunistine propaganda.

Jis ima lėtai, rimtu balsu skaityti.

– „Ši galinga bendrovė smaugia savo varžovus, daro poveikį valdžiai, pančioja geležinkelius, pražudo plantatorius, dusina kooperatyvus, po padu laiko darbininkus, kovoja su organizuota darbo jėga ir išnaudoja vartotojus. Toks bendrovės, priklausančios valstybei su išvystyta pramone, galios naudojimas palyginti silpnose užsienio šalyse yra ekonominis imperializmas."

Laris tylėdamas klausosi jo.

– Turėčiau pridurti, – sako tėvas, – kad tokių dalykų paprastai nepasitaiko Jamaikoje – jai pasisekė, jog priklauso Britanijos imperijai.

Laris nusijuokia.

– Viena imperija užsipuola kitą.

Jis ištiesia ranką prie knygos.

– Man tikriausiai vertėtų ją paskaityti.

– Mūsų bendrovė minima tik vienoje vietoje, 181-ame puslapyje. Moku tą vietą atmintinai. Jie rašo: „Nuo tada, – tai yra nuo 1902 metų, – *Elders & Fyffes* tapo *United Fruit Company* padaliniu Europoje." Taip nėra, – Viljamo Kornfordo balsas pakyla, veidas išrausta, – *Fyffes* yra nepriklausoma bendrovė, jei ir ne faktiškai, tai bent savo dvasia.

Laris iki vėlumos skaito tą knygą. Kitą rytą prie pusryčių stalo jis taria tėvui:

– Dabar dar labiau tuo tikiu. Yra geresnis būdas viską tvarkyti.

Jis perskaito pasirinktą ištrauką iš priešais padėtos knygos:

– „Jei *United Fruit Company* būtų labiau rūpinusis ryšių gerinimu ir socialine gerove, o ne vien pelnu, ji būtų galėjusi nepaprastai pasitarnauti Šiaurės ir Pietų Amerikai."

Viljamas Kornfordas žvelgia į sūnų virš savo *The Times* ir nieko nesako.

– Tik suteik man progą tai įrodyti, – prašo Laris.

– Ką nori įrodyti, brangusis? – klausia Džeraldina, atėjusi prie pusryčių stalo.

– Jog galime taip tvarkyti verslą, kad visi iš to turėtų naudos, – sako Laris.

– Kas tie visi? – klausia Džeraldina.

Laris stebi tėvą. Jis nekantriai atsako Džeraldinai:

– Visi darbuotojai.

– Bet juk visi darbuotojai turi naudos iš bendrovės, – sako Džeraldina. – Ji duoda jiems darbo.

– Ką tu pasakysi, tėti?

– Pasakysiu, ką, mano manymu, turėtum daryti, – sako tėvas. – Manau, turėtum nuvykti į Jamaiką.

Laris pašoka iš džiaugsmo ir ima pirmyn atgal vaikščioti po kambarį.

– Aš irgi turėjau tą pačią mintį! Žinoma, turiu vykti į Jamaiką. Turiu pats viską pamatyti. Turiu pats viską sužinoti. Žinoma, turiu vykti į Jamaiką. Esu tikras, kad galime gauti dvigubai didesnį derlių ir parduoti dvigubai daugiau, negu dabar atplukdo mūsų laivai.

– Neabejoju, kad tu teisus, – šypsodamasis sako tėvas.

– Kada išvyksti? – klausia Džeraldina. – Ar ilgam?

– Tu juk neprieštarauji? – Laris atsigręžia į ją nušvitusiu nuo minties apie kelionę veidu.

– Žinoma, ne, – ramiai atsako Džeraldina. – Tu šeimos maitintojas. Tavo darbas visada svarbiau.

Kelionės išvakarėse Laris gauna laišką, adresuotą Lorensui Kornfordui į pagrindinį *Fyffes* biurą. Biuro darbuotojai jį atplėšė, tikriausiai pamanę, kad jis skirtas jau seniai mirusiam Lario seneliui. Laiškas nuo Nelės.

Brangusis, mes išvykstame gyventi į Prancūziją, bet negaliu iškeliauti neparašiusi tau. Tikriausiai nekenti manęs, tačiau neturėtum nekęsti. Jei būtum suteikęs man progą, būčiau tau viską paaiškinusi. Brangusis, padariau tai dėl tavęs, ir juk buvau teisi? Niekada nebuvai tikras dėl manęs. Sugalvojau tą istoriją, kad pažiūrėčiau, ką pasakysi. Stebėjau tavo veidą ir mačiau, kaip išsigandai, o tada kaip džentelmenas norėjai atlikti savo pareigą. Tikriausiai buvai įskaudintas, piktas ir t. t., ir t. t., tačiau, esu tikra, dabar jau atsigavai ir man atleidai. Tikriausiai girdėjai, kad Tonis Armitidžas ir aš susituokėme. Nežinau, kodėl dažniausiai jis elgiasi kiauliškai. Šlovė apsuko jam galvą. Jis aikštijasi, pompastiškai kalba, vadina visus kvailiais, tvirtina negalįs pakęsti apsimetėlių ir pamaivų, todėl išvykstame gyventi į Prancūziją, nors, mano nuomone, ten greičiausiai irgi bus apsimetėlių ir pamaivų. Tikrai myliu tave, brangusis, nepyk dėl tos istorijos, o atvažiuok aplankyti mūsų Prancūzijoje. Mes gyvensime Hulgate, pakrantėje netoli Dovilio, ir man bus taip nuobodu, kad greičiausiai nugalabysiu jį. Jam tai nerūpi, jis rūpinasi tik savimi ir savo tapyba ir, laimei, palieka mane ramybėje. Jei jo nenugalabysiu, turėtume gerai sutarti. Atsimeni, sakėme, kad būsime draugai, todėl turime likti draugais. Tai daug geriau, negu būti meilužiais. Kai esi meilužė, vyrai pasidaro labai pikti, todėl tai man įgriso. Prašau, parašyk man anksčiau nurodytu adresu ir pasakyk, kad atleidi man.

34.

Visą dieną važiavęs ilgais tiesiais tuščiais keliais, Edas pasiekia Narboną, esantį Prancūzijos regione, kuris vadinasi Odas. Apsistojęs kuklioje užeigoje, vienas pavakarieniauja. Vakarienės jam patiekia veršienos ir puikaus vietinio raudonojo vyno. Kaip įpratęs, Edas šeimininko paklausia apie šio krašto vynuogynus ir sužino, kad geriausi vynai daromi piečiau, tarp Pirėnų ir jūros. Jam pataria aplankyti vynuogynus prie Trėjos miestelio, ypač Mongajaro vynuogyną.

Kitą rytą jis išvažiuoja į pietus. Iš abiejų dulkėto balto kelio pusių plyti slėniai, apsodinti vynmedžiais, apjuosti migdolų ir kiparisų ruožais. Už jų iškilusios neaukštos kalvos, rausva žemė nusėta pilkšvais alyvmedžiais. Ant kalvagūbrių auga skėtkėniai, nuožulniai pakrypę nuo vėjų. Namai, pro kuriuos Edas važiuoja, rausvi kaip ir žemė, pastatyti iš tokio paties akmens. Jis nemato nė vieno žmogaus. Susispietę namai ir daržinės atrodo apleisti.

Galiausiai jis pasiekia miestelį ir sustoja prie bažnyčios. Nedidelis baras, regis, atidarytas. Viduje tamsu. Edas ten randa mieguistą moterį ir ji paaiškina, kaip rasti pilį.

Kelias, kuriuo važiuoja Edas, ima kilti į viršų ir virsta taku. Iš abiejų pusių Edas mato tvarkingomis eilėmis augančius vynmedžius. Tada tako gale pamato pilį – iš tiesų sodybą su mūrine tvora.

Pastatas didelis, keturkampis. Viename jo gale stypso vienintelis bokštas, tarsi prilipdytas vėliau šovus į galvą. Priešais plačias atviras duris stovi du labai seni automobiliai. Edas pasibeldžia ir niekam neatsiliepus šūkteli. Po valandėlės atėjusi maždaug dešimties metų mergaitė kurį laiką spokso į jį, o tada nubėga. Dar po kurio laiko Edas išgirsta lėtus sunkius žingsnius ir pasirodo stambus pagyvenęs vyriškis. Jo plaukai žili, oda pilkšva, sudribusi. Jis kūprinasi, kaip dažnai daro aukšti vyrai, todėl atrodo liūdnas ir nusivylęs.

Edas prisistato ir papasakoja apie savo verslą. Šeimininkas, ponas de Nabanas, apstulbsta išgirdęs, kad atvykėlis anglas ketina pirkti jo vyną. Jis vis purto galvą ir trina skruostus. Tada pakviečia svečią į namus.

Atrodo, viduje tėra vienas didelis kambarys, kur tuo pat metu tvarkomi visi šeimos reikalai. Langinės uždarytos saugantis karščio, todėl kambaryje vėsu ir tamsu. Sijų metamuose šešėliuose Edas įžiūri kušetę, ant kurios atsilošusi sėdi pagyvenusi moteris, virtuvės stalą, aplink kurį susirinkę keletas vaikų, didžiulį židinį su geležine virykle, fortepijoną, kelis ant grindų gulinčius žemės ūkio padargus – juos taiso jaunuolis. Aplink jį susibūrę įvairių veislių šunys uostinėja jam kojas.

Edui parodo sėstis ant medžiaga apmuštos kėdės pastato dalyje, kurią galėtum pavadinti svetaine. Ant tokios pat kėdės priešais jį sėdi dar vienas pagyvenęs vyriškis, mažas tarsi neūžauga, visiškai plika galva, lygiu, beveik visai bereikšmiu veidu ir įspūdingais žilais riestais ūsais. Šis žmogus, kurio niekas nepristatė Edui, nenuleidžia nuo jo nesišypsančių akių, tarsi manytų esąs nematomas.

Ponas de Nabanas duoda aibę paliepimų ir pašokę vaikai išskuba laukan. Tada įeina vidutinio amžiaus moteris, ryšinti prijuostę, mandagiai linkteli Edui ir vėl išeina.

– *Vous mangerez chez nous**, – sako ponas de Nabanas.

* Pavalgysite pas mus (*pranc.*).

Edas padėkoja jam.

Vaikai atneša maisto – dubenėlį alyvuogių, *saucisson**, luitą pašteto, gabalą *pain de campagne***, sviesto.

– *Pour boire, il faut manger****, – sako ponas de Nabanas.

Atneša vyno butelių be etikečių. Edas, šeimininkas ir šeimininko draugas vešliais ūsais valgo ir geria. Kiti namiškiai ir šunys stebi juos iš patamsių. Vynas neįprasto skonio, išlaikytas ir aitrus. Ponas de Nabanas žiūri į geriantį Edą, su pasitenkinimu stebėdamas jo reakciją.

– *Notre premier vendange depuis la guerre.*****

Edas klausia, kokias vynuogių rūšis jis naudoja.

– *Carignan, Mourvèdre, Grenache Noir.*

Atkemšamas kitas vyno butelis.

– *Seulement****** *Mourvèdre,* – sako ponas de Nabanas.

Trise jie išgeria pusantro butelio vyno. Moteris ateina ir nuneša lėkštes. Vaikinas ant grindų, besidarbuojantis veržliarakčiu, niurna ir murma. Vaikai, kuriems atvykėlis nebekelia susidomėjimo, grįžta prie stalo ir ima kikenti. Šunys griūva ant šono ir užmiega.

Vyrams pavalgius, ponas de Nabanas pakyla ir ta pačia intonacija, kuria visą laiką kalbėjo, taria Edui:

– *Maintenant nous allons visiter le vignoble.*******

Jo ūsuotasis draugas neina su jais į vynuogyną. Edas sužino, kad jo pavardė Vivjė, kad jis mokslininkas, istorikas, prieš daug metų studijavęs Oksfordo universitete.

Iš arčiau apžiūrėjus vynmedžius matyti, kad jie itin puikiai prižiūrimi. Uogos mažytės, žalios, dar tik pradėjusios megztis. Vy-

* dešros (*pranc.*).

** kaimiškos duonos (*pranc.*).

*** Norint išgerti, reikia užkandos (*pranc.*).

**** Pirmasis mūsų vynas po karo. (*Pranc.*)

***** Tik (*pranc.*).

****** O dabar apsilankysime vynuogyne. (*Pranc.*)

nuogynas iš viso užima beveik penkis hektarus. Per metus padaroma dešimt tūkstančių butelių vyno.

Edas aptaria su ponu de Nabanu vyno kiekį, kainą ir transportavimą. Jis siūlosi iš pradžių nupirkti dešimt dėžių pernykščio vyno rinkai išmėginti. Kaina tokia juokingai maža, kad jis pats pasiūlo didesnę. Ponas de Nabanas tylomis sutinka.

Jiems grįžus į namus šeimininkas palieka Edą su tyliuoju savo draugu ir išeina sąskaitų knygų.

– Girdėjau, studijavote Oksforde, – angliškai taria Edas.

Vyriškis linkteli ir staiga maloniai nusišypso – taip, kad jo ūsų galai suvirpa.

– Ar mūsų vietinis vynas jums patinka?

Jis kalba tyliai ir aiškiai, su mielu akcentu.

– Labai, – atsako Edas.

– Jūs toli nuo namų.

– Keliauju ten, kur veda mano verslo reikalai, – sako Edas.

Ponas Vivjė atidžiai į jį žvelgia.

– Jums nebūtina keliauti taip toli, kad rastumėte gero vyno, – taria jis. – Anglai paprastai būna patenkinti sustoję Bordo.

– Jūsų kainos mažesnės, – pastebi Edas.

Ponas Vivjė linkteli. Tada patylėjęs taria:

– Ar žinote, kad esate *bons hommes** krašte?

– Ne, – atsako Edas. – Kas tokie *bons hommes*?

– Jie dar vadinami katarais.

– Taip, žinoma, – sako Edas.

Edas puikiai žino, kad čia, Ode, jis yra pačioje kadaise buvusio katarų krašto – Karkasono, Monsegiūro, Albi – gilumoje. Manoma, kad per Bezjė apsiaustį buvo nužudyta apie dvidešimt tūkstančių šių eretikų. Bet tai įvyko seniai.

– Nesu anksčiau girdėjęs katarų vadinant *bons hommes*, – sako Edas.

* gerų žmonių (*pranc.*).

– Jie patys save taip vadino, – sako ponas Vivjė. – Tai dažnai klaidingai suprantama sekta.

Ponas de Nabanas grįžta su sąskaitų knyga.

– Atrodo, pamenu, jų tikėjimas buvo eretiškas, – sako Edas. – Popiežius pradėjo prieš juos kryžiaus žygį.

– Taip, tiesa. Ar galėčiau paklausti – ar jūs pats tikintis?

– Buvau auklėjamas katalikiškai, – sako Edas. – Tačiau bijau, kad atkritau.

– Atkritote? Jūs nebetikite?

– Nebetikiu.

Ponas de Nabanas, negalėdamas įsiterpti į anglišką pokalbį, greitai kažką pasako draugui vietos tarme. Draugas irgi tarmiškai atsako. Tada jis atsisuka į Edą.

– Jis sako man, kad jūs atvykote pirkti vyno ir aš neturėčiau varginti jūsų pavojingomis nesąmonėmis iš praeities.

Po vyno ir pasivaikščiojimo po saulėtą vynuogyną Edas jaučiasi maloniai atsipalaidavęs.

– Kokiomis pavojingomis nesąmonėmis?

– Apie *bons hommes* tikėjimą, – atsako ponas Vivjė. – Tai mano tyrinėjimų sritis.

Ponas de Nabanas pakelia rankas, tarsi nebesitikėdamas sustabdyti draugo. Jis padeda sąskaitų knygą ir pasilenkia paglostyti savo šunų.

– Ar neprieštarausite, jei leisiu sau paklausti, – sako ponas Vivjė Edui, – kodėl jūs nebetikite? Galbūt dėl to, kad klausiate, kaip geras Dievas galėjo sukurti blogą pasaulį?

– Panašiai, – atsako Edas.

– Tačiau jūs nesigilinate toliau. Nežengiate kito žingsnio, nors jis akivaizdus.

– Atleiskite, – sako Edas. – Ko gero, pražiopsojau jį. Koks gi tas žingsnis?

– Supratimas, kad šį blogą pasaulį sukūrė blogas Dievas.

Edas nusišypso, pralinksmintas to, ką iš tiesų būtų galima vadinti akivaizdžiu žingsniu.

– Ak, taip. Logiška išvada.

– Atvėrus protą, prieinama prie daugybės išvadų. Šis pasaulis – kalėjimas. Širdyje žinome, kad nepriklausome jam. Mes ieškome laisvės, pone. Jūs ieškote laisvės.

– Mielai ieškočiau laisvės, – sako Edas, – jei tik žinočiau, kur ją rasti.

– Bet jūs žinote. Jumyse slypi dieviška kibirkštis. Egzistuoja tik dvasinė laisvė.

– Atrodo, jūs daugiau žinote apie mane negu aš pats.

Ponas Vivjė supranta tai kaip priekaištą.

– Atleiskite. Mano draugas tikriausiai pasakytų jums, kad ėmęs kalbėti šia tema pamirštu paisyti gerų manierų. Anglams jos labai rūpi.

– Man nerūpi, – sako Edas. – Man daug įdomiau tas blogas Dievas.

Mažasis ponas nudžiunga.

– Tai jūsų nešokiruoja?

– Visiškai ne.

– Tada, jums leidus, tęsiu. Visi žmonės turi įgimtą instinktą ieškoti savo gyvenimo prasmės. Trokštame prasmės, meilės ir tvarkos. Galbūt ir jūs to trokštate?

– Galbūt ir aš, – atsako Edas.

– Ir jūs randate prasmę, meilę ir tvarką?

– Ne.

– Žinoma, ne. Jūs gyvenate blogame pasaulyje, sukurtame blogo Dievo. Jūs esate *un bon homme dans le mauvais monde**.

Ponas de Nabanas tyliai sudejuoja ir ima vartyti akis. Jis akivaizdžiai jau yra matęs šį draugo pasirodymą.

* geras žmogus blogame pasaulyje (*pranc.*).

– Aš geras žmogus? – klausia Edas. – Kataras?

– Pavadinimai nesvarbūs, – sako senis. – Svarbi tik tiesa.

– Kokia tiesa – kad pasaulis blogas?

– Šį pasaulį sukūrė ir valdo jėga, kurią *bons hommes* vadina *rex mundi* – pasaulio valdovu.

– Ir šis pasaulio valdovas blogas?

– Mes tai žinome, – atsako senis, – iš jo darbų. Šis pasaulis blogas. Visa materija bloga. Mūsų kūnai blogi. Bet mūsų dvasia siekia gėrio, kuris yra meilė. Tai dėl kūno kalėjime įkalintos kenčiančios dvasios žmonija tokia nelaiminga.

Nors tai turbūt ir absurdiška, Edas rimtai vertina Vivjė žodžius. Iš dalies – dėl visiško įsitikinimo, su kuriuo šis tyliai, nuoširdžiai kalba. Iš dalies todėl, kad atrodo, jog jis šiurpulingai kiaurai permato Edą.

– Ar teisingai supratau, – klausia Edas, – jūs pats išpažįstate katarų tikėjimą?

– Ne. Neišpažįstu jokio tikėjimo. Aš istorikas. Tyrinėju seniai mirusių žmonių tikėjimą. Tačiau mano protas atviras.

– Ar katarai rado atsakymą? Kaip jie bandė ištrūkti iš šių spąstų?

– *Bons hommes* mokė, kad turime atsižadėti šio pasaulio ir išlaisvinti savo dvasią.

– Kaip?

– Ar reikia jums pasakyti kaip? Jei kūnas yra dvasios kalėjimas, kas išlaisvina dvasią?

– Mirtis, – atsako Edas.

– Kūno mirtis, – taria senis. – Šio pasaulio mirtis.

– O po mirties?

– Po mirties laukia gyvenimas.

– Iš kur galime tai žinoti?

– Žinome tai, nes visuose mumyse slypi dieviška kibirkštis. Dėl šios priežasties ir esame nelaimingi. Ji taip pat įrodo egzistuojant amžinąjį gyvenimą.

Jo žodžiai Edą sukrečia labiau, negu norėtų pripažinti. Jis pirmą kartą girdi gyvenimo aiškinimą, atitinkantį jo paties patirtį. Siaubas, kurį jis jaučia ir vadina „tamsa“, tėra tik pasaulis, kuriame jis gyvena. Jį sukūręs Dievas, kurio jis niekada negalėtų tikėti, yra blogas Dievas. Tuo jis be vargo gali patikėti. Skausmas, su kuriuo Edas kasdien gyvena, – tai troškimas pabėgti.

Tačiau, be abejo, visa tai nesąmonė. Tik dar daugiau prietarų, suregztų, kad patenkintų žmogaus prasmės troškimą beprasmiame pasaulyje.

– Kodėl popiežius vadino katarus eretikais? – klausia Edas. – Kodėl turėjo juos išnaikinti?

– Kodėl galia nekenčia laisvės? Ar reikia net klausti?

– Kodėl jie save vadino *bons hommes*?

– Jie tikėjo esantys tikrieji krikščionys. Jie manė, kad Romos katalikų bažnyčia tapo nuodėminga, o jie grįžo prie tyro tikėjimo, kurį skelbė Jėzus Kristus. Katarai netroško nei galios, nei šlovės, nenorėjo hierarchijos ar didingų bažnyčių. Jie norėjo labai paprasto ir labai sunkaus dalyko. Jie norėjo būti geri.

Važiuodamas iš Mongajaro tuo pačiu keliu pro Trėją ir Narboną link Karkasono, Edas juokiasi iš savęs, kad vos nepasidavė. Akimirką jam beveik atrodė, kad netikėtai rado tiesą, kuri galėtų jį išlaisvinti. Ir kokia gi ta tiesa paaiškėja esanti? Ogi atgaivinta seniai mirusios erezijos versija.

Karkasone jis užsuka į biblioteką ir susiranda knygą apie katarus. Sužino, kad tūkstančiai jų mirė dėl savo tikėjimo. Per Bezjė apsiaustį jų priešas Simonas de Monforas suluošino visą koloną belaisvių ir nusiuntė atgal į miestą išspaustomis akimis, nupjautomis lūpomis ir nosimis, vedamus vienaakio žmogaus, tikėdamasis, kad jie išsigąs ir pasiduos. Visi jie pasirinko mirtį. Katarų tikėjimas buvo toks patrauklus, kad įkarščio apimtos į šią ereziją

masiškai atsiversdavo ištisos parapijos ir kapitulos. Visas Langedokas užsikrėtė šiuo tikėjimu, o kelią rodė patys kilmingiausi, labiausiai išsilavinę, protingiausi. Popiežiui ir samdinių kariuomenėms iš šiaurės Prancūzijos prireikė dvidešimt vienų metų eretikams sutriuškinti. Jie niekada neišsižadėjo tikėjimo. Teko juos žudyti pakariant ar sudeginant ant laužo. Kad ir ką apie juos manytum, *bons hommes* buvo narsūs ir sąžiningi.

Žinoma, mąsto Edas ir nusijuokia, supratęs, kaip viskas paprasta. Kodėl reikėtų bijoti mirties? Mirtis juos išlaisvino.

35.

Laris išplaukia iš Eivonmuto naujausiu bendrovei specialiai pastatytu turbininiu garlaiviu *Golfito*. Dvi savaites trunkančioje kelionėje jis klausinėja kapitoną apie visus verslo reikalus, ypač apie tai, kokio dydžio krovinius plukdo į vakarus. Lariui sunku patikėti, kad triumo negalima našiau panaudoti.

– Visiems taip atrodo, – sako kapitonas, – tačiau jei imsime plaukioti tai šen, tai ten, pakrauti į laivą truputį to ar ano, galiausiai išleisime daugiau nei uždirbsime. Mes pervežame didelius kiekius bananų. Tam pastatyti mūsų laivai.

Golfito viduryje, tarp milžiniškų triumų su šaldymo įrenginiais, įrengtos kajutės devyniasdešimt keturiems keleiviams. Laivas atgal grįš su 1 750 tonų bananų.

Vienas iš keleivių, valstybės tarnautojas, pavarde Dženkinsas, imasi užduoties išsklaidyti visas iliuzijas, kokių tik Laris gali turėti apie jamaikiečius.

– Mieli žmonės, – sako jis, – draugiški, laimingi, nuostabiai bendrauja ir panašiai. Tik niekada neliepkite jiems paskubėti. Jie neskubės. Nesakau, kad jie nenuovokūs, visiškai ne. Juos veikiau galima pavadinti nevaržomais. Jie mėgsta nerūpestingai žiūrėti į gyvenimą.

– Bet mes ne. Mes labai rimtai žiūrime į jį.

– Tai tik vienas iš būdų žvelgti į gyvenimą. Mes labai įtemptai dirbame. Rūpinamės, kad viskas būtų nuveikta. Tiesiame geležinkelius, atidarome laivybos linijas. Todėl galiausiai imame vadovauti kitiems. Tačiau pasakysiu jums vieną dalyką, Kornfordai. Jei būčiau užaugęs Jamaikoje, ir aš į gyvenimą žiūrėčiau nerūpestingai. Jamaikos klimatas dažniausiai labai geras. Aš prisilaikau klimatinės imperijų teorijos. Nuo šalto oro tampi energingas, todėl sušalę šiauriečiai galiausiai ima valdyti tingius pietiečius.

– Indijoje taip jau nebėra.

– Tiesa, bet pažiūrėkite, kas nutinka vos mums išvykus. Visi jie ima vieni kitus žudyti.

– Nemanote, kad mes čia kažkuo dėti?

– Argi tai įmanoma? – klausia Dženkinsas, kuriam ši mintis aiškiai niekada netoptelėjo. – Mūsų valdomi jie gana laimingai gyveno du šimtus metų.

Laris nusprendžia nesakyti Dženkinsui, kad padalijimo metu buvo Indijoje. Jis dar pats nesusivokė, ką galvoja apie tai, kas nutiko.

– Mane labai sukrėtė Gandžio nužudymas, – sako jis.

– Tas vyrukas skrajojo padebesiais, – sako Dženkinsas. – Ar žinojote, kad jis gėrė savo šlapimą? Pamatysite, Jamaikoje nutiks taip pat kaip Indijoje. Vienas Dievas težino, kaip jie apsieis be mūsų.

Iki kelionės pabaigos Laris turi progą pasikalbėti su daugeliu kitų keleivių. Visi jie tvirtina tą patį.

– O, kad būtumėte matęs Jamaiką prieš karą. Ten buvo tikras rojus. Žinoma, dabar viskas baigta.

Pabandęs pasiaiškinti kodėl, jis sužino, kad kalti ne tik karo metai, neigiamai paveikę salos ekonomiką.

– Žmonės jau nebe tokie kaip anksčiau. Kaltos profsąjungos, streikai ir Bustamantė su Manliu*, skatinantys juos viskuo pik-

* Aleksandras Bustamantė (Alexander Bustamante) ir Normenas Manlis (Norman Manley) – valstybės veikėjai, siekę Jamaikos nepriklausomybės.

tintis. 1938-aisiais, prasidėjus cukranendrių plantacijų darbininkų streikui, senoji Jamaika pražuvo.

Laivui plaukiant aplink Port Rojalį į Kingstono uostą visi susirenka denyje. Lauke apsiniaukę ir šilta. Prieplaukoje laukia vienas iš *Fyffes* valdytojų, Sesilis Ovenas. Tai stambus išraudęs į šeštąją dešimtį įžengęs vyriškis. Atrodo, jis pažįsta visus, einančius pro šalį. Jis labai šiltai pasitinka Larį.

– Pažinau jus vos tik pamatęs, – sako jis. – Atrodote visai kaip tėtis, tik nenuplikęs. Kaip sekėsi kelionė?

– Puikiai. Labai sklandžiai.

– Tikras gražuolis, tiesa?

Jis su pasitenkinimu nužvelgia dailų naująjį laivą, tada vėl atsigręžia į Larį.

– Be abejo, apsistosite pas mane.

– Nenoriu sukelti jums rūpesčių.

– Nesukelsite jokių rūpesčių. Aš viengungis, džiaugiuosi sulaukęs svečių. Atsargiai, prasideda!

Staiga prapliumpa lyti ir visi prieplaukoje nuskuba slėptis. Šiltas lietus šoka ant grindinio akmenų, orą persmelkia stiprus, malonus kvapas. Juodaodžiai doko darbininkai nepaisydami lietaus ir toliau krauna keleivių lagaminus iš neseniai atplaukusio laivo. Automobiliai važiuoja pro šalį, taškydami staiga atsiradusias balas, jų stiklo valytuvai nespėja susidoroti su lietumi. Sesilis su Lariu stovi po ilgos muitinės stogu laukdami, kol liausis staiga užklupusi liūtis.

– Vairuotojas turėtų būti netoliese, – sako Sesilis. – Jis greičiausiai matė atplaukiant laivą. Jis susiras mus.

Tą vakarą Laris sėdi su Sesiliu plačioje jo namų verandoje ir geria romą su šviežiomis žaliųjų citrinų sultimis, žvelgdamas į tamsmėlynį Hanto įlankos vandenį. Žemiau plytinčio miesto stogai po popietės lietaus žėri vakaro saulėje.

– Laive man sakė, kad kadaise Jamaika buvo rojus, bet dabar taip nebėra, – sako Laris.

– Nebėra? – pakartoja Sesilis. – Kas jums taip sakė?

– Vienas žmogus, pavarde Dženkinsas. Jis galvoja, kad vietiniai nesugebės patys tvarkytis.

– Džonis Dženkinsas? Jis idiotas. Gyvenu čia trisdešimt metų ir myliu šią vietą, bet reikia pažvelgti iš jų perspektyvos. Atgabename juos čia iš Afrikos kaip vergus. Tada išlaisviname juos ir sakome, kad mes jų tėvynė, o jie mūsų vaikai ir turi būti mums dėkingi. Tada uždirbame daug pinigų liepdami jiems auginti mums bananus. Tada įsitraukiame į karą ir pareiškiame jiems, kad visgi mums jų bananų nereikia. Po viso to juk norėtumėte tvarkytis patys, tiesa? Bet keblumas tas, kad jei tris šimtus metų žmonėms tvirtini, jog jie vaikai, jie ima bijoti vieni eiti į lauką. Jiems reikia mūsų, o jie nenori, kad taip būtų. Todėl, suprantate, – baigdamas tyliai nusijuokia Sesilis, – dabar sala pilna piktų vaikų.

Laris prisimena Indiją ir tenykščių žavėjimąsi Britanija, stipriai sumišusį su apmaudu dėl jos.

– Ar visi galvoja taip kaip jūs, Sesili?

– Dieve mano, ne! Sakydamas „visi“, jūs, be abejo, turite omeny baltuosius.

– Taip, ko gero.

– Ne, jie taip negalvoja. Daugumai plantatorių jamaikiečiai atrodo tingūs, nedėkingi ir nesugebantys patys net nusimyžti, jei neatsegi jiems kelnių.

– Tarsi vaikai.

– Štai tokia Britanijos imperija. Pelnosi iš dirbančių už dyka juodukų, o paskui sako jiems, kad visi mes viena didelė šeima.

– Yra ir kitokių imperijų, – sako Laris. – Ką manote apie mūsų bendrovės savininkus amerikiečius?

– Visi jie grobuonys!

– Tai mes irgi grobuonys?

– Ne tokio lygio kaip amerikiečiai. Reikia pripažinti, jie dantis

ant to praėdę. Ar girdėjote, kaip Zemiurėjus padėjo Boniljai susigrąžinti Hondūro prezidento postą? Tereikėjo jachtos, dėžės šautuvų, trijų tūkstančių šovinių ir žaliūko „Kulkosvaidžio" Malounio. Tokie buvo laikai.

Laris, pavargęs po ilgos kelionės, atsipalaiduoja šiltame vakaro ore. Nuo romo jį apima svajingumas. Veranda priešais jį prabėga rudas driežas ir dingsta kitame jos šone. Žemiau atšlaitėje ryškiai žydi bugenvilijos. Pralekiantis kolibris akimirką stabteli ore Lariui prieš akis.

– Štai, – sako Sesilis, – Jamaika jus sveikina.

Paukščio kūnelis ryškiai žalias, o snapas ilgas, raudonas. Laris žvelgia, kaip jis nardo ore priešais, o tada nuskrenda prie violetinių žiedų.

– Tikras rojus, Sesili.

Sėdėdamas verandoje Laris suvokia, kad jau seniai šitaip laisvai jautėsi. Nusprendžia nesigilinti, kodėl. Pakanka, kad gali džiaugtis šia akimirka.

Sesilis parodo Lariui plantacijas. Daugelį jų užpuolė Panamos liga – grybelis, apninkantis bananų šaknis. Laris stebi, kaip raunami ligos pažeisti 'Gros Michel' veislės medžiai ir vietoj jų sodinami Panamos ligai atsparūs 'Lacatan' bananmedžiai. Plantacijų darbininkai kerta sunkius kamienus su žaliais vaisiais, neša atokiau ir krauna į krūvą. Laris mėgina pasikalbėti su jais apie darbą, bet nelabai juos prašnekinsi.

– Jie galvoja – jei skųsis, atleisite juos iš darbo, – sako Sesilis.

– Aš jūsų neatleisiu, – pažada Laris.

– Būti atleistam iš darbo menka bėda, – sako Sesilis. – Gvatemaloje *United Fruit Company* žmonės nušauna juos, jei jie skundžiasi.

Abu nusijuokia.

– Pažadu, kad ir nenušausiu jūsų. Bet aš tikrai noriu žinoti: ar manote, kad bendrovė sąžiningai su jumis elgiasi?

Jie trūkčioja pečiais ir žiūri į kietą žemę.

– Tai mūsų darbas, – ištaria vienas.

Kiti pritardami linkteli.

– Ar galėtumėte rasti geresnį darbą?

– Dabar ne.

– Bet gal vieną dieną?

Visi atsargiai linkteli, stebėdami, ar tai jam priimtina.

– Vieną dieną Jamaika bus nepriklausoma, – sako Laris. – Ar tada viskas bus geriau?

Jie gūžteli ir netaria nė žodžio.

– Nagi, Džozefai, – paragina Sesilis, – paprastai neieškai žodžio kišenėje.

– Suprantate, pone, – sako Džozefas, glostydamas vaisių kekę, – nemanau, kad tokie kaip aš praturtės.

– Tai Jamaikai tapus nepriklausomai, – sako Laris, – paprašysite mus išvykti.

Visi ima purtyti galvas.

– Kad *Fyffes* paliktų Jamaiką? Niekada!

Dardėdamas Sesilio vairuojamu bendrovės džipu vėžių išraižytais salos keliais, šiltam vėjui kedenant plaukus, Laris mėgina Sesiliui nupasakoti idėją, apie kurią mąsto jau ne vieną savaitę. Jis nutapo bendrovės, kurioje kiekvienas darbuotojas jaučiasi vertinamas, paveikslą.

– Tai visiškai nieko nepakeis, – sako Sesilis. – Jie elgsis taip pat kaip ir anksčiau.

– Bet kodėl? Jei padidinsime jiems atlyginimą ir teiksime lengvatų?

– Jie mielai priims viską, ką duosi, bet yra žmonių, kasdien tvirtinančių jiems, kad mes turtėjame jų sąskaita. Jiems įprasta būti nepatenkintiems. Jie nemoka būti patenkinti savo dalia.

– Kodėl jie taip skiriasi nuo mūsų?

– Kas sako, kad jie skiriasi nuo mūsų? Velniai griebtų, aš nepatenkintas. Jei norite, galite padidinti man atlyginimą ir duoti lengvatų.

Lariui patinka Sesilis. Jis kelia laisvai besijaučiančio žmogaus įspūdį. Kartu vakarieniaudamas ir stebėdamas, su kokiu malonumu Sesilis valgo, Laris vėl grįžta prie savo svajonių bendrovės temos.

– Turi būti būdas žmonėms veikti versle išvien, kaip pulke ar futbolo komandoje, kur kiekvieno sėkmė yra visų sėkmė. Kodėl žmonėms turi atrodyti, kad vienam išlošus pralošia kitas?

– Nes vienas yra turtingesnis už kitą.

– Nesutinku. Manau, kad visi supranta algų skirtumus ir nesitiki, jog visiems turi būti mokama vienodai. Jie žino, kad vieni žmonės protingesni, daugiau dirba arba turi daugiau atsakomybės už kitus. Ne visi nori būti viršininkais. Tačiau visi nori darbe jaustis gerbiami ir vertinami. Didžiuotis savo bendrove ir žinoti, kad bendrovė didžiuojasi jais. Jie nori būti vertinami kaip asmenys, o ne banda perkamų ir parduodamų galvijų. Jie nori, kad darbas suteiktų prasmę jų gyvenimui.

Sesilis suglumęs žiūri į kitoje stalo pusėje sėdintį Larį, bet jo veidas malonus.

– Čia jūs iš tiesų kalbate rimtai? – taria jis.

– Kodėl turėčiau kalbėti nerimtai?

– Stojate prieš žmogiškąją prigimtį, tiesa? Giliai sieloje žmonės yra šikniai.

– Ar jūs šiknius? Galiu jus patikinti, kad aš – ne.

– Jūs geras žmogus, Lari Kornfordai. Kaip ir jūsų tėvas. Telaimina jus Dievas. Meldžiuosi, kad per daug nenukentėtumėte.

Laris atsisveikina su Sesiliu Ovenu ir Didžiojo baltojo laivyno laivu išplaukia iš Kingstono į Naująjį Orleaną. Ten dabar įsikūręs pagrindinis *United Fruit Company* biuras. Atsižvelgdamas į Lario padėtį *Fyffes* bendrovėje – tai, kad jis, nors ir nepatyręs, ateityje taps vadovu, jo tėvas sumanė, jog Lariui būtina susitikti su pagrindinės bendrovės direktoriumi, garsiuoju Semu Zemiurėjumi. Tačiau prisistatęs į gražų *United Fruit Company* biurą Šv. Karolio gatvėje Laris sužino, kad jo laukia bendrovės direktoriaus pavaduotojas Džeimsas D. Brunsteteris.

– Vadinkite mane Džimiu. Malonu susipažinti, Lari. Esu tikras, žinote, jog mes itin vertiname jūsų tėvą. Jis nesiekia greitai uždirbamų pinigų, bet lėtai uždirbti pinigai irgi pinigai, tiesa?

Brunsteteris – neaukštas į septintą dešimtį įžengęs vyriškis, be paliovos rūkantis ir greitai kalbantis.

– Tai jūs lankėtės Jamaikoje. Ar sutikote Džeką Kranstoną, mūsų svarbiausią žmogų ten? Jis jums patiktų, Džekas patinka visiems. Tai kiek jums metų, Lari?

– Trisdešimt dveji, pone.

– Manęs čia nebuvo, kai jūsų senelis sudarė sandorį su Endžiu Prestonu, bet, kaip suprantu, susitarimas buvo toks – paremkite mus ir palikite ramybėje, o mes uždirbsime jums pinigus. Ar jūs taip tai suprantate?

– Būtent taip.

– Tada mes puikiai sutarsime. Versle tėra viena taisyklė. Ir toliau uždirbkite pinigus, tuomet niekas prie jūsų nekibs. Na, o kuo dabar galiu jums padėti? Norite pamatyti mūsų dokus?

– Labai norėčiau.

– Nueisiu ten su jumis. Talijos gatvė už kelių žingsnių. Čiupkite savo skrybėlę, jaunuoli.

Džimis Brunsteteris vaikšto taip pat greitai kaip kalba. Kol jie pasiekia prieplauką, Laris smarkiai suprakaituoja karštame drėgname ore.

United Fruit Company prieplauka trigubai didesnė už *Fyffes* prieplauką Eivonmute. Nuo laivo į sandėlį nepaliaujamai plūsta eilės vyrų, jie eina vora ant pečių nešdami bananų kekes. Doke stovi du laivai, juos iškrauna specialūs kranai.

– Ar žinote, kiek kekių atvežame kiekvienais metais? – klausia Brunsteteris. – Dvidešimt tris milijonus. Ar esate girdėję apie panelę Čikitą? Be abejo, esate. Dabar ant kiekvienos kekės klijuojame ją vaizduojančią etiketę.

– Mano senelis pradėjo daryti tą patį – klijuoti mėlynas *Fyffes* etiketes 1929-aisiais.

– Puiku! Tai jūs mus aplenkėte. Šaunuoliai.

Jie įžengia į maloniai vėsų sandėlį. Kiek užmato akis, ilgomis eilėmis išrikiuoti stelažai, pilni žalių bananų kekių.

– Štai iš kur ateina pinigai, – sako Brunsteteris. – Norite sužinoti mūsų sėkmės paslaptį? Tai kontrolė. Paklauskite Semo, jis kiekvieną kartą pakartos jums tą patį. Reikia kontroliuoti visus proceso etapus – sodinimą, auginimą, transportavimą, gabenimą laivu, prekybą. Kaip gali viską kontroliuoti? Kai viskas tau priklauso. Plantacijos, geležinkeliai, laivai, dokai.

– Šalys, – sako Laris.

Brunsteteris nusikvatoja.

– Būtent šalys! Tikra tiesa, po velnių. Tik mes elgiamės ne taip kaip jūs su savo imperija. Nekabiname lentelės su savo pavarde ant durų. Jei taip elgiesi, visi tavęs nekenčia. Ne, mes leidžiame vietiniams vyrukams šeimininkauti patiems. Jų teprašome šeimininkauti pagal mūsų taisykles.

– Supratau, – sako Laris.

Prieš išplaukdamas namo Laris parašo du laiškus – vieną Edui su Kite, kitą Džeraldinai, nors ir žino, kad laiškai pasieks Angliją tik pora dienų anksčiau prieš jam grįžtant.

Per šią kelionę tiek daug sužinojau apie keistą verslą, kuriuo užsiimu, ir didžioji dalis to, ką sužinojau, ne itin pamokantys dalykai. Regis, manoma – jei kas nors padeda uždirbti pinigų, tai yra gerai. Šičia yra logikos, nes visiems mums reikia pinigų, kad galėtume gyventi, todėl uždirbti jų yra gerai, kad ir kuo užsiimtum. Tačiau kuo daugiau apie tai svarstau, tuo labiau man atrodo, kad verslo pasaulyje vyrauja ribotas supratimas. Žmogus gyvas ne vien duona. Jau girdžiu Edą dejuojant. Bet čia nebūtina kalbėti apie Dievą. Tai taip akivaizdu – mums reikia duonos, kad gyventume, tačiau gyvename ne dėl duonos. Taip yra ir su pinigais. Jie ne tikslas, o priemonė. Tikslas, kurio visi siekiame, – tai geras gyvenimas. Todėl, supranti, Kite, visgi paaiškėjo, kad visi mūsų pašnekesiai apie gerumą yra svarbūs. Net ir atšiauriame verslo pasaulyje gerumas yra svarbu. Jis yra gero gyvenimo esmė. Tiesą sakant, nesu tikras, ką turiu omeny, mėginu tai suprasti rašydamas šį laišką. Kaip gerumas susijęs su geru gyvenimu? Manau, tai, ką vadinu geru gyvenimu, yra ir laimingas, ir prasmingas gyvenimas. Visi norime jausti, kad mūsų gyvenimas turi tikslą. Neįsivaizduoju, kaip galime tai jausti, jei už mūsų patogumus mokama kitų kančiomis. Todėl tam, kad gerai gyventume, turime tikėti, jog esame iš esmės geri, kad esame, kaip sakoma, angelų pusėje. Taip, mums taip pat reikia pinigų. Todėl verslo esmė turi būti uždirbti gerus pinigus. Vos tik versle atsiranda atotrūkis tarp pelno ir moralės principų, iš akių pametama esmė. Galima būtų pasakyti kaip šv. Augustinas – dvidešimt metų būsiu nedoras, o tada, kai turėsiu pakankamai pinigų, būsiu geras. Tačiau per tuos dvidešimt metų užnuodytum savo gyvenimą ir pražudytum sielą. Taip, Edai, žinau, tu neturi sielos. Bet tu turi širdį ir gyveni tarp žmonių, kuriuos myli. Kite, tu pasakyk jam. Meilė yra gerumas. Meilė – tai žmonės, kurie yra vienas kitam geri.

Gal kažko ir nesuprantu. Čia karšta kaip pirtyje ir aš prakaituoju kaip kiaulė. Ar kiaulės prakaituoja? Gal geriau sakysiu, kad prakaituoju kaip arklys. Gal mano smegenys suminkštėjo.

Prisipažinsiu jums, jaudinuosi. Matau būdą, kaip toks paprastas dalykas kaip prekyba bananais gali keletui tūkstančių žmonių sukurti gerą gyvenimą. Esu tikras, kad ateityje bendrovė augs. Kas, jei ji taps gerumo įrankiu? Mes įpratę galvoti apie pinigų uždirbimą kaip apie velnio darbą. Aš noriu, kad tai būtų Dievo darbas. Turbūt jūs abu jau pakančiai šypsotės ir galvojate – ak, tas Laris, net gatvės negali pereiti neieškodamas prasmės. Tai tiesa, pripažįstu. Noriu, kad mano gyvenimas turėtų prasmę. Bet ir jūs to norite. Visi to nori. Ir visi norime, kad darbas mums tai suteiktų, – daugiau negu vien pinigus ar statusą. Mes trokštame prasmės.

Mano padrikas laiškas jau per ilgas. Už dviejų savaičių ir keturių dienų grįšiu namo. Pasiilgau jūsų abiejų ir nekantrauju pasimatyti. Pabučiuokite Pamelą ir Beždžionėlę nuo manęs vienodai karštai. Niekada negalime užtektinai kartu pabūti. Kodėl gi jums su mergaitėmis šią vasarą nepaviešėjus mūsų name Normandijoje? Kalbu rimtai, būtinai pagalvokite apie tai. Planuojame ten praleisti visą rugpjūtį.

Džeraldinai jis parašo:

Mano brangioji, liko tik maždaug dvi savaitės ir vėl būsiu su tavimi, o kai skaitysi šį laišką, iki mūsų susitikimo bus likusios tik kelios dienos. Naujasis Orleanas man atrodo gražus, prašmatnus, nešvarus, karštas ir pusiau pakvaišęs. Visas miestas primena pernokusį vaisių, kuris tuoj sprogs. Apsilankiau mūsų pagrindinėje bendrovėje, bet ji man pasirodė ne itin sektinas pavyzdys. Ten man vis kartojo – uždirbk pinigus. Keista, bet

ši vieta primena Indiją – ji tokia pat ryški, energinga ir triukšminga, tačiau visa tai slepia laukinę prigimtį. Tikiuosi, gavai mano antrąjį laišką iš Kingstono. Išvykęs iš Kingstono tavo laiškų nebegavau, tikriausiai jie atkeliaus man iš paskos namo. Man kilo mintis pakviesti Edą ir Kitę su mergaitėmis paviešėti La Grande Heuze šį rugpjūtį. Juk būtų smagu, jei aplink lakstytų vaikai, kaip manai? Negaliu sulaukti, kol grįšiu namo ir vėl tave apkabinsiu. Jaučiuosi taip, tarsi buvau išvykęs pusę gyvenimo ir grįžęs namo rasiu visus susiraukšlėjusius, sukumpusius kaip devyniasdešimtmečiai seniai; visus, išskyrus tave, brangioji, kuri niekada nesensti ir tavo grožis niekada nenublanksta.

36.

Pamela įsimyli *La Grande Heuze* iš pirmo žvilgsnio. Laris stebi ją, lakstančią iš kambario į kambarį, po sodą, kur prasideda giria, ir jos akyse mato tą pačią nuostabą, apėmusią jį prieš dvidešimt penkerius ar daugiau metų, kai jis pirmą kartą čia atvyko. Tai buvo vasara prieš mirštant Lario motinai. Jam buvo penkeri – dvejais metais mažiau, negu dabar Pamelai. Jis aiškiai pamena motiną, sėdinčią terasoje milžiniško skėčio šešėlyje ir labai lėtai vaikščiojančią ilgais tiesiais begalinio miško takais.

– Ar čia tavo namas? – klausia Pamela. – Tu iš tikrųjų čia gyveni?

– Per atostogas, – sako Laris, iš viršaus žvelgdamas į ją ir šypsodamasis.

– Jis man patinka! – sušunka ji. – Jis toks gražus. Tai slaptas namas miške. Ar galiu čia kartu su tavimi gyventi?

– Tu gyveni čia kartu su manimi.

– Ne, aš noriu pasakyti – visada.

– Nežinau, ar tai patiktų tavo mamai.

– Ji irgi galėtų čia gyventi. Bet be Beždžionės. Ji nesuprastų.

Taip Pamela pasisavina namą, sodą ir jį supantį mišką kaip teisėtas savo valdas. Ji pareiškia, kad pavadinime *La Grande Heuze* slypi užuomina apie ją.

– „La Grande“ – *Jos**, girdi, mamyte? Tai reiškia – mano.

– Na, brangute, – atsako Kitė, – tau teks tai išsiaiškinti su Lariu ir Džeraldina. Atrodo, jie mano, kad viskas čia priklauso jiems.

– Džeraldina! – pasipiktina Pamela. – Čia Lario namai, o ne Džeraldinos.

Džeraldina atrodo gražesnė negu kada anksčiau. Su plona medvilnine suknele, ant šviesių garbanų atsmauktais akiniais nuo saulės ji atrodo kaip vasaros įsikūnijimas. Jos prižiūrimas senasis namas prašviesėja, prisipildo švelnių spalvų. Ji pasirūpina, kad kambarius kasdien puoštų gėlės, negiliuose mėlynuose ir baltuose dubenyse būtų vaisių, o ant terasos stalo stovėtų didelis stiklinis limonado ąsotis.

Ji paklausia Edo su Kite, kaip sekasi jų kaimynams iš Idenfildo dvaro.

– Jau seniai jų nematėme. Kaip jų kūdikis?

– Jis jau nebe kūdikis, – sako Kitė, – jau vaikšto. Bet Luiza vis dar negaluoja. Tikrai jaudinuosi dėl jos. Atsimenate, ji visada buvo tokia linksma? Pastaruoju metu daug tylesnė. Man atrodo, ji dar nesustiprėjo tiek, kiek reikėtų.

– Kodėl visi taip nori kūdikių? – klausia Pamela, piktai žvelgdama į mažąją savo sesutę. – Nesuprantu, kam jie reikalingi.

– Tu irgi kažkada buvai kūdikis, – sako Edas.

– *Vieną* kūdikį galima turėti.

Ji pašoka ir nueina prie Elizabetos, kuri tapena pro atviras duris į sodą.

– Beždžionėle, neik į lauką.

– Palik ją ramybėje, brangute, – liepia Kitė.

– Kur baigiasi tas miškas? – klausia Edas.

– Toli, – atsako Laris. – Gali mylių mylias eiti ir tematysi medžius.

– Jis mane gąsdina, – sako Džeraldina. – Vis sakau Lariui, kad

* Prancūziškas žodis *Heuze* ir angliškas „jos“ skamba panašiai.

turėtume parduoti šį namą ir nusipirkti kitą, kur nors pakrantėje – gal Etreta ar Honflere. Man patinka jūros vaizdas.

Pamela apstulbusi spokso į Džeraldiną.

– Jis ne mano, kad galėčiau parduoti, – nepiktai sako Laris. – Ir, tikiuosi, dar ilgai nebus mano.

Praėjo tik diena, kaip atvyko svečiai, o Edas jau patraukė miško taku ir nesirodo valandų valandas.

– Nesirūpinkite dėl jo, – sako Kitė. – Jis grįš iki vakarienės.

Džeraldina didžiuojasi savo vakarienėmis – ne tik maistu ant stalo, bet ir kiekviena smulkmena. Ji prastai kalba prancūziškai ir jai sunku bendrauti su Alberu ir Veronika – jauna pora, neseniai Lario tėvo pasamdyta gaminti maistą, tvarkyti namus ir prižiūrėti sodą. Todėl Džeraldina dažnai sutrikusi.

– Lari, ar galėtum paprašyti Albero per pusryčius nedėti ant stalo dubenėlių kavai? Kodėl prancūzai geria kavą iš dubenėlių? Kol ji karšta, neįmanoma jų paimti ir nespėjus nė apsižiūrėti ji visai atvėsta.

Ir:

– Kada Veronika įsikals į galvą, kad aš noriu, jog daržoves ji patiektų tuo pat metu kaip ir mėsą? Aš jos prašiau, sakiau jai: *toutes ensembles**, bet ji tik spoksojo į mane.

Džeraldinai akylai prižiūrint aptarnavimas *La Grande Heuze* iš tikrųjų labai aukšto lygio. Traški šviežia duona kas rytą atvežama dviračiu iš Belankombro *boulangerie***. Kava, ruošiama stiklinėje kolboje tarsi laboratorijoje, tamsi, neaitri ir stipri. Patiekiamas nesūdytas baltas riebus sviestas toks gardus, kad nereikia nė uogienės.

– Neįsivaizduojate, kokia tai man prabanga, – sako Kitė Džeraldinai. – Tikras rojus.

* viską kartu (*pranc.*, netaisyklingai).

** kepyklos (*pranc.*).

– Mano motina visada sako, kad svečiai kaip žirgai. Jiems turi būti šilta, jie turi būti gerai girdomi ir šeriami.

– Aš labai laimingas žirgas. Jūs viskuo pasirūpinate.

– Juk svarbu įsivaizduoti save kitų vietoje, tiesa? – sako Džeraldina. – Man atrodo, tai ir reiškia geras manieras.

Vakarais Beždžionėlė anksti pamaitinama virtuvėje, apie ją šokinėja Veronika. Pamelai leidžiama ilgiau nesigulti ir vakarieniauti kartu su suaugusiaisiais.

Laris mato, kad Džeraldina dėl to nerimauja.

– Ar man pasakyti, kad verčiau tegul abi mergaitės valgo virtuvėje?

– Ne, ne, – atsako Džeraldina, kaltai į jį dirstelėdama. – Nereikia, jei taip nori Kitė. Aš tik nerimauju, kad maistas Pamelai bus truputį per sunkiai virškinamas. Kaip manai, ar galima patiekti *moules**?

Pamela supranta, kad ši privilegija yra ir išmėginimas, ir *moules* jos neišgąsdina.

– Skanu, – sako ji. – Tikriausiai paprašysiu dar.

– Kaip negerai! – sušunka Džeraldina, imdama servetėlę. – Sakiau Alberui, kad servetėlės kas vakarą turi būti švarios. Ką man daryti, Lari? Jie visiškai nekreipia dėmesio į tai, ką jiems sakau.

– Pasirūpinsiu, kad jie suprastų, – sako Laris.

Džeraldina nusišypso Edui su Kite ir išlygina nelemtą servetėlę sau ant kelių.

– Žinau, kad iš tiesų tai nėra svarbu, tačiau juk galima viską daryti tinkamai. Kitaip kodėl gi visiems mums nepradėjus valgyti pirštais sėdint ant žemės?

– Kaip Beždžionėlė, – sako Pamela.

Kitė paklausia, kas nutiko Lario tapybai.

– Nebeturiu tam laiko, – sako Laris.

* moliuskų (*pranc.*).

Ji suglumusi šypsodama žvelgia į jį, mėgindama suprasti, ką jis iš tiesų jaučia. Jis irgi žiūri į jos brangius veido bruožus ir žiūrėdamas suvokia, kad niekas kitas nežino, kokią kainą jis sumokėjo už tapymo išsižadėjimą. Nuo tos dienos, kai išmetė savo drobes į Temzę, Laris ryžtingai atsuko nugarą savo meniškai savasčiai. Jis tvirtina sau, kad taip pasielgti buvo sąžininga, tokios tokelės. Bet matydamas sunerimusios Kitės žvilgsnį prisimena, kaip kentėjo.

– Tiesą sakant, – taria jis, – tiesiog supratau, kad nepakankamai gerai tapau.

– Bet juk pardavei savo paveikslų! Pats man taip sakei.

– Džordžui, nes Luiza privertė jį pirkti.

– Ne. Kitiems irgi.

– Taip, buvo vienas tikras pirkėjas. Taip ir nesužinojau, kas jis. Tai buvo mano šlovės akimirka.

Kitė sako Edui:

– Jis taip gerai tapė, tiesa, Edai?

– Tikėjau Lariu nuo mokyklos laikų, – sako Edas. – Bet visiems mums reikia gyventi.

– Argi jums nepatinka jo paveikslai? – paklausia Kitė Džeraldinos, naiviai tikėdamasi, kad ši palaikys ją.

– Nesu jų mačiusi, – sako Džeraldina.

– Ką?

Kitė taip suglumsta, kad Džeraldina parausta ir atsisuka į Larį.

– Kodėl aš nesu jų mačiusi, brangusis?

– Nes nėra ko pamatyti, – sako Laris. – Visus juos išmečiau.

Jis kalba ramiai, norėdamas, kad jo žodžiai neperteiktų jokių emocijų, tačiau būtent iš to visi supranta, kaip jis jaudinasi.

Stoja tyla. Veronika įeina nukraustyti stalo. Indų tarškėjimas nutraukia įtemptą tylą.

– Ar esate girdėję apie tapytoją Entonį Armitidžą? – klausia Laris savo įprastiniu tonu. – Jis jaunesnis už mane, bet jau tapo tikra legenda. Pažinojau jį meno koledže, kai dar nebuvo išgarsėjęs.

Iš visų veidų aišku, kad niekas daugiau nėra apie jį girdėjęs.

– Man nepasisekė, – tęsia Laris. – Susidūriau su tikru talentu. Pažiūrėjau į Armitidžo darbus, o tada į savuosius ir supratau, kad apgaudinėju save.

– Ak, Lari, – su atjauta tyliai taria Kitė.

– Tai ne vien nesėkmė, – sako Džeraldina. – Tai viena iš priežasčių, kodėl Laris išvyko į Indiją.

– Tikra teisybė, – sako Laris, šypsodamasis jai.

– O tas Armitidžas, – sako Edas, – tikrai toks nuostabus?

– Gali pats įsitikinti, jei nori, – sako Laris. – Jis gyvena nelabai toli nuo čia, pakrantės miestelyje Hulgate.

– Niekada man to nesakei, – nustemba Džeraldina.

Laris taip pat nesakė jai, kad Armitidžas gyvena ten su Nele. Atrodė, nėra prasmės to sakyti. Bet dabar jis pajunta, kad nori vėl pamatyti Nelę ir Armitidžą, nors ir dėl visai kitų priežasčių.

– Žinai, ką jis vedė? – sako Laris Kitei. – Nelę!

– Nelę! Tavo Nelę?

– Ji jau seniai ne mano.

– Nuvažiuokime jų aplankyti!

Tą vakarą ruošdamasi gulti Džeraldina tyli. Ji taip daro, kai jaučiasi, kad su ja blogai elgiamasi. Tai erzina Larį, tačiau jis podraug supranta, kad ji teisi.

– Klausyk, aš atsiprašau, – sako jis.

– Ak, tu atsiprašai. Įdomu, dėl ko.

– Nereikėjo viso to pasakyti tavęs neperspėjus.

– Tai dabar mes turėsime važiuoti aplankyti jų? Tavo buvusios merginos, kuriai piršaisi, ir garsiojo jos menininko?

Laris žino, kad turėtų pasakyti, jog Nelė jam nieko nereiškia ir jie tikrai nevažiuos, jei Džeraldina to nenori. Tada ji truputį paverktų ir pasakytų, kad tenori, jog Laris būtų laimingas. Tačiau jis užsispiria.

– Manau, būtų smagu nuvažiuoti, – sako jis. – Ir Kitė nori.

– Na, tokiu atveju būtina važiuoti!

Jie tylėdami, nesiliesdami guli lovoje vienas šalia kito. Praeina kuris laikas. Abu vis dar nemiega. Tada Džeraldina pasislenka artyn ir pabučiuoja jam į petį.

– Atleisk, – sako ji. – Kvailai elgiuosi. Žinoma, galime ten nuvažiuoti.

Beždžionėlė mielai pasilieka padėti Veronikai gaminti valgyti. Visi kiti susigrūda į smėlio spalvos *Renault 4CV*, kurį paprastai vairuoja Alberas. Keliaudami per Ruaną ir Pont Odmerą, jie visą laiką važiuoja pro karo nuniokotus pastatus. Laris pasakoja kitiems, kad per karą *La Grande Heuze* iš pradžių užėmė vokiečių karininkai, paskui, frontui priartėjus, – amerikiečiai, o galiausiai – buvę karo belaisviai pakeliui į namus.

– Už žalą turėtų būti atlyginta, – sako jis, – bet nesitikiu, kad kada nors to sulauksime.

Visą kelią nuo pat Hulgato priemiesčių jie dairosi jūros, bet ją išvysta tik važiuodami vingiuotu keliu per patį miestelį. Tada netikėtai toli, siauros gatvelės gale, tarp pilkų namų uždarytomis langinėmis pasirodo dulsvo aukso juosta ir mėlynas ruožas. Jie pasuka į Maudyklių gatvę ir lėtai važiuoja pro namus su mediniu karkasu. Jiems iš kairės driekiasi platus smėlio ruožas ir jūra.

– Ak, aš taip mėgstu jūrą, – sako Džeraldina. – Kodėl turime sėdėti įkalinti miške? Kai atsiveria platybės iki pat horizonto, ar tuomet neatrodo, kad viskas įmanoma?

– Tai tik iliuzija, – sako Edas. – Labai mažai kas įmanoma. Dažniausiai darome tai, ką turime daryti, o ne tai, ką norėtume.

– Nekreipkite į jį dėmesio, Džeraldina, – sako Kitė. – Jis tikras asiliukas Nulėpausis.

Armitidžas gyvena Anri Dobero gatvėje. Laris sustoja ir paklausia dviratį stumiančio vyro, kur ją rasti. Tada važiuoja toliau. Randa gatvę ir ima lėtai ja slinkti, ieškodamas namo.

– Dieve mano, atrodo, radau!

Namas aukštas, siauras, tinkuotas, langai su plytų apvadu. Į antrą aukštą kopia gebenė.

– Panašu ne į dailininko, o į banko valdytojo namus, – sako Edas.

Jie įvažiuoja į kiemą. Pažvelgus iš arčiau matyti, kad namas aptriušęs, grindinio akmenų pakraščiai apaugę žole, o durų dažai sutrūkinėję ir apsilaupę.

– Ar jie mūsų laukia? – klausia Džeraldina.

– Galimas daiktas, – atsako Laris. – Jei tik paštas veikia.

Laris neparodo, bet irgi nerimauja. Visi išlipa ir po ilgos kelionės pramankština kojas.

– Kas pietų? – klausia Pamela.

– Cit, brangute, – tildo ją Kitė. – Nemandagu to klausti.

– Kodėl? – klausia Pamela. – Kodėl negaliu paprašyti, kad pasakytų?

Tie, kas neprašo, negauna, – Lariui tyliai mintyse nuaidi paskutiniai Nelės jam ištarti žodžiai.

Jiems dar nespėjus pasibelsti durys atsidaro ir pasirodo Nelė.

– Ak, jūs, gražuoliai! – sušunka ji pribėgdama. – Tuoj visus išbučiuosiu!

Ji tokia pati, kokią mena Laris, gal tik šiek tiek putlesnė, ilgesniais plaukais, sušukuotais atgal ir prispaustais lankeliu. Nelė vilki ryškią languotą palaidinukę ir kelnes. Jos judesiai tokie pat laisvi, žvilgsnis nepalenkiamas, ji tokia pat nevaržoma, kaip ir buvo.

– Tai jūs Džeraldina! Ak, kokia jūs nuostabi! Ką Lorensas padarė, kad jūsų nusipelnytų?

Laris mato, kaip jos apkabinta Džeraldina atšlyja. Tada ateina jo eilė.

– Brangus Lari, atrodo, tu tikrai klesti! Dieve mano, atrodo, kad nuo Kambervelio meno koledžo laikų praėjo milijonas metų. Užeikite į vidų pasilabinti su pabaisa.

Nelė nuveda visus į užgriozdintą prieangį, o iš jo – į didelį kambarį namo gale. Pro jo langus atsiveria stebinantis saulės nutviekstos jūros vaizdas.

– Namas bjaurus, bet arčiau jūros gyventi neįmanoma, tiesa?

Ji nusisuka ir surinka:

– Toni, neišauklėtas šikniau! Ateik pasisveikinti su savo svečiais!

Tada juokdamasi atidaro langus.

– Jis visiškas begėdis. Dabar, kai jį viešai pripažino esant genijų, pradėjo elgtis taip, tarsi jam negaliotų jokios įprastos taisyklės.

Ji paima Larį už parankės ir išsiveda į ryškią saulės šviesą.

– Eime, brangusis. Mums reikia atsigriebti.

Susikabinę už parankių jie patraukia šalia paplūdimio vedančiu taku.

– Tai ar mes vis dar draugai, Lari?

– Taip, – atsako Laris, stebėdamasis, kaip laisvai jaučiasi šalia jos. – Be abejo.

– Žinau, kad aš bloga mergaitė.

– Tai nesvarbu. Viskas praeity.

– Turi suprasti vieną dalyką, – sako ji. – Žmonės, vienas kitam ką nors sakydami, nebūtinai sako tai, ką sako. Jie sako kai ką kita, ką sunkiau ištarti.

– Pavyzdžiui, „ar iš tiesų mane myli?“

– Būtent, – ji spusteli jam ranką. – Tu toks mielas, Lorensai.

– Kaip tau sekasi su Toniu?

– Ak, Tonis! Kol kas jis man tinka. Kaip tau sekasi su Džeraldina?

– Labai gerai.

– Melagis melavo, per tiltą važiavo.

Kiti, likę namuose, žiūri vieni į kitus, dvejodami, ką daryti.

– Visiškai atvirai pasakysiu – man reikia išgerti, – pareiškia Edas. – Kaip manote, gal mums patiems susirasti ko išgerti?

– Aš irgi noriu prie jūros, – sako Pamela.

Tą akimirką pasirodo pats menininkas. Jis atrodo taip, tarsi būtų ką tik atsikėlęs.

– Kas jūs tokie, po velnių? – klausia Armitidžas.

– Nelės draugai, – atsako Kitė. – Ji išėjo į paplūdimį su Lariu.

– A, Lariu, – jis pasitrina akis. – Tai ką man dabar su jumis daryti?

– Turėtumėte draugiškai su mumis pasisveikinti, – sako Džeraldina, – stengtis, kad jaustumės kaip namie, ir pasiūlyti mums išgerti.

Šiuos patarimus ji ištaria žavingai šypsodamasi. Sukritikuotas Armitidžas praranda pasitikėjimą savimi.

– Tikrai? – sako jis, dairydamasis aplink, tarsi ieškotų išėjimo. – Sakote, išgerti?

Jis staiga išeina į kitą namo dalį. Edas su Kite ima tyliai ploti Džeraldinai.

– Bravo, Džeraldina!

– Na jau tikrai! – rausdama sako Džeraldina.

Armitidžas grįžta, nešinas buteliu anyžinės, buteliu vandens ir trimis stiklinėmis.

– Neradau daugiau stiklinių, – paaiškina jis. – Turiu omeny, švarių.

– Galite netgi įpilti, jei norite, – sako Džeraldina. – Bet man ne, ačiū.

– Man irgi ne, – sako Kitė.

– Aš įsipilsiu, – sako Edas.

Jis sumaišo anyžinę pusiau su vandeniu ir išgeria. Armitidžas iškiša galvą pro langą.

– Nele, karve tu! Grįžk atgal!

Svečiai elgiasi taip, tarsi nebūtų nieko išgirdę.

Nelė grįžta, o jai iš paskos ir Laris.

– Gražiai elkis, – pagrasina ji Armitidžui, – arba visą savaitę nebus trali vali.

– Ką aš padariau? – įsižeidęs klausia Armitidžas. – Sveikas, Lari. Kas tau nutiko?

– Nežinau. Kas man nutiko?

– Tu visas nublizgintas. Gal tave nulakavo?

– Sakiau tau, – taria Nelė, – jis praturtėjo.

Paaiškėja, kad jų visgi laukia šiokie tokie pietūs. Nelė suplanavo iškylą paplūdimyje. Ji prikrovė didelę pintinę duonos, pomidorų ir konservuotos kiaulienos, o išgerti paėmė ąsotį vietinio sidro.

– Čia gyvename todėl, kad paplūdimys prasideda tiesiai už mūsų durų. Tonis valandų valandas spokso į jūrą. Nesuprantu, į ką žiūrėti. Čia vien tik plynės.

– Tu paika tuščiagalvė, – sako Armitidžas.

– Man atrodo, jis spokso į jūrą, kad praskaidrėtų protas, – sako Nelė, tarsi jis nieko nebūtų ištaręs. – Tarsi ruošdamas drobę.

– Visiška tiesa, – sako Armitidžas.

Jis prieina prie Nelės ir visiems matant pabučiuoja ją.

Jie sėdi ratu ant smėlio didelio paplūdimio skėčio šešėlyje ir darosi sumuštinius, rankomis plėšydami prancūziškus batonus. Tai patinka Pamelai.

– Mes sėdim ant žemės ir valgom pirštais, – sako ji.

Armitidžas valgydamas spokso į Kitę.

– Nekreipkite į jį dėmesio, – sako Nelė. – Tai reiškia, kad jis nori jus nutapyti.

– Taip, noriu, – sako Armitidžas. – Jūsų veidas įdomus.

– Kur tu tapai? – paklausia Laris.

– Ten, – sako Armitidžas.

– Namuose jis turi studiją, – paaiškina Nelė. – Nebereikia grūstis kambariuose. Bet senais laikais buvo smagu, tiesa? – ji atsisuka į Džeraldiną, norėdama ir ją įtraukti į pokalbį. – Laris, Tonis

ir aš vėlią naktį vaikščiodavome prie upės ir gerdavome karštą saldžią arbatą taksistų kavinėje prie Alberto tilto.

– Dar sidro? – klausia Edas, pildamas jį iš ąsočio.

Pro šalį praeina didelė šeima – pintinėmis, paklotais, skėčiais nešini seneliai, tėvai ir vaikai, nubidzena jų šuo. Horizontą kerta garlaivis, plaukia, nors atrodo, kad stovi vietoje. Nelė vis paglosto Armitidžui ranką, tarsi patikindama jį, kad ji vis dar čia.

Tada staiga jie abu smarkiai susivaidija dėl to, ar leisti svečiams pamatyti jo studiją.

– Aš ne žvėris zoologijos sode, – pyksta Armitidžas.

– Tu juk dalyvauji parodose? – sako Nelė. – Mėgsti pasirodyti, ar ne?

– Man tas pats, ar kas nors mato mano darbus.

– Nesąmonė! Sušiktas veidmainis!

– Karvė!

– Tu juk bijai! Po velnių!

Tada ji sako kitiems:

– Jis parduoda viską, ką nutapo. Įžymybės maldauja jo, kad juos nutapytų. Jį lygina su Ticianu. O jis vis tiek myža į kelnes iš baimės.

– Kalė!

– O taip! Labai įspūdinga! Manai, kad tai mane užčiaups? Labai įtikinamas argumentas!

Armitidžas atsistoja ir išdidžiai nužingsniuoja paplūdimiu.

– Na ir eik! – jam pavymui surinka Nelė. – Pabėk! Baily!

Tada staiga normaliu tonu pareiškia visiems:

– Nesijaudinkite. Aš parodysiu jums jo studiją.

– Bet jei jis to nenori... – sako Džeraldina.

– Kodėl turi būti taip, kaip jis nori? O kaipgi mano norai?

Jie susirenka daiktus, nusibraukia nuo sėdynių smėlį ir patraukia atgal. Armitidžo niekur nematyti. Nelė nuveda juos laiptais į galinį kambarį antrame aukšte. Čia buvęs didelis šviesus

miegamasis paverstas dailininko studija. Drobės atremtos į sienas ir sukrautos ant ilgo, dažais aptaškyto stalo. Prie lango stovi du molbertai, abu su pradėtais tapyti darbais. Vidury kambario stovi krėslas, uždengtas įvairiaspalve skara. Nebaigti portretai ant molbertų vaizduoja senį ir apkūnią vidutinio amžiaus moterį.

Laris ir kiti tylėdami dairosi po studiją ir apžiūrinėja paveikslus.

– Nesinori to sakyti, – taria Laris, – bet tas šunsnukis pradėjo dar geriau tapyti.

– Kodėl visi jie tokie liūdni? – klausia Kitė.

– Tonis pasakytų, kad tiesiog tapo tai, ką mato, – sako Nelė. – Jam atrodo, kad dauguma žmonių nepatenkinti gyvenimu.

– Kaip manote – jis teisus?

– Turbūt, – atsako Nelė.

– Man atrodo, nedėkingas, – sako Džeraldina.

– Nedėkingas kam? – paklausia Nelė.

– Tiesą sakant, Dievui.

Nelė skeptiškai į ją pažvelgia.

– Turime būti dėkingi Dievui? – klausia ji. – Už ką?

– Už tai, kad jis mūsų Kūrėjas, – atsako Džeraldina. – Žinau, tai nieko nereiškia, jei neturi tikėjimo.

– Patikėkite manim, – sako Nelė, – nusimanau apie kūrėjus. Viskas tėra tuštybė – tik pažiūrėkite į mane, ar aš ne nuostabus? Man Dievas tėra dar vienas nebrandus egoistas menininkas, verkšlenantis, kad niekas jo nevertina.

Važiuojant atgal link Belankombro Kitė sako:

– Reikia pripažinti, jie nenuobodūs.

Džeraldina pareiškia:

– Man jie pasirodė apgailėtini.

Tą vakarą miegamajame ji sako Lariui:

– Nesuprantu, kaip tu galėjai ją mylėti. Tiesiog nesuprantu.

– Buvau jaunas, – atsako Laris.

– Tai buvo vos prieš penkerius metus. Buvai nebe vaikas. Ji tokia... tokia vulgari. Tokia rėksminga. Tokia storžievė.

– Ji ir smagi, pripažink.

– Smagi?! Visi tie nebrendėliški keiksmai tau smagūs?

Laris pajunta bundant pyktį.

– Jau vėlu, – ištaria jis. – Kelionė buvo ilga.

– Ne, Lari, aš noriu žinoti. Tu tikrai ją mylėjai?

– Man atrodė, kad taip. Kurį laiką.

– Ar taip buvo tik dėl... pats žinai ko?

Atviriau kalbėti apie seksą ji nepajėgia.

– Gal ir taip, – sako Laris.

– Galiu tai suprasti, – sako Džeraldina. – Žinau, kad dėl to visiškai protingi vyrai iškrečia tikrai kvailų dalykų.

– Ne tokių jau ir kvailų, – atkerta Laris. – Nesakyk, kad mylėti Nelę buvo kvailystė. Nekalbėk taip.

– Na, o ką turėčiau sakyti? Jei ne ši priežastis, vos pažiūrėjęs į tokį padarą kaip ji nusisuktum.

– Tokį padarą kaip ji? – Laris pajunta, kaip daužosi širdis. – Ką tu supranti? – pakelia balsą. – Kas tu tokia, kad ją kritikuotum? Kas tokia, kad aiškintum, kaip man elgtis? Manai, kad viską darai velniškai tobulai. Patikėk manim, ne!

Džeraldina guli po apklotais visiškai nekrustelėdama.

– Prašau prie manęs nesikeikti, – sušnibžda ji.

– Jei tik norėsiu, po velnių, tai ir keiksiuos! – šaukia Laris.

– Ša! – tildo jį Džeraldina. – Tyliau.

– Ne! Netylėsiu! Netildyk manęs! Aš ne vaikas.

– Tada nežinau, ką tau pasakyti.

– Tai nieko nesakyk. Jei tegali įžeidinėti mano draugus, tai verčiau tylėk. Kodėl visi turi būti tokie kaip tu? Kodėl tu turi būti dėl visko teisi?

Džeraldina netaria nė žodžio.

– Ir, jei nesupratai, mes nebe Arundle. Mes Prancūzijoje. Prancūzai Prancūzijoje viską daro prancūziškai. Ir kodėl, po paraliais, neturėtų daryti?

Jis jaučia, kad Džeraldina dreba, bet ji tebetyli.

– Na? – taria jis.

– Man uždrausta kalbėti, – sušnibžda ji.

– Dėl Dievo meilės, Džeraldina!

Kadangi ji nebesiginčija, pyktis jam išgaruoja. Jie guli vienas šalia kito baisioje tyloje, abu gailėdami savęs. Po kurio laiko, norėdamas miegoti, Laris nenoromis pamėgina susitaikyti.

– Atsiprašau, – sumurma jis.

– Tiek jau to, – atsako ji. – Tik aš nežinojau.

– Ko nežinojai?

– Kad visiškai nemyli manęs.

– Prašau, nereikia.

– Nieko tokio. Jau nebe pirmą kartą tai parodai.

– Džeraldina, tu per rimtai į tai žiūri. Mes tik susikivirčijome. Žmonės kivirčijasi. Tai ne pasaulio pabaiga.

– Aš tavęs nekaltinu. Žinau, tai mano kaltė. Aš taip stengiuosi, bet kažkodėl niekada nesu pakankamai gera.

– Ne, brangioji, ne. – Dabar Laris jaučia tik didelį nuovargį. – Žinai, kad tai netiesa.

– Giliai viduje visada žinojau, kad nesu pakankamai gera, – ji ir toliau šnibžda sau, negirdėdama to, ką jis sako. – Niekada nejaučiau, kad kas nors iš tiesų mane mylėtų, nei mamytė, nei tėtis. Nei Dievas.

– Ak, brangioji.

– Kažkas manyje blogai. Nežinau, kas. Aš iš visų jėgų stengiuosi. Tai ne medicininė problema. Ne medicininė. Sakau sau, turiu tik dar labiau pasistengti. Turiu būti geresnė. Ir būsiu. Pažadu tau. Būsiu gera žmona.

– Be abejo. Tu ir esi gera žmona.

Tačiau gulėdamas greta jos nakties tamsoje Laris jaučiasi labai nelaimingas.

– Šis gyvenimas tokia sunki kelionė, – šnabžda ji. – Aš tik prašau, kad kartais palaikytum mane už rankos. Kad žinočiau, jog tebesi čia.

Jis ištiesia ranką po apklotais ir paima jos ranką.

– Ačiū, – sako ji beveik negirdimu balsu.

Kitą dieną Džeraldina atrodo tokia pat žavinga ir elegantiška kaip visada. Ji ypač daug kalbasi su Kite, juokais susivienydama su ja prieš prastas vyrų manieras.

– Ką mums su jais daryti, Kite? Kartais man atrodo, kad vyrai visai neturi manierų. Matote, kaip Laris remiasi alkūnėmis į stalą ir pats pasiima tai, ko nori, tarsi pusryčiautų vienas?

– Turėtum pagailėti manęs, – šypsodamasis sako Laris. – Neturėjau motinos, kuri būtų išmokiusi gerų manierų.

– Edas turi motiną, – sako Kitė, – bet elgiasi taip, lyg būtų užaugęs džiunglėse.

– Neturiu supratimo, apie ką kalbate, – sako Edas, įsigilinęs į rytinį *Le Figaro* numerį. – Gal jums bus įdomu žinoti, kad princesei Elžbietai gimė mergaitė. Savaime suprantama, princesė spinduliuoja iš džiaugsmo. Savaime suprantama, ji pakartojo žodžius, ištartus ir per savo vestuves, ir gimus sūnui: *Nous sommes tellement chanceux, Philip et moi**. Keista, kad ji tai pasakė prancūziškai.

– Matote, koks jis pabaisa, – Džeraldinai sako Kitė. – Šaiposi iš visų gerų naujienų.

– Labai įspūdinga, kad jis supranta prancūziškai, – sako Džeraldina.

* Mes su Filipu tokie laimingi (*pranc.*).

– Galima sakyti, pastaruoju metu jis gyvena Prancūzijoje.

– Žinote ką, – sako Laris, – kodėl gi mums, pabaisoms, dienai nedingti iš čia?

– Kur dingti?

– Galvojau apie Djepą.

Edas pakelia galvą nuo laikraščio.

– Po galais, kodėl nori ten važiuoti?

– Nežinau. Noriu palaidoti praeitį.

– Manau, turėtum važiuoti, Edai, – sako Kitė.

– Gerai, – staiga pareiškia Edas. – Važiuokime.

Jie pastato automobilį priešais vieną iš viešbučių ir pėsčiomis patraukia betonuotu taku tarp žole apaugusių ruožų, kur berniukai žaidžia futbolą, link platesnio betonuoto pasivaikščiojimo tako. Jie stovi ir žvelgia į jūrą. Šią saulėtą rugpjūčio popietę paplūdimys pilnas šeimų, įsitaisiusių ant patiestų rankšluosčių, ir vaikų, skraidinančių aitvarus.

– Ar sapnuoji tai? – klausia Laris.

– Kartais.

– Sykį prabudau tai susapnavęs ir pamačiau, kad prisišlapinau.

Edas papurto galvą.

– Koks mėšlas tai buvo, – taria jis. – Siaubingas mėšlas.

Jie prieina blizgantį bangų skalaujamą žvirgždo ruožą. Tada apsigręžia. Dabar jie žvelgia į paplūdimį, už jo nusidriekusį pasivaikščiojimo taką ir miestą – lygiai taip pat, kaip žvelgė išlipę iš desantinio laivo prieš aštuonerius metus.

– Ar turėčiau kažką jausti? – klausia Edas. – Nes nieko nejaučiu.

– Turėtum prisiminti, – sako Laris.

– Mieliau užmirščiau.

– Čia užsitarnavai Viktorijos kryžių, Edai. Štai čia.

Edas atidžiai apžvelgia paplūdimį, pilną bėgiojančių vaikų ir basų besimaudančiųjų, atsargiai einančių per akmenukus.

– Turėjau čia mirti, – sako jis.

– Gal ir mirei, – sako Laris. – Gal ir aš miriau.

Jis šiek tiek paeina paplūdimiu, įsivaizduodamas, kad eina tuo pačiu keliu, kaip prieš aštuonerius metus.

– Maždaug čia stovėjo sugedęs tankas, – sako jis. – Sėdėjau atsirėmęs į jį ir meldžiausi, kad jis mane apsaugotų.

– Meldeisi?

– Ne. Tu teisus. Neatsimenu, kad būčiau meldęsis. Pamenu tik visišką siaubą. Tu niekada to nejutai, Edai. Mačiau tave. Tu nebijojai.

– Visada bijojau, – atsako Edas. – Visą gyvenimą bėgau. Tebebėgu.

– Bet kodėl? Kodėl mes taip bijome? Ko mes bijome?

Lariui nereikia aiškinti Edui, kad jis kalba ne apie snaiperių kulkas ir minosvaidžių sviedinius.

– Vienas Dievas težino, – sako Edas. Tada nusijuokia. – Manau, kad bijom Dievo. Dievo, kurį sukūrėme, kad galiausiai mums nepasisektų.

– Kodėl galiausiai? – klausia Laris. – Kai kuriems nesiseka jau dabar.

Edas beveik supykęs atsisuka į jį.

– Nekalbėk taip! Juk tu viską teisingai supranti. Man reikia žinoti, kad bent vienas žmogus elgiasi teisingai.

– Juk turi akis, Edai.

– Džeraldina?

– Taip.

Jie prieina pasivaikščiojimo taką ir atsisėda ant betoninės sienos. Ten, žemiau, šimtai suglumusių kaimo vaikinų iš Albertos ir Ontarijo žuvo tą tolimą dieną, kuri buvo kažkur kitur, seniai.

– Džeraldinai ne itin sekasi kūniški dalykai, – sako Laris.

– Gal jai tiesiog reikia laiko.

– Edai, jau beveik treji metai.

– Ar viskas taip blogai?

– Kūniški dalykai niekaip nesiseka.

– Po velnių, – tyliai sako Edas.

– Ji stengiasi, bet jai neišeina.

– Po velnių, – pakartoja Edas.

– Tai nepasikeis. Jau supratau.

– Tai ką darysi? – klausia Edas.

– Ką manai? Nelabai turiu iš ko rinktis.

– Kekšės ar kumštis?

– Tu nepataisomas. Antras variantas.

Edas žvelgia į jūros horizontą.

– Pameni dūmus? – klausia. – Buvo pilna prakeiktų dūmų ir nežinojome, kad atplaukę atsidūrėme tikroje velniavoje.

– Pamenu dūmus, – sako Laris.

– Tau reikia sprukti, bičiuli. Metas trauktis atgal į laivą ir išplaukti.

– Negaliu.

– Kodėl? Ak, taip, dėl savo kvailos religijos.

– Tai ir tavo religija.

– Tai tik vaikų pasakos, drauguži. Neleisk joms savęs įbauginti.

– Tai tebėra man reikšminga, – sako Laris. – Tai per giliai manyje įsišakniję.

– Vis dar eini išpažinties?

– Kartkartėmis. Tai man patinka.

– Ar papasakoji kunigui apie kumštį?

Laris nusijuokia.

– Ne, nebepasakoju. Tai pasidarė per nuobodu. Be to, žinau, kad nenustosiu.

– Toks yra tikėjimas. Žinai, kad tai nesąmonė, bet leidi jam griauti savo gyvenimą. Dievaži, kartais man atrodo, kad žmonija turi įgimtą poreikį kentėti. Kai per mažai marų ar žemės drebė-

jimų, kariaujame. Kai karai baigiasi, paverčiame savo kasdienį gyvenimą kančia.

– Tai ką patarsi man daryti? – klausia Laris.

– Iš kur galiu žinoti? – taria Edas. – Aš geriu. Bet nerekomenduoju to.

Laris atsidūsta.

– Pameni, kaip sėdėdavome mokyklos bibliotekoje ant stalo susikėlę kojas, o tu garsiai skaitydavai nepadorias vietas iš uždrausto „Ledi Čaterli meilužio“?

– Seksas miško trobelėje. Kiek pamenu, ji nevilkėjo apatinių ir visą laiką miegojo.

– Vis tiek tai jaudino.

– Tuo seksas ir keblus. Jis niekada nebūna toks geras, kaip tada, kai tau šešiolika ir dar nesi to daręs.

– Tai ką mums daryti, Edai?

– Klupinėti toliau, drauguži. Klupinėti dūmuose, kol pagaliau mus pasieks gailestinga kulka.

37.

Luiza grįžo namo ir atrodo geriau, bet Kitei pakanka vos pažvelgti į ją ir suvokia, jog ji dar neatsigavusi. Mažasis Bilis sukiojasi šalia Luizos, įsikibęs į padurkus, bet ji neprieštarauja, kai atėjusi auklė nuneša jį gerti arbatos.

– Man tikrai viskas gerai, – sako Luiza Kitei, – bet taip nuo visko pavargstu. Noriu visą laiką būti su Biliu, bet nepajėgiu. Argi aš ne beviltiška?

Ji bando šelmiškai, kaip senais laikais, nusišypsoti Kitei, bet jai pavyksta tik nutaisyti grimasą.

– Ak, Kite. Ar tau irgi buvo taip sunku gimdyti?

– Žinoma, – pritaria Kitė. – Gimdyti tikras pragaras.

– Tarsi būtum skrodžiama, tiesa? Bet jau turėčiau būti atsigavusi.

– Ką sako gydytojai?

– Jie neranda nieko bloga. Turėčiau tuo džiaugtis, bet kažkodėl nepavyksta. Jei tik kosėčiau krauju ar panašiai, bent jau žinočiau, kad tai ne mano kaltė.

– Žinoma, tai ne tavo kaltė.

Luiza sėdi ant sofos didžiojoje svetainėje apsikamšiusi pagalvėlėmis. Šalia jos pastatytas mažas stalelis. Ponia Lot atneša arbatinuką ir naminių bandelių. Kitė pasiūlo išpilstyti arbatą.

– Vis dėlto gera būti namie, – sako Luiza.

Tada papurto galvą, prikanda lūpą ir sako:

– Ne, tai netiesa.

Staiga jos balsas tampa tarsi išgąsdinto vaiko.

– Pasidariau tokia niekam tikusi, – Luiza tuoj pravirks. – Klinikoje visą dieną sėdėdavau nieko neveikdama ir jausdavausi rami. Čia visą dieną sėdžiu nieko neveikdama ir jaučiuosi siaubingai. Kas man darosi, Kite?

– Tai praeis, – guodžia ją Kitė. – Tau pagerės.

– Brangi Kite, ar galiu tau pasakyti paslaptį?

– Gali man sakyti viską, ką nori, – padrąsina Kitė.

– Aš taip bijau, kad man niekada nepagerės.

– Nesąmonė! – sušunka Kitė.

– Tačiau yra ir privalumų. Pradėjau daug gražiau elgtis su Džordžu. Iš tiesų jis puikus žmogus. Ir, žinoma, jis dievina mažąjį Bilį.

– Tu tik pavargusi, – tvirtai sako Kitė. – Negali būti, kad tau niekada nepagerės – tam nėra jokios priežasties.

– Galvojau apie tai, – sako Luiza. – Iš tikrųjų dauguma dalykų nutinka be priežasties. Mirštame be priežasties. Tai ne bausmė ar kažkas panašaus, kaip būna kare. Viskas tėra atsitiktinumas. Atsimeni, kaip Edas sakė, kad tiki sėkme?

– Taip, – atsako Kitė.

– Kartais laimė mums šypsodavosi, tiesa?

– Taip, – atsako Kitė.

Ateina Džordžas ir Kitei nuostabu regėti, kaip tai nudžiugina Luizą. Jis atsisėda ant sofos šalia Luizos ir ima tupinėti apie ją.

– Suvalgyk dar vieną bandelę. Gydytojas liepė nupenėti tave kaip žąsį. Jai jau daug geriau, tiesa, Kite? Ji nebe tokia išblyškusi.

– Viskas bus gerai, – sako Kitė.

– Pavasarį važiuosime į Pietų Prancūziją, – sako Džordžas Luizai, – į Mantoną. Tu, aš ir Bilis. Visi trys sėdėsime saulėkaitoje, žvelgsime į laivus uoste, tinginiausime ir storėsime.

– Tikrai, Džordžai? Tai man patiks.

Kitė pasiima Elizabetą iš virtuvės, kur ji visada būna joms lankantis dvare, ir jos eina parku namo. Kitei į galvą smelkiasi neramios mintys. Luiza visada tokias akimirkas paversdavo juokais, rodydama, kad net gyvenimui nuvylus įmanoma džiaugtis. Dabar atrodo, kad džiaugsmas liko praeityje.

Man trisdešimt metų, mąsto Kitė. Nesakykite, kad viskas praėjo.

Jos stabteli prie siaurų parko vartelių ir Elizabeta atkiša veidelį, kad Kitė ją pabučiuotų.

– Aš taip tave myliu, brangute, – sako Kitė.

Grįžusios į sodybą, kieme jos randa Hjugo automobilį, o patį Hjugą – virtuvėje. Kitė neapsidžiaugia, kad jis čia. Šiuo metu ji jaučiasi per silpna, kad pakęstų jo berniokišką flirtą.

– Ką čia veikiate, Hjugai? Juk žinote, kad Edas išvykęs.

– Todėl ir esu čia, – atsako jis. – Noriu pasikalbėti apie Edą.

– Aš nenoriu kalbėtis apie Edą.

– Noriu arbatos, – sako Elizabeta.

Kitė išsiblaškiusi apsidairo. Žvilgteli į laikrodį, mėgindama apskaičiuoti, kada Pamela grįš namo iš mokyklos. Pamela mėgsta, kai arbata paruošta stovi ant stalo.

– Tuoj, brangute.

Elizabeta išbėga iš virtuvės. Kitė užkaičia virdulį.

– Jūs tai žinote ir aš tai žinau, – sako Hjugas. – Tik niekada apie tai nekalbame.

– Ką mes žinome?

– Kad Edas per daug geria.

– O Dieve.

Kitė žino, kad turėtų dėtis esanti sukrėsta, netgi pikta, bet ji nebepajėgia ginti Edo.

– Jis nebegali dirbti, – sako Hjugas.

Ji žvelgia į Hjugą – tokį rimtą, tokį nuoširdų. Iš vaikinuko jis tapo vyru.

– Nežinojau, kad viskas taip pablogėjo, – sako ji.

– Vyndariai man skambina ir sako, kad jis siaubingai vėluoja arba iš viso nepasirodo. Jo užsakymus turi patikrinti kas nors kitas, nes jis daro daugybę klaidų. Praeitą savaitę mums pristatė šimtą dėžių rožinio vyno, kurio dar nesame turėję. Edas net neatsiminė, kad jį užsakė.

Kitė praradusi viltį spokso į jį.

– Kodėl man tai pasakojate, Hjugai?

– Kaip bendrovės pirmininkas turėsiu paprašyti jį pasiimti nemokamų atostogų, – atsako Hjugas.

Bendrovės pirmininkas. Nemokamos atostogos. Ir Hjugui net nėra trisdešimties.

– Ar tai tiesiog gražus būdas pasakyti jam, kad norite, jog pats išeitų iš darbo?

– Tai priklauso nuo to, ar jis galės susiimti, – atsako Hjugas.

Kitė nieko nesako. Virdulys užverda. Ji nukelia jį nuo viryklės ir stovi uždėjusi ranką ant jo rankenos. Garai sklaidosi ore.

– Paklausykite, Kite, Edas man patinka. Ir aš dėkingas jam. Jis dirbo kaip arklys plėsdamas verslą. Tikriausiai turime daugiau ryšių su Prancūzijos provincijų vynuogynais negu kiti importuotojai. Bet jis nebededa į tai širdies. Negaliu jam leisti sugadinti bendrovės reputacijos, – jis nutyla, pažvelgia žemyn ir greitai papurto galvą. – Ir negaliu žiūrėti, kaip jis skaudina jus.

– Skaudina mane?

– Nagi, Kite, aš ne aklas. Jis žudo jus.

– Žudo mane?

Ji kartoja jo žodžius kaip kvailė, kad išloštų laiko. Tai, ką Hjugas jai sako, nenustebina, išskyrus tai, kad taip kalba būtent jis. Tiesą sakant, ją netgi guodžia, kai girdi garsiai kalbant apie tai.

– Jis vagia jūsų gyvenimą. Jūs tokia miela, tokia geraširdė, tokia... tokia pilna šviesos. Tačiau dabar atrodo, kad per jį apsiblausėte. Per jį jūsų šviesa blanksta. Jis nieko jums nesuteikia, Kite. Turite tai suprasti. Jis vagia jūsų sielą, nes nebeturi savosios.

Kitė prikanda apatinę lūpą, kad sulaikytų ašaras. Jo žodžiai taip tiksliai nusako tai, ką ji jaučia, kad ji išsigąsta.

– Bet aš jį myliu, – sušnabžda ji.

– Jis blogai su jumis elgiasi. Privalote tai suprasti.

Jai iš akių pasipila ašaros. Hjugas pašoka ir apkabina ją.

– Jūs žinote, ką jums jaučiu, – sako jis. – Žinojote nuo pat pradžių.

– Hjugai, ne...

– Kodėl ne? Ar jums neleidžiama bent jau gyventi?

Kitė to nebeištveria. Pasipila ašaros ir Hjugas pabučiuoja ją verkiančią – iš pradžių tarsi mėgindamas nušluostyti ašaras, o paskui – į lūpas. Ji neatstumia jo. Nebepajėgia priešintis. Gera būti geidžiamai ir laikomai vyriškame glėbyje, nors ir akimirką.

Trinkteli durys. Kitė atsisuka. Ant slenksčio sustingusi stovi Pamela ir spokso į ją.

Kitė atšlyja nuo Hjugo ir nusišluosto akis.

– Net neparuošiau mergaitėms arbatos, – sako ji.

– Sveika, Pamela, – taria Hjugas.

Pamela nieko neatsako. Pro ją į virtuvę prasibrauna Elizabeta.

– Aš tokia alkana, – sako ji. – Mirštu iš bado.

– Užsičiaupk, Beždžione, – paliepia jai Pamela, tebespoksodama į motiną.

– Neužsičiaupsiu! – atkerta jai Elizabeta. – Ir nevadink manęs Beždžione!

Kitė jau išsijudino ir deda ant stalo duoną, sviestą, medų, pieną ir sausainius.

– Beždžionė, Beždžionė, Beždžionė, – sako Pamela.

– Nagi, Pamela, – taria Hjugas.

– Tu ne mano tėtis, – atkerta Pamela.

– Pasakyk jai, kad nevadintų manęs Beždžione, – verkšlena Elizabeta, tampydama motiną už sijono.

– Juk žinai, tai jai nepatinka, Pamela, – sako Kitė.

– Kodėl tu visada palaikai jos pusę? – staiga įsiunta Pamela. – Kodėl aš visą laiką bloga? Kodėl manęs nekenti?

– Tai netiesa, brangute.

Jos žodžiai prabloškia Kitę. Jai to per daug. Nori atsisėsti ir verkti tol, kol nebeliks ašarų.

– Žinai, kad aš nemėgstu šitų sausainių, tai kodėl juos perki? – Pamela nusitaiko į silpną motinos vietą ir užsipuola ją su visu savo teisumu įsitikinusios septynmetės žiaurumu. – Nežinau, kodėl iš viso grįžtu namo. Maistas visada beskonis arba bjaurus. Pas mus niekada nebūna glaistytų pyragų, kaip pas Džiną, arba šokoladinio pieno. Norėčiau gyventi Džinos namuose ir kad Džinos mama būtų mano mama.

– Pamela! – griežtai sudraudžia ją Hjugas. – Užteks.

Pamela įsmeigia į jį savo įtūžusias akis.

– O taip, – sako ji. – Užteks.

Ji išeina į prieangį ir nudunda laiptais į viršų.

Kitė toliau mašinaliai raiko duoną, tepa ant jos sviestą ir pila į stiklines pieną.

– Geriau važiuokite, Hjugai, – sako ji. – Aš pasikalbėsiu su Edu.

– Ar tikrai? – sako Hjugas. – Nenorite, kad nueičiau pas Pamelą?

– Ne. Tai viską tik pablogintų.

Ji įpila Elizabetai arbatos.

– Prašom, brangute. Ar nori, kad užtepčiau tau medučio?

– Aš pati, – linksmai sako Elizabeta. Tada, šaukštu kabindama pasibaisėtiną kiekį medaus, pareiškia: – Aš nenoriu gyventi Džinos namuose. Noriu gyventi čia.

Kitė pasitinka Larį, traukiniu atvykusį į Luisą. Vairuodama mašiną namo, ji klausia, kaip laikosi Džeraldina, kuri išvyko savaitei į Arundlą pas tėvus.

– Laikosi gerai, – atsako Laris.

Pamela su Elizabeta pasitinka Larį šaukdamos iš džiaugsmo ir ima peštis, kuri atsisės jam ant kelių. Kitė žvelgia į tai šypsodamasi.

– Kartais man atrodo, kad jos mato tave dažniau negu Edą.

– Tai tik savanaudiška meilė, – sako Laris, kuisdamasis kelioniniame krepšyje. – Ir ką gi aš čia turiu?

Ištraukia du mažus pakelius saldžių sviestinių sausainių iš Normandijos.

– Ir bananų! – sušunka Elizabeta.

– Bananų? – klausia Laris. – Kokių bananų?

Jo dovanos visada labai laukiamos ir visada tokios pat. Iš krepšio jis ištraukia kekę prinokusių bananų ir įteikia joms. Mergaitės išeina prisikimšti pilvų.

– Kaip bananai? – klausia Kitė, turėdama omeny jo darbą.

– Pareikalauja visų jėgų, – atsako Laris. – Mano tėvas ką tik nusprendė eiti į pensiją. Man tenka perimti vairą.

– Bet juk tai nuostabu, ar ne?

– Kaip sakiau, reikia daug ištvermės. Daugelį metų dominavome rinkoje, bet, regis, netrukus sulauksime rimtų varžovų. Olandų bendrovės *Geest*.

– *Geest*? Kaip zyzt?

– Panašiai.

– Tu jau seniai troškai vadovauti, Lari. Dabar gali daryti viską, apie ką svajojai.

– Taip, tikrai smagu, – Laris apsidairo. – Kaip suprantu, Edas išvykęs.

– Kaip visada. Noriu pasikalbėti su tavimi apie tai vėliau, kai mergaitės nueis miegoti. Ak, Lari, aš taip džiaugiuosi, kad atvažiavai.

Svečių kambarį virš virtuvės vadina „Lario kambariu“, nes jis visada atvykęs ten nakvoja, ar būtų su Džeraldina, ar be jos. Ka-

bindamas keletą pamainai atsivežtų drabužių tame kambaryje Laris išgirsta tyliai beldžiant į duris.

– Prašom! – šūkteli jis.

Niekas neįeina. Jis pats atidaro duris. Už jų stovi Pamela. Atrodo, kad ji dvejoja, ar užeiti, ar pabėgti.

– Pamela?

Ji siūbuoja pirmyn ir atgal, pasistiebusi ant pirštų galų, ir sukioja galvą į šalis, bet nepraveria lūpų.

– Nori su manim pasikalbėti?

Ji linkteli nežiūrėdama jam į akis.

– Na, tai užeik.

Ji užeina į vidų. Laris uždaro duris. Supratęs, kad jai gali būti lengviau kalbėti, jei nežiūrės į ją, Laris ima toliau kabinti drabužius.

– Lari, – po kurio laiko prabyla Pamela, – ar manai, kad mamytė galėtų kada nors mus palikti?

– Jus palikti? – nustemba Laris. – Ne, niekada. Kaip tau iš viso galėjo kilti tokia mintis?

– Ar mamos kada nors palieka savo vaikus?

– Ne, širdele. Beveik niekada.

– Džudi Garland* išsiskyrė. Ji turi mažą dukrytę.

– Bet ji juk nepaliko jos. Be to, kino žvaigždės ne tokios kaip mes.

– Tai mamytė niekada nepabėgtų su kitu vyru?

– Ne, Pamela, niekada, – dabar ji jau prikaustė Lario dėmesį. – Kodėl manęs to klausi?

– Negaliu tau pasakyti.

– Tai pasakyk savo mamai. Jai gali pasakyti.

– Ne! – prieštarauja Pamela. – Niekada negalėčiau jai pasakyti!

– Pamela, tu susigalvojai kažkokią paikystę.

– Tai ne paikystė! Tu nieko nežinai. Bet aš labai gerai žinau.

* Judy Garland (1922–1969) – žymi amerikiečių aktorė ir dainininkė.

Laris mato, kad ji nori kažką jam pasakyti, bet nedrįsta, bijodama pasekmių.

– O jei aš tau pažadėsiu niekam daugiau nepasakoti?

– Visiškai niekam?

– Niekam visame pasaulyje.

– Nei mamytei, nei tėčiui?

– Niekam. Prisiekiu savo gyvybe.

– Įrodyk, – sako Pamela.

– Kaip?

– Persižegnok.

Laris persižegnoja.

– Ne, ne taip! Peržegnok sau širdį, štai taip, – Pamela parodo jam kaip, brėždama kryžiuką ant savo liesutės krūtinės.

Laris paklūsta. Stoja tyla. Tada Pamela prapliumpa verkti ir neaiškiai sumurma kelis žodžius – Laris jų nesupranta.

– Ateik čia, širdele, – švelniai sako jis, išskėsdamas rankas. – Pašnibždėk man į ausį.

Ji prispaudžia lūpas jam prie ausies ir sušnibžda:

– Mačiau, kaip mamytė bučiavo Hjugą.

Laris atgręžia ją į save, kad galėtų matyti veidą.

– Hjugą?

Ji linkteli šniurkščiodama.

– Tu tikra?

Ji vėl linkteli.

– Kur?

– Virtuvėje. Grįžusi iš mokyklos.

– Tikriausiai jie tik draugiškai apsikabino.

– Ne! Bučiavosi į lūpas!

Laris tyli. Nežino, ką ir manyti. Nėra tikras, ką jaučia.

– Tu manim netiki.

– Tikiu, – atsako jis.

– Matai, nesusigalvojau paikystės.

– Ne, – atsako Laris, – bet gal vis tiek tai tik nesusipratimas.

Visą šeštadienį Lario mintys sukasi apie tai, ką pasakė Pamela. Jis supranta, kad turi apie tai pasikalbėti su Kite, bet nežino kaip. Padėties rimtumas atrodo svarbiau negu jo pažadas Pamelai. Kitė akivaizdžiai pateko į bėdą. Be Luizos, kuri visiškai prastai jaučiasi, Laris yra Kitės geriausias draugas. Kam daugiau ji galėtų išsipasakoti?

Visą dieną jo mintys šokinėja nuo Kitės prie Edo, Hjugo ir vėl iš pradžių. Jis galvoja ne tik apie save ir savo jausmus Kitei. Jei jų ir neneigė, tai tiek laiko tvardė, kad nedrįsta atrakinti slapto kambarėlio, kuriame taip ilgai slėpė savo meilę jai. Kitė ištekėjusi už jo geriausio draugo. Laris pats turi žmoną. Taip susiklostė, ir reikia su tuo susitaikyti.

Tačiau Hjugas?

Tai tikra nesąmonė. Už užrakintų durų slypi tylus šauksmas – kodėl Hjugas, o ne aš? Bet Laris žino, kodėl ne jis.

Tačiau Hjugas?!

Viena vaiko papasakota scena, vienas bučinys, kurio iš tiesų gal ir nebuvo, sutrikdė trapią pusiausvyrą, kuri taip ilgai tvėrė. Vėl pasigirsta senas Larį kaltinantis, pajuokiantis balsas.

Buvau per silpnas. Per daug bijojau. Jei būčiau atvirai prabilęs seniau. Jei būčiau pareikalavęs. Jei būčiau vyriškai elgęsis.

Tie, kas neprašo, negauna.

Ateina vakaras. Mergaitės apkamšytos guli lovose ir tikriausiai miega. Dabar Kitė kalba laisvai, pasakoja jam apie Edą, apie tai, kad jo dažnai nėra, apie tai, kad jis geria. Jai kalbant Laris visą laiką žvelgia į jos dailų veidą ir klausia savęs – ar įmanoma, kad ji būtų ieškojusi paguodos kažkur kitur?

– Neseniai čia buvo Hjugas, – sako ji. – Jis sakė man norintis, kad Edas pasiimtų nemokamų atostogų. Štai kaip viskas pablogėjo.

Neseniai čia buvo Hjugas.

– Ką jam pasakysi? Kalbu apie Edą.

– Nežinau, Lari. Nežinau, ką daryti su Edu. Jis žino, kaip man nepatinka, kad jis geria. Todėl dabar tai daro paslapčia. Bet yra dar kai kas, kas man nepatinka dar labiau negu tai, kad jis geria. Kodėl jis toks nelaimingas? Ar aš jį apvyliau? Ką padariau ne taip? Jis turi mane ir dukras. Niekada neprašiau jo daryti tai, ko nenori. Neprašau jo prašmatnių automobilių ar kailinių. Aš juk gera žmona jam, tiesa? Jis žino, kad jį myliu. Tai tiesa, labai jį myliu. Kartais jis taip meiliai elgiasi ir atrodo, kad pas mane grįžo senasis Edas. Bet paskui atrodo, tarsi durys būtų užsivėrusios, ir aš stoviu vienoje pusėje, o jis, nelaimingas, kitoje.

Ji kalba greitai, bet ramiai. Jos mintys nebepadrikos, ašaros seniai išverktos. Lariui atrodo, tarsi girdėtų nuolat jos galvoje besisukančias mintis.

– Žinoma, kaltinu save, kaip kitaip? Taip pavargau nuo viso to, Lari, tai mane sekina. Ir dar blogiau – aš ir pykstu. Pykstu ant Edo. Kodėl jis taip su mumis elgiasi? Kodėl nesupranta, koks geras galėtų būti jo gyvenimas? Kodėl nesupranta, kokią nelaimingą mane daro?

– Manau, jis tai supranta, – sako Laris.

– Tai kodėl jis nieko dėl to nedaro?

– Nežinau, – atsako Laris. – Bet esu tikras dėl vieno – tai ne tavo kaltė. Žinau, kad jis pasakytų tą patį. Tai dėl kažko, slypinčio jo sieloje.

– Dėl ko? – klausia ji, žvelgdama Lariui į veidą, tarsi tikėtųsi ten išvysti atsakymą. – Kas slypi jo širdyje? Kodėl?

– Manau, jis tai pavadintų tamsa, – taria Laris. – Aš to nesuprantu. Bet, kiek jį pažįstu, taip buvo visada.

– Net ir mokykloje?

– O taip.

– Jei tik jis galėtų su manim apie tai pasikalbėti.

– Manau, keblu tai, – lėtai prabyla Laris, – kad jam atrodo, jog jis jau tave nuvylė. Jis jaučiasi toks kaltas dėl to, kad nenori dar

labiau apsunkinti tavęs. Jis taip tave myli ir greičiausiai kenčia žinodamas, kad daro ir tave nelaimingą. Manau, jis mėgina slėpti nuo tavęs savo nelaimingumą. Tarsi užkrečiamą ligą, supranti? Jis paskelbė sau karantiną.

– Tai ką gi man daryti?

– Nežinau, – atsako Laris. – Gal ieškoti paguodos kitur.

– Kitur? Kur?

– Gal pas Hjugą.

– Hjugą? – ji nusijuokia dėl tokio absurdiško pasiūlymo. – Kodėl būtent Hjugą? – tada ji atspėja. – Pamela tau pasakė.

Iš Lario veido Kitė supranta, kad neklysta.

– O Dieve! Reikėjo su ja pasikalbėti. Tiesiog nesugalvojau, kaip jai paaiškinti. Vargšas Hjugas jau labai seniai įsikalė į galvą, kad yra mane įsimylėjęs. Kai jis kalbėjosi su manimi apie Edą ir pasakė, kad Edas turi atsisakyti pareigų, nusiminiau, truputį apsiverkiau, ir Hjugas mane pabučiavo. Pamela buvo ką tik grįžusi iš mokyklos ir pamatė tai. Ką ji tau pasakė? Ar ji labai sielojasi? Ak, kokie mes visi kvailiai.

– Jai atrodo, kad tu gali ją palikti ir pabėgti su Hjugu.

– Pabėgti su Hjugu? Jis dar vaikas! Tai tik jo fantazija. Ne, niekada to nepadaryčiau.

– Taip jai ir pasakiau.

Jį užplūsta toks malonus palengvėjimas, kad net ima dilgčioti oda. Pats nesuvokė, kaip buvo išgąsdinęs tas bučinys.

– Be to, aš niekada nebučiavau Hjugo. Jis mane pabučiavo.

– Ką jis dabar apie visa tai mano?

– Jam viskas gerai, tebesame geri draugai. Tiesiog liepiau nustoti jam paikioti. Jis taip priprato žaisti šį meilės be atsako žaidimą, kad, man atrodo, jam kone palengvėjo grįžus prie jo.

Meilės be atsako žaidimas. Ne vienas Hjugas jį žaidžia.

Laris supranta, kad ji skaito jo mintis. Kaipgi gali būti kitaip? Viskas tęsiasi jau tiek daug metų.

– Kaip laikosi Džeraldina? – paklausia ji, nors jau klausė to automobilyje ir tada Laris jai atsakė: „Džeraldina laikosi puikiai."

– Mes su Džeraldina, – šį kartą atsako jis, – kartu esame tokie pat nelaimingi kaip ir tu su Edu. Kita pora, kitos problemos, bet visi taip pat kenčiame.

Kitės veide matyti atjauta, bet ne nuostaba.

– Prancūzijoje man taip ir pasirodė.

– Mes apsimetame, kad viskas gerai, bet gyvename daugmaž atskirus gyvenimus.

Kitė ištiesia ranką virš stalo ir paima Lario ranką.

– Kaip tu tai ištveri?

– Dirbdamas. Jei nori, kad taip būtų, darbas turi užimti visą laiką.

– Ir Edas taip daro.

– Edas pyksta ant savęs. Man pačiam blogiausia tai, kad aš pykstu ant Džeraldinos. Žinau, kad neturėčiau taip elgtis. Iš dalies suprantu, kodėl ji tokia. Man jos gaila. Bet dar labiau pykstu ant jos. Ji vengia to dalyko, be kurio santuoka neįmanoma. Ji nemyli manęs.

– Ar turi omeny tai, ką manau?

– Mes miegame atskiruose kambariuose.

– Ak, Lari.

– Man gėda, kad tai man taip nepatinka. Bet taip yra.

– Ak, Lari.

– Taigi vienaip ar kitaip abu šiek tiek susigadinome sau gyvenimą, tiesa?

Ji ir toliau glosto jam ranką, žvelgdama į akis.

– Aš norėjau būti su tavimi, – sako jis.

Jam taip lengva tai ištarti.

– Žinau, – atsako ji.

– Ar visada tai žinojai?

–Taip, – atsako ji. – Manau, taip.

– Bet tu myli Edą. Nors jis ir nemoka būti laimingas.

– Kartais man atrodo, kad dėl to jį ir myliu.

– Tai jei aš būčiau buvęs šiek tiek nelaimingesnis, gal būtum pamilusi mane?

– Turbūt, – ištaria ji šypsodamasi.

– Galėčiau pradėti tuojau pat.

Jis nutaiso liūdną veidą.

– Mielas Lari.

– Nebūk man per daug maloni. Nemanau, kad tai ištversiu.

– Galėjau būti laiminga su tavimi, – sako ji.

– Dabar... – sako jis. – Tai, kaip galėjo būti.

Ji tebežvelgia į jį ir jos žvilgsnyje jis mato tiek meilės, jog nebenori, kad kuris nors iš jų dar ką sakytų. Ši akimirka jam tokia brangi, kad tik ji amžinai tęstųsi, jis nieko daugiau neprašytų iš gyvenimo.

Tada ji sako:

– Jei Hjugas gali mane pabučiuoti, tai nežinau, kodėl negalėtum tu. Pažįstu tave daug seniau.

Jis atsistoja ir apėjęs stalą prieina prie jos. Ji pakyla ir droviai, bet noriai kaip jauna mergina atkiša veidą. Jis pabučiuoja ją, iš pradžių labai švelniai. Tada prisitraukia ją į glėbį ir jie pasibučiuoja taip, kaip jis visada troško ją pabučiuoti nuo tada, kai pirmą kartą išvydo prieš aštuonerius metus.

Galiausiai jie atšlyja vienas nuo kito.

– Nieko negaliu padaryti, – ištaria jis. – Visada tave mylėjau ir visada mylėsiu.

– Mielas, brangus Lari. Neprašyk manęs to pasakyti. Niekada nepadarysiu to, kas įskaudintų Edą. Pats žinai.

– Be abejo, žinau.

– Tačiau po šito bus lengviau, – ji paglosto jo rankas, turėdama omeny jo meilės prisipažinimą.

– Man irgi.

Taip ir yra. Niekas negali pasikeisti. Nieko daugiau tarp jų negali įvykti dėl susiklosčiusių aplinkybių. Bet viskas pasikeitė. Larį užplūdo džiaugsmingas lengvumas. Dabar ir iki pat tos dienos, kai jis arba Kitė mirs, jis niekada nebebus vienas.

– Štai taip, – sako Kitė. Ji atrodo daug laimingesnė. – Tai, kaip galėjo būti. O dabar grįžkime į tai, kaip yra.

38.

– Kokią biudžeto kontrolės sistemą taikote, pone Kornfordai?

– Atleiskite, – sako Laris, – nesuprantu jūsų.

Donohju, jaunas vyras, vadovaujantis *McKinsey & Co* atstovams, susiraukia ir atsilošia kėdėje. Jis susižvalgo su savo kolegomis Nilu ir Holisu. Visi trys vilki tamsius kostiumus, baltus marškinius su tamsiais kaklaraiščiais. Visi trys jaunesni už Larį.

– Pirkimas, transportas, išteklių valdymas, techninės priežiūros sutartys – visos šios bendrovės valdymo sritys reikalauja išlaidų, kurias reikia kontroliuoti. Be abejo, jūs tai žinote, – Donohju staiga linksmai nusišypso. Laris laukia, kol jam pasakys kažką, ko jis nežino. – Tiesiog klausiu, kokią sistemą taikote kaip generalinis direktorius, siekdamas užtikrinti kuo mažesnes išlaidas.

Šis klausimas suerzina Larį. Donohju erzina Larį. *McKinsey & Co* atstovai, atsiųsti pagrindinės bendrovės iš Naujojo Orleano, erzina Larį.

– Nemanau, – atsargiai atsako jis, – kad mažiausios išlaidos visada duoda geriausių rezultatų.

– Bet jūs turite turėti kokią nors sistemą išlaidoms kontroliuoti, – sako Donohju.

– Ta sistema – mano darbuotojai, – atsako Laris. – Kiekvieną pirkimo operaciją atlieka darbuotojas, išmanantis savo darbą ir suinteresuotas bendrovės gerove.

– Supratau, – sako Donohju, užsirašydamas pastabą. – Ar būtų teisinga teigti, jog jūsų darbuotojai ne itin griežtai prižiūrimi?

– Galima taip teigti, – atsako Laris. – Tačiau taip pat galima teigti, kad mūsų darbuotojais itin pasitikima.

– O jei paaiškėtų, kad jūsų pasitikėjimu piktnaudžiaujama? Ar to nėra nė karto pasitaikę?

– Visi stokojame Dievo garbės, pone Donohju, – pareiškia Laris. – Kyla klausimas – ką tokiu atveju daryti? Galime įdiegti kontrolės sistemą, kuri nurodytų žmonėms, kaip jie turėtų elgtis, užfiksuotų jų nesėkmes ir tikriausiai kažkokiu būdu juos nubaustų. Tačiau taip pat galime suteikti jiems atsakomybę, liepti patiems nuspręsti, kaip geriausia dirbti, ir tikėti, kad jų pasididžiavimas savo darbu ir lojalumas bendrovei duos pačių geriausių rezultatų.

– O jei jie nekompetentingi, tinginiai arba nesąžiningi?

– Tuomet dėl nesėkmės būčiau kaltas aš. Tai rodytų, kad man nepavyko priversti jų suprasti, jog bendrovės gerovė – tai ir jų pačių gerovė. Galbūt kontrolės sistemos reikia man.

Donohju susižvalgo su Nilu ir Holisu.

– Čia jūs kalbate apie mažoms šeimos bendrovėms būdingus elgesio principus, pone Kornfordai, – sako Donohju. – Tai galima pavadinti paternalistiniu modeliu. Tačiau *Fyffes* nei šeimos bendrovė, nei... – pažvelgia į užrašus, – maža. Jūs turite daugiau nei tris tūkstančius darbuotojų.

– Taip, – atsidūsta Laris. – Jūs visiškai teisus. Ir jei jūs ir jūsų komanda galite pasiūlyti mums metodų, padėsiančių veiksmingiau dirbti, mes mielai juos įdiegsime.

– Dėl to čia ir esame, – sako Donohju.

– Tik užduosiu jums vieną klausimą, pone Donohju. Ar jūsų

skaičiavimuose yra stulpelis, skirtas bendrovės darbuotojų gyvenimo džiaugsmui?

Stoja tyla.

– Be abejo, suprantu jus, – galiausiai prabyla Donohju. – Tačiau visų pirma nėra lengvo būdo jį išmatuoti. O antra, be pelno nėra bendrovės, o be bendrovės jos darbuotojai negali džiaugtis gyvenimu. Paprastai tariant, arba išplauksite, arba paskęsite visi kartu, – jis pakyla ir Nilas su Holisu kyla kartu su juo. – Jums leidus, eisime dirbti.

Namie po vakarienės Laris žingsniuodamas po biblioteką išlieja savo apmaudą tėvui.

– Ką jie supranta apie mūsų verslą? Jie niekada nėra vadovavę bendrovei. Jie tesugeba sudėti skaičius ir skleisti paniką. Vienas Dievas žino, kiek jiems už tai moka! Ir kokių atradimų galiausiai sulauksime? Kad mums verčiau gauti pelno negu turėti nuostolių?

– Jau esame su tuo susidūrę, – sako tėvas. – Versle būna ir prastų, ir pelningų metų. Kai tik vėl imsime mokėti didelius dividendus, visos šios nesąmonės baigsis.

– Tikiuosi, kad tu teisus. Dėl *Geest* viskas keičiasi.

– *Geest* atėjo į rinką, nes mes nesugebėjome patenkinti paklausos, – sako Viljamas Kornfordas. – Prarasime dalį rinkos, tai neišvengiama. Tačiau užteks vietos ir mums, ir jiems.

– Žinoma, užteks! Ir, žinoma, mes plėsime asortimentą ir modernizuosime prekių platinimo tinklą. Man nereikia konsultantų, kad tą suprasčiau.

Tėvas nusišypso tai girdėdamas.

– Aš labai laimingas, kad tu su mumis, Lari. Niekam kitam niekada nebūčiau perleidęs pareigų.

– Nesirūpink, tėti. Neleisiu jiems sužlugdyti senosios bendrovės.

– Man atrodo, visada žinojau, jog grįši pas mus.

Pro bibliotekos duris įkiša galvą Džeraldina.

– Einu į viršų, brangusis, – sako ji. – Labanakt, Viljamai.

Laris pabučiuoja ją į skruostą.

– Per ilgai nevakarok, – sako ji.

Jiems vėl likus vieniems Viljamas Kornfordas stebi, kaip sūnus vėl ima nerimastingai žingsniuoti po biblioteką.

– Lari, noriu tavęs paklausti, – pradeda jis. – Ar jums su Džeraldina nebūtų lengviau, jei aš susirasčiau kitą būstą?

– Bet juk čia tavo namai. Negalime tavęs išvaryti iš tavo paties namų.

– Aš perleisčiau juos jums.

– Ne, tėti. Nenoriu, kad išsikeltum.

– O kaip Džeraldina?

– Ji tave labai mėgsta. Žinai.

– Ji man labai gera, – sako Viljamas Kornfordas. – Ji visada žavinga ir dėmesinga. Bet nesu tikras, kad iš tiesų mane mėgsta.

– Be abejo, mėgsta. Kodėl turėtų nemėgti?

– Nežinau. Tikrai, tai niekis. Pamiršk tai.

Laris tyli. Nustojo žingsniuoti po kambarį. Jo minčių eiga paskatino užduoti tėvui klausimą, kuris jau seniai sukosi ant liežuvio galo.

– Tėti, kodėl tu darsyk nebevedei?

– O Viešpatie, – sušunka tėvas. – Kas per klausimas!

– Turiu omeny, ar taip norėjai?

– Šie dalykai daugiausia priklauso nuo atsitiktinumo, argi ne taip? Nesutinki tinkamo žmogaus. Daug dirbi. Ima patikti toks gyvenimas, kokį gyveni.

– Tai buvo ne dėl to, kad supratai, jog tavo santuoka buvo... buvo ne tokia, kaip tikėjaisi?

– Ne, visiškai ne dėl to. Mes su tavo motina sutarėme geriau nei dauguma žmonių. Jos mirtis siaubingai mane sukrėtė. Kai nutinka kas nors panašaus, pameni tik tai, kas gera. Manau, viskas

priklauso nuo to, ko tikiesi iš santuokos. Ji negali suteikti tau visko, supranti.

Jis kalba švelniai, nujausdamas, kodėl sūnus prabilo šia tema.

– Ne, žinoma, ne, – pritaria Laris.

– Tavo motina niekada iš tiesų nesuprato, kodėl bendrovė atima tiek daug laiko. Tikriausiai Džeraldinai irgi taip atrodo.

– Ne, nemanau, – sako Laris.

– Na, tai tau sekasi geriau negu man.

– Ne, – kategoriškai paneigia Laris. – Taip nėra.

Tėvas tyli.

– Tiesą sakant, tėti, – po ilgos pauzės sako Laris, – mano santuoka visiškai nesėkminga.

– Labai apgailestauju.

– Gal man reikėtų pakviesti *McKinsey* vyrukus, – karčiai nusijuokia Laris. – Jie galėtų įdiegti kontrolės sistemą, kad mano santuoka būtų veiksmingesnė.

– Ar tu tikrai nenori, kad aš nesipainiočiau jums akyse?

– Ne, tėti. Tai nepadėtų. Viskas per toli nuėjo.

Jis pažvelgia į laikrodį ant židinio atbrailos.

– Man metas eiti į viršų.

Atsisuka ir pamato tėvo veidą, kaip visada, pilną meilės. Tėvas suglumęs ir nežino, ką sakyti ar daryti. Tada Laris suvokia, jog tėvas visą gyvenimą buvo šalia, nuolat sergėjo ir globojo jį. Buvo laikas, kai Laris tetroško netapti toks kaip tėvas, gyventi kitaip negu tėvas. Iš jaunatviškos puikybės jam atrodė, kad tėvas tiek mažai pasiekė. Koks skirtumas pasauliui, kiek bananų parduota – keletu daugiau ar keletu mažiau? Kas tai per užsiėmimas visam gyvenimui? Bet dabar jam atrodo kitaip – ir ne tik dėl to, kad jis pradėjo dirbti bendrovėje. Jam atrodo, kad visos gyvenimo sritys gali būti prasmingos, jei gyveni teisingai. Darbuotis bananų versle ne mažiau tauru negu dailininko studijoje. Ir jis mano, kad tėvas gyvena teisingai.

– Tai labos nakties, sūnau, – sako Viljamas Kornfordas, nesmarkiai spustelėdamas Lariui petį.

Laris pajunta, kad norėtų apkabinti tėvą, bet nepajuda iš vietos. Galvoja, kad norėtų pasakyti tėvui kažką panašaus: „Aš taip tavimi žaviuosi, tėti. Už viską, kas manyje gera, esu dėkingas tau." Bet jie abu nepratę taip kalbėtis ir jis neranda žodžių.

– Labanakt, tėti, – sako jis.

McKinsey & Co ataskaitoje apie *Fyffes* rekomenduojama uždaryti septyniasdešimt keturis šiuo metu veikiančius sandėlius ir juos pakeisti devyniomis naujomis strategiškai išdėstytomis didelėmis moderniomis bazėmis. Siūloma dabartinius trylika skyrių sujungti į penkis ir visoje bendrovėje įdiegti griežtą biudžeto kontrolės sistemą. Ataskaitoje teigiama, kad iš viso įmanoma sutaupyti įspūdingai daug – 39 procentus metinių išlaidų, daugiausia pritaikius tai, kas ataskaitoje įvardijama kaip „atsikratymas darbuotojų pertekliaus".

Laris pristato ataskaitą valdybos posėdyje Stratono gatvėje.

– Suskaičiavau, – sako Laris, – kad, jei sutiktume su šios ataskaitos sąlygomis, turėtume atleisti daugiau kaip tūkstantį žmonių. *Fyffes* taip nesielgia. Aš to nedarysiu.

Valdybos nariai ima jam ploti. Laris pakviečia kolegas kartu parengti naują ataskaitą. Jis tęsia:

– Jei išlaidos per didelės, galime jas sumažinti. Jei kai kuriuose skyriuose per daug darbuotojų, galime juos permesti kitur. Bet ir jūs, ir aš žinome, kad šis verslas ciklinškas ir būtų beprotybė prarasti patyrusius darbuotojus, kurių mums tikrai reikės vėliau, vien todėl, kad šiuo metu patiriame verslo nuosmukį. Yra ir dar vienas aspektas. Šie darbuotojai, kuriuos mums pataria atleisti, tai žmonės, visą savo darbingą gyvenimą skyrę bendrovei, žmonės, padarę bendrovę sėkmingą. Jie turi šeimas. Visi juos pažįstame.

Jie mūsų draugai. *Fyffes* sėkmę matuoju ne tik gaunamu pelnu, kuris kasmet nevienodas, bet ir mūsų bendrovės išlaikomų šeimų gerove. Jie mumis pasitiki. Aš jų neapvilsiu.

Vėl kyla ovacijos.

Larį pakviečia pristatyti savo atsakymo į *McKinsey & Co* ataskaitą Pagrindinės bendrovės valdybai Naujajame Orleane.

Džimis Brunsteteris pasitinka jį tarsi seną draugą.

– Šimtas metų, Lari, šimtas metų. Šįvakar jus vesiuosi vakarienės, kuri jus apstulbins. Dabar eikite atsigauti ir panašiai, nes man reikia bėgti.

Laris atsivežė savo ataskaitą ir laiko ją rankoje.

– Gal norėtumėte susipažinti su ja.

– Taip taip, būtinai. Tik dabar aš vėluoju į susirinkimą, dėl kurio atšaukiau kitą susirinkimą, nes vėlavau į jį, jei suprantate, apie ką aš čia.

Ir jis rūkydamas, linksėdamas galva nurisnoja prie lifto. Jo pavaduotojas pakeičia jį:

– Ponas Brunsteteris septintą valandą užsakė staliuką restorane *Broussard's*, pone Kornfordai. Ar dar kuo galėčiau jums šiuo metu padėti?

Prabangus *Broussard's* restoranas, įsikūręs pačiame *Vieux Carré** viduryje. Sienas puošia įmantrūs veidrodžiai aukso rėmais. Garbingiausioje vietoje stovi Napoleono statula.

– Gavau mums staliuką kieme, – sako Džimis Brunsteteris, kuris pasirodo ketvirtį valandos vėluodamas. – Ar jumis gerai rūpinasi?

* Senasis kvartalas (*pranc.*), taip pat vadinamas Prancūzų kvartalu, seniausias Naujojo Orleano rajonas.

– Puikiai, ačiū, – atsako Laris.

Restorano kiemas apaugęs visterijomis. Čia ramu ir malonu sėdėti vakaro ore. Atrodo, Brunsteteris visus pažįsta, o geriausiai savininką, virtuvės šefą Džo Brusarą.

– Tėvuk, – kreipiasi į jį Brunsteteris, – turiu labai svarbų svečią iš Anglijos, ir mes karališkai jį pavaišinsime, ar ne?

– Taip! – džiugiai šypsodamasis patvirtina Brusaras.

Brunsteteris pats pasirūpina Lario valgiaraščiu.

– Keptos austrės. Ar kada ragavote keptų austrių? Jei ne, tai dar nieko gyvenime nepatyrėte. Užsisakęs Brusaro austrių, atsidursite tikrame rojuje. Tada pažiūrėkime... Būtinai paragaukite kreoliško žlėgtainio. Ar esate ragavęs kreolų patiekalų? Tai dar nieko gyvenime nepatyrėte. O ką gersite? Žinote ką, mano drauge? Užsisakykite „Napoleono" brendžio. Žinote, ką jie daro? Jie atneša jį ir visi padavėjai pagieda „Marselietę". Pirmą kartą labai smagu girdėti, bet paskui, atvirai kalbant, įgrysta kaip rakštis subinėj. Nenorėtumėt? Ne? Tai nieko tokio.

– O kaip tai susiję su Napoleonu? – mandagiai klausia Laris.

Brunsteteris pažiūri į jį taip, tarsi Laris būtų nevisprotis.

– Ši skylė prancūziška, – sako jis. – Džo Brusaras prancūzas. Napoleonas irgi buvo prancūzas, tiesa?

– Taip, – atsako Laris. – Tikrai taip.

Maistas nuostabus. Jie suvalgo po du patiekalus, bet priežastis, dėl kurios Laris atkeliavo, nepaminima.

– Ar girdėjote, kad Semas pasitraukė iš pareigų?

– Taip, – atsako Laris. – Koks yra naujasis vadovas? Tikiuosi sutikti jį.

– Geras žmogus. Geras žmogus. Bet Semas buvo nepaprastas. Sunku bus jį pakeisti.

– Ar rytoj suplanuotas susirinkimas? Jūsų biure nieko apie tai nežinojo.

– Susirinkimas? Nekalbėkite man apie susirinkimus! Mano

gyvenimas – vieni susirinkimai. Bet mes čia atėjome gerai praleisti laiko, tiesa? Gal norite brendžio be giedančių padavėjų?

– Palikau savo ataskaitos kopiją jūsų pavaduotojui, – sako Laris. – Ar jis tikrai perduos ją bendrovės vadovui?

– Nesijaudinkite dėl to. Dėl nieko nesijaudinkite. Mes karališkai jumis rūpinamės, tiesa? Užsirūkykite. Mėgstate desertą? Čia kepa lietinius su grietininio sūrio, brendžio ir karijų įdaru, juos patiekia su braškių padažu. Jums tereikės išsižioti ir atsidursite tikrame rojuje.

Kitą dieną Laris smarkiai nusivilia. Jis laukia viešbutyje, bet negauna jokių žinių. Paskambinęs į Brunsteterio biurą, sužino, kad šis visai dienai išvykęs iš miesto. Tada Laris skambina į naujojo vadovo biurą pasitikslinti, ar jo ataskaitą tikrai gavo. Jį užtikrina, kad viskuo bus pasirūpinta. Paliktas likimo valiai, nenorėdamas kaitroje vaikščioti gatvėmis, jis lieka viešbučio kambaryje ir galvoja apie Kitę. Prisimena, kaip ją bučiavo, kaip pasakė, kad myli, ir apmaudžios dienos smulkmenos nublanksta. Jis patiria tokį didingą jausmą, kad tegali tylėti ir būti dėkingas.

Kadangi Lario mintys sukasi apie Kitę, galiausiai jis parašo jai laišką. Visi jo laiškai jai – meilės laiškai, tačiau šiame jis pirmą kartą atvirai rašo apie savo meilę.

Nežinau, nuo ko pradėti šį laišką. Viskas, ką parašysiu, išreikšdamas, ką jaučiu, atrodys arba pernelyg blanku, arba pernelyg įžūlu. Kas aš tau? Tas, kuris tave aštuonetą metų myli ir tik kartą bučiavo. Tas, kuris trokšta likusį savo gyvenimą praleisti su tavimi ir žino, kad tai neįmanoma. Kaip tai keblu. Kaip neįprastai, absurdiškai, juokingai keblu. Viskas ne taip, kaip turėtų būti, bet aš jaučiu tik laimę. Tikriausiai nuo dabar gyvensime smelkiami kaltės ir gudravimo, bet man tai nesvarbu.

Paaiškėjo, kad man nesvarbu niekas daugiau, tik tu. Tikriausiai taip apėmus nevaldomiems jausmams ir padaromi nusikaltimai. Iš laiško popieriaus suprasi, kad esu prabangiame Naujojo Orleano viešbutyje. Mane vaišina prašmatniomis vakarienėmis, paskyrė automobilį su vairuotoju, galinčiu nuvežti, kur tik panorėsiu. Bet visa, ko noriu, esi tu. Trokštu pasakyti savo vairuotojui – vežkite mane pas Kitę. Tada keliuku prie tavo namų atūžtų didžiulis amerikietiškas automobilis, tu atsisėstum šalia manęs ant užpakalinės sėdynės, kuri tokia didelė, minkšta, ilga ir...

Laris nebaigia laiško ir neišsiunčia jo. Supranta, kad negali įpainioti Kitės į slaptą gyvenimą, kurį ji turėtų slėpti nuo Edo. Bet jis pasilieka laišką – galbūt ateis laikas, kai galės jai parodyti.

Kitą dieną Laris gauna žinią nuo Džimio Brunsteterio. Jis norėtų susitikti su Lariu dešimtą valandą ryto.

Laris pastebi, kad ant Brunsteterio stalo guli *McKinsey* ataskaita, tačiau savo ataskaitos nemato. Kambaryje taip pat yra kitas žmogus, ir jį jam tepristato kaip Volterį. Šį kartą Džimis Brunsteteris eina tiesiai prie reikalo.

– Taigi, *McKinsey* vyrukai šauniai pasidarbavo, tiesa? Mes labai patenkinti jų rezultatais. Čia jūsų bendrovės ateitis, Lari. Matėte naujausius skaičius? Nesitikėjome, kad susidursime su *Geest*, ar ne?

– Taigi, nesitikėjome, – atsako Laris. – Tačiau gali būti, kad rinka užtektinai didelė ir mums, ir jiems.

– *Gali būti*, – Brunsteteris dirsteli į Volterį. – Mums labiau patinka ne galimybės, o *faktai*, – jis patapšnoja *McKinsey* ataskaitą. – Štai čia kalbama apie *faktus*.

Prieš išvykdamas iš Londono Laris nusprendė neparodyti, ką

iš tiesų mano apie *McKinsey* ataskaitą. Šiaip ar taip, *United Fruit Company* už ją sumokėjo.

– Šioje ataskaitoje puikiai analizuojamos išlaidos, – sako jis. – Bet joje neatsižvelgiama į bendrovės kultūrą. Mano ataskaita perteikia kitokį požiūrį.

– Puiku, puiku, – sako Brunsteteris. Tada dar kartą patapšnoja *McKinsey* ataskaitą. – Bendrovės vadovas ir valdyba pritaria šiai ataskaitai.

– Pritaria? Aš nesuprantu.

– Šios ataskaitos rekomendacijos bus vykdomos.

– Vykdomos? Atleiskite, Džimi, įvyko kažkoks nesusipratimas. Aš nepritariu *McKinsey* ataskaitai, mano valdyba taip pat.

– Nemanau, kad jūs rimtai, Lari.

Volteris užsirašo pastabas.

– Duokite man metus, – paprašo Laris. – Mano ataskaitoje perskaitysite, kad ketinu išspręsti problemas, apie kurias kalbama *McKinsey* ataskaitoje.

– Ar atleisite darbuotojų?

– Padarysiu viską, kas būtina.

– Nagi, Lari. Mes seni draugai, nėra reikalo malti šūdą. *Fyffes* turi atleisti mažiausiai pusę darbuotojų. Jūs tai žinote. Aš tai žinau. Ar jūs tai padarysite?

– Nesutinku, kad būtina imtis tokių priemonių, – sako Laris. – Bendrovė gerai laikosi. Po metų vėl gausime pelno.

Brunsteteris atsigręžia į Volterį.

– Ką manote, Volteri?

– Viskas labai paprasta, – atsako Volteris. Vos jam prabilus Laris supranta, kad jis teisininkas. – Pagrindinės bendrovės valdyba reikalauja griežtai įvykdyti šios ataskaitos reikalavimus. Ar ponas Kornfordas juos įvykdys, ar ne?

– Žinoma, ne, – atsako Laris. – Atvykau čia pasikalbėti apie ataskaitą, pasikalbėti apie tai, kokiu keliu geriausia žengti *Fyffes*.

Juk aš, galima sakyti, paveldėjau šią bendrovę. Mano senelis ją įkūrė. Mano tėvas padėjo jai suklestėti. Manau, galiu tvirtinti, jog daugiau suprantu apie *Fyffes* darbą negu *McKinsey* ar jūsų valdyba.

– Čia ir slypi keblumas, – sako Brunsteteris. – Jūs ką tik teisingai jį įvardijote, Lari. Jūs paveldėjote bendrovę. Galbūt atėjo laikas įlieti šviežio kraujo.

– Šviežio kraujo?

– Klausimas labai paprastas, – sako Volteris. – Ar jūs vykdysite šios ataskaitos rekomendacijas, ar ne?

– Kodėl turėčiau vykdyti? – nesusilaiko Laris. – Ji perteikia ribotą požiūrį, joje gausu klaidų, ji prastai parengta ir jie suinteresuoti tik pelnu.

– Mes visi suinteresuoti tik pelnu, Lari, – sako Brunsteteris.

– Bendrovė – tai daugiau negu vien jos duodamas pelnas.

Abu amerikiečiai tai išgirdę tyli.

– Klausimas labai paprastas, – atkakliai pakartoja Volteris.

– Ne! Jis nėra paprastas! – supyksta Laris. – Jis sudėtingas, ir yra daug būdų judėti į priekį. Nesutinku taikyti tokių suktų metodų vadovaudamas bendrovei, ji ne krautuvėlė prie kampo.

Amerikiečiai vėl tyli.

– Ar turėtume suprasti, – sako Volteris, – kad traukiatės iš pareigų?

Tada Laris galiausiai suvokia, jog jie nori, kad jis pasitrauktų.

– Ne, – atsako jis. – *Fyffes* – mano šeima. Kaip galima pasitraukti iš šeimos?

Jis žvelgia tai į vieną, tai į kitą. Dabar jau supranta, kad iš tiesų galingiausias čia – Volteris.

– Ką norite man pasakyti – jei nesutiksiu vykdyti šios ataskaitos reikalavimų, turėsiu pasitraukti?

– Ar turėtume suprasti, – pakartoja Volteris, – kad traukiatės iš pareigų?

– Ar galiu apie tai pagalvoti?

– Ne, pone, – atsako Volteris.

– Neduodate man laiko? Liepiate pasirinkti – arba tūkstančio mano bendrovės darbuotojų, arba mano paties atleidimas?

Jie neatsako.

Laris nusijuokia.

– Atrodo, pasirinkimas iš tiesų labai menkas, – sako jis. – Jūs jau apsisprendėte. Pusė darbuotojų bus atleisti. Telieka klausimas, ar aš irgi neteksiu pareigų.

Jis nusisuka ir pažvelgia pro langą nieko neregінčiom akim į gatvę apačioje. Nenori matyti jųdviejų veidų.

– Manau, kad tokia strategija – didžiulė klaida, – sako jis. – Negaliu ja remdamasis valdyti bendrovės. Jei jūsų, ponai iš *United Fruit Company*, trumparegystė ir godumas sugriaus tiek daug gyvenimų, tegul griūva ir maniškis. Jūs nusprendėte sužlugdyti nuostabią bendrovę. Kaip kapitonas renkuosi paskęsti kartu su laivu.

– Ar turėtume suprasti, – vėl pakartoja Volteris, – kad traukiatės iš pareigų?

– Taip, – atsako Laris.

39.

Hitrou oro uoste nusileidusio Lario nepasitinka jo vairuotojas. Išvargęs nuo skrydžio Laris galvoja, ar taksi negrįžus namo, tačiau nusprendžia paprašyti taksisto nuvežti į Pikadilį. Bendrovę ištiko krizė ir jis būtinai nori būti kartu su kolegomis – beveik taip stipriai, kaip kad nenori aiškinti Džeraldinai, kaip dabar viskas turės pasikeisti.

Po Naujojo Orleano Londonas atrodo pilkas ir varganas. Lynoja, ir praeiviai išskleidžia juodus skėčius. Laris sėdi nelygiame kelyje besikratančiame taksi užsimerkęs, pasiruošęs smūgiui, kuris netrukus sukrės bendrovę. Jis tebėra įsitikinęs, kad pasielgė teisingai, ir yra pasiruošęs sumokėti už tai. Bet sumokėti teks ir daugeliui kitų.

Kai taksi sustoja prie Stratono gatvės 15-ojo namo, tėra šiek tiek po trečios valandos dienos. Laris įtempia sunkų lagaminą pro sunkias duris į tamsų koridorių, kur savo kambarėlyje sėdi durininkas Stenlis.

– Pone Lorensai!

– Sveikas, Stenli. Atsiprašau, kad atrodau kaip valkata. Atvažiavau tiesiai iš oro uosto. Paliksiu lagaminą pas tave.

Laris pastato lagaminą ir patraukia prie laiptų.

– Pone! – sušunka Stenlis. – Pone! Atsiprašau, pone Lorensai!

Laris atsigręžia.

– Kas yra, Stenli?

– Man įsakyta jūsų neįleisti, pone.

– Manęs neįleisti?

– Visi jūsų daiktai išsiųsti į namus, pone. Dabar jūsų kabinete ponas Andželotis.

– Ponas Andželotis?

– Naujasis vadovas, pone, – Stenlis nepajėgia žiūrėti Lariui į akis. – Jis atvyko ketvirtadienį.

– Ketvirtadienį!

– Pone Lorensai. Pone Lorensai, mes visi taip nusiminėme, išgirdę žinią apie poną Viljamą, – dabar jis žvelgia į Larį ir jo akys sudrėksta. – Jie sako, kad mums viskas baigta, pone.

Laris mėgina suvokti tai, ką girdi. Kuo švelniau atsako durininkui.

– Niekas nebaigta, – sako jis. – O dabar pasakykite, kas atsitiko mano tėvui.

– Jūsų tėvui, pone? Ar niekas jums nepasakė? Jis mirė, pone. Sužinojome šį rytą. Labai gaila, pone. Jis buvo džentelmenas.

Grįžęs į namus Kamdeno Giraitės gatvėje Laris mato, kad viskuo pasirūpinta. Džeraldina puikiai tvarkosi sunkią akimirką. Laidojimo biuro darbuotojai iškviesti. Biblioteka paversta šarvojimo sale. Visiems reikalingiems žmonėms pranešta.

– Mėginau su tavim susisiekti, – sako ji.

Laris beveik nepajėgia kalbėti dėl sukrėtimo ir sielvarto. Po pasitraukimo iš pareigų sukeltos įtampos ir ilgos kelionės namo ši žinia beveik palaužia jį.

– Kada? Kaip?

– Vakar vakare. Jam paskambino iš biuro ir pranešė naujienas. Tuo metu vakarieniavome. Kukson pakvietė jį prie telefono. Jis

pasikalbėjo telefonu, tada grįžo į valgomąjį ir pasakė: „Jie paskyrė amerikietį vadovauti bendrovei." Tada atsirėmė į stalą tarsi mėgindamas išsilaikyti ir griuvo ant grindų.

– O Dieve! – sudejuoja Laris.

– Gydytojas sakė, kad jį ištiko stiprus smūgis. Sakė, kad tikriausiai jis mirė akimirksniu.

– Ak, tėti, – ištaria Laris. – Ak, tėti.

– Man taip gaila, Lari. Ką galiu padaryti? Tik pasakyk, kuo galiu tau padėti.

– Tu nuostabi. Viską padarei. Nežinau. Nepajėgiu galvoti.

Ji nedrąsiai sako:

– Turėsime jį palaidoti.

– Taip. Taip, žinoma.

– Jei nori, galiu viskuo pasirūpinti.

– Prašau, pasirūpink viskuo.

Jis nueina į biblioteką, ten užtrauktos užuolaidos ir iš abiejų pusių atviro karsto dega žvakės. Tėvas guli karste. Jis atrodo kaip prastai padirbtas manekenas. Laris atsiklaupia ir trumpai pasimeldžia. Bet tėvo čia nėra.

Laris užlipa laiptais į trečią aukštą, kur tėvas visą gyvenimą gyveno, – nedidelę svetainę, vedančią į miegamąjį, vonios kambarį ir drabužinę. Viskas čia švaru ir tvarkinga, kaip mėgo tėvas. Būdamas vaikas, Laris kartais čia užeidavo, bet jau dvidešimt ar daugiau metų nėra čia buvęs. Jis uždaro paskui save duris į laiptinę, norėdamas vienas pabūti ten, kur visa persmelkta tėvo dvasia. Beveik kliedėdamas iš nuovargio, Laris vaikšto po kambarius, lytėdamas daiktus, kuriuos tėvas kas dieną lietė: dygsniuotą tamsiai raudoną chalatą, skutimosi šepetėlį iš barsuko plaukų, pomadą, kuria tėvas truputį pasitepdavo žilstančius plaukus. Ant staliuko greta lovos guli jo rožinis ir brevijorius. Jo šilkinis skirtukas likęs toje vietoje, kurią tėvas buvo atsivertęs vakar. Kiekvieną vakarą tėvas skaitydavo vakarines maldas, kiekvieną rytą – rytines. Kaip jis gali būti miręs?

Mažojoje svetainėje tėvas laikė klauptą. Laris niekada nematė jo klūpančio jame. Tikriausiai jis tai darydavo vėlai vakarais, nes klaupto pagalvėlė smarkiai nutrinta.

Laris atsiklaupia, atremia alkūnes į atramą rankoms ir įsikniaubia veidu į delnus.

– Viešpatie Jėzau Kristau, – meldžiasi jis, – priimk mano brangų tėvą į mylintį savo glėbį. Tegul jis ilsisi ramybėje, kurios nusipelnė. Pasakyk jam, kaip aš juo žavėjausi. Pasakyk jam, kad jis buvo vienintelis iš tiesų geras žmogus, kurį kada nors pažinojau. Pasakyk jam, kad visą gyvenimą jį mylėjau. Pasakyk jam... Pasakyk jam... Tėti... nepalik manęs dabar. Nepalik manęs. Tėti, man tavęs taip reikia.

Tada leidžia sau pravirkti. Švarko rankovės sudrėksta nuo ašarų.

Po kurio laiko ašaros baigiasi. Jis pakelia akis ir pro praviras drabužinės duris ant sienos virš komodos pamato susiliejusias spalvas. Laris sumirksi ir nusišluosto akis. Pakyla nuo klaupto ir eina į drabužinę. Ten, šalia skersinio, ant kurio kabo tėvo dėvėti kostiumai, dar dvelkiantys pažįstamu jo kvapu, ant sienos kabo du maži paveikslai. Du Keiberno kalvos vaizdai, su Idenfildo bažnyčia pirmame plane. Du paveikslai, nutapyti sūnaus, nuvylusio tėvą. Nupirkti iš Lesterio galerijos prieš penkerius metus tėvo, kuris tenorėjo, kad sūnus būtų laimingas.

*Requiem aeternam dona eis Domine.**

Karmelitų bažnyčia per gedulingas pamaldas pilna žmonių. Dairydamasis Laris mato valdybos narius, vadovus, vedėjus, sandėlininkus, durininkus, technikus, laivų kapitonus ir įgulų narius, bendrovės atstovus iš Jamaikos, Hondūro, Kanarų, Kamerūno.

* Amžinąjį atilsį duok jiems, Viešpatie. (*Lot.*)

Tai žmonės, kuriems jo tėvas tarnavo. Tai žmonės, kuriems tarnavo ir Laris. O dabar viskas baigta.

Ne taip turėjo būti. Tėvo mirtis turėjo būti pagerbiama kaip gero gyvenimo pabaiga, jo pasiekimai turėjo būti pripažinti ir išsaugoti. Jis sukūrė bendrovę, kuri turėjo likti po jo mirties. Bet kai jis garbingai atsisveikino su ja, nieko neprašydamas sau, plėšikai ir grobuonys puolė griauti jo paveldą.

Kas tie galingieji pasaulio savininkai, tolimos imperijos vadovai, šaltai žvelgiantys į suvestines ir paverčiantys jas įkapėmis? Zemiurėjus, Brunsteteris, *McKinsey & Co* ir visi kiti – kokį Dievą jie garbina? Dėl kokių kėslų išnaudoja savo darbuotojus ir paperka valdžią?

Dies irae![*]

„Kaip tada visi drebėsim, kai prieš Viešpatį stovėsim, atsakyti jam turėsim!"

Kitiems gedint, Laris niršta. Jis pyksta ir ant savęs. Tėvas patikėjo jam bendrovę, Laris pažadėjo, kad ji bus saugi, ir savo pažado neištesėjo.

Aš nužudžiau savo tėvą.

Libera me, domine.[**]

„Gelbėk mane, Viešpatie, nuo amžinosios mirties tą siaubingąją dieną, kai sujudės dangūs ir žemė, kai ateisi teisti pasaulio ugnimi."

Sėdėdamas automobilyje, važiuojančiame paskui katafalką sekančios kolonos priekyje, su šalia sėdinčia elegantiška juodai vilkinčia Džeraldina, iš Kensingtono į Kensal Grino kapines, Laris jaučiasi visiškai vienas. Stovintį šalia kapo ir stebintį, kaip kunigas šlaksto karstą švęstu vandeniu, Larį apima noras juoktis iš viso šio absurdo.

* Dieną rūsčią. (*Lot.*)
** Gelbėk mane, Viešpatie. (*Lot.*)

Mano tėvo čia nėra.

„Tegul jo siela ir sielos visų išėjusių per Dievo malonę ilsisi ramybėje."

Kokią malonę? Geri žmonės palūžta, o kietaširdžiai išlieka. Čia ilsisi Dievo apleistas žmogus. Jis sukūrė verslą, kuris teikė kitiems gerovę. Jie sakė jam, kad lėtai uždirbami pinigai irgi pinigai, tačiau jie melavo.

Ne, nesiilsėk ramybėje, tėti. Pakilk prieš dangiškąjį sostą ir niršk. Pažadink Galybių Viešpaties pyktį. Atėjo laikas teisti pasaulį ugnimi.

– Nesuprantu, – ramiai, bet ryžtingai sako Džeraldina, – kodėl tu pasitraukei iš pareigų?

– Vargu ar tai galima taip pavadinti, – sako Laris. – Man dar tebesant tame susirinkime, Londone jie jau kraustė daiktus iš mano kabineto.

– Bet sakei, kad pasitraukei iš pareigų.

Tai tiesa. Laris laikosi šios įvykių versijos, kad bent kiek apgintų savo garbę. Paprašytas vadovauti tėvo bendrovės žlugdymui nesutiko to daryti.

– Neturėjau pasirinkimo, – pavargusiu balsu ištaria jis.

Laidotuvės baigėsi. Svečiai išėjo. Aukštame tamsiame name liko tik Džeraldina ir jis.

– Esu tikra, kad tu teisus, brangusis, – sako Džeraldina, – tik norėčiau suprasti, kodėl negalėjai pasilikti ir pasistengti, kad viskas būtų ne taip blogai? Nesuprantu, ko ketinai pasiekti pasitraukdamas iš pareigų.

– Kodėl turėčiau išsaugoti savo darbą ir patogų gyvenimą, jei kiti tai praras? Nes tai būtų viskas, kas man liktų. Titulas, alga, automobilis. Ar manai, kad būčiau galėjęs pažvelgti savo kolegoms į akis jiems renkant savo daiktus nuo stalų ir išeinant?

– Tikrai suprantu tai, brangusis. Tačiau kaip tavo poelgis pagerina situaciją? Nesuprantu, kaip jiems gali padėti tai, kad tu irgi likai be darbo.

Laris susimąstęs stebi žmoną. Atrodo, ji gyvena toli, kitame pasaulyje. Niekas jos nepaveikia. Ji išlieka tobulai tvarkinga, nepriekaištinga.

– Ilgiesi titulo, algos ir automobilio?

– Argi blogai, kad nerimauju? – klausia ji. – Iš ko mes gyvensime? Ar mums priklauso bent šis namas?

– Taip, Džeraldina, – atsako Laris. – Šis namas mums priklauso. Ir namas Prancūzijoje. Turime bendrovės akcijų. Nebadausime. Be to, mes dar jauni. Galime dirbti.

– Ką tu darysi?

– Nežinau.

Tada jis suvokia, kad žino; bent iš dalies. Kartu su šiuo suvokimu pajunta ir švelnumą žmonai.

– Džeraldina, prašau, nebeapsimetinėkime.

– Apie ką tu?

Tačiau ji išsigandusi. Ji irgi supranta.

– Mūsų santuoka nenusisekė. Ji nevykusi. Nedarome vienas kito laimingo.

Džeraldina nusigręžia. Ji virpa.

– Aš taip stengiausi, – sušnibžda. – Vis mėginau ir mėginau.

– Žinau, kad stengeisi. Tai ne tavo kaltė. Tiesiog mes tokie esame.

– Bet, Lari, mes tebesame susituokę. Niekas negali to pakeisti.

– Galime išsiskirti.

Ji aikteli, tarsi jis būtų jai sudavęs.

– Išsiskirti! Ne!

– Tada galėsi rasti žmogų, kurį iš tiesų mylėsi. Esi jauna. Esi graži. Nenori praleisti likusio gyvenimo čia, su manimi. Žinai, kad nenori.

– Bet sakramentas, Lari. Negalime sulaužyti įžado.

– Tai tik žodžiai.

Ji ir vėl garsiai aikteli.

– Tik žodžiai? O bažnyčia irgi tik žodžiai? Meilė Dievui tik žodžiai? Ar visi turime elgtis kaip panorėję, galvoti tik apie savo malonumą, gyventi ir mirti kaip gyvuliai?

– Džeraldina...

Žodžiai veržiasi iš jos lūpų taip ugningai, kad pribloškia jį.

– Koks skirtumas, kad mes abu nesame tokie laimingi, kokie norėtume būti? Galime tai ištverti. Žinome, kaip atlikti savo pareigą. Mes susituokę. Ir džiaugsme, ir varge, kol mirtis mus išskirs. Tu prisiekei ir aš prisiekiau. Tai tikra, Lari. Tai uola, ant kurios stovime. Niekas niekada negali to pakeisti.

Ji suspaudžia jo rankas, norėdama, kad jis tam pritartų.

– Mes sujungti amžinai, Lari.

– Per vėlu, – sako jis.

– Per vėlu? Kaip gali būti per vėlu?

– Per toli nuėjau. Apgailestauju. Nebegaliu toliau taip gyventi.

Ji paleidžia jo rankas. Jos balsas pasikeičia, jis kupinas kartėlio.

– Tai dėl Kitės, tiesa?

– Ne...

– Tu niekada su ja nebūsi! Ji ištekėjusi už kito. Žinau, kad tu ją myli, visada žinojau, negi manai, kad aš akla ir kurčia? – Džeraldinos veidas iš skausmo ir pykčio persikreipia ir tampa bjaurus. – Kaip, tavo manymu, jaučiuosi matydama tave sekiojant ją ir žaidžiant savo vaikiškus žaidimus? Bet ar kada nors ką pasakiau? Netariau nė žodžio! Kaip, tavo manymu, jaučiuosi žinodama, kad mano vyras myli kitą moterį? Bet ar bent kartą liepiau tau neįžeidinėti manęs ir nekviesti jos į mano namus? Niekada! Nė karto! Aš tavo žmona. Žinau savo pareigas. Bet ar tu žinai savąsias? Nes,

patikėk manim, rizikuoji savo nemirtinga siela ir privalai atlikti pareigą! Negali su ja būti, Lari. Ar prarastum savo nemirtingą sielą ir amžinai degtum pragare dėl vienos kvailos moters?

– Taip, – atsako Laris.

– Ak! – ji įsikniaubia veidu į delnus. – Kas tau atsitiko? Kuo tu virtai?

– Tu teisi, – sako Laris. – Negaliu būti su Kite. Net jei praraščiau nemirtingą sielą. Bet kalbame ne apie Kitę. Apie mane ir tave.

Ji laukia, užsidengusi delnais veidą. Jam nebeliko abejonių. Tėvo mirtis ir bendrovės praradimas jį išlaisvino.

– Turime išsiskirti mūsų abiejų labui. Pasidalinsiu su tavimi viską, ką turiu. Atiduosiu tau šį namą. Neliksi vargšė. Abu turime pradėti gyventi iš naujo.

Džeraldina ima verkti.

– Apgailestauju, kad nesu toks, koks tau atrodžiau, – sako Laris. – Apgailestauju, kad nuvyliau tave. Nuvyliau daug žmonių. Ateity pasistengsiu būti geresnis.

– Prašau, Lari, – jos įkarštis ir kartėlis išblėsta. – Prašau, pažadėk man vieną dalyką. Pasikalbėk su kunigu.

– Apie savo santuoką? Ką kunigas išmano apie santuoką?

– Kunigas žino Dievo mintis.

– Niekas nežino Dievo minčių, – sako Laris. – Nei kunigai, nei popiežius. Net ir pats Dievas. Dievas neturi minčių. Dievas tik žodis, kuriuo vadiname viską, kas yra, viltį, kad tai turi prasmę. Bet tai tėra viltis.

– Juk žinai, kad pats netiki tuo.

– Argi? Gal ir netikiu, o gal tikiu. Kas žino, kuo aš tebetikiu? Viskas keičiasi.

Ji nieko nebesako. Jis nežiūri į ją iš gėdos ir baimės sutikti jos žvilgsnį. Visas jo kūnas įsitempęs, akmeninis.

– Lari?

– Ką?

– Man baisu.

Tada jis pažvelgia į ją. Ji stovi sunėrusi rankas, nuleidusi galvą tarsi bausmės laukiantis vaikas.

– Nereikia, – liūdnai sako jis. – Nereikia.

– Kas man negerai? Kodėl niekas manęs nemyli?

– Tai netiesa. Netiesa.

– Kodėl aš visiškai viena? Ką padariau, kad nusipelniau tokios bausmės? Prašau, pasakyk man. Aš pasistengsiu to nebedaryti.

– Nieko, mieloji. Nieko.

Nebuvo jokio nusižengimo. Nėra ko atitaisyti. Iš gailesčio jis prisiverčia būti švelnus. Bet tai nieko nekeičia.

– Tiesiog kartais ima ir nesusiklosto, ir tiek.

40.

Kitė žengia pirma kitų, o mergaitės bėga ją aplenkusios.

– Ar čia? – šaukia Pamela. – Ar čia?

Edas su Lariu eina iš paskos, nešdami pintines su maistu ir patiesalus. Palikę automobilį apačioje, Glaindo gatvelėje, jie ieško vietos, kurioje prieš aštuonerius metus surengė iškylą.

– Ne! – šūkteli Kitė. – Toliau. Tarp medžių.

Auksaspalvė spalio diena. Rusvas žemakalnis driekiasi iki pat rausvai rudų laukų durstinio. Kitė laiminga, nes atvažiavo Laris, ir Edas linksmai nusiteikęs. Ji atsisuka ir pažvelgusi žemyn mato juos lėtai kopiančius iš paskos ir kartu besijuokiančius – visai kaip tada, prieš daug metų.

– Čia! – sušunka Elizabeta. – Radau!

Mažoji stovi šalia giraitės.

– Čia pilna dilgėlių! – sako Pamela. – Fui!

– Truputį toliau! – rikteli Kitė.

Ji tiksliai pamena tą vietą. Niekas nepasikeitė. Nuožulniame šlaite stiebiasi medžiai. Jų lapai labiau apvytę negu tada, bet tada buvo birželis, pati vasaros pradžia. Kitė pasiveja mergaites ir patvirtina, kad tai ta pati vieta.

– Aš ją radau! – pareiškia Pamela.

– Neradai! – prieštarauja Elizabeta.

Tačiau iš tiesų jos nesikivirčija. Jos irgi laimingos, džiaugiasi būsima iškyla, tuo, kad yra su tėvu ir Lariu.

Vyrai ateina pas jas ir patiesia languotą patiesalą. Elizabeta tuoj pat įsitaiso pačiame jo viduryje. Iš pintinės išėmus maistą pasigirsta džiaugsmo šūksniai.

– Pyragas su sirupu! Mėsa!

– Čia šalta ėriena, brangute.

– Ar man galima sidro, mamyte?

– Ne, Pamela. Yra apelsinų gėrimo.

– Ar tu įsitikinusi, kad tai ta pati vieta? – paklausia Laris.

– Visiškai tikra. Tu sėdėjai ten. Aš buvau čia, o Luiza čia.

– Vargšė Luiza. Gyvenimas atrodo neteisingas.

– Jis ir yra neteisingas, – sako Edas. – Kada įsikalsi į galvą, kad jis toks?

Laris plačiai nusišypso Edui.

– Ką tada kalbėjai? – klausia jis. – Apie įkvėpimą ir šlovę?

– Ir dar kažką apie lekiančią strėlę, – prisimena Kitė.

– O Dieve! – sušunka Edas. – Ar aš tikrai taip kalbėjau?

Laris įpila jiems išgerti ir pakyla paskelbti tosto.

– Brangūs mano draugai, – sako jis, – brangių mano draugų vaikai.

Pamela nusišypso jam.

– Tu juokingas, Lari.

– Tesu *toks menkas, plikas dvikojis gyvulys**...

– Tu ne plikas, – sako Pamela. – Tu apsirengęs.

– Tylos. Tai karalius Lyras dyklaukyje. Jis viską prarado, visai kaip aš. Nei darbo, nei tėvo, nei žmonos.

– Ar karalius Lyras turėjo žmoną? – klausia Edas. – Turėjo būti karalienė, kuri pagimdė visas tas dukteris. Bet apie ją per daug nekalbama.

* Viljamas Šekspyras *Karalius Lyras; Timonas Atėnietis*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997, p. 71. Vertė Antanas Danielius.

– Dėl Dievo meilės! – pasiskundžia Laris. – Bandau apnuoginti sielą, o jūs mane pertraukinėjate.

– Tęsk, Lari, – sako Kitė.

– Aš – *tikras*, – sako Laris, rankoje teliūskuodamas sidro taurę. – *Nepagražintas žmogus. Šalin, šalin viską, kas svetima.** – Jis pažvelgia žemyn į mergaites. – Dramoje Lyras iš tiesų šioje vietoje nusivelka visus drabužius. Aš jūsų pasigailėsiu. Sakysiu tostą. Pakelkite taures!

Visi taip ir padaro.

– Skelbiu tostą už laisvę!

– Už laisvę! – sušunka jie.

Tada visi ima užkandžiauti.

– Ak, Lari, – sako Kitė, – tai, kas nutiko tavo darbui, baisu. Tu taip jį mėgai.

– Jo nebėra, – sako Laris, prisikimšęs pilną burną kietai virto kiaušinio. – Išnyko be pėdsako.

– Jis laimingas kaip paleistas iš kariuomenės, – sako Edas, – nes išsivadavo nuo Džeraldinos.

– Edi! – sudraudžia Kitė.

– Žinai, mes negalėjome jos pakęsti, – nesigėdydamas pareiškia Edas.

– Džeraldina buvo, – sako Laris, mojuodamas šakute. – Džeraldina yra. Džeraldina bus.

Kitė prapliumpa juoktis.

– Baigta su Džeraldina.

– Tai ką dabar darysi? – klausia Edas. – Gyvensi kaip dykas turtuolis?

– Tikrai ne, – pasipiktinęs atsako Laris. – Ne toks aš ir dykas. Tiesą sakant, ir ne toks turtingas. Rasiu darbą. Liesiu kruviną prakaitą.

* Ten pat.

– Fui! – sako Elizabeta, žiūrėdama į Pamelą, – nori pasitikrinti, ar teisingai suprato.

– Turiu sumanymą, – sako Edas. – Gal Kitė tau sakė, kad mano triūsui – prekybai vynu atėjo galas. Kodėl gi tau neužėmus mano vietos? Galėtum išpirkti man priklausančias akcijas. Aš turėčiau pinigų, o tu – darbą.

– Kada tai sumanei, Edai? – nustebusi klausia Kitė.

– Kai Laris pasakė mums, kad jį atleido.

– Nelabai daug išmanau apie vyną, – sako Laris.

– Jis panašus į bananus, – taria Edas. – Tik auga Prancūzijoje ir lėčiau noksta.

– Manau, verta pagalvoti, – sako Laris. – Bet ką darysi tu?

– Ką nors rasiu.

– Lari, – sako Pamela, sėsdama jam ant kelių. – Ar tiesa, kad Džeraldina nebe tavo žmona?

– Greitai taip ir bus, – atsako Laris.

– Ar tai reiškia, kad gali vesti mane? Aišku, kai būsiu didesnė.

– Tikriausiai taip.

– Turėsi palaukti, kol man sueis šešiolika. Tik devynerius metus.

– Brangute, bet argi aš iki to laiko siaubingai nepasensiu?

– Gal, – sako Pamela. – Tada ir nuspręsim.

– Taip, manau, tai tikriausiai išmintingas sprendimas.

– O aš? – klausia Elizabeta. – Už ko aš galiu ištekėti?

– Gali ištekėti už Hjugo, – pasiūlo Edas.

– Ne, – paprieštarauja Pamela, – man reikia ir Hjugo.

Visi, išskyrus Elizabetą, nusijuokia.

– Ji visada taip daro, – pasiskundžia Elizabeta. – Viską susigrobia.

Prisivaišinę jie guli aukštielninki ant patiesalo ir žvelgia į debesis, slenkančius pro šalį. Kitė guli tarp Edo su Lariu, o Elizabeta atsirėmusi į ją.

– Turėtume užkopti ant Keiberno viršūnės, – pasiūlo ji.

– Jūs su Edu kopkite, – sako Laris. – Kaip praeitą kartą.

– Ar norėtum? – klausia Kitė, šypsodama atsigręžusi į Edą.

– Žinoma, – atsako Edas.

– Aš irgi, – sako Pamela.

– Ir aš! – sušunka Elizabeta.

– Ne, – prieštarauja Laris. – Noriu, kad tos, kurios ketina už manęs tekėti, liktų čia ir pratintųsi.

– Prie ko pratintųsi? – abejodama klausia Pamela.

– Būti ištekėjusios, – atsako Laris. – Aš jums liepsiu ką nors daryti, o jūs manęs neklausysite.

Tai sulaukia pritarimo. Abi mergaitės lieka su Lariu. Edas su Kite ima kopti į viršūnę. Eidami jie girdi, kaip prasideda žaidimas.

– Aš pradėsiu, – sako Laris. – Pamela, išvirk man puodelį arbatos.

– Nevirsiu! – džiaugsmingai surinka Pamela.

Jie kopia toliau, kol nebegirdi likusiųjų.

– Kokį gerą draugą turi, Edai, – taria Kitė.

– Žinau, – atsako Edas.

Jie prieina ilgo kalvos gūbrio galą, nusileidžia viršuje esančio griovio stačiu kraštu ir pakilę kitu jo kraštu atsiduria viršūnėje. Čia sustoja greta ir susikibę už rankų žvelgia į platybes jūros pusėje.

– Atsimeni, parkas buvo pilnas barakų, – ištaria Kitė.

– O uostas pilnas laivų, – sako Edas.

– Niekada nepamiršau tavo žodžių.

– O ką aš sakiau?

Ji pažiūri į vingiuojančią upę ir už jos esantį Niuheiveną.

– Sakei, kad upė vis teka, kol pasiekia jūrą ir gali pailsėti.

– Na, galima sakyti, tai tiesa.

Tylėdami jie žvelgia į žemakalnio platybes ir jūrą. Abu prisimena, kaip pirmą kartą pasibučiavo stovėdami čia, dvelkiant šiltam vėjeliui.

– Gaila, kad tu nelaimingas, – sako Kitė.

– Tu dėl to nekalta, – atsiliepia Edas. – Toks jau esu.

– Jaučiuosi kalta.

Jis apkabina ją ir nusišypso visai kaip anų dienų Edis.

– Tu nuostabi kaip angelas, – sako jis. – Aš taip tave myliu.

– Ir aš tave myliu, brangusis.

– Labiau už viską noriu, kad būtum laiminga.

– Tai nesvarbu, – atsiliepia ji. – Be to, dabar aš laiminga.

– Ar pabučiuosi mane?

– Žinoma, pabučiuosiu, – atsako ji.

Jis bučiuoja ją. Pabučiavęs ilgai glaudžia prie savęs padėjęs galvą jai ant peties, užsimerkęs.

Jiems grįžus į sodybą Edas išsiveda savo senąjį dviratį.

– Tik truputį pasivažinėsiu, – sako jis.

Jis nuvažiuoja keliu link Niuheiveno pro mieguistą Sifordą, žemyn ilga kalva į Kukmyro slėnį ir mina pedalus aukštu kalvagūbriu šalia Fristono. Tada vėl nusileidžia į mišką ir ima kilti kalva, jau pavargęs. Pusiaukelėje nulipa nuo dviračio ir jį stumia. Viršūnėje vėl sėda ant jo ir nusileidžia keliu į Birling Gapo kaimelį. Kelionė ilga. Saulė lėtai slenka dangumi jam už nugaros, priešais krenta jo šešėlis. Iš Birling Gapo nepramintas takas veda uolos viršūne į Bičio kyšulį. Čia Edas nulipa nuo dviračio ir pasiveda jį iki pašaknių nušienauta dirva. Jis paguldo dviratį, nusivelka švarką, susuka jį ir įgrūda į dviračio krepšį. Švarko vidinėje kišenėje yra du laiškai.

Edas stovi dairydamasis. Jam už nugaros banguoja kalvos, priešais vėjas šiaušia jūrą, rusvai gelsvą prie kranto, pilkšvai mėlyną toliau nuo jo. Prie uolos krašto stovi žemas plytų statinys, *Lloyd's* laivybos stebėjimo bokšto griuvėsiai, dabar paversti apžvalgos aikštele. Viduje aštuonkampėse sienose įtaisyti mediniai suoleliai. Ant išorinės sienos kabo nauja metalinė paminklinė lenta.

Šiame kyšulyje ir jį supančiame žemakalnyje Antrojo pasaulinio karo metu 1939–1945 m. Sąjungininkų kariuomenės vyrai ir moterys padėjo apginti savo šalį.

Paminklinė lenta pagerbia Karališkąjį žvalgybos korpusą, Karališkąjį oro laivyną, Moterų pagalbines karines oro pajėgas, Vietinės gynybos būrius, Priešlėktuvinės gynybos pajėgas.

Ši paminklinė lenta taip pat skirta paminėti didvyriškam Djepo mūšiui 1942 m., kuriam buvo vadovaujama ir iš šiame kyšulyje esančios radiolokacijos stoties. Bičio kyšulyje ir vėl taika. Tačiau tų, kurie didžiausių Britanijos kančių metu kovojo šiame kyšulyje, pasiaukojimas ir patriotizmas nebus pamiršti.

Paminklinėje lentoje data – 1949 metų spalio 16 diena.

Edas perskaito, kreivai šypteli ir nueina toliau. Žingsniuoja uolos kraštu iki dantytos kreidinės uolienos iškyšos. Akimirką stovi ten, žvelgdamas žemyn į raudoną ir baltą švyturį. Į jo cementinį pamatą tyliai dūžta didžiulės bangos. Dabar potvynis, ir jūra skalauja penki šimtai pėdų žemiau esančių didžiulių baltų uolų papėdę. Jis pakelia akis į ūkanotą jūros horizontą. Kažkur ten yra Djepas ir pakrantė, kurioje manė žūsiąs, bet nežuvo.

Bičio kyšulyje ir vėl taika.

Šiandien jis laimingas pirmą kartą po daugelio mėnesių, o gal ir metų. Tai šis tas.

Nuo jūros dvelkia lengvas vėjelis. Edas įkvepia jūros oro. Vėl pasijunta jaunas ir stiprus. Vėlyvos popietės saulė mirga ant vandens, tiesdama į horizontą vedantį šviesų dūžtantį kelią.

Tarsi skriejanti strėlė. *Rex mundi*, pasaulio valdovas, tikriausiai juokiasi. Iki laisvės tik keli žingsneliai.

Edas greitai prieina prie uolos krašto ir šoka. Vis greičiau krisdamas ištiesia rankas, tarsi norėdamas sulėtinti skrydį. Pusiaukelėje atsitrenkia į uolą, persiduria šoną ir apsiverčia. Jau prie papėdės kūnas vėl atsimuša į uolą. Taip jis lekia žemyn pasitikti apglėbiančio vandens ir jį atstumiančių uolų.

Laiške Lariui rašoma:

Brangus Lari, atleisk, bet daugiau nebegaliu. Padariau viską, ką galiu, kad pasirūpinčiau Kite ir mergaitėmis. Patikėk manimi, dirbau kaip juodas jautis. Verslo padėtis gera. Nesitikiu, kad dauguma žmonių supras, bet, man atrodo, galbūt tu suprasi. Pakankamai ilgai mane pažįsti. Tiesa ta, kad gyvenimas jau seniai man kančia. Nežinau, kodėl taip. Tamsa visada laukia manęs. Stengiuosi tai slėpti nuo kitų. Žinau, kad mano nelaimingumas jiems našta ir jų sielvarto priežastis. Tai vienintelis būdas, kurį žinau mane atitrauksiant nuo jų amžinai. Brangus senas drauge, nepyk ant manęs už tai, ką dabar parašysiu. Noriu, kad tikėtum, jog darau tą truputį, kurį galiu, kad padėtis pasitaisytų. Žinau, kad tu myli Kitę, mylėjai ją nuo pat pradžios. Tikiu, kad ji myli tave, ir dėl to jos meilė man nesilpnėja. Visada žinojau, kad tu gali padaryti ją laimingą, o aš – niekada. Iš savanaudiškumo per ilgai nepaleidau jos. Bet dabar, kai žinau, kad tu laisvas ir gali būti su ja, turiu išeiti. Nesigailėk manęs. Džiaukis dėl manęs. Neįsivaizduoji, kaip dažnai svajojau apie tai. Ačiū, drauge, už tavo beribį gerumą man. Esi geras žmogus ir drąsesnis, negu aš kada nors galėčiau būti. Mylėk Kitę ir mano dukras. Tu tai padarysi geriau, negu aš kada nors galėjau. Sudie, brangus drauge. Aš nebebijau tamsos. Pagaliau rasiu ramybę.

Laiške Kitei rašoma:

Mano vienintele brangioji. Mylėti tave – vienintelis geras dalykas, kurį padariau gyvenime. Būti tavo mylimam man buvo stebuklas. Bet mes abu turime gyventi savo gyvenimus. Daugiau nebetempsiu tavęs žemyn su savimi. Negalvok, kad tavo pareiga – mane išgelbėti. Žinau, kaip tave skaudinau. Neįmanoma to atitaisyti. Todėl dabar nusprendžiau išeiti. Mano brangiausioji, tu tokia graži, tokia jauna, tavęs dar laukia visas gyvenimas. Kodėl turėtum kartu su manimi gyventi tamsoje? Darau tai ne dėl tavęs, darau tai dėl savęs, kad pagaliau būčiau laisvas. Bet dabar ir tu būsi laisva. Mano brangiausioji, žinau, kad tu mane myli. Žinojau tai nuo pat pradžios. Bet žinau, kad tu myli ir Larį. Visiškai neapmaudu. Kaip galima nemylėti Lario? Dabar, kai jis taip pat laisvas, aš galiu išeiti. Mylėk Larį, brangioji, jis vertas tavo meilės, ir prisimink mane, mylėk ir mane, ir žinok, kad aš pagaliau radau ramybę. Neimk manęs nekęsti, kad palikau tave. Nepyk. Tik sakyk – jis padarė viską, ką galėjo, o kai nebegalėjo, atgulė ilsėtis. Pabučiuok nuo manęs mergaites. Pasakyk joms, kad jei visgi yra dangus, aš jų ten lauksiu. Pasakyk joms, kad išeinu aukštai pakelta galva, tebešturmuodamas nelemtąją pakrantę, tebebūdamas karo didvyris. Pasakyk joms, kad amžinai jas mylėsiu, kaip ir tave. Jei vėl susitiksime, tai ten, kur viską suprasime ir tu man atleisi. Labanakt, brangioji. Užmigsiu tavo glėbyje ir skausmas liausis.

41.

Laris lieka Upės sodyboje ir pasirūpina viskuo, kas būtina. Edo kūną randa pakrantės sargyba. Po trumpų pamaldų Idenfildo bažnyčioje, kurių metu Kitė tyli ir neverkia, kūnas palaidojamas kapinėse prie bažnyčios. *The Times* išspausdina nekrologą, jame terašoma apie vieną rugpjūčio dieną prieš aštuonerius metus, dėl kurios įvykių Edvardas Eivnelas buvo apdovanotas Viktorijos kryžiumi.

Pamela verkia motinos glėbyje, bet Kitė beveik visai neverkia. Ją kausto širdgėla. Tuo pat metu ji jaučia, kad negali atleisti Edui už tai, kaip jis su jomis pasielgė. Pyksta dėl to, kad jis manė, jog tai, ką daro, yra jai geriausia. Naktį viena lovoje kalbasi su juo. Nešaukia, bet jos žodžiai persmelkti kartėlio.

– Kas tau davė teisę išeiti? Kodėl toji tavo kančia didesnė už visų kitų? Kaip nesupranti, kokią žalą padarei? Tu nieko nesupranti. O kaip mes? Mūsų sielvartas niekada nesibaigs, kaip ir kaltė, kad nepakankamai tave mylėjome. Visą likusį gyvenimą mus persekios tavo pavyzdys, rodantis, kad galiausiai neviltis nugali.

Laris nemėgina guosti Kitės ir ji nebando guosti jo. Visas jėgas jis skiria rūpinimuisi Kitės šeimos pajamomis ir padeda Hjugui vyno importo versle. Kai Hjugas paprašo jo tapti teisėtu verslo partneriu, be Lario bendrovė jau nebegali apsieiti.

– Tai Edas gavo, ko norėjo, – sako Kitė. – Esi priverstas mumis rūpintis, ar to nori, ar ne.

Ji nemini kito Edo noro. Kitė jaučiasi sustingusi, įkalinta Edo poelgio, bejėgė. Mintis, kad Edo mirtis gali pasitarnauti, jai atgrasi. Toks skaudus gyvenimo išsižadėjimas negali turėti teigiamų pasekmių.

Trimetė Elizabeta rami ir gero būdo. Ji truputį paverkia ir grįžta prie savo kasdieninių reikalų. Tėvo taip dažnai ilgai nebūdavo, kad mažai kas jos kasdienybėje pasikeičia. Pamela iš pradžių sielvartauja, paskui mėgina suprasti, kas nutiko. Nė viena iš mergaičių nežino tiesos apie tėvo mirtį. Joms pasakė, kad jis ėjo pasivaikščioti, įvyko nelaimingas atsitikimas – galbūt jį ištiko širdies priepuolis, jis nukrito ir užsimušė.

– Kaip tai galėjo nutikti? – klausia Pamela. – Kodėl jis stovėjo taip arti uolos krašto? Nesuprantu.

Atsakymų nėra.

– Mes nežinome, – sako jai Laris. – Atsitiko siaubingas dalykas. Dabar galime tik padėti vieni kitiems.

– Kaip? – klausia Pamela. – Kaip galime padėti vieni kitiems?

– Mylėdami vieni kitus, – atsako Laris.

– Ar tu mylėsi mane ir Elizabetą? Mylėsi mamytę?

– Taip, – atsako Laris.

– Ar tu vesi mamytę?

– Nežinau, – atsako Laris.

– Nenoriu, kad ją vestum, – sako jam Pamela. – Laukiu, kol užaugsiu, tada galėsi vesti mane.

– Gerai, – atsako Laris.

Laris išsiruošia į savotišką piligriminę kelionę – į Bičio kyšulį. Keliauja vienas. Nežino, kur Edas stovėjo paskutinę gyvenimo aki-

mirką, bet ta vieta atrodo esanti ten, kur jis dabar gali labiausiai priartėti prie Edo.

Numindžiota žole vaikšto daugiau žmonių. Jie slapčia dėbčioja į Larį. Jis žino, ką jie galvoja. Ar jis ruošiasi nušokti? Ar įvyks nesustabdomas, neatleistinas savinaikos veiksmas?

Aš galėčiau tai padaryti. Jie galėtų tai padaryti. Tai prikausto vaizduotę. Tereikia keleto žingsnių, tada dar keleto ir pasakojimas baigtųsi.

Bet mums pasakojimas nesibaigė.

Mano geriausias, seniausias drauge. Svajoju, kad bėgu paskui tave, kad pasirodau čia, ant uolos, pačiu laiku. Tu tebestovi čia ir aš surinku tau: „Palauk!" Tu atsigręži, pamatai mane ir palauki. Paimu tave už rankos, tvirtai suspaudžiu ją ir sakau: „Grįžk namo." Tu kaip visad nusišypsai puse lūpų, pasitrauki nuo uolos krašto ir mes kartu einame namo, tu stumi savo dviratį. Tavo švarko kišenėje guli du laiškai, kurie niekada nepasieks adresatų.

Taip ilgai tave mylėjau. Kaip galėjai mane palikti?

Larį aplanko Rupertas Blandelis. Atrodo, jis nesmagiai jaučiasi. To ir reikėtų tikėtis, nes jie nesimatė nuo tada, kai Lario ir Džeraldinos santuoka iširo. Paaiškėja, kad Rupertas perskaitė Edui skirtą nekrologą.

– Buvau taip sukrėstas, – sako jis. – Nežinau kodėl, bet jis man visada atrodė nemirtingas.

– Man irgi kartais taip atrodė.

– Jis buvo, – Rupertas ieško tinkamo žodžio, – toks šaunus.

– Kartais, – atsako Laris.

– Tikriausiai jis to norėjo.

– Taip.

– Dieve mano! Vargšas vyrukas.

Atrodo, nebėra ką pridurti.

– Kaip laikosi Džeraldina? – klausia Laris.

– Džeraldina? – Rupertas nusiima akinius ir ima šluostyti juos kaklaraiščio galu. – Kaip ir galima tikėtis. Ji nelaiminga. Pikta.

– Apgailestauju.

– Ji sako, kad yra kita moteris.

– Taip.

Rupertas vėl užsideda akinius.

– Ji mano, kad sulaužei vieną iš pagrindinių Bažnyčios įstatymų, – sako jis.

– Nenoriu išsiginti, kad irgi esu kaltas, – sako Laris. – Bet pagal Bažnyčios taisykles turiu pagrindo prašyti, kad santuoka būtų paskelbta negaliojančia.

– Taip, – Rupertas mosteli ranka sau prieš akis. – Panašiai buvo nutikę ir anksčiau.

– Taip ir supratau.

– Tik noriu pasitikslinti, – patylėjęs sako Rupertas. – Ar nori pasakyti, kad tarp judviejų niekada nebuvo nieko kūniška?

– Taip, – patvirtina Laris.

Rupertas nuleidžia galvą tarsi melsdamasis.

– *Štai ko mums uoliausiai reiktų siekt*', – sumurma jis. Tada papurto galvą. – Be abejo, Hamletas kalba apie mirtį. Bet kad būtent Edas Eivnelas...

Jis pakelia akis ir pamato suglumusio Lario žvilgsnį.

– Žmonės visada daug sudėtingesni, negu įsivaizduojame.

Jis pakyla.

– Na, man metas.

Laris palydi Rupertą iki automobilio.

– Dar vienas klausimas. Užduodu jį, nes jis pernelyg kankina mano seserį. Kaip tavo tikėjimas?

---

* William Shakespeare, *Hamletas. Danijos princas: tragedija*. Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 143. Vertė Alfonsas Nyka-Niliūnas.

– Panašu, kad išklydau iš vėžių, – atsako Laris. – Kelionė nelengva.

Laris papasakoja Kitei apie Ruperto Blandelio apsilankymą ir Džeraldinos žodžius apie kitą moterį. Pirmą kartą po Edo mirties Kitė nusijuokia.

– Kita moteris? Ji kalba apie mane?

– Apie ką gi daugiau?

– Ak, Lari. Dar nesu buvusi kita moteris.

– Nežinau, iš kur Džeraldina įsikalė tą mintį. Niekada nieko jai nesakiau.

– Nieko ir nereikia sakyti.

– Reikia, – nepritaria Laris.

Kitė jam nusišypso ir tada jis supranta, kad liūdesys praeis.

– Aš tave myliu, – sako jis. – Tenoriu būti su tavimi. Noriu vakare eiti su tavimi miegoti ir ryte nubusti šalia tavęs.

Ji paima jo ranką, pakelia prie lūpų ir pabučiuoja. Šis senamadiškas gestas byloja apie jos kuklumą, liūdesį ir dėkingumą.

– Aš čia, – sako ji.

Jis apkabina ją ir jie pasibučiuoja tikru mylimųjų bučiniu, kuris neturi pabaigos. Jie taip ilgai jo laukė. Ji lieka jo glėbyje, šilta ir artima, ir leidžia sau pravirkti. Tai pirmas kartas, kai ji verkia po Edo mirties.

– Aš tikrai jį mylėjau, – sako ji.

– Ir aš, – atsako Laris.

EPILOGAS

2012

Paskutinę viešnagės dieną nusileidusi į apačią Alisa randa namus tylius, užlietus saulės šviesos. Terasoje padengtas pusryčių stalas. Pasirodo Giustavas su kava ir šviežia duona. Alisa valgo ir geria viena. Jai įdomu, kur močiutė.

Papusryčiavusi Alisa pakyla ir pieva nueina prie medžių kaip ir pirmąją dieną, kai atvyko į *La Grande Heuze*. Priešais kiek akys užmato plyti miškas. Takų tik vienas kitas. Ji truputį paėjėja tarp glotnių kamienų traškiomis šakelėmis nuklota žeme. Jos mintys paklydusios praeityje tarp šmėklų.

Likus vienai tarp medžių ir visur tematant tuos pačius šviesos ir šešėlių raštus jai atrodo, kad, įgavus gelmę praeičiai, jos ateitis irgi įgavo gelmę. Jos gyvenimas tęsiasi toli ne tik į praeitį, bet ir į ateitį. Močiutės pasakojimas Alisai atvėrė tarsi iš didelio aukščio pamatytą jos pačios vietą laike. Ši bekraštybė guodžia. Kiek daug gali tilpti viename gyvenime.

Ji grįžta į namus ir randa Pamelą pusryčiaujančią terasoje. Alisa prisėda prie jos ir išgeria dar puodelį kavos.

– Pamaniau, kad prieš tau išvykstant galėtume aplankyti kapus, – sako močiutė.

– Kapus?

– Jie palaidoti čia, Belankombre. Mano motina ir Laris. Laris

sulaukė aštuoniasdešimt ketverių, gražaus amžiaus. Buvau su juo, kai jis mirė.

– Čia?

– Taip, čia. Tai buvo jo namas. Čia jie gyveno senatvėje.

Kažkodėl tai pribloškia Alisą. Po ilgo pasakojimo apie tolimą praeitį staiga paaiškėja, kad jie buvo stulbinamai arti. Galėjau su jais susitikti, galvoja Alisa. Galėjau su jais susipažinti.

– Aš dievinau Larį, – sako Pamela. – Jis iš tiesų buvo tas, už kurio norėjau ištekėti.

– Bet ištekėjote už Hjugo.

– Taip. Vargšas Hjugas. Manau, Froidas būtų turėjęs ką pasakyti. Bet man atrodo, kad Froidas neteisus. Niekada nekonkuravau su motina. Per daug ją mylėjau. Ne, viskas buvo atvirkščiai. Aš norėjau *būti* ja.

Jos nuvažiuoja į Belankombrą ir aplanko kapines šalia Šv. Martyno bažnyčios. Čia tame pačiame kape guli palaidoti Kitė ir Laris. Antkapis atrodo trikdančiai naujas. Ant jo užrašyti tik jų vardai ir datos. Kitė čia pavadinta Katerina Eivnel.

– Jie buvo kartu vos daugiau nei penkiasdešimt metų, – sako Pamela.

– Ar jie buvo laimingi kartu? – klausia Alisa.

– Taip, labai laimingi.

– Jie to nusipelnė.

– Kodėl taip sakai? Todėl, kad Laris taip ilgai laukė?

– Tikriausiai, – atsako Alisa.

– Žinai, jis nebuvo tik mielas kantrus jaunuolis, laukiantis patogios progos. Jo meilė buvo didingiausias dalykas visų mūsų gyvenime. Ji buvo tarsi židinyje liepsnojanti ugnis. Meilė juk gali būti tokia negailestinga, tiesa?

Jos eina tarp antkapių atgal prie automobilio. Alisa tyli ir susimąsčiusi.

– Ar tai bent kiek tau padėjo?
– Tam tikru atžvilgiu, – atsako Alisa.

Kodėl meilė turėtų baigtis? Kai ką nors pamilsti, meilė auga ir keičiasi visą gyvenimą. Bet mes taip bijome, abejojame esantys verti meilės, esame tokie trapūs. Norime, kad meilė niekada nesikeistų.

Dabar aš tampu stipresnė. Noriu savo gyvenimo. Noriu savo nuotykių. Jei vieną dieną ištekėsiu ir turėsiu vaikų, noriu įsipareigoti kaip moteris, kuri žino, kad nusipelno meilės.

Gimiau iš ilgos klaidų virtinės. Ir vienos tikros meilės istorijos.

AUTORIAUS PASTABOS

„Gimtinėje" minimus istorinius įvykius stengiausi pavaizduoti kuo tiksliau. Pasakojimas apie Djepo mūšį pagrįstas keletu tiesioginių liudininkų, ypač karo žurnalistų A. B. Austino, Quentino Reynoldso ir Wallace'o Reyburno reportažais.

Į įvykius, susijusius su Indijos nepriklausomybe, pradėjau gilintis paprašytas parašyti scenarijų pagal nuostabią Alexo von Tunzelmanno knygą „Viena Indijos vasara" (*Indian Summer*). Daug detalių paimta iš Alano Campbellio-Johnsono dienoraščio, kuris 1951 m. išspausdintas pavadinimu „Misija su Mauntbatenu" (*Mission with Mountbatten*).

Rašyti apie Williamą Coldstreamą ir pokario metų Kambervelio meno koledžą labai padėjo mano uošvės Anne Olivier Bell prisiminimai.

Už pasakojimą apie *Fyffes* ir bananų verslą esu dėkingas savo senam draugui Davidui Stockley, kurio tėvas, senelis ir prosenelis ilgai ir sėkmingai vadovavo bendrovei *Elders & Fyffes*. Visos su šiuo verslu susijusios detalės tikslios, o Kornfordų šeima, be abejo, išgalvota. Taip pat rėmiausi A. H. Stockley privačiai išleista autobiografija „Sąmoningos pastangos. Romantiška bananų istorija" (*Consciousness of Effort: The Romance of the Banana*), 1937; Charles Kepner ir Jay Soothill „Bananų imperija" (*The Banana*

Empire), 1935, ir Peter N. Davies „*Fyffes* ir bananai“ (*Fyffes and the Banana*), 1990.

Istorinių faktų srityje ir kurdamas knygos foną visiškai pasiklioviau savo žmona, socialinės istorijos specialiste Virginia Nicholson, kurios knygos, o ypač „Milijonai tokių kaip mes“ (*Millions Like Us*), pasakojimas apie moterų gyvenimą per Antrąjį pasaulinį karą ir pokario metais man buvo įkvėpimo šaltinis.

Skaitytojams gali būti įdomu rasti „Gimtinės“ ir kitų mano romanų, kurių veiksmas vyksta Sasekse, veikėjų sąsajų. Vienuolikmetę Alisą Dikinson rasite „Slaptoje kasdienybės jėgoje“ (*The Secret Intensity of Everyday Life*), o jau devyniolikos – „Visuose viltinguose mylimuosiuose“ (*All the Hopeful Lovers*). Jos tėvas Gajus Kolderis taip pat šmėsteli abiejuose romanuose. Keistas Džordžo Holando meilės romanas atskleidžiamas praėjus daug metų po jo mirties „Slaptoje kasdienybės jėgoje“, ten viena iš veikėjų yra labai sena Gven Vilis. Luiza, Džordžo Holando žmona, miršta 1955 m., pasibaigus „Gimtinės“ veiksmui ir daug anksčiau, negu prasideda „Slaptos kasdienybės jėgos“ veiksmas, bet jos sūnus Bilis labai svarbus pastarojoje knygoje. Tulžingą seną dailininką Entonį Armitidžą rasite „Visų viltingų mylimųjų“ puslapiuose. „Gimtinėje“ trumpai pasirodęs Reksas Dikinsonas yra ponios Dikinson, „Slaptos kasdienybės jėgos“ ir „Laimingos valandos“ (*The Golden Hour*) veikėjos, vyras. Sodyboje, kurioje apsistoję Laris ir Reksas, o vėliau apsigyvena Kitė su Edu, visuose trijuose romanuose gyvena Brodų šeima. Idenfildo dvaras skirtingais istoriniais laikotarpiais figūruoja visuose keturiuose romanuose. Šis nuostabus Viktorijos laikų gotikinio stiliaus pastatas vaizduojamas turint galvoje Gibbsų šeimos nuosavybę – Tintsfildo (*Tyntesfield*) dvarą netoli Bristolio, dabar priklausantį Nacionaliniam fondui.

Nicholson, William
Ni-08 Gimtinė : romanas / William Nicholson ; iš anglų kalbos vertė Adonė Grendienė. – Vilnius : Tyto alba, 2015. – 510, [1] p.
ISBN 978-609-466-123-5

William Nicholson (Viljamas Nikolsonas, g. 1948 m.) – scenaristas, tarp jo scenarijų – sukurtieji filmams „Elžbieta. Aukso amžius“ ir „Oskarą“ pelniusiam „Gladiatoriui“. Romanas „Gimtinė“ – šeštoji W. Nicholsono knyga. Joje vaizduojami gilūs psichologiniai veikėjų portretai, istoriniame fone besivystanti dviejų porų meilės istorija. Ir esminių klausimų sprendimas: meilė ar pareiga, drąsa ar bailumas, siekiant išsaugoti gyvybę. Tai pasakojimas apie gražuolę Kitę ir du geriausius draugus – Edą ir Larį. Apie meilę karo metu, 1942-ųjų vasarą: Edas – specialiųjų pajėgų karininkas, Laris – ryšių tarnybos leitenantas ir Kitė – štabo vairuotoja, kurios jie abu trokšta. Meilės ir karo įkarštis. Visų jų likimai susijungia ir vėl išsiskiria, klaidas kartoja vaikai.

UDK 821.111-31

William Nicholson
GIMTINĖ

Romanas

Iš anglų kalbos vertė *Adonė Grendienė*
Viršelio dailininkė *Asta Puikienė*

Tiražas 2 300 egz.
SL 1686. 2015 09 25. 16,45 apsk. l. l.
Išleido „Tyto alba“, Kęstučio g. 4, LT-08117 Vilnius,
tel. 249 75 98, info@tytoalba.lt
Spausdino Standartų spaustuvė,
S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

Mumyse slypi mus išugdžiusių
Tai – nepažįstama gimtinė, iš kur
ir kuriai niekada nepajėgsime atsispirti.

WILLIAM NICHOLSON (Viljamas Nikolsonas, g. 1948 m.) – scenaristas, tarp jo scenarijų – sukurtieji filmams „Elžbieta. Aukso amžius“ ir „Oskarą“ pelniusiam „Gladiatoriui“. Drauge tai – vienas giliausių ir įžvalgiausių šiuolaikinių Didžiosios Britanijos rašytojų, dviejų maginės fantastikos trilogijų ir penkių romanų autorius. „Gimtinė“ – šeštasis W. Nicholsono romanas, sėkmingai tęsiantis klasikinio romano tradiciją: gilūs psichologiniai veikėjų portretai, istoriniame fone besivystanti dviejų porų meilės istorija. Ir esminių klausimų sprendimas: meilė ar pareiga, drąsa ar bailumas, siekiant išsaugoti gyvybę.

Alisa gimė iš ilgos klaidų virtinės, taip jai sakoma. Jau jos prosenelė buvo ištekėjusi ne už to vyro. Nuvykusi į Normandiją susitikti su savo niekad nematyta senele, Alisa išgirsta savo gimimo istoriją, kurioje – ne tik klaidos, o ir tikra meilė. Tai pasakojimas apie prosenelę, gražuolę Kitę, ir du geriausius draugus – Edą ir Larį. Apie meilę karo metu, 1942-ųjų vasarą: Edas – specialiųjų pajėgų karininkas, Laris – ryšių tarnybos leitenantas ir Kitė – štabo vairuotoja, kurios jie abu trokšta. Meilės ir karo įkarštis. Lordas Mauntbatenas sutelkia Sąjungininkų pajėgas reidui į vokiečių okupuotą Djepą, ir tai tampa viena didžiausių Antrojo pasaulinio karo katastrofų, visam laikui pakeitusių daugelio likimus. Edžio ir Lario – taip pat. Visų jų likimai susijungia ir vėl išsiskiria, klaidas kartoja vaikai.

Trijų žmonių meilės, drąsos ir bailumo, apsisprendimų ir paklydimų istorija. Istorija apie savasties paieškas, apie gimtinę, kurios iš mūsų niekas negali atimti.

ISBN 978-609-466-123-5

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt